

0  
1  
2  
3  
4  
5  
6  
7  
8  
9  
10  
11  
12  
13  
14  
15  
16  
17  
18  
19  
20

2 400 40



*Del Colegio de la Comp. de Jbs de Granada*  
R. 3573 *B*

P. FRANCISCI TVRRIANI, *Sac. & Jsu*

DOGMATICI CHARACTERES  
VERBI DEI

AD CATHOLICOS GERMANIAE  
ADVERSUS NOVOS EVANGELICOS.

LIBRI IIII.



FLORENTIAE

apud Laurentium Torrentinum.

Typographum Ducis.

M D L X I.

*Del colegio de la comp. de Jbs de Granada*



FRANCISCI TURRIANI  
DOGMATICI CHARACTERES  
VERBI DEI AD CATHOLICOS GERMA-  
NIAE ADVERSUS NOVOS EVANGELICOS.

LIBER PRIMVS.

Nos frater Antonius Cinoctius de Florentia Inquisitor Tusciae viso ope-  
re ac reuiso Francisci Turriani aduersus novos Euangelicos tanquam ca-  
tholico ei licentiam concedimus imprimendi. In quorum fidem, &c. Flo-  
rentiae in aede diuæ crucis, die xvi. Feb. MDLXI.

Loca, quæ in his libris de scriptura vetere recitabuntur, sunt aut  
ex Hieronymi interpretatione, aut ex vulgata lxx. aut ex vtraque si-  
mul, vnus est enim vtriusque spiritus.

Quòd vero non sunt notata numeris capita scripturæ sanctæ, ne  
quis hoc reprehendat, veteres scriptores ecclesiasticos secuti sumus.  
Atqui valere potest hoc ad excitandum studium, & diligentiam lectoris.

Quia lectionem tanquam viam aliquam ingressuris  
præmonstrandi sunt errores. Ecce,

LIBRI PRIM I.	
Errata	Corrigenda
fol. pag.	lege
12. 2. quæ patrem	qui patrem
14. 1. initia quæ	vitia quæ
21. 2. hic erat	hoc erat
22. 1. præstantias	præstantiam
24. 1. auferã inquiens	auferam, inquit
32. 1. corona verbo	corona vero
33. 2. locû Ecclesiastici	locû Ecclesiastis
40. 2. tû in eloquentia	tum eloquentia
42. 2. ceciderint terrã	ceciderint in terrã
LIBRI II.	
32. 1. excellenter statû	excellentem statû
59. 1. tradidere illi	tradere illi
63. 1. anachorita	anachoreta
74. 1. magni Cõstantini	secûdi Cõstantini
81. 1. Pectoratus	Pectoratus
92. 1. ad Georgiû presb.	ad Gregoriû pres.
101. 2. fide perûci	fide percipi

LIBRI III.	
Errata	Corrigenda
fol. pag.	lege
137. 2. diabolû eiecit	diabo'û eiicit
139. 1. fieri solitum	fieri solitam
144. 1. multos testos	multos testes
147. 2. αἰροντα	αἰροντα
159. 1. ὑπερεταύμνωι	ὑπερεταύμνωι
ibid. 2. πατῶδων	πατῶδων
162. 2. cœlestis sapientis	cœlestis sapientiæ
LIBRI IIII.	
177. 2. recordere	recordare
190. 1. loquatur est	loquatur eum
191. 2. secretã cõfessionẽ	secretã confessionẽ
206. 1. hæc est vindicta	hæc est etiã vindicta
210. 1. sic amdãum	amandum
218. 2. largiri Idulgẽtias.	largiri Indulgẽtias
220. 1. parua, & leuis	parua, & breuis



VM beato Iacobo Apostolo, ei-  
demque fratri Domini spiritus ma-  
nifeste diceret, futuros esse nouissi-  
mis temporibus, qui volentes glo-  
iari, & in hypocrisi mendaces esse  
contra veritatem, veram ecclesiam,  
& purum dei Verbum sibi quidem  
vendicarent, nobis vero vtrunque  
denegarent, diuino consilio chara-  
cteres veræ sapientiæ, idest, pprias

Verbi dei notas nobis ita expresse delineauit, vt qui in eas ocu-  
lis animi paulo attentius defixis intueretur, vbi Verbû dei esset,  
& vbi ecclesia sancta, facile discerneret. Hos igitur characteres cû  
multum, diuque considerando cum dei Verbo, & dogmatibus  
eius, quæ nostra ecclesia profitetur, item cum Verbo falsi nomi-  
nis, quod Euangelicorum ecclesia, (sic enim se appellant) non ita  
pridem accepit, contulisset, tam apte illos quidem cum illo ipso  
dei Verbo, quod nos docemus, conuenire, ac rursus cum verbo  
Euangelicorum tantopere discrepare, cognoui, & perspicue, vt  
arbitror, probaui, vt suspicari liceat, Martinum Luterum diuina  
ista descriptione diuinæ, cœlestis, & spiritualis sapientiæ in pri-  
mis cõmotum, totam epistolam beati Iacobi stramineam riden-  
do appellasse, sapientia falsi nominis terrena, animali, & diabolica,  
quam tradebat, cõscientiam eius sceleratã coarguente. Atqui  
de auctoritate diuina epistolæ huius catholicæ dictû est in Dog-  
matico nostro de iustificatione. Hoc vero opus vobis (Catho-  
lici Germaniæ) idcirco inscripsi, quòd vobis, quorum sensus per  
dei gratiam non sunt corrupti, neque exciderunt à simplicitate,  
magis profuturû esse sperarem, quàm iis, quos iam serpens scien-  
tiam dei promittendo, vt Euam decepit. Qui suis opinionibus  
inflati, idest, tenebris inuoluti lucem veritatis fortasse nõ sustine-  
bunt. His itaque libris confirmati in statu vestro, vt cõfido, con-

stanter perseverabitis, tam etsi spero etiam, me nonnullos ex deceptis, si dominus voluerit, quasi ex igne, quod Apostolus Iudas præcepit, erepturum. Accessit præterea alia inscribendi ratio, quòd Ottoni Truchsen. Cardinali Augustano, optimo, humanissimo, & religiosissimo quantum debeam, & eum colam, cum declarare cuperem, nulla re alia magis hoc præsertim tempore id efficere potui, quàm hoc opere ad utilitatem vestram, fratrumq; vestrorum suscepto. Cuius tanto, & tam incredibili studio, ac desiderio ille tenetur, quantum religio eiusdem singularis, & excellentis pietas postulat. Locus igitur beati Iacobi *χαρκτηριστικὸς* Verbi dei hic est, Sapientiam, quæ de sursum est, primum quidè Castam esse, deinde Pacificam, Iustam, Obedientem, Plenam misericordia, & fructibus bonis, Non iudicari, Non simulatam esse. Huius loci explanationem *χαρκτηριστικὸν*, idest, ad notas Verbi dei pertinentem in quatuor libros contuli, quos inscripsi Dogmaticos Characteres Verbi dei, Primum generatim de diuinis; igneisque proprietatibus diuini Verbi puri, casti, & secundum prophetam ignei, cõparata in extremo libri epistola Hieremiæ de Idolis falsorum deorum cum Idolis falsorum dogmatum, ceu pictura cum viua forma, Secundum de dogmate castitatis tum corporis, tum spiritus, quod est præclarum inigne Verbi dei, quo sacer cõlibatus sancitus est. de quo toto fere eo libro plenius disseram, quàm a me alias scriptum est. In extrema parte de pace Verbi dei, quæ est aliud inigne eius. Tertium de duabus item aliis præcipuis notis apostolicis Verbi dei, iustitia, & obedientia. In quo libro explicabo de iudicio legitimo quæstionum ecclesiasticarum, ad quos pertineat, item de dogmate principatus iudicarii episcopi Romani, & de diuino dogmate obediendi illi, & ecclesiasticis consuetudinibus mysticarum cerimoniarum, & sigillatim de quibusdam sacramentis, de baptismo, eiusque cerimoniis solennibus, de oleo mystico, de chrismate, de magno sacramento sanctæ Eucharistiæ, & de Missa. Quartum de dogmate religiosi cultus imaginum ad obedientiam quoque secundum Verbum dei pertinente, & de reliquis notis, siue characteribus Verbi dei, qui sunt, abundare misericordia, & fructibus bonis. In quo libro docebo de dogmate diuino cõfitei sacerdotibus omnia peccata ad capiendum dei misericordiam, Item de dogmate diuino & naturali satisfaciendi deo peccatis offenso, & de dogmate remissionis peccatorum secundum indulgentiam pontificis.

cis. Postremo explicabo, quemadmodum sicut beatus Iacobus notauit, non iudicetur, neque sit simulatum Verbum dei, quæ erunt velut extrema lineamenta eius. in quo loco attingam strictim dogma euangelicæ libertatis, & dogma fidei veræ, idest, in actione positæ. Quæ sic a me, vt spero, tractabuntur, vt neq; quæ ab aliis bene scripta sunt, repetam, neque quæ trita, & peruulgata, afferam, sed quæ tum ex locis scripturæ sanctæ magis reconditis, & mediocri studio inter se collatis, tum ex propriis antecedentium, & consequentium verborum diuinorum significationibus eliciantur. Neque vero fastidiose, & arroganter hoc factum existimari velim, sed potius vt hac scribendi ratione hi libri nostri avidius, studiosius, & vtilius legantur. Vt igitur igneas proprietates puri, & casti Verbi dei aggrediamur, placet ante interpretari Psalmum. xi. quòd in eo propheta Dauid tum sapientiam Verbi dei celestem, quæ primum quidem casta est, & expers omnis fallitatis, vocat eloquia casta, & argentum igne examinatum, vt in alio quoque Psal. eloquium vehementer igneum vocauit, tum etiam de hæreticis prophetat, eorumque nequitia, mendacius, dolis, superbia, & cõtemptu dominatoris. ex quibus potissimum corruptio casti Verbi dei existit.

Vt vero ab inscriptione Psalmi ordiamur, inscriptus est, Pro octaua, quòd de sermonibus dei castis tractet, qui sunt sermones vitæ, quos qui fecerit, suscitabit eum deus in nouissimo die, vt dominus dixit, cum veniet resurrectio, quam designat octauus dies, qui post curriculum seculi huius, quod septem dierum spatiis voluitur, successurus est. Deinde, quia qui sermones dei reliquerint, morientur, vt ait scriptura, idcirco statim petit propheta a deo, vt quia sunt, qui eloquia eius corrumpant, cum seruet, ne cum illis pereat. Saluum (inquit) me fac domine, quoniam delinxi. fecit sanctus. Subiungit deinde, diminutæ sunt veritates, quòd scilicet amissa vitæ sanctitate, amitti soleat fides dogmaticarum veritatum, vt Apost. de quibusdam dixit, qui repellentes bonam conscientiam, circa fidem naufragauerunt. vt non paucos hæreticorum fecisse videmus, qui tanquam desperati, contempta bona conscientia, (quæ, vt ait sanctus Maximus in iii. Hecatontade de charitate, voluntatem dei, & angelorum suggerit, & à sordibus cordis occultis liberat, & fidutiam erga deum animæ tribuit) cū nolent sub obedientia, quam deo, & præpositis promiserant, in monasteriis viuere, nollent ad pœnitentiam, & humiliationem ani-

ne abstinere à cibus in honorem dei contra saturitatem carnis, nolent à venere, nolent se tum de his, tum de multis aliis iudicari, neque licentiam suam coërceri, veritatem dogmatis de sancta religione votorum hæretice negauerunt, item aliam veritatē apostolici dogmatis de ieiuniis, aliam de cœlibatu, aliam & quidē præcipuam de monarchia Ecclesiasticæ politicæ, rursus aliam de traditionibus Apostolicis nō scriptis, & de multis aliis, ne omnia enumerem. In quorum autē ecclesia est Verbum dei castum, & incorruptū, ibi rursus necesse est, etsi multi peccatores sint non impii, esse tamē alios, qui, vt Apostolus Philippēs monuit, hæc cogitent, & faciant, quæ & didicerūt, & acceperunt, & audierūt, & viderunt in sanctis, quæcunque vera, quæcūque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus, quæ (inquit) & didicistis & accepistis, & audistis. complexus est enim doctrinam de scripto, quæ aut p nos legendo, aut ab aliis audiendo percipitur, & doctrinā, quæ per sermōnem, sicut in alio loco ait, tradita est nobis. Et quæ in me vidistis, hoc dixit, quia faciebat, & docebat ad exemplum magistri. Ac multi quidem sunt tales in ecclesia nostra, quos ipsi Euangelici oculis suis videre possunt, non modo in aliis terris, sed in sua etiam patria, in reliquiis catholicorum Germaniæ. At in ecclesia Euangelicorum, vbi sunt peccatores impii, vt beatus Iudas de hæreticis ait, huiusmodi character vitæ Christianæ integræ, & castæ, hic summam ab Apostolo descriptus, ne in vno quidē eorū ostendi potest. Tametsi enim transfigurare se in angelos lucis ad decipiendum, & surandum gloriam verorū falsi Apostoli soleāt, simulantes ieiunia, vigiliis, continentias, & viuere se extra carnē, tanquam angelos quosdam, hæc tamen noui Euangelici non faciunt, (nisi si qui forte inter Svencfeldianos tales sunt) imo post carnem abire constituerunt non in religione angelorum, vt de quibusdam dicit Apost. sed in saturitate carnis. Quomodo ergo Verbum dei castum, & sapientia de sursum pudica apud eos erit? Rursus si hac ratione Verbum dei castum in eorum ecclesia non est, sequitur, vt pars ecclesiæ catholicæ non possit esse, quia non sit casta, & sine macula, ac ruga, qualem generat Verbum dei castum. Macula enim & ruga ecclesiæ hæreses sunt, vt ait sanctus Pacianus Episc. Barchinonensis in lib. contra Donatist. item sanctus Martyr Methodius in Symposio. x. virginum maculam, & rugā ἀγοπηματῶν σαρκῶς, idest, absurda, & absona opera carnis interpretatur,

terpretatur, in quibus qui publice perstant, eiiciuntur secūdum Euangelium ex ecclesia, de quibus Apostolus, Manifesta (inquit) sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, hæreses, inuidia, homicidia, ebrietates, comestiones. Quod si hæc eadem rursus obiiciant nobis Euangelici, vt facere solent, respondemus, esse quidem in ecclesia nostra multos peccatores, fatemur, sed non peccatores impios, & rursus non paucos, qui sancte viuunt, quæ est ecclesia perfectiorum, idcirco ecclesiam, apud nos sanctam esse, & dici sine macula & ruga, & in ea esse Verbum dei castum, Euangelicorum vero ecclesiam corruptam, & pollutam, habentemque, Vt ait Iudas apostolus, eā, quæ carnalis est, maculatam tunicam, in qua nō est Verbum dei castum, sed adulteratum, & vt Apostolus ait, transuersum, factumque secundum proprium eorum spiritum Verbum diabolicum. Sed de ecclesia plura postea dicemus. Reuertamur nūc ad Psal. sequitur enim, Vana locuti sunt, vnusquisque ad proximum suum. Hæc est alia causa violandi castitatem Verbi dei, si contra præceptum Iacobi apostoli, & beati Pauli fiant multi magistri, & omnes sint prophetae, & omnes doctores, etiam mulieres. Quod si ille perfectus est, vt ait idem beatus Iacobus, ac proinde rarus, qui nō labitur verbo, quanto perfectius, & difficilius, ac rarius erit, recte tractare Verbum veritatis? ita vt is, qui tractet, se exhibeat, sicut Apostolus ait, probabilem deo, operatiū inconfusibilem. Tales vero non sunt Euangelici magistri, pleni omni confusione, neque deo, neque hominibus probati, nisi suis tantum, quibus aures pruriunt, semper cupidis audiendi aliquid noui dogmatis de religione, a quibus isti inuicem gloriam quarunt, & ob eam causam vt dominus dixit phariseis, non credunt veritati. In ecclesiā vero catholica nulli licet, sic de dogmaticis veritatibus ad proximum suum loqui vana, quæ Apostolus vocauit profana vaniloquia. nec Verbum dei docere, aut tractare possunt, nisi qui idonei, & fideles iudicantur. Imo ad discendū Verbum dei scribit Greg. cognomento Theologus in libro de Bono ordine disserendi, non esse omnes, nec semper admittendos, sed sicut (inquit) apud priscos Hebræorum sapientes, quidam libri sacri discantibus vetabantur, tanquam incommodi infirmis, & teneris, sic nō omnibus, nec semper, sed certo tempore sermonem de fide permittendum, esse, iis scilicet, qui nō essent omnino negligentes.

negligentes, & remissi, atque ignaui, neque inexplebiles, & ambitiosi, & feruidiores, quàm oporteret, ad pietatem, eos enim qui tales essent, ad id studii genus mittendos esse, in quo nec sibi, nec aliis nocerent, iis vero qui in sermone modesti, temperatique essent, liberam potestatem verbi fieri. itaque vulgi multitudinem remouendam esse ab hac via, & ratione, eaque loquacitate, & vitio, quod tunc esset, traducendamq; ad aliud virtutis genus minus periculosum, in quo ignauia & negligentia minus noxia, & nimia cupiditas existeret religiosior. Etenim si ut est (inquit) vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus deus & pater omnium, & per omnia, & in omnibus, sic vna esset salutis via scilicet p Verbi tractationem, & studiũ, & qui hac via non ingrederebantur, à deo essent extrusi & eiecti, nihil profecto periculosius foret, quàm vel hoc cõsulere, vel huic cõsilio parere. Sin autẽ ut in humanis viis, & rationibus multiplex est vitæ, & studiorum genus, maiorũ; minorũ, nobiliorum, periculosorum, sic in diuinis non est vnũ genus tantum salutare, neq; vna via virtutis, sed plures, imo quod sint multæ mansiones apud deum, ut est vulgatum in euangelio, non est alia causa, nisi quia sunt multæ viæ, quæ ad illas ipsas mansiones ducunt, aliæ periculosiores, & excellentiores, aliæ ignobiliores & tutiores, quorsum relictis tutioribus ad hanc vnã conuertimur, vsque adeo difficilem, & lubricã, & nescio quo ducentẽ? an in cibis (inquit) nõ erit vnus, & idem omnibus salubris, sed alius aliis pro cuiusque ætate, & habitudine corporis, & vita eadem omnibus, & sermo idem conueniet? ego vero (inquit) neque hoc dico, neque si quis dicat, assentiar. Si igitur (inquit) mihi creditis, vobis dico adolescẽtes, senes, magistratus, subiecti, monachi, plebei, fugite ambitionẽ, cupiditatemque honoris inutilem, & securiore genere vitæ, & sermonis ad deũ vos applicate. Libenter hunc locũ ex Græco conuertit, quod hoc consilium cũ omni tẽpore, tum hoc potissimum valde sit salutare, & necessarium. Nunc enim apud Euangelicos dum omnes scientiã falsi nominis, sicut Apostolus ait, promittunt, omnes Verbũ dei ambitiose, & sensu carnis suæ inflati tractant, circa fidem exciderunt, castum dei Verbum adulterantes. Sed psequamur Psal. Labia (inquit) dolosa in corde, & corde locuta sunt mala. Eos significat, quos apost. Iacobus duplici animo vocauit, & Paulus bilingues, cũ præcepit diaconis, ne essent bilingues. quia enim diaconorum est purgare, vt presbyterorũ illuminare, & Episcoporũ pfi-

cere,

cere, vt Dionys. tradit, purgant autem diaconi partim per doctrinam, præcipit ne in eorum sermone de Christo, & de diuinis sit, est, & non, vt Apostolus ait, sed semper, est, sic magnus Atha. intellexisse viderur, cum in libro de decretis Nic. Concilium locum epistolæ Pauli ad Gal. explanat, etsi Angelus de caelo aliud euangelizauerit, præterquàm quod euangelizauimus vobis, anathema sit. argumentum est (inquit ille) verorum magistrorum, eadem & Μαίλας ὁμολοεῖν, id est, eadem inter se profiteri, non inquam discrepare secum, aut cum patribus. vnde gentiles non idem profitentes, sed potius discrepantes, non tenent veram doctrinam. At sancti & veri prædicatores inter se conueniunt, quamuis enim diuersis temporibus existant, tamen eodem spectant, vt vnus, eiuſdemq; dei propheta & euangelista. Vnde Paulus res ecclesiæ constituens diaconis prohibet, bilingues esse, nedum episcopis, id est, ne dissentiant inter se, nec a patribus. Hoc didicit Paulus ex Christo, qui dixit, præceptũ nõ nouum do vobis, sed quod audistis a principio. hæcenus Atha. Hos appellat beatus Pachomius in regula sua duplicis fidei, quales sunt Euangelici, qui ante xxx. annos aliam linguã, aliud cor, aliam fidẽ habebant, aliã hodie habent. Hi in quã sunt bilingues, hi in corde, & corde locuti sunt, hi sunt duplici fide, & duplici animo, in his est, etiam, & non. Denique qui sint bilingues nemo melius, nec maiore auctoritate docere potest, quàm scriptura diuina Ecclesiastici. Ne ventiles (inquit) in omni vento, & ne ambules omni via. deinde subiungit, sic peccator, qui est bilinguis, quod perinde est, quasi diceret, caue ne sis peccator bilinguis, quæ est denotatio pessima, vt paulo post ait. Is autem est peccator bilinguis, qui transfertur a Verbo veritatis, & in mendaciis nititur. Hic est, qui iuxta prouerbiũ Salomonis ventos pascit, & qui, vt Ecclesiasticus ait, ventilat ad omnem ventum, ambulatq; in omni via, id est, circumfertur omni vento doctrinæ. Vt si quis existat pastor ventorum, aut si quis ventilet ad omnem ventum, necesse est, vt se vertat, ac circumagat modo in hanc partem, modo in illam, modo in aliam. Item qui omni via ambulat, necesse est, vt se quoquo versus mutet, & transferat, qui est mos hæreticorum. Subiungit deinde Ecclesiasticus, esto firmus in via domini, & in veritate sensus tui, & scientia, & sermo tuus vnus. Sic enim est in exemplaribus Græcis emendatio-

b ribus.

ribus. Sermo vnus est, cum id ipsum dicunt omnes, sicut Apostolus ait, & non est schisma. cum in dogmatibus fidei non est, etiam, & non, sed semper, etiam. Hæc de bilinguis obseruauimus, vt agnoscamus, Euangelicos istos, & eorum similes esse huiusmodi peccatores bilingues in scriptura notatos. Sumus quidem nos, vt ante dixi, peccatores, fatemur, sed per dei gratiam non sumus peccatores bilingues, vt ii sunt, quos dixit, & notauit Ecclesiasticus. Vnus est enim apud nos sermo fidei, vna lingua, vnum cor, vt beatus Lucas dixit de illa prima Apostolica Ecclesia, cuius nos successionem tenemus, erat multitudinis credentium cor vnum, & anima vna. Non enim loquebantur in corde, & corde, sed potius id ipsum dicebant omnes. perseuerabant enim in doctrina Apostolorum, vt paulo supra dixerat, in qua usque in hodiernum diem Ecclesia nostra catholica perseuerat, nihil noui ex propriis diaboli, id est, ex mendacijs addens ei, imo Verbum dei castum, quod fuit ab initio, & semper vnum, ac simplex, seruans. At noui Euangelici Verbum dei vt paulo ante dixi, alia lingua, & alio corde ante. xl. annos tractabant, & loquebantur, ea scilicet lingua, qua ab initio tractarant, alia tractant modo ex eo tempore, alio corde loquentes, & alia via ambulantes, sermo enim eorum non est vnus, sed alius est nunc, a. xl. annis, & alius fuit antea, in quo illis successerant, quorum erat cor vnum, & anima vna, qui in doctrina Apostolorum

- >> casta, & integra perseuerabant. Sequitur, disperdat dominus
- >> labia dolosa, & linguam magniloquam. Proprium est hæreticorum, per professionem propriæ hæresis promittere cognitionem veritatis contra iudicium ecclesiæ, quam quidam promittentes, vt Apostolus ait, scilicet falsi nominis scientiam, circa fidem exciderunt. Et beatus Petrus de eisdem, superba (inquit) vanitatis loquentes, pelliciunt animas in desideria carnis. Item Iudas apostolus describens hæreticos, os eorum (inquit) loquitur superbiam. Sic sunt Euangelici, quorum est lingua magniloqua, in quibus operatur iam mysterium iniquitatis Antichristi, cui dabitur iuxta apocalypsim beati Ioannis os loquens magna, & blasphemias. Hi enim sunt, qui promittunt, ac profitentur ad decipiendum, Euangelium se hæcenus occultum in lucem protulisse, scq; solos Verbum dei purum sequi. Hic est dolus lingue eorum, hæc magniloquentia. His igitur male precatur propheta, vt

ta, vt Paulus, cum ait, vtinam abscindantur, qui vos conturbant, precatur, inquam illis interitum, scilicet, si non agerent penitentiam, quam semper ecclesia nostra Euangelicis optat, & precatur. Sic enim intelligendas esse imprecationes in Psalmis (vt hoc obiter notemus) admonuit Theophilus Alexandrinus in libro. ii. Paschali, loquens enim aduersus Origenem, qui tradebat regnum Christi aliquando desitutum, de eo, ceterisque eiusdem falsis sententijs subiungit, verum qui ita se habere contendunt, si tamen non egerint penitentiam, pereant, & ad hos zelo fidei, pietatisq; loquatur Moyses, maledictus in ciuitate, maledictus in agro. & in Psal. deficiant peccatores de terra, & iniqui ultra non subsistant. Nisi magis probetur, quod Andreas Hierosolymitanus in commentarijs Apocalypsis non semel ait, ea ratione sanctos peccatoribus imprecari solere, vt tollantur peccatores, & leuiore sint illis pœnæ æternæ. Sequitur, Qui dixerunt,

- >> labia nostra a nobis sunt, quis noster dominus est? id est, qui decreuerunt superbi esse, & abiicere obedientiam, & contemnere dominationem, vt beatus Petrus de hæreticis ait. Sequitur, Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam,
- >> dicit dominus, ponam in salutari meo, fidelialiter agam in eo.

Postquam David de futuris hæreticis, eorumq; perfidia, nequitia, dolis, superbia, inobedientia prophetauit, subiungit iudicium de eis futurum. Similiter fecit Iudas apol. Postquam enim descripsit hæreticos nouissimis temporibus futuros, quæ descriptio prophetica, si sigillatim omnia cõparentur, nullos magis representat, quàm huius temporis hæreticos, id est, Euangelicos, subiungit etiam prophetiam Enoch de dei iudicio aduersus eos, dicens, Ecce venit dominus in sanctis millibus suis, facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra eum. Et dominus ait nunc per David in eosdem, nunc exurgam propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, id est, exurgam, vt faciam iudicium in pauperibus, quos Enoch vocauit sanctos, de quibus in Euangelio dictum est, venturum esse dominum, vt faciat vindictam electorum suorum. hi enim sunt, quos hæretici alliciunt, sollicitant, persequuntur. quorum studium est, vt si fieri possit, etiam electos in errorem inducant, ad exemplum Antichristi,

b ii sti,

sti, quorum mysterium in illis iam operatur, ut de illa tribulatione tempore Antichristi futura dixit dominus. Itaque ut omni tempore hæresum, quale nunc est, bono animo, & fortes in fide resistamus. promittit deus auxilium propter sanctos, & electos suos, cum ait per Dauidem prophetam, nunc exurgam propter misericordiam, & gemitum pauperum, sicut in euangelio dixit, de persecutione Antichristi, sed propter electos abbreviabitur dies illi. Quod autem ait, ponam in salutari, perinde est, quasi diceret, saluos eos faciam, & ita saluos faciam, ut, sicut idem dixit, nemo de manu eius possit rapere, hoc enim significat, quod addidit, fiducialiter agam in eo, scilicet salutari. Sequitur, Eloquentia domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, purgatum terræ, purgatum septuplum. Docet propheta, ex his, aliisque vitiis, quæ Apostoli, cum de hæreticis prophetarunt, non taceant, corruptionem exiltere Verbi dei, quod deus dedit, ut esset instar salis ad seruandum nos ab ea, quæ est mundi, concupiscentiæ corruptione, & instar luminis ad dirigendos pedes, & ambulandum in viis domini. Denique ut esset ad auxilium, ut dixit Esaias. Legem enim (inquit) dedit ad auxilium, sic enim est apud 70. Deinde subiungit idem Esaias, quod si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit eis matutina lux. Dixerat autem paulo supra, qui essent, qui non dicerent iuxta Verbum dei, scilicet, de terra loquentes, & vana loquentes, qui de ventre loquuntur. Cuiusmodi sunt Euangelici, hi enim de ventre loquuntur, qui (ut Apostolus de pseudoapostolis loquitur) non ut deo, sed ut suo ventri inserviant, ea loquuntur, & tradunt, quæ carni sunt iucunda, & suauia, id est, terrena, & carnalia, ut non esse ad satisfaciendum pro peccatis ieiunandum, non lugendum, non corpus castigandum, Christum enim pro nobis abunde satisfecisse. Quibus euenit, quod Esaias in eodem loco prophetauit non solum de Iudæis carnalibus, qui ipsi quoque Verbum dei non iuxta spiritum dei, imo iuxta suum profitebantur, sed de omnibus, qui non iuxta Verbum dei castum, sed iuxta sua desideria docent. Veniet (inquit) super vos fortis fames, & cum esurieritis, contristabimini, & maledicetis principi, & patriæ, & suspicient in cælum sursum, & in terram deorsum, & ecce tenebræ, tribulatio, & angustia, ut non videant usque ad tempus. Quem locum Cyrillus in commentariis prophetæ huius, his

verbis

verbis interpretans, traducit (inquit) sermonem propheta ad inobedientes Israelitas, qui quidem, quamuis institutio legis abunde eis esset ad cognoscendum Christum, tamen noluerunt credere in eum, idcirco venit eis fames, illa scilicet, de qua ait propheta, inducam eis famem non panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi Verbum dei, ab oriente usque ad occidentem quaerent Verbum dei, & non inuenient. Atqui nulli magis Verbum dei in ore habent, & de eo gloriantur, quam Iudæi, qui Verbum dei, quod se existimant habere, non habent castum, sed suo sensu carnali corruptum, quod nouis quoque Euangelicis accidit. Deinde interpretans Cyrillus, quomodo maledicent principi, & patriæ, hoc (inquit) dixit, quia scribæ, & pharisæi semper prouocabant vulgus aduersus Christum, quasi legem defendere, aiebant enim, hic homo si à deo esset, non solueret sabbatum. Quando ergo (inquit) esurieritis, decepti ab illis, tunc illis maledicetis, & traditionibus eorum, id est, eorum doctrinæ, & mandatis. Quid his aptius, & verius, in euangelicos dici potest? Videtur spiritus sanctus, quæ Euangelici isti, & faciunt, & dicunt, transfigurasse, ut Pauli voce utar, in Iudæis, si se forte velent aliquando ex illis agnoscere, & in illis, eum in speculo, quales essent, contemplari. Isti enim principi ecclesiæ maledicunt, & populos in Papam Christi vicarium impiis vocibus, & maledictis prouocant, ut in Christum Iudæi, quasi Verbum dei defendant. Aiunt enim, ut illi de sabbato, si Papa, & Papistæ à deo essent, Verbum dei non soluerent. Hoc est enim istorum sabbatum, in quo requiescunt, & vnde cognominantur Euangelici, Euangelium enim Verbum dei est. Sed quando huc delati sumus, alloquamur eos hic obiter, ut Paulus Iudæos de nomine, & lege gloriâtes, Si Euangelicus cognominaris, & requiescis in Verbo dei, tanquam in sabbato, & gloriaris in deo, & nosti voluntatem eius, & probas meliora instructus per Verbum dei, & confidis te duces esse cecorum, eruditorem insipientium, lumen Papistarum (lic enim loqueris) qui tuo iudicio cæco in tenebris sunt, qui ergo alium doces, te ipsum non doces? qui prædicas Verbum dei tenendum, & seruandum esse, non vis seruare Verbum dei expressum; scilicet ut facias, quæcunque dicunt, qui super cathedram Petri principis apostolorum sedent, imo vero contra Verbum dei cathedram Petri tollis, et tibi assumis iudi-



cis honorem, & præpositis ecclesie non vis obedire, & subiace-  
re sponte, cum tamen expresse dicat Verbum dei, non expedire  
hoc animæ tuæ. Obedite (inquit) præpositis vestris, & subiace-  
tis, ipsi enim peruigilant pro animabus vestris. Ac ne tu, qui Euā-  
gelicus cognominaris, diceres, quid si dormiant? Subiungit, tan-  
quam rationem reddimuri, ut si non peruigilarent pro animabus  
nostris, pro certo haberemus, in die iudicii in illis quidem vin-  
dicandum esse non vigillasse, in nobis vero non sponte obedisse.

Quod statim declarat, rationem subiungens, cur sponte obedire  
debeamus, scilicet, ut illi munus regendi, & gubernandi alacrius  
administrent, cum viderint, nos non per vim, sed sponte parere,  
in quo consistit fructus obedientiæ. Ut cum gaudio (inquit) &  
non gementes hoc faciamus. Deinde subiungit, hoc enim non  
expedit vobis. Quod si non expedit animæ, coactè & per vim  
præpositis parere, quanto minus expediat non parere omni-  
no, & obedientiam abiicere? Sed conferamus reliqua illius lo-  
ci Esaiæ, & interpretationis Cyrilli, & maledicēt (inquit) patriæ,  
& suspicient in cælum sursum, & in terram deorsum, & ecce te-  
nebræ, & tribulatio, & angustia, ut non videant vsq; ad tempus.

Quando ergo (inquit Cyrillus) esurieritis decepti ab illis,  
in illa, inquam, fame Verbi dei, tunc doctrinæ eorum, & manda-  
tis maledicetis, cum sursum, ac deorsum lustrantes omnia, non  
videbitis nili ingentem dubitationem, & tenebras, ita ut non  
possitis videre aliquid vtile vsque ad tempus. Plerisque Euan-  
gelicorum euenisse hoc aiūt, ut, sicut de Iudæis prædixit Esaias,  
falsis doctrinis, & dogmatibus magistrorum suorum maledi-  
cant, cum tantam inconstantiam, & absurdas, ac repugnantes eo-  
rum contentiones de fidei dogmatibus videant, ita ut desperati,  
& quasi furis conscientie agitati, nunquam conquiescant, quòd  
nusquam videant, quocumque se vertant, nisi dubitationes, mu-  
tationes, discrepantias, discordias, zelum amarum, æmulationes,  
& ut Esaias dixit, circumquaque tenebræ, tribulatio, & angu-  
stia, & non vident vsque ad tempus, scilicet quando Iudæi con-  
uerſi fuerint ad dominum, & hæretici redierint, unde recesserūt.  
Ut igitur ad Psalmum, unde digressi sumus, redeamus, & iam ad  
eum locum, qui proprie ad institutos characteres pertinet, venia-  
mus, eloquia casta, ac pura instar argenti igne examinati eiusmodi  
cloquia sunt, quæ nullis mendaciis, humanisq; excogitationi-  
bus

bus admixta esse possunt. Quin potius ut ignis inter ceteras pro-  
prietates, quas magnus Diony. in cælesti Hierarchia diuine no-  
tauit, quæ tum angelorum diuinam similitudinem, tum natu-  
ram Verbi dei, quod per angelos prius, deinde per angelum ma-  
gni consilii dictum est, referunt, hanc habet, aliena ut separet, ut  
plumbum ab argento, cinerem à carbone, idemq; cum nulla alia  
re à natura sua aliena miscetur, sic Verbū dei castum, purumq;,  
& igneum *διανελευόν* est, ut de igne dixit Dion. id est, valet ad tacer-  
nendum, separandumq; verum à falso, proprium ab alieno, diui-  
num ab humano, cum quo ipsum dei Verbum misceri non po-  
test, est enim instar ignis *ἀμυγῆς*. Quare Verbum Euangelicorū,  
quod cum propriis eorum dogmatibus nouis, ac peregrinis mi-  
xtū est, ac proinde inutile ad tacerendum verum a falso, non po-  
test esse Verbum dei. Iure itaque iam olim explorata, & damnata  
est hæresis Ptolemæi, qui in Verbo dei epiplocem ponebat, id est  
mixturem ex diuino, & humano. aiebat. n. esse in lege quædam  
à Moyſe tantum sancita, quem sanctus Epiph. grauer confuta-  
uit, & illa nō à Moyſe, sed à Deo per Moyſem constituta esse do-  
cuit. Sic traditiones Apost. non scriptæ, quarum præca ecclesia-  
rū consuetudo, ut ait Tertul. idoneus testis est, quia diuinæ sunt,  
& non humanæ, ut Euangelici suspicantur, ad Verbum dei perti-  
nent, ut D. quoq; Dion. in eccles. Hierar. præcæmio docet, & cū  
Verbo dei miscetur *ἀλλοτρωδης*, ut verbo eiusdem Dion. utar. i. ut  
ego interpretor, sine materia chartæ, & atramenti, per solum ser-  
monem, quo traditæ sunt. Neq; n. cum Paul. ait, nam ceteris ego  
dico, nō dominus, si quis frater, & quæ sequuntur, ad humanam  
auctoritatem, & non potius ad diuinā referendū est, ut B. Chry-  
sost. in libro de virginitate his verbis interpretatur, hoc inquit  
Paulus, dominum non per se prius tradidisse, ut alia  
multa, sed per Paulum nunc tradere, & præscribere. Idem dicit  
Theodor. in commen. Prioris epist. ad Cor. Chrysoſt. & alios pa-  
tres secutus. Sic sentiendum est de iis omnibus, quæ apostoli si-  
ne scripto *ἐκφανετικώς*, id est, per sermonem ecclesie tradiderūt,  
ea dominum Iesum per apostolos tradidisse, quare pertinere ad  
Verbum dei. Huiusmodi est, ut ait sanctus Maximus, omnis  
theologia, quæ scripta non est, quæ in verbo dei continetur, ut  
quod ait Diony. traditum esse, Sumpsisse deum totum hominem  
sine sui mutatione, aut confusione, & alia huiusmodi. Sed de  
traditionibus

traditionibus apostolicis plenius alio loco dicemus. quas cum Verbum Evangelicorum non admittat, consequens est, ut mutilum verbum sit, & mancum, ac proinde hac etiam ratione inutile ad iudicandum, & discernendum verum à falso.

Sed persequamur ignis proprietates, quas diuinus ille auctor eleganter descripsit, quæ sunt multiplices, ut Esse natura sua splendentium, interdum tamen latere, ut in lapide pyritide, nisi collisus eliciatur, Nō posse cohiberi, Ceteris elementis vi, & efficacitate antecellere, Omnia superare, ita ut vel ferrū molliat, quod cetera omnia, ut Daniel dixit, comminuit, & domat. Præterea communicare vim suam cum iis, quæ sunt aliquo modo propinqua, Tum illa, in quibus ingenuus est, mouere ad propriam virtutem, ac renouare calore suo, & facere, ut reuiuiscant, Non posse cum alio misceri, Illuminare splendore, qui aliquando non possit occultari, Non mutari, quandiu natura eius incolumis est, ut mutatur, & ut ita dicam, alteratur terra, aer, aqua, Ferri sursum, Celeriter penetrare, Liberū esse ab omni motu deorsum, Semp eodem motu agitari. Cetera alia calore suo mouere, Nullo alio elemento indigere, ut terra quidem indiget humore, qui partes eius contineat, & glutinet, & aqua indiget spiritu, qui eam agitet, Præterea crescere sensim, & occulte, & nulli materiæ parere, esseq; maximæ efficacitatis, Negligi, cum non apparet, esse omnibus præsentem, & non cerni, Collisū velut quæsitū, de repente tanquam insitum, & ingenuum rei subiectæ, extare, & apparere, & rursus auolare, ut videri non possit, ut sit in scintillis ex lapide excussis. Præterea non posse deficere igni, quæ ipse natura sua comunicet, calorem, vitionem, illuminationem.

Similes ergo proprietates induit Verbum dei castū, & igneū. ex quibus probari, agnosci que potest. Est. n. splendidum, & illuminans, sicut scriptum est, lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Quia enim dixerat proximo superiore versiculo, à mandatis tuis intellexi, quasi mandata illa illuminarent ad videndum, quid bonum, quid malum, est enim intelligere, quasi oculis animæ videre, idcirco subiungit statim, lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis, idest, attendendo (inquit) sibi, & Verbo dei tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, ut beatus Petrus dixit de prophetico sermone, non offendit anima mea, pedibus enim offendere solemus, qui, ut tradit

dit diuinus Diony. in diuinis Nominibus c. 9. naturam, siue substantiam animæ significat in ænigmate, credo, quod ut pedes, & crura corpus sustentant, sic substantia animæ fundamentum est totius animantis. Itaque non offendit (inquit) anima auxilio verbi dei, quod est etiam lumen semitis, quia scilicet facit, ut (sicut apost. ait) faciamus rectos gressus pedibus nostris, ne quis claudicans errer, magis autem sanetur. Item Salomon. Quoniam lucerna (inquit) mandatū legis, & lux, & via vitæ, & increpatio, & disciplina. quem locum imitatus simul, & interpretatus est Apost. cum docet, vtilem esse scripturam ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia. Cum scripturam dixit, ea quoque intelligi voluit, quæ apostoli sine scripto ecclesiis omnibus tradiderunt, siue ad mysteria vel sacramenta pertinerent, siue ad alia dogmata, quæ licet paulo obscurius, ex scriptura tamen ratione connexi necessario concluduntur, quæ duo, ut diuinus Diony. ait, colligata, & implicata sunt cum scriptura. Idcirco Apost. postquam dixit, tu autem permane in iis, quæ didicisti, subiungit, & credita sunt tibi, ut tum scripta, tum non scripta comprehensa essent, credita. n. dixit, quæ paulo ante vocauerat depositum. Et rursus in priore epist. ad eundem Timoth. depositum (inquit) custodi, deuitans profanas vocum nouitates. Non enim vocauit depositum aliquid priuatæ, & secretæ doctrinæ, quam non omnes Apostoli omnibus reuelarent, quæ hæretici fingebant, ut doctus Tertul. in lib. de Præscriptione hæreticorum notauit, sed potius (inquit) inculcat, nō admittendam esse aliam præter eam, quam audierant doctrinam.

Quod ergo (inquit Tertull.) depositum vocat, illud est, de quo supra dixerat, præcipio tibi coram deo, ut serues mandatum sine macula, quod mandatum? non quidem (inquit) aliquid occultum significat, sed ne aliam doctrinam præter auditam reciperent. Notauit quoque sanctus Maximus in scholiis Diony. c. 1. de Diui. Nom. dictum esse ab Apostolo depositum, quod Diony. dixit traditum à magistris *ἐκφανεμῶς*, idest, voce, & sermone. Item magnus Athan. in epist. *ἐγκυλίῳ* ad episcopos Aegypti, & Lybiæ, depositum istud interpretatus est charismata, et *μαθήματα*, idest, doctrinam commissam fidei nostræ. Postremo Vincentius Lirinensis hunc locum Pauli interpretans, custodi (inquit) propter fures, propter inimicos. Quid est depositum?

c idest,





id est, quod tibi creditum, non quod à te inuentum, quod accepisti, non quod excogitasti, rem non ingenii, sed doctrinæ, non usurpationis, sed publicæ traditionis, rem ad te perductam, non à te prolatam, in qua non auctor, sed custos esse debes. Hæc ergo de deposito doctrinæ sine scripto apostolus dixit credita, in quibus præter illa, quæ ex scripto didicimus, permanere præcepit, quæ quia ad scripturam pertinent, ut riuus ad fontem, & ad eam pari auctoritate referenda sunt, tanquam ex ea nexa, idcirco subiungit Apost. illa quoque credita complectens, Omnis scriptura diuinitus inspirata, & quæ sequuntur. Itaque cum scripturam dixit, Verbum dei intelligi voluit, siue scriptum, siue non scriptum cum scripto tamen colligatum. Quare, ut redeamus ad conferendum cum Salomone locum Apostoli, quod ille dixit lucem, Paul. vocauit doctrinam, est enim docere quoddam illuminare. Item quod Salomon dixit, legem dei esse viam vitæ, Paulus dixit de Verbo dei, vtile esse ad corrigendum. i. ne aberraretur a via, quod magis declarat verbum Græcū *ἐπιταγή ζωῆς*. Iam illa duo increpatio, & disciplina eadem verba sunt in Apostolo, cum ait de verbo dei, vtile esse ad arguendum, & erudendum in iustitia, iustitiam enim addidit Apost. interpretationis gratia. Sed quis finis verbi dei? quorsum spectat ista eius utilitas? nempe ut sit (inquit) homo dei perfectus, ad omne opus bonum instructus. At verbum Euangelicorum non potest esse verbum dei, quia non lux, sed tenebræ est, non est, inquam, lux, quia inutile est ad docendum, cum sit plenum repugnantis, cum de aliis, tum de præcipuis capitibus, ut de iustificatione hominis, vtrum fiat per solam imputationem iustitiæ Christi, an per interiorem infusionem gratiæ, & de iis, quæ ad hoc caput referuntur, de impletionem legis, de satisfactione, de meritis, in his. n. aiunt, & negant Euangelici, Item de sacramentis, quot sint, & quæ, & sigillatim de ipsis sacramentis, Baptismo, Confirmatione, Eucharistia, Pœnitentia, Ordine, Matrimonio, Extrema vnctione, habet. n. in his quoque verbum Euangelicorum, etiã, & non, quia non verbum Christi, sed verbum diaboli est, Item de ecclesia, esse visibilem, & rursus non esse, potestatem habere, & nihil posse, ut posse ferre leges, & non posse, Et de potestate ciuili, quod nullus sit princeps, & rursus quod sit, Præterea de humanis legibus, nullam esse earum vim, cõtra vero, quod eis parere oporteat.

teat. Horum vero repugnantias, & aliorum, quæ longum esset persequi, notarunt inter alios optime Ioannes Cocceus, & Staphylus Prusienfis indicatis libris, & locis. Verbum ergo Euangelicorum cum non possit propter incõstantiam, & secũ discrepantiam vtile esse ad docendum, necesse est, luce carere, quæ autem luce caret, Verbum dei igneum, & splendens esse non potest. Deinde ad arguendum quomodo eorum verbum vtile esse potest, quod tradit, Nullo opere bono opus esse homini christiano ad iustitiam, & salutem? ut docet Lutherus nouus Elias. (sic enim se vocat in Assertionibus de libertate christiana,) & eius Elisseus Philippus in xvi. c. Io. & illud, Quanto quis sceleratior est, tanto citius deus gratiam ei infundit, Quod idem Elias in sermone de Piscatione Petri docuit. Etenim si gratia dei in nequitia, & sceleribus istius Euangelistæ abundat, quid vllus tanquam peccator arguatur? ac non potius ei dicatur, ut cumulet scelera, ut celerius veniat ei gratia? quæ est blasphemia similis, atque illa in Paulum, quasi diceret secundum illorum calumniam, fiant mala, ut eueniant bona, quia scilicet docebat, vbi abundauit peccatum, superabundasse gratiam. Quorum damnatio ut iusta est, sicut idem Apost. ait, sic iusta est damnatio verbi huius, quod Euangelici profitentur, quod quia ad arguendum inutile est, sequitur, ut non habeat lucem, sed tenebras, quæ enim arguuntur (inquit Apost.) a lumine manifestantur, ac proinde non sit, nec esse possit Verbum dei, quod instar ignis, oculis (ut ait propheta) illuminat. Deinde verbum istud tenebris errorum, ac repugnantiarum plenum, & omni luce ad docendum, & arguendum carens quos fructus tandem pariat, ipsius verbi auctor admonuit, cum in sermone de dominica aduentus velut iratus affirmat, ex Euangelio Lutheri, id est, suo multo deteriores factos esse homines, quàm vnquam antea fuissent in Papatu, quo nihil vnquam verius dixit. Itaque ut Verbum dei *πυρραῖς*, id est, instar ignis splendens, vtile est, ut sit homo dei perfectus ad omne opus bonum instructus, sic verbum istorum cæcũ, & tenebricosum vtile est, ut sit homo diaboli imperfectissimus, & ad omne opus malum instructissimus. Hic fructus, hæc utilitas quinti Euangelii. Sed hic obiiciunt nobis Euangelici similes tenebras repugnantiarum, ut si fieri possit, in verbo, in quo gloriamur, iueniamur, sicut illi, & illi vicissim in quo

gloriantur, inueniantur sicut & nos. Obiiciunt, inquam, nobis, quod hæretice disideamus, quod est mendacium non intelligentiū, nec quæ loquuntur, nec de quibus affirmant, ut de similibus doctoribus dixit Apost. In hanc calumniam effudit nuper omnes vires sui cerebri Matthias Illyricus, partim mentiendo, ut tradere nos, solis naturæ viribus posse omnia madata dei perfici, partim delirando, ut illud, varia ieiunia habere Papistas, ergo esse hæreticè discordes, Et illud, Papistæ dicunt orantes, Pater noster, & tamen dubitare iubent de gratia patris. Sed huius ineptias abunde satis refellit Staphylus Prusienfis. Sunt alia, fateor, grauiora, de quibus non conuenit inter catholicos Theologos, tamen ita de iis disceptant, ut nemo sententiam suam pertinaciter defendat, neque contra sentientem pro heretico habeat, aut appellet, imo si quando præsertim publice ad disputandum de hoc genere aggrediuntur, pro ositeri, & contestari solent, in neutram partem disputare se velle, sed ad iudicium ecclesiæ referre, quod quidē ex Apostolo didicerūt, sapere. scilicet ad sobrietatem, id est, ut magnus Diony. in proemio de Diu. Nom. interpretatur, non ulterius progredi, quàm quo lumen Verbi dei ostensum pertingit. Quod quidem cum non omnes æquè aspiciant, sed alius plus, alius minus, fit, ut quod huic videtur ex Verbo dei concludi, aliis non videatur, quæ theologiæ pars obscurior, & difficilior ab eodem Dion. philosophica, & demonstratiua dicta est. Ad hoc genus pertinent illæ quæstiones, An charitas, & gratia iustitiæ sint vna, & eadem res, an diuersæ, An circumcisio tolleret peccatum originale, an non, Quæ de deo dicuntur, vtrum ratione distinguantur, an aliter, et alia huius generis. De his vero, ceteris que huiusmodi liceat Euangelicis, si ita volunt, more nostro inter se, & cum plerisque nostrum disidere, sed citra defensionis pertinaciã, non erunt nobis hæretici hac ratione, modo in iis Dogmatibus, quæ semper ecclesia catholica ab initio proficitur, imo istorū ecclesia ante .xl. annos profitebatur, idem nobiscum sentiant, idem dicant. Quod quia non faciunt, nec facere volunt, hæretici sunt, iam subuersi, & proprio iudicio damnati.

Alia proprietas ignis est, quod etsi natura sua splendeat, latere tamen solet, ut in lapide pyritide, nisi collidendo eliciatur. Sic later interdum Verbum dei instar ignis, nisi diligenter excutiendo,

tiendo, spiritus, ab diti & latentis sensus eruatur. Vnde dominus Iudæos monebat, ut scrutaretur scripturas, quod, ut Apost. ait, littera, quæ extrinsecus apparet, occidat, spiritus autem, qui intus latet, viuificet. Esse autem aliquando etiam in Nouo Testamento distinguendam litteram ab spiritu, magnus Athan. pluribus exemplis admonuit, quæ postea commodiore loco commemorabo. Huc illud pertinet, qui habet aures audiendi, audiat, item illud, videte, quid audiatis, quæ dominus, cum parabolas loqui vellet, ad excitandum studium attentionis dicere solebat. Et Paulus magistrum imitatus, intellige (inquit) quæ dico, dabit enim tibi dominus intellectum. Et beatus Petrus quædam dixit esse in epistolis Pauli difficultia ad intelligendum, id est, occulta, & latentia. Rursus Paul. Timoth. monet, ut attendat sibi & lectioni. Verbum autem attendendi, quod Græci fortasse significantius dicunt προσέξω, studium accuratum declarat, quo opus est ad bene viuendum, & ad rectè intelligendum scripturas, & virtutem earum. At verbum, quod isti noui Euangelici euangelizant, facile est, ut ipsi etiam iactant, & in promptu, non latens, nec abditum, neque requirens iuxta Esaiam prudentem mystici eloquii, siue ut est apud .lxx. prudentem auditorem, qui habeat aures audiendi, nec ut sit necesse, petere à domino, ut det intellectum. Nolunt enim intelligere, quod scripturæ volunt, secundum spiritum sanctorum doctorū, neque quod per multos testes. i. in ecclesia catholica per Apostolos, & apostolorū successores didicimus, & vsque in hodiernum diem profiteamur, & ecclesia semper, & vno ore, & vno corde, & sub omni cælo docuit. Sed potius qui cuique videtur, is est scripturæ sensus, ibi omnes sunt magistri sui verbi. Cum tamen scriptura dicat, Nolite fieri multi magistri, & illud, ipse dedit quosdam apost. alios autem pastores, & doctores. Ibi propria cuiusque interpretatio afflatus dei putatur, quia scriptum sit, quod iidem iactare solent, Spiritus ubi vult spirat, cum rursus moneat beatus Ioan. Nolite omni spiritus credere, sed probate spiritus, si ex deo sunt, quoniã multi prophetæ exierunt in mundum. Id est, nolite credere omni prædicationi, & omni scripturæ, sic enim Cyrill. in comm. Esaiæ. hunc locum intellexit, interpretans enim illud, Perperimus spiritum salutis (sic enim vocat scriptura, ut idem ait, euangelicam prædicationem) subiungit, solet enim scriptura appellare

pellare spiritum, *πῶς ἂν ἐκ συζητήσεως*, idest, quorundam scripta, vt cum ait, probate spiritus, si ex deo sunt. Semper enim prædicatio salutaris prædicatur ab spiritu sancto, in spiritu autem mundi dicuntur, quæ cum veritate pugnant. Nos autem (inquit) spiritum huius mundi non accepimus, sed spiritum ex deo. hæc Cyrillus. Sic etiam intellexit Didymus, interpretans enim eundem locum in comment. epistola huius, tot (inquit) spiritus esse videntur, quot sunt ii, qui spiritus participant, & fieri quoque potest, vt vniuscuiusque, doctoris disciplina spiritus dicatur, ita enim videtur dictum, non omni spiritui esse credendum, vt falsæ doctrinæ pseudoprophetarum. hæc ille. Vt ergo prædicatio salutaris, & diuina in scriptura sancta vocatur spiritus, sic scriptura, & prædicatio pestifera, ac diabolica spiritus quoque vocari solet, vt hic. Non itaque credendum est omni spiritui, id est, omni scripturæ, aut omni prædicationi. Scriptura enim sancta quatenus in spiritu mundi prædicatur, eatenus scriptura mundi efficitur, vt est effecta scriptura Evangelicorum, quam quisque eorum secundum spiritum proprium, nec deo, neque prophetis eius, nec apostolis, nec ecclesiæ, neque rationi subiectum intelligendam esse credunt, quasi nihil habeat spirituale reconditum, & latens instar ignis in silice latentis, quod excutiendo sit eruendum, sed potius omnibus pateat. Ergo quod apud Evangelicos iactatur, Spiritus vbi vult, spirat, idest, tam zonario, cocco, fulloni, fabro, lectori inspirat verum intellectum scripturæ, quàm theologo litteras sacras diu, multumque tractanti, digna præfecto talibus doctoribus interpretatio, & eorum propria. At de uento loquebatur dominus, qui interdum in scriptura spiritus dici solet, nõ de spiritu dei, alioqui non dixisset Nicodemo, vt veteres obseruarunt, & vocem eius audis, qui nondum credebatur, nec auditu interiore illud verbum spirituale audiebat, Ni si quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto. &c. neque dixisset paulo post, si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo, si cœlestia dixerò, creditis? in quo quidem significabat, loqui se pro captu nostro, quantum homines mortales ferre poteramus de generatione spirituali, atque diuina cuiusque hominis, quæ fit quidem vbiq; ex lauacro aquæ sensibilis ad trinitatis inuocationem sub sensus subiectam, per occultam, latente, viuificam, celerem, præpotentem, & infinitam energiam spiritus sancti ad simi-

similitudinem venti similes proprietates induentis, qui vbi vult, spirat. i. in omni regione, vt de eo est in epist. Hier. dictum in spiritu prædicationem Verbi dei per vniuersam terram significante, Cuius flatus sentitur ille quidem, sed vnde incipiat flare, aut vbi terminetur, nemo videre potest, quæ est proprietas infinitatis diuinæ, & *καὶ πῶς ἂν* dei. Poterat quidem Nicodemus, si aduertisset, vt debebat magister in Israel, intelligere, quomodo quis, bis filius fieri posset, semel naturæ, & iterum promissionis, & si dei, siue filius Abrahæ, sicut ille fuerat pater contra spem naturæ propter fidem, de quo mysterio satis ipsa ecclesia mater omnium fidelium nos decet, quæ sabbato magno ante aquæ baptismalis consecrationem legit promissionem Abrahæ factam, quod esset futurus pater multarum gentium. Idem docet oratio, quæ tunc adhibetur, Qui per Paschale (inquit) sacramentum Abrahæ puerum tuum vniuersarum, sicut iurasti, gentium efficis patrem, da populis tuis per baptismum digne ad gratiam tuæ vocationis introire, idest, ad adoptionem filiorum, & ad istam denuo natiuitatem. Deinde, docebat Nicodemum dominus de natiuitate ista spirituali, & quidem exemplo ad infirmitatem humani capitis accommodato, & tamen nondum intellexit, quod eum scriptura vetus, & dominus Euangelii sui prædicator per exempla docebant, quod est facilius docendi genus, & intelligere queat quicumque Evangelicus scripturam sine interprete? & audeat suæ doctrinæ magister dicere, satis per se apertam esse scripturam? At Spiritus (inquit zonarius) vbi vult spirat, mihi quidem dicere videtur, nolo interpretem, non curo, quid velit scriptura, sinam me potius circumferri omni vento doctrinæ, vbiunque spirauerit. Iactant præterea Evangelici, se esse doctos a deo iuxta prophetiam Esaiæ, ac proinde nihil latere eos in scripturis. Docuerat quidem deus olim multifariâ, multisque modis, per prophetas suos, nouissime autem docuit loquendo per filium suum, vt Esa. prophetauit, quod non solum Apostolus interpretatus est, sed ipse etiam dominus in Euangelio suo explicauit, cum. n. recitasset, quod Esa. prædixerat, Erunt omnes docibiles dei, subiunxit, Omnis, qui audiuit a patre, & didicit, venit ad me. Deinde addidit, non quia patrem quis vidit, nisi is, qui est a deo, non dixit, esse a deo secundum rationem causæ, sic. n. omnes sumus a deo, sed secundum rationem veræ generationis, a filio igitur

tur dei naturali, quæ patrem vidit, docti sumus, sicut deus quoque per Moysen prædixerat, inquit, ponam verba mea in ore eius, loqueturq; ad eos, quæcunque præcepero illi. & Esai. ego dominus docui te, ut inuenires viam, in qua ambulabis in ea. Ergo erunt (inquit) omnes docibiles dei, nõ dixit, erunt omnes doctores, sed docibiles dei, sine docti à deo, idest, omnes ex deo discunt, omnesq; erunt dei discipuli. Deus enim per seipsum docuit Euangelium apostolos, qui ecclesias docuerunt, quod quidem si omnes tunc ex eo audissent, aut audirẽt nunc, nunquam dominus subiunxisset in Deute. de filio dei, & doctrina eius loquens, Qui autem verba eius, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego vltor existam. Tales itaque sunt Euangelici, quos docuit quidem deus per Euangelium suum, sed, ut de similibus scribit Ioan. quod audierunt ab initio, in eis non permanit, docetq; nunc eosdem per idem Euangelium, quod in ore ecclesiæ remanet, sed ipsi audire nolunt iuxta prophetiam Deute. De similibus ait Io. Scripsi vobis de iis, qui seducunt vos, & vos unctiõnem, quam accepistis a deo, maneat in vobis, & non necessitatis, ut aliquis doceat vos, aliquis scilicet eorum, qui vos seducunt, qui nolunt audire verba, quæ dominus loquitur, qui docere non possunt. Huiusmodi sunt Euangelici, qui tradunt, satis per se apertam esse scripturam, nihilq; in ea latere instar ignis in silice latentis, quos unctio docere non potest, quia in ipsis non manet in incorruptione. In eo enim manet unctio integra, & omnino incorrupta, qui credit, & agit, quæ Christus, in cuius mortẽ baptizati, & cuius participes facti sumus, & quos spiritus eius sanctus, quo secundum gratiam in mysterio uncti sumus, credenda, & agenda docuit. Qui autem ea non plene credit, hic nomen quoque uncti, & consortium naturæ diuinæ amittit. Verbum ergo Euangelicorum non est Verbum dei castum, & igneum, cum sit corruptum, & admixtum alienis, nihilq; in eo lateat, sed omnia sunt in aperto.

Rursus alia proprietas ignis est, nõ posse cohiberi, itẽ ceteris elementis vi, & efficacitate antecellere, & omnia superare, ita ut ferrum molliat, quod cetera omnia, ut Daniel dixit, comiuit, & domat. Sic Verbum dei castum, & igneum, cetera alia sermonum, & scripturarũ genera vi sua, & efficacitate instar ignis vincit, ita ut vel ferreos, & adamantinos, & obstinatissime spiritui sancto

sancto resistentes, aliquando volentes vincat. Quid enim Iudaica obstinatione durius? tamen cum alias, tũ in hac vrbe multi Iudæi per prædicationem Verbi dei, & per gratiam eius ad fidem ecclesiæ Romanæ quotidie veniunt. Verbum vero Euangelicorum infirmum, & frigidum, quot eorum Catechumenos hactenus fecit, vbicunque a xl. annis ab apostatis prædicatũ est? Præterea quid illis tribus gigantibus (sic enim veteres patres appellarunt) robustius, ac durius ad debellandum? concupiscentiam carnis dico, & oculorum, & superbiam vitæ. At Verbum dei castum, ac purum, & igneum hos Gigantes vincit, cum in ecclesia nostra innumerabilibus per dei gratiam ex omni sexu, ætate, & gradu persuadere solet, ut renuncient carni, per votum castitatis, concupiscentiæ vero oculorum, quæ est habendi cupiditas, per votum paupertatis, deinde superbiæ vitæ, quæ est elatio, ambitio, & inanis gloria, per votum obedientiæ, & humilis subiectionis. Apud Euangelicos vero verbum effœminatum, avarum, ambitiosum, & obedientiæ inimicum, non solum nullos tales facit, sed potius docet, nõ esse faciendos. quomodo ergo Verbum dei erit, quod ipsi prædicant? ac rursus, si Verbum dei non est, quomodo ecclesia catholica apud eos est?

Præterea, ut ignis naturam suam, & calorem iis impertit, qui accedunt ad eum, sic Verbum dei igneum vim suam cum iis communicat, qui se ad ipsum applicant. Excitat itaque, et inflamat verbum spirituale, & celeste ad opera spiritus, charitatem, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, longanimitatem, mansuetudinem, fidem, obedientiam, modestiam, continentiam, castitatem. Verbum autem Euangelicorum, ut animale, & terrenum, ad odia, luxuriam, contentiones, æmulationes, sectas, comessationes, superbiam, avaritiam, & his similia.

Rursus ut ignis illa, in quibus inest, ad operationem naturæ eorum conuenientem excitat, sic Verbum dei ad ea, quæ homini conueniunt, & propria eius sunt, excitat, idest, ad quæcunque vera, quæcunque iusta, quæcunque pudica, quæcunque sancta, quæcunque laudabilia, verbum vero ecclesiæ Euangelicorum, quia verbum diabolicum est, ad contraria horum prouocat, & incitat.

Deinde, ut ignis vim habet renouandi calore suo, & reuiuiscere facit, sic Verbum dei valet ad deponendum, ut Apost. ait, vete

rem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris, & induendum nouum hominem, qui secundum deum creatus est, ut viuamus, in quâ, ex fide per dilectionem operata, qui eramus prius mortui delictis, & peccatis nostris. At uerbum Euangelicorum facere hæc non potest, cum solam fidem prædicet, quæ nec renouat, nec reuiuiscere facit, qui enim non diligit, manet in morte, ut beatus Ioan. ait.

Item alia proprietas ignis est, nõ posse teneri, quin splendeat iis, qui non sunt cæci, aut oculos non claudunt, sic Verbum dei non potest, ut Apost. dixit, alligari, quin currat, & ut idẽ Apost. ait, illuminatio eius fulgeat, tametsi minister eius in vincula conuiciatur, ut Paulo euenit. At uerbum Euangelicorum alligari potest, & extingui, ut quidem alligatum iam, & extinctum est per dei gratiam in aliquot locis, ubi cœperat diabolus supersemina rezizania hæresis eorum, & in reliquis cito alligandum esse, speramus, & confidimus, ut alligatum fuit olim uerbum Arianorũ Manichæorum, ceterorumq; hæreticorum. Ostendant igitur Euangelici, Verbum dei, quod est in ecclesia nostra catholica, ubi nam, aut quo tempore fuerit alligatum, & an ipsi possint alligare, etiam ubi iidem dominantur, tantum est alligatum, & operatum, sicut Apost. ait, in iis, qui pereunt, quorum mentes excœcauit deus huius sæculi, ne fulgeat eis illuminatio Euangelii.

Alia proprietas ignis est, non posse passionibus alterari, quãdiu natura eius incolumis, & salua est, ut quidem potest aqua cõgelascere, ac crassus fieri, terra figurari, similiter Verbum dei semper manet unum, & idem a principio usque ad finem. At uero uerbum Euangelicorum quoties mutatum sit, & ut ita dicã, alteratum, & quotidie alteretur, ipsi Euangelici, & tota eorũ schola testis est, testes sunt tot eorum libri, aliorũ aduersus alios quotidie addentium, detrahentium, mutantium, variantium, contradicentium. In nostro autem dei Verbo semper fuit, est, Iesus Christus heri, & hodie, ipse & in sæcula, sic sermo eius.

Est alia proprietas ignis, Petere sursum, & ἀνωρόρον esse. i. celeriter penetrare, atque ab omni motu deorsum liberũ esse. Similiter Verbum dei sic nos, nostrosq; mores, ac vitam informat, ut semper ad brauium supernæ uocationis tẽdere debeamus, & cõuersatio nostra in cœlis sit, neque sapiamus unquam, quæ sunt super terram, sed quæ sursum sunt, quæramus, ubi Christus est

in

in dextera dei sedens. Celeritas uero cursus Verbi dei quanta sit, argumento est multitudo illa semel trium millium, qui uero die ad prædicationem Petri principis Apostolorum Verbum dei receperunt, & baptizati sunt, et iterum multitudo adhuc maior. v. mil. qui crediderunt, cum interim fremerent Iudæi, & apostolos in custodiam traderent. Et Paulus quã celeriter (ut idem in episto. ad Rom. ait) ab Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleuit Euangelium. Item in episto. ad Coloss. testatur, euangelium, quod Colossenses audierunt, iam prædicatum esse in uniuersa creatura, quæ sub cœlo erat, imo in Hispaniam inuexit Euangelium, ut Hieron. Arha. & alii affirmant. Et in India, quem nouum orbem uocant, quanta extiterit celeritas cursus Verbi dei, & quã longe, lateque Euangelium nostrum uulgatum, receptumq; sit, scit cuncta Hispania, & Gallia, atque Italia. At uerbum Euangelicorum non est ἀνωρόρον instar ignis, sed κεινωρόρον instar terræ, idest, non sursum, sed deorsum petens, docens inquam quærere, & sapere terrena, dum libertatem prædicat in occasionem carnis calumniando ieiunia, castigationes corporis, pœnitentias, castrationes uirginum, & continentium, & alias mortificationes, ac societatem passionũ Christi ad satisfaciendum pro peccatis nostris, & colendum deum. Deinde βραδυρόγια, idest, tarditas cursus huius Euangelii noui, terreni, & animalis tanta est, ut totis xl. annis, & amplius uix extra locum suum natalem, idest, Germaniam egredi potuerit, imo in ipsa Germania quã infeliciter promouerit, argumento sunt tot sectæ. xviii. scilicet ex una, idest, Luterana natæ, inter se inimicæ, & incredibili odio, concertationeque flagrantes, quas Staphylus Prusienis auctor eruditus descripsit, & notauit, quarum aliæ alias ecclesias sibi uendicant.

Est alia proprietas ignis, esse πωροκίνητον, idest, moueri semper motu eodem, scilicet recto sursum, qui est simplex motus. Sic Verbum dei purum, & igneum nec ad dexteram, nec ad sinistram tendit, sed recta in sublimem per unam fidem, unam spem uocationis, & per uirtutes dei, sicut Verbum dei per Salomonem ait, Oculi tui recta uideant, quod quidem de fine recto, qui est charitas in deum, accipiendum est, in quam debet esse intenta mens, qui est oculus animæ. Subiungit postea, non declinabis neque ad dexteram, nec ad sinistram, sic uocauit initia, quæ

d ii sunt

sunt extrema a medio recedentia, ut statim explanauit, subiungens, auerte pedem tuum a malo, vias enim quæ a dextris sunt, nouit dominus. Vicia dicit, quæ videntur virtutes, & sunt vicia, peruersæ vero planè sunt, quæ a sinistris sunt. Sequitur deinceps, ipse autem rectos faciet cursus tuos. Virtutes significat medias inter nimium, & parum, quarum auctor est deus, ad quas Verbum dei vtile est, & nos ad eas instruit. Hæc est Verbi dei *πρωτογεννησία*. Verbum vero Euangelicorum impurum, & terrenum non per vnã simplicem fidem, sed per multiplicem, neq; per vnã spem in charitate dei de corde puro, cõscientia bona, fide non ficta, sed desperate, oblique, & transuerse deorsum præcipitans, tendit per odium ecclesiæ nostræ de corde impuro, & malis cogitationibus pleno, & de conscientia mala eos reprehendente, tum quia dei cultum catholicum in omnibus ecclesiis ab initio per apostolos prædicatum, traditum, summoq; consensu constanter seruatum reliquerunt, & nouum excogitarunt, & introduxerunt, tum quia vnitatem ecclesiæ sciderunt, & legi patris cœlestis, qui tã clara voce præcepit, obedire præpositis, & se subijcere eis, non obediunt, tum quia fratres suos, idest, nostram ecclesiam funditus, si possent, delere vellent. Denique finis verborum est odium de immundo corde, peruersa conscientia, fide ficta, quam sine operibus prædicant, quam qui habet, fieri non potest, dum solam habet, ut diligat, qui autem non diligit, manet in morte.

Est alia proprietas ignis, scilicet esse *περιληπτικόν*, idest, comprehendentem; quodammodo enim comprehendit omnem materiam, quatenus nullum prope genus materiæ est, quod non possit ignescere. Sic Verbum dei instar capitis, in quo omnis sensus, & motus, & operationis origo, ac perfectio consistit, & ex quo omnis vis horum ceu ex fonte manat, complectitur quæcunque vera, quæcunque publica, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, quæ (inquit) didicistis, & acceperistis, & audistis, & in me vidistis. Doctrina ergo Verbi dei, quæ ex scripto, & sermone constat, omnem voluntatem dei bonam, & beneplacentem, ac perfectam continet, vtilisq; est, ut homo dei, quicumque ille sit, quocunque loco, quocunque tempore, in quacunque re honesta perfectus sit, & ad omne opus bonum instructus. hinc factum

etum, puto, ut scriptura sacra, quæ ipsa cum dei Verbo non scripto connexa est, caput libri vocetur a Propheta David, cum ait, in capite libri scriptum est de me, ut faciam deus voluntatem tuam, idcirco etiam scriptura sancta super caput episcopi, cum ordinatur, ut idem quoque Dionysius tradit, imponitur, ut significetur in ænigmate, tum in episcopo, tãquam in capite ecclesiæ potestatem, & scientiam omnis sacri ministerii munere dei residere, tum Verbum dei esse omnium sacrorum anacephalæosim, in ipso enim tanquam in capite partim contineri expresse, partim ex eo nexa esse, & demonstrari omnem, ut ait Dionysius. theologiam, & omnia opera dei, tum quæ fecit, antequam vere fieret homo, tum quæ fecit factus homo, item omnem modum, quo deus apparuit, extra carnem, in carne, per visum, per somnium, facie ad faciem, per speciem ignis, aeris, nubis, hominis, & aliis modis, Præterea, omne genus sacræ sermocinationis personarum variarum in psalmis præsertim, & prophetis, ut domini, serui, patris, filii, iusti, dispensatoris, sponsi, sponsæ, regis, reginæ prophetantis, interpretantis prophetiam, minantis, consolantis, orantis, Deinde omnem sacram operationem euangelizandi, catechizandi, baptizandi, imponendi manus, ordinandi ministros ecclesiæ, consecrandi templa, aras, sacrificandi, remittendi peccata, benedicendi, vngendi infirmos, mortuos sepeliendi. Denique, ut summam (inquit Dionysius) dicam, continet omnes actus sacros, & sermones, qui sunt ecclesiasticæ politicæ a deo tributi. Denique ut ignis, si materia suppetat, omnia depascit, omnem locum occupat, nullis spatiis circumscribitur, sic Verbum dei catholicum, ut Cyrillus Hierosol. in catechesi. xviii. de ecclesia catholica scripsit, complectitur, & docet omnia Dogmata; quæ homines scire oportet, *καθολικὸς* (inquit) *καὶ ἀνελεῖται* de iis, quæ videntur, & non videntur, de cœlestibus, & terrenis. Omneq; genus hominũ subiicit religioni, tum potestates, tum priuatos. Et generaliter omne genus peccati curat, quod per animam, & corpus consumatur. Continetque in se omnem speciem & formam virtutis in operibus, sermonibus, & variis charismatibus. Hæc ille de ecclesia catholica, quæ ad Verbum quoq; catholicum, quod ecclesia catholica profiteretur, pertinere necesse est, quæ vim *τῆς περιληπτικῆς* maxime declarant. Idem auctor paulo post rursus de ecclesia ait, non habere potestatem circumscrip-



ptam, quod est esse ἀπερίληπτον, sed ubique regnare, idem de Verbo dei dicendum est. Itaque Verbum Euangelicorum non est Verbum dei, quia priuatum verbum est, tempori, & loco alligatum, id est, ætatis xl. annorum, ante quod tempus non fuisse verum Euangelium, neque in alio loco, quàm in Germania, tradunt Euangelici. Falsum itaq; est, quod nobis obiiciunt, quasi nos Verbum dei tempori, & loco alligemus, imo nos catholicum esse profiteamur, & omni loco, & omni tempore prædicatum. An hoc est alligare? imo vero ipsi sunt, qui alligant, qui ante xl. annos extinctum fuisse volunt, & ab eo tempore in ecclesiis Germanorum reuixisse. Verbum igitur Euangelicorum non est περιληπτικόν, non enim instar ignis comprehendit quæcunq; pudica, imo tollit pudicitiam sacri ordinis, & pudicitiam sanctarum virginum nullius meriti esse dicit. Neque complectitur quæcunq; sancta, quæcunq; iusta, quid enim iniustius, quàm vota sanctissima, & religiosissima non reddere deo? id est, non præstare deo, quod eidem promiseris, & expectare ab eo, quod ille suis si delibus, & amicis promisit? Non complectitur quæcunq; amabilia, & quæcunq; bonæ famæ, cum doceat, non obedire præpositis, neque ab eis gubernari velle, id est, anarchiam, qua nihil peius, neque turpius, neque magis a ratione alienum. Deniq; verbum Euangelicorum non complectitur, quæ didicerunt, & acceperunt, & audierunt ecclesiæ per cunctum orbem, vt sacramenta omnia, & eorum sacras ceremonias, ac sanctarum imaginum cultum, & multa alia, sed potius, quæ didicerunt, & acceperunt, & audierunt per testes paucos apostatas, & quæ viderunt per Germaniam in Lutero, aut Philippo, aut Brentio, & aliis horum similibus. Non est inquam, περιληπτικόν verbum Euangelicorum, cum non complectatur (vt Dionys. ait) omnes sacros actus, & sermones ecclesiasticæ politicæ a deo tributos. quare non est Verbum dei.

Est alia proprietates ignis huic cõiuncta, scilicet esse ἀπερίληπτον, id est non posse contineri, & circumscribi, quin comprehendat, & corripiat materiam, imo ignis sine materia, in qua concipiatur, extinguitur. Vnde veteres aiebant, vt Theophrast. in libr. de Igne ait, Semper ignem alimentum quærere. Similiter Verbum dei non potest contineri, & circumscribi ab homine, quin frugiferum sit, sicut dominus dixit per Esaiam, Quomodo descendit

» scendit imber, & nix à cœlo, & illuc ultra non reuertitur, sed in  
 » briat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat se-  
 » mē serenti, & panem manducanti, sic erit (inquit) verbum meum,  
 » quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum,  
 » sed faciet, quæcunq; volui, & prosperabitur in his, ad quæ mihi  
 si illud, scilicet misit, vt ambularem in viis eius, & mandata eius  
 seruaremus, quod clarius. lxx. interpretati sunt, cum pro eo  
 verterunt, prosperabo vias tuas, & præcepta mea. Exemplo ergo  
 pluuie declarauit propheta illud ἀπερίληπτον euangelii, &  
 quanta esset vis Verbi dei. Vt enim, inquit Cyrillus locum huc  
 interpretas, cum pluit, aut ningit, nullus potest prohibere, quin  
 propositum eius, qui facit, vt pluat, & ningat, ad effectum perdu-  
 catur, propositum enim est, vt terra fruges ferat, vt agricolæ ci-  
 bo, & semine abundant, sic nemo potest facere, vt cesset Verbum  
 dei. Non potest, inquam, vt Gamaliel legis doctor de verbo, quod  
 apostoli prædicabant, dixit, consilium dei, aut opus dissolui.  
 Misit ergo (inquit) pluuiam quandam spiritualem Euangelicæ  
 legis, qua facta est cuncta terra frugifera, sicut Dauid ait, Visita-  
 sti terram, & inebriasti eam, multiplicasti locupletare eam. ri-  
 uos eius inebria, multiplica genimina eius in stillicidiis eius, &  
 Moyse, descendat (inquit) sicut pluuia eloquium meum, & pau-  
 lo post, fruges (inquit idem Cyrill.) spirituales accepimus, quas  
 Christus suppeditauit mentibus nostris, vt non solum sacrum  
 cibum, vel panem viuificum colligamus, sed semen suppetat se-  
 minanti. Qui enim populis præfunt, & ad docendum alios ido-  
 nei sunt, seminant in cordibus eorum semen, quod prius in cor-  
 dibus suis reconditum habebant. De virtute vero, & fructu hu-  
 ius pluuiæ, & feminis spiritualis Verbi dei ait idem propheta  
 » paulo post, Pro stœbe ascendit eupressus, & pro coniza myrtus,  
 » & erit dominus in nomen, & signum æternum. Significat vir-  
 tute Verbi dei ex spinis, quæ solo inculto, & falso gaudent (cu-  
 iusmodi sunt, qui sic viuunt, quasi nullam legem habeant, nul-  
 las fruges bonorum operum, sed spinas, & tribulos vitiorum fe-  
 rentes) existere per dei gratiam sublimes, suauis odore, pulchras,  
 & viriditate perpetua arborès, id est, homines rectos, cœlestes,  
 honestos, optimæ famæ, & exempli, & in spem viam regenera-  
 tos. Igitur, vt τὸ ἀπερίληπτον Verbi dei, quod non potest ad deum  
 reuerti vacuum, comparauit Esaias cum pluuia, quæ non potest

ab alio prohiberi, quin descendat, & terram germinare faciat, sic dominus in Euang. comparauit cum igne, cum ait, Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut ardeat? ad hoc enim misit, ut incendatur, ita ut ubi non est, in quo incendatur, ibi necesse sit, ut deficiat istar ignis, qui, ut dixi, ubi non est materia, extinguitur. Ex quo fit, ut apud Euangelicos, qui sunt, ut Iudas Apost. de hæreticis ait, nubes sine aqua, non sit Verbum dei, neque esse possit, cum non sit apud eos pluuia spiritualis, quæ efficiat terram frugiferam, ut possit colligi panis viuificus, si quidem plurimi eorum Eucharistiam tollunt, ut sacramentarii, & qui non tollunt, ita falsis dogmatibus terram deprauant, ut hunc panem ferre non possit ad salutem. Quæ igitur sit virtus verbi istorum Euangelicorum, intelligi potest ex fructu ipsius verbi, si cum eo cõferatur, quod propheta Esa. de fructu pluuia spiritualis Verbi dei, ut paulo ante meminimus dixit. An. n. saluunca, & vrtica sũt apud istos cupressi, & myrti? id est, ex carnalib. terrenis, & diabolicis, in quibus, ut Apost. ait, radix amaritudinis sursum germinat, & nocet aliis, siunt ne vnquam virtute Euangelii eorum viri spirituales, pudici, continentis, & omnis virtutis exemplum, semper mortificationem Iesu Christi in corpore suo circumferentes, sicut Apost. de se ad nostram eruditionem, & imitationem dixit? ut eis vere conueniat id, quod idem Esa. postquã dixit de fructu Verbi dei, pro saluunca ascendet abies, pro vrtica myrtus, subiunxit, & erit dominus nominatus, id est glorificatus, scilicet propter istos insignum sempiternum. Signum enim vocat hic, ut ait Cyril. crucem domini, cuius est huiusmodi fructus in æternum permanens. Qui fructus cum non cernatur in Euangelicis, imo vero affirmet Lutherus, ut supra iterum meminimus, ex Euangelio suo homines multo deteriores extitisse, quàm vnquam antea fuissent in Papatu, sic. n. ait in sermone de duplici aduentu, sequitur, ut ipsi ad nomen, & gloriam crucis Christi non pertineant, sed potius ad vituperationem, & blasphemiam eius, ut qui secundum verbum diabolicum de iustitia ex sola fide, nolint carnem cum vitii, & concupiscentiis crucifigere, improbantes ieiunia, vigiliis, abstinentias, tribulationes, humiliaiones, & ceteras castigationes corporis. Quæ omnia, cum ad Verbum dei pertineant, & ea Euangelici non profiteantur, fit, ut Verbum dei, quod est instar ignis, in Euangelicis non ardeat, nec incendatur, est ergo

ibi

ibi extinctum Verbum dei, ut ignis, consumpta materia, necesse est, ut extinguatur.

Est alia quædam diuina proprietas ignis τὸ ἀπόδοις, id est, nullo alio elemento egere, vnde quidam philosophi *μυροῦσιον* appellarunt, aqua enim non generat aquam, neque aer aerem, neque terra terram, ignis vero generat ignem. Itaque ut non satis est, esse aquam, ut aqua ex materia quapiam generetur, sed opus est alio elemento, neque aerem, ut aer, nec terram, ut terra, ignis vero satis est sine aliis elementis, ut in materia quapiam incendatur ignis, quam proprietatem Theophrastus quoque notauit, sic Verbum dei non indiget alio verbo ad ædificationem, consolationem, exhortationem, ut sit homo perfectus, & ad omne opus bonum instructus. At verbum Euangelicorum non est huiusmodi, ut non indigeat alio. indiget enim traditionibus diuinis, & apostolicis, quæ ut dixi, cum Verbo dei connexæ sunt *ὁρισθῆναι*, & ab eo inseparabiles, sine quibus necesse est, excidat Verbum dei, quod vsq; adeo est impossibile, ut ne cogitari quidem possit, nisi falsa cogitatione. Quomodo enim non excidat, verbi gratia hoc Verbum dei, Quoniam ex ipso, scilicet deo sunt omnia, si ut Macedoniani, & Ariani volebant, sic dictum accipiamus, ut scriptura dicit, spiritum esse ex deo, & filium ex deo, ac non potius credamus apostolicæ interpretationi sine scripto traditæ, quàm omnes ecclesiæ catholicæ acceperunt, & tanquam depositum custodiunt, scilicet, omnia esse ex deo *καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς* vel *καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ*, id est, improprie, vel secundum positionem, & gratiam. Sic enim magnus Atha. in lib. de Arianorum argumentis ad Nemesinum catholicè interpretatur. Rursus, quomodo non excidat illud dei Verbum, In principio erat Verbum, si, erat, ad tempus referatur, ut cõtendebant iidem Ariani, ac non potius *εἰς ὄντα*, ut ait idem Athan. id est, ad existentiam. Quod quidem sine theologia illa, quam sine scripto per sermonem ecclesia catholica ab Apostolis accepit, & fideliter custodit, nec probare, nec docere possumus. Item si explodendæ essent traditiones Apostolicæ de ieiuniis, de delectu ciborum, de diebus festis, quemadmodum non necesse esset, male intelligendo excidere Verbum illud dei, Nemo vos iudicet in cibo, & potu, aut neomenia, aut in parte diei festi? An non videtur hic locus exercitationes corporales vtilis, & pias, vtilis irem, & pias

e

benefici-



beneficiorum dei, & exitus sanctorum recordationes improbare? Ergo si Evangelici Verbum dei habent *καπεσοθεϊς*. i. non mā cum, & currum, sed cui nihil deficit, necesse est eis, vt traditiones quoq; teneant, quas ecclesia catholica per sermonē accepit, & au diuit, omnesq; interpretationes catholicas, & necessarias ex Verbo dei nexas, quas nos non per paucos priuati sensus, & iudicii, sed per multos testes, ut Aposto. ait, communis, & publici consensus, & vniuersalis iudicii audiuius. Libenter sermonem de traditionibus inculco, quod intelligo, hanc potissimum causam erroris Luteranorum extitisse, quod illud audire, & sequi noluerunt, State, & tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram, non dixit solum, tenete, sed state, & tenete, vt intelligeremus, stare nos non posse, imo neq; Verbum dei, nisi traditiones diuinas, quas per Apostolos ecclesia accepit, teneremus.

Est alia proprietas ignis, habere vim augendi se occulte, & sensim, & ostendendi in materia subiecta magnitudinem virtutis suae, scilicet quia vt plus aliquid materiae incēse accedit, ita multiplicata proportione, plus potest vrere ignis, & reliqua materia minus potest resistere vstioni, ita fit, vt sensim suam vim magnam in materia subiecta magis ac magis ostendat. sic est Verbum dei, quod quidem hac ratione ipse Dñs cum grano sinapis *δία πύρου*. i. ignei, sic enim Veteres vocabāt, comparauit, quod minimum quidē est in omnibus seminibus, Cū autem creuerit maius est omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres cœli veniāt & habitent in ramis eius. Similiter Verbum dei principio quidem habitabat in paucis, sensim vero crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Hierusalem valde, & in alio loco ait idem Lucas, fortiter crescebat Verbum dei, & cōfirmabatur. Quid autem efficiat Verbum dei in hominibus, & quantū vim suam in eis ostendat, diuine declarat parabola, ac similitudo sinapis, vt Magnetes antiquissimus auctor in apologia pro Evangelio ad Theosthenem notauit, est. n. (inquit) calidissimum, salubriter purgat cerebri sordes adhibitum familiari bus cibis, scindit crassitudinē pituitæ, & humores mali succi, deinde subiungit. Similis est ratio Verbi dei, purgat humores intemperantiæ, reprimat *πολλῶ φλεγμονῶ, ἀξείωσ*. i. licentiam, & ardorem viuē di sine ordine. educit amaritudinem peccatorum, curat homi-

nem

nem mordens reprehensione, secans doctrina, calefaciens compassione, excitans cogitatione. seminatur in mūdo, & profert fructum supramundanum. seminatur in terra, & terrenos subducit ad sanctitatem. Declarat præterea virtutem igneam Verbi dei, vt idem auctor ait, alia parabola de fermento. Vt enim (inquit) modicum fermentum totam massam firmat, modificat, maturat, & (quod in vita præcipuum est ad victum) panem perficit, panis enim fermenti expers insuauis est ad gustandum, & ad alendum incommodus, sic Verbum dei (inquit) quod regnū cœlorum appellat Evangelium, vitam hominum immoderatā, effusam, & ordine carentem continet, & quodammodo fermentat reducens ad proprium ordinem. Verbum vero Evangelicorum ecquid horū simile habet? an est instar arboris ex illo paruo grano sinapis ignei natæ? quod neque fructus bonorum operum profert, cum solam, & nudam fidem profiteatur, neque folia pulchra, & vtilia, cum ceremonias, & omnem ornatum diuini cultus tollat, nec ramos, cum Apostolos quodāmodo præcidat amputatis, & abiectis eorum traditionibus, neq; radicem firmam, cū solam fidem prædicet, fidei enim firmitas, ac robur sunt opera. *λῶγος μὲν ἦν* (inquit Magnetes) *οὐκ ἔλκευει πολλὰς, ἄλλοι δὲ πῖσδον ἔμεινον τῶ φύσιν τῆ πεισματος, παρσιουδύχοι στυμῶς ἀλλήθεύου τὸν λῶγον*, interpretabor latine, sermo enim (inquit) dictus, sæpe non est verus, opus vero cum confirmarit naturam rei, facit, vt sermo sit cum grauitate verus. Est itaque opus ipsum velut fidei sigillum, quo cum fides caret, testimonio, & auctoritate caret, & ideo nihil valet in Christo. Verbum ergo Evangelicorum non est simile sinapis, nō enim reprimat humorem ardentem *τῆς ἀπειροσ*, idest, perturbati ordinis, imo efficit, vt illi omni ordine careant, & immoderate, confuse, & perturbate apud eos ferantur, & agantur omnia. Docet enim eos, vt vitio philarchiæ, quod hæreticorum proprium est, monarchiam ecclesiasticam tollant, monarchiam, inquā, ecclesiasticam, & hierarchicam Verbo dei fundatam euertant. Deinde non purgat amarum humorem peccatorum, cum magna pars Evangelicorum, quos Evangelici Melächthoniani Antinomos vocāt, quorum princeps, & auctor fuit Islebius, confessionem, & pœnitentiam tollat, affirmans interim nihil docendum, prædicandumq; esse præter Evangelium, & gratiam. Neque fermenti diuini, &

c ii aposto-

apostolici quicquam simile habet, sed potius fermenti Pharisæi, quod est hypocrisis, & doctrina corrupta. Siquidem vitæ hominis perturbatæ, dissolutæ, & incostanti non moderationem, legem, ordinem, constantiam adhibet, imo sunt omnia inter eos plena contentione, zelo amaro, mutabilitate, monstrum corporis multis capitibus, qualem depinxit Coclæus Septicipitem Lutherum omni hydra Lernæa pestilentiores sed persequamur reliquas proprietates Verbi dei ignei.

Est alia proprietas ignis, esse *σπασίλον, καὶ δυνάτην*, id est, efficacem, & valentem, quia calorem, splendorem, & ignem efficit. Sic Verbum dei efficit, sicut ait scriptura, spiritu feruentem, & cor ardens, ac lucem bonorum operum, & ut deus, qui est ignis consumens, habitet in nobis. Præterea Verbum dei ad res certas ritè, & symbolice adhibitum sacramenta efficit, quæ gratiam spiritus sancti operantur, tametsi non vno modo omnia, neque æqualiter, quæ a diuino Dion. theologia *πελεγκῆ* dicitur, ut si nos dicamus sacramentalem, quæ ut ille ait in epist. ad Titum, *σπασίλον*, id est, operatur, unde illud *σπασίλον* ignis proprietas. At verbum Evangelicorum Verbum dei esse non potest, quia non potest efficere, ut spiritu dei ad charitatem ferueant, sed potius spiritu animali ad zelum amarum, & contentiones, nõ potest, inquam, efficere, ut in cordibus eorũ ardor charitatis existat, sed potius ardor odii, irarum, contentionum in seipso, & aduersus nos. Neque enim diligere suos possunt charitate cordis puri, qui nec pietatem in deum, neq; charitatem in nos habent, cum vt B. Petrus docuit, copulanda sit pietas cū charitate fraternitatis, & hæc cum charitate erga omnes. Quomodo autem charitatem erga nos habere possunt, quos semper mordent, ac comedunt? aut quomodo erga deum pii, qui ecclesiam spõsam Christi, quæ est corpus eius, scindunt? qui ex domo dei Vicarium sponsi, & ministros eius, quantum in ipsis est, eiiciunt? dicentes iuxta parabolam Euangelii, nolumus hunc regnare super nos. Deinde non potest efficere lucem bonorum operum, cum tradat, nullo bono opere, imo nec vlla lege opus esse homini Christiano ad iustitiam, & salutem, sic enim eorum propheta in Assertionib. de libertate Christiana docuit, & eius discipulus Philippus in xvi. c. Ioan. Non ergo est verbum Evangelicorum illud, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra

stra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est, nihil enim (inquiunt) personam bonam facit, nisi sola fides, quod autem bonam personam, id est, bonum filium facit, hoc patrem glorificat, probitas enim filii gloria est patris. Quod si verbum Evangelicorum neque ad efficiendum ardorem charitatis, neque ad lucem bonorum operum valet, ergo neque ad hoc valet, vt deus qui ignis est consumens, sit in ipsis, vbi autem deus non est, diabolus est. Verbum ergo, quod in Evangelicis abundanter habet, non est igneum, cœleste, & diuinum, sed frigidum, terrenum, animale, & diabolicum. Cum quo bene conuenit, quod eius auctor, & euangelista tradidit in Assertionibus, & resolutionibus. contra Eccium, hæreticam sententiam esse, affirmare, sacramenta gratiam operari, volunt enim & ita est, vt verbum suum non sit instar ignis *σπασίλον, & δυνάτην*, vt est Verbum dei, quod est in ore, & corde ecclesiæ catholicæ. Itaque Verbum dei igneum, & efficacissimum, hoc est corpus meum, apud Evangelicos, qui ita volunt, & ita opinantur, non mutat panem in carnem viuam Christi, non magis quàm possit ignis extinctus mutationem vllam facere in materia subiecta. Sed si Verbum illud dei viui, & permanentis in æternum, quo per aquam, & igneam virtutem spiritus sancti baptizantur in mortem Christi, regenerare potest, & efficere nouam creaturam, quia hanc efficacitatem, & potentiam dedit ei, cur huic Verbo dei, hoc est corpus meum, suam virtutem negant? cur extinguunt igneam efficacitatem, & potentiam eius? Verum incredulitas eorum fidem dei non euacuuat, neque enim quia illi negant, ideo non erit Verbum Dei efficax, & præpotens apud nos, qui credimus. Atqui Evangelici prophetæ *πρόμαθφοροῦμενοι* sic interpretantur, vt illis visum est, nos vero interpretamur, vt visum est spiritui sancto, & sanctis Apost. qui hoc ecclesiis omnibus tradiderunt, quod a Christo acceperunt. Quod quidem perspicui potest, tum ex epist. Pauli ad Cor. tũ ex li. vi. Clem. Rom. de doctrinis apostolorũ pro vltima (inquit) cruenta successit tũ rationalis, & incruenta, tũ mystica corporis, & sanguinis Christi, quæ in mortem domini propter symbola celebratur. i. in memoriam mortis, resurrectionis, & ascensionis domini, in spem resurrectionis nostræ, sic enim synodus Nicena interpretata esse videtur, quæ doctrinam apostolorum sequens clarius adhuc de hoc mysterio *εἰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς*

συνεὶς ἀκρυβήτων, quæ in actis eius dimidiatis feruntur, sanxit his verbis, Ne in panem in sacra mensa propositum, neque in calicem humiliter, & abiecte intēdamus, sed potius (inquit) eleuata mente per fidem intelligamus, positum esse in sacra illa mensa agnum dei, qui tollit peccata mundi, qui sine maculatione a sacerdotibus immolatur. Cum autem pretiosum corpus, & sanguinem eius sumimus, credere oportet symbola hæc esse nostræ resurrectionis. Idcirco enim non multum sumimus, sed parum, ut intelligamus, non ad saturitatem, sed ad sanctificationem sumere. hæc syn. Sed de sancta Eucharistia reliquam tractationē in opus proprium, quod componimus, reseruemus. Redeamus nunc ad verbum Evangelicorum infirmū, & inefficax, qđ quia tale est, necesse est, ut dissoluatur, & intereat, ut de verbo Theudæ, & Iudæ Galilæi dixit Gamaliel legis doctor. Viri (inquit) Israelitæ, attendite vobis super hominibus istis, quid acturi sitis, ante hos enim dies extitit Theodas, dicens, se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum, qui occisus est, & omnes qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum. Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis, & auertit populum post se, & ipse periit, & omnes quotquot consenserunt ei, dispersi sunt. Sic euenit Lutero alteri Theudæ iuxta interpretationem nominis, Theudas enim aquam fluentem declarat, sunt autem omnes hæretici cisternæ quædam contritæ non valentes continere aquam, ut ait Hierer. Luterus ergo vsque adeo ad exemplum illius Theudæ dicebat se esse aliquem, ut non fuerit veritus, dicere se prophetam, & euangelistam, ut in lib. de falso statu ordinis spiritualis. Hic autem a diabolo, pmittente deo, occisus est, ut ex horribili casu mortis eius conici potest, eorum vero, qui cum secuti sunt, non pauci iam dissipati sunt, & ad nihilum redacti, & quotidie dissipantur. Posthunc extiterunt alii Iudæ Galilæi professione, & vñ nominis, Iudas enim cōfessionem declarat, & Cōfessionaria quidem secta orta est ex Lutero tertia post Anabaptistas, & Sacramentarios, cuius princeps fuit Philippus. Huius sectæ studium, & professio ad exemplum Iudæ, qui Christum vendidit, ut occideretur, imprimis spectat ad oppugnandum, & delendum, si fieri posset, vicariū Christi, & potestatem clauium apostolicarum, & omne qđ in fide Christiana catholicum est. sed firmū dei funda-

men-

mentum stat, cœlum, & terra transibunt, verbum vero domini manet in æternum, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Hi igitur Confessionistæ, ut alter Iudas Galilæus, populū post se auerterunt, & ut de illo scriptū est, perisse ipsum, & quotquot consenserunt ei, dispersos esse, sic istis euenit, prop. n. perit Cōfessio Augustana, cui qui cōsenserunt, dispersi sunt, & discissi in xviii. sectas, quas Federicus Staphylus in dispersis Evangelicorum disciplinis perdiscendis, & percallendis valde exercitatus, & eruditus, notauit, & enumerauit. Ut iam non longe abesse speremus, & confidamus, ut quia hoc Verbum, & hoc opus nouæ prædicationis ex hominibus est, omnino dissoluatur, sicut Gamaliel de Iuda Galilæo dixit.

Alia proprietas ignis est, omnibus præsentem adesse solere? & non videri, negligique, quia non videatur esse, terendo tamē, & veluti quærendo, naturaliter ex improviso apparere, ac rursus euanescere, cum non sentiatur, hæc euenire solent, cum scintillas in silice latentes terendo, & collidendo elicimus, quod nemo est, quin expertus sit, sic est Verbum dei, quod ipsa sapientia cœlestis loquitur stans in medijs viis, ut ait Salomon, quod est, esse coram omnibus Verbum dei. Nihil enim in occulto locutus est dominus, sed palam omnia (sicut idem dixit) in templo, in quod omnes Iudæi conueniebant, ut de eo ipso verbo multos testes, qui audissent, semper interrogare liceret, quoties opus esset. Idcirco eadem sapientia de verbis suis ait apud Salom. in eodem loco, Cū iustitia omnia verba oris mei, nihil in eis peruersum, nec tortuosum, deinde subiungit, omnia præsentia intelligentibus scientiam. Idcirco idem dominus discipulis prædicare in lumine, & sup. recta præcipiebat. i. non in occulto, neque post terga, quod est diffidentis veritari, sed corā cum fiducia, vnde Apostoli modeste, & infirmitatis suæ conscii, ad exemplum qđ nostrum a deo petebant, ut daret eis cum fiducia loqui verbum. Verbum ergo dei, quod coram omnibus est, non semper extrinsecus secundum litteram videtur, ut ignis ille in silice latens, præsens quidem est, tametsi sensu nō percipiatur. & dū sic Verbū dei non videtur, cōtingit negligi instar illius ignis latentis, permulta sunt huius proprietatis exempla. Ut verbi gratia præsens est, & corā omnibus Verbum dei de cœlibatu sacri ordinis, & monastici, quod tamen quia non cernitur expresse scriptum, negligitur, neque

neq; esse creditur. Similiter præfens est, & corâ omnibus Verbum dei de ieiuniis, & de delectu ciborum, de festis diebus agitandis, de sanctis imaginibus colendis, de cerimoniis symbolicis, de legitima successione episcoporum tenenda, de ecclesia visibili credenda, de sacramentis, de baptismo infantium, de confessione secreta, de satisfactione, de humanis legibus, & de aliis multis, ne omnia enumerem, sed quia verbum de his, aliisque huiusmodi latet, & non ab omnibus videtur *αιθητως καὶ ῥησιμῶς*, quia inquam, non est scriptum *ῥητως*, & expressè, idcirco quod videtur non esse, negligitur, quod tamen terendo, & inquirendo elicitur, & apparet conuenienter naturæ. Vt clarius docebimus, cum de quibusdam dogmatibus in his libris tractabimus. At verbum falsi nominis, quod Euangelici profitentur, non est coram omnibus, imo est in occulto, & apocryphum, ut quod non prædicatur in ecclesia catholica Romana, in quam ceteræ omnes ecclesiæ catholice conueniunt tanquam digiti in manum, ut ait Optatus Afer in libris contra Donatistas, neque habeant Euangelici, quos interrogare possint ex patribus de isto suo verbo, quod nondum habet. xl. annos, aut vix. Deinde, nunquam est *ἀόρατον*, cum vnus disciplinæ eorum locus dogmaticus sit, Verbum dei per se esse satis clarum, & apertum, quare non opus esse subtili scholasticorum disputatione, nec sanctorum patrum interpretationibus, nec conciliorum decretis. Ex hoc loco, & dogmate alium locum, & dogma nesciunt, solam scripturam iudicem esse controuersiarum ecclesiasticarum, ut eorum propheta in Assert. & lib. de eccles. & conciliis tradidit. Carent itaque theologia illa demonstratiua, quæ ad Verbum dei pertinet, quam, ut sæpe admonui, diuinus Dion. in epist. ad Tit. cum scriptura sancta conexam, & implicatam esse dicit. Ex quo factum est, ut, dum neque antecedentia, neque consequentia considerant, nec *ἠλοσφως καὶ ἀποδεικτικῶς*, ut idem Dion. ait, ex scriptis non scripta concludunt, in absurdissimos, & grauissimos errores inciderint. Vt quia legebat Luterus in Apostolo, Legem non esse positam iustis, sed peccatoribus, neque credebat Verbum dei in hoc loco non videri extrinsecus, sed latere, ac proinde opus esse ratiocinatione, & inquisitione, idcirco tradidit hoc dogma, quod est primum caput Luteranæ disciplinæ, Nō esse necessaria ad iustitiam, & salutem bona opera, imo legem nō necessariam esse, nisi solum ad

osten-

ostendendum peccatum, saltem ante iustificationem. Vnde illud, quod Apost. ait, per legem cognitio peccati, conuenienter suo dogmati sic vertit Germanice ad decipiendum vulgus, per legem solum cognitio peccati, ut Staphylus Prusiensis eruditus auctor, & ecclesiæ catholicæ miles valde bonus notauit. Islebius vero discipulus magistrum secutus, & sectæ Antinomorum princeps, & auctor peius adhuc legem ab Euangelio prorsus exclusit. Sed quia hoc, ut dixi, caput est, & summa multorum errorum, quos Euangelici profitentur, videamus paulisper, Verbum hoc, lex non est posita iustis, sed peccatoribus, an sit coram omnibus, & tamen lateat, ita ut opus sit inquisitione. Repetamus superiora, dixerat, sicut rogavi te, ut denunciare quibusdam, ne aliter docerent, neque intenderent fabulis, & genealogiis interminatis. Quem locum imitatus, & interpretatus est B. Ignatius martyr in epist. ad Magnes. Nolite (inquit) errare in alienis gloriis, & fabulis antiquis, & inutilibus, genealogias vocauit *ἐτόποδοξίαι*, id est, alienas glorias. deinde subiungit, si enim vsque nunc secundum legem Iudaicam viuamus, negamus gratiam accepisse. Sancti enim propheta secundum Iesum Christum vixerunt, & quæ sequuntur. Iactabant itaque isti habere se patrem Abraham, ad quem genus referebant repetita longa serie maiorum, qui circumcisionem Habraæ, & legem Moyse secundum carnem seruassent, in quo gloriam suam sitam esse falso putabant. credebat enim Habraham ex circumcisione laudem, & gloriam apud deum habuisse, quod erat falsum. Deinde, quia iusserat Apost. Timotheo, denunciare istis, ne aliter docerent, id est, ne docerent Iudaismum coniungere cum Euangelio, quid ergo docere deberent, declarat subiungens, finis autem denunciationis est charitas de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, id est, hæc sit tuæ ad illos denunciationis summa, scilicet, ut doceant nō quidem legem seruitutis, sed veram dilectionem, & conscientiam bonam, & fidem non fictam, quæ Dominus, in Euangelio grauiora legis appellauit, quæ ad decem capita Decalogi Mosayci, tanquam ad decem fontes legis naturalis reuocantur. quæ vno etiam Verbo dilectionis, seu charitatis in scriptura comprehendi solent, ut cum ait Ioan. eodem verbo denunciationis vtens, Hæc est denunciatio mea, ut diligatis alterutrum. Sequitur, a

quibus quidam aberrantes voluerunt esse legis doctores, nō in-

f telli-

telligentes, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, rell  
ctis enim charitate, conscientia recte factorum, & fide, quibus  
solum studere oportebat, docebant legem Moylis, vt a deo da-  
tam, non esse reprehendam, sed defendendam, & seruandam,  
quasi illam Paulus reprehenderet, quia doceret, antiquatam esse,  
& cessasse iam. Idcirco. n. subiungit statim, scimus autem, quod  
lex bona est, idest utilis, si quis ea legitime vtatur, vt quidem legi  
time idem Apost. vtatur, qui se aiebat, per legem legi mortuū  
esse, ipsa enim lex vetus docebat, Venturum esse Messiam pro-  
missum in lege, & prophetis finem legis in Iustitiam omni cre-  
denti, quod quidem credere, & ita operari, hic erat legitime vi  
lege. Contra vero, velle adhuc post aduentum Messiae legem ser-  
uare. s. quantum ad ea quæ erant imposta (sicut Apost. ait) vsq;  
ad tempus correctionis, quæ veteres patres vocant, τὰ πειρασμὸν le-  
gis, vt de circumcissione, cibis, potibus, variis baptismatibus, &  
aliis iustitias carnis, id erat, negare gratiam accepisse. De iis ve-  
ro, quæ dominus in Euangelio grauiora legis appellauit, ad iu-  
diciū, charitatem, & fidem pertinentia, quæ omnia ad decem  
capita decalogi Moysæ in corde scripti referuntur, & de eorum  
contrariis subiungit, scientes, quia lex non est iusto posita, sed in  
iustis, & non subditis, impiis, & peccatoribus, sceleratis, &  
contaminatis, parricidis, & matricidis, homicidis, & fornicari-  
is, masculorum concubitoribus, & mendacibus, & periuris, &  
si quid aliud sanctæ doctrinæ aduersatur, quæ est secundum Euā-  
gelium gloriæ beati dei. Totum hunc locum, & ipsius Apost.  
mentem, ac propositum, ne sine auctore loquar, intelligere licet  
ex tertio libro apologiæ Magnetis antiquis. & grauis. auctoris  
ad Theosthenem aduersus Gentiles euangelii calumniatores. In-  
terpretabor latine, cum (inquit) non erat lex, qua discernentur  
facta, & quæ transgressores argueret, cum, inquam, non erat lex,  
quæ vitam moderaretur, & gubernaret, & quæ cogeret, ὁρῶν-  
των, idest, cōpositè viuere, multi, deprauata lege naturali, efficie-  
bantur ministri vitiorum, multi, inquam, spreta illa ratione vir-  
tutis omnibus a natura insita, quodcunque scelus libebat, com-  
mittebant, cum hæc ita essent, venit lex inquisitrix, & accusatrix  
ac magistra, acerbaque increpatrix, quæ peccatum quidem com-  
missum non purgabat, aut excusabat, sed potius exaggerabat, &  
onerosum faciebat, distringendo gladium supplicii aduersus eū,  
neque

neque tribuebat misericordiam deprehensis, non enim lex do-  
mina erat, sed dispensatrix, ac voluntatis dei ministra. Ita factū  
est, vt cū venisset lex, abundaret, vt Apost. ait, περισσεύουσα, idest, ca-  
dauer, quia non permittebat viuere post peccatum eum, qui pec-  
carat, sed potius sine vlla miseratione puniebat, atque ita accide-  
bat, vt esset peccatum stimulus mortis, siue mortiferum, ita vt  
non viueret homo. Accepit autem hanc vim per legem, quæ  
prohibebat peccare, & peccantem ibi statim puniebat, sine le-  
ge autem nihil poterat. Vt enim stimulus, siue aculeus occide-  
re quidem potest eum, quem feriat, nihil tamen potest efficere  
sine eo, qui eum tenet, sic peccatum stimulus mortis erat, ni-  
hil tamen poterat, cum nondum lex peccatum pœna sancitum  
tenebat, ac demonstrabat, quod quidem Aposto. significauit,  
cum dixit, virtutem peccati legem esse. Deinde subiungit idem  
Magnetes, vt ergo peccati nocumentum vitemus, & metum le-  
gis, quæ peccato ad interficiendum vim præbet, declinemus, cō-  
sultat Aposto. vt non ad legem, sed ad dominum legis confugia-  
mus. hætenus Magnetes. Idem ergo, & eadem ratione consultat  
nunc idem Aposto. scilicet non, vt quidam falso docebant, confu-  
giendum esse ad legem veterem, quæ non iustificabat corā deo,  
& quæ in peccatis deprehēsos sine vlla misericordia occidebat,  
sed potius ad charitatem integram, ad conscientiam recte facto-  
rum, & ad fidem veram, hoc est, ad Euangelium. quod quidem  
cum eadem prohibeat, quæ lex decalogi Moysæ, hoc tamē præ-  
stat, quod lex iram operatur occidens statim transgressores sine  
vlla misericordia, & neminem iustificans qui ex lege sit, idest,  
qui faciat opera legis timore carnali supplicii legis, hi enim sunt  
& dicuntur ab Aposto. esse ex lege, Euangelium vero non occidit  
peccatores, sed parcit, supplicium futuro iudicio referuans, iu-  
stificatque eos, qui ex fide sunt, idest, qui non secundum legem  
seruitutis ex timore carnali, sed ex charitate in deum faciunt o-  
pera legis, hoc est enim esse ex fide, quia qui perfecte credit  
euangelio Christi, diligit, & qui credit, & diligit, sermones eius,  
quem diligit, sponte facit. Lex ergo non est posita iustis, quia sci-  
licet fidem habent perfectā, & spiritualem, ex qua viuunt, quæ  
non est a charitate separata. ex qua fide operantur opera illa le-  
gis grauiora, non autem operantur quasi ex lege, idest, ex timore  
supplicii, quo lex erat sancita, sicut scriptum est, irritam quis fa-  
ciens

eiens legem Moysis, sub duobus, aut tribus testibus sine miseratione moritur. Iustis, inquam, non est posita lex seruitutis, ut enim ait Clemens Rom. lib. vi. doctrinarum apostolicarum loquens de lege libertatis, libertatem hominum rursus liberam reliquit dominus, non presenti, eademque breui morte mulctans, ut sub lege, sed iudicium in alterum seculum reiiciens. Hoc autem magis adhuc idem Apost. paulo infra declarat, cum enim dixisset, & siquid aliud sanæ doctrinæ aduersatur, quæ est secundum Euangelium gloriæ beati dei, quod creditum est mihi, interposuissetque ea, quæ proxime sequuntur, ad hanc dispensationem sibi creditam pertinentia, rursus more suo redit ad continuandum propositum subiungens, Superabundauit autem gratia domini nostri Iesu Christi cum fide, & dilectione, quod perinde est, quasi diceret, sublata parenthesi, scientes hoc, quia lex non est posita iusto, sed iniustus, & non subditis, superabundauit autem gratia domini nostri Iesu Christi cum fide, & dilectione. In quo quidem docet differentiam legis, & euangelii, siue præstantias potius Euangelii supra legem, in eo scilicet, quod commune erat legis, & Euangelii, id est, quantum ad decalogum. Lex enim decalogi Moysæ iubebat, & vetabat, vita, & morte propositis, quæ ratio iubendi, & vetandi, bona est, & utilis, solum tamen conuenit iniquis, & non subditis. Nunc autem (inquit) superabundauit gratia domini nostri Iesu Christi cum fide, & dilectione, eadem enim iubet, & eorum contraria vetat Euangelium, non quidem operans iram, & statim occidens, ut lex vetus, sed ut Clemens ait, reiiciens iudicium in alterum seculum, & hic gratiam, & veniam tribuens operanti non secundum legem seruitutis ex timore, sed operanti libere ex fide, & dilectione. Hanc superabundantiam iustitiæ nostræ ex fide scilicet, ac dilectione, requirit a nobis Christus supra iustitiam Scribarum, ac Phariseorum, ut idem in Euangelio dixit. Quod ergo de lege seruitutis a Paulo dictum erat, hoc Luterus primus Euangelicorum auctor, & magister ad legem quoque libertatis pertinere voluit, & quod de operibus secundum legem seruitutis, ad opera secundum fidem, & dilectionem retulit, ita ut doceret, non esse opera necessaria ad salutem, & legem tantum necessariam esse nunc ad ostendendum peccatum saltem ante iustificationem, ignorans, nihil aliud esse hoc, quam Iudaismum cum Euangelio coniungere.

In

In causa autem huius erroris fuit, quod ignorauit, ut in multis aliis, hoc Verbum dei, lex non est posita iusto, sed iniustus, & non subditis, esse ἀπὸς πρὸν ἀσάρτως, ut ait Dionysius, id est, esse præsens omnibus, & tamen non videri, quæ est, ut diximus, proprietas ignis in filice latentis. Tale quoque illud existimauit, Per legem cognitio peccati, quod quidem de eadem lege intelligendum est, de qua illud quoque; Apostoli interpretati sumus, Legem non esse positam iusto. Lex enim quæ occidebat transgressores sine ulla miseratione, ut idem Apost. ait, & quæ tenebat obnoxios seruituti per vniuersam vitam timore mortis, ex quo lex seruitutis, & erat, & dicta est, eo spectabat, ut ne Iudæi mandata transgredirentur, cognoscerentque saltem per timorem, quid cauere deberent, unde propter transgressionem dicit Apost. positam esse legem, & alias, per legem cognitionem esse peccati, ex quo fit, ut homo non iustificetur ex lege, cum iustitia sit ex fide spirituali, & dilectione, non autem ex carnali timore supplicii. Unde Dauid propheta cum dixisset, Deum esse portionem suam, ut ostenderet postea, cum quibus esset sibi communis illa portio, siue pars, quæ iustitiam, & salutem continebat, subiunxit, Particeps ego sum omnium timentium te, Non dixit, timentium legem tuam, quæ propter transgressiones occidebat, sed timentium te, & custodientium mandata tua. Quod quidem non propter Dauid tantum scriptum est, sed propter nos etiam, quorum portio erit dominus, si eum timuerimus, & mandata eius fecerimus, Unde beatus Petrus, In veritate (inquit) comperi, quod non est acceptor personarum dominus, sed in omni generatione, qui timet deum, & operatur iustitiam, id est, facit mandata eius, acceptus est illi, hic est, inquam, iustus eius.

Venio ad aliam proprietatem Verbi dei, quod semper manet idem, cum recte tractatur, & communicatur, nec iota vno, aut vno apice immutato, aut detracto, ad similitudinem ignis, cuius proprium est, τὸ ἀμείωτον, id est, non imminui impartiendo aliis vim caloris, & luminis sui. Itaque in ecclesia nostra, id est, catholica, per cunctum orbem vna omnium fides est, eadem fidei dogmata, eadem sacramenta, idem Verbum dei scriptum, eadem traditiones apostolicæ, eadem veritates dogmaticæ necessitate connexi ex scriptura conclusæ. In his ecclesia catholica nullo unquam tempore, aut loco immutationem, aut discrepantiam ad-

misit;



misit, aut conuiuendo dissimulauit, quin statim monuerit, ostēderit, increparit, conuicerit, correxerit, damnarit. At Verbum Euangelicorum non sic est, imo sic vim suam cū iis, qui eo utūtur, communicat, ut communicando, iacturam sui faciat, dum eius professores, alii aliud dogma detrahunt, imo iidem nunc detrahunt, quod rursus restitunt postea, ridicule scēcū dissidentes, ac pugnantes. Vt cum Lutherus tradit, Legem neque ante iustificationem, nec post, esse necessariam, ut Ioannes Agricola in collectis sententiis Lutheri testatur. Idem rursus Lutherus disputans aduersus Antinomos Islebienses dixit, necessariam esse. Idem in sermone de Mose docuit, non pertinere ad nos, sed ad Iudæos decem præcepta. Rursus tradit in uisitatione Saxonix, & disputans aduersus Ioannem Agric. diligenter prædicanda esse decem præcepta. An hoc est habere Verbum *ἀμετάβλητον*? id est, verbum quod non imminuatur? Detrahunt præterea Verbo dei vitam fidei, qui tradunt non opus esse operibus bonis ad iustitiā, quæ ex fide Verbi dei est, ex qua iustus uiuit. Item detrahunt Verbo testimonium pœnitentiæ stabilis in salutem, qui opera satisfactionis tollunt. Detrahunt Verbo dei memoriam exitus sanctorum, & imitationem fidei eorum, qui cultum, & honorem eis negant. Detrahunt Verbo dei virtutem baptismi & mysterium, cum profitentur, nihil esse baptismum præter signum externum, quod Lutherus in sermone de recumbentibus docuit. Detrahunt Verbo veritatem dei, & potestatem, ac charitatem illam, qua in finem dilexit nos, & spem resurgendi in resurrectionem vitæ per cibum incorruptibilem vitæ insolubilis, qui verum corpus, & verum sanguinem in sancta Eucharistia negant. Detrahunt Verbo magisterium ecclesiæ catholicæ qui contra eius permissum, & auctoritatem sub utraque specie communicare volunt. Detrahunt Verbo mysticam dei benedictionem, & sanctificationem thori immaculati, qui matrimoniū negant esse sacramentum, sed esse ab hominibus inuentū, ut tradit Luth. in lib. de Capt. Baby. & Philip. in locis. Detrahunt Verbo ædificationem ecclesiæ, & virtutem diuinam apostolicæ in ea prædicationis, ac prophetiā de ea veritatem in Euāg. impletā qui ecclesiam tradunt non esse visibilem, neq; eā fuisse ante Euāgelium ab eis inuentum, aut in alio loco inueniri posse, quàm ubi auditus est sonus Lutheri, & verbum eius. Infinitum esset, si

Omnia persequi vellem. Deniq; ut semel multa complectar; minuit Verbum dei, qui ea, quæ necessitate connexi ex eo concluduntur, detrahit, quæ ad interpretationes Verbi dei, quas Euangelici negant, pertinent. Quibus Apocalypsis beati Ioānis minatur, inquiens, Si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ huius, auferet deus partem eius de libro Vitæ, & de Ciuitate Sancta. Quod non tantum propter Apocalypsim scriptum est, sed propter vniuersum Verbum dei, ex quo qui aliquid abstulerit, idem ei eueniet, Sicut rursus in Deute. scriptum est, Non addetis ad Verbum, quod vobis loquar, nec auferetis. Minuit itaque Verbum dei, qui illud, cum necesse est, non dilatat explicando secundum doctrinam tum scripturarum, tum traditionum apostolicarum. Ad quod quidem perficiendū dominus dedit quibus, & quatenus, & quando, & ubi voluit, sermonem sapientiæ, Qui, ut ait magnus Basil. in præmio commen. Esaiæ, valet ad explicanda, & dilatanda, quæ sunt obscure, & concise dicta, sicut scriptum est, Extendi sermonem, & non attendistis. Hunc, inquam, sermonem dedit dominus multis doctoribus ecclesiæ catholicæ, quos quia Euangelici, aut omnino contemnunt, aut parum honorant, idcirco euenit eis iusto dei iudicio, quod dominus Iudæis minatus est, Qui quia legem, & prophetas secundū suum spiritum interpretabantur, ideo non credebant Christo, de quo Moyses scripserat, auferam, inquiens, coniectorem, consiliarium, sapientem architectum, prudentem auditorem. Coniectorem dixit, quales erant propheta illi, de quibus ait B. Petrus, quod prophetantes de futura in nobis gratia exquisierunt, & scrutati sunt, in quod, & quale tēpus significaret in eis spiritus sanctus. Sicut nunc, cum spiritalis coniecter comparat Euangelicos istos cum iis hæreticis, de quibus Petrus, & Paulus, & Iudas apostoli prophetarunt describentes eos, facile intelligit, de istis quoque prædixisse apostolos. Quod quidem Euangelici ipsi neque aduertunt, neque si aduertant, discernere possunt, quia ablati sunt eis coniecter, Vt ablati quoque est Iudæis, propheta, post Christum enim crucifixum signata est Iudæis, sicut prædixit Daniel, Visio, & prophetia. At in ecclesia catholica, prophetas habemus, de quibus dicit Apost. Si omnes prophetent, & intret aliquis infidelis, vel idiota, (sic enim vocat τὸν ἀμύνητον, id est, ignarum, & expertem mysteriorum) conuincitur ab omnibus

bus, diiudicatur ab omnibus. Est enim prophetare, ostendere populo præcepta, & legem dei, & ceremonias, & viam, qua ingredi debeant, & opus, quod facere, sicut de Moyse scriptum est in Exodo, de cuius spiritu datum fuit lxx. illis prophetis, pro quibus multos dedit deus in ecclesia catholica, & dat hodie, pastores, inquam, & doctores, qui hæc per charisma prophetiæ, siue interpretationis Verbi dei, faciunt. Euangelici vero potius habent magistros *ἐκβάλλοντες προφητείας ἁλώφους*, idest, eos, qui eiciunt prophetias linguæ, vt Hieremias de pseudopropheta illis dixit. Prophetias enim linguæ vocauit interpretationes Verbi dei sanctas, & veras. Quem Hieremiæ locum imitatus est Paulus in epist. ad Corinth. vt hoc obiter admoneam. Quid, quæso, aptius; & verius in Euangelicos conuenire potest, quam quod Hieremias de illis dixit? hi enim tanquam pseudoprophetae interpretationes sanctorum patrum, qui in ecclesia dei sancta ad utilitatem, ædificationem, consolationem, & exhortationem prophetarunt, sic explodunt, & eiciunt, vt interdum audeant vocare eas impia sophistarum commenta, vt nuper superbissimus Brentius in quodam libro suo vocauit, suos interim sermones vocant Verbum dei, vt de illis quoque pseudoprophetae scripsit idem propheta Hieremias. Sic enim ait, Quia assumptio domini erit homini sermo eius, ita enim vocant propheta Verbum domini, *ἀἴμαμα*, quia a deo illud assumant. Vnde statim subiungit, Et peruertitis verba dei viuentis, quod æque in Euangelicos, atque in illos olim, competit. Neque illud minus, quod est in eadem loco, Adulterantes, & ambulantes in mendaciis, & apprehendentes manus malorum, ne conuertatur vnusquisque à via sua mala. Deinde habemus in ecclesia catholica admirabiles consiliarios, scilicet synodos, & concilia, monita, ac iussa omni pietate, reuerentia, studio, atque obedientia prosequimur. At Euangelicis ablati sunt huiusmodi consiliarius, vt Iudæis. aut enim synodos, & concilia non tenent, aut integram eis non tribuunt auctoritatem. Sapiens vero architectus est, vt beatus Cyrillus interpretatur, qui scit, ecclesiam dei spiritualiter ædificare *ὁδοποιεῖς, ἢ ἀμωμῶντος μνηστεύεις*, destruens fallacias falsi nominis scientiæ, ac muniens dogmatibus veris mentes credentium, qualis erat Paulus secundum gratiam, quæ data est ei, & qualem se ad utilitatem imitationis nostræ dicit esse, Tanquam sapiens (inquit) ar-

chit-

chitectus, & quæ sequuntur. Ablati ergo sunt huiusmodi architecti Euangelicis, quorum magistri noua sua, & absurda dogmata, tum super fundamentum Pythagoricum Luteri pseudoprophetae ædificant, idest, *ὠψὲς ἔφα*, quod diabolus per suos ministros, & operarios posuit, vt in apologia confessionis Augustinæ Staphylus noster notauit, tum super fundamentum cupiditatis, & superbiam, & odii in nostram ecclesiam. Itaque ablati sunt Euangelicis architecti, vt sunt Iudæis, qui super fundamentum Talmudicarum traditionum ædificant in sanguinibus iuxta prophetam, idest, in mortem. Postremo sapiens auditor is est (inquit Cyrillus) qui habet discretionem spiritus, qui potest intelligere, quis loquatur in spiritu dei, & quis rursus in Beelzebub. Huiusmodi autem auditores infiniti sunt in ecclesia nostra catholica, qui habent, sicut dominus ait, aures audiendi, & qui vident, quid audiât, vt idem dominus discipulos monebat, qui siquid audiunt a diuinis, & Apostolicis dogmatibus, & doctrinis ab initio vsque in hodiernum diem per omnes cuncti orbis ecclesias prædicatis alienum, admonent eum secundum Euangelium, qui si monitorem non audit, dicitur ecclesiæ, inquitur in eum, & iudicatur. At Euangelicis ablati sunt huiusmodi sapiens auditor, nihil enim audiunt præter nudam litteram verbi, quod sunt ipsi, sicut Hieremias loquens de pseudopropheta illis, vos estis (inquit) assumptio. At non audire spiritum latentem, sed nudam litteram, vt quidem audiunt in omnibus dogmatibus suis, quæcunque per scripturas probare sibi videntur recurrendo, vt Lutherus præcipit, ad solam grammaticam, & vocabulorum significationem, quid aliud est, quam detrachere spiritum verbo dei, & illud iugulare? est enim litteræ corpus crassa intelligentia, spiritus vero intelligentia spiritualis, vt tradit doctus Orig. lib. ii. *πρὸς Ἀρχέδν*. hoc autem velamen crassæ intelligentiæ tam diu ante oculos positum est, donec quis se ad spirituales sensum conuertat. Non tollimus (inquit magnus Athan.) litteram propter spiritum, sed conseruamus spiritum in littera. Admonet vero idem Athan. in lib. de communi operatione trinitatis non solum hoc in veteri scriptura verum esse, sed in noua, vt illud, qui dixerit verbum aduersus filium hominis, remittetur ei, si secundum litteram (inquit) intelligamus, vnde debitor pugnare secum dominus, qui alias dixit, qui me negauerit

g

rit



rit coram hominibus, negabo ego eum. Similiter si omne peccatum, & blasphemia remittitur hominibus, & de omni verborum otioso redditori sunt ratione, quomodo qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit geennae ignis? Quomodo Paulus ait, maledici regnum dei non possidebunt? Et si hoc verum est, quod omne peccatum remittitur, cur accusatur Origenes, qui dixit, finientas esse poenas? in quo asserit, remittenda esse peccata. Et si blasphemia in spiritum sanctum non remittitur, cur accusatur Novatus, qui poenitentiam exclusit? & quod est difficilius, si qui dixerit verbum in filium, veniam impetrat, videtur minor esse filius, quam spiritus, aut pater, at quomodo filius ait, Ego & pater unum sumus? & qui non honorat filium, non honorat patrem? Et rursus, si qui dixerit verbum aduersus filium hominis, remittetur ei, quomodo ait, qui non manducat carnem filii hominis, & biberit eius sanguinem, non habet vitam aeternam? & quomodo potest aliquis esse contumeliosus in filium, quin sit in trinitatem? Quare opus est, videre in his, quid sibi velit Verbum dei secundum spiritum. haecenus Athan. Ergo qui ignem Verbi dei cum alio communicat, ut faciunt, qui alios docent, cauere debet, ne communicando, & docendo minuat, ut Euangelici minuunt.

Haecenus de proprietatibus igneis Verbi dei, & earum symbolica theologia, de qua nos pluribus locis scriptura sancta adinuissit videtur. Huc enim pertinet, quod olim quinquagesimo die post exitum ex Aegypto, cum lex decalogi data est Moysi, Vox dei ex medio ignis, ut est in Deute. audita est πῆς φλογὸς εἰς διάλεκτον ἀρθρουμένης πρὸς σὺν ἡθῆ τοῖς ἀκροαμένοις, ut ait Philon in libro de Decalogo, id est, flamma in vocem auribus usitatam conformata. Rursus cum venit tempus gratiae, velletque deus dare discipulis secundum prophetiam David verbum virtute multa ad Euangelizandum, edito prius de caelo repentino sonitu tanquam spiritus vehementis, apparuerunt dispersitae linguae tanquam ignis supra singulos eorum, & repleti sunt omnes spiritu sancto. Prius auditus est sonus, ut Greg. Nyss. in comm. Cant. Cantorum notauit, quia fides Verbi dei ex auditu est, sicut Apost. ait, qualis non est fides Euangelicorum, non enim est ex eo verbo, quod per multos testes auditum est in ecclesia catholica, sed est ex apocrypho, quod in angulis, & ex verbo, quod de ter-

ra locutus est diabolus. Linguae vero tanquam ignis, symbolum erant ignei Verbi dei, quod sua veritate, & lumine falsitatem, & tenebras mendacis doctrinae coarguat, idem quoque significat, quod ait Apocalypsis, Exiturum esse ignem ex ore Enoch, & Heliae, cum prophetabunt. Significabant praeterea in Aenigmate istae species quasi soni, & linguarum quod, ut auris, ut ait beatus Iob, diiudicat sonum verborum, & guttur, ac lingua cibos, sic spiritus dei, qui in specie quasi linguae igneae descendit, diiudicat omne verbum, idcirco per hunc spiritum praecipit beatus Ioannes euangelista probare, utrum spiritus ex deo sit, id est, an verbum, siue scriptura ex deo sit. multi enim (inquit) prophetae exierunt in mundum. Quod autem ait scriptura, sedisse linguas quasi ignis supra illos, qui Verbum dei acceperunt, significat, secundum idioma scripturae sanctae, ut Ammon. Alex. in comm. Actuum notauit, τὸ ἰσχυρὸν, id est, stabilitatem Verbi dei permanentis in aeternum, quae nulla est in lingua Euangelicorum, & eorum verbo. Quid enim eo inconstantius? quid mutabilius? quodnam eorum dogma fixum, & immotum sedit vnamquam? Notata est eorum inconstantia, & variatio instabilis ab illis, qui eorum scripta diligentissime legerunt, & eorum disciplinam professi sunt, & ad nos postea redierunt. Itaque quod omnium linguis loquebatur unusquisque eorum, quibus eo tempore primum post diluuium dedit Dominus verbum virtute multa per spiritum suum, quem effudit in nos abunde, significabat, omnes, qui Verbum dei tenent, & profitentur, id ipsum sapere, & id ipsum dicere, nec esse schisma, sed unitatem, in unumque sensum omnia omnium fidelium idiomata, & de Verbo dei sermones, ac linguas conuenire. Hoc erat labium electum, de quo Sophonias prophetauit, cum enim dixisset, expecta me in die resurrectionis meae in testimonium, significans, ut ait Cyrill. tempus redemptionis per Christum, quando ipso resurgente resurreximus iustificati per fidem, & a peccato liberati, subiungit deinde, quia iudicium meum, ut congregem gentes, & colligam regna, & effundam super eos indignationem meam, & omnem iram furoris mei, iudicium dicit, de quo dominus in Euangelio, Nunc (inquit) iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eicitur foras. Deinde subiungit, in igne furoris mei deuorabitur omnis terra. Hic est ignis, de quo in Euangelio, ignem (inquit)

veni mittere in terram, ignem scilicet zeli, quod est Euāgelium, in quo reuelatur ira dei de cœlo super omnem impietatem, & iniustitiam. Postea sequitur, quia tunc reddam populis labium electum, vt inuocent omnes nomen dei, & seruiant ei sub iugo vno, pro quo lxx. verterunt, Quia tunc conuertam super populos linguam in generationes eorum, meministi secundum theorias sensus spiritualis de miraculo illo facto, cum omnes apostoli ad ædificationem fidei per vniuersos omnium gentium populos faciendam, omnium nationum linguis loquebatur, vt omnes quasi vna vterentur lingua in diuersis locis, diuersisque nationibus, vno consensu, & sub vno principe spirituali deum confiterentur, vt iam vel ex eo constet, Verbum dei, cuius est in omnibus ecclesiis catholicis labium vnum spirituale, id est, vna secundum spiritum homophonia, non pertinere ad Euāgelicos, quod eorum lingua, postquam duce nouo Nembroth principe, defensionis sectam ædificare, & os in cœlum ponere cœperunt, ita confusa est, vt sicut de illis priscis scriptum est, non audiat vnus quisque vocem proximi sui, quæ erit aliquando causa, vt speramus, vt a cœpto desistant destruentes, quæ ædificauerunt, vt iam plerique eorum faciunt. Illud præterea probat, non esse apud Euāgelicos Verbum dei castum, & igneum, vnius labii electi, & vnius linguæ spiritualis, quod contra propheticum testimonium esse nolunt sub iugo vno, id est, sub vno Euāgelio in virtute, sub quo antea fuerunt, quod vnam fidem continet, vnum baptismum, vnum sacrificium, vnam ecclesiam, & vnum pastorem vniuersalis ecclesiæ, vt sicut scriptum est, omnes simus vnum.

» Item Hieremias propheta qui habet (inquit) somnium, narret somnium, & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere, hoc est, quod præcipit beatus Petrus, ne quis donis dei abutatur, vnusquisque (inquit) sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ dei, deinde subiungit, si quis loquitur, scilicet, sermones dei, loquatur quasi sermones dei, id est, loquatur eos in veritate, sicut ait Hierem. deinde subiungit, quid palea ad triticum? Sic verba mea, nunquid non verba mea, quasi ignis? hoc est tractare recte verbum veritatis, quod Paulus Apol. Timotheo præcepit, scilicet non miscere falsum, quod mutabile est, cum uero, quod est, ueluti paleam, quæ omni uento rapitur, cū tritico miscere

scere uelle, aut paleam cum igne, vt statim subiungit, nunquid non verba mea sunt, quasi ignis? Significat enim non posse mendacium Verbo dei admisceri, quin ipsius Verbi dei veritate, quæ omnia vincit, coarguatur, ac deleri possit, sicut palea non potest igni resistere. Sic est uerbum Euāgelicorum instabile, & uanum instar paleæ, quod non magis cum Verbo dei esse potest, a quo miris modis reuincitur, & falsitatis coarguitur, quam palea cum igne, vt quidē pbāt nō pauci ex iis ipsis, qui aliquando fuerunt, sicut Euāgelici, & postea per dei gratiam ab eis recesserunt quia ex nobis exierant, & ex nobis erant, & idcirco nobiscum permanserunt, quos sciebat deus ab initio nobiscum permansuros. Firmum enim dei fundamentum stat habens signaculum hoc, cognouit dominus, qui sunt sui. Euāgelici ergo, sicut ait Hierem. de pseudopropheta illis, habent quidem sermonem dei, sed non loquuntur eum in veritate, quod est, non habere eum re, & veritate, ac proinde non loquuntur sermones scripturæ sanctæ, quasi sermones dei, vt beatus Petrus præcepit, dum eos secundum somnia sua interpretantur, quod est habere prophetiam non secundum rationem fidei, sed secundum spiritum erroris, & vt Apol. de quibusdam dixit, detinere veritatem in iniustitia, & veritatem in mendacium commutare, sic isti ueritatem dei in falsitate detinent, & illud in sua sensa falsa, & peruersa commutant. Præterea Salomon, multa (inquit) quæsiuit Ecclesiastes, vt inueniret sermones uoluntatis, & sermones rectitudinis ueritatis eorum, quæ scripta sunt, in his duobus se ait Salomō diligenti studio laborasse, alterum est, vt sicut Apol. unicuique nostrum præcipit, probaret, quæ esset uoluntas dei, bona scilicet, beneplacens, & perfecta. uoluntatem enim suam deus sine scripto etiam aliquando manifestauit, per sermonem, per uisum, per somnium, per naturalem mentis anticipationem scribens opera legis in cordibus, alterum est, vt scripturam dei, in qua dei uoluntas plenius patefacta est, recte intelligeret, quod quidem nunquam dixisset, nisi scriptura sancta utpote difficilis studium, & quidem uehemens ad ueritatem recte intelligendam requiret. At Euāgelici, scilicet acutiores, & solertiore ingenio quam Salomō, scripturas sanctas satis per se apertas esse tradunt, neque ullis interpretibus egere, sermones uero uoluntatis nō scriptos, ad quos pertinet traditiones uerbi, nullo modo querendos esse iudicant,

cāt, ac proinde voluntatē dei plene scire nolunt. Similiter Apost. postquam dixit, vt probetis, quæ sit voluntas dei bona, beneplacens, & perfectā, pro quo Salomō dixit quæsiuisse sermones voluntatis, subiungit, non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere vsq; ad sobrietatem, quod D. Dion. vt supra iterū dixi, ad rectam intelligentiam scripturæ sanctæ in præmio diuini nominis retulit. Hanc enim audere secundum sensum suum interpretari, ingenii est intemperantis, & lumine Verbi dei abutentis non ad videndum, & recte ambulandum, sed ad hallucinandum, & cadendum. Huius itaque loci auctoritate refelluntur Evangelici, qui præter scripturam nihil quærendum esse putant, & eam quidem non multo studio, vt Salomon, quin potius nullo quærunt, cum omnibus eam patere volunt, & omnes a deo doctos esse, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. At Salomō multa se dicit quæsiisse, vt veritatē scripturæ recte intelligeret, ac ne hoc satis esse existimarem, prius dixit, multa quæsiisse, vt sermones voluntatis dei, scilicet non scriptos cognosceret. Etenim si sermones voluntatis dei scriptos significare voluisset, nunquam profecto statim subiungeret, multum quoque quæsiisse sermones scripturæ. Sciebat ergo Salomon multa deum sine scripto, in formare animis nostris, multa etiam per sermonem tradi, quæ scriptura ipsa, vt diuinus Dionysius scribit, *πῶς*, & *ἐπιστημηνικῶς* docet, ac demonstrat, quæ sunt cum scriptura connexa. Vtrunque vero genus scripti, & non scripti sermonis *λόγον θυ*, id est eloquium, siue Verbum dei est, & dicitur. non pœnitet, quæ necessaria sunt exemplo veterum sapientum sæpe repetere, & sæpe facere, sicut Aposto. ait, eadem scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. Ad huiusmodi sermones voluntatis nō scriptos, quos Salomon ait, se diligenter quæsiisse, pertinet qđ B. Iacob. appellauit *ἔμφωνον λόγον*. i. inlitum verbū, quod potest (inquit) saluare animas vestras, quod quidem in scriptura ipsa continetur partim *ῥητῶς*, partim *ἐπιστημηνικῶς*. Sed persequamur locum Salom. » sequitur enim, verba sapientum, vt stimuli bouum, & vt clauis ignei, sic enim legit, & interpretatur Greg. Nyss. in comm. Eccle. ad hoc scilicet datus est sermo dei, tum scriptus, tum non scriptus, vt eo tanquam aculeo quodam armati, & instructi vicissim inter nos ad laborem orationis, & sementis bonorum operum

rum in spem vitæ æternæ faciendæ incitaremur, scientes, quod quisque quæ seminauerit, sicut Apost. ait, hæc & metet. ergo Salomon nos esse vult, tanquam boues aratores incitatos stimulis, qui more bouum sermones istos dei ruminemus. At Evangelici non boues aratores, sed boues Epicurei, aut Sardanapalici esse volunt, seminantes in carne, vt de carne metant corruptionem, qui sermones dei non rumināt, qui docent nō esse prædicandos terrores inferni, neq; minas geennæ, quod nihil aliud est, quàm stimulos, & ignes detrahere Verbo dei, & dicere, quod illi in Sapient. Salom. Venite ergo, & fruamur bonis, quæ sunt, & vtamur creatura, vino pretioso nos impleamus, quasi frustra scriptum sit, timete. Itaque verbum Evangelicorum cum non sit aculeatum, neque fodiat stimulis, sequitur, vt Verbum dei sapientissimi esse non possit. Sermones enim (inquit) sapientum, vt stimulus bouum, sapientes vocauit hoc loco Salomon eos, qui spiritu sancto inspirante locuti sunt sancti dei homines, qui eos libros qui canonici sunt, & dicuntur, scripserunt, vt tanquam clauis ignei essent, quia scilicet, vt Greg. Nyss. interpretatus est, Verbum dei instar clauis ignei penetrat, & omne genus inscitæ cōsumit; de quo Apost. ait, viuus est sermo dei, & penetrabilior omni gladio ancipiti pertingens vsque ad diuisionem animæ, & spiritus. Non est tale Verbum Evangelicorum, quod sine stimulo prædicationis geennæ, & sine terroribus ignis inextinguibilis instar clauis obtusi, & frigidi non facile penetrat, ac proinde non est Verbum dei castum, & igneum, sed potius corruptum, frigidum, & commutatum in mendacium, & non in veritate prædicatum. Sequitur deinceps in Ecclesiaste, Qui ex Synthematibus a pastore vno dati sunt, siue (vt est in Latina interpretatione vulgata) qui per magistrorum consilium dati sunt a pastore vno. Vtrunque conuenit in Verbum dei, quod prædicatum, & scriptum est per Apostolos, & Euangelistas, quos princeps pastorum Christus deus noster ecclesiæ dedit magistros. Quod vero lxx. interpretati sunt, ex Synthematibus, significat vim, & vtilitatē Verbi dei, qđ est instar symboli, siue thesseræ, quæ in bello ad discernendos hostes dari solet, quod Græci vocant *Attice σπιδίμα*, aut *κωνίδς σπιδίμα*. Cum enim vita hominum militia, & tentatio sit super terram, sitque nobis colluctatio, vt Apost. ait, non quidem aduersus carnem, & sanguinem, id est, non corporalis, ad quam

quam opus sit armis carnalibus, sed spiritualis aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in caelestibus, ( sic vocat suggestiones demonum, qui inter nos œconomicè relictī sunt ad tentandum etiam eos, quorum conuersatio in cœlis est, quibus semper superbiæ spiritus insidiatur) necessaria est thesura Verbi dei ad internoscendos hostes, ita vt qui Verbum dei, sicut illi apud Hierem. non loquuntur in veritate, ii quidem non Christi milites, sed hostes habendi sint, vt nunc Euangelici, qui vt fallant inimicos, idest, catholicos, furantur iuxta eundem Hierem. Verbum dei, commutantes illud in mendacium secundum sensus sui somnium. Sed vos reliquiae sanctæ, sicut tunc Hierem. monuit, Nolite audire verba prophetarū, qui prophetant vobis, & decipiunt vos, qui visionē cordis sui loquuntur, qui volunt facere, vt obliuiscatur populus meus nominis mei, ppter somnia eorū, quæ narrat vnusquisque ad proximum suum. verbum ergo Euangelicorum quia non est vtile instar thesauræ bellicæ ad dignoscendum, distinguendumq; in hac militia spirituali aduersarios fidei catholicæ propter mendacia, & somnia, quæ cōtra vera dogmata addunt, idcirco non est vere Verbum dei. An istorum verbum, quod virginitatem nullius meriti esse dicit, vtile erit ad denotandos hostes Iovinianos virginitatis contemptores? An verbum, quod cœlibatū sacri ordinis tollit, vtile erit ad dignoscendos Nicolaitas, qui hoc primum professi sunt? Item verbum, quod tollit sacramentum ordinis, potest ne esse instar thesauræ, ac symboli ad diiudicandos Pepusianos, qui mulieres faciunt sacerdotes? Rursus verbum, quod confessionem explo-dit, erit ne vtile ad deprehendendos Iacobitas, qui hoc peccāt? Ad hæc, quomodo illud verbum, quod liberum arbitrium negat, ad notandum Manichæos valebit? Infinita alia huiusmodi commemorare possem, nisi hæc satis essent. Præterea huiusmodi sermones dicit Salomon datos esse a pastore vno, ab vno scilicet spiritu dei, ex quo fit vt non possit esse in eis, est, & non. At sermones Euangelicorum non sunt a pastore vno, sed a multis, vt Luthero, Zuinglio, Carolo studio, Brentio, Caluino, & aliis similibus, ne omnes enumerem. Vt iam mirandum non sit, neque res ab auctoribus aliena, si in eorum uerbo, est, & non, reperiatur. Deinde, cum dixit Ecclesiastes, sermones dei datos esse a pastore

pastore, satis eo verbo admonuisse videtur, esse quidem Verbū dei spirituale pabulum animarum, & eum, qui huiusmodi pabulū adhibere debeat, pastorem esse animarum, cui alias idem Salomon præcepit, cognoscere vultum pecoris sui, idest, animas, vt lxx. verterunt, ecclesiæ sibi commissæ. At quomodo cognoscere queat, si ecclesia, vt Euangelici tradunt, videri nō potest? aut quemadmodum viridem herbam campestrem agnis, & fennum montanum ouibus adhibere poterit, quomodo, inquam, vt in ænigmatē idem Salomon significauit, pabulum recens, & molle, ac suaue doctrinæ ex planitie noui testamenti collectum infirmioribus, & pabulum asperius, & duriusculum ex scriptura difficiliore veteris testamenti decerptum grandioribus, ac robustioribus apponet depromens iuxta Verbum domini noua, & vetera, vt doctus scriba in regno cœlorum, si neque agnos, neq; oues sentire potest? frustra ille quidem pabulum Verbi dei parabit, si pecudes, quas pascere oporteat, videri non possunt. Ex quo fit, vt verbum Euangelicorum, cuius pabulū ecclesiæ eorum vtuntur, non possit esse Verbum dei, idest, verum pabulum spirituale, quo tandiu carerere necesse est, quandiu ecclesiam veram forma visibili, & ea quidem non noua, & heri, aut nudius tertius inuenta, sed a Christo, & Apostolis expressā constantem agnoscere non possunt, Verbum enim dei non potest audiri, Vbi ecclesia vera, cui donatum est, non potest videri. Rursus, cū dixit ecclesiastes, sermones dei datos esse a pastore, satis quoq; eo verbo significauit, vtile esse Verbum dei ad arguendū peccata, & corrigendum eos, qui tanquam oues errarent in monte ecclesiæ, in qua posuit deus pastores, & doctores, vt hoc curarent, ex quo fit, vt verbum Euangelicorum non sit Verbum dei, cum in ecclesia, cuius est proprium ipsum Verbum dei, idest, in ecclesia, quæ est columna, & firmamentum veritatis, quam ponunt in aspectabilem, non possit vtile esse ad hæc. Ea enim in ecclesia, cui Verbum dei tributum est, opus est arguere, & in luce Verbi dei tanquam in speculo ostendere, quæ in ea turpiter fiunt, sicut Apost. ait, Nolite communicare operibus in fructuosis tenebrarū, magis autem redarguite, quæ enim in occulto fiunt, turpe est, dicere, omnia autem, quæ arguuntur, a lumine manifestantur. At in illa vera ecclesia, quam isti fingunt, nihil turpe fieri potest. Ad hæc, eos item Verbo dei corrigere oportet, qui a via recta recesserunt

ferunt, vnde pro eo, quod Salomon dixit, legem esse lucem, & viam vitæ, & increpationem, Paulus dixit Salomonem inuitatus, vtilem esse scripturam diuinam ad arguendum, siue increpandū & ad dirigendum in viam, siue ad corrigendum, at in vera ecclesia inuisibili, quam isti ponunt, non sunt peccatores, vt ipsi volunt, neque esse possunt, alioqui non esset ecclesia, vt idem dicunt, si d placet, obiter notare hic, vnde ista de inuisibili ecclesia cæca opinatio nata sit, & quorsum ea spectet. Vtrumq; nobis Calvinus Gallus exposuit, sic enim scripsit in Præfatione Apologetica suarum Institutionū, non vehementer se premi dilemma nostrorum, quod tale est, Aut fuisse ecclesiam aliquando inter mortuam, aut ipsis nunc cum ecclesia litem esse. Vt autem sibi, & suis videretur, non magnopere premi, hunc exitum somnauit, Nos contra (inquit) asserimus, ecclesiam nulla apparente forma constare posse, sed longe alia nota contineri, nempe pura Verbi dei prædicatione, & legitima sacramentorum administratione. Deinde subiungit, fremunt, (nos autem dicit) nisi ecclesia digito semper ostendatur, hæc Calvinus. Ego vero, quia non ecclesiam, sed Verbi dei notas tractamus, non explicabo nunc illud dilemma nostrorū validissimum, ex Ecclesiasticæ antiquitatis ac successionis memoria, & notitia deductum neq; pluribus argumentationibus Calvinum, & eius sectatores modo premā, faciā hoc fortassis opere proprio, si dominus voluerit. Sed vt ex multis pauca, sint nūc pura Verbi dei prædicatione, & legitima sacramentorum administratio signa ecclesie, at prædicari legitime Verbum dei non potest, nisi prædicatores mittantur, sicut scriptum est, quō vero prædicabunt, nisi mittantur? erit igitur in ecclesia, qui mittat, & qui mittendi sint, & erunt, qui audient, & hi rursus partim intus, partim foris erunt, sicut Apost. distinxit, Quid. n. mihi (inquit) de iis, qui foris sunt, iudicare? nam de iis, qui intus sunt, vos iudicatis. Deinde, ad prædicationem quoq; Verbi dei, quæ est ecclesie nota, quam ponit Calvinus, pertinet quod idem Apost. ait, Prophetæ autem duo, aut tres dicāt, & ceteri diiudicent, potestis. n. omnes per singulos prophetare, vt omnes discant, & omnes exhortentur, & spiritus prophetarum prophetis subiecti, seu potius subordinati sunt, vt verbum e verbo & si minus Latine exprimam. Denique conclusit Apostolus, ordinem, & decorum, ac pacem ecclesie extrinsecus

eus constituens, Omnia autem honeste, & ordinate fiant in vobis. An hæc sine forma vlla apparente ecclesie constare possunt, in quibus est distinctio, forma, ordo, gradus, decorum prædicationis, audientium, iudicantium? iam legitima sacramentorū administratio multo minus sine forma apparente ecclesie constare potest, vt vel ex administratione cœnæ Dominicæ perspicere potest, de cuius forma, ordine, decoro apparente postquam scripsit Apost. subiungit, cetera cum venero, disponam. Præterea idem Apost. formam ecclesie apparentem, idest, sensui subiectam describens, vos autē (inquit) estis corpus Christi, & membra ex parte. Et quosdam quidem posuit deus in ecclesia primum Apost. secundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Denique sicut (inquit) in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, sic multi vnum corpus sumus in Christo, habentes donationes secundum gratiam quæ data est nobis, differentes, siue prophetiam secundum rationem fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in sollicitudine. Profecto qui negare non potest, nisi plane cæcus sit, quin hæc in ecclesia cernantur, & tamen afferat, ecclesiam nulla apparente forma posse constare, idest, omnino videri non posse, perinde est, vt si dicat iste, actus quidem membrorum differentes videri, sed membra, quorum sunt actus, videri non posse, aut esse quidem actus, sed non membrorum, quo quid delirius dici potest, aut quid rationi, & sensui repugnantius? Rursus Apost. postquam Timotheum docuit, quales esse deberent, qui ordinandi essent episcopi presbyteri, diaconi, & diaconissæ, quæ ad formam ecclesie oculis subiectam planè pertinent, subiungit, hæc tibi scribo fili Timothee, sperans me ad te venire cito, si autem tardauero, vt scias, quomodo, idest, qua forma, quibus regulis, quo ordinet, quo gradu, quo decoro, quo studio, qua sollicitudine oporteat, te in domo dei conuersari. Iam quis hic sensu communi non prorsus carens, neget, dici hæc de ecclesia, quæ forma apparente constet? Sed qualis esset eiusmodi domus dei forma apparente, & visibili constans, ne hic cauillentur hæretici, statim explicauit, subiungens, Quæ est ecclesia dei viui, columna,

& firmamentū veritatis, non igitur quia in domo dei, quæ domus, sicut ait Apost. sumus nos, multi sint mendaces, & iniqui, ideo, ut Calvinus vult, ecclesia non columna, & firmamentū veritatis, sed firmamentum mendacii erit. En, in quod barathrū amens Calvinus præcipitavit, ut se explicaret ex dilemate, quo se irretitum sentiebat, consilium vero istorum, & mentem non ignoramus, scilicet ecclesiam oculis subiectam negant, ut ecclesiasticam hierarchiam tollant, ut rursus ea sublata, hiercha, quæ incredibili odio profèquuntur, simul sublatus sit, atque ita pereat obedientia, dominetur licentia. quod consilium neque ipse auctor dissimulare potuit. sic enim scripsit. c. 8. de fide art. xxx. ignorans quid scriberet. Nam si ecclesia (inquit) secundum eum modum consideratur, cuius reuereri iudicium, cuius auctoritati deferre, cuius monitionibus parere, cuius castigationibus cōmoueri, cuius communionem religiose in omnibus colere oporteat, ecclesiam illis (nos autem dicit) concedere non possumus, quin subiectionis, & obedientiæ necessitas nos maneat, addere debuit, nequid dissimularet, sed hoc nos omni studio, & via declinamus. O furiosam, & impiam temeritatem, O cœcamentem. Sed de ecclesiæ visibilitate sanctitate, & quòd peccatores ad ecclesiam pertineant, quia (ut alios taceam) nuper quidam catholicus auctor de ecclesia, inuitis obtrectaribus, benemeritis multa grauitè, crudite, & vehementer scripsit, adiungam ipse pauca quædam eodem pertinētia, tum ab illo, tum ab aliis prætermissa, & a nobis in scripturis sanctis, magnisq; auctorib. obseruata, ex quibus possint quidem Euangelici, si voluerint, facilius errorem suum agnoscere. ergo magnus Methodius martyr in Symposio decem virginum interpretans anagogicè illam Euæ ex latere Adæ fabricationem, totumq; illum locum Pauli ad Eph. de ecclesia explanans, ut eam exhiberet sibi gloriosam sponsam, non habentem maculam, neque rugam, neque aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta, & immaculata (interpretabor ad verbum) latus (inquit) Verbi dei dici potest septiformis spiritus veritatis, ex quo concipiens deus post ecclasiam Christi, idest, post incarnationem, & mortem eius, eidem facit adiutorium, despōdens ei animas, sæpe enim (inquit) vocat scriptura ecclesiam credentium perfectiorum, qui secundum profectum in vnam personam, & in vnum corpus ecclesiæ euadunt. qui enim præ-

stantiores sunt, & liquidius veritatem hauserunt, hi propter perfectam purgationem, & fidem, exutis absurdis operibus carnis, ecclesia fiunt, & adiutrix Christi virgo, tanquam aptati, secundū Apostolum, ac despōsati, ut puram doctrinam, & secundum semen excipientes cooperentur deinceps, adiuuantes prædicationem ad reliquorum salutem. imperfecti autem, & qui discere incipiunt, parturiunt, & formantur tanquam a matribus, donec editi in lucem, regenerentur in magnitudinem, & pulchritudinem virtutis. Ut idem rursus secundum profectum ecclesiæ ad iterum pariendum, & nutriendum filios ministrent, postquam voluntati Verbi dei in receptaculo animæ suæ, quali in vtero maturitatem attulerint. Sic Pau. cum nondum perfectus, est in Christo, regeneratur, & lacte alitur Euangelizante, & renouante eum Anania per baptismum, postquam autem factus est vir grandis, ædificatus est, & in perfectionem spiritualemente reformatus, factusque est adiutor verbi, & semina vitæ excepit, qui per Euangelium (inquit) ego vos genui, hætenus Method. Maculam itaque, & rugam (sive ut melius fortassis interpretemur, sordes, non εντιδα, sed ενπιδα legentes) interpretatus est Methodius ἀνομιματα σαρκός, nos interpretemur absurda opera carnis, quæ instar fordiū, & rugarum ita scedant animæ faciem, ut turpè & deformem, deique dissimilem efficiant, ut fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissentiones, hæreses, homicidia, ebrietates, comestationes, & his similia. hæc enim Apost. duobus verbis significauit non quidem leuibus, ut aliquis fortassis existimare posset, sed grauioribus, ut vel ipsa interpretatio nominum, quæ etymologia dicitur, satis declarare videtur. απλος enim dicitur πλὴν τὸ πικρὸν ὕλιν, idest, a trahendo cœno. quo verbo vsus est beatus Petrus in describēdis scēdissimis, & spurcissimis hæreticis, siue ii Simoniani essent, ut quibusdam videtur, siue Carpocratianis, ut Clemens in.iii.lib. Stromatum sensit. Quos enim beatus Petrus propter singularem turpitudinem appellauit απλους, idest, maculas, eosdem, & ob eandem causam Iudas Apost. απλῶδες appellauit. Quem locum interpretans Clemens Alexandrinus, hos (inquit) aiunt, (loquitur autem de Carpocratianis) & alios similes conuenire ad cœnas, ac viros simul, & fœminas post saturitatem remoto lumine misceri, quomodo libeat,



libeat, & cum quibus. Et paulo post, de his (inquit) opinor scriptum esse prophetice in epistola Iudæ, recitat autem totum locum usque ad illud, os eorum loquitur superba. Quis hic dicat superbos, incestos, & sacrilegos hæreticos appellatos esse *αἰλούς* quasi leui vocabulo, ac non potius graui, & pari cum eorum nequitia? *ρῦμις* quoque; quod nihil differt a *ῥύμις*, sicut *αἰλούς*, a *αἰλός*, similiter non paruā, sed copiosam spurciciem significat dictum *πῶς τὸ ἀρῦειν*, quod est haurire. intellexit vim horum verborum sanctus Pacianus episcopus Barchinonensis grauiusimus, & peruetustus auctor. Scribens enim aduersus Nouatianos, ecclesia est (inquit) non habens maculam, neque rugam, hoc est, hæreses non habens, non Valentinus, non Cataphrygas, non Nouatianos. Sunt in his quidam sinus maculosi, atque rugosi pretiosarum vestium ornatibus inuidentes. Ceterum peccator, & pœnitens nō est ecclesiæ macula, quia quandiu peccat (inquit) & non pœnitet, extra ecclesiam constitutus est. non dicit extra communem ecclesiam, sed extra specialem iustorum, aut de peccatore non audiente ecclesiam sermo est. Subiungit deinde, ubi definit peccare, iam sanus factus est, hæreticus vero vestem domini, ecclesiam Christi scindit, intercipit, vitiat, irrugat. cum enim schismata (inquit) & contentiones sint inter vos, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? sed & sermo eorum quasi cancer serpit, hæc est macula vnitatis, hæc ruga. Denique ubi super his Apost. loquitur, de amore Christi, & de dilectione proposuit, sicut Christus (inquit) dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt hæreticos submoueret, quia diligere non nouerūt. Ceterum misero pœnitenti, quia amare optat, & amari, ecclesia est integra Euangeliorum iura custodiens. Hactenus sanctus Pacianus. Et Clemens Rom. libro primo de Doctrinis Apost. qui (inquit) peccatores absoluit, is in ecclesiam restituit sanos sine macula, maculam appellauit mortiferam ægrotudinem peccati grauioris. Est ergo ecclesia specialis iustorum, qui ambulant non secundum carnem, sed secundum spiritum, hæc est ecclesia, quæ non habet maculam, neque rugam, neque aliquid huiusmodi, id est, libera est ab omni peccato mortali, quodcunque illud sit, hæc est corpus Christi *τὴν εὐδραία*, tunc enim efficitur corpus Christi actu, vt sanctus Maximus in Hecatōtade. ii. theologica interpretatur, cum ad similitudinem carnis Christi, quæ

ab

ab omni peccato munda fuit, corruptionem peccati excutimus, hæc, inquam, est Christi sponsa sancta, & immaculata. Est præterea ecclesia, vt ait propheta, male agentium, qui ambulant secundum carnem, habentium eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam, quæ ecclesia corpus Christi est non *τὴν εὐδραία*, sed *τὴν δρωαίμεν*. Huiusmodi erat ecclesia Galatarum rugola, & fordidata, quoniam ad mortiferam legis obseruationem redire volebant, filioli (inquit) quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. formatur enim Christus in nobis, cum sublati maculis, & rugis, ei conformamur, & similes efficitur. Est etiam ex vtraque harum consociata ecclesia societate vitæ, non sanctitatis, ecclesia, inquam, communis spiritualium, & carnalium. Itaque vt Paulus præcipit viro fidei, ne uxorem infidelē dimittat, si consentit habitare cum eo, sanctificatā enim esse mulierem infidelē per virum fidelem, vnde enim scis (inquit) vir, si mulierem infidelē saluam facies? sic ecclesia carnaliū, quandiu non abiicit obedientiam, manet consociata cum illa spirituali, vt conuictu, & societate eius sanctificetur, id est, vt peccatores iustorum conuersatione lucri fiant. quod si admoniti de maculis, & fordibus abstergendis obedire noluerint, eiiciuntur foras, sicut Esaias de noua ecclesia prophetans, Excoquam (inquit) ad purum scoriam tuam, & auferam omne stānum tuum. quæ lxx. interpretes non translate, sed proprie interpretati, postquam dixerunt, & igne examinabo te ad purum, quod de baptizatis ex aqua, & spiritu sancto, & igne accipiendum est, vt magnus Basil. & Cyril. acceperunt, subiungunt statim, inobedientes autē perdam, & auferam omnes exleges, & omnes superbos. hoc est, quod Apost. quoque de maculis, & fordibus, quæ in ecclesia communi sunt, præcipit, si quis (inquiens) frater nominatus est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maleficus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi neque cibum sumere, deinde subiungit, quid enim mihi est, de iis, qui foris sunt, iudicare? nonne de iis, qui intus sunt, vos iudicatis? auferte malum ex vobis ipsis. Foris quidem sunt, qui extra ecclesiam sunt, intus vero, qui in ecclesia, qui si tales existant, quales ab Apostolo dicti sunt, eiiciuntur ex ecclesia, & habentur alieni, vt ethnici secundum Euangelium, id est, si semel, & iterum moniti, & ecclesiæ denunciati, audire tandem, & parere noluerint. Sic quoque beatus Basil. hūc

Esaiæ

Esaiæ locum de auferendis inobediētibus interpretatus est, hoc enim (inquit) sit ab ecclesia, ne modicum fermentum totam massam corrumpat. Sunt ergo peccatores partim quidem foris, id est, extra ecclesiam, ut infideles, & qui se a nobis sponte segregarunt, id est, hæretici, partim vero intus, atque hi quidem rursus partim eiciuntur foras, ut contaminati, & rugosi, qui ecclesiæ non obediunt, neque cum ea pacificari volunt deponendo per penitentiam sordes, & maculas peccatorum, atque in obedientiæ, qui quandiu non eiciuntur, sunt quidem in ecclesia, sed non in pace ecclesiæ, partim vero retinentur, & conseruantur in ea, hi sunt peccatores illi, qui volunt sordes, & maculas peccatorum per penitentiam abluere, quibus ablutis fiant secundum profectum ecclesia Christi. Sed quod sit ecclesia communis ex iustis pariter cum peccatoribus constans, quodque hi illos non inquinant, neque lædant, nemo maiore auctoritate, neque sapientius, neque elegantius dicere potest, quam Clemens Rom. is enim libro. ii. de Apostolicis doctrinis, ut è Græco conuertam, recipere ergo (inquit) penitentes, caue, ne tibi obstant, qui crudeliter, & inhumane aiunt, non oportere, horum conuictu, & consuetudine contaminari, neque colloqui cum eis. huiusmodi enim cõfiliæ sunt hominum deum, & dei providentiam ignorantium, & iudicium a ratione abhorrentium, & ferarum, atque immanium beluarum, non enim intelligunt, cauendum esse, non quidem, ne sit nobis cum peccatoribus sermonis cõmunitas, sed operum potius, iustitia enim iusti super ipsum erit, & iniquitas iniqui super ipsum erit. Et rursus, terra si peccauerit mihi, ut iniuriam faciat, extendam manum meam super ipsam, & conteram ab ea firmamentum panis, & mittam in eam famem, & perdam ex ea hominem, & iumentum, etsi fuerint tres viri in medio eius Noe, Iob, & Daniel hi in iustitia sua saluas facient animas suas, dicit Dominus. Apertissime (inquit) hoc loco significat scriptura, quod iustus conuictore utens nequam, non peccat in eo. in hac enim vita ipsi iusti, & peccatores confociati, conuictique sunt communitate vitæ, non sanctitatis. Itaque iusti, quos deus amat, in hoc quidem non peccant, patrem enim qui in cælis est, imitantur, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos. Quare nullum ex hac communitate periculum iusto imminet, in stadio enim victi pariter cum victoribus sunt, in corona verbo tantum, qui strenue certant.

runt. nemo enim coronatur, nisi qui legitime certauerit. Vnusquisque ergo (inquit) peccata sua confiteatur, ita fiet, ut non perdat deus iustum cum iniusto, si quidem apud deum qui non delinquit, non dat poenas. Neque enim Noe in undis perijt, neque Loth in Pentapolitana illa conflagratione, neque Rhaab in illa deuastatione Hierichuntina, & si quæ ætate nostra contigerunt, scire vultis, nobiscum erat Iudas, & sortem ministerii accepit, quam & nos accepimus. Item Simon Magus sigillum accepit in domino (sic vocat baptismum) uterque tamen factus nequã, ille quidem laqueo se suspendit, hic vero cum volare contra naturam tentasset, lapsus è sublimi corpus fregit. Præterea Noe, & liberi eius in arca simul fuerunt, solus tamen Cham inuentus est nequã, idemque solus ex filiis Noe poenas soluit. Ergo patres pro filiis non puniuntur, neque vxores pro viris, neque pro dominis ferui, neque pro propinquis propinqui, neque pro amicis amici, neque iusti pro iniustis. Sed potius unusquisque rationes actionum suarum reposcet. Neque enim Noe poenas cuncti orbis luit, neque Loth Sodomitarum, neque Rhaab Hierichuntinorum, neque Aegyptiorum Israel, neque habitare vna iustos cum iniustis iustos condemnat, sed idem cum illis sententia. Non igitur curandum est, quid homines dicant ad cedem prompti, inhumani, criminatores, & per speciem excusationis interfectores. Quod autem verum sit, alium pro alio non puniri, quin potius vnumquemque catenis peccatorum suorum astringi, testatur alius propheta, cum ait, Ecce homo, & opus coram facie eius. Oportet autem opem ferre ægrotantibus, & periclitantibus, ac labantibus, & quantum possumus, eos homines hortando sanctificare, & liberare a morte, non enim opus habent medico, qui bene habent, sed qui male. hæc tamen Clemens. Docuit ergo, esse in ecclesia iustos pariter cum peccatoribus, & ad quid, scilicet ad utilitatem ædificationis fraternæ, neque periculum esse, ne vel polluantur iusti conuictu iniquorum, neque iusti pro iniustis puniantur. Quid igitur si neutrum horum metuendum est, in mentem venit Evangelicis, negare ecclesiam aspectabilem, & sensum oculorum cadentem, ex iustis ac peccatoribus constantem? nisi quia nolunt esse in ditione, & potestate Pontificum ecclesiæ, quasi non pertineant ad ecclesiam, quorum vitam, & mores res non probent ipsi, non distinguentes ecclesiam, neque quid affirmant,



firment, intelligentes, qui catholici esse non possunt, quandiu nō credunt, vt magnus Athanasius in expositione symboli ait, *eis μέν μόνον ταύτην καὶ Θεολογικὴν ἐκκλησίαν*. Sed persequamur locum Ecclesiastici, sequitur enim superfluum ex his quod perinde est, quasi diceret, hi sermones, quos dedit deus, vtilis sunt, his contenti esse debemus. sic enim idem Gregor. interpretatur. Contra fecerunt Evangelici, qui non contenti tum scripturis sanctis, tum iis, quæ Apostoli per sermonem tradiderunt, quæ cum scripturis sanctis cōnexa sunt, tum sanctorum patrum interpretationibus, sua somnia addiderunt, quibus ex dei Verbo verbum hominis mendacis fecerunt. Sequitur, fili caue facere libros multos, quoniam non est finis, perinde est hoc, quasi diceret, cum habeamus librum a deo in tabulis cordis carnalibus naturaliter scriptum, tum etiam scripturam diuinitus inspiratam, ad quam pertinent, quæcunque ex ea demonstrantur, & in ea radices habent, vt sacramenta, cum habeamus, inquam, huiusmodi libros, qui non sunt multi, sed vnus, quatenus vnus est eorū finis, qui est veritas, cauēdū est, ne præter hæc aliud scribamus, quod iam non vnum, & simplex, sed vt ait Greg. Nyss. *ἄλλοις*, id est, dispersum, & multiplex sit, vt cuius non sit finis veritas, in quo genere scribendi nihil utilitatis est præter multam carnis afflictionem. Sic sunt libri Evangelicorum infiniti, quorum finis non est veritas. Libri vero catholicorum theologici nō sunt infiniti, neq; multi, imo vnus sunt, quatenus vna est veritas Verbi dei, in qua nituntur, & ad quam spectant. ex quo rursus fit, vt verbum Evangelicorū non sit Verbum dei, quia est vt sæpe dixi, finis Verbi dei veritas, quæ vna est in vnaquaq; re, vt rursus multæ veritates vnum sunt. i. vnus diuinæ, ac simplicissimæ veritatis participatio. hinc est, quod apud catholicos pauciores de theologia scribunt, & hi ipsi velut vnus scriptor sunt, quia eadem veritates tradunt, & id ipsum dicunt omnes. ordo vero alius, & alia dictio, & character, collocatio, explanatio, tractandi ratio, hæc sunt, & alia huiusmodi, quæ faciunt, vt de re vna non vnus, sed multi auctores, & scriptores, & libri esse videantur. Apud Evangelicos vero non ita, imo omnes scribunt, omnes loquuntur, & infinita, nullum scribendi finem faciunt. quia ex propriis, vt eorum magister Diabolus pater mendacii docuit, scribunt, in quibus tanta est infinitas, & tanta discrepantia, quan-

tam

tam necesse est esse in tractatione mendacii, quod multiplex est, imo infinitum, vt malum. Sequitur, Finem loquendi omnes pariter audiamus, deū time, & mandata eius fac, hoc est omnis homo. Hic (inquit) est finis omnis sermonis dei, & cetera omnia vana præterquam deum timere, vt mala omnia declinemus, & mandata eius seruare, vt sic bona opera faciamus. Hoc (inquit) est omnis homo, id est, vtrunque horum distinguit hominem a terrenis animantibus, deum scilicet timere, & mandata eius seruare. Sic sermo dei ad iustitiam erudit, cum pponit minas sempiternæ mortis, quam quidem vitabit, qui minis istis crediderit, & mandata fecerit, non vitabit, qui non credendo, mandata neglexerit. disciplina enim quæ dolore afficit ex metu, etiam in uitum adinonet, esse eum sub dominatu, & potestate, sic Grego. Nyss. hunc locum interpretatur. Docuit itaque deus coniungere cum Verbo dei terrores, & denunciationes suppliciorum, cū iussit Ezechieli prophetæ, vt describeret in latere ex terra cocta ciuitatem sanctam Hierusalem, & descriptione obsidionis, aggeris, castrorum, arietum oppugnationem ciuitatis representaret, vt populum symbolice tum de officio suo admoneret, tum de studio, proposito, & munere Ezechielis prophetæ, pphicare. n. eum, vt tanquam magister discipulos informaret, & ex terrenis, ac velut lateritiis sanctos, & spirituales efficeret, ac dignos pacis dei, in quibus ambularet, & habitaret deus pacis debellatis hostibus, & vitiis superatis, ædificatisq; virtutibus. Iussit deinde ponere sartaginem ferream instar muri inter ciuitatem, & prophetā. quod quidē significabat in enigmate, vt ait sanctus Nilus Anachoreta in libro de Philosophia Christi. adhibendos esse simul cum Verbo dei, terrores, & tormentorum minas, quarum symbolum esset sartago illa ferrea, vt minæ illæ tanquam propugnacula, & firmi muri a peccatis defenderent. Itaque docebat Verbum dei, neq; pugnari, neque ædificari posse, neque vllum vsum esse armorum spiritualium non interposita sartagine ferrea, id est, remotis terroribus, & minis. Qualis ergo erit pphetia, & prædicatio Evangelicorum languida sine minis? qualis eorum ædificatio sine muris? Quomodo Verbum eorum dei verbum erit, si contra dei Verbum sartagine, & ignes non solum dissimulat, sed improbat, vt sicut mos est hæreticis, per dulces sermones, & benedictiones decipiat, imo nō opus esse vllis ope-

i ii ribus

ribus ad salutem, & iustitiam, satis esse solam fidem habere, hæc enim solam operibus conciliare gratiam. Sed redeo ad Ecclesiast. Sequitur deinceps, quia cuncta, quæ fiunt, adducet deus in iudiciū pro omni errato, siue bonum, siue malum sit. perinde sunt hæc, inquit Theophanes Niceæ episcopus, quasi diceret Ecclesiastes, si non te flectit, & mouet ad viuendum secundum deum imaginis diuinæ dignitas, impellat te ad studium virtutis metus saltem iudicii diuini, & ratio remunerationis recte factorum, quoniam cuncta quæ fiunt, adducet dominus in iudicium in omni neglecto, siue bonum, siue malum, idest, vnusquisque se cundum propria facta iudicabitur, siue contempta virtute, vitio se dedit, siue rursus vitio, & voluptate contempta, virtuti.

Prædicatio ergo Euangelicorum, qui dicunt non oportere prædicare terrores geennæ, neque futuri iudicii minas, non est vera, & utilis prædicatio Verbi dei, sed potius mendosa, & incommoda. Nā in psalmo vi. Voces sunt (inquit Greg. Nyll.) eorum, qui metu potius, quàm amore deum sequuntur, & salui fiunt. Qui enim metu inferni, & iudicii percussus dixit, Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me, & illud, in inferno autem quis confitebitur tibi, idem paulo post subiūgit, Audiuit dominus vocem fletus mei, qui iuxta prophetiam Esaiæ ex timore concepit, & parturiuit, ac peperit spiritum salutis. & rursus in psal. xxxiii. Venite (inquit) filii, audite me, timorem domini docebo vos. Sed videamus (inquit sanctus Dorotheus in lib. de Timore dei) quo ordine docet propheta timorem, scilicet docet, primum declinare quædam peccata sigillatim, prohibe ait, linguam tuam amabo, & labia tua ne loquantur dolū, qui enim, vt ait beatus Iacobus, in verbo non offendit, hic perfectus est vir, & potest freno totum corpus circumducere, idest, omnes passiones, & operationes ratione moderari, idcirco de omnibus statim propheta *ἡδύμωτος* subiungit, declina a malo, quod fit (inquit Dorotheus) timore seruili suppliciorum, qui est isagogicus, & eorum, qui incipiunt *θεοσεβείν*, idest, deum colere. Hic timor (vt ait sanctus Diadochus. c. xvi. de perfectione spirituali) purgat animam a peccatis, & est cum mediocri charitate coniunctus, & non potest concipi, nisi prius ceteris vitæ huius sollicitudinibus eiectis, cum enim (inquit) anima quietem, & sollicitudinum vacuitatem nata est, tunc subit timor dei, qui eam

eam purgat *ἡδύμωτος*. Gignitur autem hic timor, vt patres dixerunt, ex memoria mortis, & suppliciorum, tum ex studio assiduo fugiendi audaciam loquendi, & faciendi, & ex vsu, ac cōsuetudine eorum, qui timent deum. rursus vero ex iis, quæ horum contraria sunt, nascitur non timere deum. Hoc timore qui prius toto corde nō timuerit deum, vt idem Diadochus ait, non potest deum diligere. qui sine timore est (inquit Ecclesiasticus) non poterit iustificari. Idcirco scriptura sancta nūc ait, Timere deum omnes sancti eius, nunc vero, diligite deū omnes sancti eius, vt intelligamus (inquit Diadochus) timorem istum cum mediocri charitate eius, qui purgatur, cōiunctum esse. huiusmodi timor, & charitas illa perfecta, quæ hunc timorem expellit, iustorum sunt, vt idem auctor tradit. Hunc ergo timorem tam vtilem, & necessarium, quo necesse est ex toto corde, cetero omni timore humano, & carnali eiecto, cum timere, qui potest, & animam, & corpus perdere in geennam, cum Euangelici explodant, an non liquet prædicationem verbi, quam exercent, & profitentur, mendosam esse, & mancā? pro isto ergo timore dei, qui purgandi vim habet, & iustorum est, ac mediocriter diligentium deum, quem habere nolunt, nec prædicare, alium timorem miserabilem, & infelicem, qui nihil eis perdit, velint, nolint, conscientia suis relinquunt, is autem timor est, quo deū sine vlla charitate tanquam iudicem futurū metuunt, ii, qui in peccatis sunt, quos conscientia exagitat. Hunc timorem timere volunt, qui magis peccata sua, & impietatem suam, quàm deū diligunt, qui à timore dei purgante abhorrent, ac multo etiam magis ab illo perfectissimo, qui perfectæ charitatis comes est, qui est, vt ait sanctus Maximus, quædam *ειδελαιώσις*, idest, reuerentia erga diuinam excellentiam, de quo scriptum est, timor domini castus permanet in sæculum sæculi. Hinc ergo omne malum Euangelicorum, quòd iudicium dei nō metuunt cum mediocri charitate, neq; ignem geennæ cogitare volunt, quorū magistri more illorū apud Hiero. pseudoprophetarum, nihil aliud prædicant, nisi pax erit vobis, & omnib. ambulanti bus in volūtatibus suis, dixerunt, non veniet super vos malum. Sic Euangelici iustitiam, & salutem iis promittunt, qui secundum volūtates suas ambulant, modo credant tantum, cum scriptum sit apud Esaiam, nō est pax impiis, & dominus aperte dicat, mittet filius homi-

hominis angelos suos, & colligent de regno eius scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus, & stridor dentium. Hæc Dominus in Euangelio suo, hæc omnes ex deo audimus, vt nemo istorum dicere possit, quod pseudoprophetae illi pacis prædicatores, & terrorum, ac minarum inimici apud eundem Hier. aiebant, Quis considerauit verbum illius? & quis audiuit? ecce turbo dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens super caput impiorum veniet. Nos ergo Verbum dei considerauimus, & audiuius, & quomodo sit argentum igne examinatum, probatum, terræ purgatum septuplum, explanauimus, idest, quomodo sit totum cælestis, spirituale, & angelicum, vt rursus verbum Euangelicorum totum terrenum, animale, diabolicum. De eodem verbo dixit quoque Esai. argentum tuum versum est in scoriam, quod significat, reprobum esse, vt est apud. lxx. & non esse repurgatum a terra septuplum, sed potius cum mendaciis mixtum, quod statim in alio enigmate significauit subiungens, caupones tui miscent vinum aqua. Quem locum de falso argento, interpretans beatus Basil. in comm. prophetæ huius, argentum (inquit) vocat doctrinam fidei, quod ex multis aliis locis licet cognoscere, atque ex eo præcipue, quod Dauid ait, eloquia domini casta, argentum igne examinarum, probatum, deinde subiungit, Scrutamini ergo conclauem cordis, vtrum in eo sit aliqua falsa drachma, idest, dogma adulterinum, non signatum ab spiritu sancto. signis veritatis, quæ nobis per Apostolos, & prophetas donauit, hæc Basil. sed quod Euangelici facere nolunt, vt sicut idem B. Basil. monet, scrutentur, vtrum sit in corde eorum, idest, in verbo, quod credunt, & profitentur, aliquod dogma falsum, hoc nos libenter ad eorum vtilitatem facimus, signa veri argenti, & veræ drachmæ inquirentes, & exprimentes, ne quis erret, & qui errarit, vt ab errore reuocetur. Item Cyril. in commen. eiusdem prophetæ eundem locum explanans, solet (inquit) scriptura τὸν κατηχητικὸν λόγον, quos magistri discipulis suis tradunt, argentum vocare, quod instar argenti sonori veritatem mysterii Christi, & dogmatum eius vndique resonet. & dominus in Euangelio regnum cælorum assimilatum esse dicit homini patri familias, qui peregre profectus, vocauit seruos, & vni dedit quinque talenta, & alii duo, alii vnum. & Dauid eloquia (inquit) domini casta, argentum igne

exa-

examinatum. adulterinum ergo argentum erit doctrina scribarum, & Phariseorum, qui erant (inquit) similes cauponibus, vinum enim (inquit) aqua miscebant, idest, legem interpretabatur admiscentes de suo frigidus, ac dilutos sensus, quos dominus in Euangelio reprehendit, cum ait, deus dixit, honora patrem tuum, & matrem tuam, vos autem dicitis, si dixerit homo patri, vel matri, corbam, quod est, donum quodcumque ex me tibi profuerit, & non dimittitis vltra quicquam facere patri, vel matri, rescindentes Verbum dei propter traditionem vestram, quam tradidistis, & multa huiusmodi facitis. Hactenus Cyril. idem committunt nunc Euangelici hypocritæ. dominus enim dixit de ecclesia catholica, & eius pastore, tu es Petrus, & super hæc petram ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo clauis regni cælorum, & quæ sequuntur, & illud, Pasce oves meas. & Luterus tradit in lib. de falso statu cleri, & de captiui. Babyl. quod ecclesia nullam habet potestatem vel vnus syllabæ constituendæ super christianum hominem, & quod frustra iactatur potestas papæ, & propter hanc traditionem neque Pontifici, nec ecclesiæ, siue conciliis permittunt amplius obedire. Rursus de potestate sæculari dixit dominus per Apostolum suum, omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, & qui resistunt potestati, sibi damnationem acquirunt, & tradit Luterus in lib. de potestate sæculari, nullam esse inter Christianos superioritatem, & propter hanc traditionem non permittunt Lutherani, obedire potestatibus sæcularibus. Item dominus dixit, in Christo Iesu neque circumcisionem, neque præputium aliquid valere, sed fidem, quæ per dilectionem in actione posita est, & tradit Luterus, nullo opere bono opus esse ad iustitiam, & salutem, & propter hanc Lutheri traditionem non agunt amplius pœnitentiam peccatorum, neque confiteri curant. Ad hunc modum Euangelici Verbum dei adulterant, & cauponantur sicut Apost. ait, quod est miscere tanquam caupones aquam cum vino. Quem locum interpretans idem Basil. vinum (inquit) quod cor hominis lætificat, idest, mentem principem partem hominis, est doctrina scripturarum, quas spiritus sanctus per sanctos Apostolos, & prophetas nobis adhibuit ad lætitiæ æternam perfruendam. Huiusmodi (inquit) vinum miscent aqua, qui cauponantur Verbum dei miscentes sensum suum cum damno, & iactura auditorum. dum enim se ad eorum volup-

luptatem accommodant, ad gratiam loquentes assentatorie, alit eorum morbos, acerbitemque illam, & seueritatem, & acrimoniam, vimque stringendi scripturarum relaxando & diluendo, humanitates quasdam, & imperitas remissiones, temerariisque venias peccatorum audientibus perniciosas concedunt, sicque eorum mentes, qui voluptatibus capiuntur, frangunt, & emolliunt. Hæc Basilus, quæ in Euangelicos istos magistros mirifice conueniunt. hi enim vsque adeo suis temerarie, & pestifere blandiuntur, & indulgent, vt nihil eis præter fidem necessarium esse dicant. Sequitur apud Esai. principes tui non obediunt, participes furum. Principes vocat, qui aut potestate, aut ministerio verbi populum Israel gubernabant, & moderabatur. Vt igitur illi non obediabant, quia fidem Christi (vt ait Cyril.) admittere nolebant, cum tamen tota lex mysterium Christi resonaret, sicut dominus aiebat, ego non accusabo vos apud patrem meum, est qui accusat vos Moyses, in quem vos non sperastis, vt inquam, non obediabant, tum quia legem corrupte interpretabantur, tum quia fidem a lege, & prophetis prædicatam recipere nolebant, sic Euangelici illorum imitatores non obediunt, quia fidem dogmaticarum veritatum, quas ecclesiæ catholicæ per cunctum orbem semper professæ sunt, & vsque in hodiernum diem profitentur, non admittunt, corrupte interpretantes dei Verbum. quibus similiter dominum dicere credendum est, non accusabo vos apud patrem meum, est, quod accusat vos Verbum dei, in quo vos non sperastis, & vt in alio loco dicit idem dominus, sermo, quem locutus sum, iudicabit vos. non enim in sermone Christi sperarunt, sed in suo, quem somniarunt, & tradiderunt. Deinde participes furum vocat, quia non ingrediebantur per ostium, qui erat Christus, vt ministerium magisterii sibi vendicarent, sicut dominus dixit eis, qui non intrat per ostium, fur est, & latro. deinde consenserunt consilio Iudæ furis & proditoris. Sic nunc Euangelici socii sunt furum, & Iudæ proditoris, ac furis imitatores, qui depositum legitimi sensus Verbi dei non custodierunt fideliter, sed potius, vt ex Verbo dei quæstum facerent, & gloriam nominis sibi compararent, mendacia sua miscuerunt, quibus pruritu aurium excitarent. Deinde, an non satis demonstrat, esse eos socios furum, qui docuerunt principes, vt compilarent ecclesias, & ecclesiastica bona, quibus

mini-

ministri dei, viduæ, pupilli, pauperes, & hospites alendi erant, occuparent? vt iam illud quoque in istos conueniat, quod illis veteribus populi magistris, ac iudicibus in eodem loco propheta exprobat. pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos. Væ (inquit) potentibus Israel, illis minatur, scribis inquam, & pharisæis, qui poterant, & debebant docere veritatem, & non docebant, qui poterant iuuare pauperes, & viduas, ac pupillos, & non iuuabant, quibus quia multum creditum erat, & eo plus ab eis exigendum, neque tamen quod creditum erat, custodiebant, idcirco potentes vocat, & væ eis dicit. Similiter dicit Euangelicis magistris, neque enim propter illos tantum magistros Israel scriptum est, sed etiam propter eorum similes, vt sunt Euangelici doctores, qui Verbo dei ministrant in fallitate, nequitia, superbia, & auaritia, quos dominus promittit ablaturum se synagogæ Euangelicorum, vt promittit synagogæ Iudæorum ablaturum se magistros illos Israel inobedientes, fallaces, superbos, & auaros. qui cum Verbo dei fallitatem miscbant, tanquam cum argento scoriã, aut cum vino acinos, sic enim Aquila interpretatus est. & Verbum dei propter traditiones suas scelerate, & superbe relinqui volebant, vt argentum propter stannum, idcirco excoquam (inquit) ad purum scoriã tuam, & auferam omne stannum tuum, quod clarius verterunt lxx. & igne (inquiunt) examinabo te ad purum, & inobedientes perdam, & auferam omnes iniquos a te, & superbos, subiungit deinde, & restituiam iudices tuos, vt fuerunt prius, & consiliarios tuos sicut antiquitus. Fecit hoc dominus, cum sublatis scribis, & pharisæis, apostoli successerunt ex Iudæis oriundi, vt qui erant filii secundum carnem, iidem fieret patres spirituales, sicut scriptum est, pro patribus tuis nati sunt tibi filii. Hi fuerunt iudices, & consiliarii, quibus potestatem dedit ligandi, & soluendi, & potestatem consilium dandi, vbi præceptum domini non habebat, fuerunt, dico, iudices sicut prius, tunc scilicet, cum secundum deum iudicabant. Simile quid promittit nunc dominus, deletis tanquam scribis, & pharisæis hæreticis magistris populi Euangelicorum, successuros esse ex eis oriundos, qui sint futuri patres spirituales, & iudices, ac consiliarii, & veri apostolorum imitatores, quos ex collegio germanico, quod Romæ institutum est, aliqui exituros esse speramus, & confidimus, qui sicut prius, Germa-

k

niam.

niam doceant, ut sicut antiquitus, iudicent secundum deum, & consulant, non sicut ii, qui nunc secundum sensum carnis suæ iudicant, & secundum sua desideria consulunt. Tunc (inquit) vocaberis ciuitas iustitiæ, vrbs fidelis Sion. tunc, inquam, vocabitur Germania fidelis, & iustitiæ cultrix, quæ nunc de falsa iustitia gloriatur. Libenter hunc Esaiæ locum persecutus sum, ut reliquias catholicorum Germaniæ bona spe confirmarem, quæ promisit dominus non tantum illo tempore, cum principes illi, & scribæ, & pharisæi Christi fidem oppugnabant, sed promisit, quocumque tempore hæreses essent. Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per consolationem scripturarum spem habeamus. Idem promittit hoc tpe dicens, quod tunc dixit, inducam manum tuam in te, & igne examinabo te ad purum, & inobedientes perdam, & auferam omnes iniquos a te, & omnes superbos, & instituiam iudices tuos sicut prius, & ab initio, & post hæc vocaberis ciuitas iustitiæ. Superest, ut interim resistatis, & cauti sitis, ac prouidi, ne ab istis Euangelicis decipiamini, quod a deo semper precandum est, ut confidenter cum propheta ei, qui potens est conseruare sine peccato, dicere possitis, quod in psal. xi. quem a principio explanandum susceperamus, tu domine custodies nos, & seruabis nos a generatione hac in æternum. Hæretici enim diligentissime laborant, ut alios opinionibus suis imbuant, in quo studio nostros, id est, catholicos longe superant, qui veritate nixi, & nimium causæ confidentes paulo negligentiores sunt. Sequitur, in circuitu impii ambulans. Hæreticos significat, quos Apostolus Iudas impios peccatores appellauit, quos cum nubibus sine aqua comparat, quæ a ventis circumferuntur. Ut iam in circuitu ambulare impios, nihil aliud sit, quam hæreticos variis doctrinis, & peregrinis modo huc, modo illuc abductos, & delatos ad decipiendum circumferri. Contrarium est, quod Paul. dixit *ὁπ. ὁπ. ὁπ. ὁπ.* id est, recta ambulare ad veritatem Euangelii, & *ὁπ. ὁπ. ὁπ. ὁπ.* id est, recta via tractare verbum veritatis, & non sicut Euangelici, a quibus egressa est pollutio super vniuersam terram, sicut ait Hiero. de pseudopropheta, qui assumunt (inquit) linguas suas, & aiunt, dicit dominus. Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait dominus. Qui narrauerunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in erroribus suis, quibus minatur deus dicens, & alii-

dam vos, & visitabo super virum illum, & domum eius. Idem minatur nunc hæreticis omnibus, sicut beatus Petrus interpretatus est, inquit, Fuerunt vero, & pseudoprophetae in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent fectas perditionis, & cum, qui emiteos, dominum denegant, superinducunt sibi celerem perditionem, & multi sequuntur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur, & in auaritia fictis verbis de vobis negotiabitur. quod quidem ad decipiendum pertinet, & paulo post, nouit (inquit) dominus pios de tentatione eripere, iniquos autem in die iudicii reseruare cruciandos. Similiter David postquam dixit impios in circuitu ambulare, quod quidem & errare significat, & id agere, ut alios decipiant, ut Paul. de similibus dixit, errantes, & in errorem mittentes, subiungit, Secundum multitudinem tuam filios hominum seruasti. admonet igitur nullas persecutiones metuendas esse ab impiis propter veritatem, & pietatem, quia potens sit deus liberare ab iis omnibus, sicut idem Apost. de futuris hæreticis prædixit, quemadmodum Ianes, & mambres resisterunt Moyfi, ita hi resistent veritati homines corrupti mente, reprobi circa fidem, sed ultra non proficient, insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit, scilicet cum nihil proficientibus magis illis Pharaonis, per tot signa, & prodigia, Hebræos ex seruitute illa durissima eripuit deus. Deinde subiugit de se Apost. tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, persecutiones, passiones, qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconii, Lystris, quales persecutiones sustinui, & ex omnibus his eripuit me dominus, & omnes, qui pie viuere volunt in Christo persecutiones patientur, & ex eis, eripiet deus secundum suam prepotentem virtutem, nouit enim dominus, sicut Petrus ait, pios de tentatione eripere. Et Iudas Apost. postquam hæreticos descripsit, subiunxit ad extremum epist. ei autem, qui potens est vos seruare sine peccato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione in aduentu domini nostri Iesu Christi, soli deo gloria. & in epist. ad Timot. postquam dixit de quibusdam impiis hæreticis, & subuerterunt quorundam fidem, ad denotandum eos, quos deus seruat, subiugit, sed fundamentum dei stat habes signaculum hoc, nouit dominus qui sunt tui.

quod ergo dixit David, secundum altitudinem tuam, significauit virtutem dei præpotentem ad seruandum, quos vult seruare, quod autem dixit, *πολυφθαλμος*, id est, multum seruasti, significat seruare pios a persecutionibus, & a peccato, vt dixit Iudas Apostolo. & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione, quod est, ita seruare, vt beatos faciat. hæc est *πολυειξ*, id est, multa cura custodiendi, & conseruandi. confortamini ergo, & estote robusti aduersus Euangelicos, qui ambulant in circuitu, vt in peius proficientes errando, & decipiendo, sua, & eorum, quos seducunt, peccata luât. estote, inquam, robusti, deus enim excelsus, & præpotens, secundum altitudinem suam seruabit vos a generatione hac in æternum, quia scilicet illos reseruat in iudicium cruciandos, vos, vero, qui permanistis nobiscum, seruabit in vitam æternam, & in lætitiã immortalem in aduentu domini nostri Iesu Christi, per quem gloria deo patri, & magnificentia, & imperium, & potestas cum spiritu sancto ante omne sæculum, & nunc, & in omnia sæcula sæculorum, amen.

Nunc vero vt Dogmatici Characteres Verbi dei a me hæctenus in locum B. Iacobi Apostoli & fratris domini, cœu in imaginem sacram, & ab solutissimã intuentem, mediocri diligentia adubrari, ac delineari cœpti, comparatione contrariorum paulatim expressiores, illustrioresq; siant, conferamus cum eis epistolam Hieremiam quam ille ad Iudæos captiuos misit Babylonem. In qua ita belle, & scite idola, deosque falsos repræsentauit, ne ad eorum cultum per errorem, & fraudem Iudæi abducerentur, vt nihil magis falsorum dogmatum, quæ hæretici instar idolorum colunt, proprietates, & notas exprimere videatur. Neque enim illa de idolis tantum, & propter solos Iudæos scripta sunt, sed de idolis quoq; & phantasmatibus hæresum, & propter nos, ne nobis incautis, falsæ species illudant, vt non paucis hoc præsertim tempore illu serunt. Ergo vt Iudæos, qui inter Babylonios habitabant, monuit Hieremias, vt cum viderent deos aureos, argenteos, lapideos, & ligneos in humeris ferri ostentantes metum gentibus, cauerent, ne eis, qui a vero cultu dei alienati essent, similes efficerentur, ne ve deos illos metuerent, eodem modo nunc catholicos, qui inter Germanos Euangelicos, nouos Babylonios habitant, prophetice monitos existimare debemus, vt cū audierint noua non vnus generis dogmata sustineri, hoc est enim ferri in hume-

humeris deos aureos, argenteos, lapideos, & ligneos, quæ dogmata religionem quandam falsam, & metum miserabilem iniiciunt profanis, caueant, ne illa sectentur, & si quid interim patiantur propter fidem, beati, timorem (inquit) eorum nolite timere, ne timueritis, & ne conturbemini, dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris. Deinde subiungit propheta, Vt sita itaque turba de retro, & ab ante adorantes, dicite in cordibus vestris, te oportet adorari domine, angelus autem meus vobiscum est, ipse autem exquiram animas vestras. Tamen si videatis vos, ò Catholici, septos, & circumdatos ante, & retro turba hæreticorum, ne vos eorum multitudo terreat, neque secum trahat, plures enim vobiscum sunt, quàm cū illis, sicuti Elissæus ministro suo multitudinem hostium metuenti respondit. dicite in cordibus vestris, Te oportet adorari domine, & non idola hæreticorum. i. falsa eorum dogmata, ipse enim ait, angelus meus vobiscum est, Christus est magni cõsili angelus, qui dixit vobis, & nobis, ego vobiscum sum vsque ad consumationem sæculi. Ipse pater exquiret animas vestras secundum Euangelium Christi, quod ecclesia catholica accepit, & tenuit semper, & nõ secundum Euang. quod Babylonii Euangelistæ prædicant, qui vos cõturbant, & volunt conuertere Euang. Christi, vnde se Euangelicos nouo nomine, & a seipsis inuento, & imposto impie, superbe, & nefarie appellat. Cauete ergo fratres, ne visa turba ante, & retro vos terreat, & moueat, quali probabilem faciat errorem multitudo sequentiũ. interpretabor vobis hic, quæ magnus Athanasius scripsit olim *περὶ τοῦ πάλαι μόνου κρινόντος τὴν ἀλήθειαν*, sic enim libellũ in scripsit, id est, aduersus eos, qui veritatem sola multitudine sic sentiendi diiudicant. Pugnaturi (inquit) aduersus mendacium imploremus deum veritatis, qui nobis eam demonstrat, ipse enim nos ex falsa, & mendaci vanitate eripuit, qui nunc quidem clara voce de se ait, Ego sum veritas, nunc vero hortatur ad fiduciam, inquiens, Confidite, ego vici mundũ. Quomodo ergo non sunt miserabiles, qui hoc existimant verum, quod sola multitudo sentit, qui non intelligunt, quemadmodum Christus duodecim discipulis simplicibus, illiteratis, egentibus, infirmis, & qui facile capi possent, cum vniuerso orbe dimicaturis animum addidit, sicque duodecim istos præparauit, & instruxit, vt non illi quidem multa millia, sed potius millia multa duodecim discipulos seque-



querentur. qui vero rationem quæstioni propositæ non audēt cedere, neque ei suppetunt demonstrationes, & ob eā causam ad multitudinem confugit, iam sē iste victum fatetur, tanquam omni spe prælidii careat. Quid enim, o hæretice, multitudinē nobis obiciis, quasi alteram turris ædificationem ad exemplum illius infanæ multitudinis gigantum deo mineris? Ostende mihi potius veritatem, & cōtinuo cedam, auctoritas multitudinis absque demonstratione terrere quidem potest, persuadere vero minime. Quæ enim quæso multitudo testium innumerabilium persuadere mihi possit, ut diem credam esse noctem? aut æreum nummum pro aureo habeam? aut venenum pro cibo cōmodo, & salubri? ergo in terrenis, & caducis reb. nihil nos movebit multitudo mentientium, quin verum teneamus, & in divinis dogmatibus solum nutum, & voluntatem multorum sine ratione, & demonstratio ne sequemur, ab aliis discedentes, quæ iam olim magno consensu, ac cum scripturæ sanctæ testimonio tradita sunt? An non dixit dominus, Multi sunt vocati, pauci vero electi? & rursum, arcta, & angusta est via, quæ ducit ad vitā, & pauci sunt, qui inveniunt eam? Quis igitur sanæ mentis, nō optet paucorum esse potius, qui arcta via ingrediuntur in salutem, quàm multorum qui per latam viam in interitū præcipitāt? Quis, si in tempus illud incidisset, cum beatus Stephanus pro fide Christi certavit, non maluisset illius partes sequi, qui solus lapidabatur, & quem solum ridebant omnes, quàm illius multitudinis, quæ auctoritatem scelerate usurpando, fide se, & auctoritate dignam putabat? Præstat sane vnus vir probus, atque modestus infinitis superbis, qui suo iudicio contenti, alios audire nolint, ut in vetere testamēto cum aliquot millia ex populo plaga a deo inflicta ceciderunt, solus Phinees stetit in medio, & placuit, & cessavit quassatio. Quod si dicat aliquis, quomodo restitam iis, quæ tanto consensu tam multi faciunt? quō refellā contrariam sententiā eorum, qui sic viuendum esse iudicant? hic certe neque strenuus fuerit, neque restinixerit ortum malum, neque reliquis salutem attulerit, neque dei gratiam, & benevolentiam reconciliarit. Præclara ergo res est, præclara, inquam, si vnus iuste audeat multorum iniquam concordiam dissolvere. Tu vero qui multitudinem sequi vis, antepone, si ita videtur, Noe saluo, & incolumi, multitudinem eorum, qui in vndis demersi perierunt.

runt, & permittite mihi, ut ad arcem, in qua pauci ferebantur, confugiam, aut rursus adiunge te, si ita placet, ad multitudinem Sodomitarum, & sine me cum Loth proficisci, tamen si a turba discedat solus salutis causa. Est quidem, fateor, multitudo reuerentia, & honore digna, at non quæ quæstionem fugit, & inquiri vetat, sed quæ demonstrationem adhiberi sustinet, non quæ se irate ulciscitur, sed quæ se paterne corrigi patitur, non quæ gaudet nouitate, sed quæ paternam hæreditatem fideliter custodit. Qualis enim multitudo dicenda est, quæ assentatione, & muneribus conducitur? quæ inscitia, & ignorantia fallitur? quæ metu, & terrore sternitur? quæ breuem peccati voluptatem vitæ sempiternæ anteponeat? Denique ut finiam, qui mendacium, & errorem auctoritate multitudinis confirmat, ostendit ille quidem grauius esse id malū, quo enim plures in eo sunt, eo est maior calamitas. hæc tenus Athan. Redcamus ad epistolam Hieremiæ.

» Lingua eorum (inquit) polita est a fabro, ipsa etiam inaurata, & argenteata falsa sunt, & non possunt loqui. Talia sunt dogmata Gentilium, & hæreticorum, sermone polito, & compta oratione a suis auctoribus tractata, falsa tamen, & quæ eloqui nō liceat. Coronas aureas habent super capita sua dii eorum, unde subtrahunt sacerdotes ab eis aurum, & erogant illud in semetipsis, dant autē & ex ipso prostitutis, & meretricibus donant. & iterum cum ceperint illud a meretricibus, ornant deos suos. Talia esse solent dogmata Gentilium, & hæreticorum, quæ tanquam dii coluntur a suis mystis. aurea enim quadam eloquentia composita, & tractata sunt, quam inde postea cultores eorum ad alia scripta turpia, & impudica transtulerunt, & rursus ab his ad illa dogmata. Quam multa enim orationis, & eloquentiæ ornamenta a Platoniorum dogmatū doctrina ad poetas meretricios, quorum lingua fauus distillans, & rursus a poetis ad Platonem commearunt. Quam multa item hæretici, & hoc tempore Lutherani ex eloquio aureo, & puro sanctarum scripturarum capitibus suorum dogmatum, cum quibus fornicantur, instar coronæ attextunt, & innectunt, quæ inde rursus sceleratissime contaminata, & peruersissime corrupta tanquam ex prostibulo meretricio doctrinæ corruptæ ad verbum falsi nominis, quod colunt, referunt, dicentes, sicut pater eorum diabolus, scriptum est, Verbum dei est. hi autem (inquit) non liberantur ab erugine, & tinca, oper-

tis enim illis veste purpurea extergent faciem ipsorum propter puluerem domus, qui est plurimus inter eos. Sit licet doctrina istorum instar idoli ornata, & compta tū in eloquentia, tū scripturæ sanctæ gemmis, nunquam delinet tamen terrena esse, animalis, & corruptibilis. Sceptrum autem (inquit) habet, ut homo, sicut iudex regionis, qui in se peccantem non interficit, habet etiam in manu gladium, & securim, se autem de bello, & a latronibus non liberat. Sic est doctrina hæreticorum, quæ sic traditur, & tanta fiducia docetur, quasi secundum eam iudicandi sint homines, cum minime sint, & si enim minetur mortem, & pœnas æternas contradicentibus, non tamen interficit, imo quod grauius est, non liberabit, a supplicio sempiterno suos auctores, & sectatores. Vnde vobis (inquit) notum sit, quia non sunt dii, non ergo timueritis eos. Sic hæreticorum doctrina non est sequenda, quia qui eam utpote falsam, & mendacem profitentur, non effugient pœnas. Sicut enim vas hominis contractum inutile efficitur, tales sunt dii eorum, constitutus illis in domo, oculi eorum pleni sunt puluere a pedibus introeuntium. Oculi idolorum magistri falsorum dogmatum sunt, quos maxime excæcat, ne videant veritatem, tanquam puluis quidam, ipsa multitudo discipulorum propter ambitionem, & inanem gloriæ cupiditatem. Et sicut alicui, qui regem offendit, circumseptæ sunt ianuæ, aut sicut ad sepulchrum adductum mortuum, ita tutantur sacerdotes ostia clausuris, & series, ne a latronibus spoliemur. Sacerdotes idolorum sunt, qui sacrilega dogmata, quæ & maiestatem dei violant, & odore mortifero homines afficiunt, populis ministrant, & tuentur. quod perinde est, ut si quis reos lætæ maiestatis clausa ianua protegat, aut cadaver in sepulchro clausum defendat. Hoc autem faciunt, ne ista dogmata ab iis expugnentur, & diripiuntur, quorum arma non sunt carnalia, sed potentia deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. hi sunt sancti, & spirituales latrones, quos hæretici fugiunt, & metuunt, ne ab ipsis spoliemur idola eorum. Lucernas accendunt illis, & quidem multas, ex quibus nullam videre possunt. sunt autem sicut trabes in domo. Velut lucernæ quædam sunt auctoritates scripturarum, quas citant multas, quæ quia non magis cum idolis

falso-

falsorum dogmatum conueniunt, quàm luci cum tenebris conuenit, idcirco dicit nullam earum ab idolis videri. & ut illa sunt tanquam in domo trabes ab omni sensu alienæ, quæ solum sustinent, quod superædificatum est, sic hæretici vitam ædificant super sua falsâ, & a ratione aliena dogmata, velut super trabes quasdam expertes sensus. ut enim habent dogmata impia, impudica, sacrilega, superba, inhumana, & pacis, ac misericordiæ inimica, sic ipsi impie, impudice, sacrilege, superbe, contentiose, & inhumane viuunt. Corda vero eorum (aiunt) elingere serpentes, qui de terra sunt, dum comedunt eos, & vestimenta eorum, & non sentiunt. Serpentes de terra sunt magistri sectarum callidi, & astuti ad fallendum, qui non doctrinam, quæ de sursum est, sed quæ de deorsum est, tradunt, qui enim de terra est, de terra loquitur. Hi aliarum hæresum magistros item callidos, & eorum vitam, & illi hos inuicem mordent, & comedunt, ex quo quidem satis intelligere possent, si vellēt, vel ex eo sua dogmata videri falsâ, quod non solum a catholicis, sed ab aliis quoque hæreticis improbantur, sed neque hoc sentiunt. Quàm variæ partes Donati extiterunt se inuicem mordentes, & comedentes. Quàm variæ Hufitarum. An non lingunt cor Ioannis Hus Vualdenses, Taboritæ, Picardi, Grabenheimeri, & a calice Eucharistiæ dicti Calicenses, & si qui alii sunt ab illo oriundi, & in illum postea tanquam in parentem conuersi? Et cor Luteri an non lacerarunt ex illius terrena, & diabolica discipuliua, pfecti, velut serpentes de terra, Thomas Munzerus, Bernardus Rotman auctor Anabaptismi, Carlostadius, Zuinglius? ut taceam post mortem eius Flaccos, Osiandros, Sarcerios, Brentios, Caluinos. Sed nec hoc (inquit Hieremias) sentiunt. Repetam hic, quod ait Fridericus Staphylus, qui Euangelicorum disciplinam ad vnguem nouit. res (inquit) plena prodigii est, atque miraculi. nam et si vniuerso orbiam innotuit, istos prophetas tam scæda discordia, ac furiosa contentione se mutuo dilaniare, tamen si roges illos in confessorum catholicorum, cur sint in doctrina confessionis suæ ita discordes, negant illi confestim, imo contra aiunt, se vnanimes Augustanæ confessionem amplecti, in fundamento conuenire, nihil esse inter se dissensionis. Itaque merito homo eruditus, & zelo fidei incensus clamat hic, o incredibilem impudentiam, meridianus sol tenebras istas coarguit. Præcipui articuli confessionis illius sunt

de persona Christi, de peccato, de libero arbitrio, de iustificatione, de iustitia dei, de fide, spe, & charitate, de pœnitentia, de bonis, malisque operibus, de sacramentis, atque horum numero, de baptismo, atque cœna domini, de ecclesia, de huius iurisdictione, & ceremoniis, multisque aliis. de his autem dissidere, si non est dissidere in fundamento Christianæ fidei, fateri se (ait Staphyl.) non intelligere, quid sit Euangelicæ doctrinæ fundamentum.

At vero (inquit) quid in his articulis Augustinæ confessionis est quod ipsi confessionistæ non in mutua lite ponant, non controvertant, non rapiant iam in hunc, iam in illum sensum? modo alibi esse asserentes, modo nigrum. & quid aliud, inquam, est hoc, quàm non videre, imo non sentire, ut Hieremias de eis dixit? Mihi græ sunt facies eorum a fumo, qui in domo fit. Iuxta Prouerb. Salomonis malitia, quæ mentem excæcat, instar fumi est, qui oculis nocet, ut ergo fumus, qui in domo fit, facies idolorum nigras efficit, sic malitia hæreticorum facit, ut iidem dogmata sua obscurant, inuoluant, implicent, ut neque ab ipsis extricari possint, qui neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, intelligunt. Supra corpus eorum, & supra caput eorum volant noctuæ, & hirundines, & aues etiam, similiter & cati, unde sciatis, quia non sunt dii, ne ergo timueritis eos. Similiter hæretici, qui super corpus impiæ doctrinæ suæ, & super falsa dogmata, quæ sunt velut capita eius, feruntur, similes sunt noctuis, quæ ut nocte canunt, & volant, sic illi, quia oderunt lucem, & magis tenebras dilexerunt, nocte docere, & volitare solent, præsertim ubi non satis virum collegerunt ad docendum aperte, ut nuper in Hispania deprehensi sunt nocturni cœuentus, & scholæ Luteranorum, summo studio pietatis, & celeri pronitione breui detectæ, & simul extinctæ, & Hispania tota per dei gratiam repurgata. Similes ite hirundinibus, quibus solis tradunt auctores flexuosos volatus esse, & maximæ celeritatis, ut ea sit causa, cur rapinæ aliarum auium non sint obnoxie. Sic hæretici huc, atque illuc tergiversantur, ne capi possint. Et ut hirundines hieme appetente a nobis recedunt, sic isti, quia non erant ex nobis, id est, quia non erant radicati, & confirmati in fide, ad tempus crediderunt, & in tempore tentationis, hoc est, ut alius Euangelista interpretatur, facta tribulatione, & persecutione propter verbum, recedunt.

Præterea similes sunt cati, qui dissimulanter, & sensim a uibus,

&

& muribus insidiantur, & eos captant, sic hæretici callidis simulatione utuntur ad decipiendum. Ut iam ex ingenio, & natura, ac more hæreticorum satis intelligi possit, non esse, quam profiterentur, veram disciplinam, ac proinde non esse metuendam. Etenim si vera est, cur non loquuntur palam, & in occulto nihil ut magister, & redemptor noster fecit, & docuit? cur tergiversantur fluctuantes, & omni vento doctrinæ huc, atque illuc iactati in nequitia hominum? cur dissimulanter, & ex insidiis adoriuntur, quos captant? Sapientia enim, quæ de sursum est, sine simulatione est, hæc vero omnia, quæ dicta sunt, sapientiæ terrenæ, animalis, & diabolicæ propria sunt. Aurum etiam, quod habent idola ad speciem, nisi aliquis exterferit erugine, non fulgebunt, neque enim dum conflantur, sentiebant. Sic eloquentia Gentilium, & hæreticorum ad ornanda idola fallorum dogmatum adhibita, nisi destructa erugine falsitatis dogmatum nihil sani sensus continentium, non est splendida eloquentia, sed sordida, & putida, atque obscura. Item auctoritates scripturæ sanctæ, alioqui aureæ, quas hæretici ad sua falsa dogmata construenda adhibere solent, splendorem veritatis amiserunt, cum primum ex iis ipsis auctoritatibus nihil tale sentientibus falsa dogmata conflata sunt, a quibus nisi separentur, purum dei Verbum neque sunt, neque dici possunt. Ex omni pretio empta sunt, in quibus spiritus non inest ipsis, sine pedibus in humeris portantur, ostentantes ignobilitatem suam hominibus. Ut sunt idola varii pretii, alia maioris, alia minoris, omnia tamen in eo paria, atque similia, quod omnia carent spiritu, neque ingredi possunt, sic dogmata hæreticorum, quæ sunt velut premium, & merces deceptæ mentis, alia de maiore, alia de minore re sunt, in nullo tamen eorum est spiritus veritatis, Quo tanquam pede firmissimo niti possint, idcirco pede consistere non possunt. & dum ab aliis sustentantur, absurditas eorum, & falsitas proditur. Quobrem confundantur (inquit) qui colunt ea. Quod si quis (inquit Apost.) non obedit verbo, ne commisceamini cum illo, ut confundatur. & alias auferte (inquit) malum a vobis ipsis, scilicet, ut qui id fecit, confundatur, & discat non blasphemare. Sic ecclesia catholica citat hæreticos, ut confundantur, si forte det eis deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant a diaboli laqueis, a quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Propterea si occide

22 rint terram, a semetipsis non confurgunt, neque si quis. cum sta-  
 23 tuerit rectum, per semetipsum stabit, sed sicut mortuis, humeri  
 illis apponentur. Hoc est veritatis proprium, ut tametsi interdum  
 victa esse videatur, quod est cadere in terram, rursus tamen spon-  
 te sua surgat, usque adeo magna vis eius est, & si quis eam defen-  
 dat, non virtute defensionis, sed sua nitatur, contra vero euenit  
 in falsis hæreticorum dogmatibus. neque enim cum semel rue-  
 rint, rursus stare poterunt, neque si quis ea tueri videatur, ideo  
 stabunt per se, non enim suis viribus nituntur, sed aliena defen-  
 sione, iacent enim extincta, ut mortui, si quis ea non suscipiat de-  
 fendenda. Dicant enim Evangelici, quot ante sæculis sua ista  
 dogmata siluerunt, & iacuerunt, & fortasse perpetuo iacuis-  
 sent, nisi filius Belial, & princeps Coritarum Ioannes Hus excitasset,  
 & multo post Lutherus humeros ad sustinendum apposuisset.  
 24 Hostias illorum vendunt sacerdotes ipsorum, & abutuntur, &  
 25 mulieres earum decerpentes, neque infirmo, neque mendicanti  
 26 aliquid impartiunt. De sacrificiis eorum fœtæ, & menstruatæ  
 27 contingunt. Ut sacerdotes idolorum hostiis, & oblationibus  
 abutuntur, non enim de eis viuunt, & quod superest, egentibus  
 tribuunt, sed potius vendunt, quod pertinet ad auaritiam, quæ  
 est (ut Apost. ait) idolorum seruitus, quia (ut magnus Basil. inter-  
 pretatur) amorem, qui erat deo offerendus, ad diuitias conuertit  
 auarus, quarum simulachrum in templo cordis posuit, sic my-  
 stæ, ac magistri hæreticorum dogmatum, qui sunt velut sacerdo-  
 tes, quorum est populum docere, omnes quæstum ex impietate  
 faciunt, quæ enim superant ex oblatiis, non communicant cum  
 egentibus, neque ipsi, neque vxores eorum, sed potius vendunt,  
 hæc enim duo sunt, quæ in primis omnes magistros hæretico-  
 rum excæcant, auaritia, & cupiditas inanis gloriæ. Deinde ut sa-  
 crificia idolorum fœtæ, & menstruatæ contingunt, ut ait Hiere-  
 mias, sic impuras mulierculas, & omni impudicitia contamina-  
 tas magistri hæreticorum, ut apud Evangelicos fieri videmus,  
 oblationibus istis, quas accipiunt, alunt, imo & ex vestibus sacris  
 28 ecclesiarum, ut audio, vestes illis faciunt. Scientes itaque ex iis, quia  
 29 nō sunt dii, ne timeatis eos. Existimate vos similibus verbis ab  
 spiritu sancto moneri, cum ex his, aliisque huiusmodi sciatis nō  
 esse ista pia, & religiosa dogmata, superest, ut pro nihilo habeatis,  
 30 neque vlllo modo metuenda putetis. Vnde enim vocantur  
 dii?

31 dii? quia mulieres apponunt diis argenteis, & aureis, & ligneis  
 similiter apud hæreticos fœminæ quoque differunt, & tradunt  
 falsa dogmata, quæ sunt varia, hoc est enim apponere idolis ar-  
 genteis, & aureis, & ligneis. Hinc etiam intelligi potest, qualis  
 sit istorum sapientia, quæ fœminis permittit in conuentu viro-  
 rum docere, quod quidem sapientia ecclesiæ catholicæ, quæ de-  
 sursum est, prohibet. Disputare etiam concedit, quin potius au-  
 dio, mulieres ipsas audacius, & confidentius quàm viros expref-  
 sum dei Verbum iactare, plurimosque viros ad fidem catholicam  
 redituros esse, nisi vxores, quas subditas esse oportebat, & siquid  
 discere vellēt, domi fideles viros suos interrogare, magistras suas  
 32 & hæreticæ disciplinæ patronas habere mallet. Et in domibus  
 33 eorum sacerdotes sedent habentes tunicas scissas, & capita, &  
 34 barbam rasam, quorum capita nuda sunt, rugiunt autem cla-  
 35 mantes contra deos suos, sicut quispiam in cœna mortui. Iu-  
 bebatur lex Leuitici, ne sacerdotes super mortuum caput, aut bar-  
 bam raderent, aut vestimentum scinderent. Quod quidem signi-  
 ficabat in ænigmatibus, sacerdotes, ad quos pertinet populum do-  
 cere, cum alii peccant, quos scriptura mortuos appellare solet,  
 debere fortiter, ac viriliter cauere, ne recedant a sana doctrina,  
 quod est non radere caput, esseque perfectos sensibus, & matu-  
 ros, quod est, habere barbam. Quod quidem non faciunt sacer-  
 dotes apud hæreticos, non enim solum in mortibus ciuium suo-  
 rum contaminantur, dum erroris, & criminis eorum rei sunt,  
 sed ipsi etiam lapsi ab statu rectæ sapientiæ, & a perfectione sua,  
 in eandem hæreses præcipitant, facti insipientissimi omnium,  
 quod est habere capita nuda omni ornamento sapientiæ, & sa-  
 ni, atque integri sensus. Habent præterea, quod prius posuit  
 propheta, tunicas scissas, quod quidem significat, corrumpere bo-  
 nos mores, & honestos habitus virtutum, quos antea habebat,  
 vnde in naufragium fidei inciderunt, ut Aposto. de quibusdam  
 ait, qui respicientes bonam conscientiam, circa fidem naufragau-  
 36 runt. Rugiunt clamantes contra deos suos, sicut quispiam in cœna  
 mortui. Sic sacerdotes isti, & magistri Evangelicorum, qui sup-  
 mortuum caput, & barbam radunt, & tunicas scindunt, i. qui cū  
 populo peccante, & moriente ipsi etiam sapientiam, & fortitudi-  
 nem virilem idem peccando deponunt, cū in dogmata sua, quæ  
 eorum sapientiam, & constantiam abstulerunt, aliquando fre-  
 mant,

mant, similes sunt iis, qui cœnam ex mortuo in exequiis capiunt, & tamen in deum murmurant, qui illum mori voluit. Vestimenta eorum auferunt sacerdotes, & vestiunt uxores suas, & filios suos. Sicut enim fidelis, & prudens sacerdos debet primū domui suæ bene præesse, & filios habere subditos in omni castitate, qui enim domui suæ nō scit, bene præesse, quomodo ecclesiæ dei diligentiam habebit? sic sacerdos infidelis, & insipiens, quomodo potest ecclesiam dei negligere, & corrumpere, nisi prius domum, & familiam corrumpat? ergo isti Evangelici sacerdotes prius opinionibus falsorum dogmatum ceu vestibus idolorum uxores, & filios suos induunt, deinde ad corrumpendum ecclesiam dei procedunt. Neque siquid mali patiuntur ab aliquo, neque siquid boni, poterunt retribuere, neque regem constituere possunt, neque auferre. Similiter neque dare diuitias possunt, neque malum retribuere. Ergo neque illud scandalo nobis esse debet, siquæ fortasse videantur hæreticorum respublicæ florere regnare, opulentæ esse, item si videamus non paucos hæreticorum dominari, potentes; ac diuites esse, eos vero afflictos, & iacentes, qui fidestant, hoc inquam scandalo esse non debet, non magis, quàm si idolorum cultores omnibus bonis, quæ fortunæ dicuntur, auctos videremus. vt enim idola cultores suos remunerare non possunt, neque violatores vlcisci, sic dogmata impia, & diabolus, qui eis colitur, neque patronos, & defensores suos remunerare valent, neque oppugnatores, & inimicos male afficere, neque diuitias, neque potentiam dare, aut auferre. Siquis illis votum vouerit, & non reddiderit, neque hoc requirunt. Deos mortuos esse idola, vel illud maxime declarat, quod vota illis facta, si non soluantur, dii isti non curant, neque vlciscuntur, sic falsas, impias, ac mortiferas esse sectas Evangelicorum, vel illud maxime ostendit, quod vota deo a monachis facta pro irritis habent & non esse soluenda profitentur. Conuenit cum Hieremia propheta Dauid, qui vt præceptum de fide, & religione votorum metu diuini supplicii sanciret, & confirmaret, admonuit, deum non esse idoli similem, vt instar idoli non requirat fidem voti facti, neque vlciscatur, quasi aut nesciat, cui alioqui confitetur, & patet omnis cogitatio hominis occulta, imo vestigia, & extremæ reliquæ cogitationis sunt ei in publico, & aperto, aut quasi nō curet, qui tamen etiam quid homo cogitet, scire vult, aut quasi infirmus

infirmus sit ad vlciscendum, qui est alioqui terribilis, & auferre spiritum principium, ita vt vna nocte clxxxv. millia Assyriorum occiderit, de qua strage propheticè psalmū illum cecinit Dauid. Sed de lege diuina seruandi votorum religionem scripsimus libros duos. Redeo ad epistolam Hieremiæ, quæ diuinè docet, similem esse idoli eam disciplinam, quæ si quis votum fecerit, & non persoluerit, neque requirat, neque requirendum putet. Hominem a morte non liberant, neque infirmum a potentiore eripiunt, hominem cæcum ad visum non restituant, de necessitate hominem non liberabunt, viduæ non miserabuntur, neque orphanis bene facient. In his quoque similis est idolis Evangelicorum disciplina, & secta, vt enim illa vt mortua, hominē a morte non liberant, vt infirma, non eripiunt a potentiore, vt cæca, non restituant visum, vt egena, non liberant a necessitate, vt senfus expertia, non tanguntur misericordia erga viduas, & pupillos, sic istorum disciplina, vt mortua, imo mortifera, non habet promissionem vitæ, quæ nunc est, & futuræ, vt quidem habet secundum Apostolicam disciplinam pietas, vt in firma, & egena, non liberat ab aduersario, neque a miseris, vt cæca, & tenebrosa, non illuminat, sed in nocte detinet, vt crudelis, & immittis, non miseretur viduæ, neque benigne facit pupillis, est enim sapientia terrena (sicut ait beatus Iacobus) sine misericordia, & fructibus bonis. Lapidibus de monte similes dii illorum lignei, & lapidei, & aurei, & argentei, qui autem colunt ea, confundentur. Vt sunt idola, quacunque materia sint, similia lapidibus duris, carentibus omni sensu, & motu, sic hæreticorum disciplina instar lapidis insensata est, vt ita dicam, & omni duritia, atque superba obstinatione plena. neque enim percipere vult, quæ percipiunt omnes, quicumque aliquo sensu præditi sunt, & qui non sunt pœnitus excordes. quare vt ii, qui idola colunt, confundentur, qui non honorant deum, sic qui disciplinam hæreticorum sectari voluerunt. Quomodo ergo existimandum est, aut dicendum est, illos esse deos? quippe cum sint lapidibus similes, adhuc ipsis Chaldæis non honorantibus ea, quia cum audierint mutum non posse loqui, postulant ab idolo Beli, vt loquatur, quasi idola possint sentire, & ipsi cum intellexerint, nō possunt relinquere ea, quia sensum non habent. Similiter faciunt hæretici. ipsi enim se, & disciplinam suam irrident, & infamant, quia cū audie-

audierint, non posse eam loqui, neque respondere poscenti rationem, tamen postulant ab ea, ut loquatur, & respondeat, quasi qui mutus est, loqui possit. Atque hæc quidem cum intellexerint, tamen non possunt hæresim relinquere, quia sunt insensati, & ut Apostoli verbo utar, sunt fascinati, ne credant veritati. Mulieres autem apud istos circumdatae funibus in viis sedent, incendentes ossa oliuarum. Cum autem aliqua earum attracta ab aliquo prætereunte, dormierit cum eo, exprobrat proximæ, quæ non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis eius disruptus sit. Ut mulieres honestæ, & castæ, ac fideles domi sedent, & siquid dubitant, iuxta præceptum Apostoli viros suos interrogant, sic animæ, quæ sponso cœlesti subditæ sunt, siquid discere volunt, domi suæ, id est, intra ecclesiam ecclesiæ pastores, & doctores interrogant, quæ autem non sunt tales, sedent in viis, per quas transeant, qui eis zonas soluant, id est, qui eas corrumpant, & sedent quidem nocte, hoc enim tempus significat, quo infimæ mulierculæ ossa oliuarum in viis loco lucernæ accendunt, tunc enim hæretici suas coitiones ad decipiendum rudes, & infirmas animas facere solent, donec tantum virium collegerint, ac numerus eorum ita augetur sit, ut palam, ac publice hæresim suam profiteri audeant. Postquam vero aliqua istarum animarum decepta, & corrupta semen hæresis exceperit, gloriari incipit de suo vitio, & exprobrare proximæ, quod non sit ipsa digna habita sermone, aut epistola huius, aut illius hæretici, neque sit facta, aut Luterana, aut Zuingliana, aut Lascana, aut Brentiana. Omnia autem quæ in illis fiunt, sunt falsa, sicuti, quæ fiunt, in idolis, omnia falsa sunt, non enim verus cultus est, qui illis adhibetur, neque vera religio, neque virtutes, & bona opera, quæ propter illa fiunt. ad hunc modum falsæ, & hæreticæ disciplinæ religio, falsa religio est, & quæ videntur fieri a disciplinæ istius cultoribus bona opera, non sunt bona, sed scelerata. Quomodo existimandum, aut dicendum est, Deos esse? a fabris autem, & artificibus facta sunt, nihil aliud erunt, nisi quod volunt esse sacerdotes, artifices etiam ipsi, qui faciunt, non sunt multi temporis. Hoc etiam declarat, disciplinam Evangelicorum falsam, & impiam esse, quod ab architectis dogmatum istorum secundum libidinem eorum ab heri, & nudius tertius inuenta, & excogitata sit. ita ut vel recens inuentum, & nouella excogitatio satis eam arguat falsitatis.

Num

» Numquid ergo possunt, quæ fabricata sunt ab impiis, dii esse? Si militer dicere licet de hæresi Evangelicorum, nunquid vera esse potest disciplina, quæ ab impiis istis inuenta est? nostra vero dogmata, in quæ Christiani iurauimus, diuina sunt, & apostolica, non ab hominibus, neque per hominem cõflata. Reliquerunt autem falsa etiam opprobrium postea futuris. Sic solet infamia hæreticorum ad posteros eorum manare. Nam cum superuenierit prælium, & mala, cogitant sacerdotes secum, ubi se abscondant cum illis, quomodo ergo sentiri debeat, quod dii sunt, qui neque de bello se liberant, neque de malis se eripiunt? Hoc quoque euenire solet hæreticis, cum adhuc pauciores sunt, & nondum catholicis potentiores. cum enim in eos inquiritur, hoc enim est bellum, & hæc mala, statim fugitant, & latebris quarunt, ubi se cum hæresi sua cælent, & occultent. quod est etiam non leue argumētum, & proprium eorum præiudicium de peruersitate, & errore disciplinæ suæ, in quam ecclesiastica exercetur inquisitio, quam ipsi latendo, & fugiendo declinant. in quo quidem, quanquam se euangelicos appellare non verentur, euangelistas tamen, & apostolos non imitantur illi enim, cum erat tempus testimonium veritati tribuendi, neque fugiebant, neque latebant, neque doctrinam suam cælabant. Neque vero fugam excusare possunt, quasi solum eorum capitibus, & bonis, ut nobis exprobrant insidiamur, & tanquam hostes de medio tollere velimus, qui ex Apostolo didicimus, quod & facimus, ut siquis à uia veritatis abefferet, non existimemus eum quasi inimicum, sed corripiamus ut fratrem, imo iudices ipsi nihil aliud magis laborant, quam ut erudiendo, & hortando a falsa sententia ad veritatem traducant. Non itaque quaruntur ad necem, sed ad vitam, id est, ut resipiscant, & sanentur. qui merito fortasse fugere viderentur, si audire eos, & docere, & ædificare iudices nollent. Nam cum sint lignea, & inaurata, & inargētata, sciatur postea, quia falsa sunt, ab vniuersis gentibus, & regibus, quæ manifesta sunt, quia non sunt dii, sed opera manuum hominum, & nullum dei opus cum illis. Omnes gentes, & omnes reges gentium, qui ne perirent, deo seruire maluerunt iuxta prophetam Esaiam, qui ait. omnes gentes, & reges, qui non seruient tibi, peribunt, hi (inquam) omnes idola eiecerunt, quia cognouerunt, non esse deos, sed opera manuum hominum, imo cognouerunt, nullum dei opus esse cum illis, id est, nullas dei virtutes

M tes



» tes cum idolorum cultu coniunctas esse posse. Vnde iterum sub  
 » iungit. Quis ergo ignorat, quia non sunt dii, sed opera manuum  
 hominum, & nullum dei opus in ipsis est? Similiter docet spiri-  
 tus sanctus exemplo idolorum hæreticas disciplinas ab omnib.  
 gentibus, & regibus, vt videmus, id est, a catholica ecclesia cogno-  
 sci falsas esse, & vt commenta hominum explodi, imo nullam  
 » perfectam virtutem, quæ opus dei est, in hæreticis reperiri. Regē  
 » regioni non suscitant, neque pluuiam hominibus dabunt, iudi-  
 » cium quoque non discernent, neque regiones liberabunt ab ini-  
 » iuria, quia nihil possunt. Regem appellat scriptura, vt Dionys. in  
 diu. nom. notauit, eum, per quem alii, quisque in ordine, & gra-  
 du suo munera dei varia participant. quorum multiplicem varie-  
 tatem rex quatenus omnia prouidet, in se vno colligit. Idola ergo  
 varia, quia totidem dei putantur, ac proinde totidem reges,  
 non efficiunt ipsa, vt regni vnus rex vnus sit, per quem omnium  
 munerum distributio secundis, & tertiis, ac deinceps ordine fi-  
 at. neque enim in idola intuentes, regem vnum gentiles cōstitue-  
 bant, de Deo autem scriptum est, per eum reges regnare, & ip-  
 sum transferre regna. Similiter hæreses, quæ instar idolorū sunt  
 diuisionem regni, sicut idola, machinantur, vnde periculum im-  
 minet regibus, qui in suis regnis hæreses esse patiuntur, ne vt qui-  
 dam grauis auctor scite dixit, registas, & non registas introdu-  
 cant, sicut papistas, & non papistas introduxerunt. sicut nostra  
 etiam memoria imperium, quod vnum est, distrahere, & scin-  
 » dere conati sunt hæretici Hieroboamitæ. Neque pluuiam ho-  
 » minibus dabunt. Vt hoc quoque testimonium est, nō esse idola  
 ista deos, quia non bene faciunt de cælo dando pluuias, & tem-  
 pora fructifera, quod Deo conuenit, vt beatus Paul. dixit, sic  
 hæreses non pertinere ad veram, & catholicam disciplinam, te-  
 stimonium est, quod non dant hominibus pluuiam spiritualem  
 id est, spiritualiter non fecundant, viuificant, augent, perficiunt  
 quæ sunt, vt Dionys. tradit, proprietates pluuiæ. Vnde a beato  
 Iuda nubes sine aqua appellantur hæretici, & a beato Petro fon-  
 tes sine aqua, quis enim factus hæreticus ex carnali factus est spi-  
 ritualis? aut si spiritualis erat, factus est spiritualior? At scientia,  
 & disciplina catholica ad hoc utilis est, vt sit homo dei, qui eam  
 percepit, perfectus, & ad omne opus bonum instructus, quam  
 utilitatem quotidie per dei gratiam in nostris videmus & expe-  
 rimur

» rimur. Iudicia quoque non discernent. Quia enim multa sunt,  
 quæ idolorum cultores licere existimabant, vt fornicari, quod  
 est non discernere iudicium boni, & mali, similiter euenit hære-  
 ticis, corrupte enim iudicant de iis, quæ secundum hæreses suas  
 iudicant, vt nullum esse crimen in non persoluendis votis, nul-  
 lum in tollenda ecclesiastica hierarchia, nullum in nō discernē-  
 dis neque cibis, neque temporibus, neque locis, neque personis,  
 neque officiis. itaque vbi hæreses sunt, ibi ordinem, & munerum  
 est perturbatio, vita carnalis, corruptum iudicium boni, & ma-  
 li, postremo impunitas iniuriæ. vt de idolis statim subiungit,  
 » inquit, Præterea infirma sunt ad liberandum ab iniuria, quia  
 » nihil possunt. Sequitur deinde, sicut corniculæ inter medium cœ-  
 » li, & terræ. Idola quia multis sæculis durare solent, & in locis præ-  
 celsis, atque editis collocari, & quia eorum cultores verbosi, & lo-  
 quaces sunt, deinde quod maius est, quia qui rationē, quæ instar  
 viri est, amisit, nō efficitur vir eius Christus, qui sibi vni viro vir-  
 ginem castam despondet, non autem eam, quæ est cum ligno, &  
 lapide fornicata, idcirco idola cum infirmis corniculis, garrulis,  
 in aëre suspensis, & libratīs comparauit, quæ, vt physiologi scri-  
 bunt, diutissime viuunt, & cum primos coniuges amiserunt, cū  
 eis alii non coeunt. Sic hæretici verbosi, & vaniloqui similes sunt  
 corniculis loquacibus, qui, vt Apost. ait, postquam astutia serpen-  
 tis, qui Euam seduxit, corrupti fuerunt sensus eorum, & excide-  
 runt a simplicitate, quæ est in Christo, amissa iam ratione sanæ  
 doctrinæ, velut extincto viro, non iam Christus, sibi vni vi-  
 ro virginem castam in vnam fidem despondet, sed potius reman-  
 » nent velut viduæ corniculæ garrulæ. Et enim cū inciderit ignis  
 » in domum deorum ligneorum, & argenteorum, & aureorum,  
 » sacerdotes quidem ipsorum fugient, & liberabuntur, ipsi vero  
 » dii, sicut trabes in medio comburentur, regi autem, & bello nō  
 » resistent, quomodo ergo existimandum, aut recipiendum, quia  
 dii sunt? Similiter euenire solet idolis hæresum, fugiunt enim ea-  
 rum magistri, & professores, qui sæpe fuga salutem, & incolumi-  
 tatem sibi pepererunt, at eorum disciplina, quia fugere, & elabi  
 non potest, manibus enim vt dici solet, eius falsitas tenetur, neq;  
 potest resistere rationi veræ doctrinæ, neque catholicæ disputa-  
 » tioni, quin reuincatur, idcirco damnatur, & flammis digna iudi-  
 » catur. Quomodo ergo a sanæ mentis hominibus existimari po-

» tult veram esse huiusmodi disciplinam? Non a furibus, neque a  
 » latronibus se liberabunt dii lignei, & lapidei, & inaurati, & inar  
 » gentati, quibus iniqui fortiores sunt. Vt hoc quoque satis argu  
 » menti est, idola deos non esse, quod ea furentur homines, neque  
 » se illa possunt a furibus defendere, sic quoque hæreticorum disci  
 » plinam falsam esse, satis declarat, quod eam non modo fideles, &  
 » probi homines conuincunt, & diiudicant, sed etiam prauis & ne  
 » quam, alioqui credentes, ergo facilius, & grauius homines fide,  
 » & virtute præditi conuincunt, & diiudicabunt. Itaque aurum (in  
 » quit) & argentum, & vestimentum, quo operati sunt, auferent illis,  
 » & abibunt, neque sibi auxilium ferent. Aurum quidem, & argen  
 » tum, & vestimentum idolorum sunt varia dogmata hæreticorum,  
 » latrones vero illi, qui non ingrediuntur ad disserendum, & docen  
 » dum de diuinis rebus per ostium vitæ sanctæ, quos spiritus san  
 » ctus per os David increpat, cum ait, peccatori autem dixit deus,  
 » quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os  
 » tuum? Quod si neque ab huiusmodi latronibus, qui fidem mor  
 » tuam habent, se defendunt hæretici, quomodo ab illis, qui fide, &  
 » virtute munitissimi sunt, se defendent? Quare ut sunt isti ad ma  
 » ledicendum prompti, si quando nonnullis nostrum prauos mo  
 » res, & vitam turpem exprobarint, a quibus alioqui reuerti diri  
 » piuntur, perinde mihi facere videantur, ac si querantur, quod  
 » a latronibus diripiantur, non intelligentes de ignauia, & impru  
 » dentia, atque imbecillitate damnare se, qui neque sciant, neque  
 » valeant ab eis, quos latrones esse dicunt, se liberare, nedum ab ar  
 » matis, & bene instructis militibus. Esto ergo, simus eorum iudi  
 » cio fures, & latrones, esto, male audiamus ab eis, modo ut eorum  
 » figmenta, & falsas opiniones diuicemus, & diripiamus. Itaque  
 » melius est, esse regem ostentantem fortitudinem suam, aut vas  
 » utile in domo, in quo gloriabitur, qui possidet illud, aut ostium  
 » in domo, quod custodit, quæ in pace sunt, quam falsi dii. Docet  
 » hic spiritus sanctus in ænigmate, similiter melius esse perficere  
 » legem regalem de charitate erga deum, & proximum, quæ est ca  
 » put, & fons omnium mandatorum, & esse vas mundum ab omni  
 » sordine nequitie, & malitie, ut sit utile domino, id est, habere men  
 » tem, & conscientiam non inquinatam peccatis, item custodire  
 » instar ostii domicilium, ac dignitatem suam, id est, custodire cor,  
 » & depositum talenti crediti, melius, inquam esse, hæc facere, scili  
 » cet

» cet charitatem seruare, conscientiam repurgare, facultatibus a  
 » Deo, & natura tributis non abuti, quàm his neglectis falsa, & im  
 » pia dogmata colere, ut faciunt Euangelici, qui neque legem re  
 » galem charitatis seruant, imo zelum amarum, & contentiones  
 » inter se habent, neque mundant conscientiam, qui sunt vitis ple  
 » ni, neque depositum facultatum, quas à deo, & natura acceperunt,  
 » custodiunt, imo eis abutuntur. Sol quidem, ac Luna, & sidera cum  
 » sint splendida, & emissa ad usum hominum, obediunt, similiter  
 » & fulgur, cum apparuerit gloria, perspicuum est, similiter & spiri  
 » tus in omni regione spirat, & nubes, cum imperatum eis fuerit a  
 » Deo, perambulare in vniuersum mundum, perficiunt, quod im  
 » peratum est. Ignis etiam missus desuper, ut consumat montes, &  
 » sylvas, facit, quod preceptum est ei. Hæc autem neque formis, ne  
 » que potentiis similia sunt, quare neque existimandum, neque di  
 » cendum est, Deos esse, cum non possint iudicium iudicare, neque  
 » hominibus benefacere. Si hæc (inquit) sol, luna, sidera, fulgura, ve  
 » ti, nubes, quæ sunt tam vtilia cuncto orbi, non sunt dii, sed ille,  
 » qui hæc fecit, & terminos eis diffiniuit, eisque imperat, & cui  
 » illa obediunt, quomodo dii erunt idola, quæ nulli horum simili  
 » lia sunt, neque possunt iudicare, neque benefacere? Similiter doctri  
 » na catholica, quæ est ad omne opus bonum utilis, & obediens, &  
 » est, ut Salomō ait, incorruptum lumen legis, & ut David, præceptum  
 » domini lucidum illuminans oculos, atque ut Apostolus ait, est illumi  
 » natio euangelii, cuius prædicatio exiit in omnem terram, hæc,  
 » (inquam) doctrina catholica similis est soli, lunæ, sideribus, quæ  
 » in cuncto orbe lucent, & salutaria sunt, & Deo obediunt, & ful  
 » guri, quod exiit ab oriente, & apparet vsque ad occidentem, &  
 » vento vitali, qui in omni regione spirat, & ideo vox eius vbique  
 » auditur, & nubibus fecundis, quæ perambulant vniuersum or  
 » bem iussu dei, & igni missi desuper ad consumendum montes,  
 » & sylvas. sic enim dominus de euangelio suo dixit, ignem veni  
 » mittere in terram, quid volo, nisi ut ardeat? Sic ignis euangelii  
 » montes superbie, & sylvas innumerabilium peccatorum laten  
 » tium consumit. Hæreticorum autem disciplinæ, ut Euangelico  
 » rum nihil horum conuenit, non enim est vniuersalis, neque vti  
 » lis, neque obediens, imo particularis secta vnius, aut alterius re  
 » gionis, inutilis ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum  
 » in iustitia, ut perfectus sit homo dei ad omne opus bonum instru  
 » ctus

Etus, inutilis, inquam, ad ista, cum propter alia, tum in primis, quia tradit sola fide hominem iustificari, neque opus esse charitate, aut vllis bonis operibus ad iustitiã & salutem. Sic enim docet ministri ecclesiarum Saxonicarũ. inobediens, & repugnans Christo, & ecclesiæ catholicæ, similis soli obscurato, lunæ mutabili, & deficienti, sideri erranti, satanico fulguri cadenti in terram, vento pestilenti, qui in vna, aut altera regione spirat, nubibus sine aqua, igni mortifero ipsius malæ linguæ, & similis flammæ elationis, ac superbiæ. Quare non est existimanda, neque dicenda diuina istorum disciplina, quandoquidem non potest iudicium iudicare, neque bene facere hominibus, sicut idola. Cum enim disciplina ista terrena & animalis non sit obediens, & iudices tollat, sit, vt iudicare non possit, lex enim iudicat per iudices, qui sunt lex loquens, sicut rursus lex iudices muti, vt quidam in Politicis de lege, & magistratibus dixit. neque potest hominibus bene facere, vtilisq; eis esse. quare nihil habet diuinum. Hæc. n. sunt duo illa, quæ se ait propheta audisse, & quod dei est potestas, potest enim semper, & omnibus, & vbiq; benefacere miserando. & quod reddet vnicuique secundum opera sua quod ad iudicium pertinet. Quare si non potest esse diuina, quia nõ potest benefacere, quod est dei proprium, neque potest iudicare, vt puniat, aut remuneret, quod est etiam aliquid diuinum, relinquuntur, vt sit terrena, & animalis, ac diabolica. Scientes itaque,

- >> quia non sunt dii, ne ergo timueritis eos. Similiter disciplina, quam Euangelici pro euangelica habent, & colunt, ac prædicant,
- >> non est timenda, neque curanda. Neq; enim regibus maledicent,
- >> neque benedicent, signa etiam in cælo gentibus nõ ostendunt,
- >> neque vt sol, lucebunt, neque illuminabunt, vt luna. Minor a maiore benedicitur, aut maledicatur, nemo autem maior rege præter deum, quare deos esse oportet idola, si regi possunt benedicere, aut maledicere, aut rursus si non possunt, sequitur, vt dii non sint. Similiter hæreticorum euangelium, idest euangelium Christi ab eis transmutatum, & falsis dogmatibus permixtum, quia nõ est diuinum, non potest benedicere, neque maledicere regibus, idest, iis, qui legem regalem, vt Iacobus ait, secundum scripturam perficiunt, ac proinde non est metuendum, neque curandum nõ magis quàm idola. Ac rursus vt idola non dant signa in cælo in fidelibus, quales sunt gentes, neque lucebunt, vt sol, aut luna, sic etiam

etiam neque virtus euangelii Babylonici, & satanici miracula operabitur, nisi quale miraculum non ita pridem in Polonia in pago Biethzaze non longe a Cracouia hæreticus concionator edidit, qui cum vellet euangelium, quod prædicabat, signo sequente confirmare, pactus est pecunia cum Matthæo, sic enim appellabatur, vt simularet se mortuum, & funere elatum profecuta est fletu, & eiulatu funus vxor artificii nefarii conscia, & pecuniæ particeps. hic concionator postquam satis tonasset, tandem vt figmenta sua ad extremum nouo portento comprobaret, surge inquit, Matthæe, in nomine Christi, cuius euangelium prædico, cū vero ille non surgeret, rursus altius in clamans, vt fortassis arctiore somno captum excitaret, surge (inquit) Matthæe. cum ne sic quidem euigilaret, itur ad feretrum, retegitur facies velata, & deprehenditur reuera mortuus, qui se tanto aliorum periculo mortuum simulare voluerat, & vxor, quæ lacrimas, & lamenta sinterat, vere iam lachrimans, & in concionatorem, tanquam in scophantam grauissime inuecta, euangelium eius detestari cepit. huiusmodi sunt miracula hæreticorum. simile aliquid serunt a Caluino instructum Geneuæ, & rem eundem exitum habuisse. Sed hoc de Caluino non affirmo pro certo, quod auctorem grauem, qui sciret, & asseueraret, non habui. idem quoque olim Polychronius Monothelita tentauit, vt est in Synodo vi. act. xv. Bestiæ præstantiores sunt illis, quæ possunt fugere sub tectum, & prodesse sibi. nullo itaq; modo nobis est manifestum, quia sunt dii. Vt idolo nihil est tibi inutilius, & infirmius, neque enim vel occultare se potest, vt incolume sit, quod bestiæ possunt, quæ vel hac ratione idolis sunt præstantiores, sic nullum vitium minus latere, minusque dissimulari potest, quàm hæresis. ita vt si quãdo in vita callide dissimulata sit, sæpe fuerit tamen post mortem deprehensa, & indicii librorum, consuetudinum, & præteritorum sermonum, aut alio modo patefacta. Itaque potest, qui vitio gulæ sit vultur, artificio fallendi vulpes, parricidii studio vipera, inquinamento vitæ sus, potest, inquam, huiusmodi bestia simulatione, & hypocrisi tegi, hæreticus vero non potest. Hi. n. se continere non possunt, quin per dulces sermones seducant corda innocentium, nesciunt quiescere, vt qui sint, sicut beatus Petrus ait, nebulae turbini bus agitatae, audaces, sibi placentes, instabiles, qui sectas non metuunt introducere, blasphemantes, quorum

quorum proprium est, velle fieri magistros, & minime inter ceteros homines meminisse, quod Ecclesiasticus omnes monuit, si est (inquit) in te prudentia, responde proximo, si nō, sic manus tua super os tuum, quod quidem hæretici præstare non possunt. Omnis enim natura bestiarum, & volucrum, & serpentum, & ceterorum, ut ait beatus Iacobus, domatur, linguam autem nullus hominum scilicet impiorum, quales sunt hæretici, domare potest, piorum enim (inquit Ecclesiasticus) lingua non dominabitur. non dominatur autē, cum iā domita est. deinde subiungit idem Eccl. qui derelinquunt dñm, incident in illam, maxime autē derelinquunt dominū hæretici, hæretici ergo sunt, qui in primis sunt blasphemi, & dei desertores, quorū lingua infernus est melior, ut idem ait, quia scilicet illic cessabit blasphemare, quæ hic nō potest, quia eos iugo ferreo, ut ait scriptura, & vinculis æreis

» constrictos tenet. Nam sicut in cucumerario signum nihil custodians, ita sunt dii illorum lignei, & de argenti, & in aurati. Præterea ut idola, quamuis nihil sint in mundo, terrores incutiunt superstitiosis instar eorum signorum, quæ posita sunt ad terrendas aues, quamuis nihil sit, quod custodiant, sic etiam hæretici metum iniiciunt, quo dogmata sua custodiant, quamuis omnifructu careant. Eodem modo, & in horto spinæ albæ, super quæ omnis avis sedet, similiter & mortuo proiecto in tenebris similes sunt dii illorum lignei, & in aurati, & in argenti. Similiter hæretici arbores sunt, ut apostolus Iudas ait, sine fructu instar spinæ pungentis, & vulnerantis, quibus infident omnes potestates aduersariæ, & spiritualia nequitiae instar auium. Similes item cadaveri in tenebris, id est, bis mortui, ut idem Iudas ait, semel cum fidem amiserunt, & iterum morte secunda, ad quam sunt damnati in æternis tenebris, & suppliciis, qui enim non crediderunt, iam iudicati sunt. A purpura quoque, & murice quæ supra teneantur, scientis, quia non sunt dii. Hinc quoque intelligi potest, doctrinam Evangelicorum, ut ceterorum hæreticorum non esse doctrinam spiritus, quia in doctis, & persuasibilibus humanæ sapientiae verbis, quæ pereunt, & non in ostensione spiritus, qui permanet, docent, & prædicant hæretici. huiusmodi enim cultum sermonis, & sapientiae animalis splendorem, ac nitorem designat purpura, quæ quidem doctrina ecclesiae catholice, quæ est doctrina spiritus, neque querit, neque requirit. Ipsi etiā postremo

stremo comedentur, & erunt opprobrium in regione. Id est, ad extremū ipsa quoque dogmata gentiliū, & hæreticorū interibūt, & delebūt, ita ut probum, atque infamia sint. quod euenisse quidem videmus in infinitis dogmatibus tum gentilium, tum hæreticorum. quid enim magis infame esse potest, quam Pythagoreum fuisse, aut sententiæ Epicuri, aut Arianum, aut Marcionistam, aut Manichæum? idem fore speramus in Evangelicis, Sacramentariis, & Anabaptistis, & reliquis memoriæ nostræ hæreticis. Melior est homo iustus, qui non habet simulacra, nam erit longe ab opprobriis. Vno verbo summam rei complexus, cōclufit epistolam, admonens, præstare iustitiam facere, qui enim iustus est, iustitiā facit, facit autem iustitiā, qui seruat fidem dei, & mandata eius facit, qui idola (inquit) non habet, id est, qui nō mutat fidem, quod euenire solet, cum bona conscientia, id est, iustitia non relinquitur, quam quidam repellentes, ut Apostolus ait, circa fidem naufragauerunt, ex quibus est Hymenæus, & Alexander, & Luterani, Zuingliani, Brentiani, & reliqui hæretici, hic nāque erit longe ab opprobriis, hic, inquam, qui fidem non mutat, longe aberit ab infamia, & probro hæreticæ prauitatis. Ut nos longe per Dei gratiā absumus, quicumque in fide virtutem subministramus. In quo studio & Vos catholici, qui inter Evangelicos novos habitatis, vsque ad extremum fortiter laborare debetis, lucentes tanquam luminaria in medio nationis prauæ, scientes, quia non est iniustus dominus, ut obliuiscatur operis vestri, & dilectionis vestræ. Teneamus itaque fratres charissimi integram, & incorruptam fidem, quam ab ecclesia catholica accepimus, quam apostoli per cunctum orbem eidem prædicauerunt, & tradiderunt. Et superædificemus huic fidei aurum, argentum, & lapides pretiosos, id est, grauiora illa legis, quæ dominus in Evangelio dixit, iudicium, & misericordiam, communicantes quæ quisque habet, & potest, cum iis, qui nostra egent ope, ut faciamus nobis amicos de mammona iniquitatis, sicut dominus præcepit, ut cū defecerimus, recipiāt nos in æterna tabernacula. quod apertius dixit Ecclesiasticus, fidem serua in paupertate cum proximo, ut in bonis illius læteris, in tempore tribulationis permane illi, ut in hæreditate eius cohæres sis. Vnde dominus in Evangelio, Venite (inquit) benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Hæc enim

est hæreditas, hoc est recipi in æterna tabernacula, ac in cœlestes illas mansiones. Deinde subiungit subleuationem tribulationis hæreditate regni remunerandâ. Esuriui, n. & dedistis mihi mâdûcare. sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes erâ, & collegistis me. Nudus, & cooperuistis me. Infirmus, & visitastis me. Incarcerare erâ, & venistis ad me. Cû hæc fratrib. facimus, amicos, eos i Christo facimus, cuius gratiâ, & amicitia in eis nobis cõciliamus. Quâ diu, n. (inquit) fecistis vni de his fratrib. meis minimis, mihi fecistis. Sic ergo oportet amicos facere de mammona iniquitatis, subleuando in Christo eorum miseriam, & relaxando debita, & vincula, & colligationes impietatis, ac fasciculos deprimentes, vt ait Esa. sic, inquam, oportet villicum iniquitatis iuxta Euangelii parabolam sanctè, & prudenter imitari. Is autem serpens est cûctis animâibus terræ callidior, qui callide subleuat peccatores, sed in malum eorum, quo magis premat, & oneret, quod iam diu per Euangelicorum magistros callidissime facit. Quod pulcherrime mihi depinxisse videtur. S. Gaudentius episcopus Brixiensis, vir sanctitate vitæ, & scientia scripturarum excellens, cuius ordinationi beatus Ambrosius interfuisse scribitur. Is ergo interpretans parabolam villici iniquitatis in sermone, quem de ea rescripsit, diabolus (inquit) intelligendus est, qui in sæculo relictus est, vt immanitatem huius villici fugientes ad pietatem dei suppliciter curramus. Hic dissipat facultates domini, quando in nos grassatur, qui possessio dei sumus. Hic excogitat, quomodo valeat debitores domini, idest, peccatis inuolutos, non solum aperto prælio persequi, sed sub obtentu fallacis beneuolentiæ, blanda fraude decipere, quo magis eum in domos suas falsa benignitate seducti recipiant, Cum ipso in perpetuum iudicandi. Hoc enim putat diabolus magnum esse sui supplicii solatium, si multos habeat pœnarum socios. Hic debita cõseruorum suorum relaxare se falso promittit, dum vel in fide, vel in opere peccantibus vanam pollicetur indulgentiam. Quid potuit dicta aptius, & conuenientius istis nouis magistris, & iniquis villicis, qui iam diu per omnes ecclesias catholicorum diffamati sunt, quod bona domini dissiparint? Deinde subiungit reliqua. Persuadet (inquit) non imputari ad peccatum, quæ ipsi, qui peccant grauiam esse non ignorant. Confitentur enim debiti sui quantitatem, cum ex integro obnoxios se esse Deo pro fide contempta, & opere

& opere neglecto negare non possunt. Qui autem reddût, quæ dei sunt, deo, iam debitores non sunt. Neque mirum, si promittat delictorum remissionem, qui Christo ausus est dicere, hæc omnia tibi dabo, si cadês in terram adoraueris me. Et quid aliud, quæso, hæretici magistri quærunt, quàm vt in sapientiam illam terrenam, animalem, diabolicam, impudicam, pacis, æquitatis, obedientiæ, ac misericordiæ inimicam, quam tradunt, præcipitati homines, adorent eos, & sequantur? prosequitur deinde Sanctus Gaudentius parabolæ explanationem. Triticum inquit, in hac parabola fides Christi est, vitæ Christianæ principium, oleum bona sunt opera, quæ non habentes quinque virgines fatuæ extinctis animarum suarum lampadibus in tenebris mâserunt. Non enim satis est, virgines, & integros esse in fide, sed etiam oleum bonorum operum secum portare. Sicut enim corpus sine anima mortuum est, sic fides sine operibus mortua est. Quod vero centum coros olei, idest, operum, in quinquaginta transcribi fecit, & centum tritici, idest, fidei, in octuaginta, significat hæc fraus, prætractos ab idololatria homines variis erroribus pncipiorum dogmatum inuoluit, summam salutaris fidei minuendo, & ab iniquis actibus remotos, bonisque operibus insistere cupientes pestifera iactantia supplantet. Nam conatur fidem nostrâ & opera nostra a centenario numero perfecto, & in dextra constituto, ad sinistrae partis dolosum compendium deprauare, apostolicam fidem sinistro hæreticæ persuasionis sensu puertens, & merita bonorum operum ad sinistros mores plerunque deducens. Quam hæc conueniunt in Euangelicis? an enim non supplantantur isti iactantia pestifera a magistris suis, iisdemque fatanæ villicis iniquis, cum ab eis docentur, sola fide iustificari, & pro fide solam de gratia certum habere? ac merita bonorum operum nulla esse? Subiungit vero deinde Gaudentius. Neq; illud ociosum est, quod maior numerus deperit domino in oleo, idest in operibus, quàm in tritico, idest, fide, minor eni turba est, quæ a fide recta, quàm quæ ab operibus cõgruis diaboli fraude subtrahitur saluatore testante, quid mihi dicitis domine, domine, & non facitis, quæ ego dico vobis? Hi sunt Euangelici, qui per fidem dicunt, domine, domine, passio Christi, passio Christi, tamen opera, quæ Christus pro nobis passus nobis præcepit, tradunt, non esse necessaria ad iustificationem. Deinde Gaudentius.

laudat ( inquit ) astutiam , non nouitatem villici , laudat , inquam , minaciter simul , & prouidenter , minaciter quidem , dum vocabulo iniquitatis pessimam diaboli prudentiam condemnat . prouidenter autem , dum contra argumentorum eius consilia discipulos audientes confirmat , vt omni cautela , atque prudentia tā calido , & tam prudenti inimico repugnent . quapropter fratres ( inquit ) imitemur prudentiam villici huius , nō perfidiam , nam quātum ille in opere nocendi peritus est , tantum nos in operibus salutaribus . eruditi , & omni prudentia instructi esse debemus , prudentiores enim reperiuntur spiritus immundi , quos filios huius sæculi vocat ; hæctenus Gaudentius , & hæctenus ipse . Finem enim hic faciam , si tamen in extremo libri extremum epistolæ Iudæ prius monendi causa posuero , vobis enim spiritus sanctus per apostolum Iudam dicit , superædificantes vos metipfos charissimi sanctissimæ vestræ fidei , in spiritu sancto orantes , vos metipfos in dilectione seruare , expectantes misericordiam domini nostri Iesu Christi in vitam æternam . & horum quidem , qui a vobis segregati sunt , misereatur vos , illos vero saluate in timore de igne rapientes , quod perinde est , quasi diceret , si qui vero sunt ex segregatis , qui veritatem audire voluerint , iniicientes eis metum futuri iudicii , & geennæ , eripiamus de igne Babylónico rapientes . Sicut apud Zachariam dixit angelus de Iesu filio Iosedece sacerdote ex captiuitate Babylonica erepto , & in patriam reducto , nonne iste est , vt torris extractus ex igne ? quod . quidem perinde erat , quasi diceret , quemadmodum si quis iam iam comburendum lignum repente ex igne raptum seruaret , sic hunc tanquam in ignem Babylonicæ captiuitatis iniectum , cum parum abesset vt combureretur , extraxi , & a malis , quibus implicatus erat , liberari . Sic ergo nos existimemus , opus angeli facturos esse , si quos ex fratribus nostris ex igne Babylonicæ , & blasphemæ linguæ , & hæreticæ disciplinæ Luteranorum eripere studuerimus , & eos vestes fordidas , & maculatam tunicam , idest , peccata , vt idem angelus interpretatus est , exuere curauerimus . Ei autem qui potens est vos conseruare sine peccato , & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos , in exultatione in aduentu domini nostri Iesu Christi , soli Deo saluatori nostro per Iesum Christum dominum nostrum gratia , & magnificentia , imperiū , & potestas , in omne sæculum , & nunc , & in omnia sæcula sæculorum amen .

Dogmat.



VE MADMODVM doctrina verbi Dei , quæ de sursum est , primum quidem pura , casta , & symbolice ignea , saluamque doctrinam tanquam vanitatem idoli redarguens , arbitrator mediocriter expressum , & tanquam in tabella pictum libro superiore . Sequitur nunc , vt hoc etiã genus castitatis persequar , quod secundum Dei verbum ad corpus pertinet . Cui tertium genus excellentissimæ castitatis spūalis adiungendum erit . Extremus locus erit de pace verbi Dei . Est igitur cœlestis doctrina Verbi dei nō solum casta secundum dogmata , sed casta quoque secundum carnem , utilis scilicet , vt is continentiam seruet , cui non licet ducere uxorem , aut prius ducta amplius vti , vel etiam si liceat , malit tamen , sic permanere , idest , continens esse , utilis , inquam , quia ipsa , vt ait . S. Sixtus pont. in libro de castitate , exemplum nō nubendi volentibus tradit , ipsa spūalibus cœlorum regna promisit , ipsa per apostolum loquitur , bonum esse homini , mulierem non tan gere , & velle se , omnes homines esse , sicut seipsum , vt & qui habet uxorem , sit tanquam non habens , & bonum esse homini , sic esse , & illud in Apocalypsi , hi sunt , qui cum mulieribus non sunt coinquinati , virgines enim sunt . Sed videamus prius , quid hæc sapientia pudica , quæ de sursum est , in ecclesia catholica per Apocalypsim de statu virginum doceat , quæ Euangelici contemnunt , & quem Deus beato Iohanni ad nostram doctrinam in spiritu ostendit , vt ille rursus quæ vidit , nobis ad nostram ædificationem , consolationem , & exhortationem prophetaret , vt per scripturam huius consolationem spem virgines habeant . Et vidi ( inquit ) & ecce agnus stabat supra montem Sion . De Christo dicit agnus immaculatus , & incōtaminatus , cuius sanguine redempti sumus , qui idem est victima , & idem , vt Apost. ait , sacerdos magnus super domum Dei , in quo est tota nostra fiducia collocata , montem vero Sion , vocat hanc ecclesiam catholicam , in qua per dei gratiam sumus , quæ communionem spiritus vna est in cœlo , & in terra , quod Apost. docuit , cum comparans ecclesiam catholicam , & eius bona , cum ecclesia Hebræorum , vt excellentiam nostram ostenderet ,



stenderet Non(inquit)accessistis ad tractabilem mōtem, & quæ sequuntur, quæ ipsam legē, & ubi, & quomodo data esset, & per quem, & qualis illa congregatio, siue ecclesia, cui data est, significant. Deinde subiungit, Sed accessistis ad montem Sion, & ciuitatem Dei uiuentis Hierusalem cœlestem, & multorum millium angelorum frequentiam, & ecclesiam primitiuorum, qui cōscripti sunt in cœlis, & iudicem omnium deum, & spiritus iustorū perfectorum, & testamenti noui mediatorem Iesum, & sanguinis asperisionem. Nunquam profecto dixisset, accessistis, nisi de vna in terris ecclesia catholica loqueretur, quæ quia est eadem etiam in cœlis, qui ad hanc accessit, idem ad multa millia angelorum, & beatorum spirituum accessit. Sic Synodus Nicæna prima in quodam Canone, cuius veteres meminerunt, interpretata est, *μία ( inquit ) ἡ ἐκκλησία ἐστὶν ἐν οὐρανόις ὡτὴ καὶ ἐπὶ γῆς, ἢ ἐν ταύτῃ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἐπαναπνεύσασα.* Vna, inquam est ecclesia in cœlis, & in terra, & in hac requiescit spiritus sanctus. Deinde subiungit, Hæreses autem, quæ extra hanc sunt, quas habent homines, non sunt doctrinæ saluatoris nostri, neque Apostolorum, sed *athanæ*, & patris eius diaboli. hanc sententiam securus est etiam pater Augustinus. Is enim collatione iii. contra Donatistas, probant(inquit)catholici patres, non esse aliam ecclesiā a regno dei, sed vnam, & eandem, quæ nunc aliter est, & aliter postea futura. Theophanes vero episcopus Nicææ luculētius & copiosius hūc locum in lib. contra Iudæos explicauit, interpretabor latinē. Accessistis ad montem Sion, & ciuitatem dei uiuentis, & quæ sequitur. Hæc (inquit)ciuitas, non est, vt illa in Palestina, nō inquam locus est ex muro, & lapidibus, & calce ædificatus, plenus hominibus, sed potius cœtus naturæ rationalis piæ, tum incorporeæ, tum corporeæ, quæ Christum deum habet artificem, auctorē, regem, pōtificem, iudicem, gubernatorem, patrem, nutricium. Verum hic cœtus beatus, qui ecclesia Christi dicitur, non est totus in cœlis, imo parua eius pars in terra breui tempore, aliis alio tempore sibi succedētibus, versatur. Propterea quod capere generationem secundum spiritum, & secundum ætatem eius p̄ficere, & perficere, hoc quidem tantisper liceat, dum in carne sumus, ingredi vero intra velum ad regalem thalamum, id est, in cœlum, non nisi perfectis. Hoc enim domicilium, & habitaculū mundanum, quod est apud nos, beatæ huius ciuitatis, & ecclesiæ,

clesiæ, tanquam domus quædam est ædificata, & constructa, vt in ea uiuant, & alantur generati secundum Christum, & gymnasium quoddam puerorum ætatis Christi, ubi docetur, & traditur omnis spiritualis sapientiā, cœlestis autem domus perfectorum spirituum, regis que aspectu, & splendore, ac læticia fruuentium, thalamus est. Vt enim olim imperatoribus locus quidam erat ad generādos filios separatus, quem *παρφύραν* appellabāt, & in eo loco natos *παρφυρογενήτους*, erantque rursus alia sedes ad nutriendum infantes, ubi paulatim ætate proficerent, & omnem disciplinam regalem, & imperatoriam sub magistris, & pædagogis caperent, postquam vero ad perfectionem & ætatis, & disciplinæ peruenissent, in ipsum regalem, siue imperatorium Thalamum admittebantur, cum rege, & patre regni versaturi, bonisque paternis vsuri, ad hunc modum filiis regis cœlestis mūdus hic noster velut quædam domus ab ipso rege ad ortum, & educationē, omnemq; spūalem disciplinā, & institutionem præparata est, ex quo sic nati, & alti, atq; educati, & eruditi p̄prie appellari poterunt purpurati, nō quidem quasi solā purpurā regalem, & paternā induti, sed potius regem ipsum totū cum vestitu eiusdem rubro ex sanguine. Quicumque(inquit)in Christo baptizati estis, Christum induistis, cuius pulchritudinem olim admirati angeli cur(inquiunt)rubra vestimenta tua? Quando igitur qui hic geniti sunt, bene iam educati, & instituti filii regis cœlestis occurrerint in mensuram plenitudinis Christi, ingredientur deinde intra velū cœlestē, quo præcursor Christi ingressus est, vt regno eius fruantur. Quia igitur qui in Christum crediderunt, non in cœlis tantum sunt, sed pars quædam eorum in terra versatur, idcirco non sunt diuisi loci interuallo, sed potius totus cœtus vna ecclesia est, & vna ciuitas, ratione p̄fectū, & imperfecti differens. Et paulo post, hæc igitur vna, eademque admirabilis ciuitas, & ecclesia, Sion, & Hierusalem in vetere, & in noua scriptura appellatur, p̄pterea quod illa in terris Hierusalem, & templum, quod in ea erat, quæque in eo fiebant, typi, & vmbre erant beatæ huius, & æternæ ciuitatis, & eorū, quæ in ea fiunt. Hactenus Theophanes. Necesse habui, pluribus verbis, & testimoniis hunc locū Pauli explanare, ne quis excellēter statū virginū beato Ioanni in spiritu ostēsum nō in hac ecclesia catholica sensui subiecta, sed in cœlo solum ponendū esse existimaret, aut in illa, nescio, qua inuisibili,

inuifibili, & in fpiritu occulta ecclefia, quam Euangelici fingunt, quæ, vt volunt, credi poffit, videri non poffit, de qua fati dictum eft libro fuperiore.  
 Redeamus nunc ad Apocalypfim. Et vidi (inquit) cum eo cxliiii. millia habentes nomen eius, & nomen patris eius. Totum numerum virginum fignificat, qui ingens eft in ecclefia catholica, numerus enim mille vniuerfum, & totum designat in fcripturis fcriptis. Ergo ex femine verbi diuini a fingulis Apoftolis, qui doctrinam vnius euangelii a quatuor deinde euangeliftis fcripti, poftea tradiderunt duodecies feminato ( finguli enim idipfum, quod reliqui apoftoli, docuerunt) & millicuplum fructum ferente extitit numerus cxx. millium. deinde quia ifta vbertas fementis euangelicæ ex veteri & nouo testamento exiftit, quod fignificabat xxiiii. feniores, id eft, duodecim patriarchæ, & totidem Apoftoli. omnis enim fcriba doctus in regno cælorum profert noua, & vetera de thefauro fuo, idcirco ad illa cxx. millia aliis xxiiii adiunctis, exiftit plenus numerus cxl. millium. hoc eodem numero, & eadem ratione idem Ioannes in alio loco reliquias Ifrael ex xii. tribubus per prædicationem duodecim apoftolorum faluandas notauit. Quod vero ait Apocalypfis, habere nomen agni, & nomen patris fcriptum in frontibus fuis, fignificat eos, qui verè virgines funt, femper dei meminiffe ad faciendum voluntatem eius habereque eum femper ante oculos, quod mihi beatus Ignatius in epift. ad Philadel. fignificaffe videtur, cum monens virgines, folum (inquit) Chriftum, & patrem eius præ oculis habere in animis veftris illuminatæ ab fpiritu fcripto. Aut hoc fignificat, quod Efaias propheta de eunuchis fecundum euangelium prophetauit, inquiens, dabo eis in domo mea, & in muro meo locum, & nomen melius a filiis, & filiabus, nomen fempiternum dabo eis, quod non peribit. Quem locum explanans beatus Cyrillus, & fi enim generare (inquit) filios pofitum erat in benedictionibus, tempore ita pofulante, tamen nihil nocebit ei, qui non generet. Quomodo enim damnari poffunt, qui ante tempus, & ante nuptias mortui funt? aut quid pderit peccatoribus, habuiffe multos filios? ne igitur triftis fit eunuchus. Deinde fubiungit, magis autem neceffarium eft, meminiffe nunc eorum, qui fe castrauerunt propter regnum cælorum, quibus valde conuenit, quod hic ait dominus, dabo eis in domo mea, & in muro meo locum nominatum,

nominatum, ecclefiam in terris designat, in qua cernuntur homines caftitatis ftudium colentes maiore cum gloria, quam fi multis liberis abundarent, hos manet æterna gloria. hoc enim fignificat nomen non interiturum. Et non deficiet ( inquit ) eis gratia à deo, funt enim eximia, & præcipua præmia continentium, hæc Cyrillus. Itaque quem hic dixit Apocalypfis montem Sion, Efaias dixit domum dei, & murum. Ecclefia enim catholica murus eft, & quidem munitiffimus, ac firmiffimus ad protegendum eos, qui intus funt, & ad refiftendum externis hoftibus, eftque ciuitas fupra montem pofita, quæ fecundum euangelium abfcondi non potest, licet Euangelici latere eam dicant, quia eam videre nolunt. Subiungit deinde Efaias. Dabo eis nomen melius a filiis, & filiabus, & non deficiet eis. fcilicet fignificat, habere eos maiorem gloriam, & honorem, quam fi haberent filios, & fierent patres. & fi enim non generant fecundum carnem more aliorum hominum, generant tamen *ἀμετάς, & ἀργύρας*, id eft, fine paffione, & fluxu ad fimilitudinem dei patris. mulier enim nupta, & virgo cogitat, quæ dei funt, vt fit fcripta corpore, & fpiritu. huiusmodi grauiditates, & partus fpirituales affert illa vacuitas follicitudinis, & diftractionis mundanæ. Qui enim cum vxore eft, cogitat quæ funt mundi, quomodo placeat vxori, & diuifus eft. Ergo in frontibus dixit habere nomen agni, & patris eius fcriptum, vt fignificaret tum memoriam dei, quam femper habent, & perpetuam de eo cogitationem, tum etiã *ἐν μαρτυρίᾳ σου*, id eft, fiduciam, quam habent, qui fe castrauerunt propter regnum cælorum, vtrunque enim denotat frons. fignificauit præterea honorem fpirituales generationis, & immortalem ex ea gloriam, hoc enim fortaffe fignificat, habere nomen filii, & patris eius, quod nunquam deficiet. Vbi ergo funt noui Euangeliftæ, vel potius noui Iouiniani magiftri luxuriæ, qui docent virginitatem non præftare coniugio? imo nullius meriti effe, cum dominus promittat eunuchis melius nomen a filiis, & filiabus? cum quo fati conuenit, quod Paulus fcriptit, qui iungit virginem fuam matrimonio, beneficit, qui non iungit, melius facit, & de vidua, beator erit, fi fic permanferit. Sequitur in Apocalypfi & audiui vocem de cælo, tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitruum magni. Hymnos, & laudes voce canora, & modulata fonantes fignificat, quas virgines in ecclefia catholica vſque a temporibus

poribus Apostolorum per monasteria exerceant, ut perspicere possent ex libro Philonis Alexand. quem *ἡ ἐξομωμένη* scripsit, id est, de primis illis monachis Marci euangelistæ discipulis apud Alexandriam. Dicit autem Apocalypsis, auditam esse in caelo horum vocem, quod ut iam eorum cōuersatio, sicut ait Apostolus, in caelis est, sic etiam eorum cantus, & hymnus in caelo perforant. Et vocem, quam audiui quasi citharæ eorum citharizatiōem in citharis suis. Quia cithara ex parte inferiore cantū edit, symbolum est corporis, nerui autem, qui pulli sonāt, symbola sunt sensuum. Quod ergo isti cithara canebant, significat eos, qui vere virgines sunt, cogitare, sicut Apost. ait, quæ dei sunt, quomodo placeat deo, & non esse diuisos, ac proinde vnum eos concentum in suis corporibus, & animi operationibus seruare, ita ut nihil a dei voluntate in eis discrepet, sintque corpore, & spiritu sancti, qui vero vxores habent, aut nuptæ sunt, non possunt ut in fidibus, omnes neruos æque contentos, aut incontentos habere, dum alium ad voluntatem dei, alium aliter ad volūtatem, & studium vxoris temperare cogitant. Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem, & quatuor animalia, & seniores. Cantus psalmodum, & hymnorum, ut magnus Athanasius ad Marcellinum scripsit, index est temperationis, & harmoniæ motuum, ac cogitationum animi. & canere cithara dei laudes, significat recte temperata esse instar neruorum membra corporis. Canebant autē ante thronum, quod significat maxime acquiescere deum in virginibus propter vacuitatem sollicitudinis mundanæ, & carnalis. canere etiam coram quatuor animalibus, & xxiiii senioribus, significat eos esse potissimum expeditos ad cogitandum, & operandum quæ dei sunt, quæ continentur in Euangelio a xii Apostolis prædicato, & contento in vetere testamento Hebræis dato, quorum principes fuerunt xii patriarchæ, & a quatuor euangelistis scripto, quorum Symbola erāt illa quatuor animalia, quæ Ioannes vidit in circuitu throni plena oculis ante, & retro. Quod quidem significabat ut ex diuino Dionysio didicimus, multam illuminationem, quam in oculos mentis obedienter, celeriter, pure, & sine passione ad scribendum Euangelium acceperunt, sicut oculus corporis magna celeritate, & sine vlla resistantia, & passione lumen admittit. Quod vero dixit nouum canticum, significat, pertinere hæc ad tempus noui testamenti, cuius est propria

propria hæc virtus, quæ nunc est frequentissima, ut in lege erat rara. Sequitur. Et nemo poterat dicere canticum, nisi illa cxxxviii millia. his enim datum est à deo, quia scilicet isti voluerunt, & non alii, & ideo non est datum aliis. Sequitur, qui empti sunt de terra. Vocat eos emptos de terra, qui non sunt amplius solliciti, quæ sunt mundi, idque propter Christum, cuius sanguine redempti sunt. Subiūgit deinde Apocalypsis, Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, virgines enim sunt. Hunc locum idē Sixtus in libro de castitate interpretatur. cum ait, ut non hoc de adulterio potius, quàm de matrimonio dictum arbitreris, subiūgit, virgines enim sunt. Ceterum si de adulterio, vel de fornicatione egisset, ita cum loqui cōuenerat, hi sunt, qui cum meretricibus non se inquinaverunt, nec laude dignos iudicasset a tanto crimine continentes. hæc enim Sixtus. Hi sequuntur agnū, quocumque ierit, quia scilicet intenti sunt semper ad cogitandum, & implendum voluntatem dei, & non sunt diuisi, ut Apost. ait, nec in varias cogitationes, & studia distracti, sed copulati cum deo. Hoc est sequi agnū, quocumque ierit, utpote vnitos cum eo. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ deo, & agno. quod fit in agris, ut ait Chrysostomus in homilia de ascensione, cum quis paucis spicis consecratis, totum agrum benedicit, hoc Christus fecit, ut totum genus nostrum per carnem eius tanquam per primitias benediceretur. Non sunt (inquit ille) primitiæ, si quis deo primum fructum offerat, & dedicet, cum sit tenuis, & infirmus, ut esse solet primus fructus terræ, sed si maturum, & perfectum, quod quidem ex lege, ait, intelligi posse. Si ingredieris (inquit) terram, quam dabit tibi dominus, & plantaueris in ea lignum ad edendum, mūdabitis immunditiam eius, fructus eius tribus annis erit immundus, non comedetur, quarto autem anno omnis fructus eius sanctus erit domino. Tribus annis iubebat lex fructibus parcere, quia erāt arbores infirmæ, ac fructus tenuis. nec permittebat lex edere ex eis tribus illis annis, ne priusquam primitiæ deo libarentur, homo gustaret, neque permittebat offerre, quia fructus ille indignus deo erat. sic ergo non primus adam oblatus est, tanquam primitiæ, utpote factus obnoxius peccato, sed potius secundus Adam, qui erat liber ab omni peccato, oblatus est deo, tanquam primitiæ, ut in illis primitiis, & propter offerentis. & propter oblati dignitatem deo acceptissimis, naturæ

illi, cui dictū fuerat in Adam, terra es, & in terram ibis, postea dice-  
 cretur, sede ad dexteram meam, haecenus Chrysostomus. Ad  
 similitudinem ergo, & exemplum harum primitiarum, ii qui  
 vere virgines sunt propter sanctitatem corporis, & spiritus, & p-  
 pter maturitatē, & perfectionē fructus, sunt ut quae primitiae  
 quaedam oblatæ deo, & ex hominibus electæ, ut præcipuæ, ante-  
 cellunt enim coniugibus, & viduis. Conuenit cum his primitiis  
 virginalibus, quod multi patres centesimum fructum Euangeli-  
 cæ parabolæ ad excellentiam gratiæ, & meriti virginalis referen-  
 dum esse putauerunt. quorum interpretationi perhibet ( inquit  
 Aug. in lib. de sancta virginitate) præclarissimum testimonium  
 ecclesiastica auctoritas, in qua fidelibus notū est, quo loco mar-  
 tyres, & quo defunctæ sanctimoniales ad altaris sacramentum  
 recitentur. Dicit itaque emptos esse primitias deo, & agno, quia  
 fructum centesimum, id est, perfectum, & maturum fructum san-  
 ctæ suæ virginitatis deo obtulerunt, ppter charitatem Christi,  
 » cuius sanguine redempti fuerunt. sequitur, Et in ore eorum nō  
 » est inuentum mendacium, sine macula enim sunt ante thronū  
 dei. Significat, vere virgines esse, id est, sanctos corpore, & spiritu,  
 ut Apost. ait, illæ enim virgines fatuæ, quæ iuxta parabolam euā-  
 gelii, non sumpserunt oleum secum, ut haberent lampades ardē-  
 tes, virgines quidem se dicebant, sed falso, non enim erant veræ  
 virgines, quod lucem & testimonium honorū operum non ha-  
 berent coram deo, id est, secundum iudiciū dei, qui cor intuetur.  
 hoc enim significat, ante thronum dei, licet coram homini-  
 bus, id est, secundum iudicium hominum, qui vident ea quæ ap-  
 parent, virgines essent secundum carnem. Hæc est doctrina pudici-  
 ca, & casta ecclesiæ catholicæ de virginibus, quam dominus bea-  
 to Ioanni in Apocalyp. sua reuelauit. Cum qua quanta sit Euā-  
 gelii, & apostoli Pauli, & Esaiæ conuenientia, nemo est, si pau-  
 lum aduertat secundum spiritum, qui non intelligat. Illud præ-  
 tera hic obseruauimus, ut de hoc quoque obiter admoneam, quod  
 statim sequitur in Apocalypsi de altero angelo viso volare per  
 medium cœli, & habere Euangelium æternum, ut euangelizaret  
 sedentibus super terram, & super omnem gentem, & tribum, &  
 linguam, & populum, dicente magna voce, Timete deum, & da-  
 te illi honorem, valde conuenire cum illo ipso Esaiæ loco de eu-  
 nuchis. postquam enim prophetauit de eunuchis, sic nāq; voca-  
 uit

uit virgines, statim quoque, ut Apocalypsis, subiunxit de voca-  
 tione gentium, dicēs, Omnes bestię agri venite ad deuorandū,  
 omnes bestię saltus. Bestias enim appellat omnes gentes, ut po-  
 te non mitigatas cultu legis Mosaicæ, nec seueritate eius sub-  
 actas, & domitas. Inuitauit vero ad deuorandum nempe agnum  
 illum mysticum, de quo paulo ante in Apocalypsi meminimus,  
 quod non ego primus sic interpretandum esse duxi, sed ante me  
 Cyrillus, quem libenter sequi solemus. Significat ergo (inquit)  
 datam esse vocatis ex gentibus omnem copiam charismatum, ap-  
 positamq; illis esse mensam viuificam. Comedunt enim ipsi pa-  
 nem vitæ, facti participes Christi, & concorporales τῶν ἁγίων, a-  
 gnum ergo mysticum, id est, eucharistiam intelligit, quæ in scri-  
 pturis sanctis, & apud sanctos patres τὸ ἅγιον, id est, sancta dici so-  
 lent. Sed haecenus de Apocalypsi. Disseramus deinceps de aposto-  
 li Pauli ad Corinth. epistola, in qua diuina quædam de cōtinētia, &  
 virginitate scripta sunt. Sed quia hic quoque, qui se Euangeli-  
 cos appellant, scripturas legūt, & quæ ab apostolo Paulo de Vir-  
 ginitate, & continentia coniugum scripta sunt, ad suam ipsorū  
 perditionem deprauant, libet multis aliis prætermisissis, ( multi  
 enim tum Græci, tum Latini sanctissime, & sapientissime hunc  
 locum in commentariis suis tractarunt) ex vnus Sixti, cuius pau-  
 lo ante memini, sanctitate, & scientia sanctarum literarum excel-  
 lentis libro de Castitate loci huius recitare tractationem, quæ  
 tota in interpretatione Pauli versatur, ut saltem erubescant no-  
 ui magistri Euangelici, cum sensu suo sine auctoritate vllius ca-  
 tholici patris contra tantum, tam sanctum, tam grauem, tam eru-  
 ditum, tantæ antiquitatis auctorem Paulū interpretari audent.  
 Huius vero auctoritate, & interpretatione potissimū vsus sum,  
 quod sic apostoli epistolam hac sua de castitate epistola interpre-  
 tetur, ut ante ceteros Pauli interpretes in hæreticos virginitatis  
 & continentię inimicos, & Pauli deprauatores in loci huius tra-  
 ctatione intueri videatur. Is ergo, ( ut inde recitare incipiam, vn-  
 de quæstio, & dubitatio Corinthiorum orta fuit) dico ( inquit)  
 Apostolum in prima sua ad Corinthios prædicatione non aliam  
 magis, quàm virginitatis, & pudicitię annunciaße doctrinam,  
 & hoc præcipue demadasse, ut nouæ legis cultores noui aliquid  
 exercerent, & in Christo credentes, Christi per omnia exempla  
 sequerentur, secundum illud Petri; Christus passus est pro no-  
 bis;

his, relinquens vobis exemplum, ve sequamini vestigia eius. Quæ causâ postmodum fecit, ut Corinthiis apostolum, necesse esset, consulere, dum quidam per incontinentiæ calorem, pudicitie viderentur refragari doctrinæ. Nam, ut superius dixi, si nihil aliud audierant, quid opus erat, eis de re manifesta aliquid interrogare? semper enim antea matrimonii copulam exerceri licebat. Sed dicis, cur hæc apostolus non ante prævidit, & ita doctrinæ suæ modum temperavit, ut nihil reliquissè videret ut ambiguum? Sed etsi prævidit, hoc boni doctoris fuit, rem, quæ infirmis debebatur, non tam ultro offerre, quam rogatum indulgere. Prudentem fuisse architectum putem, qui ad cõualescentis iam ægri commodum præcipiat ei, ut ab omnibus se penitus absteineat: et si æger ille tantæ fragilitatis noluerit habere patientiã, ut ab omni se pomorũ genere absteineat, necesse erit medico, ne infirmus grauiora præsumat, eidem leuiora cõcedere, tamen quod suum fuerat, voluit cum perfectæ abstinentiæ securitate gaudere. Ita & beatus apostolus pudicitie, & castitatis amator optat primũ posidere omnes, quod bonum est, sed si quis reclamauerit, ne illicita contingant, licita concedit, & velut inuitus indulget. Sed ut eum incontinentiæ licentiam non sincera uoluntate præstitisse, manifestiore uoluntate clarescat, ipsius iam verba ponamus. De quibus autem scripsistis mihi, bonum est homini mulierem nõ tangere. Hoc primum scribendo tradit, quod iam docendo tradiderat, & puto dubium non esse, idem uoluisse, quod & in prima sententia posuit, & bonum esse professus est. Sed de qua muliere illum dixisse, credendum est? de aliena non puto, neque. n. Corinthii tam vecordes erant, ut hoc apostolum interrogarēt, an eis aliena liceret matrimonia violare, quod citra vllius disciplinæ interdictum, etiam ipsa natura damnabat. Hoc propter eos dixi, qui nimio ardore libidinis scripturarum veritatem peruersa nituntur interpretatione subuertere. Si ergo ratio nõ concedit, ut de aliena dixerit, restat ut de propria dixisse credatur, quod inde etiam probat, quod in secunda parte ait, dico autem non nuptis, & viduis, quibus si iam superius fuerat locutus, superuacuum fuit iterare sermonem. In tertia autem de virginibus. Sed reuertar ad primam, in qua non viduis, & virginibus, ut quidam imperite existimant, sed matrimonio iunctis propriè scripsisse manifestum est. Bonum est homini, mulierem nõ ducere, quia

quia de iis qui iam duxerant, disputabat &c. Et paulo post, dein de cum dicis, bonum est homini, mulierem suam non tangere, videris ostendere, malum esse, si tangat, nihil enim bono contrarium est, nisi malum. An hoc more malum accipiendum est, quod etsi absque peccato incontinens esse poterit; multo inferiorem gradum teneat? malum est enim cuiquam nõ esse, quod melius est. Etsi bonum est hominis, susceptam in matrimonio iam foeminam non contingere, quanto melius est omnino susceptam non esse? facilius enim quis quod non habuerit, nec cogitarit, quam quod habuerit, spernet, nemo enim iuxta ignem positus extraneus est a calore. Deinde sequitur, propter fornicationem autem vnusquisque uxorem suam habeat, habeat dixit, non ducat, propter fornicationem, inquit, ostendit, quod existente necessitate, eius rei licentiam indulerit, a qua superius voluerat abstineri, fornicationis scilicet. Et cum causam monstrat, propter quam matrimonium illis haberi permiserit, videtur ostendere citra eam, propterquam conceditur, non licere, in quantum. n. illud causa interueniente concessisse dignoscitur, in tantum eadem causa vacante, propterquam concessisse visus est, denegasse censetur. Et paulo post, sequitur, mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Quid est hoc, nisi quod prouocante altero, & vim quodammodo altrinsecus inferente, nullus vnquam corporis sui motum casta valeat patientia custodire. Et dum nõquam continentes existunt, semper orationis, & communicationis bono, mutuo fraudentur instinctu, quod præcipue continentibus habere conceditur, eodem apostolo dicente, Nolite fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, id est, paruo tempore continentes estote, ut largiore spatio orationi vacare possitis, & iterum ad id ipsum reuertimini. Post orationis scilicet continentiam ad matrimonii usum redire permittit, si tamen incontinentiam necessitas exegerit, ne & tentet vos sathanas propter incontinentiam. Et paulo post, aduertat ergo prudentia tua, quale bonum sit, quod ab oratione retrahit, quod Christi corpore ad tempus remouet. Nam quod communicare incontinenti non expediat, hoc manifestissime declaratur, quod etiam oratio illi quodammodo interdicitur, quam communicatione minorem esse ex hoc manifestum est, quod non omnibus orantibus communicare licet, omnibus vero etiam non comunican-

nicantibus orare permittitur. Sed & hoc in veteri testamento evidentius declaratur, ubi scriptum est, Omnis mundus manducabit carnem, & qui manducat carnem sacrificii salutaris, quod est domino, & immunditia eius super ipsum, exterminabitur a anima illa &c. Et paulo post, Lex tantum incontinentiæ sacrificia abstulit, gratia vero ipsam etiam orationis instantiam, ut hic etiam illud videamus impletum, non veni solvere legem, sed adimplere. Et paulo post interpretatur illud Ioannis, hi sunt, qui cum mulieribus non se coinquinaverunt, dictum esse de matrimonio iunctis, sequitur enim, virgines enim permanserunt. quod si de adulterio, aut fornicatione egisset, ita eum loqui conuenerat, hi sunt, qui cum meretricibus non se coinquinaverunt, nec laude dignos iudicasset, a tanto crimine continentes esse. Et paulo infra, sed unusquisque (inquit) proprium donum habet, alius quidem sic, alius vero sic. Quid agis Apostole? donum dicis, quo vix potiri concedis? si donum est matrimonii copula, ergo & pagani dono dei gaudent, & si donum dei est, quomodo bonum est homini, mulierem non tangere, nunquid bonum est homini dono dei carere? Similiter, si Virginitas dei dono potius confertur, quam propria hominis voluntate servatur, ergo premio caret, nullum enim donum est, quod mereatur donum. Nam & oculi nobis, & manus, & cetera membra donata sunt, non tamen pro eorum possessione aliquo premio munerabimur, nisi ea pro arbitrii nobis libertate concessa proprio motu, & voluntario nisu ab omnibus malis actibus retrahendo ad bonorum operum formemus officia. Et si dei ordinatio hæc est, ut alios virginitatis, alios matrimonii donatione disponat, quomodo Apostolus aliud se velle profiteretur, id est, omnes esse sicut seipsum, si hoc omnino fieri non poterat? si diuersis necesse erat, possidere dona diuersa? aut nunquid Apostolus aliquid aduersus dei dispositionem voluisse credendus est? vel cur ab omnibus exegit, quod in dei pendeat arbitrio? Quod si hoc stare nullo modo potest, quomodo ergo intelligendum est, unusquisque proprium donum habet a deo, propriæ scilicet voluntatis, iuxta quam illi non modo nubendi, & non nubendi conditio, verum etiam boni, & mali, mortis & vitæ electio datur, scriptura dicente, Ante hominem bonum, & malum, vita & mors, quod placuerit ei, dabitur illi. Postea sequitur, dico autem non nuptis, & viduis, bonum est, si

sic permanserint, sicut & ego, cur hoc illis dicit, si ipsorum proprium non erat? quod si non se continent, nubant, non dixit, si hoc eis deus non donauerit, nubant, quod eum dixisse conuenerat, si hoc non spontaneæ voluntatis sciebat esse, sed doni. Melius est nubere, quam vri, inde nubere melius est, quia malum est vri, suspitiosum bonum est, quod graui pœna melius existimatur. De virginibus autem præceptum domini non habeo, consilium autem do. Nunquid leue putas, dei saltem aspernari consilium? nam sicut præceptum non dedit, quod non habebat, ita consilium non dedisset, nisi hoc a domino accepisset, ergo quod habebat, dedit, qui non dedit, quod non habebat, consilium, scilicet, & non præceptum, quod inferius manifeste ostendit, cum ait, beatorum autem erit, si sic permanserint. Et paulo post, si iterum tibi dicat, quid facimus? quia alio loco boni consilii præuicinatores esse quodammodo prohibemur, scriptura dicente, Noli contemnere consilium bonum, constringet te, aut negare, bonum consilium dedisse Paulum, quod nullus sanæ mentis audire patiatur, aut cognoscere, illicitum esse, contemnere. Existimo autem hoc bonum esse, propter instantem necessitatem, id est, præsentem, hæc autem præsens necessitas est noui testamenti, nisi fallor, cuius nobis ampliores gloriam adipisci volentibus, hæc prima necessitas est, ut in integritatis perseverantia Christi viuamus exemplo. Deinde, ut ab omnium negotiorum secularium exuti curis, eius per omnia mandata facilius obseruemus. Et paulo post, & quia dixerat, existimo, hoc bonum esse propter instantem necessitatem, ne cui existimationis sententia videretur incerta, statim subiunxit, & prioris dicti ambiguitatem sequentis definitione restituit, dicens, quoniam bonum est homini, sic esse. Seruat Apostolus per omnia suum gradum, & nequaquam sententiæ suæ ordinem mutat, id etiam virginibus affirmans, quod & viduis dixerat, & maritis, bonum esse illis, in castitatis perseverantia permanere. Sequitur, Alligatus es uxori, noli quærere solutionem, solutus es ab uxore, noli quærere uxorem, ne in eadem sententiæ intellectum falsa interpretatione corrumpat. Et paulo post, de virginibus hoc loco, non de matrimoniis tractabat Apostolus. Denique ita exorsus est, de virginibus autem præceptum domini non habeo, consilium autem do, igitur quicquid in hac causa dixerit, ad virginitatis exhortationem referendum est. Cuius di-



cit ergo, alligatus es uxori, noli querere solutionem, & solutus es ab uxore, noli querere uxorem, non ad aliud, quam ad cœlibatum doctrina pertinet. Sed in sequentibus, inquires, Sententiã suam mutauit Apost. dicendo, Si acceperis uxorem, non peccasti, etsi nupsit virgo, non peccauit, si bene intelligis, nõ mutauit, nefas est, nos eum variũ, & mutabilem suspicari, quem diuinæ sapientiæ credimus grauitate fundatum. Dicendo enim, solutus es ab uxore, noli querere uxorem, de illis proprie loquitur, qui esse poterant continentes, scilicet de illis dicit, qui facile possunt, quia minus tentari solcant, vt ex iis, quæ sequuntur, intelligi potest, statim enim subiungit, recogitans iterum, & morem suum erga illos seruans, qui de incontinentia querebantur, repetit dicens, etsi acceperis uxorem, non peccasti, id est, incontinens, nequid deterius facias, etsi nupsit virgo, non peccauit, inter nõ peccare enim, & laude dignum agere, infinita distantia est. Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi, Quid boni in nuptiis remaneat, nescio, quando in illa substantia tribulantur, in qua sola videbantur habere lætitiã. Ego enim vobis parco, Vide qualis cõditio sit, quæ sibi parci desideret. Hoc autem vobis dico fratres, tempus breue est, Breuitatem temporis opposuit, vt vel sic nuptiarum desiderium excluderet. Et paulo post, & ne quis diceret, quomodo ergo stare poterit mundus, præuenit in sequentibus, dicens, præterit enim figura huius mundi, Hoc est dicere, Nolite de eo solliciti esse, qui præterit, Volo vos sine sollicitudine esse, Debemus & nos velle, quod Paulus. Qui sine uxore est, sollicitus est, quæ domini sunt, quomodo placeat deo, qui autem cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus est. Interrogo te, cui potissimum placere desideras, uxori, an deo? si uxori, videberis deo præposuisse luxuriã, si deo, uxorem habere quomodo poteris? quam qui habuerit, non ita, vt cœlebs deo placere posse Apostolo dicente sentitur, si uxori, & deo, ineptam, & difficilem, & non secundũ Apostoli definitionem videberis protulisse sententiã, & te cœlibi præposuisse, qui deo tantum placet, si tibi, & uxori, & deo si militer placere possibile sit, nihil proderit nõ accepisse uxorem, si accepisse nihil oberit. nihil enim obesse poterit, si deo tam vxoratus, quam cœlebs placebit. Et paulo post, nam illam sententiã, quam ignorantibus proferre moris est, qui nubunt, bene facit

cit, & qui non nubunt, melius facit, nusquam Apostolum dixisse inuenies. Sed neq; fieri poterat, vt alibi nubentem laudaret, qui dixerat alio loco, bonum est homini, mulierem non tãgere. Dic plane bene facere patrem, qui luxuriosã filiam nuptũ tradit, nequid deterius exerceat, pater ergo laude dignus est, qui filiæ incontinentiæ prouiderit, quomodo & Apostoli erga incontinentes laudanda prouidentia est, illi vero laudandi nõ sunt, qui, quod erat melius, perdidit. Sic nobis intelligenda est scriptura, ne alicubi videatur sibi contraria, nusquam enim inuenies Apostolum sponte, & non aliqua causa, vel necessitate cogente nuptias indulgisse, quod per facile probare possem, nisi longum esset, si per omnes eius epistolas currere vellem, quibus magis ingerit in præsentem tempore mortificari nos cum Christo debere, quam carnis expetere voluptatem. Qui sunt (inquit) Christi, carnem suam cum vitis, & concupiscentiis crucifigere, sollicitè attende, & animaduerte concupiscentias a vitis segregasse, vt ostenderet, ab iis, quos Christi esse determinat, tam peccatorum vitia, quam nuptiarum concupiscentiam, quæ immunditiæ potius, quam peccato reputãda est, debere crucifigi. Et paulo post. quomodo stabit mundus? quomodo humani generis origo cõsisteret, si procreationis causa non fuerit? Satis prouide, & rationabiliter, & pudenter, hoc ergo Christus non vidit, quando omnibus voluntati castitatis generaliter maximum præmium promittendo, omnes sine dubio esse tales optauit. Neque gratiosus, aut personarum acceptor fuisse credendus est, vt eius præmii, cuius aliquos dignos esse voluit, non omnes optauerit. Sed forte dum nimio castitatis occupatur amore, mundi, & creaturæ suæ statum oblitus est. O si illo in tempore tales, quales nũc sunt, cõsiliarios habuisset, quid faceret? putas, credendo doctrinam suam reformaret? & quod castitati pollicitus est, nubentibus promisisset? O nimia, & intolerabilis humanæ sapientiæ audacia, quæ vsque eo prorumpis, ut te sapientiozem deo iudices. Et paulo post. quæ stoliditas est, non magis homines simpliciter seruare, quod sciunt, quam arguere, quod nesciunt? Deinde, quid tantum de mundo sollicitus es, in quo hospitis more peregrinam agere iuberis uitam? qui si uere Christianus es, odio mundi uiuas, necesse est, dicente domino, Si de hoc mundo fuissetis, mundus, quod suũ erat, diligeret, quia uero de mundo non estis,

sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Quomodo enim de mundo non es, qui pro mundo sollicitus es? vel quomodo te, ut alienum odisse poterit, cuius procurator existis? eritis (inquit dominus) odio omnibus hominibus propter nomen meum, Quibus? mundanis, ni fallor, atque carnalibus, qui nos idcirco odio habent, quia videmur aspernari, quod diligunt. & quomodo non diligit mundum, qui malit primum virginitatis amittere, quam mundi statum deperire? Et paulo post, sic dicis, quomodo stabit mundus? quasi æternitatem eius legeris, aut ita a deo constitutum scias, ut perseverare perpetuo possit, aut si certus es, eum quandoque finire posse, quid de eius stabilitate sollicitus es? Et paulo post, sed ne dubites, finiendum esse, aut di scripturam, Sed tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli, ipsi peribunt, tu autem permanes. & in evangelio, cælum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, volens nos de verbis suis, magisquam de transeuntis mundi statu esse sollicitos, & Apostolus, præterit figura huius mundi, & Ioannes, qui idcirco mundi noluit nos habere dilectionem, quod in brevi eius terminum nosset, nam cum dixisset, Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, in sequentibus ait, & mundus transibit, & concupiscentia eius. Sed etiam certus esses, mundum in æternitate debere persistere, nihilominus tamen domini tui implere debueras voluntatem. Sed quando deus voluerit, inquit, dissoluendus est mundus, si quando ille voluerit, nihil ergo proficiet tua cura. Et paulo post, illud autem quale est, quod in oratione tua regnum dei celerius venire postulas, pro cuius statu nuptiarum causa sollicitus es? Unde intelligi datur, quod aut oratio tua infidelis est, aut cura tua superflua. Sed hactenus de continentia, & sancta virginitate, de qua non quidem omnia, imo neque multa, sed pauca quædam tum nostra, tum aliena scripsimus, quæ vero consulto prætermisimus, ab iis petatur, qui de virginibus, & virginitate libros eruditissimos composuerunt, qui sunt non pauci, tum Græci, tum Latini auctores hoc tantum, quam brevissime potui, volui ostendere, dogma de excellentia virginitatis secundum carnem, & spiritum, proprium esse Verbi dei, pertinereque ad eius Characteres, expressasque notas. ex quo efficitur, ut non sit Verbum dei, verbum evangelicorum, qui hoc dogma negant, imo tradunt, non licere, votum  
facere

facere perpetuæ virginitatis, quasi nihil sit in nobis, quod ad eam servandam efficere possimus, de quo dicam in extremo loco de cœlibatu, cum ad hoc respondebo. Nunc vero quid facto opus sit, ut servetur, admonuisse videtur Esai. in eo loco, quem paulo ante observavimus, & cum Apocalypsi contulimus. Hæc (inquit) dicit dominus eunuchis, qui custodierint sabbata mea, & elegerint, quæ ego volui, & tenuerint testamentum meum. Hæc scilicet sunt, quæ faciunt, ut quis se, iuvante deo, castrare possit, propter regnum cælorum, primum quidem temperantia, unde Paul. nolite (inquit) inebriari vino, in quo est luxuria. Qui enim indulget ventri, quod evangelici naviter faciunt, & castitatem profiteretur, similis est, ut quidam dixit, ei, qui dicit se vim ignis in stipula cohibere. Deinde non vagari, neque curiosum esse, neque loqui, quæ non oportet, id est, continere pedes, oculos, linguam. Unde Apost. de viduis illis dicatis deo, impudicis, & sacrilege nubentibus dixit, circuire domos, curiosas, & verbosas, & loquentes, quæ non oportet. Et apud Salom. impudica mulier describitur de fenestra prospiciens, vaga, quietis impatiens, neque valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos insidians. Item Dina filia Lia egressa, ut videret mulieres regionis illius virginitatem amisit. Hæc igitur qui cavet, is quidem mystice agitat vetus sabbatum, in quo non licebat, cibos coquere, quod temperantiam in ænigmate docebat, neque licebat, ut est in Exo. egredi de loco suo, sed apud semetipsum manere, lex iubebat, quod erat, alienum esse ab omni curiositate vagandi, videndi, loquendi, & a vitio obsequendi voluntati suæ. Est aliud præterea necessarium ad superandum naturam, & sustinendum eunuchismum, scilicet apprehendere testamentum Christi, id est, ut Christus dilexit ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, ut illam sanctificaret, ac mundaret, sic oportere velle nos ad exemplum eius tradidere illi, & ita placere, ut simus casti corpore, & spiritu. Hæc facere, qui non vult, non est ei datum, ut continens sit, qui vero vult, datum est, velle autem hæc quemadmodum, & quatenus sit proprium voluntatis nostræ, explicabo, ut dixi, cum ad calcem tractationis de cœlibatu pervenero. Nunc agrediamur cœlibatum sacri ordinis, & divinum de eiusmodi cœlibatu dogma ab Apostolis traditum, & prædicatum ex scripturis sanctis, id est, ex Verbo dei, si possumus, cœ  
clu-

cludamus, ac demonstramus, incipiam ergo a Deut. in quo Leuiticam, & sacerdotalem noui testamenti professionem, & castitatem diuina auctoritate sancitam, descriptam esse, non negabit, nisi qui simul neget, benedictiones illas Moysis spiritum prophetiae in historia continere, neque credat Apostolo, qui ait, omnia in figura contigisse illis, scriptaque esse ad nostram admonitionem. Ergo Moyses benedicens Leuiticæ tribui, in cuius locum, ut ait Clem. Rom. in lib. vi. de Doctrinis apostolicis, optimi qui que cuiusque generis ad sacerdotium eligendi successerunt, in quibus non maculae corporis, sed vita, & religio spectaretur, benedicens, inquam, Date (inquit) Leui manifestationes eius, & veritatem eius viro sancto. Rationale significat, quod erat in epomide summi sacerdotis circa medium pectoris, in quo rationali, ut in Exodo, & Leuitico scriptum est, iussit dominus ponere manifestationem, & veritatem textiles, quæ doctrinam significabant, quam in episcopis, & presbyteris Apost. requirit, quos esse vult ad docendum idoneos, ut possint in doctrina sana exhortari, & eos, qui contradicunt arguere, sicut Moyses ex genere Leui multitudinem arguit ad aquas contradictionis, cum dixit, Audite rebelles, & increduli, & quæ sequuntur. Ut enim de hoc admoneret, subiunxit statim, Quem tentauerunt in tentatione, & conuictiati sunt ad aquas contradictionis. Sequitur deinde, Qui dicit patri suo, & matri suæ, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, & nesciuit filios suos. Significant hæc, sacerdotes, & Leuitas debere, non esse sollicitos, quæ sunt mundi, sicut Apost. ait de inuptis, & virginibus, quod si nõ debent esse solliciti, quæ sunt mundi, consequens est, ut neque debeant, dare operam coniugio, qui enim cum vxore est, ait Apost. cogitat quæ mundi sunt, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Idem docuit Dionys. Areop. de episcopis, & sacerdotibus in eccl. hier. debere eos omnes pariter appetitus carnales continere, & Christi vitam virilem per omnia imitari. Cum dixit, omnes pariter appetitus carnales, profecto diuinus Dionysius appetitum quoque concubitus cum vxore propria complexus est, quod quidem non ab alio, quam ab Apostolis didicit. Sacerdotes ergo, & leuitas nescire patrem, & matrem, fratres, & filios, nihil aliud est, quam renunciare consuetudini seculari eorum, qui dando operam coniugio, domos, & familias constituunt, quæ ex patribus, matribus, fratribus, liberis,

beris, aliisque horum necessitatibus, & cognationibus constat, Non est a me primum excogitatus hic sensus, Clementem Alexan. secutus sum, qui similem locum euangelii similiter interpretatus est. Qui non odit (inquit) patrem, vel matrem, vel vxorẽ, vel filios, non potest meus esse discipulus, non iubet (inquit) odio habere genus, honora enim (ait) patrem, & matrem, ut bene sit tibi, sed potius ne appetiis (inquit) a ratione alienis seruias, neque politicos mores contrahas, domus ex genere constat, cuius tates verò ex domibus, sicut & Paul. eos, qui cõiugio vacarent, mudo, dixit, placere. hæc Clemens. Interpretatus itaque est, locum euangelii de iis, quibus in primis, & proprie conuenit, esse Christi discipulos, ut sunt tum *οἱ ἐπισκοποι*, id est, episcopi, sacerdotes, diaconi, & hypodiaconi, tum *οἱ ἀγαπητοὶ*, id est, monachi. cum quo sensu mirificè congruit, quæ statim sequitur parabola de eo, qui vult turrim ædificare, qui prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum, quæ parabola, ut ait beatus Chrysosto. in libr. de sacerdotio, docet tentandas, explorandasq; esse nostras vires prius, (inquit) quàm munus ædificandi alios, ut sacerdotii, aut episcopi suscipiamus. Eodem pertinet proxima parabola de eo, qui vult ire ad committendum prælium, scilicet cum hostibus domesticis, & externis, tum propriis, tum eorum, quos suscepit defendendos, & in situendos, tanquam pastor, & doctor, exploratis prius viribus, & eiectis omnibus impedimentis sequendi Christum magistrũ. Deinde subiungit parabolam de sale, quæ proprie conuenit episcopis, & sacerdotibus, & leuitis secundum analogiam. Hæc breuiter attigi, ut admonerem, quod Clemens hunc euangelii locum de iis interpretatus est, qui non debent esse solliciti, quomodo placeant patri, aut matri, aut vxori, id est, qui non debent dare operam coniugio, consentaneè retulisse ad eos, qui in ecclesiastica politia proprie discipulos Christi profiteantur, cuiusmodi sunt episcopi, presbyteri, leuitæ, ut sicut Christus eorũ magister non est natus ex viro, & muliere, sic etiam, ut ait Cyril. Hierosolymitanus, qui bene ei administrent sacra, a quacunque muliere se abstineant. Huius loci interpretationem, ut multorum aliorum ab eis Clementem accepisse, probabile est, quos se dicit audisse, eos scilicet, qui Petrum, & Ioãnem, & Iacobum audierunt. Huc ergo nos secuti, locum Deut. similiter interpretati sumus de sacerdo-

cerdotibus, & Leuitis, qui est valde similis, & eodem pertinens, nisi quod hic non meminit Moyses de vxore, non enim dixit, qui dicit patri suo, & matri suæ, nescio vos, & vxori suæ, nescio te, sed vxore prætermittit, transfuit ad fratres, scilicet propter imperfectionem Iudæorum, quibus probrum erat, steriles esse, & gloria liberorum procreatio. Est ergo hoc loco mirabilis scripturæ sanctæ œconomia, & artificium, vt quod in Deut. tacitum est de vxore, in euangelio sit expressum, & quod in eo loco euangelii non est expressum de sacerdotibus, & Leuitis, hoc fit in Deuter. vt iam, ex vtraque scriptura in vnum copulata secundum spiritum, verbum dei sit de sacerdotibus, & Leuitis, qui dicunt vxoribus, nescio vos, quia non sunt amplius solliciti, quomodo eis placeant, quod est, quodammodo odisse eos secundum euangelium. Sed videamus, quod sequitur, quod huc quoque non parum pertinet, postquam enim dixit de Leui, Custodiuit eloquia, & pactum tuum seruauit, ostendent iustificationes tuas Iacob, & legem tuam Israel, quia scilicet, vt ait Malachias, Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirunt ex ore eius, subiungit, ponent thymiama coram te semper in altari tuo, sic enim est apud Ixx. ob hanc quoque causam consulit Apost. cœlibem esse, Ad utilitatem vestram (inquit) non vt laqueum iniiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento dominum obsecrandi. Quare cui necessaria fuerit assiduitas ista perpetua obsecrandi, consequens est, vt eidem necessarium sit semper cœlibem esse, est autem necessarium sacerdotibus, & Leuitis, sicut scriptum est de ipsis, ponent thymiama coram te semper in altari tuo, sicut idem Apost. dixerat coniugibus, Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu, vt vacetis orationi, ergo quibus non ad tempus, sed semper vacandum est orationi, sicut hic vult scriptura, sequitur, vt non possint vacare rei vxoriæ. Quia vero difficilis est ista perpetua continentia, imo nemo potest esse continens, nisi deus dederit, ut est in Sapientia Salomonis, ceteraque imitatio vitæ Christianæ item difficilis, ministris eius sacris tanquam propriis discipulis in primis ad imitandum proposita est, idcirco subiungit, Benedic domine fortitudini eius, & opera manuum eius suscipe. Hanc autem tutelam dei, ut Dion. ait, in quam traduntur ministri sacri, qua paterne (inquit) confirmantur, sacrasque vires capiunt, & aduersariæ potestates repelluntur,

tantur, designat illa manuum, cum consecratur, impositio, quæ docet præterea, ut idem ait, ut omnia quæ ad sacrum ministerium pertinent, fiant tanquam auctore, & præside deo. Subiungit deinde Moyses huius tutelæ vim, atque effectum, inquit, Percute dorsa inimicorum eius, & qui oderunt deum, non consurgant. hoc est, quod ipse dominus ministrorum sacrorum sacre politice promisit ecclesie catholice super Petrum principem eorum fundatæ, cum dixit, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, portas enim inferi uocauit inimicos insurgentes ad deuorandum eam instar inferni, qui, sicut ait propheta asa, aperuit os suum absque vilo termino. Hactenus ex Deuter. Ridebunt forsasse Euangelici, qui nihil præterquam quæ totidem uerbis expressa sunt in scripturis, audire uolunt, aut pro Verbo dei habere, quod scriptura (inquiunt) perfecta sit, & scriptura dicat, Non adderis ad uerbum, quod uobis loquar, neque auferes ex eo quicquam. Fatemur, perfectam esse scripturam sanctam, habereque eam, quæcunque necessaria & utilia sunt ad ministerium ædificationis ecclesie in consumationem sanctorum, sed ita habere, ut non omnia expresse tantum, sed partim demonstratiue, & ut ait Dion. ἐπισημαίνουσας cõtineat, ut principia continent conclusiones. quod impositio scripturæ super caput episcopi, cum ordinatur, ut idem Dionys. tradit, designat. Eorum uero, quæ scripta non sunt, scientia obscurior, & difficilior est ex traditione Apostolorum manans, & ad theologiam mysticam, & demonstratiuam spectans, quæ ex doctoribus scholasticis catholicis sanctisque patribus, qui ad docendum idonei fuerunt, tute, modeste, pie, & sancte discitur. Neque qui sic scripturas interpretatur, quicquid addit sermonibus dei, aut scripturis sanctis, quas multi nescientes errant, ut Dominus dixit Saducæis. Vt hic in cœlibatu, etsi non sit in scripturis expressum, ut sacri ordines abstineant se ab uxoribus suis, est tamen ab Apostolis traditum, & non additum scripturis, sed ex eis demonstratum, ut conclusio ex principiis, quorum utrumque per multos testes in ecclesia catholica audiuius, quorum testimonia paulo post recitabimus. Hactenus de Deut.

Venio ad epistol. beati Petri, Qui postquam episcopis, & presbyteris præcepta dedit de solitudine pascendi oues, de moderatione, de vacuitate auaritiæ, & de humilitate, subiunxit, Omnem sollicitudinem uestram proicientes in eum, ipsi enim est cu

ra de nobis. Quod quidem illa, quæ sequuntur, quæ statim explanabimus, faciunt, ut conuenienter illis interpretemur de eo, quod debeant isti, si vxores habeant, esse tanquam non habentes, & sicut Apost. ait, non quidem solliciti, quæ mundi sunt, quomodo placeant vxoribus, sed solliciti tantum, quomodo placeant deo, ut non sint diuili, quod est proiicere omnem sollicitudinẽ in eum, quia ipsi sit cura de eis, sub cuius potenti manu sunt.

Quod ipse eos protegat aduersus potestates aduersarias, & eum in omni actione auctorem, & ducem habere debeant. Vtrunq; enim designat illa manuum impositio super capita eorum, cum consecrantur, ut paulo ante Dionysium sequens dixi. Itaque nõ dixit proiicientes sollicitudinem, sed proiicientes omnem sollicitudinem, quod profecto non conuenit τῶν κοσμικῶν, idest, secularibus, qui vxoribus, quas tanquam corpora sua nutriunt, & fouent, placere student, ita ut secundum legem coniugii, cui vacent, necesse sit, diuifos esse. Subiungit deinde accommodate ad id, quod modo interpretati sumus, sobrii estote, & vigilate. νῆφελος enim, quod solũ significat, sobrium esse, contrariũ est τῷ μεθ'εν, quod significat, ebrium esse. Est autem cum primis honestum, ut Philon Alexandrinus in lib. de ebrietate ait, sobrios, & sui cõpotes sacerdotes debere accedere ad preces, & sacrificia, quod lex postulabat, cum iussit Aaron, & filiis eius, ut vinum, & liceram non biberent, cum in tabernaculum testimonii ingrederentur, & cum accederent ad altare. Idem rursus in libr. de Noe postquam euigilauit ex vino, sobrietas (inquit) somnũ depellit, qui obliuionem, & ignorantiam creat. qui vero uigilat, potest ille quidem acute cernere, quæ sunt contemplatione digna. Quod autem sequitur, Quia aduersarius uester diabolus, tanquã leorugiens circuit, quærens, quem deuoret, simile est, atque illud Pauli de incontinentibus coniugibus, & iterum reuertimini in id ipsum, ne tentet vos sathanas, propter incontinentiam uestrà. Sed illis quidem permittit, secularibus, inquã, post tempus orationis redire ad opus coniugii, ne incidant in tentationem incontinentiæ. His uero quia semper uacandum est orationi pro se, & pro populo, iubet sobrios esse, & uigilare, ne incidant in tentationem redeundi ad opus coniugii. Ut. n. incontinentibus tentatio est, accedere ad alienam, sic consecratis tentatio est, accedere amplius ad suam. Illa uero similitudo, tanquam leo rugiens circuit

cuit quærens, quem absorbeat, vel deuoret, mirabiliter declarat, sermonem fieri de continentia horum, quod ex sapientia Sirach potissimum intelligere licet. Loquens enim de peccatis luxuriæ, duo (inquit) genera multiplicant peccata, idest, duo sunt, in quibus homo peccat, animam, & carnem polluendo, quod Apost. dixit, peccare in corpus suum eum, qui fornicatur, hoc enim est hic, multiplicare peccatum. Sequitur, Anima calida, & ignis ardens, idest, unum genus est, cum quis in corde flammam libidinis concipit, non (inquit) extinguitur prius, quam absorbeat, idest, priusquã anima titillatione uoluptatis vincatur, iam hic eodem uerbo Græco usus est ecclesiasticus, quo usus est Petrus, quod interpres Latinus uertit, deuorare. Sequitur secundũ genus, Et homo nequam in ore carnis suæ. Eũ dicit, qui peccatũ carnis corde conceptum, opere consumat, qui magis polluitur, quã prior, subiungit enim statim, Non desinet, donec incendat ignem, idest, donec consumet peccatũ in carne cum quauis muliere, siue pulchra, siue deformi, hoc enim significat, quod statim sequitur, Homini fornicatio omnis panis dulcis, nõ cessabit transgrediens usque ad finem. His castissimis, & honestissimis translationibus utitur scriptura, quæ loquitur de parte genitali tum virili, tum muliebri, quasi de ore, quo bibitur a sitientibus, & editur ab esurientibus, & quasi de uase, ex quo bibitur, ut Salomon, Ne attendas (inquit) prauæ mulieri, & paulo post, Bibe aquas ex uasis tuis, idest, contentus esto tua vxore. Eandem translationem imitatus est beatus Petrus, cum hortans viros sæculares ad honorandum vxores suas abstinendo ab eis ad tempus, propter orationem, Viri (inquit) similiter cohabitantes secundum scientiam quasi infirmiori uasculo mulieris honorem impartientes tanquam cohæredibus gratiæ, ut non impediatur orationes uestræ. Cum his translationibus mirabiliter conuenit hoc loco similitudo leonis rugientis, rugit enim, cũ esurit, quærens quem deuoret, siue absorbeat, quod quidem ad os pertinet. Tertium genus luxuriæ grauioris, quod iram (inquit Ecclesiasticus) & perditionem adducit, est adulterium, quando relicta sua, itur ad alienam, de quo ait, Omnis homo, qui transgreditur lectum suum, & quæ sequuntur. Ergo istos, quibus nunc beatus Petrus dat præceptum, cum tentat sathanas, & periculum est, ne absorbeantur, nõ permittit, ut Paul. laicis, in id ipsum reuerti post orationem,

tionem, id est, misceri cum suis vxoribus. Sed potius quia hoc non licet, præcipit, sobrios esse, & vigilare, & armatos scuto fidei resistere tentationi. Misceri enim non est officium sobrii, & vigilantis, sed potius non misceri. Itaque proximo superiore capite loquens idem Petrus de laicis neophytis, qui præterito tempore antequam ad fidem venirent, in omni genere vitiorum volutati fuerant, ex quibus non licebat episcopos, aut presbyteros, aut Leuitas eligere, & eos ad bene, Christianeq; viuendum hortâs, Sufficit enim (inquit) præteritum tempus ad volutatem gentium consumendam iis, qui ambulauerunt in luxuriis, desiderijs, vinolentiis, comestationibus, potationibus, ebrietatibus, & illicitis idolorum cultibus, in quo admirantur, non concurrentibus vobis in eandem luxuriæ confusionem. Et paulo post, ne existimarent homines omni luxuriæ ante fidem assueti, licere sibi adhuc in euangelio saltem cum vxoribus intemperâtes esse, legem de hoc scribit cum proœmio ad libentius obediendum accommodatissimo. Omnium (inquit) finis appropinquauit, casti igitur estote, & sobrii ad orationes, repetendum est enim ἐπεὶ κοινὸν illud, ad orationes, vt sit, casti estote ad orationes, & sobrii item ad orationes. Idem prius iusserat .c.iii. inquit, Quasi infirmiori vasculo mulieris honorem impartientes, ne impediatur orationes vestræ. Simile est, quod Paul. quoque eiusmodi laicis sæcularibus præcipit, inquit, Nolite fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus propter orationem, & rursus, Tempus breue est, pro quo hic beatus Petrus, Omnium (inquit) finis appropinquauit, Reliquum est, vt qui habent vxores, sint tanquã non habentes, & quæ sequuntur. Deinde quia erat alius ordo continentium laicorum medijs inter τοὺς κοσμικοὺς, id est, sæculares incontinentes, & sacrum ordinem ecclesiasticorum, fortasse verisimile videatur, & rationi doctrinæ consentaneum, non esse hunc medium ordinem continentium prætermisissimum, peruenereque ad eos, quod paulo post subiungit, inquit, Charissimi nolite mirari in feruore, siue incendio, quod vobis fit ad tentationem. Incendium, siue inflammationem vocat, tentationem libidinis excitatam in carne, eadem translatione vtens, qua vsus est Ecclesiasticus in libidine, & Paulus, cum ait, Melius esse, nubere quã vri, scilicet a se, quod est in tentationem incontinentiæ cadere, & quod Ecclesiasticus de fornicante dixit, incendere sibi ignem.

ignem. Continentes vero, quos hic beatus Petrus consolatur, & instruit, non incendunt huiusmodi ignem, tametsi enim aliquando in eis incenditur, tamen non ab eis, quia non consentiunt. Hos ergo instruit, & confirmat admonens eos, ne mirentur, quasi noui aliquid eis contingat. est enim συμφωνίης huiusmodi titillatio membrorum, quæ excitari potest, & solet sine nostro vitio, & culpa a dæmone, qui aliquãdo, vt ait siue Euagrius, siue Nilus in libro τοῦ ἐλασμοῦ, ἐφάπτεται τῶν σαρκῶν πρὸς τὸ δολοῦν πύρωσιν αὐτῶς ἐκ μὲν χυλίων. id est, attrectat corpus fodicãdo illud ad excitandum libidinis ardorem, vt de Pachone illo sene anachorita narrant. quæ tentatio patienter, & læte tolerãda est, quia sic etiam vincendo tentatorem efficimur focii passionum Christi, qui tentatorem vicit, tametsi hoc genere passionis ignominia non sit tentatus, vt sic tandem per tribulationem exemplo eius cum lætitia inenarrabili ad gloriam perueniamus in reuelatione domini nostri. hoc enim est, quod subiungit, Sed sicut communicatis passionibus Christi, gaudete, vt in reuelatione gloriæ eius exultantes gaudeatis. Deinde agit de alijs tentationibus carnis, quas vocauit Apost. vt opinor, stimulum carnis, ad quas pertinent probra, supplicia, persecutiones &c. Denique in proximo .c. id est, v. episcopis, & presbyteris loquitur, quibus non iam castos, & sobrios esse præcipit ad orationes, sicut laicis superiore capite præceperat, quasi liceret eis, post orationem in idipsum reuerti, id est, ad opus coniugii, in quo non est opus illa castitate, & sobrietate, sed absolute, & simpliciter sobrios esse præcipit, ac proinde castos esse, & item vigilantes, ita vt omnino debeant resistere tentationi carnis, nec pati ab ea vinci. Vt quibus non licet, aliud curare, quã quomodo placeat deo, nõ sit amplius vacandum generationi, ad quam vinum, in quo sicut Apost. ait, luxuria est, potissimum incitat, & adiuuat, & accedit somnus, sicut Salomon generationem suam describens, coagulatus (inquit) sum in sanguine ex semine hominis, somni delectamento concurrente. Sed quæ sequuntur, adhuc cõfirmant multo magis superiora, iubet enim sumere scutum fidei, in quo, vt Apost. ait, possint extinguere omnia tela nequissimi ignea, quales sunt potissimum tentationes carnis, & fascis libidinis. Deinde vt consolaretur eos, ac plus animi adderet ad resistendum, ne que inuiderent sæcularibus, quasi extra tentationem huiusmodi



di sint, præstantque ea parte, admonet, non esse eos solos, qui sic tententur, tentari enim ipsos quoque sæculares, quos vocant *καταμικτούς*. Hoc enim significat, quod subiungit, Scientes eandem passionem fieri ei fraternitati, quæ in mundo est. fraternitatem enim quæ in mundo est, vocauit fratres sæculares, siue laicos, id est, *καταμικτούς*, qui sunt solliciti, quæ mudi sunt, quomodo placeant vxoribus, de quibus Paul. apost. in eandem sententiam dixit, Si acceperis vxorem, non peccasti, & si auferit virgo, nõ peccauit. Subiungit deinde, Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Scilicet ne existimarent, quod ducendo vxorem, & exercendo opus coniugii, futuri essent liberi a tentatione carnis, & idcirco plures ad coniugium, velut ad portum confugerent, non ita est (inquit) quin potius tribulationem carnis huiusmodi habebunt, a qua vellem vos liberari per cœlibatum. Hoc. n. significat, Ego autem vobis parco. Vnde expertos concubitum magis tentari, aiunt, quàm non expertos, eamque causam esse, cur Paul. quidem præceperit, viduam diaconissam eligi non minus sexaginta annorum, Synodus vero Chalce. c. xv. sanxerit, Ne mulier ante xl. annos Diaconissa eligatur. quod quidem de virgine affirmat Theodorus Balsamo ecclesiasticorum canonũ interpretes intelligẽdu esse, vt quæ minus (inquit) ad venerem, quàm vidua procliuus sit. Scio, ad istã tribulationem carnis referri etiã hoc loco viduitates, orbitates, & alios casus, ac molestias, & sollicitudines, quæ in coniugiis esse solent. Illa vero, quæ beatus Petrus hoc loco optat, & precatur, accomodatissima quoq; sunt episcopis, & presbyteris, quibus illa precatur, quid enim conuenientius esse potest, aut magis necessarium, quàm hæc eis precari, qui positi sunt adaptandum, & perficiendum suo ministerio alios, ad confirmandum, solidandum, & ædificandum? Vt enim dominus dixit de illis, Si sal euauerit, in quo salietur? & illud, Habete in vobis sal, sic si architecti, & pastores non sunt ipsi apti in omni opere bono, & in fide, ac charitate. fundati, & radicati, in quo aptabitur, confirmabitur, solidabitur, & ædificabitur? Illud vero, modicum passos, ideo dixit, vt admoneret, eos non tentari supra id, quod possent, sed tentationem esse humanam, id est, paruam, vt Paulus loquitur. Valet hoc aduersus Euangelicos, qui tradunt, non licere votum facere castitatis, & sacris ordinibus licere vxores ducere, quali tentationes carnis sint intolerabiles, cum tamen beatus Petrus leues esse dicat, & breues tentationes istorum, quibus sobrios, & castos esse præcipit. Cum his, quæ hæcenus beatus Petrus ministris ecclesiæ, & verbi præcepit, satis congruit, quod Dominus in euangelio Lucæ eosdem in primis monuit, & præcepit. Cum enim de consumatione sæculi differuisset, vt doceret, sicut ait idem beatus Petrus, quales nos esse oporteret in conuersationibus, & pietatibus illam expectantes, subiungit, Cauete, ne grauentur corda vestra crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ. Quod quidem tamen si omnibus communiter præceperit, sicut in euangelio Marci, quod (inquit) vobis dico, omnibus dico, tamen in primis, & proprie discipulis, & eorum successoribus præcepisse credendũ est, quibus beatus Petrus in eandem sententiam sobrios esse, & vigilare iussit. Sicut in eodem loco euangelii statim subiungit Dominus, Vigilate itaque, omni tempore orantes, orare autem omni tempore nemo est, qui non confiteatur, eorum esse propriũ, qui ad hoc positi sunt. Vt sicut de veteribus sacerdotibus typo sacerdotii noui Apost. ait, præsto sint quotidie ministrantes, & eandem hostiam pro se, & pro populi ignorantis offerentes, & in deut. de Leuitis in typum nostrorum, Ipsi (inquit) ponent thymiama coram te (semper in altari tuo. Quibus autem hoc in nouo testamento, quod omnia adduxit ad perfectum, faciendum est, iis non concedit. Apost. reuertit in idipsum, quia non liceat sic implicari curis huius vitæ, & sollicitos esse, quomodo placeat vxori. Sic hunc locum Lucæ Leo magnus in sermone octauo, de Ieiunio decimi mensis intellexit, cum enim illa repetisset, ne grauentur corda vestra crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ, siue cogitationibus sæcularibus, vt ille interpretatus est, statim subiunxit, Quod utique præceptum ad nos specialiter pertinere cognoscimus, ne quenquam curis sæcularibus inueniat implicatum. Deinde Paulus huius præcepti memor scribens ad Timotheum, cum ita in priore epist. docuisset, episcopos, & presbyteros debere esse idoneos ad docendum, In secunda epist. præcepit, vt quæ idem Timot. ex Paulo in ecclesia catholica didicisset, hoc enim significat, audisse per multos testes, hæc eadem presbyteris idoneis proponeret ad docendum alios, sicut scriptum est in Malachia propheta, Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent de ore eius. His ergo, simul & episcopo eorũ

Timo-

Timotheo præcepit statim, ne se implicarent negotiis sæcularibus, subiungens, Labora tanquam bonus miles, nemo militans deo implicat se negotiis sæcularibus, ut placeat ei, qui eum delegit ad militiam. Quod si est negotium sæculare, & inter curas huius vitæ negotiatio, agricultura, sunt ite tutelæ, curationes testamentorum, actiones forenses, quæ sunt clericis interdicta, quæto magis fuerit, curare quæ mundi sunt, quomodo placeant vxoribus? quod iis omnibus necesse est, euenire, quicumque se cum vxoribus miscere volunt. Cum milite, quem oportet esse expeditum, unde monozonos appellat scriptura Iob, comparauit ministros sacri ordinis, quod ut miles (inquit Porrotheus in libr. τοῦ ἀνοταγῆς) nõ relinquit militiam, & abit, fitque aut agricola, aut mercator, quoniam si faciat, excidat a militia sua, sicut Apost. ait, Nemo militans deo implicat se negotiis secularibus, sic (inquit) debemus nos omnium rerum mundi solitudine carere, & soli deo vacare, sicut idem Apost. ait de virgine, ut facultatem habeat sine impedimento semper dominum obsecrandi. Hæc Porrotheus. Subiungit deinde Apost. Nam & qui certat in agone, non coronabitur, nisi legitime certauerit, ut autem legitime certet, debet se ab omnibus abstinere, sicut idem Apost. ad Corinth. scribit. Loquebatur autem de se, qui euangelium sine sumptu apud Corinth. ponebat, nihil ab eis accipiens propter pseudoapostolos, nequod offendiculum prædicationi poneret, quod si (inquit) qui in agone contendunt, ab omnibus cibis, quos appetunt, se abstinere, eo contenti, quem magister eorum eis adhibet, quid mirum, si me ab iis, quæ alioqui mihi liceant, propter aliorum tamen, & meam utilitatem abstinere? Quomodo autem se, ceterosque omnes verbi ministros presbyteros, de quibus a principio capitis tractauerat, recte cum iis compararet, qui in agone contendunt, qui ab omnibus se abstinere, si se saltem a venere non abstinere, & a cura, ac solitudine rei vxoribus? Præsertim cum ut nihil magis robur pugilis debilitarit, quàm venus, sic vires spirituales militum ecclesiasticorum nihil magis frangere potest, quàm se a venere non abstinere. Illam ergo Apostoli parabolam, de iis, qui in agone contendunt, & ab omnibus se abstinere, ad castitatem pugilum spiritualium, factorumque militum pertinere, interpretatus quoque est, ne sine auctore loquar, sanctus Ephrem Syrus in scripturis sanctis eruditissimus, cuius scripta post le-

ctionem.

tionem scripturarum in ecclesia olim, ut Hieron. testatur, recitabantur. Is ergo scribens ad quendam monachum, qui aiebat, melius esse, nubere, quàm vri, interpretabor latine, Audi (inquit) Apostolum dicentem, Volo omnes homines esse, sicut ego sum, sed vnusquisque proprium donum habet a deo, alius quidem sic, alius vero sic. Scilicet distinxit duos ordines hominum, βιωτικῶς, καὶ ἀποτακτικῶς, idest, sæculares, & renuntiantes, cum dixit, vnusquisque proprium donum habet a deo, alius quidem sic, alius vero sic, βιωτικῶς quidem, idest, sæcularibus permisit, quod ait, Propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat, & rursum, Honorabile coniugium, & thorus immaculatus, fornicatores autem, & adulteros iudicabit deus, ἀνοτακτικῶς vero, idest, renuntiantibus mandat illud, quod idem ait, Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere. Et paulo post, Ergo, ut supra diximus, sæcularibus quidem permisit, nubere legitime, renuntiantibus autem mandat continere, & quidem continere legitime. Duos itaque ordines demonstrauit Apostolus. tu autem monache vide, in vtro sis positus, & quod signum, aut notam indueris, quæ vota feceris, & quæ pacta cum deo constitueris. Secundum enim pactiones, & sponsones rationem reposcet deus. Sicut ipse dixit, ex ore tuo te iudicabo. Deinde subiugit, quod si omnibus permisisset illud, melius est, nubere, quàm vri, nemo vnquam virtutem castitatis coluisset, non Elias Thesbites, non Elissæus, non Ioannes, non ceteri omnes, quicumque se castrauerunt propter regnum cælorum, & castam carnem deo seruarunt, neque Apost. continens fuisset, nisi in præmium aspexisset. Hactenus sanctus Ephrem. Illud ergo Apostoli, qui in agone certant, ab omnibus se abstinere, grauissimus auctor non ad sæculares, sed ad renuntiantes pertinere voluit, ex quorum ordine sunt presbyteri, de quibus loquebatur, quorum est euangelium prædicare. Quos quidem, ut paulo supra dixi, postquam idem Apost. monuit in epist. ad Timoth. secunda, ne se negotiis sæcularibus implicarent, in quibus potissimum negotium sæculare est, dare operam coniugio, & procreationi liberorum, subiungit rursum eadem parabola vtens, qui in agone certat, non coronabitur, nisi legitime certauerit. Eisdem ergo præcepit beatus Petrus, ut sobrii essent, ac proinde casti, & vigilantes. id enim necesse est, eis ad legitime certandum cum aduersario, & tentatore suo.

R Rursus

Rursus Apost. in priore epist. ad Timoth. docens, atque describens, qualis episcopus, & presbyter esse debeat, vno enim nomine episcopi vtrunque ordinem significare solet, vt Ammonius Alexandrinus in cōm. act. Apost. notauit, quod qui episcopi (inquit) sunt, non possunt non esse presbyteri, docens, inquam, quales isti esse debeant, Oportet (inquit) episcopum irreprehensibilem esse, & sine crimine, id est, alienum ab omni iniustitia, sic. n. Clemens Romanus interpretatur, deinde, Vnius vxoris virum, non quod ea liceat vti, imo potius quia si monogamus fuerit, sit non leue præiudicium continentiae eius. Sic enim Innocen. primus epist. l. c. ix. intellexit, Vnius (inquit) vxoris virum dixit non permanentem in concupiscentia generandi, sed propter futuram continentiam. Idem rursus in eadem epist. c. iiii. sanxit, ne clericus viduam duceret, non quidem quod non liceat saltem clericis minoribus, vxoribus suis vti, sed ne (inquit) hoc præiudicium impeditus, non possit ad sacerdotium peruenire, in quo scilicet ab vxore propria abstinendum sit. Quod quidem non existimatur facturus, qui ita fuit libidinosus, vt eam, quæ alterius vxor fuit, in matrimonium accipere non dubitaret, quæ coniunctio ad digamiam pertinet. Sic quoque intellexit doctus Tertul. in lib. i. ad vxorem. Disciplina (inquit) ecclesiae, & præscriptio Apostoli non sinit Digamos prælidere, viduam allegi in ordinationem, nisi vniuiram non concedit. aram enim dei mundam proponi oportet, tota illa ecclesia de sanctitate describitur. Et magnus Basil. in commen. E saia oportere, ait, vt sit presbyter in expertus muliebris concubitus, aut vnus vxoris vir, ex quo satis perspicui potest, sensisse eum, abstinendum esse presbyteris ab vxore propria. Perinde enim est, quasi diceret, oportere, vt presbyter, aut sit virgo, aut si non sit, vt vnā tantum vxorem cognouerit. ita enim fieri, vt quoad fieri potest, virginitatem, quam non seruauit, redintegret. Etenim si illa vna vxore adhuc vti liceret, quid ineptius, magisque delirum, quam dicere, oportere, aut virginem esse, aut vnus vxoris virum, eaque vti. Quasi vero carnalis consuetudo vnus vxoris, quam ille antea duxerit, non satis sit ad explendam libidinem, ita vt contentum esse vna, ad castitatem pertinere videatur. Non ita est, imo monogamos iubet esse episcopos, presbiteros, diaconos, & hypodiaconos, vt verisimilius, & facilius casti deinceps existimentur, & sint. Idcirco enim subiunxit,

xit statim, sobrium, pudicum, ne dixisse, suspicaremur, sic vnus vxoris virum esse, debere, vt cum illa vna vxore misceri, permetteret, quod quidem non iam ad castitatem, sed ad incontinentiam pertineret. Deinde subiungit Apost. Domui suæ bene præpositum, id est, vt idem Clemens interpretari videtur, qui ea, quæ ad vsum temporalis vitæ pertinent, sine reprehensione administret. Sequitur, filios habentem subditos, si in correctione, inquam, et disciplina illos educavit, & erudiuit. Etenim si sui illum, & domesticum, & filium (inquit Clemens) non reueretur, nec sunt ei obediens, sed potius seditiones in eum excitant, quomodo alieni sub eius potestate missi, eidem obediunt? Ac filios, quidem dixit non generantem, sed habentem, vt plerique patres ecclesiastici notauerunt. Deinde addit, Cum omni honestate, siue castitate, id est, non in accusatione luxuriæ, vt idem Apost. ad Tit. scripsit. Significat enim ἀσωτία τῶ ἀκαθόγητα, cuius contrarium est σεμότης, ad quam castitas quoque pertinet, vt etiam beatus Hierony. interpretatus est, scribens enim aduersus Iovinianum, hunc que locum epistolæ huius explanans, vide (inquit) quanta pudicitia, siue castitas exigatur in episcopo, vt si filii eius impudici fuerint, ipse episcopus esse non possit, & sic offendat deum, vt offendit Eli, qui corripuerat quidem filios, sed non abiecerat. Et paulo infra idem Apost. diacono s (inquit) similiter σεμὸς, id est, honestos, & graues, ac reuerentia dignos. est autem pars huius honestatis pudicitia, siue castitas. quomodo n. honesti, & graues sint, aut quo honore, & reuerentia digni (hæc est enim vis verbi Græci) qui sacris semel dicati, ac consecrati nondum vxoribus parcunt, quasi sæculares, neque vasi earum propter assiduitatem orationis, & sacri ministerii honorem exhibere volunt? Subiungit deinde, Mulieres similiter σεμὸς, id est, honestas, & graues, ac reuerentia dignas. Præcipit autem hoc diaconis, quas voto castitatis obligari, ex eo intelligi potest, quod idem Apost. in priore ad Timoth. epist. de viduis adolentioribus scripsit, quæ cum ruperint habenas in Christo (hoc. n. declarare verbū καὶ ἀσπλιναῖ docet ipsius verbi interpretatio, quæ etymologia dicitur) nubere (inquit) volunt, damnationem habentes, quia primam fidem negauerunt. habenas ergo dicit voti facti, & fidei obstrictæ. harum ministerium, vt scribit sanctus Epiph. propter honestatem in lauandis mulierum corporibus versabatur, adde etiam, in do-

cendis nuptis adolescentioribus, ut ex epist. ad Titum intelligi potest. quas ecclesia sui temporis ex virginibus, ut idem Epiph. testatur, aut continentibus, aut viduis eligebat. Erat præterea aliud ministerium harum diaconissarum, ut Clemens Roman. tradit, ut nulla mulier ad episcopum accederet, nisi prius diaconissa diaconum adiret, & diaconus episcopo nunciaret. Quomodo igitur verisimile est, ut tanta diligentia adhiberetur in deligendis diaconissis honestis, & reuerentia dignis fide castitatis perpetuo seruandæ obligatis, & obstrictis, & in diaconis viris simile aliquid neglectum esset? quod si absurdum est, sic existimare de diaconis, multo magis fuetit de presbyteris. & magis adhuc de episcopis. Tamen quod hic ait Apost. de mulieribus, quas hic iubet esse *σεμνὰς*. i. honestas, graues, & reuerentia dignas, de vxoribus episcoporum, presbyterorum, & diaconorum idem Clemens interpretari videtur, quod magis ad rem propositam de cœlibatu sacrorum ordinum facit. describens enim virtutes episcopi, & presbyteri, si est (inquit) fidelis, ornatus, honestus seu pudicus, deinde subiungit, Si habet, aut habuit vxorem fidelem, & honestam; siue pudicam. Vnde repudiatam, aut meretricem, aut violatam duxisse in sacris decretis eodẽ pertinet, quo digamia. Satis itaque præiudicii est futuræ continentiæ presbyteri, si virginem duxit, & ea si talis est, idest, grauis & honesta. Nequis vero in hac obseruatione verborum, cum presbyteros iubent Apostoli esse pudicos, sobrios, continentes, honestos, obiiciendum nobis existimet, quod idem Apost. nuptis fœminis præcipiat, amare viros suos, & liberos, ac simul castas esse, sic enim fortasse voluit, castos esse sacros ministros ecclesiæ, respondebo eis verbis Sixti, quem sæpe in hoc libro citamus, nos (inquit) de vera, non de coacta castitate tractamus, quam ita definire necesse est, ut ab omni coitu, & concupiscentia aliena esse teneatur. quæ neque apud illos sincera esse credenda est, qui eam vel mentis motu violauerunt, dicente domino, Quicumque viderit mulierem ad concupiscendum, mœchatus est eam in corde suo. Hæc enim in vtroque sexu vera est castitas, quæ nec corpore, nec mente polluitur. Ceterum quisquis vel matrimonii sui semper incontinentis est, castus esse, quomodo dici possit, ignoro. Aliud est, si inter castitatem, & incontinentiam nulla diuersitas est, quod si ita est, erit continens non castus, si incontinentis castus. Aut si ratio non cõcedit,

ut

ut continens castus negetur, eadem etiam incontinentem castum haberi prohibebit, neque enim continentiam, & incontinentiam negari diuersitas potest, diuersitas enim eiusdem causæ statum non potest obtinere. Dicit quidem potest casta fœmina seruatis viro suo fidem, sed marito casta, non a marito, nisi etiam a marito continens fuerit, vir quoque si non mœchetur, a mœchia castus dicendus est, non a muliere, nisi ab vxore sit continens, quia & vxor mulier esse credenda est. Mira enim castitas hæc est, in parte concupiscentiæ nullius sexus nosse consortium. Hanc. n. in duas diuidimus species, Vnam virginitatis, & viduitatis, alia huic matrimonii iungenda est continentia, cū cõiunx ita viuens moritur, ut habens non habeatur. Hæc Sixtus in lib. de castitate. Admonet Athanasius, nõ oportere in scripturis κατ' ἀκριβειαν ἐκφράζειν τὰς λέξεις, idest, subtiliter, & limate verba interpretari, sed secundum naturam, & conuenientiam rei, & propositi. Ut hic fœminis nuptis, & quidem adolescentioribus præcipit Apostolus, castas esse, idest, fidem maritis seruare, & quantum fieri potest, & cõuenit sæcularibus vxoribus, pudicas esse, cum vero de ministris sacris loquitur scriptura, & castitatem ab eis requirit, & honestatem, profecto tantam requirit, quantum ministerii faceri, & sacri ordinis status, natura, & ratio, ac professio postulat, idest, abstinere semper ab vxoribus suis, ut qui tantum solliciti esse debeant, quæ dei sunt, quomodo placeant deo, non autem quæ mundi sunt, quomodo placeant vxori. Opus itaque est in scripturis prudente, & attento auditore, sicut ipsa scriptura monere solet. Rursus Apost. in epist. ad Titum oportere, ait, Episcopum esse castum, sanctum, & continentem. Similia sunt hæc inter se, multa enim dici solent secundum similitudinem, ut quidam ex sapientibus huius sæculi ait, est quidem castus, ut idem quoque tradit, qui se abstinet a venere, nec eam appetit, continens vero est, & dicitur, qui ita se abstinet, ut veneris appetentias, & voluptatis titillationem vincat. Oportet ergo secundum scripturam, ut episcopi, & presbyteri ab omni venere se abstineant, siue appetentias libidinis, & titillationes habeant, siue non habeant, quod est, esse castos, & continentes. imo oportet esse sanctos, idest, carere omni impuritate, & immunditia corporis, & spiritus, est enim ἀλόγως, ut diuinus Dionys. tradit, puritas, & munditia plena, ex omni parte incontaminata, & impolluta. vnde deriuata

ta

ta est (inquit Sixtus) egregia illa Græcorum sacerdotum ante cõmunionem præfatio, τὴν ἀγίων ἁγίων, idest, sancta sanctis. Vt intelligat (inquit) qui se non sanctificatum agnouerit, idest, a uere non abstinuisse, de hac enim loquebatur, sancta sibi non debere contingere. Vbi ergo sunt, qui opinantur, propter appetentias carnis vehementes licere presbyteris, aliisque ministris sacris miscere se cum vxoribus suis? cum Apostol. non frustra requirat ab eis, non hoc tantum, ut sint casti, sed etiam puri omnis libidinis, & continentes. Rursus in eadem epist. ad Titum si senioribus, quos πρεσβύτερος vocat, præcipit, ut sint casti, idest, ut abstineant se non quidem ab alienis, ab eis enim non se abstinere, turpe est, & semper habitum fuit apud omnes. quid. n. delirius, & lædus sene adultero? Quod est vnum ex numero triũ illorũ, quæ aia Ecclesiastici odit, & vehemeter execratur, se nẽ dico adulterũ, si inquit, senioribus mũdi, qui sæculares sunt, præcipit, a suis abstinere, quanto magis intelligendum est, idem præcepisse vere senibus, idest, presbyteris, quibus nomen dedit iuxta Sapientiam Salomonis non ætas annorum numero computata, sed canities senis, & vita immaculata. qui tales esse debent, quales Moyses ad sustinendam secum populi curam iussu domini elegit de senioribus Israel, quos nouit, sicut scriptum est, quod senes populi essent, ac magistri, & duces. An sanctiores esse debent, & castiores senes sæculares, quàm senes spirituales? senes mundi, quàm senes ecclesiæ? Deinde subiungit Apostol. Anus similiter, diaconissas dicit, quas, ut recte sanctus Epiphanius obseruauit, non presbyteridas, sed presbyteridas appellauit, ne ali quid muneris sacerdotalis in ecclesia administrare existimarentur. Quod si diaconissæ, quia sunt sacræ, ut ex eo verbo, quod Apostol. subiungit, intelligi potest, cum præcipit, esse in habitu ἰσοπρεπεί, idest, qualis decet sacras, si, inquam, istis, ut sacris præcipit, castas esse, quanto magis credendũ est, præcepisse idem ministris ecclesiæ, qui sunt magis sacri, magisque sacra tractant? Itẽ paulo infra, Apparuit (inquit) gratia domini nostri Iesu Christi omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegates impietatem, & sæcularia desideria, caste, & pie viuamus in hoc sæculo. Duos ordines omnium, qui Christi sunt, complexus est, sæcularium, quos vocant τὸν κοινόν, tum βιωτικόν, & non sæcularium, quos vocant ἰσοπρεπεί, πνευματικόν, ἀποτακτικόν, qui sunt

episco-

episcopi, presbyteri, diaconi, hypodiaconi, & monachi. Abnegationi quidem impietatis opposuit pietatem, quæ propria est hominis verè Christiani, qua deus, sicut decet, in spiritu, & ueritate colitur, abnegationi uero sæcularium desideriorum opposuit castitatem, quæ est propria τῶν ἰσοπρεπείων, de quibus in hac epist. dedit præcepta. Ea uero dici hoc in loco sæcularia desideria, quæ ad professionem sæcularium, & carnalis coniugii incontinentiam pertinent, interpretari etiam uidetur sancta dei ecclesia, quæ hypodiaconos, qui est primus ordo sacer, his uerbis cum ad ordinationem accedunt, de castitate, quam deinceps seruare debent, admonere solet in hunc locum Apostoli intuens, Haecenus enim liberi estis, licetque uobis pro arbitrio ad sæcularia uota, siue desideria trãfire, idest, vxores ducere, ad utendum scilicet, aut ductis uti, deinde subiungit, Quod si hũc ordinem susceperitis, non amplius licebit, quod statim Paulum secuta interpretem declarat subiungens, sed castitatem deo adiuuante perpetuo seruare oportebit. Similiter Paulus, quod dixerat, abnegates sæcularia desideria, declarauit subiungens, ut caste uiuamus.

Venio iam ad alium locum scripturæ. Dominus in Apocal. beati Ioann. episcopum Pergami reprehendit, quod ex ecclesia sua non eiiceret ministros ordinis sacri, qui ad exemplum Nicolai diaconi, qui fuit vnus ex vii. ab vxoribus suis non se abstinebant, quod quidem populo uniuerso scandalum erat. Cum. n. ministri ecclesiæ, qui alios doctrina tum purgare, tum illuminare, tum perficere debent, iidem non caste uiuunt, præfecto ad castitatem alios hortari non bene possunt, nec rursus eos ab impudicitia dehortari, imo exemplo eorum, qui semper casti, & sobrii esse debebant, & non sunt, discunt edere, & fornicari tanquã discipuli Balaam. Itaque Angelo Pergami ecclesiæ (inquit) scribe &c. Et paulo post, Habeo aduersus te pauca, quia habes illic, scilicet in ecclesia, tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Israel edere, & fornicari, ita habes, & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. Sed ne sine auctoribus, ac testibus loqui existimer, interpretabor Latine, quæ Clemens Alex. in tertio libr. Stromatum posuit, quæ Eusebius quoque Cæsariensis in tertio Ecclesiastice historiæ repetiuit. Cum (inquit) Nicolaus vxorem pulchram haberet, eidemque post ascensum domini in cælum Zelotypia in vxorem ab Apostolis exprobraretur, pduxit eam in mediũ,

ut cuiusque vellet, nubere. hoc enim aiebat, cum eo conuenire, quod doceri audisset, oportere, uti carne præter voluntatē carnis, hoc enim significat, *καὶ πρὸς τὸν ἀδελφόν*. cuius exemplum, & dictum quidam simpliciter, & inconsiderate secuti, imprudenter se ad scortandum dederunt, ego vero audio, Nicolaum nulla alia muliere præter suam usum esse, imo filias eius, & filium usque; ad senectutem virgines permanisse, quæ cum ita sint, sequitur, ut producere uxorem, in quam Zelotypus erat, in medium Apostolorum, eo spectare videretur, ut se passione Zelotypiæ eo modo liberaret. Qui quidem quod carne præter voluntatē carnis uteretur, satis docebat, quod ab ea voluptate se abstinerebat, quæ vehementer expeti solet. Aiunt enim, sic Matthiam docuisse, pugnantū esse cum carne, eademque præter voluntatem eius vitandum, ac nihil carni ad voluntatem eius permittendum, animam vero fide, & charitate augendam. Hætenus Clemens. Quod ergo Nicolao, ut Clemens ait, Zelotypiam uxoris apostoli exprobrarent, satis declarat, quod iam illi non licebat, cum ea rem habere, cum qua quod haberet, suspicionem dabat ipsa Zelotypia est enim Zelotypia, ut quidam definiunt, ægritudo ex eo, quod alter se, quod ille ipse concupierit, potiat. Confirmat hoc ipsum idem Nicolaus, qui se Zelotypia liberare voluit uxorem eiciendo, quasi vni domino, cui se totum addixerat, cum factus fuerat diaconus, tantum placere vellet, ne esset diuisus, satis, inquam, declarat hoc, scilicet non licuisse ministris ecclesiæ sacris, uti vxoribus, id enim esse, duobus dominis seruire. qui enim ut Apostolus ait, cum vxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Item sanctus Epiphanius, Nicolaus (inquit) cum esset vnus ex vii. diaconis, præpositus etiam ipse curæ viduarum, postea inuasit eum Diabolus, seduxitque cor eius. Habebat enim uxorem pulchra forma, à qua se abstinerebat ad exemplum, & imitationem eorum, quos videbat, deo esse addictos. Hæc ergo erat doctrina Christi, ut ministri sacri se ab vxoribus abstinerent. Deinde subiungit, Sustinuit itaque aliquanto tempore, non tamen usque ad finem perseuerauit, cohibendo intemperantiam, quin potius cum vellet tanquam canis ad vomitum reuerti, captatis quibusdam excusationibus non honestis, excogitabat ad defendendam suam libidinem ea, quæ magis conducere videbantur. Ad extremum ergo lapsus de proposito,

sito, atque instituto suo, cum vxore sua rem habuit. Est ergo vita cœlebs propria sacrorum ordinum, quam qui non seruant, proprium institutum, & scopum non seruant. Deinde subiungit, Cum vero videret, quod veneri succubisset, metueretque, ne deprehenderetur, audebat dicere, quod nisi quis quotidie libidinose ageret, vitam æternam consequi non posset. deinde cum videret, uxorem suam pulchram esse, & quod seipsam humiliter & abiecte gereret, zelotypia captus, ex sua libidine de aliis existimabat. Quare principio quidem uxorem conuicit, & criminationibus quibusdam prosequitur, ad extremum vero eo prorupit, ut non solum voluptatem corporis naturalem, sed infandas etiam libidines, & nequitas sceleratissimas excogitaret. Hæc Epiph. Huius vero Nicolai hæresim contra cœlibatum ministrorum sacri ordinis sic idem Epiph. in extrema parte eiusdem capituli confutat. conuertam rotidem verbis. Vbi (inquit) Nicolae opinione tua, illud, quod dominus dixit, impletur, sunt eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt, & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus, & sunt eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter regnum cœlorum? quomodo te, & eos qui tibi credunt per libidinem, & impudicitiam decepisti veritatem dei in iniustitia detinendo? Scilicet quia factus diaconus, ab vxore sua non se abstinerebat, de iniustitia eum condemnat, tanquam violatorem eunuchismi cum sacro ordine connexi, in quem ordinem se ultro dicauerat. Rursus Epiph. Vbi (inquit) apud te impletum est illud Apost. de virginibus præceptum domini non habeo, consiliū autem do tanquam misericordiam consecutus? ubi illud, bonum est homini, sic esse? Et iterum, Virgo cogitat, quæ sunt domini, quomodo placeat domino, ut sit sancta corpore, & spiritu? Quam multa de castitate, & virginitate dici possent? sed mihi propositum fuit ad utilitatem legentium his duobus, aut tribus locis scripturæ sanctæ ridiculam istam hæresim refellere. Hæc Epiph. quibus satis aperte docet, ministros ecclesiæ sacros a summo usque ad minores diaconos debere, non esse diuisos, ut ii, qui cum vxoribus sunt, sed potius cogitare, quæ domini sunt, quomodo placeant domino, ut sint deinceps sancti corpore, & spiritu, quod commune habent cum virginibus. Idem Epiph. affirmat hanc hæresim ab spiritu sancto per Apocalypsim beati Ioannis confutatam esse, cum scribens (inquit) ad vnam ex ecclesiis ex persona



domini, id est ad episcopum, qui præerat illi ecclesiæ cum virtute sancti angeli, qui est in altari, ( sic enim interpretatus est ) habes ( inquit ) hoc bonum, quod odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi. & paulo post episcopo Pergami, habes & tu illic tenentes doctrinam Nicolaitarum. quæ vero hæc tenent dicta sunt, satis declarant, qui sint tenentes doctrinam Nicolaitarum, scilicet qui cœlibatum sacrorum ordinum violant, ut Euangelici, & Græci, quod eis tempore Leonis noni obiecit Umberto Cardinalis respondens aduersus Nicetam Pectoratum ad ea, quæ Græci Latinis exprobrant, & obiiciunt. Subiicit deinde Apocalypsis, Pœnitentiã age, sin minus veniam tibi cito, & pugnabo cum illis in gladio oris mei. Iubet episcopo, ut tollat de medio, id est, ut eiiciat ex ecclesia eos, qui eiusmodi sunt. hoc. n. vult, cū iubet ei, agere pœnitentiã, si quidem de hoc eum acculauerat, quod haberet illic, id est, in ecclesia tenentes doctrinam Nicolaitarum, sin autem non fecerit, minatur animaduerturũ se in eos, quæ animaduersio ad supplicium quoque episcopi pertinebat, etsi leuius, ut cuius peccatum nõ ita graue, ut illorum, esset, idcirco non dixit, pugnabo tecum, sed cum illis, qui grauissimo, & incurabili morbo Nicolaitarum laborarent, quæ autem sequuntur, valde quoque accommodata sunt ad propositum de Nicolaitis, qui ministris sacri ordinis nuptiarum vsum concedebãt. Quia enim scriptura sancta libidinosum cum elurione cõparare solet, cui omnis panis suauis est, ut de fornicario dixit Ecclesiasticus, idcirco apposite subiungit Apoc. vincenti, scilicet eluriam carnalem, & libidinosam Nicolaitarum dabo manna absconditum, sic vocat beatam in cœlis bonorum omnium expletionem iuxta parabolam Euangelii de edendo, & bibendo in regno dei, absconditum vero vocauit, quia scriptum est, quod oculus non vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascēdit, quæ præparauit deus iis, qui diligunt illum. Sequitur, Et dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen nouum, quod nemo scit, nisi qui accipit, quia qui dant operam nuptiis, & generationi, nominis sui memoriam procreatione liberorum conseruare, & perpetuare uolunt, idcirco secundum antecedentis propositi rationem promittit continentibus ministris nomen nouum, id est, conueniens gratiæ nouæ legis, sic etiam apud Esaiam eunuchis, iis scilicet, qui se propter regnum dei castrauerũt, promittit

promittit nomen melius a filiis, & filiabus. Quod uero candidum vocat calculum, satis conuenit cum castitate, cuius puritatem tanquam in simbolo albus color designat. Deinde quod ait de illo nouo nomine, Quod nemo scit, nisi qui accipit, videtur simile esse, ut illud de Cantico nouo, quod innumerabiles virgines in eadem Apocalyp. canunt, Quod nemo ( inquit ) poterat dicere, nisi illa. cxliiii. milia, quibus scilicet id deus concessit, quia ipsi non defuerunt gratiæ dei, sic hoc loco, Nemo ( inquit ) scit, nisi qui accipit, is autem accipit, cui deus dat, & rursus ei dat, qui vult accipere, sicut dominus in Euangelio de hoc dono eunuchissimi dixit, qui potest capere, capiat, in quo & libertas accipientis, & benignitas dantis, & ipsius doni excellentia notatur. Præterea ut scripturis hæc de re finem imponamus, quæ Apost. docuit in epist. ad Corinth. rum de virginitate, tum de continentia, quis ad illa docenda, & prædicanda idoneus in ecclesia erit? an presbyteri incõtinentes, qui se ab vxoribus nõ abstineant? poterunt ne illi hortari sæculares, ut non ducant? aut eis postquam dixerint, dicent exemplo Pauli, Volo vos esse, sicut me ipsum? Clemens Rom. in. ii. lib. de Apostolicis doctrinis Paul. Apostolum partim sequens, partim interpretans quæ episcopos, & presbyteros habere oporteat, ex quibus castitas est, subiungit, Habeat hæc episcopus, quoniam si reprehensione dignus non sit, coget discipulos suos exemplo conuersationis, suæ, eorum, quæ ipse facit, imitatores esse, sicut ait Oseas, propheta, Et erit sicut sacerdos, sic & populus. Ad hoc enim positi, & constituti sunt episcopi, & presbyteri, ut subditum habeãt populum, doceant, arguant, iudicent, offerant deo pro peccatis eius, deniq; ut sint eorum gloria, & exemplum omnis virtutis, ut idem Oseas, vbi hoc dixit, significauit. Subiungit deinde idẽ Clemens, Dominus enim & magister noster Iesus Christus dei filius prius cœpit facere, & tunc deinde docere, vnde in Euangelio ait, Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. Ergo ut sacerdos virginitatem, & castitatem legitime doceat, debet & ipse ab vxore sua, si habet, se semper abstinere; ut sit tanquam non habens. Rursus subiungit idem Clemens, Vos ergo ( episcopos, & presbyteros dicit ) oportet scopum esse sæcularium, ad quem illi colliment, sicut scopus vester Christus est. Quomodo igitur scopum virginitatis, aut etiam castitatis

in sacerdotibus habebunt, si eis liceat non esse castos? id est, si eis liceat, saltem vxoribus suis uti?

Ex his, quæ hæcenus ex scripturis sanctis protulimus, satis hæcenus, nisi fallor, castitatem sacrorum ordinum concludimus, & demonstrauimus. Quare qui his sanis dñi nostri Iesu Christi sermonibus, & huic, quæ secundum pietatem est, doctrinæ non acquiescit, superbus est, (inquit Apost.) nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum. Languorem vocat, ut ait Clemens Alex. captiuam differendi rationem. qua hæretici eam partem theologiæ opprimere, & obscurare tentant, quam diuinus Dion. in epist. ad Tit. demonstratiuam vocat. quæ cum expresso dei verbo, ut idem ait, connexa, & colligata est. Superest iam, ut in ore non duorum, aut trium iuxta legem Moysis, sed ut in ore multorum stet hoc verbum. proferre nubem testium, qui coelibatum sacri ordinis diuina lege sancitum esse affirmant. Ac primum quidem ipsa forma ecclesiastica, & catholica, qua omnes ecclesiæ utuntur in his admonendis, qui ad sacrum gradum ascendere volunt, locupletissimus testis est, & magnæ auctoritatis, ac ponderis. sic enim ait ordinator, Fratres dilectissimi, ad sacrum subdiaconatus ordinem promouendi, iterum, atque iterum considerare debetis attente, quod onus hodie appetitis. Hæcenus enim liberi estis, licetque vobis pro arbitrio ad secularia vota transire. Quod si hunc ordinem susceperitis, amplius non licebit a proposito resilire, sed deo, cui seruire regnare est, perpetuo famulari, & castitatem illo adiuuante seruare oportebit, atque in ecclesiæ ministerio semper esse mancipatos. Non dixit, castitatem seruare, ne mandatum ecclesiæ exillimaretur, sed castitatem seruare oportebit. hæc enim propria est ordinis sacri, & ab eo inseparabilis, quam lex diuina ab eo requirit, quem semel ordinis sacri fecit. Subiungit deinde ordinator, Proinde dum tempus est, cogitate, etsi in sancto proposito perseverare placet, in nomine Domini huc accedite. his ita ab ordinatore propositis, ac denunciatis, quibus placet accedere, licet non verbis, re ipsa, & facto castitatem secundum naturam, & proprietatem sacri gradus, quem sponte accipiunt, promittunt, ita ut qui deinceps non seruauerint, mandati violati, & fidei fractæ rei sint. Est. n. castitatis obligatio ita annexa ordini sacro *ὡσπερ ὄψις*, & ut ita dicam substantialiter, ut qui ad ordinem sacrum ascendere voluerint,

rint, statim ratione ordinis sacri castitatem seruare lege diuina teneantur. Vnde Synodus. ii. Carthaginensis Can. ii. ordines sacros dicit *συμπεπλεγμένους δεσμῶ τῆς ἀγνείας διὰ τὴν καθεστρωσμένην* id est, connexos, & colligatos vinculo castitatis propter consecrationem. Deinde hæc ipsa Synodus Carthag. in eodem Canone, Placuit, inquit, ut hi tres gradus, episcopi, presbyteri, & diaconi, ut decet sanctos episcopos, & sacerdotes, & Leuitas, & qui ministrant diuinis sacramentis, in omnibus continentur sint, ut possint, quod a deo precantur, impetrare. Non prætermisit hic hypodiatonos, ut aliquando opinatus sum, ut de hoc quoque admoneam, sed potius eorum gradum cum gradu, & nomine diaconorum coniunxit, quod omnis diaconus sit hypodiatonus, licet non vicissim. imitata est Synodus Apostolorum, qui propter familiarem scripturæ sanctæ *βραχυλογία* ne ipse quidem hos duos gradus nominibus distinxit, sed potius in gradu, & vocabulo diaconi hypodiatonum cōprehendit. Idem fecit Dion. Areop. distinxit tamen beatus Ignatius, qui fuit quoque Apostolorum discipulus, & post eum infiniti alii patres. Tametsi satis eadem Synodus significauit, non se prætermisisse hypodiatonos, cum post Leuitas subiunxerit, & qui ministrant diuinis sacramentis, hypodiatoni enim altari, & sacris in suo ordine ministrant. Deinde ut intelligeremus, quam auctoritatem hic Canon haberet, scilicet diuinam, subiungit Synodus, Ut quod Apostoli tradiderunt, & a patribus temporibus ecclesia tenuit, & nos seruemus. Præterea, quo magis intelligeremus, quid esset, in omnibus continentur esse, subiungitur, Ab vniuersis episcopis dictum est, Omnibus placet, ut episcopi, presbyteri, & diaconi, & qui sacramentis ministrant, pudicitiae custodes etiam ab vxoribus suis se abstineant. Et rursus, ab omnibus dictum est, Placet, ut in omnibus, & ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altari deferunt. Idem confirmauit Syn. iii. Carthaginensis. ccxvii. episcoporum, quæ Canone. ii. hunc ipsum canonem totidem verbis renouauit. Et rursus Canone. xxv. eandem auctoritatem Apostolicam traditionis secuta eandem perpetuam abstinentiam ab vxoribus propriis ministris sacris sacri altaris his verbis sanxit, Ut episcopi, presbyteri, diaconi, & hypodiatoni *κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους*, id est, secundum proprias definitiones, & ut explanatius dicam, secundum naturam, & proprietatem cuiusque gradus sacri, ab vxoribus suis se absti-

abstineant. Tam hic hypodiatonos quoque nominavit. Item Dionysius Areop. Pauli apost. discipulus cum de mysterio pontificalium consecrationum tractat, signum ( inquit ) crucis, quo episcopi, sacerdotes, & ministri, diaconi scilicet, & hypodiatoni signantur, designat, debere eos, prorsus omnes pariter appetitus carnales continere, habereq; *μη ἐπιθυμῆσαι*, idest, non operari illos. Idcirco autem omnes pariter appetitus carnales dixit, ut appetitum carnalem etiam concubitus cum propria uxore comprehenderet. Quod quidem non ab alio, quam ab apostolis didicit, & a Christo per apostolos, quos sic docuisse, & predicasse Synodus. ii. Carth. ut paulo supra ostendimus, testata est. Idem sentit Sixtus in lib. de castitate, in quo totum fere caput vii. i. Cor. eruditissime explanans, præcipit ( inquit ) Apostolus coniugibus paruo tempore incontinentes esse, ut maiore spatio vacare possint, id enim significare ait illud, nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, unde statim de abstinendo se ab uxore propria, quia id ab oratione abducatur, & retrahatur, sic ait, Non admittit incontinentia ad officium sacerdotii, sed potius necesse est, ut sacerdotes sint continentes, Necesse esse dixit, scilicet secundum scripturam Pauli, hanc enim toto fere libro accuratissime interpretatur. Rursus idem Sixtus, postquam ( inquit ) cepit Iesus docere, omnes eius discipuli aut continentes fuisse inveniuntur, aut virgines. Ut enim Hieronymus adversus Iovinianum scribit, postquam discipulus Christi factus est Petrus, socrum eius legimus, uxorem eius non legimus. Clementis enim ( inquit ) Periodi, quæ scilicet de uxore Petri narrat, apocryphæ sunt. Ac rursus idem Sixtus sacerdotes cum angelis comparat, quos ( inquit ) deo assistere, & deo hostias offerre, non nisi continentes licet. Imo propter castitatem, & cælibem vitam, ac non tantum propter officium, & munus, quod tractant, & administrant, credo angelos ab Apostolo vocatos esse eo præsertim loco, in quo docebat de uelando capite mulieribus in ecclesia propter angelos, idest presbyteros, ac ministros sacri ordinis, ne scilicet libidine tentarentur, quos oportet castos esse, ut filios resurrectionis, & angelos dei non nubentes, aut si uxores duxissent, essent deinceps, tanquam non habentes. Præterea Siritius Pont. idemq; sanctus confessor in epist. ad Imerium Tar-

raconen.

raconen? Plurimos ( inquit ) sacerdotes Christi, atque Leuitas post longa consecrationis suæ tempora tam de coniugibus propriis, quam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hac præscriptione defendere, quia in uetere testamento sacerdotibus, atque ministris generandi facultas legitur attributa. & paulo post, ne quis suspicaretur non Christi, sed Pontificis esse hanc de cælibatu sanctionem, subiungit, Et ideo ecclesiâ, cuius sponsus est speciosus forma, castitatis voluit splendore radiare, ut in die iudicii, cum rursus aduenerit, sine macula, & ruga eam possit, sicut per Apostolum instituit, reperire, quarum sanctionum scilicet Christi, & Apostoli eius sacerdotes omnes, atque Leuitæ insolubili lege constringimur, ut a die ordinationis nostræ sobrietari, atque pudicitæ, & corda nostra mancipemus, & corpora. Rursus idem Siritius epist. iiii. in Synodo episcoporum lxxx. de iis capitulis, quæ epistola ipsa continet, quorum est unum de cælibatu sacrorum ordinum, inter cætera sic præfatus est, Literas tales dare placuit, non quæ noua præcepta aliqua imperent, sed quibus ea, quæ per ignorantiam, desideriamq; aliquorum neglecta sunt, obseruari cupimus, quæ tamen apostolica, & patrum constitutione sunt constituta. Scriptum est, State, & tenete traditiones nostras siue per sermonem, siue per epistolam, & quæ sequuntur. An potuit explanatius loqui? non noua præcepta esse dicit, de quibus literas dare velit, sed quæ ab apostolis sancita erant. Itē Innoc. i. Si beatus ( inquit ) Apostolus ad Corinthios scripsit, dicens, Abstinetes uos ad tempus, ut vacetis orationi, & hoc utique laicis præcepit, multo magis sacerdotes, quibus & orandi, & sacrificandi iuge sacrificium est, semper debent ab huiusmodi cōfortio abstinere. debent dixit, scilicet præcepto Pauli. id enim intellexisse, ex iis, quæ sequuntur, clarius perspicitur potest, subiungit enim. Si forte creditur hoc licere, quia scriptum est, Unius uxoris virum, non permanentem in concupiscentia generandi dixit, sed propter futuram continentiam, hac enim ratione, & causa digamos ordine sacro prohiberi interpretatur, scilicet propter futuræ incontinentiæ suspicionem, Unius vero uxoris virum requiri propter futuram continentiam. Annon satis plane, & aperte significat sanctus Innoc. præcepto Apostoli debere esse castos, & cælibes sacerdotes, id est, se etiam ab vxoribus abstinere.

abstinere? Adhæc, sanctus Epiphanius scribens aduersus Catharos hæreticos, qui cum digamis non communicabant, **Qui non intelligentes** (inquit) perfectam dei doctrinam, ad aliam viam errantes se conuerterunt, **Quæ** n. de sacerdotio propter excellentissimum sacrificandi munus tradita sunt, in omnes fortasse competere arbitrati sunt, ut qui audissent, Episcopi reprehensibile esse, **Vnius uxoris virum**, similiter in diacono, & presbytero. Deinde subiungit, **Re vera enim sancta dei prædicatio post aduentum domini non admittit post primas nuptias mortua uxore secundis nuptiis copulatos**, idque propter excellentiam honoris sacerdotalis. **Atque hæc quidem constanter, & perfecte seruat sancta dei ecclesia**, imo & eum, qui unius uxoris vir adhuc filios ex ea generat, non admittit, scilicet prædicatio dei. Deinde sequitur, **Sed cum admittit qui ab una uxore se abstinet, aut viduus factus est**, similiter in diacono, presbytero, & hypodiatono, præsertim ubi perfecte seruantur ecclesiasticæ regulæ, regulam ecclesiasticam vocat hic dispositionem, siue ordinationem ecclesiæ secundum doctrinam apostolicam, ut ex ipsa verborum consequentia perspicere potest. Sequitur deinde, **sed omnino dices mihi, in nonnullis locis sacerdotes, diaconos, & hypodiatonos adhuc dare operam liberis**, at hoc, inquit, non ex canone, sed ex vitio, atque ignauiâ hominum illius temporis profectum est, & quia non reperiretur satis ministrorum præ multitudine hominum. **Cum enim bene ab spiritu. s. disposita, & ordinata quod magis decorum est, semper viderit ecclesia, didicit nunquam ab studio diuini cultus auocari.** Hactenus sanctus Epiphanius. **Quid his clarius?** Annon clara voce affirmat, ex prædicatione dei profectam esse legem cælibatus? Item Eusebius. Cæli. lib. i. demonstrat euang. de veteris, & noui testamenti coniugiis, & continentia differens, cum commemorasset multos ex veteribus, qui principio liberos procreassent, deinde vero continentis fuissent, subiunxit, **Secundum vero leges noui testamenti non omnino prohibitum est, dare operam liberis, quin potius de hoc similiter nobis, atque ueteribus sanctis constitutum est, Oportere enim ait scriptura, episcopum esse unius uxoris virum, Verum qui sunt sacri ordinis, & monachi, debent deinceps abstinere se à concubitu uxorum, quicumque vero non sunt donati tanto munere diuini cultus, hos scriptura laxat, quasi illud aperte ceteris de-**

ris denuntians, ac prædicans, **Honorabiles nuptiæ, & thorus immaculatus, adulteros autem, & fornicatores iudicabit deus.** Nihil huius auctoris sententia de cælibatu sacrorum ordinum obscuritatis habet. Plane affirmat, secundum leges noui testamenti non licere, dare operam liberis iis, qui sunt sacri ordinis, aut in vitam asceticam dicati, idest monachi, iis uero, qui sic non sunt, idest, sacri ordinis, neque se uoto castitatis obligarunt, licere. Idem affirmat Gregorius Nyssenus in libro elegantissimo, quem de uirginitate scripsit. loquens enim in extremo capite de sacerdotibus, quomodo (inquit) offers deo, tametsi ad hoc unctus sis, qui non audis legem, quæ prohibet, consecrari non castum? ergo contra legem diuinam de ordinandis facit, qui non est in sacerdotio cælebs, neque potest unquam offerre, ad quod ordinatus est, qui semper castus non est. Idem sensit beatus Hieronimus non uno in loco aduersus Iouinianum, ut cum ait, sed neque unius uxoris uirum filios generantem admittit ecclesia, scilicet sequens doctrinam Christi, & apostoli prædicationem, qui ut idem Hieronymus notauit, filios habentem, non facientem dixit. Et Rurfus, si iis (inquit) qui ex populo sunt, Apostolus præcipit, dicens, ut ad tempus uacent orationi, quanto magis præcipit sacerdotibus *ἵνα ἀμειψόμενοι*, idest, ut semper abstineant, ut scilicet uacare possint *ἀμειψόμενοι*, idest, inter se, & incessanter. Idem in commentariolis epistolæ ad Titum, sanctum (inquit) & continentem dixit, non à libidine solum, & uxoris amplexu, sed ab omnibus perturbationibus animi. Nequis uero, cum scriptura sancta ab iis, qui sunt sacri ordinis, continentiam requirit, aliter continentiam uerbum interpretaretur, notauit idem Hieronimus in eisdem commentariolis, incontinentiam, & continentiam nunquam nominari ab Apostolo nisi causa luxuriæ. Deinde subiungit, dicit continentiam sanctam, ne, quia unius uxoris fecerat mentionem, locum incontinentiæ dedisse putaretur. Item beatus Ambrosius in comment. epistolæ ad Timotheum non canonem ecclesiasticum, sed scripturam sanctam interpretans, de diaconis, imo etiam de hypodiatonis, quos uno uocabulo communi diaconos nominauit, si filios (inquit) bene gubernauerint, & domos suas, idest, uernaculos, aut domesticos, poterunt digni fieri sacerdotio, & fiduciam habere apud deum, ut sciant se posse impetrare, quod postulant, iam de cetero ab usu feminæ se

cohibentes. Et paulo post apertius adhuc, si enim (inquit) plebeis hominibus orationis causa ad tempus abstinere se præcipit, scilicet Apostolus, ut vacent orationi, quanto magis Levitis, aut sacerdotibus, quos die, noctuque pro plebe sibi commissa oportet orare? quod si præcipit Apostolus, continentem esse, quia eorum precatio perpetua esse debet, est ergo iure divino sancita eorum castimonia. Item Arator temporibus Iustiniani imper. postquam scripsit in xvi. caput historiarum apostolicarum, quid lex Moysis de veterum sacerdotum castitate iuberet, quid rursus lex euangelica de castitate, & vita cœlibe episcoporum, presbyterorum, ac ministrorum sacrorum statuisset, sic ait, Ecclesiarum nunc alma fides sine fine pudicos pontifices iubet, esse suos, cum almam fidem ecclesiarum dicit, euangelium intelligit, cui cedit ecclesia, & cum sine fine pudicos, cœlibes dicere voluit, si heroici versus ratio pateretur, hoc enim significauerat, cum paulo supra pro cœmii loco dixerat, altera res etiam superest in carmine dura, pergit deinde exponere causas cœlibis vitæ, una est præstantia, & excellentia nostri sacerdotii, cuius erat vetus illud umbra, altera, ut sacerdos liber, & solutus semper à cura, & officio generandi secundum carnem, totus esset intentus, & præsto ad seminandum Verbum dei, & generandum filios secundum spiritum, ita tamen ut non in omni solo seminaret, sed in eo, quod aptum, & idoneum, ac præparatum esse videretur, id enim doceri exemplo Pauli, cum vetuit spiritus sanctus ne in Asia, & Mesia prædicaret, sed potius in Macedonia iret, quæ melius ille, & elegantius his verbis profectus est, Tamen illa figura, qua siue nulla vetus subsistit littera, demum hac melius nouitate manet, variatque recurrens alterna ratione vices, ne forte sacerdos tunc generare velit, cum necdum mente capaces cernit adesse greges, cum que instat nobilis ardor, discendique fames, ut apertius ora resoluat, ne quisquam ieiunus eat, Nam semine verbi prolem posse dari, Paulus quoque sæpius inquit, filioli dicendo mei, iuuat ergo parumper eloquium genitale premi, studium que docentem dispensare suum, laxans pro tempore vires ingenii, strictasque ferens, ne fusa profani conculcata terant, mundatis sancta referuans. Sed prosequamur testimonia patrum. Sanctus Maximus in responsis ad Thalassii quæstiones, cur (inquit) sacerdotibus ve-

teris

teris legis non erat interdictum, habere uxores, Christi vero sacerdotibus interdictum est ὄσον ἀπὸ τῆς σωθείας, id est, quantum ad consuetudinem corporum commiscendorum, nempe quia sacerdotium est secundum ordinem Melchisedec, qui non scribitur habuisse uxorem, quare necesse est, ut qui secundum ordinem eius sacra operantur, non admittant uxores. Deinde Cyrillus Hierosolymitanus magni nominis auctor, qui fuit temporibus magni Constantini in septima catechesi, εἰ ᾤδ' (inquit) ὁ τῶν ἱερῶν καλῶς ἰδραπύων ἀπέχεσθαι γυναικῶς, ἀεὶς ὁ ἴσ' πῶς ἐμελλοῦν εἶναι ἀνδρὸς, καὶ γυναικῶς ὄψχεσθαι, id est, si is, qui recte sacerdotio fungitur, ac sacra administratione, abstinet se a muliere, quomodo Iesus ex viro, ac muliere nasci debebat? Ergo is non recte sacerdotio fungitur, qui se cum uxore quam miscet, γυναικῶς enim, sed vnam quamlibet siue suam, siue alienam comprehenderet itaque ut Cyrillus hic admonuisse videtur, hoc, ut alia taceam, Christus nascendo ex muliere sine coniunctione viri docuit, scilicet oportere, sacerdotes suos à cœcubitu muliebri alienos esse. Item Clemens Alex. lib. iii. Stromatum, & Paulus (inquit) non veretur appellare suam σύζυγον, id est, coniugem, quæ quidem non circumducebat propter simplicitatem, ac tenuitatem ministerii. Itaque ait in epistola quadam, An non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut & ceteri? Verum isti attendentes prædicationi sine vlla distractione, ut ratio ministerii postulabat, non tanquam uxores, sed tanquam sorores circumducebant, ut apud mulieres quæ se intra domos suas continebant, essent cœministrae, quarum opera doctrina domini sine calumnia, & reprehensione in muliebri conclave ingrederetur. Hæc Clemens, scilicet tales esse debent uxores sacerdotum, nempe ut sorores. Præterea Greg. in iii. lib. dialog. audisse ait de quodam presbytero, qui cum magno timore dei regebat ecclesiam, qui ex tempore ordinationis acceptæ presbyteram suam, ut sororem diligens, sed quasi hostem cauens, ad se propius accedere nunquam sinebat, eamque sibi propinquare nulla ratione permittens, ut ab ea sibi communionem funditus familiaritatis abscinderet. Deinde subiungit Greg. habent quippe sancti viri hoc proprium, ut semper ab illicitis longe sint, à se plerunque etiam licita abscindunt, unde vir, ne vn-

T ii quàm

quàm peream interiret culpam, sibi etiam ministrari recusabat necessaria. Item in epist. Antiocheni cōcilii ad Dionysium episcopum Rom. & ad omnes ecclesias de Pauli Samosatensis damnatione, qui inter ceteros errores suos presbyteris, & diaconis permittebat, ut vxoribus vterentur. Scimus (inquit) Christiani, episcopum, & omnes sacros ordines oportere, esse multitudini exemplum omnium bonorum operum. Neque illud ignoramus, quàm multi ex iis, qui mulieres, siue vxores, quas Antiochenses *συνεγκερωσ* vocant, ad habitandum vnà, domum introduxerunt, lapsi sint, alii in suspicionem venerunt, ita, ut tamen si hoc concedatur, quod nihil impudicè faciant, tamen vereri oportebat, ne suspicio, quæ inde nascitur, alios scandalizaret, alios ad imitandū inuigaret. Quemadmodū. n. increpare, aut monere alterū queant, ne amplius vnà cū muliere, siue vxore versetur, cauens ne labatur, sicut scriptum est? Hæc ex epist. cōcilii. cuius meminit Euseb. Hoc vero extremū, ne quis errer, de laico, qui vxorem habet, dehortando à cōsuetudine vxoris, sic intelligendum est, si sit infirmus, & libidinolosus, modo incontinentiæ periculum non sit, infirmioribus enim periculosior est vxorum vsus, quàm aliis, quod beatus Greg. Nyssenus in lib. de virginitate cap. viii. & ix. eleganter notauit. Consulit enim infirmioribus, ut ad virginitatem tãquàm ad tutam custodiam confugiant, seq; à nuptiis abstineant, quia periculum (inquit) sit, ne qui tales sunt, nullum aliud existiment bonū præter voluptatem, quam ex carne capiunt, itaque non cuiuslibet esse tenere hic modum, sed virilis, ac fortis. Et quamuis laboriosum sit pugnare cum voluptatibus, tamen consuetudo (inquit) in iis, quæ difficillima videntur, voluptatem quandam tolerando parit. Hæc Nyssenus. Quæ aduersus eos quidem valent, qui infirmioribus consulendum esse putant, ut vtantur vxoribus, aut si non habent, ut ducant, cum Apostolus non dixerit, Propter infirmitatem vnusquisque vxorem suam habeat, sed propter incontinentiam. & innuptis, ac viduis non dixit, Si infirmi, aut infirmæ sunt, sed si non continent, nubant, melius est nubere, quàm vri, id est, quàm incidere in peccatum incontinentiæ, & luxuriæ. Ad hæc Petrus Damianus auctor in scripturis sanctis valde eruditus, & exercitatus, in epist. ad Cumbertum Episcopum Taurinens. Permittis (inquit) ut ecclesiæ tuæ clerici, cuiuscunque

cunq; sint ordinis, velut iure matrimonii confederentur vxoribus, quod sanè quàm ecclesiasticæ mūditiæ videatur obscœnum, quàm canonicæ sit auctoritati contrarium, quàm certe cunctis sanctorum patrum sanctionibus odiosum, absit, ut tanta, quæ in te est, possit ignorare prudentia. Et paulo post, nunc autem quia ex omni populo Christiano passim fit sacerdotalis electio, & in promotione clericorum non discretio generis, sed prærogatiua dumtaxat exquiritur sanctitatis, cessant iura coniugii, dum præcedens aboletur censura mandati. sicut Apost. in epist. ad Heb. ait, Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius, & inutilitatem. Hoc autem propter illos, qui dicunt, quod si sacerdotibus, nubere peccatum esset, nequaquam hoc in lege vetere dominus præcepisset, sed qui hoc dicunt, proculdubio quid canonica decernat auctoritas, aut nesciunt, aut se fallaciter ignorare confingunt. Nos tamen hoc apostolicæ sedis edictum per omnes concionamur ecclesias publicè, ut nemo missas à presbytero, non euangelium à diacono, non epistolam a subdiacono prorsus audiat, quos misceri sceminis non ignorat. Neque uero cum canonicam auctoritatem nominat, quod ea pluribus nota sit, diuinam excipit, quæ non nisi iis, qui scripturas, & apostolicas traditiones scrutantur, nota est. Non excipit inquam, cum paulo ante dixerit, in ipsa pudicitia sacerdotali factam esse reprobationem veteris legis, quæ quidem non est facta, nisi per nouum testamentum, præsertim cum paulo post canonem Apostolorum citet, esse autem non humanæ, ut quidam falso existimant, sed diuinæ legis, quæ ab apostolis tradita, & sancita sunt, dubitare non licet. Deinde, doctrinam pudicam ecclesiæ catholicæ de cœlibatu sacrorum ordinum multis testimoniis confirmat, primū Clemētis Romani, Ministri (inquit) altaris presbyteri, siue diaconi, ad dominica tales eligantur officia, qui ante ordinationē coniugem suam reliquerunt. Sic enim legit Damianus, pro eo, quod nos hæcenus legebamur, nouerunt, loquitur autem de relinquenda consuetudine vxoris, statim enim subiungit Clemens, quod si post ordinationem ministro contigit, propriæ inuadere cubile vxoris, sacrarii non intret limina. Citat præterea, ut dixi, canonem Apostolorum, & in Canone (inquit) Apostolorum dicitur de presbyteris, & diaconis, diuinarum legum



legum est disciplina, ut incontinentes in officiis talibus positi, omni honore ecclesiastico priuentur, neque admittantur ad tale ministerium, quod continentia oportet impleri. quæ quidem cum apud Innoc. in epist. eius iii. cap. i. legamus, & grauis, atque antiquus auctor Damianus ex Canone Apostolorum citet, par est credere, Innocentium ex Canone sumpsisse. Subiungit deinde Damianus, At dicunt aduersarii, habemus auctoritatem Triburiensis Concilii, quæ promotis ad ecclesiasticum ordinem ineundi coniugii tribuat facultatem. Quibus ego respondi, Concilium, inquam, vestrum, quodcunque vultis nomen obtineat, sed à me non recipitur, si decretis Rom. Pontificis non concordat. imo vero ab scriptura sancta, & Apostolorum prædicatione, ac doctrina disidet, ut nos iam, satis credo, ostendimus, sed Damianus, quæ omnibus & notiora, & facilio ra erant, proferebat. Scio enim quosdam viros alioqui eruditos, sed magis in scientia decretorum, & canonica disciplina, quam in scripturis sanctis exercitatos, huius legis de pudicitia sacrorum ordinum originem non ad institutionem Christi, & Apostolorum prædicationem, sed potius ad Pót. Ro. alios ad Siritium, alios ad Calixtum, alios ad alium retulisse, ut quisque eorum antiquioris Pont. de ea re decretum repererat. In causa fuit, quod in nouo testamento nihil eis de hoc aperte legi, aut reperiri posse videbatur, decreta vero Pontificum, & Conciliorum plena erant. nec mirum ficiatis visum esse. Quædam enim dominus etiam in nouo testamento magno nostro commodo obscura esse voluit, ne omnes essent doctores, omnes prophetae, sed quibus datum esset, & ad hoc positi essent, ut omnia ordine fierent in ecclesia dei. Voluit itaque nos fidei & diligenti studio, & ab adolescentia, & diu, & non sine magistris litteras sanctas discere, ita ut sciremus, ex quibus eas didicissemus, ut Apost. Timotheum monuit, inquit, Tu vero permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris, & quod ab adolescentia literas sacras nosti. Aliud ergo est, ut ait Chrysost. in homilia de obscuritate prophetarum, aliquid in scripturis sacris reperire non posse, aliud, cum difficultate posse. nihil enim in scripturis ita obscurum est, ut non habeat in scripturis ipsis *αριθμω, και ἀφορητω* ad intelligendum. Idcirco dominus ad scrutandum scripturas hortatur. Imo & sancti prophetae, atque Apostoli, ut sanctus Maximus

ximus in responsis ad Thalassium notauit, non sine studio proprio, & quidem multo, neque sine ardenti desiderio, præeunte, & prosequente dei gratia, reuelationes spiritus sancti capiebant. Ut beatus Petrus significauit, cum ait, De qua salute exquisierunt, & perscrutati sunt, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt, & quæ sequuntur. Hæc à me dicta sunt, tum ut illa scripturæ sanctæ loca, ex quibus cœlibatum sacrorum ordinum lege diuina sancitum demonstraui, attentius, & accuratius legantur, tum ut mirum non videatur, si non sic iudicauerint plerique Canonistæ, auctores alioqui catholici, sed theologi *αὐθιγνοί*, ut Greg. Theologus de quibusdam dixit, quid dixi canonicitas? imo theologi non pauci, tametsi in studio sacrarum scripturarum non multum, diuque versati, neque magna cum diligentia, neque sanctis, & antiquis patribus tanquam magistris adhibitis. De nouis vero Euangelicis multo minus mirandum est, quorum disciplina terrena, & animalis neque studium scripturæ sanctæ, neque tempus, neque diligentiam à discipulis requirit, sed tantum leuitatem cordis ad cito credendum, & pessimum magistrum ad male docendum. Item Umbertus Cenomanensis Leonis noni ad Constantinopolitanos legatus in eo libro, quem aduersus calumnias Michaelis Patriarchæ Constantin. & Leonis Acridani archiep. Vulg. scripsit, Canonem xiiii. eorum, qui sextæ synodi falso esse feruntur, ut paulo post ostendam, Sigillatim notans, ac reprehendens, quid (inquit) Romana ecclesia in gradibus clericorum agat, feriatim, & aperte prosequemur. Clericos tantum hostiarios, lectores, exorcistas, & acolythos, si extra votum, & habitum monachorum reperiuntur, & continentiam profiteri volunt, uxorem virginem ducere cum benedictione sacerdotali permittit, non autem viduam, aut repudiatam, quia propter hoc solum deinceps neque ad subdiaconatum prouehi poterunt, neque laicus non virginem fortitus uxorem, aut digamus ad clericatum. Quod si quis præfatorum ordinum desiderat ad subdiaconatum ascendere, nequibit hoc sine consensu uxoris suæ, ut de carnali fiat deinceps spirituale coniugium, nemine eos ad hoc cogente. Neque permittitur postea uxor iungi eidem suo marito carnaliter, neque cuiquam nubere in vita, aut post mortem illius, alioqui anathematizanda est. Sicut & subdiaconus, diaconus, aut presbyter,

ter, aut episcopus deponendus suam repetens, aut extraneā ducens, sicut in Neocæsā. cōcilio decretum est. Talibus traditionibus vsq; nunc s̄ncta Romana, & apostolica sedes omnimundo refulsit. Neque aliquando Iudaicis fabulis, & apochryphis scripturis acquieuit, sed per primos Apostolorum in ipso lūmo angulari lapide Christo Iesu fundata nullis vnquā hærēsisibus celsit, neque prohibuit coniugio laicos, sed sacri altaris ministros, & apostolicam perfectionem professos. Cœlibatum ergo sacerdotum, & ministrorum sacrorum inter traditiones diuinas retulit hic auctor. Videamus, quid de ecclesia Græcorum, quæ cœlibatum nō seruat, iudicari. Ecclesia vero (inquit) Græcorum ad sacri altaris ministerium ordinandos interrogat, an habeant vxores, qui si responderint, se non habere, compelluntur, primum ducere, & sic impositionem manus accipere, vt noui mariti, & recenti carnis voluptate toti resoluti, & maridi, inter s̄ncta sacrificia cogitantes, quomodo placeant vxoribus, immaculatum Christi corpus tractent, atque populo distribuant, indeque sanctificatas manus ad tractanda membra virilia mox referant, & sicut & populus, sic & sacerdos, & tādē ruina populi sint sacerdotes mali. Hactenus Vmbertus. Sic ille de impudicitia Græcorum sacerdotum, & de Canone illo xiii. ad tollendum cœlibatum pertinente sensit. Postremo, quod cum ordine sacro ita implicatum, & connexum sit cœlibis vitæ propositum, vt ab eo seiungi non possit, neque sine comunus ordinis sacri administrari, ex Aug. quoque intelligi potest. is enim lib. 2. de adult. coniug. ad Pollentiā in extrema parte, eos sæculares arguens, qui dimissa vxore alteram ducebant, & in adulteriis committendis infirmitatem carnis excusabant, cum tamen dimissa vxore propter fornicationem, abstinere se deinceps, lege diuina tenerentur, Quando terremus (inquit) ne adulterinis coniugiis hærēdo pereant in æternum, solemus eis proponere etiam continentiam clericorum, qui plerunque ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamque susceptam vsque ad debitum finem, domino adiuuante, perducunt. Dicemus ergo eis, quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini, non ne susceptum caste custodiretis officium repente conuersi ad impetrandas vires a domino, de quibus nunquā cogitastis? sarcinā impositam vocauit castitatem,

castitatem, quam inuiti subeunt, qui contra voluntatem ordinantur, quæ tamen semel imposita, velint, nolint, sustinēda est, si salui esse velint. Si enim inquit multi dei ministri repente, atque inopinate impositum susceperunt, sperantes se illustrius in Christi hærēditate fulgere, quanto magis vos adulteria cauendo viuere cōtinenter debetis? An qui hæc scripsit, non satis plane significauit, clericos sacri ordinis debere esse castos, & cœlibes, esseq; hoc onus ministris dei sacris impositum, quod necessario sustinere debeant, si semel in ordinem ministrorum sacrorum asciti sunt quamuis per vim? idque vt in regno dei fulgeāt, non hoc affecturi, si onus impositum, & susceptū excesserint. Hactenus de cœlibatu sacri ordinis, qui ad sapientiā celestem Verbi dei, quod in ecclesia catholica prædicatur, pertinet. Ad ea vero quæ vel mali interpretes, & frigidi defensores, vel etiam contemptores, & inimici cœlibatus contra pudicitiam sacri ordinis diuina lege sancitam obicere solent, quia ad impudicitiam, & profanā, ac sacrilegā libidinem pertinent, paulo post cum de impudicitia verbi Euangelicorum tractare incipiam, vt institutus ordo seruetur, respondebo.

Persequar nunc tertium genus excellentioris pudicitia Verbi dei, quod vtile est ad liberandam mentem ab omnibus illecebris carnis, ne illis delinita capiatur, quas cum blanditiis, & machinis libidinosæ mulieris, & alienæ Salomon comparauit, cum vim sapientiæ huius cœlestis, & vtilitatem, quam pater eius notarat, demonstrare vellet. Cum enim quæssisset, in quo corrigit adolescentior uiam suam? Subiunxit, in custodiendo sermones tuos quod perinde est, quasi diceret, non aliter carnem, quam appellat adolescentem, uiam suam corrigere posse, nisi custodiendo legem dei. Hæc via adolescentis, id est, carnis, ut hoc obiter admoneam, est quartum illud, quod Salomon dixit, se penitus ignorare, scilicet uiam uiri in adolescentia sua. Subiungit enim statim, Talis est uia mulieris adulteræ, quæ postquā fecerit, & lauerit, dicit se nihil turpe fecisse, scilicet sensum carnis alienum a lege mentis, quæ natura est velut caput, & maritus carnis, comparat Cum adultera, quæ relicto uiro legitimo, & abiecta obediētia, se miscet cum alienis, id est, cum peccatis, quæ aliena sunt à ratione naturali, quæ hominis est propria. Quæ quidem caro postquam peccatum commissum lachri-

ms lauerit, quod est corrigere uiam, iam est extra peccatum. Sic enim Procopius Gazæus uetus auctor, & Græcus in commentariis Prouerbiorum interpretatur. Illud hic rurius admo-  
nebo, quod Apost. dixit de lege carnis, Quod enim operor, nõ intelligo, pro eo dixisse Salomonem, ignorare se uiam uiri in adolescentia sua, uiam, inquam, carnis, usque adeo instabilis, & lubrica est. Hæc ergo est summa laus, & uirtus legis dei, doctrinæque catholicæ, castissimæ, ut eos qui ei perfecte obediunt, per dei gratiam liberet à lege carnis, cū qua perfecte iidem certent ex charitate. Sic utilis est ad castrandum propter regnum cælorum omnes uiciosas concupiscentias, quæ militant in mēbris nostris, tum carnis, ut gulæ, & libidinis, tum oculorum, quæ est auaritia, tum inanis gloriæ, quæ est superbia uitæ, iræ fundamentum, ut Marcus Anachoreta ad Nicolaum Lycium scripsit. in his enim omnis fornicatio spiritualis uersatur, cum quibus qui fornicatur assentiendo, deum non honorat. Si quidem omnis huiusmodi concupiscentia ad transgressionem legis dei pertinet, omnis uero transgressio etiam minuta, & ut nūc loquuntur, uenialis, ad non honorandum deum spectat, ut Apost. docuit, cum ait, qui in lege gloriaris, per transgressionem legis deum inhonoras. *ὁ ἐν τῷ νόμῳ ἑαυτοῦ ἠγαυεύσῃς*, dixit, ut magnus Basilin reg. breui. obseruauit, ut *ἀδιορίστως* omnem transgressionem, siue magnam, siue paruam comprehenderet. Est ergo doctrina Verbi dei utilis ad honorandum deum in omnibus, ut beatus Petrus præcipit, siue in sermone, siue in ministracione, siue in cetera omni donatione, quam quisque accepit ad utilitatem proximi sui, ut sit homo dei perfectus, ad omne opus bonum instructus, denique ut simus, ut beatus Iacobus ait, perfecti, & integri in nullo deficientes. Quare consequens est, ut utilis sit ad carendum omni peccato actuali siue graui, siue leui, sicut Apost. præcipit, deponere omne onus, & circumstans peccatum, leue etiam erratum complexus, in quod potissimum conuenit, quod adiunxit idem Apost. esse *ὡμολογῆσαι*, id est, facile incurri, sic enim Theodoritus interpretatur, facile enim (inquit) oculus delinitur, aures demulcentur, tangendi sensus titillatur, lingua labitur, & cogitatio procliuius ad peiora. Utilis ergo est ad implendum omne mandatum, omnia enim possibilia sunt apud deum, qui uirtutem perficit in infirmitate,

firmitate, qui neminem permittit tentari supra id, quod potest. Qui nos, ut Paulus Thessalon. precatus est, sanctificare potest per omnia, ut integer spiritus, & anima, & corpus sine querela feruentur in aduentu domini, complexus est, ut Greg. Nyffe. ad Olympium monachum scripsit, sermonem, cogitationes animi, & actiones uitæ, in quibus moderandis, & perfecte utendis, uniuersa uita hominis Christiani uersatur. Deinde ne quis tantam integritatem, & tam consumatam per omnia sanctificationem, quæ omnis peccati uacuitatem contineret, desperaret, subiungit statim, Fidelis deus, qui uocauit uos, qui & faciet. Quod perinde est, quasi diceret, qui de tenebris ignorantia, & impietatis uos uocauit in admirabile lumen agnitionis dei, & iustitiæ, qui, inquam, cum essemus impii, & inimici dei, iustificauit nos, & amicos fecit, quanto magis ex piis, & amicis, magis pios, & amiciores, imo amicissimos faciet, si modo uelimus non deesse gratiæ. Neque uero quia doctrina Verbi dei ad hoc utilis est, ut omni actu peccati careamus, simulque, ut Apost. ait, perfecti, & pleni in omni uoluntate dei, idcirco ulli unquam licebit, sic de se exultare, quasi huc euaserit, & iam hoc consecutus sit, ut non opus habeat, uere, & ex animo dicere, quod Dominus præcepit, & docuit, omnes dicere, cum orarent, Dimitte nobis debita nostra. Aliud est enim carere omni peccato coram deo, aliud seipsum iudicare. quod neque Paulus, neque Ioannes facere ausi sunt, idemque exemplo suo ceteros docuerunt. Castrare ergo omnes istas concupiscentias propter deum, ad quod doctrina Verbi dei, quam ecclesia catholica profitetur, utilis est, hic est perfectissimus eunuchismus, ut præclare Greg. Theolog. in eruditissima illius loci euāgelici de eunuchis tractatione docuit. interpretabor Latine. Postquam enim de eunuchis secundum pudicitiam carnis differuerat, subiunxit, Si ad eunuchos tantum, scilicet secundum pudicitiam carnis pertinere existimemus, fortassis exiguum hoc, & infirmum, ac parui momenti dicendum est. quare oportet, ut cogitemus aliquid spiritu sancto dignum. Igitur alii uidentur natura sua propensi ad honestatem, cum naturam dico, non uitupero uoluntatem, sed utrunque potius statuo, & promptitudinem ad uirtutem, & uoluntatem, quæ naturalem istam promptitudinem animi, gratia dei adiuuante, ad opus

V ii perducit.

perducit. Alii sunt, quos doctrina purgat euellendo passiones. Hos vero existimo esse eos, qui ab hominibus castrantur, cum doctrina præceptoris separando melius à peiore, & vnum rati-  
ciendo, & alterum sanciendo iuxta illud, recede à malo, & fac bonum, spirituales pudicitiam efficit. laudo huiusmodi eunu-  
chismum. Laudo, inquam, vehementer tum eos, qui docent, tum  
eos, qui docentur, quoniam illi bene castrant, & hi melius ca-  
strant. Sunt alii, qui se ipsi propter regnum celorum castra-  
runt. alii enim magistros non sunt nati, qui sui doctores, &  
magistri laudabiles facti sunt. Nō te docuit mater, quod opus  
erat, non pater, non sacerdos, non episcopus, neque alius, cui  
commissum sit, vt doceat, sed potius rationem tuam excitando,  
& honestatis scintillam voluntate inflammando, te ipse  
eunuchum fecisti, radice nequitiae euulsa, & instrumentis abiec-  
tis, tantoque habitu virtutis comparato, vt fieri flere non pos-  
set, vt ad vitia traheretur, ideo laudo castrationem, & fortas-  
se ceteris antepono. Qui potest capere, capiat. Quam velis par-  
tem, suscipe, aut magistrū sequere, aut esto tibi magister. Hoc  
vnum turpe est, non euellere passiones, quomodo autem euel-  
lantur, non refert. qui docet, à deo factus est. & tu, qui doceris,  
eundem habes auctorem, siue magister anticipet hanc gratiam,  
id est, hoc docendi munus, siue tua sit hæc virtus, vtrunque ho-  
neltum est. Hoc tantum à nobis requiritur, vt passiones extir-  
pemus, ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediatur.  
Solum sequamur imaginem, solum vereamur archetypum. ex-  
fici de passiones corporis, exci de item animæ. quo enim ani-  
ma præstantior est, eo præstantior res est, animam purgare,  
quam corpus. quod si purgatio corporis laudabilis est, vide  
quante erit laudabilior, & celsior animæ purgatio. Hactenus  
Greg. Theolog. & hactenus de triplici castitate doctrinæ diui-  
næ, & catholice Verbi dei, quod ecclesia nostra catholica pro-  
fitetur. Disseram deinceps de triplici rursus impudicitia fa-  
pientie terrenæ, quam Euangelici profitentur. Quæ primum  
quidem impudica est, quod tanquam doctrina Balaam doceat  
coram filiis Israel mittere scandalum, & fornicari à deo. Se  
enim miscuit cum multis falsis, & impiis dogmatibus, quæ à  
principio in occulto, & priuatim, & in paucis locis, & diffiden-  
ter, & discrepante a propriis eorum Euangelistis prædicata  
sunt,

sunt. Et vt Hieremias de idolis Babyloniorum ad Iudæos scri-  
psit, omni pretio empta esse, & spiritū non esse in eis, ac sine pe-  
dibus in humeris ferri, & ostendere suam ignobilitatem, Præ-  
terea si in terrā caderent, nō posse per se cōsurgere, neq; si quis  
recta statueret, per se ipsa stare posse, sed sicut mortuis, hume-  
ros apponi, sic isti euangelium suum prædicant, non quidem  
gratis, sed pro quæstu, & omni pretio, tantum abest, vt sine ba-  
culo, & pera, & sine calceamentis, ac sine ære in zona, vt pri-  
mos Euangelii instauratores, vt se iactant, & velut alteros no-  
uos apostolos decebat. Neque enim exemplo Pauli, illud sine  
sumptu posuerunt, vt saltem occasionem gloriandi nostris am-  
putarent, vt in quo plerique nostrum in ecclesia catholica glo-  
riantur, reperirentur sicut ipsi. vt de illis pseudoapostolis Co-  
rinthiorum Apostol. scripsit. Sed hic gratias agimus non istis,  
sed deo, quod in hac parte, & sustantia non se transfigurant in  
Apostolos Christi, neque in angelos eius, vt simplicitate, so-  
brietate, ieiuniis, & castitate sint velut angeli quidam, & filii  
resurrectionis, qui neque nubunt, neque nubuntur, quin po-  
tius, vt Apostolus de similibus dixit, non vt deo, sed vt suo ven-  
tri, adde etiam, vt libidini seruiant, per dulces sermones, & be-  
nedictiones. (quid enim dulcius esse potest, quam verbum dei,  
quod falso iactant, quo omnis creatura cum oratione benedi-  
citur, & sanctificatur?) seducunt corda innocentum. Qui,  
vt Esaias de pseudopropheta illis de terra loquentibus dixit,  
pro idolo euangelii sui terreni, & animalis munera, & pretia ac-  
cipiunt, habentes, sicut Apostoli de hæreticis scripserunt, auaritia  
exercitatum cor, & mirantes personas quæstus gratia, vt  
sic ex impietate quæstum faciant, dum vendunt impia dogma-  
ta, a se instar idolorum confata, in quibus non est spiritus ve-  
ritatis, quo tanquam firmissimo pede niti, & stare queant. Ex  
quo fit, vt instar idolorum per se consistere non possint, &  
dum ab aliis sustententur, miris modis eorum absurditas, & fal-  
sitas proditur, & coarguitur. Sed reliqua huius loci de forni-  
catione cum falsis dogmatibus, tanquam idolis notauimus, in ex-  
tremo libri superioris, cum epistolam Hieremiæ prophetae de  
idolis Babyloniorum ad Iudæos missam ad illustrandos, ex-  
poliendosque characteres Verbi dei, interpretaremur.

Est alia impudicitia secundū carnē in disciplina Euāgelico-  
rum,

rum, quæ secundum propria desideria eorum virginitatem deo dicatam omnibus vulgat, & nullius meriti, ac laudis esse tradit, & quæ exploso cœlibatu sacros ordines sacrilego matrimonio copulat, & omni fide, ac religione dei contempta ex monachis facit sponsos. Qui mihi, cum eorum scelestam, & sacrilegam impudicitiam considero, similes videntur Sodomitis, aut etiam peiores. Ut enim illi cum angelis pollui voluerunt, sic hi monasticam, idest, angelicam vitam profectos cum feminis pollui docent. Præterea deum faciunt idolis similem. quod enim illis conuenit, & Hieremias irridens exprobrauit, Quod si quis illis votum vouerit, & non reddiderit, non requirunt, hoc isti Euangelici tribuunt deo alioqui horribili, & qui aufert spiritum principum, ut Dauid ait, qui proxime dixerat, Vouete, & reddite domino deo vestro. Et quod est magis dolendum, pudicitiam Verbi dei in libidinem transferunt, aiunt enim scriptum esse ab Apost. Propter fornicationem autem vnusquisque uxorem suam habeat, & vnæqueque virum suum habeat, non intelligentes, quibus responderit Apostolus, neque de qua re, sed secundum desideria sua interpretantes. Coniugibus enim respondet, & super cōtinentia coniugum. Sic magistri ecclesiæ, sic graues, antiqui, & eruditi auctores senserunt, ne quod isti faciunt, me facere existimēt, scilicet ex propriis, hoc est mendosè interpretari. Igitur Theodoritus in commentariis Apostoli, rogauerant (inquit) Corinthii, vtrum coniuges, facti post coniugium Christiani possent inter se consuetudinem matrimonii habere, respondet Paulus laudando pudicitiam, & scortationem vituperando, ac relaxando consuetudinem connubialem. Cum enim dixisset, Bonum est homini mulierem non tangere, subiunxit, Propter fornicationem autem vnusquisque uxorem suam habeat, & vnæqueque virum suum habeat. Item doctus Tertullianus in lib. de monogamia, de quibus scripsistis ad me, Bonum est homini, mulierem non tangere, ostendit (inquit) fuisse, qui in matrimonio à fide deprehenso verebantur, ne non liceret eis, deinceps matrimonio suo uti, quia in sanctam carnem Christi credidissent. Postremo citabo tertium testem, ut in ore trium stet hoc verbū. Sixtum dico, grauem, & antiquum auctorem à me supra non semel citatum, is in libro de castitate interpretans hunc locū, repe-

repetam enim iterum, Bonum est (inquit) homini, mulierem non tangere, sed de qua (inquit) muliere illud dixisse, credendum est? de aliena, non puto, neque enim Corinthii tam vecordes erant, ut hoc Apostolum interrogarent, an aliena eis liceret matrimonia violare, quod citra vllius disciplinæ interdictum, etiam ipsa natura damnabat. Deinde subiungit quasi in Evangelicos istos, & in eorum similes intuens, Hoc propter eos dixi, qui nimio ardore libidinis scripturarum veritatem peruersa nituntur interpretatione subuertere. Si ergo ratio non concedit, ut de aliena dixerit, restat, ut de propria dixisse credatur. Quod inde etiam probatur, quod in secunda parte ait, Dico autem non nuptis, & viduis, quibus si iam superius fuerat locutus, super vacuum fuit iterare sermonem, in tertia autem de virginibus. Deinde subiungit, Sed reuertamur ad primam, in qua non viduis, & virginibus, ut quidam imperite existimant, sed matrimonio iunctis proprie scripsisse manifestum est, Bonum est homini, mulierem non tangere. Non dixit, bonum homini non ducere, qui de iis, qui iam duxerant, disputabat. Hactenus Sixtus. Ergo quod Apost. dixit, Propter fornicationem vnusquisque uxorem suam habeat, perinde est, quasi diceret, propter fornicationem vnusquisque maritus uxorem suam habeat ad usum. Hoc est Verbum dei expressum nõ quidem litera, aut sono, sed spiritu, nihil enim hic Verbo dei appositum est nunc secundum spiritum verbi, qui est eius sensus, quod non prius esset cum eo connexum, nisi huic Verbo dei, Ego, & pater vnus sumus, apponere existimandus est, qui sic prædicet, Ego & pater vnus sumus secundum substantiam, aut apponere huic Verbo dei, Spiritus paracletus, qui à patre procedit, qui prædicet sic, Spiritus paracletus, qui à patre, & filio procedit, ut iam secundum spiritum pro expresso Verbo dei haberi debeat, quod hic necesse sit, suggerere, & intelligere, quasi ita expressum sit. Verbū. n. dei magis in spiritu sensus catholici, quàm in materia scripturæ, vel soni consistit. estq; cum expressis connexū, quod ex expressis conclusum, & demonstratum est. Isti ergo sunt, qui se Euangelicos appellant, qui expressum dei Verbum, quod se tenere, & sequi gloriantur, opprimunt, dum ei apponunt sua falsa dogmata. Ut nunc huic Verbo dei, Propter fornicationem vnusquisque maritus uxorem suam habeat, apponunt suum impurum,

impurum, & sacrilegum dogma, Ut quicumque siue sæculares, siue sacri ordinis, continentes esse non possunt, propter fornicationem uxores ducant, & feminae item nubant, quo quidem dogmate Verbum dei opprimunt, sicut aurum æruginè. Illud præterea Verbum dei opprimunt hic, scilicet, Crescite, & multiplicamini, non intelligentes quibus hoc dictum sit. dictum est enim Adæ, & Eux, quos dominus coniugio iunxerat, & in eis dictum est ceteris omnibus eiusdem ordinis, idest, iis, qui simili matrimonio iuncti essent. his enim benedicendo secundum placitum suum, & vim ingeneravit, & ius fecit generandi. sic sensit, ne sine auctore loquar, idem sanctus Sixtus. Adæ (inquit) & Eux, ni fallor, dictum est, qui rudem adhuc mundum, & ab omnibus incolis vacuum soli possidebant. quod dixit, ni fallor, non dubitantis est, sed considerate loquentis, subiungit deinde, Quomodo hunc nobis hæc sententia competit, quos iam terra vix sustinet? quibus ipsa iam cum labore, ut ita dixerim, vix elementa sufficiunt? Deinde, qui dixit in principio crescere, & multiplicari, ipse in fine exemplum non nubendi volentibus tradidit. cui prima sententia placuit, placeat & secunda, imo magis secunda, quam prima. sepe. n. posterius priori terminum statuit. Item sanctus Ephrem monacho, qui vxorē, aut duxerat, aut ducere volebat, obiiciēti illud, crescere, & multiplicari, & illud alterum, melius esse nubere, quam vri, negat dicta esse hæc τοῖς ἀνοτακτικοῖς, idest, iis, qui sæculo, & sæcularibus negotiis renuntiarunt, sed τοῖς βιωτικοῖς, sic enim appellat eos, qui huius vitæ curis implicati sunt, qui cogitant, sicut Apost. ait, quæ sunt mundi, quomodo placeant vxori. Itaque ut illud, quod Adam dixit, Hoc nunc os ex osibus meis, & caro de carne mea. propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, ut ait Asterius Episcopus Amasææ verus auctor in homilia contra eos, qui uxores dimittebant, communis est hominum promissio facta per personam Adæ cunctis mulieribus, quæ lege coniugali uiris nupsērunt, sic quod dominus eisdem primis coniugibus in principio dixit, Crescite, & multiplicamini, idem ceteris eiusdem ordinis, idest, coniugio legitimo copulatis, in Adam, & Eua dixit. Sed rursus obiiciunt nobis Euangelici, quod Apost. prædixit, futuros esse nouissimis temporibus, qui a fide discedentes, & attendentes doctrinis dæmoniorum,

per

per hypocrisim, & mendacium prohiberent nubere, & abstinere a cibis, quasi de nobis sit prædictum, quod minime est, eos enim notauit Apost. qui (ut ait idem Sixtus) ut malum, nuptias damnant, & nuptias non adeo institutas credunt, neque illos nubere sinunt, quibus Apost. hoc indulserit, Manichæos scilicet, vel Marcionistas, qui alium nuptiarum, alium virginitatis deum credunt. Nos vero (inquit) eundem confitemur, & non damnamus nuptias, neque incontinentes nubere prohibemus, sicut scriptum est, Quod si non continent, nubant, quod quidem ut ante probauimus, de iis intelligendum est, qui non sunt ἀνοτακτικοί, idest, qui non renunciarunt huic potestati. Sic quoque Greg. Nyssenus hunc locum intellexit. is enim interpretans in lib. de virginitate. cap. vii. cauteriatam conscientiam prohibentium nubere, Eo (inquit) quod abominabiles exultant nuptias, sibi ipsi notam infamis cōiugii inurunt. Si enim arbor mala est, ut ait Euang. & fructus omnino erit dignus arbore. quod si arboris nuptialis germen, fructusque homo est, profecto probra coniugii ad ipsum pertinent, qui producit. hactenus Nyssenus. Denique sic esse intelligendum, nemo maiore auctoritate docere potest, quam Clemens Rom. discipulus, & comes Apostolorum. Is igitur in Apostolicis doctrinis lib. vi. de schismatibus, & hæresibus enumerans hæreses, Alii (inquit) nuptias cum procreatione liberorum malum esse aiunt, & diaboli inuentum. Rursus, quosnam Apost. eodem loco notasset, quod alios cibis prohiberent, nec hoc sapientia Euangelicorum intellexit, ut hoc quoque obiter admoneamus. eos enim notauit, quos clarius idem Apost. in epist. ad Coloss. notarat, cum ait, Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, nemo vos seducat volens in humilitate, & religione angelorum, quæ non vidit, & quæ sequuntur. quem locum interpretans doctus Tertull. lib. v. contra Marcionistas, Aliquos (inquit) taxat, qui ex visionibus angelorum dicebāt, abstinendum esse à cibis. Fortasse de his significauit Iosephus, cum scripsit in extremo libro antiquitatum Iudaicarum, fuisse dogma Iudæ Galilæi phantasias ex angelis in multo prætextu religionis. item Magnus Basilius in reg. breui. cclviii. Quis damnetur (inquit) in eo, quod ait in humilitate, & religione angelorum, idem Apost. declarat, cum paulo post ἀπειθεῖν appellat, quo verbo immanitatem, siue



## DOGMA. CHARACTER.

inhumanitatem notat in eo, quod non parcatur corpori. quo in genere (inquit) sunt Manichæi, & alii similes. Illud etiam ad explanationem loci huius pertinere potest, quod scribit Clemens Alex. lib. iiii. Stromatum, colentibus angelos, & dæmones curæ esse, & studio magis à vino, & animatis, & venere abstinere, cum tamen ut summisio animi virtus est, & non afflictatio corporis tantum, sic etiam continentia animi virtus est, quæ non est in manifesto, sed in occulto. hæc Clemens. Alter vero Clemens & antiquior, & grauior in eodem lib. vi. clarius interpretatur. Alii (inquit) cibos improbât, & resurrectionem infamant, dicentes, ad honorem nostrum pertinere, si abstinemus à cibis, & potione. Sic enim fore ut à mortuis resurgamus facti angeli expertes carnis. eos igitur notauit Apostolus, qui ut sic honorem, & reuerentiam erga angelos corporis expertes adhiberent, talesque ipsi aliquando resurgerent, ab animatis more Pythagoreorum, & fortassis ab aliis cibis, & vino superstitiose, & inhumane abstinabant, non parentes corpori ne in ægritudine quidem. Ex eo vero, quod Apostolus subiunxit, non in honore aliquo, contra saturitatem, hoc enim significat *προς πλησμονήν*, quis non intelligit, modo cæca opinatio Evangelicorum anticipata non obsistat, Apostolum non obscure significasse, quamuis omnis creatura dei bona sit, licere tamen abstinere à cibis ad coercendas voluptates corporis, quæ temperantia non iam ad inhumanitatem, & superstitionem pertinet, sed potius ad honorem dei, & honestatem virtutis. Quid enim honestius esse potest, quam voluptatum titillationem sensibus quasi sopitis, abstinendo se à cibis, cohibere, ac reprimere? Optime hunc Pauli locum idem Cyrillus Hierosolym. cuius paulo ante memini, aduersus Evangelicos istos in catecheli secunda interpretatur interpretabor Latine. Aliquæ animæ (inquit) se polluunt, dum vitales causas edendi, aut non edendi ignorant. Etenim cum ieiunamus, à vino, & carne nos abstinemus, non quod auersemur, & abhorreamus, sed quod mercedem inde expectemus, ut contemnendo quæ ad sensus pertinent, spirituali mensa fruamur, & ut seminando nunc in lacrimis, futuro sæculo in exultatione metamus. Deinde subiungit, Ne igitur contempnas eos, qui manducant, & propter imbecillitatem corporis cibum capiunt, neque vituperes eos, qui utuntur

## LIBER SECVNDVS.

82

tur modico vino propter stomachum, & frequentes infirmitates, neque condemnemus eos tanquam peccatores, neque oderis carnes tanquam aliena. Sciebat enim Apostolus esse aliquos tales, cum dixit, prohibentium nubere, & abstinere à cibis, quos deus creauit, ut fumeret fideles cum gratiarum actione. Deinde subiungit, *μη ουω ως βδελυκτῆς ἀπέχου ἐπει μωδόν ουχ ἔχεις, ἀλλ' ως κελών τούτων ὑπόφρονει διὰ τὰ πεσκέιμνα νοητὰ καλλίονα.* id est, ne ergo te abstineas à cibis, quasi execrabiles sint, sic enim abstinentem nulla te merces manebit, sed contemne tanquam bonos propter meliora bona spiritualia tibi proposita. Praclare quoque hanc virtutem abstinendi a cibis contra saturitatem carnis in obsequium dei, Concilium Anglicanum ab Othone Card. sancti Hadriani legato sedis Apostolicæ ante annos prope CCC. habitum explicauit. Sanciens enim, & renouans interdictum beati Benedicti de abstinendo ab esu carnis in proximo canonis, Ad hæc (inquit) quoniam obseruantia regularis, quæ per arctam viam ducit ad vitam, per carnis superbiam laxatis habenis multipliciter impugnatur, merito sancti patres voluerunt ab esu carniū cohibere, ut eius superbiam contereret parcitas, & per mundi cibi abstinentiam carne deuicta spiritus gratias domino decantaret. Libenter hunc Apostoli locum de ratione prohibendi cibos pluribus verbis explicauit, quod Evangelicorum disciplina impudica esse non poterat, nisi eadem, irriso, & explorato ciborum delectu, esset quoque gulæ patrona, cuius blandimenta, libidinis sunt irritamenta, & adiuueta.

Sunt præterea, qui profanam impudicitiam sacri ordinis sextæ Synodi Canone xiii. defendunt, quo illi magistri luxuriæ secundum desideria sua, reprehensa impudenter & nefarie sancta, & incorrupta consuetudine ecclesiæ catholicæ Romanæ, fanciunt, ut liceat maritis sacerdotibus, dare operam liberis. De quo canone, & eius auctoribus, & de origine eiusdem, quæ in libro de sexta Synodo scripsi, mihi quidem repetere non est pigrum, vobis autem fortasse necessarium. Ostendimus ergo in eo libro canones illos, qui sextæ Synodi esse feruntur, non sextæ Synodi, neque alterius œcumenici concilii fuisse, nec esse potuisse. quod trium testium antiquæ fidei, & magni nominis auctoritate confirmaui. Vnus est Theophanes Græcus auctor

Tarasii Constantinopolitani Syncellus, sic enim illi, ut suspi-

cor, secretarium vocant, qui à temporibus Diocletiani imperatoris vsque ad Michaellem Leonis filium, idest, vsque ad sua tempora annales rectos, & simplices summa fide, & diligentia perduxit. is ergo canones illos, xxvii aut xxviii. annis post sextam Synodum confictos esse indicauit inita ratione annorum, ac notata successione tum imperatorum, tum patriarcharum ab eo tempore, quo sexta Synodus habita fuit vsque ad annu, quo scripti sunt canones ipsi, qui notatus est in tertio eorum canone. idem fecit Anastasius Vaticanæ bibliothecæ magister tempore Hadriani. ii. Theophanem securus, imo interpretatus. Tertius testis est Umbertus Cenomanensis Leonis noni ad Constantinopolitanos legatus in eo lib. quem aduersus calumnias Michaelis patriarchæ, & Leonis Acridani archiepiscopi Vulgar. ante annos ccccc. scripsit. fluxit autē canon ille xiii. primum quidem ex libidine, ac desiderio carnali ipsorum auctorum, Deinde ex canone falso, & quantum suspicor, a Nicolaitis supposito, & in librum vi. Clementis Rom. de apost. doct. immisso. quem ego prius in libro meo de sexta Synodo iis verbis recitauerā, quibus Niceta Pectoretus natione Græcus, & eiusdem canonis defensor, & patronus recitauerat. Episcopum, & presbyterum, & diaconum dicimus, qui vnā habet vxorem ordinari, quamuis viuant eorum vxores, quamuis defunctæ. Neque licet eos post manus impositionem innuptos esse, neque insuper ad nuptias ire, aut si nupserint, alias amplecti, sed sufficere eis, quas habent, cum ad ordinationē venerint. Hinc Græci impudicam, & sacrilegam consuetudinem, quam eis idem Umbertus Cenomanensis in sua illa ad Constantinopolitanos legatione, obiecit, & exprobrauit, traxerunt, vt qui ordinandi essent, prius (inquit) interrogarentur, vtrum haberent vxores, qui si non habere, respondissent, cogerentur prius ducere, deinde manus impositionem accipere. quod de eis arbitror, intellegendū esse, qui hieromonachi fieri volunt. qui est nunc mos in Græcia, hunc ergo canonem, quia tunc, cum illa scripsi, Græcè non legeram, sic esse credideram, vt eum Nicetas recitauerat. postea vero cum viii. illos libros Clementis *πρὸς τὰς διατάξεις, ἢ διδασκαλίαν ἀποστολικῶν* reperissem, cognoui canonē illum xiii. fortasse non fuisse, vt ante suspicabar, ab illis fictum, qui doctrinam Nicolaitarum tenebant, tametsi illis congruat, sed a Niceta, aut

ta, aut ab alio quopiam per inscitiam, quod mihi verisimilius fit, male conuersum, aut certe si fuit ab hæreticis deprauatus, & in eum Niceta incidit, eo magis lætādum esse & gratulandum, quod h̄nos per dei gratiam in castum, & integrum exemplum inciderimus, quod deo adiutore, in Latinum conuertere, & in publicum emittere prope diem speramus. Sic ergo est Græcè, *ἐπίσκοπον καὶ πρεσβυτέρον, καὶ διάκονον εἴπομεν μνηρογάμοιο καὶ δίπλασσαι, καὶ ζῶσιν αἰτίῃς αἰγάμεται καὶ παθήσει, μὴ ἴθειναι δὲ αὐτοῖς μετὰ χειροτονίαν, ἢ ἀγάμοις εὖσιν ἀδὲ γάμον ἔχειν, ἢ γαμήμοισιν ἐτέρως συμπλέκεσθαι, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι, εἰ ἐπὶ ἔχοντες ἢ λθόν ἀδὲ πάλαι χειροτονίαν.* transferamus nos totidē fere verbis. Episcopū, & presbyterū, & diaconum vnus vxoris viros ordinari dicimus, siue eorum vxores viuant, siue mortuæ sint, neque licere eis, post ordinationem, si ante non duxerunt, vxorem ducere, aut si duxerunt, cum aliis matrimonio copulari, sed illis contentos esse debere, si adhuc habebant, cum ad ordinationem venerunt. Ille igitur xiii. canon sextæ Synodi ex hoc canone Nicetæ siue Græcè deprauato, siue male translato manauit, qui cum velit, non licere, post sacram ordinationem sine vxore esse, cōsequens est, vt iis, qui sacri ordinis sunt, vxoribus suis vtī, cōcedat, alio qui quorsum prohiberet, sine vxore esse? contra vero hic noster cum iis etiam, qui nullam vnquam habuerunt, vetet vxorē ducere post sacram ordinationem, rursus consequens est, vt simul vetet, eis etiam, quas ante habebant, deinceps vtī, vt sint tanquam non habentes. alioqui quorsum vetaret, saltem vnus vxoris virum fieri? Fuit etiam alia causa illius canonis. xiii. quod quintum canonem Apostolorum, Ne episcopus, aut presbyter, aut Diaconus vxorem suam prætextu religionis eiiciat, sic intellexerunt, quasi vetaret, ne presbyter, aut Diaconus vxorem suam carnali consuetudine priuaret, ac non potius iuberet, vt curam eius alendæ, & custodiendæ haberet. alioqui quomodo domui suæ bene præesse sciret? aut filios haberet subditos cum omni castitate, vxore sua sprete, & inhumanè eiecta? Deinde, quod Dominus dixit de non dimittenda vxore, & alia ducēda, Quod deus coniunxit, homo non separet, carnaliter tantum, idest, de non relinquenda consuetudine carnali, illius canonis auctores intellexisse videntur, quasi nemo facere posset, vt necesse esset aliquando, siue propter votum factum, siue propter gradum ordinis

divinis sacri sponte susceptum, habere uxorem, tanquam non habent. Postremo quod erat in Canone xxv. tertiæ Synodi Carthag. quem auctores illius canonis xiii. laudant, & sequi se velle significant, illud, inquam, ut abstineant *καὶ τὸ ἰδίους ὄρους*, sic illi intellexerunt, ut si illic dictum esset, *καὶ τὸν προσόντων καὶ καιρῶν*, ut tidem dicunt, idest, conuenienti tempore, ut cum essent sacra operanda, aut ieiunandum, sic enim Theodorus Balsamo Græcorum canonum interpres illud, *καὶ τὸν καιρὸν προσόντων* exposuit, idest, *καὶ τὰς ἐπιμελίας, καὶ τὸν καιρὸν τῶν ἰδίων ὄρων*, cum instaret, inquam, tempus ministerii sacri, quasi dictum esset, in ordine vicis suæ, ut de Zacharia vetere sacerdote scriptum est. cum tamen vel sæcularibus præcipiat Apostol. abstinere ex consensu ad tempus propter orationem. Illis ergo duobus verbis, *καὶ τὸ ἰδίους ὄρους*, idest, ut Verbum Verbo reddamus, secundum proprias definitiones, non tempus abstinendi, sed potius ratione castitatis perpetuo seruandæ tertia Synodus Carthag. notauit, quod pluribus verbis secunda Synodus Carthag. clarius dixerat, Gradus episcoporum, presbyterorum, & Leuitarum nexu castitatis colligatos propter cōsecrationem, ut decet sanctos episcopos, presbyteros, & Leuitas, & ministrantes diuinis sacramentis, abstinere debere in omnibus. Ut iam debere istos abstinere secundum proprias definitiones, nihil aliud sit, quàm abstinere eos debere secundum rationem sui cuiusque gradus sacri, cui annexa, & colligata est castitas, quia hoc eos deceat, qui sacra tractant. Hæ sunt causæ, vnde Canon ille xiii. profanus, & sacrilegus profectus est, in quo tota impudicitia Græcorum sacerdotum tenentium doctrinam Nicolaitarum nititur. Quorum exemplum, & auctoritatem noui nunc Nicolaitæ per Germaniam, & alias regiones imitari volunt.

Sunt alii qui sic cœlibatum sacri ordinis defendendum esse existimant, ut tradant non esse essentialiter annexum debitum continentię ordini sacro, sed ex statuto ecclesiæ. Vnde videtur (sic enim ait sanctus Thomas) quod per ecclesiam possit dispensari in voto continentię solennizato per suspensionem sacri ordinis. Sed non ita est. Etsi enim monachus omnibus modis sæculo renunciet per sponsonem triplicis voti, non sic autem ordo sacer, cum non renunciet proprio, nec potestati sui, videaturque iam prima specie, hac ratione, ut idem auctor exi-

stimat,

stimat, cum monachis dispensari non posse, cum ordine sacro posse, at renunciat per suspensionem voluntariam ipsius ordinis sacri votis sæcularibus, ut dominus instituit, & apostoli docuerunt, ut ex scripturis sanctis, & veterum patrum testimoniis satis me demonstrasse puto. hoc sancta, & vniuersalis ecclesia tamquam depositum fideliter custodit, & custodiuit semper. ut vel ex solenni, & ecclesiastica præfatione ordinationis hypodiaconi, qui est primus ordo sacer, perspicui potest, ut nos supra obseruauimus. In quibus quidem votis sæcularibus potissimum est, esse cum uxore ad cogitandum, quæ mundi sunt, quomodo maritus placeat uxori, quod est eorum proprium, qui uxoriæ consuetudini non renunciarunt, ut est propria ordinis sacri renunciatio voluptatis carnalis. Sed si ita est, (inquiunt) votum continentię essentialiter ex institutione diuina ordini sacro annexum, ut est annexum monacho, quemadmodum non dirimitur matrimonium ante contractum suscepto ordine sacro, ut quidem dirimitur suscepta monastica religione? de nõ consumato loquor. Hæc est validissima istorum ratio. Ad quæ non sic respondebo, ut pridem in lib. de sexta Synodo, & canonibus eius respondendum esse putauit, quod hic corrigere nõ pœnitet. Non probabatur mihi tunc, quod dici solet, non ab homine, sed à deo solui coniugium illud; & quod ingressus in religionem, mortuus mûdo censeretur, ex quo fieret, ut uxor eius nondum cognita, libera remaneret. Itaque aliam rationem, & causam excogitasse mihi videbar, quasi illud nondum esset matrimonium, quandiu ex libera voluntate monasticæ vitæ pendere videretur, sponsa interim intacta, sed non ita est, imo certum matrimonium est, & non incertum, & suspensum, ut ante suspicari videbar. Quod autem soluatur, sit auctoritate non humana, ut aliquis fortassis existimare possit, sed diuina per Apostolos tradita, & ab omnibus ecclesiis suscepta. Rationem vero huius separationis, quæ auctoritate apostolicæ traditionis sancita est, illam fuisse credendum est, quod is, qui religionem monasticam suscipit, mundo moriatur, scriptum vero est, Mulier alligata est legi, quandiu vir eius viuit, quod si dormierit vir eius, soluta est à lege, cui vult, nubat, tantum in domino. Itaque monachus omnibus partibus, omnibusque cogitationibus vitæ diuise, ut diuinus Dionys. tradit in c. de mysterio

sterio monasticę professionis, renūciat, & renūciationē spōsione firmat. renūciat, inquam, possessioni rerū, quę animū distrahit, sponsione paupertatis, potestati viuendi liberē sponsione priuatae obediētia, voluptati carnis spōsione castitatis. Hac enim triplici sponsione velut muro septus, & quasi loris constrictus, & alligatus, quicquid in mundo mali est, superat, scilicet auaritiā, quę est concupiscentia oculorum, nihil habendo, concupiscentiam carnis vita cęlibe, & casta, & superbiam vitę, quę est vana gloria, subiectione humili, & obedientia. Ordo vero sacer non ita renūciat proprio, & libertari, ex quo fit, vt vxorem, & liberos curare, & alere possit, & debeat. Imo episcopus, presbyter, & diaconus, qui prętextu religionis, vt ordinis sacri, vxorem abiicit, ne eam scilicet amplius curet, iubet canon apostolorum, vt gradu suo moueatur. Denique siue hęc sit causa, & ratio, siue alia, de dirimendo quidem matrimonio non consumato per susceptionem monasticę religionis est consuetudo omnium ecclesiarum, quę hoc ab apostolis acceperunt, vt credere par est, de non dirimendo autem per susceptionem sacri ordinis non est. Similiter si quis quęreret, cur si ingressus in religionem non consumato matrimonio mori cęseatur, non similiter mori cęseatur, qui post consumatum matrimonium assentiente vxore ingreditur, vt similiter libera maneat, vt cui vult, nubat? Respondendum est, secundum rationem matrimonii non esse, cur magis non consumatum liceat, dissolui per ingressum religionis, quàm consumatum, fateor, verum non consumatum consuetudo ecclesiastica ex traditione apostolorum ducta obtinet, vt dissoluatur, consumatum vero, vt non soluatur. Ratio autem discriminis difficilis, & obscura esse videtur. Ego vero illam esse existimo, quod is, qui post consumatum matrimonium ingreditur in religionem, fortassis existimari possit, non tam propter deuotionem, quàm propter facilitatem, & tedium vitę cōiugalis ingredi, & quia desiderium carnis iam expleuerit. Deinde, quia fortasse data esset occasio aut mulieribus viros suos sua intemperie, & vitio compellendi malitiose in monasteria, aut viris mulieres, vt ad secunda coniugia experienda liberi remanerent. in matrimonio autem nō consumato per ingressum religionis dirimendo non existit similis ratio, & causa huiusmodi suspicionis, & malitię, cū nondum

dum in vnum conuenerint. Simile est, quod Magnus Basil. in canone. ix. & xx. sic scripsit. Quamuis secundum sententię consequentiā ex æquo conueniat vxoribus, viros suos propter fornicationem dimittere, tamen hoc consuetudo non habet. neque tamen facilis est ratio discriminis. hęc Basil. Hactenus responsum est sancto Thomę, & iis, qui nobis non solidam rationem, aut scripturam sanctam, aut patrum testimonia, sed opinionem sancti Thomę pręiudicatam obiciunt, qui votum continentię dixit essentialiter annexum esse monachui, ordini vero sacro non item. Cum potius cogitare, & tradere debuisset, propriam esse continentiam ordinis monastici propter sponsionem voti castitatis, ordinis vero sacri propriā esse ex natura gradus sacri propter institutionem dei, vt Syn. ii. Carthag. significauit, cum dixit, καὶ τὸ ἴδιον ὁρῶν, id est, secundum proprias definitiones abstinendum esse illis, esse enim ordines sacros connexos vinculo castitatis.

Obiiciunt præterea ex. v. Dec. Clementis iii. auctoritatem de pœni. & rem. c. quęsitum. Quęsitum est (inquit) vtrum sacerdotibus Gręcis, (quibus matrimonio legitimo licet vti) pœnitentia publica sit imponenda, si eam sibi postulent pro filiis oppressis iniungi, &c. Quibus respondendum est, primum quidem non videri verisimile, respondisse pontificem, de quo non quærebatur, neq; ad id, de quo quærebatur, necessarium erat, & quod ab alio antiquiore, & magno pont. fuerat improbatū, & reprehensum. vt paulo post ostendam. Quis non iudicet, videri potius hoc ab aliquo siue interprete, siue lectore interpretationis gratia appositum, & ascriptum? Quis cum legit, non videt, quàm sit illa parenthesis inepta, & aliena? Quærebatur, an sacerdotibus Gręcis imponenda esset publica pœnitentia pro filiis oppressis, Hęc erat quęstio. Ad hanc respondere non satis erat, nisi etiam de ea re non consultus libidinem Græcorum sacerdotum approbaret? Deinde, esto, non sit appositum, vt quidem suspicor esse, si de eo iudicauit pont. quod ad eius iudicium, & auctoritatem relatum fuerat, an scilicet iniungenda esset publica pœnitentia sacerdotibus Gręcis pro filiis oppressis, de eo vero, Vtrum liceret eis, dare operam liberis, non consulebatur, profecto si quid de ea re interposuit, magis ad interpretationem eius tanquàm auctoris, quàm ad decretum tanquàm

iudicis pertineat. Quare in altero iudicium tenendū est, præferim cum veritas, grauitas, & maturitas in eo appareat, in altero interpretationem tenere, non est necesse, imo neque licet hic. Neque enim siquid pontifices in decretis suis obiter explanant, de quo non fuit propositum cōsultenti, vt de eo quæreret, neque pontifici respondententi, vt de eo iudicaret, necesse est, id tenere, neque ipsi à nobis hoc postulant. Imo siquid pont. aliquando priuato sensu sanciret, quod cum veritate, & iustitia plane discrepare videretur, quod euenire potest, & fortassis aliquando euenit, beatus Gelasius sanctiss. & eruditiss. pont. respondere nos docuit, quod idem responderi iis, qui obiciebāt absolutionem Petri patriarchæ Alexandrini hæretici a superiore pontifice factam. Negat Gelasius absolutionem a pontifice, aut certe si absolutus esset, non fuisse absolutionem legitimam, & canonica auctoritate factam. Si assensus (inquit) pontificis inter fuit, doceatur, à quibus, & vbi ille sit gestus. Si secundum ecclesiæ regulam celebratus, si paterna traditione profectus, si maiorum more prolatus, si competenti examinatione depromptus, vbi proculdubio requirendum est, si Synodali congregatione celebratus, quod in receptione damnati, & depullione catholici, quia noua causa est, fieri debere certum est. Ecquis dubitat, si hæc in decretis, & consultis, siue de moribus, siue de fide faciendis seruentur, quin propter prærogatiuam priuilegii pontificalis nunquam pontifex errare possit? Denique de assensu illo pontificis, qui fortasse fingebatur, idem Gelas. si assensus (inquit) pontificis secutus est, adulationis potius fuit, quàm legitimæ sanctionis. Non est dissimile, neque ad sacrum cælibatum parum pertinens, quod Zacharias pont. epist. vi. respondit Bonifacio episcopo de dispensatione, quæ a beato Gregorio facta fingebatur, De illo (inquit) qui viduam auunculi sui, quæ & ipsa fuit vxor consobrini sui, & sacrum velamen habere monstrata est, & a beatæ memoriæ prædecesore nostro sibi licentiam concessam esse diuulgauit, vt eam in pernicioso matrimonio assumere debuisset, absit hoc, vt prædecesor noster ita præciperet, Neque enim ab apostolica sede illa diriguntur, quæ contraria esse patrum, siue canonum institutis perhibentur. Admonere, adhortari, increpare eos necesse est frater, quatenus à tali scelesto recedat matrimonio, & non in æternum pereant.

Verius

Verius itaque est, quod Nicolaus primus ad consulta Vulgarorum respondit, quod cum interpretatione Clementis iii. pugnat. Consulendum (inquit) decernatis, Vtrum presbyterum habentem vxorem debeatis sustentare, & honorare, an à vobis proicere, in quo respondemus, quoniam licet ipsi valde sunt reprehensibiles, vos tamen deum conuenit imitari, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos. Deicere enim à vobis, ideo non debetis, quoniam neque Iudam dominus, cum esset falsus discipulus, a numero discipulorum eiecit. Verum & de presbyteris vobis, qui laici estis, neque iudicandum est, neq; de vita eorum quicquam inuestigandum, sed episcoporum iudicio, quicquid id sit, est reseruandum. Non reprehendit hoc loco Nicol. pontif. vt Gratianus existimasse videtur xxxi. c. Aliter. eos, qui vxores haberēt facti sacerdotes, eos dico, quos multo ante Synodus iii. Carthag. approbauerat, qui cū vxores haberent, essent tamen sicut Apost. ait, tanquam non habentes, quod eadem Synodus cap. xxv. sapientissime retulit ad sacerdotes, & ad reliquos ministros sacros. idem fecit Hilarius pōtifex in Synodo cap. ii. & Leo magnus epist. xc. cap. iii. non, inquam, reprehendit hos, sed potius illos reprehensibiles esse dixit, qui vxores habebant scilicet ad vtendum eis, ita vt non essent, tanquam non habentes. Sic enim locutus est prudentissimus pontifex, sicut Apost. cum ait, sed propter fornicationem vnusquisque vxorem suam habeat, non dixit ducat, vt notarunt ecclesiastici patres, sed habeat, scilicet ad vtendum ea, respondebat autem, vt supra docuimus, sæcularibus, qui de eo quæsierant. Ergo Vulgari cum viderent sacerdotes suos dare operam liberis, vt hodie quoque iidem faciunt, imo facit cuncta ferè Græcia, offensi illorum impudica vita, volebant, non alere eos, neque honorare, imo potius eiicere, sed de eo prius pontificem consulendum esse putauerunt. Respondit pontifex, non pertinere ad populum, iudicare de sacerdotum vita, vtrum turpis, an honesta sit, sed ad episcopum eorum. Cui quæso probabile videatur, vt Clemens iii. in Græcis probarit, quod ante eum grauis. & eruditiss. pontif. Nicolaus i. in Vulgaris, qui ex Græcis sunt, & Græcorum ritus semper tenuerunt, & vsque in hodiernum diem tenēt, secutus scripturas sanctas, sanctosque patres, & ecclesiæ doctores improbasset, ac reprehendisset?

Venio ad aliud decretum Stephani pontif. xxxi. cap. Aliter. quod nobis quoque obiiciunt, qui sacri ordinis cœlibatum oppugnant. Aliter (inquit) se orientalium traditio habet, aliter huius sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ. nam eorum sacerdotes, diaconi, & subdiaconi matrimonio copulantur, sic enim in exemplaribus manu scriptis reperi scriptum, melius quàm, in matrimonio copulantur. Vt enim matrimonio copulari, facile cuius significet, habere aliquam in matrimonio, ita in matrimonio copulari, non videtur, aliud declarare, quàm cum ea, quam quis in matrimonio habet, rem habere. Vnde non mirum, si Glossa, quam vocant, sic interpretata est in matrimonio copulantur, pro eo, quod est, copulato vtuntur, sed quàm male, & incohærenter, ex eo perspici potest, quod idem Pontifex subiungit, Istius autem ecclesiæ, vel occidentalium nullus sacerdotum à subdiacono vsque ad episcopum licentiam habet coniugium sortiendi. Quis enim hic, non intelligit, aliquid pontificem subiunxisse, fieri a sacerdotibus, diaconis, & hypodiaconis occidentalis ecclesiæ, contra quàm fieret à sacerdotibus, diaconis, & hypodiaconis orientalis? At hoc non est, neque esse potest, quòd in occidentali ecclesia sacri ordines vxores ducerent, quod nunquam licuit, neque permissum fuit siue in orientali, siue in occidentali ecclesia. Ergo illud, non habere sacerdotes, diaconos, & subdiaconos in occidentali ecclesia licentiam coniugium sortiendi, nō significat, non habere ius, & potestatem in eo gradu accipiendi vxorem, quod æquè Græcis, & Latinis prohibitum fuit semper, sed potius significat, in ecclesia occidentali non habere licentiam, id est, non posse, pro nutu, & voluntate sua esse in coniugio, simul & sacro ordine, non esse, inquam, permissum illis, vt ad nutum suum ex coniugibus fiant sacri ordinis, vt permissum est in ecclesia orientali, vbi nō opus est vlla ad hoc dispensatione, quam vocant, modo nihil aliud obstat. Itaque copulari matrimonio, contrarium est eius, quod est, non sortiri coniugium, non sortiri vero coniugium, est non copulari coniugio, quod occidentalis ecclesia ordinariè, & vt ita dicam, regulariter seruat in iis, qui fiunt ordinis sacri, ecclesia vero orientalis non ita. Hoc voluit Stephanus Pontifex notare, non autem approbare libidinem sacerdotum Græcorum. a quibus quanto studio continentiam veteres patres requirerent,

rent, non ignorabat Pontifex.

Adhæc, obiiciunt fortassis Ancyranæ Synodi canonem x. qui diacono, si dixit, cum volebat fieri diaconus, se non posse absque vxore esse, concedit, vt quia vxorem permissu episcopi duxit, remaneat in ministerio sacro. Quibus respondendum est, Synodos prouinciales esse, & fuisse semper subiectas sedis apostolicæ retractationi, siquid in eis cum veritate, aut diuina, aut ecclesiastica lege discrepet, quale est hoc, vt satis supra ex scripturis, & veterum patrum testimoniis, ac sententiis demonstrauimus. Sic respondi aliquando, nunc vero etiam aliter, & fortasse melius respondebo. Scilicet non significat Synodus, habere se ratum coniugium istud, neque concedit, vt factus diaconus ea vtatur, quam sic duxit, sed hoc concedit, vt quia permisit episcopus, vt ordinaretur, qui dicebat, se non posse esse sine vxore, non moueatur gradu, sed potius in eo post tales nuptias remaneat, ita scilicet, vt abstineat se ab ea, quam sic duxerit, vt ducere non licuit, sic enim consentaneum est intelligere. Sed recitemus canonem, Quicumque (inquit) fiunt diaconi, si inter ipsam ordinationem testati sunt, & dixerunt, oportere, se ducere vxorem, quia non possent sic manere, post nuptias factas sint in ministerio sacro, quia permiserit episcopus, scilicet ordinari, & postea vxorem ducere. Hos ergo Synodus nō prohibet ministerio diaconi propter interdictas nuptias, sed potius veniam dat. quia id ausi sunt concessu episcopi, qui eos ordinauit, quos sciebat ducturos esse vxorem, quia continentibus esse nollent. Consequens vero est, vt intelligamus, sic istis permitti, vt in sacro ministerio diaconi remaneant, vt teneantur tamen se ab eiusmodi nuptiis abstinere, propter quas digni erant, vt ministerium eis interdiceretur, nisi venia daretur propter episcopi permissum. de quo admonere nō opus erat, quod per se erat satis manifestum. Simile est illud Inno. i. de iis, quos in diaconi ministerio, aut officio presbyteri positos incontinentes esse, aut fuisse, generati filii prodiderunt. Si ad eos (inquit) forma ecclesiasticæ vitæ pariter, & disciplinæ, quæ ab episcopo siritio ad omnes prouincias comueuit, nō probatur peruenisse, his ignorantibus venia non negabitur, ita vt de cætero penitus incipiant abstinere. & ita gradus suos, in quibus fuerint inuenti, retentent, vt eis non liceat ad potiora conscendere, quibus



quibus in beneficio esse debet, quod hunc ipsum locum, quem recipiunt, non amittunt. Sic istis Synodus Ancyrana loco beneficii videtur concessisse, ut sint in ministerio diaconi, ita tamen, (sicut consequens est intelligere) ut deinceps continentes sint. Deinde subiungit eadem Syn. Ancyr. Siqui autem tacuerunt, & in ipsa ordinatione susceperunt sic deinceps manere, postea tamen ad nuptias venerunt, desistant à ministerio. Hos rursus, quia nihil excusare possunt, prohibet ministerio propter id, quod ausi sunt, ita scilicet ut etiam abstineant deinceps ab ea, quam non licuit ducere uxorem. Simile est etiam illud eiusdem Innoc. i. quod statim post illa superiora in eodem loco sequitur, Si qui autem (inquit) scisse formam viuendi missam à Siritio dereguntur, neque statim cupiditatem libidinis abiecerint, illi erunt modis omnibus submouendi, qui post admonitionem cognitam proponendam arbitrati sunt voluptatem. Scilicet sic istos priuat ministerio, ut neque permittat eis, uti deinceps uxoribus. Similiter Synod. Ancyr. cum iis Diaconis ministerium interdicit, qui facti diaconi uxorem duxerunt, cum tamen tacendo ante ordinationem, recipere viderentur, sic se velle manere, his inquam, sic ministerium interdicit, ut nuptias illas sacrilegas post sacrum ordinem factas, tamen non dicat Synodus, tamen non habeat, ratas. non enim ignorabat Synodus xxv. canonem apostolorum, qui lectoribus tantum, & cantoribus permittit, uxorem ducere, qua uti liceat. Errat ergo, qui hunc canonem Synodi Ancyranæ non intelligens existimat, ut nuper quidam eruditus auctor existimauit, olim diaconos, & hypodiatonos permittos esse ad nuptias peruolare, sic enim ille scripsit. Errat quoque Gratianus, cum ait de hoc canone dist. xxviii. cap. De Syracusanæ, nondum fuisse tunc introductam continentiam ministrorum altaris. Et rursus xxxv. q. i. cum ait, inter consilia perfectionis ab ecclesia addita post apostolica instituta continentiam sacerdotum ponendam esse. Item xxvi. q. ii. c. Sors. copula (inquit) sacerdotalis neque legali, neque euangelica, nec apostolica auctoritate prohibetur, ecclesiastica tamen lege penitus interdicitur. Non ergo hoc permisit Synodus Ancyrana, ut diaconi, aut hypodiatoni post sacrum ordinem uxores acciperent, absit. Quod si aliquando, & in aliqua prouincia id permittum fuit, licentia fuit, & dicenda est, non legitima per-

permissio. ut cum Leo magnus scribens ad episcopum Cathanensem xxvii. q. ii. Multorum (inquit) relatione comperimus, hanc apud vos olim consuetudinem fuisse, ut subdiaconi suis licite miscerentur coniugibus, licite dixit, non quidem, quod approbaret, absit, sed potius ut hoc verbo significaret, quod hoc impune illic fiebat. Sic nobis, multa facere licet, quæ tamen non debemus, quia secundum deum non liceat, tamen si potestate nostra si abuti velimus, & libertatem in occasionem carnis dare, apud homines quidem facere possumus.

Obiicient præterea fortasse correctionem constitutionis Pelagii pont. a beato Greg. factam. Statuerat enim Pelagius pont. ut scripsit Leo magnus ad episcopum Cathanen. xxvii. q. ii. ca. Multorum. ut subdiaconi, qui iam uxoribus fuerant copulati, cum uxoribus suis non miscerentur, ut per Siciliam solebant, sed potius (inquit) vnum ex duobus eligerent, aut ministrare nulla ratione præsumerent, aut a suis uxoribus abstinere. Hanc sanctionem beatus Gregorius dist. xxxi. c. Ante triennium, corripuit, Quod durum (inquit) & incompetens ei videretur, ut qui usum continentiae non inuenit, neque castitatem promissit, compellatur a sua uxore separari, ac per hoc, quod absit, in deterius cadat. Deinde subiungit, Vnde videtur mihi, ut à præsentis die episcopis omnibus dicatur, ut nullum facere diaconum præsumant, nisi qui se victurum caste promiserit, & præterita mala, quæ proposito mentis appetita non sunt, violenter non exigantur, & futura mala caute caueantur. Cum præterita mala dixit, satis significauit, quod ante fiebat, non licere, scilicet miscere se subdiaconos cum uxoribus, esto, castitatem non promississent, tamen ob hoc ipsum, quod castitatem extrinsecus non promississent, leuius puniendum esse hoc malum. Male itaque Glossa sic interpretata est, mala, hoc loco, scilicet continentia, quæ (inquit) solet esse mala, & poenalis iuuenibus. Ut autem sic interpretaretur, effecit, quod ignorauit eius Glossæ auctor, exigere, hoc loco non significare requirere, sed punire, non autem puniuntur nisi mala. Itaque quod statuit beatus Greg. ut nullus deinceps fieret subdiaconus, nisi qui victurum se caste promitteret, non hoc statuit, quasi factus semel diaconus, lege cælibatus non teneretur, nisi ante ordinationem castitatem verbis promitteret, non ita est, imo ex natura propria ordinis sacri existi-

existit obligatio seruandæ castimonie. Ut is, qui baptizatur, tametsi renunciaturum se operibus carnis verbis conceptis non sponderit, nihilominus tamen ab eis se abstinere teneatur, & si sponderit, teneatur quidem non tam propter sponsonem extrinsecus verbis conceptis factam, quam propter fidem cordis sigillo baptismi signatam, & consumatam, in quo baptismo inest sponso viuendi non sibi, sed Christo secundum conscientie bonæ interrogationem in deum per resurrectionem Iesu Christi. Sic in ordine sacro sponte suscepto inest renunciatio votorum sæcularium, idest, sponso castitatis, quæ est propria, & ut ita dicam, essentialis gradus sacri. Verum cum beatus Greg. malum istud incontinentiæ subdiaconorum, qui se ideo cum vxoribus miscebant, quia castitatem extrinsecus non promiserant, non violente, sed leuiter corrigere vellet interdicens illis ministerium sacrum, ut se abstinere ab vxoribus, fecit fortassis, ut existimaretur, sic sensisse de cœlibatu sacri ordinis, quasi non esset essentialiter, ut ita dicam, ei annexus, aut gradus hypodiaconi non esset sacer, cum vtrunque sit falsum. Illud autem, deterius, quod idem beatus Greg. metuebat, credo fuisse, vel ne nimia tristitia, & dolore illi hypodiaconi absorberentur, vel ne quasi desperate renunciarent ordini sacro, & se in vitam laicam, & profanam traderent, amissa spe eos lucrandi, ac reuocandi. Illud ergo Gregorii, ut iterum dicam, Nequis subdiaconus fiat, nisi castitatem voto profiteatur, sic intelligendum est, fieri debere, ut hodie fit, cum ordinator admonet ordinandos, ut videant, ad quem gradum ascendant, quia non licebit postea transire ad vota sæcularia, sed oportebit potius castitatem perpetuo seruare, deinde dicit, si placet, accedite. Siquis vero sic monitus, diceret, se non seruaturum castitatem, profecto non admitteretur ad ordinem sacrum, quia vero tacet, existimatur seruare velle, quod est quodammodo profiteri voto facto castitatem perpetuam. Ex quo non continuo intelligi debet, quasi necessitas seruandæ castitatis ex voto extrinsecus accedente existat, ac non potius ex lege diuina ipsius sacri ordinis propria. in quo ordine sponte suscepto inest inseparabiliter, & intrinsecus secundum dei legem stipulatio, & sponso seruandæ castitatis, cuius vinculum, & obligatio ad propriam rationem, & naturam gradus sacri pertinet, cum

cum quo est proprie, & essentialiter connexa. Sicut docuit, ut supra ostendi, Synod. ii. Carthag. doctrinam Apostolorum secuta, ut ipsa testatur.

Rursus fortassis obiicient sacri cœlibatus hostes, illud Innoc. iii. ext. de cler. coniug. c. Cum olim, de quodam filio Græci sacerdotis, quem ille in sacerdotio genuerat, qui apud Latinos, inter quos habitabat, ordinari volebat. quod quidem concedit pont. Nos igitur (inquit) attendentes, quod Orientalis ecclesia votum castitatis non admittit, quoniam orientales in minoribus ordinibus contrahunt, & in superioribus vtuntur matrimonio iam contracto, mandamus, & quæ sequuntur. Non approbat, pont. ut aliquis caullari possit, quod Græci faciunt, absit, sed cauet potius, ne huic obstet ad ordinationem, quod eum pater in sacerdotio genuisset. Certe si dare operam liberis in sacerdotio apud Græcos iure, & sine crimine licere Pontifex iudicasset, nihil erat, quod eum moueret, ut huic Græco electo, & in ecclesia Latina ordinando de hoc caueret. Nunc autem quanquam nati ex profano, & sacrilego concubitu, qualis est sacerdotis cum vxore, infames sint, tamen quia Græci licere id putant, & ita in consuetudine licet corrupta habent, idcirco concessit interim pont. ut huic electo non obstaret, quod ex sacerdote natus esset.

Iam vero ut ad canonem iiii. Synodi Gangrensis respondeam. xxviii. c. Siquis. Si ita in eo cautum esset, ut nuper quidam auctor alioqui eruditus existimauit, ut scilicet sacerdotes nolentes abstinere, non ideo arcerentur à sacris, sic enim ille scripsit, sic quidem difficile esset, respondendo canonem, & cœlibatum defendere. Nunc autem bene habet, quod non hoc cautum est, sed illud potius, ut esset anathema, qui diiudicaret, non licere communionem accipere à sacerdote sacrum operante, qui vxorem ante duxisset, nihil præterea additum est de eo, vtrum vteretur tunc, an non vteretur uxore. neque de eo, utrum presbyter, si non se abstinere ab uxore, arceretur ab altari. Illud potius cogitandum est, cautum fuisse hoc in eos, qui presbyteros habentes uxores discernabant, quasi eis vterentur, atque ita non essent, tanquam non habentes, ut ratio sacerdotii postulabat. Simile erat illud iudicium laicorum Vulturæ de presbyteris suis, qui uxores habebant, eadem. dist. cap. Consultendum.

dum. Etenim si nulla erat suspicio, neque periculum, ut supra iterum dixi, quin eas isti haberent, tãquam non habentes, quomodo fiet verisimile, quòd eos laici vitãdos esse putarent, quia coniugati essent? Hoc ergo cautum fuit in Synodo Gangrensi, & a Nicolao. i. ne laicis liceret, discernere presbyteros suos; ac iudicare, quasi non abstinerent, ac proinde non essent alendi, vt Vulgari laici volebant, aut non esse cum eis communicandũ in sacris, vt illi itẽ volebant, in quos Syn. Gang. canonẽ sanxit.

Adhęc, obiiciunt fortasse canonem xix. Synodi Rom. Siluestro pont. Nemo (ait) a die oneris presbyterii sumat coniugiũ. Videtur enim caueri tantum, ne presbyter vxorem ducat, quasi vti ea saltem, quam ante duxerit, non prohibeatur. Vnde quidam ex nostris catholicus, & doctus auctor male hunc canonẽ intelligens, mitius, dixit, præcipi hoc loco cœlibatum, quàm a Clemente. Sed non ita est, non hoc tantum cauetur, sed coniunctio etiam corporum, quam vulgo copulam vocãt, hanc enim copulam significat hoc loco coniugium, vt in Synodo Turon. ii. cap. xii. Attamen quosdam (inquit) inhibita coniugia, idest, coniunctiones corporum vetitas, repetisse reperimus, quod nati etiam filii prodiderunt. Itaque non dixit canon Synodi Rom. nemo sumat coniugem, sed coniugium, quod à Græcis dicitur *σὼζφεια*. Quid enim opus erat, prohibere presbyteris, vxorem ducere, si in quibusdam prouinciis ne lectoribus quidem, atque cantoribus hoc licebat? vt intelligi potest ex canone xiiii. concilii Chalcedon. Sic enim ait, Quia in quibusdam prouinciis permittitur lectoribus, & cantoribus vxorem ducere, & quæ sequuntur. in aliquibus ergo non permittebatur, ait Theodorus Balsamo interpret canonum Græcorum, alioquin nunquam sic Synodus Chalce. locuta esset. Illud quoque obseruandum est, coniunxisse hic Synodum Siluestri pont. Leuitas cum presbyteris propter breuiloquentiam scripturæ, & sacris legibus familiarem, idcirco non dixit a die presbyterii, sed a die oneris presbyterii, quod ad Leuitas quoque pertinere potest. statim enim vt quis factus est sacri ordinis, onus suscipit ministrandi ad aram, & presbyteris.

Rursus dicent alii, non magis debere esse cœlibes, qui sacri ordinis sunt, quàm quæ votum castitatis fecerunt, at quæ votum castitatis fecerunt, si postea nupserint Augustinus in lib. de

de bono viduitatis, disungi, vetat, eosque reprehendit, qui eiusmodi coniugia adulteria esse dicebant. ex quo isti effici putant, vt similiter qui sacri ordinis sunt, siue vxores ante sacri ordinem duxerint, eis deinceps vti possint, siue post ordinem sacrum, nõ dirimatur matrimonium. Sed recitemus, quæ Augustinus scripsit, vt intelligamus, de quo voto loquebatur. Sed in uiduali (inquit) & virginali continentia excellentia muneris amplioris expetitur, qua expetita, & electa, & voti debito oblata, iam non solum non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Deinde subiungit, Nam vt hoc demõstraret Apost. non ait, cum in deliciis egerint, in Christo nubunt, sed nubere volunt, Habentes (inquit) damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, etsi non nubendo, sed tamen volendo, non quia ipsæ nuptiæ, vel talium damnandæ iudicentur, sed damnatur propria fraus, damnatur fracti voti fides, damnatur non susceptio a bono inferiore, sed ruina a bono superiore, postremo damnantur tales, non quia conjugalem fidem fecerunt, vt voluntas, quæ a proposito cecidit, appareat esse damnata, siue subsequatur nuptiæ, siue desint. Deinde subiungit, Proinde qui dicunt talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria, non mihi videntur satis accurate, ac diligenter considerare quid dicant. Et paulo post, Fit autem (inquit) per hanc minus consideratam opinionem, qua putant lapsum a sancto proposito fœminarum, si nupserint, non esse coniugia, nõ paruum malum vt a maritis separentur vxores, quasi adulteræ sint, non vxores. Hęc Augustinus de iis dicit siue virginibus, siue viduis, quæ velatæ non sunt, quæ tantum fecerunt uotum simplex castitatis, quod quidem tamen matrimonium impedit contrahendum, vt Theologi tradunt, tamẽ non dirimit contractum. peccant itaq; istæ non simpliciter, quia nubunt, nubere. n. non est malum, vt quidam hæretici volunt, sed bonũ est, quo tamen male uti, interdum accidit. Peccant ergo istæ (inquit) quia nubunt post votum castitatis factum, suntque huiusmodi nuptiæ non quidem per se iniustæ, & inhonestæ, sed propter fidem fractam voti superioris, alioqui ratæ, & certæ nuptiæ, tamen per pœnitentiæ medicinam curandæ inflicta pœna aliqua, digamis constituta iuxta canonem Synodi Ancyr. xix. de huiusmo-

di virginibus, vel constituta fornicariis iuxta canonem xliiii. sextæ Synodi, vel adulteris iuxta canonem beati Basilii lvi. vel iniuncta pœna excommunicationis, ita tamen ut episcopus humanius cum eis agere possit iuxta canonem xvi. concilii Chalcedon. de iis virginibus, quæ se ipsas dedicauerunt, siue consecrauerunt deo, non enim dixit, quæ ab episcopo consecratæ sunt, aut alia pœnitentia, & alio modo imposita iuxta cano. Valent. Syn. ii. de puellis quæ se deo vouerunt, si ad nuptias transierint, ne statim (inquit) ad pœnitentiam recipiantur, & data pœnitentia, nisi plenè satisfecerint, eisdem communicatio differatur. Item Innoc. i. epist. 2. c. xliii. Hæc vero, inquit, quæ nondum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerunt permanere, licet velatæ non fuerint, si forte nupserint, his agenda est aliquanto tempore pœnitentia, quia sponsio eius a domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolui, quanto magis ista pollicitatio, quam cum deo pepigit, solui sine vindicta non poterit? nam si Paul. apost. quæ a proposito viduitatis discesserunt, dixit eas habere condemnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, quanto potius virgines, quæ prioris promissionis fidem minime seruauerunt? de huiusmodi virginibus scribit, & sancit Leo magnus epist. xc. cap. xliii. Puellæ (inquit) quæ non coactæ parentum imperio, sed spontaneo iudicio, virginitatis propositum, atque habitum susceperunt, si postea nuptias eligunt, præuaricantur, etsi consecratio non accessit, cuius utique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent. Non dixit, irritas esse nuptias, sed peccare eas, quia scilicet fidem promissæ castitatis non seruauerunt, neque appellauit adulteras Christi, ut sanctimoniales consecratas Ambros. & Aug. appellant, si post velamen sacrum nupserint, De huiusmodi vero virginibus velatis, votoque solemniter obligatis idem Innoc. i. epist. ii. cap. xlii. Quæ Christo (inquit) spiritualiter nubunt, & a sacerdote velantur, si postea nupserint, vel publicè, vel occulte corruptæ fuerint, non eas admittendas esse ad pœnitentiam, nisi is, cui se iunxerant, de hac vita decesserit. Si enim de hominibus hæc ratio custoditur, ut quæcunque, viro viuentis, alteri nupserit, habeatur adultera, neque ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, nisi vnus ex eis defunctus fuerit, quanto magis de illa tenendum

nendum est, quæ ante immortali se sponso coniunxerat, & postea ad humanas nuptias transire elegit? Hæc Innoc. Harum ergo nuptiæ adulteria sunt, & dicuntur. In his valet illa similitudo, quam Aug. dicit in lib. de bono viduitatis, si viro suo (inquit) viuo, quæ alteri nubit, adultera est, sicut ipse dominus in euangelio definiuit, viuo ergo Christo, cui mors ultra non dominabitur, quæ coniugium eius elegerat, si homini nubit, adultera est, hæc inquam similitudo in illis siue virginibus, siue viduis valet, quæ non tantum priuatè castitatem vouerunt, sed Christo sunt in ecclesia hierarchicè consecratæ, & velatæ. Quæ autem non sic sunt, in his sefellit similitudo eos, qui illas quoque; quæ mutato sancto proposito castitatis ad nuptias transierunt, eadem ratione adulteras putabant, & carum coniugia adulteria, quos beatus Aug. in eo libro reprehendit, qui quidem eas, quæ se ipsas deo dicauerunt, ab iis, quæ ab episcopo dicatæ sunt, consecratas, inquam, a non consecratis, id est votum simplex a solenni, ut nunc loquimur, non distinguebant.

Iam vero quod Cyprianus ad Pomponium scripsit de virginibus deo dicatis, quæ cum masculis dormisse fuerant deprehensæ, Quod si se (inquit) ex fide Christo dicauerunt, pudicæ, & castæ sine vlla fabula perseuerent, si autem perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est, ut nubant, quam ut in ignem delictis suis cadant, hoc, inquam, nisi cæci essent, nunquam isti obiciendum nobis esse putarent, ut obiciunt, quasi permittat, imo consulat Cyprianus virginibus post votum virginitatis factum nubere, cōsulturus idem simili ratione (si ita esset) iis, qui sacri ordinis sunt. Ergo illud consulit Cypri. ut cum uirgines deo castitatē spondent, si eo animo spondent, ut in sancto proposito perseuerare uelint, resistent fortiter libidini, sin autem non est eis animus perseuerandi, ut nubant, non enim uetabantur nubere, si se continere non poterant. Simile est, quod de uiduis beatus Gelasius ait, Ut uiduæ (inquit) si forte continere non poterunt, nullatenus nubere uetabatur, sic habita secum deliberatione, promissam deo pudicitæ fidem debent custodire. In eandem ergo sententiam Cyprianus de uirginibus, Si se (inquit) dicauerunt, perseuerent, si uero perseuerare nolunt, ne se uelint dicare, sed potius nubant. Iam ut ad id, quod de Paphnutio, & Nicena Synodo Socrates, & eum secutus Sozomenus

nus scripserunt, & quod Euangelici fortasse iactant, paucis respondeamus, demus, eos non mentitos esse de aliis multis in ecclesiastica historia, quæ alii notarunt, neque fuisse illum quidem Nouatianum, hunc vero Theodori Mopsuestiæ summum laudatorem, quod ei beatus Greg. Pontifex exprobrauit, qui historiam eius ab ecclesia explosam esse testatus est. dissimulamus nos scire ista, aut assentiamur, non esse necessario consequens, ut qui in vno, aut etiam pluribus non dicit verum, idem quoque in ceteris mentiatur. sit ita. At illud quomodo excusari, aut dissimulari potest, si quod vterque scribit de Nicæna Synodo, scilicet reliquisse integrum cuique ordini sacro, quod facere liberet, abstinere se ab vxore, aut non abstinere, id tertio canonis eiusdem Synodi repugnat? Sed recitemus canonem, Prohibuit (inquit) in vniuersum magna Synodus, ut neque episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque vlli prorsus clerico liceret habere *συνετακτων* mulierem, nisi forte matrem, aut sororem, aut materteram siue amitam, aut eas solum personas, quæ ab omni suspitione alienæ essent, non dixit *πρω συνετακτων* cum articulo, ne singularē quampiam acciperemus, sed quamcunque siue vxorem, siue non vxorem *συνετακτως* enim vocat. Antiochenes mulieres quascunque, ut Euseb. lib. v. hist. eccles. notauit, inde dictas *συνετακτως*, quod in eodem conclauis, aut cella cū viris versentur, quas Synodus Ancyrana *συνετακτων* vocat, has Nicæna synodus, iis, qui sacri ordinis sunt, interdicit, excepit autem matrem, sororem, materteram, siue amitam, & eas solum personas, sic licet *συνετακτως*, id est, quascunque mulieres, siue vxores, siue non vxores, quæ omni suspitione vacarent. Ergo synodus ut exceptionem dedit matri, & sorori, & materteræ, siue amitæ, quod hæc ab omni suspitione liberæ essent, sic etiam iis vxoribus dedit, quæ futuræ quoque essent ita liberæ a suspitione, ut mater, soror, aut matertera, quare vxores habere permisit, tanquam sorores tantum. quod ex Synodo Turon. ii. c. xii. clarius intelligi potest, sic enim ait, Cum presbyteri, atque diaconi sublimi dignitatis apice prærogentur, actibusque omnibus sæculi renuncient, & ad sacrum ministerium electi repudient, quisquis est presbyter, atque diaconus diuino munere benedictione percepta, vxoris suæ pius frater illico efficiatur. item Synodus Arcl. ii. c. ii. velut interpret

Canonis

Canonis Niceni, si quis (inquit) de clericis a gradu diaconatus in solatio suo mulierem præter auiam, matrem, sororem, filiam; neptem, vel conuersam suam vxorem habere præsumpserit, a communione alienus habeatur. Et enim si synodus inter personas ab omni suspitione liberæ noluit vxores sacrorum ordinum numerari, ut eas, si modo tales essent, liceret apud se habere, secus vero, non liceret, cur eas in extremo loco non excepit nominatim, ut quamuis non carerent suspitione, habere tamen eas, liceret ut vxores. Quod vero hoc eodem canone prohibet Synodus reliquis etiam clericis, ut leuoribus, & canonicis, habere mulieres de concubitu suspectas, ne quis erret, aut obijciendum mihi putet, intelligendum erit de aliis mulieribus præter vxores, de istorum enim vxoribus iam erat editus Canon Apost. xxvi. ut cum in clero essent, & ducere liceret, & ductis deinceps uti. Itaque Synodus Nicæna canonem de his Apostolorum integrum reliquit, & saluum, cum hoc decretum fecit. Præterea sic esse hunc Canonem concilii Nicæni intelligendum, potest perspici ex epistola Magni Basilii ad Georgium presbyterum, cui iussit huius canonis auctoritate, excludere vxorem propter scandalum suspitionis de incontinentia. describam hic epistolam eius a me e Græco conuersam, quæ tanquam canonica ad canones eiusdem patris adiuncta est.

Legi, inquit, literas tuas tolerantissime, illudque miratus sum, quod cum posses, te mihi breui, & facile re ipsa excusare, malis, in crimine perseverare, & longa oratione vulnus periculosum curare, tentes. Nos vero, Georgi, neque primi, neque extremi legem tulimus, ne mulieres cum viris deo dedicatis habitarent. Lege Canonem æditum in Con. Niceno, qui plane vetuit, habere has domi mulieres. Cœlibum vero hæc est gloria, & splendor, mulierum conuictu carere. Ut iam qui castimoniam nomine profiteatur, re vero ipsa ea faciat, quæ facere solent, qui cum mulieribus habitant, perspicuum sit, hunc decus, & dignitatem ipsam virginitatis, aut castimoniam, appellatione tantum confectari, ab ipsa vero inhonestate voluptate non se temperare. Eo vero magis oportuit, te nostris precibus facile acquiescere, quod te ais liberatum esse omni libidine, & corporis lasciuia. Nam neque te annos natum lxx. libidinosæ, & incōtinenter viuere cum vxore, credo, neque quasi aliquid turpe fe-

pe feceris, decretum fecimus, sed quoniam nos Apost. docuit, ne offensionem aut scandalo essemus fratri. scimus autem quod a quibusdam integre fit, aliis peccandi occasionem præbere solere, hac de causa præscripta sanctorum patrum secuti iussimus, ut vxorculam excluderes. Quid igitur chorepiscopum criminaris? & veterum similtatum memor es? Quid de nobis queris? quasi facile calumniis aliorum excipiendis aures patefaciamus, ac non potius te ipse accusas, qui non passus fueris, te ab ista vxoria cõsuetudine auelli? Eice ergo eam domo, & include in monasterium, esto illa inter virgines, & tibi ministrent viri, ne nomen dei per vos blasphemetur. Quandiu vero perstitueris in hac labe, nihil te iuuabunt ista tam multa, quæ ad me scribis, quin potius vsque ad extremum vitæ à sacrorum administratione vacabis, referesque deo rationem vacationis tuæ. Quod si ausus fueris, antequam vitam correxeris, culpamque emendaris, sacerdotio fungi, anathema eris vniuerso populo, ut qui te receperint, omni ecclesiastica communione priuentur. Hactenus Basilii epif. Sed quia non deerunt fortasse, qui existiment non vxorem fuisse istam, quam *γυναικον* vocat, sed ancillam, roga bo istos paulisper, si non erat vxor, cur iubet excludere, & in monasterium recludere? cur in vitam monasticam dicare? Neque enim iussit hoc *ἀντι εἰρηκῆς καὶ κοιλίας*, ut ipsi etiam interpretes Græci fatentur, idest, loco custodiæ, & supplicii, quid enim illa commisit, quæ bona fide cum presbytero habitabat? cui neq; cohabitationem exprobrat Basilius? Præterea si nubere volebat, cur pater Basilii prohibet? cur saltem tacendo non permittit liberam potestatem aut coniugii, aut cœlibatus? Aut si fortasse virgo erat, scilicet ex earum numero, quas presbyteri à tenera ætate alere domi solebant ad collocandum eas postea, aduersus quos pulcherrimum librũ scripsit Chrysof. cur nunquam appellat virginem? sicut Chryso. in eo libro appellat; sed semper *γυναικον*, idest, mulierculam, aut quod hic magis proprium est, licet minus Latinum, vxorculam, sic enim mihi appellasse videtur, ut presbyterum ætate confectum pudore afficeret, quod vxorem adolescentem ut opinor, secum haberet. Solent enim aliquando senes accipere puellas in matrimonium, quod Georg. iste fecisse videtur, qui quidem presbyter postea vxore assentiente factus, in ipso fortasse

tasse flore ætatis eam domi apud se retinebat contra Canonẽ de vitando conuictu mulierum suspecto. Quod autem iussit Basilii collocare eam in monasterio, simile est, quod in sexta Syn. c. xlviii. sancitum est, ut vxor episcopi post ordinationem eius in monasterium secedat, & ab ipso procuretur. Scimus autem Apostolum in epist. ad Timotheum, & Tit. non sciunxisse castitatem Episcopi à presbyteri castitate, vtrunq; n. vno nomine Episcopi, quem castum debere esse dicit, affici, ut doceret scilicet eandem castimoniam, ut ceteras virtutes nunc omittam, quas in eodem loco numerat, requirendam esse ab vtroque ordine Episcoporum, & infra Episcopos presbyterorum. Sic quoque canonem Niceni con. intellexisse videtur Zonaras canonum Græcorum interpret. Vult (inquit) hic canon eos, qui sacri ordinis sunt, sine crimine esse, ita ut nulli pateat aditus ne ad suspicandum quidem de eis. *δι' ὃ ἀπιθρόνουσε τοῖς ἱερωμένοις σωρικὴν γυναικίην.* exceptis iis personis, quas canon dicit. idest, idcirco vetuit sacri ordinis hominibus, habitare vnà cū mulieribus, sic interpretatus est, *σωρικῶσ* melius, quàm post eum secutus Theodorus Balsamo, qui temere interpretatus est, *σωρικῶσ* esse, quæ habitarent *μετὰ τῶν ἀγύλων ἱερωμένων*, idest, cum clericis sacri ordinis matrimonio liberis, quafi de sacris cõiugibus nihil hic a Nicenis patribus cautum esset, & quasi nihil interesset, vtrũ casti essent, aut quasi nulla in eis impudicitie suspicio subesse posset, quia vxores haberent. Quasi vero non reperiantur, qui non contenti suis vxoribus, alias interdum habeant domi suspectas, & fortasse aliquid turpius. Verum Theodorus sua futili interpretatione prauam cõsuetudinem Græcorum sacerdotum ab scriptura sancta, & traditione apostolica alienam voluit defendere. Postremo sic esse hunc Canonem Niceni concilii intelligendum, ut ad cœlibatum sacri ordinis pertineat, fuit aliquando ingens multitudo testium in Thessalia, & in cuncto oriente. Narrat enim Socrates lib. v. (hactenus quidem verius quàm de Papphnutio) fuisse morem in Thessalia, ut qui vxorem duxisset, antequam clericus fieret, idem factus clericus non amplius consuetudinem cum ea haberet, aut eiiceretur ex ecclesia, eundem quoque morem per orientem optimos quosque clericos, & episcopos tenuisse. Illud vero de suo addidit auctor iste non satis, ut Pho-



tius Constanti ait, in doctrina Christiana cruditus, tantam illos castitatem non necessitate legis, sed voluntate seruasse. Neque vero ut de hoc quoque minus sapientes admoneam, quia Synodus Nicena decretum hoc fecit, quod (ut docuimus) ad cœlibatum quoque sacrorum ordinum pertinet, idcirco existimare licet huiusmodi cœlibatum iure tantum canonico, & non potius lege diuina sancitum esse, ut nos ex scripturis sanctis, & antiquorum patrum interpretationibus, ac sententiis supra demonstrauimus, non licet, inquam, hoc existimare, non magis quàm usuram esse lege tantum canonica interdictam, quia canone xvii. eiusdem Syn. Nicenę interdicta sit. Quàm multa sunt in decretis pontificum, & conciliis de furtis, parricidiis, adulteriis, incestis, idolis, hæresibus, rixis, commensationibus, & ceteris operibus carnis, quæ tamen nemo sanæ mentis continuo hac ratione dicat, lege tantum Canonica interdicta esse. Imo vero quia sciebant sanctis. patres Nicenæ Synodi, sacrorum ordinum castimoniam lege diuina sancitam esse, ad eam seruandam cautionem adhibere hoc interdicto canonico voluerunt. Hanc illorum mentem, & concilium, & canonem ipsum satis mihi declarasse videtur alia similis cautio Synodi Turonen ii. quæ. c. xx. sic cauit, Archipresbyteri, vicarij, & diaconi, & subdiaconi non quidem omnes, sed plures in hac suspitione tenentur à populo, quòd cum coniugibus suis maneant. Pro qua re vnus lector canonicorum suorum, aut certus aliquis de numero clericorum cum illo ambulet, & in cella, vbi ille iacet, lectum habeat pro testimonio. Et paulo post, Si inuentus fuerit presbyter cum sua presbytera, aut diaconus cum sua diaconissa, annum integrum excommunicatus habeatur, & depositus ab omni officio, inter laicos se obseruare cognoscat. Similis quoque cautio est in Conc. Tolet. iii. in quo de coniugibus sacri ordinis constitutum est, ut non liceat eis, viuere cum vxoribus libidinosa societate, sed manente (inquit) inter eos coniugali lege communem vtilitatem habeant, & non sub vno conclaui maneant, vel certe si suffragatur virtus, in alia domo suam faciat vxorem habitare, ut castitas apud deum, & apud homines habeat bonum testimonium. Hanc ergo suspitionem etiam in vxoribus propriis sacrorum ordinum cauere voluit Syno. Nicenæ. quod hodie Græci in presbyteris tantum hieromonachis seruant,

seruant, quibus diuersum nomen diuersa propriæ vitæ ratio dedit. hi enim cum non sint monachi, tanquam monachi post ordinationem sacram seorsum ab vxoribus viuunt. Eandem castimoniam olim omnes ordines sacri seruabant, quam Dominus per gratiam suam, ut ceteros Græcos admoneret, & corrigeret, in paucis, idest, in hieromonachis, conseruare voluit, ex quibus hodie propter castitatem episcopos creant.

Postremo, quod Pius secundus, ut narrat Platina, aiebat, ut iuste olim ablatum fuisse matrimonium sacerdotibus, sic posse rursus iuste aliquando restitui, Si hoc voluit dicere, posse scilicet concedi, ut ex maritis fierent sacerdotes, ut aliquando fiebant, assentimur, sed ita, ut deinceps ab vxoribus abstineant, sin autem existimauit restitutionem istam matrimonii ad concubitum pertinere posse, respondemus, ut nunquam tale coniugium sacrorum ordinum lege diuina, aut canonica licitum fuit, ita neque fore vnquam.

Postremo, ut hunc locum finiam, obiicit nobis disciplina Euangelicorum, idest disciplina luxuriæ, plerisque non posse, continentem esse, iis autem, qui sic sunt, præceptum esse, ut propter fornicationem unusquisque eorum uxorem suam habeat. Quod quidem quibus scriptum esset, quod Euangelici magistri non intelligebant, satis supra docuimus. Quin potius eo amentia, & libidinis processerunt, ut vulgo profiteantur, quod eorum magister in libro de uita coniugali scripsit, cõiunctionem maris, & foeminae necessariam esse, ut cibum, potum, & somnum, neque magis posse hominem hoc carere, quàm mutare sexum. Hæc est ecclesiæ Lutheranorum ad decipiendum mendosa philosophia, & carnalis doctrina, qui, ut beatus Petrus de similibus scripsit, post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulantes, quæcunque quidem ignorant, ut alius Apost. de eisdem dixit, blasphemant. quæ autem naturaliter tanquam muta animalia norunt, in his corrumpuntur. Melius quidem, & verecundius scripsit in libro Problematum physicorum quidam sine deo, philosophorum tamé habitus deus, cupiditate rei ueneræ non esse necessariam, ut cibi, & potionis, sed ἐκ προδιουσίασ, & in alio loco cum de moribus tractaret, inter uoluptates naturales non necessarias hanc retulit. Sed noui Euangelici, qui omnem philosophiam explodunt, non modo

illam, quam Apost. damnat, quæ cum inani, & captiosa fallacia implicata est, ex qua pleraque hæreses ortum duxisse, ueteres patres testantur, dum de diuinis secundum elementa mundi decernunt, sed illam quoque, quæ cum solida ueritate coniuncta est. Isti, inquam, maluerunt hic mali Christiani esse, quam boni Philosophi, & luxuriari in Christo, quam in mundo. dum suos sacerdotes peiores, & turpiores faciunt, quam quidam fuerint gentiliū sacerdotes, quorum perpetuam castitatem unus eorum nobilissimus poeta sic laudat, qui que sacerdotes casti, dum uita manebat. & sacra Cereris per uirgines conficiebantur, ut alius summus orator testatur. & in tanta apud nos multitudine sacerdotum ex omni tribu, & lingua, & populo nostra sacra conficiuntur per impudicos? Hoc quoque Siritius Pont. dolebat, loquens enim de pudicitia sacerdotum, & Leuitarum, & renouans mandatum diuinum ab Apostolis, ut ipse ait, traditum, ne scilicet cum uxoribus suis rem haberent, subiungit, Quare hortor, moneo, rogo, tollatur hoc opprobrium, quod potest iure etiam gentilitas accusare. Imo uero quod potest etiam natura ipsa bestiarum damnare. Etenim si vaccas illas allophylosum, quæ arcam plaustrum impositam uehebant, sanctitas arcæ naturæ obliuisci cogebat, ita ut vitulis domi reclusis, directe irent quasi ad regulam, hoc enim significat in itinere uno gradiebantur, neque ad dextram, neque ad sinistram declinantes, neque flexione colli, aut mugitu, (sic enim legendum est) desiderium, aut dolorem significantes, non idem faciendum erit, imo multo etiam magis iis, qui secundum prophetam ferunt uasa domini? ne in operibus necessariis natura rationis particeps arguatur non facere ratione, quæ bestiarum natura faciunt. Quid? naturam vincere, si non possumus, ut quid Verbum dei libidinosi exprobrat *Ἰηρημανίαν* equinam? Mœchati sunt (inquit Hier.) & in domo meretricis luxuriabantur, deinde subiungit, Equi amatores, & emissarii facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hincibat. Sed quia uinci potest libido, cuius ut naturalis est appetitio, ita, ut philosophi tradunt, non est necessaria ea uoluptas, idcirco subiungit, Nunquid super his non uisitabo, dicit dominus? & in gente tali non uisceretur anima mea? Sed uideamus iam quale sit secundum scripturam, diuinamque doctrinam Verbi dei, quod Euangelici

lici queruntur, non posse abstinere se, & caste uiuere. item illud, quod Calait in suis Instit. cap. iiii. ar. xviii. Cum ipse dominus non omnibus dari pronunciet, fiduciam specialis doni capere nostrum non est. Unde art. xix. temere (ait) uotum cœlibatus ab iis nuncupari, quibus continendi potestas facta non est. Uiuere caste, fatemur quidem, nos non posse in nobis, sed in Christo, qui nos roborat, & vires nobis perficit in infirmitate, sic enim possunt, qui sic uolunt. De iis, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum, subiunxit dominus, Qui potest capere, capiat. is autem potest capere, cui datum est, ei autem datum est, qui dignus est, cui detur, rursus is dignus est, qui, ut talis sit, non solum a deo accipit, sed sibi ipse dedit. Non sunt mea hæc, sed Greg. cognomento Theologi auctoris grauis. & cum ceteris doctrinis, tum scientia sanctarum literarum excellentissimi. Is enim in tractatione illa de eunuchis, de qua in hoc libro iterum memini, Cum audis (inquit) Non omnes capiunt uerbum istud, sed quibus datum est, datum quidem est uolentibus. Etenim cum rursus audis, non est currentis, neque uolentis, sed dei miserentis, cōsulo tibi, ut hoc existimes, quia sunt non nulli, qui sic suis uirtutibus elati sunt, ut totum sibi tribuant, & nihil ei, qui creauit, & qui docuit, & qui omnia bona tribuit, idcirco doceri istos ab scriptura, ad bene uolendum opus esse auxilio dei, imo ipsa electio boni, & honesti diuinum quid est, & ex deo, ac munus charitatis eius erga homines. Oportet enim utrunque, & quod est liberæ potestatis, & quod est dei, seruare integrum, idcirco non est uolentis tantum, sed etiam dei miserentis. Deinde quia uelle a deo est, merito totum deo tribuitur. Et rursus paulo post, Ad illud (inquit) quod dictum est, sed quibus datum est, adde, dignis scilicet, qui ut tales essent, non solum a patre cœlesti acceperunt, sed sibi ipsi dederunt. Hæc Grego. quod si is potest castus, & continens esse, qui in deo uult, talis esse, ergo is rursus non potest castus esse, qui non uult in deo, talis esse. Audierat quoque istorum querelas Ioannes monachus cognomento Climax, auctor ualde bonus, & antiquus. quidam (inquit) aiunt post peccati gustum, impossibile esse, quenquam castum nominari, ab his ego longe dissentiens ita definitio, possibile esse, & facile ei, qui uelit siluestrem, & non feracem oleam inferendo conuertere in oleam frugiferam. confundat

fundat istos (inquit) ille, qui socrum habuit, & castus fuit, & regi clauera domino suscipere meruit. Itaque non omnibus datum est, continentem esse, quia neque omnes volunt, tales esse, & quia nolunt, tales esse, non credunt, fieri posse, ut sint, & quia hoc non credunt, nulla doni huius fiducia niti possunt. illi rursus volunt, continentem esse, qui se ad continentiam, deo adiuuante, præparant. Tametsi Evangelici huiusmodi præparationes fictas esse dicunt, quasi nihil possit homo, a se ipso sumere, unde gratiæ dei collaboret, Sic enim ait Cal. non intelligēs, quod scriptum est a Salom. Sicut impetus aquæ, ita cor regis in manu dei, quocumq; voluerit, inclinabit illud. Regem enim vocauit hominem libera voluntate præditum, & suarum actionum dominum, cor autem regis ipsam uoluntatem. Quam quidem ita fleclit deus ad omnem uirtutem, operans in ea uelle bonum, ut non priuetur uoluntas ipsa suo illo impetu, qui a Græcis dicitur *ὄρμη*, qui inest ei ad prosequendum, aut refugiendum, ut aquæ inest impetus ad fluendum, & refluendum. hunc impetum uoluntas, ut idem Greg. Naz. ait, perducit ad effectum iuuante deo, hoc enim impetu prosequitur gratiam dei in nobis operantem. Hic itaq; impetus est, quem potest homo a se ipso sumere ad collaborandum gratiæ dei, quod hæretici ignorāt, quia non scrutantur scripturas, quas semper iactant uanissime. Hic enim dicitur in scriptura, tum *ὄρμη*, tum *περὶ θυμῶν*, & in parabola euang. de distributione talentorum, *ἰδία δύναμις*, id est, propria uis, ab ecclesiasticis patribus frequenter *περὶ θυμῶν*, interdum *ἐπιτηδεύτης*, quasi dicamus promptitudinem, & idoneitatem. Rursus idem Salom. Non est sapientia (inquit) non est fortitudo, non est consilium contra impium. Significat, non posse uitari peccatum ullo modo, aut uia, aut ratione absque dei ope. Deinde subiungit, Præparatur equus ad diem belli, a domino autem auxiliatio eius. Equum uocauit hominis uoluntatem, cui natura conuenit uelle, & nolle, quod est quoddam currere prosequendo, aut refugiendo, parendo fræno rationis, aut non parendo, quod prouerbio dicitur, mordere frænum. Huc retulit Apost. quod dixit, non esse currentis, aut uolentis, sed dei miserentis, uoluntas enim præparatur a domino, ut idem Salom. ait, sed ita præparatur a domino ad bellum, id est, ad pugnandum cum appetitu sensus, ut dominus sit adiutor

utor uoluntatis operantis, hoc enim significat, quod statim sequitur, Auxiliatio eius a domino. nemo autem dicitur adiuuare nihil agentem. Qua igitur ratione uoluntas humana equus quidem est, si in se nihil habet, ut hæretici contendunt, unde cursui seruiat, domino dirigente uiam eius? quo se, inquam, ad cursum applicet, domino cursum excitante, & adiuuante, & dirigente instar aurigæ? id autem est ille impetus proprius uoluntatis, qui *ὄρμη* dicitur. Aut quomodo est cor hominis in manu domini, uelut impetus aquæ, Si non inest homini impetus? aut si inest, ut scriptura docet, quomodo eo impetu, iuuante alioqui deo, in bonis actionibus nihil agat uoluntas? frustra erit inditus is impetus, si eo non utitur, ut frustra impetus aquæ ad fluendum, si quopiam ducente riuum, aqua ipsa per illam uim propriam, quam in se habet, pulsa, & incitata non fluit eo, quo deriuatur, & dirigitur. Hæc, inquam, Evangelici facile intelligerent, si scripturas, quas ore tantum resonant, studiose, ac modeste scrutari uellent. Audierat Tertull. alios suo tempore horum non dissimiles, in eum enim qui defuncta uxore, alteram ducere uolebat, quod per errorem Montani licere non putabat, quasi ille fortassis excusaret, non accepisse gratiam continendi, ita scribit in libro de castitate, Non est bonæ, & solidæ fidei, sic omnia ad uoluntatem dei referre, & ita adulari unumquemque dicendo, nihil fieri sine iussione eius, ut non intelligamus, aliquid esse in nobis ipsis. Illi igitur, ut ad propositum redeamus, datum est, ut continens sit, qui non cohibet illum impetum animi, uimq; illam propriam, quæ uoluntati indita est ad prosequendum gratiam dei operantem in nobis continentiam. Contra uero illi non est datum, qui hanc *ὄρμη* retinet. Illi (inquam) datum est, qui currit, prosequens suo proprio impetu mouentem, & adiuuantem dei gratiam. Quare ille temere facit uotum continentiæ, non quidem cui non est facta potestas continendi, ut Cal. ait in suis Inst. omnibus enim facta est, quia omnes possunt, modo uelint, continentem esse, sed is, qui non considerauit supputatis rationibus, & sedens iuxta parabolam euang. quæ adiuuenta, aut impedimenta habeat, aut habiturus sit ad cohibendum, aut non cohibendum *περὶ θυμῶν* illam, siue *ὄρμη*, quæ est propria uis uoluntatis, sic enim in euang. uocatur. Sed de Evangelicis istis, quorum scientia, animalis, terrena,

rena, impudica, & diabolica est, quod sic credant, & doceant, non ita mirandum est, ut de nonnullis theologis alioqui catholicis, qui esse quidem aliquos, qui continentis esse non possint, ipsi etiam aliquando licet uerecundius tradiderunt, quod quidem cum falsum, & mendosum sit, constat, eos non hoc ex disciplina catholica casti Verbi dei, sed ex propriis protulisse, tamen si salua fide, & non proprio iudicio damnatos, ut Evangelicos istos, id est, paratos semper ut arbitror, parere, cum audierint, & resipiscere, cum didicerint, ex quo veniam merentur. hæc enim duo iis conueniunt, qui licet errent, tamen non sunt hæretici, ut magnus Athanasius in epistola ad Serapionem scripsit, horum vero contraria propria sunt hæreticorum, hæretici enim solliciti tantum sunt, ut idem auctor ait, ne ab iis, quos ipsi deceperunt, condemnentur, si tacuerint. Ex his ergo sunt, qui conuenienter opinioni suæ, iis, qui, ut ipsi dicunt, non possunt continentis esse, ut uerecundiores consilium dant, ut petant a Pontifice, ut ius, potestatemque coniugii ordini sacro, in quo sunt, faciat, & Pontifici consulunt, ut concedat, aut conueniat. id enim posse, pro tam certo habent, ut de eo dubitare, non permittant. sed absit, ut mandatum dei propter istorum opinionem Pontifex rescindat. Itaque consilium istorum tale mihi esse videtur, ac si quis domino consulat, ut seruo, furari concedat, aut etiam conueniat, & rursus seruo, ut dissimulante, uel etiam conueniente domino, furetur. imo grauius aliquid, quam furari consulit, qui violare templum dei consulit, & tollere membra Christo consecrata, & sacrilegè membra meretricis facere. Sed hæc tamen de impudicitia carnali hæreticæ disciplinæ.

Est alia extrema impudicitia disciplinæ huius terrenæ, quæ ecclesia Lutheranorum profitetur, quæ neminem castrat propter regnum cælorum, neque secundum corpus, neque secundum concupiscentias, & carnis, & habedi, & vanæ gloriæ, quæ militant in membris nostris, & stipendium earum mors est. Imo utilis est, ut huiusmodi concupiscentiæ, & passionibus peccatorum operentur in membris, dum tradit, non posse hominem carere peccato actuali, latereque in omnibus odium dei, & legis, & esse opera etiam sanctorum, peccata, esseque Christianis impossibile implere mandatum diligendi deum. ex quo sequitur, ut neque mandatum diligendi proximum impleri possit,

possit, cum ita sit hoc cum illo implicatum, & connexum, ut alterum sine altero impleri non possit, Ergo neque lex impleri potest, cum sit dilectio proximi plenitudo legis. Rursus, si lex impleri non potest, frustra Christus mortuus est, & resurrexit, factaque est ecclesia Lutheranorum Synagoga Iudæorum, si non uiuunt sub gratia, sed uelut sub lege seruitutis, sub cuius maledicto omnes Iudæi erant, sicut scriptum est, Maledictus, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea. a quo maledicto frustra nos redemit Christus, si est catholica doctrina, quæ tradit, ea, quæ spiritus sanctus docuit, & per doctrinam Verbi dei facere præcepit, impossibilia esse, diligere deum ex toto corde, & in tota anima, & in tota mente, declinare ab omni malo, honorare deum in omnibus, deponere omne onus, & peccatum, integrum spiritum, & animam, & corpus per omnia seruare, esse integros, & perfectos in nullo deficientes, & rursus esse perfectos ad omne opus bonum instructos. Hæc est doctrina polluta, & contaminata Verbi dei transuersa, & oppressa, quod noui Evangelici profitentur, quæ ad currendum per patientiam ad propositum nobis certam; quomodo utilis esse potest, si docet, non posse deponi omne onus, & relinquere, quodcunque peccatum? quod idcirco Apostolus ἐν ἡδυστορίᾳ appellauit, quia ut leui occasione incurritur, sic etiã facile euanescit, & statim soluitur, si gladio pœnitentiæ excindatur, sic enim magnus Athanasius in quaestione ad Antiochum principem interpretari uidetur. Quis, quaeso, apud strenuos istos Satanæ milites ad istum cantum tubarum Euangelicarum se in certamè parabit, si prius audiat, se non posse vincere? At ecclesia nostra catholica non sic ex Paulo didicit, quæ, sicut Paulus Colossenses, sic ipsa per suos ministros uerbi in omni sapientia, quæ a Christo per apostolos accepit, docet, ut exhibeat omnem hominem perfectum in Christo, & mundet eum ab omni inquinamento carnis, & spiritus. Et Dauid propheta Abscondi (inquit) eloquia tua, ut non peccem tibi, non dixit, ut non peccè graue peccatum, sed ut non peccem, ut peccatum, inquam, quodcunque illud sit, non committam. Qui enim proxime dixerat, se toto corde exquisisse deum, quod a nobis præstari posse, negant Lutherani, qui alioqui uidimus, quod rex ille, & propheta uidere concupiuit, & non uidit, ut doceret, quisnam to-

to corde deum exquireret, & quantus esset Verbi dei fructus, & utilitas, subiunxit statim, in corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi, scilicet is in toto corde exquirat deum, qui in corde suo abscondit Verbum eius, idest, iuxta parabolam euangelii instar fermenti recondit in farinae satis tribus, idest, in anima, corpore, & spiritu, vt, sicut Apost. ait, per omnia sanctificetur, cum erit virtute diuini fermenti, quod est Verbum dei, totus ad obediendum deo, in cibum ex omni parte eidem suauissimum mutatus. Sed age, si Verbum dei non esset vtile ad fugiendum omne etiam peccatum leue, neque rursus vtile esset ad fugiendum graue. Dominus enim dixit, Qui non est fidelis in paruo, non erit in magno, de peccatis enim loquebatur, vt sanctus Maximus in Scholiis Dionys. notauit, quæ a recta ratione naturali sunt aliena, quæ qui non declinat, in quo minus laboris est, neque faciet bona, quod est laboriosius, licet ea sint nostra, idest, rationi naturali congruentia. Item Dauid quidem cum adhuc sub lege esset, perfecto odio oderat inimicos, idest, dæmones, quos odisse, vt veteres patres aiunt, multum confert ad salutem, & virtutis studium, ita, inquam, oderat, vt neque *κατ' ἐργεσιαν*, neque *κατὰ διανοίαν*, idest, neque re, neque cogitatione peccaret, quod est argumentum summæ vacuitatis perturbationum. Sic enim Euagrius hunc locum Psalmi in libro *ᾠδῆς λογικῆς* interpretatur. Et rursus, si idem Dauid ait, A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnem viam iniquitatis, parua scilicet & magna, possumus profecto & nos, ac multo etiam magis, odisse & dæmones, & peccata, qui autem sic oderit, nihil iam damnationis ei est, sicut Apost. ait, siue maioris, siue minoris, tamen si secundum carnem nondum oderit, modo ambulet secundum spiritum in Christo. An potest esse in quopiam actuale peccatum, & nihil ei damnationis esse? minime. Nemo enim peccando, vt tradit sanctus Max. in Hecatontade. v. cap. xvi. excusare potest carnis infirmitatem, ita vt nihil ei damnationis sit propter peccatum. Si quidem vnio (inquit) humanae carnis cum verbo sublato maledicto, sanitatem restituit toti naturæ, ita vt qui voluntariis passionibus afficiatur, iam excusari non possit. Deinde subiungit, Diuinitas enim uerbi, quæ secundum gratiam semper adest iis, qui in eum opere, & veritate credunt, legem ipsam peccati, quæ in carne est, infirmat, & vt verbo

vt verbo illius utar, *ἀπομαρτύνει*. Peccatum igitur, quod uoluntarium est, excusari non potest, quia etsi infirmitas carnis legi peccati nutu suo seruientis naturalis sit, tamen eatenus a deo in credentibus, & obedientibus roboratur, vt non necesse sit eis, peccare. Vnusquisque (inquit beatus Iacobus) tentatur a concupiscentia sua abstractatus, & illectus. hoc naturale est, & omnium commune, ac proinde peccatum in eo non est, sed in eo, quod sequitur, quod est voluntatis, idest, in consentiendo concupiscentiæ contra legem mentis, Concupiscentia enim, inquit, cum conceperit, parit peccatum. Et Apost. in eo, qui ambulat secundum spiritum, tamen si carne secundum naturalem eius nutum seruit legi peccati, nihil damnationis esse affirmat. Quomodo igitur tradunt Euangelici contra Verbum dei, imputari naturales concupiscentias? An uero non hoc tradit Cal. cum ait in Inst. c. iii. de lege, art. iii. a propria cupiditate, in qua peccatum regnat, si uincti tenemur, ne soluti simus in nostri patris obsequium, non est cur necessitatem pro defensione causemur, cuius malum intra nos est, & nobis imputandum? Vnde in catechesi de fide cum operibus bonis, quæ spiritu dirigente facimus, non nihil inquinamenti, ait, semper admixtum esse, quo vitientur. Docet itaque Verbum dei, voluntarias quidem passionum peccatorum excusari non posse, non autem naturales, & infirmitatem carnis gratia dei sanari, ne obesse possit, si uelimus. Illud uero de prudentia carnis, quæ legi dei subiecta esse non potest, quæ mors est, vt idem Apost. ait, referendum esse ad peccatum uoluntarium, ex superioribus intelligi potest. dixerat enim, Vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. deinde subiungit, Qui enim secundum carnem sunt, & quæ carnis sunt, sapiunt, hos autem dixerat prius, ambulare secundum carnem, sequitur postea, nam prudentia carnis mors est, idest, hoc ipsum sapere, siue ambulare secundum carnem, quod quidem consistit in operando secundum sensum voluptatis præter rationem. appetitionis enim consummatio, quæ est voluptas ipsa operata, peccatum est, quæ non *φρόνησις*, sed *φρόνημα σαρκὸς* dicitur, vt sanctus Maximus notauit, idest, prudentia carnis, quæ est terminus motionis, & ueluti foetus quidam illius potestatis naturalis, quæ concupiscentia

dicitur, quæ non imputatur, ut hæretici volunt, & hoc Verbum dei esse, contendunt non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. hoc enim mihi sæpissime in eos usurpandum est. Sed ne mihi hoc loco exoriatur aliquis Thomæ interpres non bonus, qui nos existimet, ab eo dissentire, quod tradat, non posse a nobis in gratiam dei alioqui reconciliatis vitari omne peccatum veniale, quod vocant, Quomodo hoc intelligendum sit, ex subiecta ratione intelligi potest. Quia (inquit) dum ratio vni motui sensualitatis resistere nititur, fortassis alius insurgit, & etiam quia ratio non semper potest esse peruigil ad hos motus vitandos. De eo igitur sanctus Thomas loquitur, cuius sensus sensibilia, quæ vocant, menti extrinsecus ministrat, quod quidem quandiu fit, non solum difficile, sed prorsus impossibile est, mentem mundam, ac puram peccati habere, ut ait sanctus Nilus Anachoreta in libro de Christiana philosophia. Ut enim qui volunt, (inquit) locum aliquem fluminis exhaurire, ut aliquid fortasse, quod querunt, in imo eius fundo videant, frustra laborem sumant, si tantum aquæ succedat eodem affluendo, quantum inde exhauritur, quod si lapsus fluminis superius interceptus, sistitur, facile iam, aquis interclusis, apparebit, quod queritur. Adhuc modum (inquit) facile est, omnes imagines, perturbationum animi effectrices exhaurire, sensibus extrinsecus quiescentibus, quod est iuxta allegoriam facere in templo ad imitationem Salomonis fenestras *δικτυωδεις*, id est, reticulatas, ut ita interpretemur, quod quidem significabat in ænigmate, ut qui templum mentis mundum, & repurgatum habere vellet, daret operam, ut fenestras sensuum timore dei, & futuri supplicii velut recti protegeret, nequid per eas immundæ cogitationis ad mentem admitteretur, quod quidem non difficile fiat, si ut gubernator nauis, cum tempestate iactatur, metu naufragii pro conseruatione vitæ breuis, ne nauis onere deprimatur, merces omnes proiicit, in hoc opus usque adeo intentus totus, ut nihil aliud curet, aut sentiat, Similiter & nos metu dei, & geennæ percussis, quæcunque ad terrena nos deprimunt, cohibendo sensus, contemnamus, & a nobis abiiciamus. Quod diuinus Paræmiastes monet, cum ait, Cū oculi tui viderint alienam, os tuum loquetur *σκολια*, sic vocat tormenta, & pœnas peccatis decernendas.

das. Subiungit deinceps, qualis tunc esse debeat status mentis, & quæ eius sollicitudo, iacebis, (inquit) ut in corde maris, & ut gubernator maris in magna tempestate. Deinde subiungit, Dioces autem, verberauerunt me, & non dolui, & illuserunt me, ego autem non videram, Simile est, quod Dauid de se aiebat, Declinante autem a me maligno, non cognoscebam, quod quidem perinde est, quasi diceret, siue cum accedebant, siue cum recedebant aduersarii, nihil me mouebat. Igitur qui sic diligenter mentem a sensibus, & eorum voluptatibus, abduxerit, atque alienarit, is profecto etiam leui, & minuto peccato carere poterit. Non est igitur verbum Euangelicorum castum, & mundum, quod inutile est ad carendum omni peccato actuali, si quidem tradit, fieri hoc non posse. Cum enim ait beatus Ioan. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas non est in nobis, non hoc ait, non posse fieri, ut aliquis nostrum mortalis homo omni errato vacet, sed nemini licere, hoc de se existimare, aut dicere, imo potius, quod Apost. de se & sensit, & dixit, tametsi aliquis nostrum nihil sibi conscius sit, tamen non in eo se iustificatum esse, iustus enim (ait Es.) primum est accusator sui. Nemo est, qui non dicere debeat, & sic de se sentire, ut omnes docuit dominus, & omnibus, ex animo dicere precepit, Dimitte nobis debita nostra. Sed ut dixi, aliud est tradere, non posse hominem, carere peccato actuali, quod doctrina spirituali, & casta Verbi dei non continetur, aliud dicere, se esse sine peccato, quod est mendacis, & superbi. Sed hactenus de triplici castitate Verbi dei propria, & de triplici impudicitia verbi diabolici, quod Euangelici profitentur, quæ sunt primæ notæ & characteres vtriusque Verbi.

Sequitur deinceps, ut finem huic libro imponam, de pace Verbi dei, siue ut ait scriptura, de Verbo pacis carnis inimico pauca disserere. Est enim sapientia, quæ de sursum est, primum quidem pudica, deinde pacifica, qui est insignis, & illustris character Verbi dei, cuius characteris, id est pacis proprietas est, esse *συναρτην*, nos congregantem dicere possumus. Obsecro autem vos fratres, inquit Apost. per nomen domini nostri Iesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia. Ex epistola Pauli ad Eph. didicimus, ad episcopos, & presbyteros



tanquam ministros verbi, mysteriorum dispensatores, & archi-  
 tectos mysticæ ædificationis corporis Christi, quod est eccle-  
 sia, pertinere, ut per eorum ministerium idipsum dicant om-  
 nes; & non sint schismata, sed sint perfecti, ac consummati in  
 eodem sensu, & in eadem scientia, ita ut vna sit omnium fides,  
 idest, non diuisa in, est, & non, idest, in verum, & falsum. & Vnū  
 baptisma, non diuisum, ut ait Athanasius, in deum, & creatu-  
 ram, & vnus Christus; non diuisus in dominum, & ministrū,  
 sed potius vnus dominus non diuisus in duas naturas separa-  
 tas, sed vera vnione in vna persona diuina copulatas. Fides ve-  
 ro Luteranorum diuisa est, ut in fide sacramentorum nunc  
 vii. sacramenta ponunt, nunc vnum, ut baptismum, nunc duo  
 baptismum, & cœnam, nunc tria, baptismum, cœnam, & pœ-  
 nitentiam, nunc quatuor, baptismum, cœnam, clauis, & impo-  
 sitionem manuum, ut Philippus in postrema editione locorū.  
 Confirmationem sacramentū esse modo aiunt, modo negant.  
 Item fides Eucharistiæ diuisa est. Zuinglius, Figurina confes-  
 sio, Calvinus negant corpus Christi in ea esse, & Luterus con-  
 tra regem Angliæ, & in lib. de capt. Babyl. Rursus idem Luter.  
 in sermone de Euch. & in libro visitationis cōtrarium ait. Ne-  
 gat Luter. in libro de capt. Sub vna specie recte sumi corpus,  
 & sanguinē, rursus in catalogo sententiarum, & in declaratione de Eu-  
 charistia ait, recte sumi. Rursus tradit neutram speciem neces-  
 sariam esse, sed solum fidem in Assertion. & in lib. de formula  
 missæ. Item negat Luter. in capt. Babyl. & Philipp. in apolog.  
 esse pœnitentiæ partes tres contritionem, confessionem, & sa-  
 tisfactionem. Rursus idem Philippus in apologia confesio-  
 nis August. partes duas ponit, confessionem, & fidem. Præ-  
 terea posse vllam pro temporali pœna satisfactionem esse, ne-  
 gat Luter. in Assert. & Philipp. in Apolog. contra docet idē Lu-  
 ter. in resolut. de indulgentiis. Plurima sunt huiusmodi, quæ lo-  
 gum esset, si omnia notare vellem, notauit multa erudite, & ar-  
 tificiose Fredericus Staphyl. Quod si fides apud Evangelicos  
 diuisa est, neque sunt in eadem mente, & in eadem scientia cō-  
 summati, ergo pastores, & doctores, quorum ministerio hoc fit,  
 non sunt ministri Verbi dei, neque docēt ex apostolis, proph-  
 etis, & euangelistis, sed ex propriis. Ministrorum enim Verbi  
 dei eo spectat ministerium, ut omnes sint vnū corpus, & vnus spi-

spiritus, idest, ut, sicut de primis illis Christianis scriptum est,  
 multitudinis credentium vnum sit cor, & vna anima, non con-  
 cordia, & voluntate, ut recte Hilarius interpretatur in lib. viii.  
 de Trin. contra Arianos, sed secundum naturam fidei (inquit)  
 quæ vna est, sic etiam interpretatur. s. Maximus in lib. de Sym-  
 bolis, & mysteriis ecclesiastici sacrificii, fuisse illius multitudi-  
 nis credentium cor vnum, & animam vnā, secundum (inquit)  
 vnā simplicem, & non diuisā fidei gratiam, ac virtutem, tan-  
 quam essent ex diuersis membris corpus vnum. Quod si diui-  
 sa est fides, ergo diuisum est Verbum, diuisus est Christus in  
 aientem, & negantem, idest, veridicum, & mendacem. Rursus  
 si Verbum est diuisum, non est ergo Verbum pacis, sed conten-  
 tionis, ex quo fit, ut non sit Verbum dei, non enim est deus dis-  
 sentionis, sed pacis, neque Verbi huius diuisi magistri, magi-  
 stri sunt, sed falsi magistri. Ut enim Leontius Cyprius in lib. 2.  
 contra Aphthartodocetas scripsit, Veri patres ecclesiæ, & cha-  
 risma docendi in eodem spiritu adepti, neque ab aliis, neque  
 inter se dissentunt, itaque non sunt ii, qui loquuntur, sed spiri-  
 tus patris, qui loquitur in eis. Deinde subiungit, Qui enim nō  
 sunt tales, digni sunt, qui vocentur magistri, siue doctores. *Ὁ  
 δὲ πνεῦμα*, qui ex pugna ipsa, & contentione probantur, non spi-  
 ritum pacis, sed spiritum contentionis amicum habere. Hæc  
 Leontius. Rursus quia ii, quos tales magistri docent, non sunt  
 vnum corpus, & vnus spiritus vinculo pacis in vnum sensum,  
 & vnum sermonem congregati, sequitur, ut non sint ecclesia,  
 quod si ecclesia non sunt, ergo neque verbum eorum Verbum  
 dei est. Verbum enim dei nō est *τῆ ἐκκλησίας* extra ecclesiam, sed  
 intus. quare verbum Evangelicorum nō est Verbum dei, quia  
 non est congregans, sed dispergens, non ecclesiasticū, sed schi-  
 maticum, non pacis, sed belli. Notauit Cyrillus. Hierosolym.  
 auctor grauissimus, meminisse scripturā Verbi ecclesiæ, quan-  
 do in tabulis scripta sunt omnia verba, quæ locutus est domi-  
 nus Moyse in die ecclesiæ, idest, quando (inquit) a deo in unum  
 congregati sunt, scilicet ut intelligeremus, ubi non sunt vincu-  
 lo pacis ecclesiasticæ in vnum cōgregati, ita ut omnes idipsum  
 prædicent, credant, sapiant, & non contraria pertinaciter de-  
 fendant, & obstinate, ibi *ἔστι καὶ ἀληθεία περιγεγραμμένη* non esse ver-  
 ba, quæ locutus est deus, aut quæ apostoli spiritu eius inspira-  
 ti lo

ti locuti sunt, & tradiderunt. Postquam Salomon sapientiam Verbi dei describens, ostendit, primum quidem pudicam esse, cum monuit amplecti eam, ut custodiret a muliere extranea, & aliena, quæ verba sua dulcia facit, quæ loco proprio copiosius explanauimus. subiungit statim, in summis, excelsisq; verticibus locatam esse, pro quo Iacob. apost. totum illum locum imitatus, dixit, de sursum esse, ut intelligeremus, sapientiã Verbi dei cælestem esse, & non animale, neque terrenam, stareq; in ecclesia, quæ est ciuitas illa Hierusalem noua, quam Ioannes vidit descendentem de cælo, quæ supra montem posita est secundum Euangelium. Hanc sapientiam dixit idem Salomon in mediis semitis esse iuxta portas ciuitatis, Verbum enim dei nõ est priuatũ, & singulare, sed publicum, & vniuersale. Vnde Apost. ut probaret Corinthiis, quæ scribebat de docendo, & docendi in ecclesia ordine, & honestate, ad Verbum dei pertinere, producit multos testes, idest, omnes ecclesias, sicut in omnibus (inquit) ecclesiis doceo, non tantum in ecclesia Corinthi. Deinde interiecto præcepto, ne mulieres in ecclesia docerent, continuat cum superioribus, quod statim subiungit, inquit, An a vobis Verbum dei processit? aut in vos peruenit? Plane significat, non posse esse Verbum dei, nisi sit Verbum pacis, & sanctæ, ac catholicæ multorum id ipsum dicentium vniõnis inter se, & cum primis Verbi dei ministris. Respondeant ergo Euangelici, an ab ipsis processit Verbum dei, & ob eam fortasse causam se Euangelicos appellant? si negent, neque enim vendicare sibi audebunt, quod apostolis tantum, qui erant Hierosolymis, conueniebat, qui cum spiritum paracletum illic accepissent, inde egressi Verbum dei vbiq; primi prædicauerunt iuxta prophetiam Esaiæ, de Sion exibit lex, & de Hierusalem Verbum domini, & iudicabit gentes, & arguet populos multos. Quod si ab istis non processit Verbum dei, processit ergo ab aliis prioribus, idem rursus de illis ipsis prioribus querendum est, donec regrediendo ad originem suam, idest, ad illã sobolem Hierosolymitanam sanctorum apostolorum reuocetur Verbi dei prædicatio, cum quibus conuenire debet, ut sancta, & catholica habenda sit. Queramus rursus ab Euangelicis, an ad ipsos peruenierit Verbum dei tanquam ad nouissimos? Quod si negent, sicut negare poterant Corinthii, fuerunt

runt ergo post ipsos alii, & item alii, qui per multa sæcula, quæ est istius gentis antiquitas, in veteri religionis Christianæ possessione sibi successerunt. Verbum ergo, quod prædicant, Verbum dei esse non potest, nisi conspiret, & pacem habeat cum antecessoribus, repetita eorum sancta successione vsq; ad apostolicam originem, pacem item habeat cum posteris, qui in illa quasi hæreditaria possessione apostolicæ fidei, & doctrinæ dominiceps post multas ætates successerunt. hoc est Verbum εἰρημῶν, idest, Verbum pacis, & consentiens. Significat præterea, esse sapientiam Verbi dei in mediis semitis, fiduciam, quam sapientia hæc ad loquendum Verbum dei præbet, & pacem eorum, in quibus habitat. Vbi enim omnes vnum dicunt, neque inter se discrepant, non quærentur latebræ ad loquendum, & docendum, neque fuga, neque penetrabilia, neque recessus, neque anguli, neque loci priuati, hic, aut illic, sed potius cū fiducia, & vnanimiter loquuntur Verbum dei, ut de apostolis sanctis scriptũ est. Dominus de doctrina, quam in semitis mediis, idest, in publica, & catholica ecclesia reliquit, Ego (inquit) palam locutus sum mundo, ego semper docui in Synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi cõueniunt. & in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? interrogas eos, qui me audierunt, quid locutus sum ipsis. Ecce hi sciunt, quid dixerim ego. Rursus dominus in euangelio cum prædicaret aduentum suum secundum, & apostasiam antegressuram, & fallacias pseudoapostolorum, Tunc (inquit) si quis dixerit vobis, ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere, surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ. Et paulo post, Si ergo dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire, ecce in penetralibus, nolite credere. Sapientia ergo Euangelicorum non est sapientia Verbi dei, quia non est in mediis semitis iuxta portas ciuitatis, sed in deuiss, & exquisitis semitis, & non tritis, iuxta portas quorundam hæreticorum. an enim sapientia verbi negantis confessionem secretam, quod Luter. in libro de instituendis ministris ecclesiæ, & in sermone de x. leprosis, & Philippus in loco de confessione tradunt, in mediis semitis est iuxta portas ciuitatis, an potius in remotis iuxta portas Iacobitarum? quorum est communis error, qui conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus. Item quod omnes homines sint sacerdotes, & possint ligare, ac soluere, est

ne dogma in medio ecclesie positum, & prædicatum omnibus cum fiducia, & consensu omnium, an diffidenter, & in angulis iuxta portas Arianorum, & Pepucianorū? Præterea quòd ecclesia sit inuisibilis, quæ sola fide perfici possit, quod Luter. contra Ambrosium Cather. & Philipp. in apolog. tradunt, quis ignorat sedere hoc dogma non in medio ecclesie, neque iuxta portas ecclesie, sed in penetralibus, & iuxta portas Donatistarū, & Hufitarū, atq; ab omnibus catholicis vno consensu cõuinci, & diudicari confidenter? In hunc modum dici potest de reliquis erroribus Euangelicorum, quorum verbum nõ est Verbum dei, cum non sit in mediis semitis iuxta portas ciuitatis, siue potentum, vt est apud lxx. Potètes enim intelligimus apostolos, ecclesie catholice magistros, quos ad prædicandū Verbum induit deus virtute ex alto, qui iuxta prophetiam David, dedit Verbum euangelizantibus virtute multa, qui fuerunt ad imitationem magistri potentes opere, & sermone. non est, inquam, verbum Luangelicorum ecclesiasticum, & εἰρηκὸν, atq; in vnum congregans, quæ est vis, ac proprietates pacis, sed potius verbum factiosum, & apocryphum, Quod non in mediis semitis, sed in occulto traditum est, hæc enim est ratio apocryphi, vt ex libris paschalib. Theophili Alexãd. intelligi potest. cum ait, Abiectis itaque erratis Origenis, & prætermisis decipulis scripturarum, quæ dicuntur apocrypha, idest occulta, Ego enim, inquit, dominus, in occulto locutus sum nihil, & quæ sequuntur. Sed occurrent fortassis Euangelici, & respõdebunt, non se docere in occulto, vt eis obiicimus, sed in ecclesia, quia in templo, in quo omnes conueniunt, populos docet. Respondebo illis hoc loco, quod beatus Cyrill. Hierosolym. magnus, & valde vetus auctor in catechesi xviii. scripsit, Si quãdo, inquit, ciuitates adieris, ne quæras solum, vbi est κεντρὸν, id est templum domini, impiorum enim scetæ speluncas suas templum domini appellare solent. neque rursus quæras, vbi est ecclesia, sed potius vbi est catholica ecclesia. Hoc est præcipuum nomẽ huius catholice, & parentis omnium nostrum ecclesie, quæ est sponsa domini nostri Iesu Christi filii dei vnigeniti. & paulo post, Reges (inquit) gentium, & regionum potestatem quidem habent terminis circumscriptam, solius vero ecclesie catholice potestas nullis terminis definita in cunctum orbem pertinet.

pertingit. Et paulo supra rationem verbi catholici copiosus explicans, Catholica (inquit) ecclesia dicitur, quia a finibus terre vsque ad fines pertingit. & quia docet καθολικῶς, & ἀνελλιπῶς, idest, generatim, & perfectè, quæcunque dogmata scire oportet de iis, quæ videntur, quæque non videntur, de cælestibus, & terrenis, & quia omne genus hominum subiicit religioni, tum potestates, & magistratus, tum priuatos, & quia vniuersaliter curat omne genus peccati, quod per animam, & corpus consumatur, & quia continet in se omnem speciem, & formam virtutis in operibus, in sermonibus, & variis charismatibus. Ecclesia autem appellatur φθρανύμωος, idest, vt ipsum nomen declarat, quia vocat omnes, & congregat in vnum. Hæc Cyr. congregat, inquam, per Verbum dei in vnam fidem, quod quidem pertinet ad vnitatem spiritus in vinculo pacis, sicut Apost. ait, vt sit vna omnium fides, vna scientia, vna mens, vna salus, & incolumitas, vna sanctitas, vna spes, vnum studium. Vnde Maximus in lib. de Symbolis sacris, ecclesiam dicit esse imaginem dei, qui est vt ait Dionys. εἰρὴνὴ ἀρχισυνάγωγος, idest, prima pax, & omnis congregationis origo, quòd eandem, inquit, vniõnem; quam deus, operetur ecclesia in fidelibus, qui quidem vniuntur, quamuis ex diuersis proprietatibus, & variis locis, ac moribus constant. Et Clemens Rom. in primo lib. de doct. apost. ecclesiam dicit esse εἰρὴνὴν καλῆν ἰδῆν, idest pacem, quæ tranquillat. ad quam iussus sit ire is, cui dictum est, Fides tua te saluum fecit, abi in pacem. qui enim (inquit) peccatores absoluit, is in ecclesiam restituit sanos, sine macula, cum bona spe, & studio bonorum operum intentos. Hæc. Clem. vt iam fideles, qui in peccatis grauioribus sunt, sint illi quidem in ecclesia, sed non in pace ecclesie, quia non sunt eis remissa peccata in ecclesia, & ideo non sunt sani, neque bona spe, neque vere in bonorum operum studio. Ex quo rursus fit, vt sicut ecclesia Euangelicorum non est ecclesia dei, sed diaboli synagoga, quia non congregant in vnum cum deo, non enim est in ea pax per remissionem peccatorum in Verbo dei tranquillans, neque saluat, neque soluit, neque facit esse bona spe, neque bonis operibus studere, sic verbum, quod in ea est, non est Verbum dei, quia non est εἰρηκὸν, idest Verbum pacis, sed potius est verbum εἰσικὸν, plenum amari zeli, vanæ gloriæ, & contentionis aduersus verita-

rem. Sunt quidē singulæ ecclesiæ catholicæ, quas dotes vnus ecclesiæ catholicæ Optatus Afer in lib.ii. contra Marcionistas appellauit, connexæ, & indiuiduæ, vt idem auctor ait, ita vt vna ab altera separari non possit. Numerantur, inquit, in nomine, sed vno intellectu suo iunguntur in corpore suo, vt in manu digiti, quos interuallis singulis videmus esse distinctos, vnde qui tenet vnum, totum teneat necesse est, cum vnusquisque a paribus separari non possit. In eandem sententiam doctus Tertull. in lib. de præf. hæret. de apostolis, & ecclesiis differens, deinde (inquit) in orbem profecti ecclesiam apud vnamquamque ciuitatem condiderunt, a quibus traducem fidei, & semina doctrinæ ceteræ inde ecclesiæ mutuata sunt, & quotidie mutantur, vt ecclesiæ fiant, & per hoc ipsæ apostolicæ depurabuntur, vt soboles apostolicarum ecclesiarum, Omne genus ad originem suam censatur, necesse est, itaque tot, & tantas ecclesias vnā esse illam ab apostolis primam, ex qua omnes, sic omnes primæ, & omnes apostolicæ, dum omnes vnā probant vnitatem. Qui vero hæc scripsit, idem de ecclesia Romana, Felix (inquit) ecclesia, cui totam doctrinam apostoli cum sanguine profuderunt. Hæc est prima apostolica ecclesia, ex qua tanquam ex parente, vt beatus martyr Cypri. in lib. de vnitatem ecclesiæ, & in epist. ad Antonianum ait, exordium capit vnitatem ecclesiarum, quod in ea sit successor beati Petri principis apostolorum, a quo, vt idem ait, cœpit origo apostolicæ vnitatis. Ita fit, vt ecclesiæ catholicorum in vnum congregent, & in vnum sint congregatæ, quæ est pax ecclesiarum catholicarum, & rursus Verbum, quod est in ore earum, Verbum sit pacis, & sermo vnus & non multiplex, neque diuisus. At ecclesiæ euangelicorum non sic sunt, non sunt (inquam) connexæ, & indiuiduæ, neque habent originem vnitatis, sed schismatis. ex Lutero enim ortū cœpit Anabaptistarum ecclesia, cum ad Vbalenses scripsit, præstare baptismum ommittere in paruulis, quàm baptizare illos sine fide. Anabaptistarum vero ecclesiæ variæ sunt, & inter se pugnant, quas ex propriis eorum dogmatibus Fridericus Staphylus nominauit Adamitarum, Libertinorum, Sabbatariorum, Dæmoniacorum, & alias aliter, ne omnes enumerē, quæ cum non dicant idipsum, neque congregent in pacem, sequitur, vt in eis Verbum dei esse non possit. quod Verbum pacis, & vnitatis

tatis esse necesse est. item ex Lutero cœpit originem Ecclesia sacramentarium, cum scripsit ad Leonem pont. in Assert. & in libello de formula Missæ, neutram speciem, sed solam fidē necessariam esse ad salutē. item in resolut. quod sola fides sacramenti, & non sacramentum iustificat. horum quoque ecclesia in plures diuisa est, & inter se quoque pugnant. alia est Zuingliana, alia Svemfeldianorum, alia corpus cum pane ponentium. neque hi habent Verbum dei, quod necesse est, vnum esse in omnibus ecclesiis, & non diuisum in, est, & non, id est, in verū, & falsum. quod. n. tale est, non est *εἰρηνικόν*, quod autem non est *εἰρηνικόν*, non est cælestis, & diuinum, sed terrenum, animale, & diabolicum. Præterea ecclesia Confessionistarum a Lutero, curus dogmata sequuntur, ortum cœpit, quæ in multas ecclesias diuisa est. alia est Vitebergensium Maioritarum, alia Prutenorum Osiandræsum, alia Mansfeldensium Sarcerianorum, alia Sueuorum Brentianorum, alia Sabaudicæ Calvinianæ, alia Lypsenium, alia Francfordiensium, præterea ceteras, quæ cum non sint tanquam membrum vnus corporis, neque sint vnus capitis Christi, neque qui in eis sunt, in domo dei ambulent, cum consensu, sed potius zelum amarum habeant, & contentiones aduersus veritatem, liquet, non pertinere eas ad ecclesiam catholicam, quæ est, vt Clemens ait, *εἰρήνη καὶ ληνιάσας*, id est, pax tranquillans. neque in illis est prædicatio Verbi dei, quod est *εἰρηνικόν*, quod non potest esse nisi in ecclesia catholica, non magis quàm in Synagogis Iudæorum, quorum verbum constat, non esse *εἰρηνικόν*, neque enim pertinet ad pacem cum deo, & angelis, & secum, & cum piis, ac fidelibus habendam, sed potius ad resistendum spiritui sancto & ad odia, & inimicitias cum Christo, & Christianis exercendas. Sed quia nos Euangelicis, vitiis illis, quibus ipsi laborant, videmur laborare, sicut terra (inquit Greg. Theolog.) iis quidem stat, qui sani sunt, iis vero moueri videatur, qui vertigine laborant, eorum ægritudine velut in res ipsas transeunte, respondebo eis, qui nobis, imo apostolis hoc vitium dissensionis obiciunt, student enim vt eorum verbum non *εἰρηνικόν*, sed *εἰσικόν* esse appareat. Vt nuper Ioannes Lascus Polonus, qui iam, vt audio, infeliciter mortuus est, cum confutaret non minus infulse, & fatue, quàm impie, & cõtumeliosè libellum pium, & eruditum Reuerendiss. Hosii Varmiensi

viri cū multa doctrina, tū singulari vitæ sanctitate, & incredibili humanitate, de expresso Verbo dei, nō intelligens, neq; quæ diceret, neq; de quib. affirmaret, ausus est obiicere nobis Paulū Petro contradicentē, & Pauli, & Barnabę dissensionē de adiungendo, aut dimittendo Marco. Ego vero, vt Euangelicis occasionem obiiciendi hæc amputem, & ipsi soli in hoc vitio sint, quod cum apostolis, quæ est eorum impietas, & temeritas, cōmune habere volunt, explicabo rationem Pauli, & consilium prudens Petrum reprehendendi, idque ex Euthalio episcopo Sulcensi auctore grauis. ac valde antiquo, qui epistolas catholicas, & acta Apost. iussu Athanasii Alexand. primus εἰς ἀρχαιώσεως, & ἀκακῆ φλασιώσεως diuisit. idem rursus commentarios in acta Apost. rogatu cuiusdam Eusebii archiepiscopi scripsit. ex hypothesi ergo, siue argumento illius apostolicæ historiæ, quod in principio explicauit, totum propositum, & cōsilium, ac ratio reprehensionis huius clarissime, vt mihi videtur, perspicipi potest. Vertam e Greco locum ad uerbum, Per hanc (inquit) scripturam maxime docuit Lucas, quemadmodum miris modis, & œconomis, ac spiritus sancti ordinationibus ostensum fuerit, oportere, vt omnes homines secundum Christum sine obseruatione legis uiuerent, cui consilio, & studio, ac proposito præfuit Paulus secundum gratiam sibi datam. Etenim quia venire Iudæos ad euangelium per ministerium apostolicæ prædicationis, affinitatem, & cognationem legis cum euangelio demonstrabat, eosque tunc secundum legem uiuere, necesse erat, ne qui postea ex Iudæis conuersi legem relinquere, eos, qui prius nondum lege relicta ad religionē Christianam uenissent, a fide Christi alienarent, necesse fuit, vt diuina gratia Paulum eligeret, qui seorsum, ac sine obseruatione legis religionem Christi gentibus prædicaret. cum quo, vt apostoli, & reliqui omnes Iudæi credentes idem sentirent, effecit & quidem conuenienti ordine, & modo spiritus sanctus. illud siquidem Paulo magnam ad hoc docendum auctoritatem tribuebat, quod cum prius esset persecutor, & spirans minarum, ac cedis in Christi discipulos, esset iam ad fidem Christi traductus, ac conuersus. Neque enim tanta prius pro lege contra Christianam religionem ausus esset, & pro illis hæc nunc docere uellet, & disciplinam Christianam a vita Mosaica omnino disium-

distingueret, nisi vi veritatis impulsus, ac coactus ab illis prioribus ad hæc secunda translatus esset. hæc Euthalio. De obseruatione ergo legis, quam Petrus interim dissimulare cogebatur, Paulus diuino nutu, & consilio reprehendit *οὐκ ἔπρεπε* Petro, idest, secundum sententiam Petri, & ceterorum Apostolorum. Quod enim Petrus, cui euangelium circumcisionis creditum erat, fieri optabat, ac sine scandalo eorum, qui prius ex Iudæis crediderant, & legem adhuc seruabant, Iudæis, qui deinceps ad religionem Christi ueniebant, consulere, & prouidere non poterat, hoc ipsum Paulus, cui euangelium præputii creditum erat, magna cum auctoritate, & fide perfecit. Declarat autem Photius Constanti. cur, si ita erat, tam acerbe Paulus Petrum reprehendit, cur inquam, quod hactenus prudenti consilio Petrus fecisset, non laudauit Paulus, aut saltem non excusauit ad œconomiam referens factum, ne Petrus aut ignorasse, aut peccasse existimaretur, vt quidam falso existimarūt. Quia si dixisset, (inquit) œconomicè Petrum circumcidisse Iudæos fortasse dici posset, cur ergo damnas, quam uocas œconomiam? Deinde, cui (inquit) aliquid placet, parua occasione data, id ipsum magis amplectitur, vt hic contigisset, si cōnomiam diceret fuisse, idcirco igitur nō sic, sed potius eos, qui id permisissent, ac dissimulassent, vehementer reprehendit, vt eos scilicet, qui reuera errabant, hac vehemēti reprehensione deterreret. Itaq; vt prædicationem Euangelii, solum confirmaret, non veretur dicere Petrum reprehensibilem, dissimulantem, non recte ambulantem. tanta erat apostolorum inter se pro euangelii prædicatione mutua fiducia, tanto amore deuincti erant, tanto studio, & desiderio progressus euangelii tenebantur, vt si opus fuisset, hoc ipsum fuissent a se ipsi inter se petituri, & precaturi, vt scilicet per mutuam reprehensionem prædicationem confirmaretur. quod vel ex eo perspicipi potest, quod uidemus Paulum a Petro alioqui reprehensum opere laudari, cum ait, epistolas eius sapientia, & gratia dei plenas esse, & rursus Petrum a Paulo commendari, & honorari. hæc Photius. Ergo aduersus hæreticos, qui ad probandum, non omnia apostolos sciuisse, aut licet scirent, non omnia tamen tradidisse, hanc Pauli reprehensionē obiicere solerent, Tertull. in lib. de præsc. hæ. Respōdebo (inquit) quasi pro Petro, ipsum Paulum dixisse, factum se omni-

omnibus esse omnia, Iudæis Iudæum, non Iudæis non Iudæū, ut omnes lucrifaceret. adeo pro temporibus, & personis, & causis quædam reprehendebant, quæ & ipsi pro temporibus, & personis, & causis committebant. quemadmodum si & Petrus reprehenderet Paulum, quod prohibens circumcisionem circumcidit & ipse Timotheum. Hactenus Tertull. Qui ergo, ut ait beatus Hiero. in comment. Esa. cap. liii. dispensationem inter Petrum & Paulum contentionem & verum iurgium putant, Porphyrio blasphemanti satisfaciunt, & ut idem in alio loco ait, cum Apollinare faciunt, quicumque Petrum existimant, vere fuisse a Paulo reprehensum, quia Apollinarius, ut Theodoritus in extrema parte comment. Ezech. narrat, eos, qui ex Iudæis crediderunt tempore apostolorum, aiebat, Hierosolymis quidem legem seruasse, ceteras vero ecclesias minime, neque concedebat permissum fuisse illud œconomicè. Euangelici ergo, qui Petrum existimant, quasi peccasset, reprehensum esse, ac non potius id ipsum ambos dicere, Porphyriani sunt, & Apollinaristæ, ac Marcionistæ. Sed qualis esset illa reprehensio, utrum ex zelo amaro, contentione, vana gloria, & errore profecta, quales sunt Euangelicorum inter se mutuæ reprehensiones, & accusationes, ex ipso apostolo Paulo intelligi potest. prius. namquam Paulus Petrum a se diceret reprehensum, idem dixit ascendisse primum Hierosolymam, ut videret Petrum, id est gratia honoris priori apostolo deferendi, ut ait Hierony. & iterum postea, ut conferret cum Apostolis Euangelium, ne forte in vacuum cucurrisset, aut curreret, id est, ut Tertull. in iiii. lib. contra Marcionistas interpretatur, ne non secundum illos credidisset, & secundum illos euangelizaret. Denique tanquam cum auctoribus (inquit) contulit, & conuenit de regula fidei. & ut idem paulo supra dixerat, auctoritatem antecessorum fidei, & suæ prædicationi optauit. Deinde, Cum cognouissent (inquit Apost.) gratiam, quæ data est mihi, Iacobus, & Cephas, & Iohannes, dextras dederunt mihi, & Barnabæ. Quanta in his cernitur simplicitas, modestia, pax, veritas, zelus. Denique ut clarior intelligeretur, non fuisse Petrum reprehensum, quia errasset, narrat de se prius aliquid simile, Sed neque Titus (inquit) coactus est circumcidi, cum esset gentilis, deinde subiungit, Sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare

libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, ut nos in seruitutem redigerent, deinde subiungit, quibus ad horam cessimus subiectioni, ut veritas Euangelii permaneat apud vos. Hunc quoque locum interpretatur idem Tertull. in v. lib. contra Marcion. Frustrandi (inquit) erant falsi fratres speculantes libertatem Christianam. Necessario igitur cessit ad tempus, & sic ratio constat ei Timotheum circumcidendi, & rasos introducendi in templum, quæ in Act. edicuntur adeo vera, ut apostolo consonet profitenti, factum se Iudæis Iudæum. Hactenus Tertull. Hoc ergo fuit cedere Paulum falsis fratribus, qui legem cum euangelio retinendam esse putabant, nempe legem ad tempus propter necessitatem œconomicè seruare. cessimus enim legit Irenæ. lib. iii. Sic quoque legendum esse contendit Ambros. Sic Tertull. legit, & interpretatur. Si non subintroducti (inquit) essent falsi fratres, non cessissent, sed quia subintroierunt, cesserunt. itaque affirmat corrupisse hunc locum Marcionistas, ut pro eo, quod legendum est, ad horam cessimus, legeretur, neque ad horam cessimus, ut sic (inquit) ostenderent, Christum, & Christi prædicatores non pertinere ad creatorem, cuius legem oppugnant. Dixit ergo Paul. cessisse ad tempus, falsis fratribus seruando legem, ut vel ex eo intelligeremus, quod Petrum reprehendit, non hoc fecisse, quasi non dicerent id ipsum ambo, essetque inter ipsos schisma, absit, sed quia, opus erat eo stratagemate, ut quod Petrus, & Paulus, & reliqui apostoli optabant, omnes ab obseruatione legis illa vehementi reprehensione deterrerentur. Sed hactenus de reprehensione Pauli. Respondeant ergo Euangelici, qui ut tunc Petrum, & Paulum, sic se nunc disside re fingunt, quas ipsi dextras dederunt, & quibus, ut illi? num dextras dederunt Illyricani Maioritæ, aut Maioritæ Oslandriæ, aut hi Sarcerianis, aut Sarceriani Brentianis? aut Brentiani Calvinianis? aut quando hi cum illis euangelium contulerunt, a quibus disident? cum quibus amaro zelo contendunt? Certe si conferre oportebat, cum antecessoribus conferre oportebat, & illos interrogare, si se forte in vacuum currere, aut cucurrisset conferendo, & interrogando ab illis cognoscerent, nisi forte antecessores habent secum eodem fere tempore, aut post exortos sine vlla origine antiquæ vnitatis. An antecessores habeant Saxones Augustanos? aut Vitebergenses Maritimos? aut Mandeldenfes



feldenses Sueuos? aut Sueui Sabaudianos, & Geneuenses? ut hi cum illis euangelium conferant? Respondeat nobis Euangelici, quorum antecessorum auctoritatem suae fidei, ac praedicationi optant, ut Paulus optabat? aut num id ipsum dicant, ut illi? Quod si respondere non possunt, nisi negando, consequens est, ut Verbum dei, de quo gloriantur, non sit verbum εἰρηνικόν, sed ἐριπικόν, id est, contentiosum, & diaboli proprium. Restat iam, ut ad alterum exemplum dissensionis Pauli, & Barnabae de adiungendo, aut dimittendo Marco, quod nobis similiter ad dissensiones suas excusandas, & defendendas obiciunt, respondeamus. Post aliquot autem (inquit) dies dixit ad Barnabam Paulus, reuertentes visitemus fratres per vniuersas ciuitates, in quibus praedicauimus Verbum dei, quomodo se habeant. Ergo de Verbo dei nulla erat apud illos discrepantia, aut disceptatio, imo vnum, & idem Verbum dei praedicabant. Sequitur deinde in Actis. Barnabas autem volebat secum assumere Ioannem, qui cognominabatur Marcus, Paulus autem rogabat eum, ut qui discessisset ab eis de Pamphilia, & non esset cum eis ad opus, non debere recipi. Non videbatur Paulo æquum esse, ut qui semel laborem subterfugisset, & ignauia, ac timore victus, ab apostolis inter summa pericula, & cum magno labore, & studio praedicantibus recessisset, reuersus postea statim reciperetur, contra vero Barnabae humanum esse videbatur, poenitentem admittere. Erat itaque, ut ait Ammonius Alexand. in comment. Act. dissensio illa Pauli, & Barnabae non iræ, sed æquitatis dissensio, quod ex eo perspici potest, quod cum Paulus ecclesiis iussisset, ne eum reciperent, ut sic studiosior, ac tolerantior fieret, idem postquam vitium emendasse intellexit, eundem rursus ecclesiae commendauit, cum de eo ad ecclesiam Coloss. scripsit. Salutat vos & Marcus consobrinus Barnabae, de quo accepistis mandata, si venerit ad vos, suscipite illum, Respondeant Euangelici, qui sua impia schismata, & iras implacabiles, & amarum zelum cum dissensione Pauli & Barnabae ex charitate, & studio in Marcum profecta comparare audent, an qui vnus apud eos sectæ sunt, & vnum aliquem suae sectæ principem, & auctorem sequuntur, alios aliarum sectarum principes, & auctores commendent, aut recipi iubeant? an potius execrabiles eos habeant? Itaque facta est (inquit Lucas)

cas) dissensio, ita ut discederent adinuicem. paroxysmum dixit Lucas, quod verbum interpretis epistolæ ad Hebræos, siue is Lucas, siue Clemens fuerit, in bonam partem accepit, cum ait, considerantes inuicem in prouocationem charitatis, & bonorum operum. scriptum est. n. Græcè, ἠποφύγετον, quod verbum satis declarat, illam Pauli, & Barnabae dissensionem nihil aliud fuisse, quàm prouocationem quandam, & incitamentum Marci ad accuratius studium euangelicæ praedicationis, ut perinde sit, quasi diceretur, facta est autem prouocatio scilicet Marci, ita ut prouocandi illius gratia a se inuicem Paulus, & Barnabas discederent. vtrique; ergo horum proposita erat utilitas Marci, ut ait Ammonius, & eum secutus Chrysofost. Cum enim (inquit) videret Marcus, Pauli voluntatem esse, ut dimitteretur, valde timuit, seque reprehendit, rursus cum videret, Barnabam dare operam, ut adiungeretur, magno eius amore incensus est Marcus. non sunt dissimiles disceptationes, quas nobis Euangelici exprobrare solent, ut nobis occasionem gloriandi de pace Verbi dei, mentiendo, si possunt, eripiant. Sunt, inquam, nostrorum quaestiones prouocationes quaedam utiles ad incitandum studium inueniendi, & defendendi veritatem, quæ est utilitas disputantibus proposita. itaque dum alii ad Thomistas discedunt, alii ad Scoti partes transeunt, alii ad alios scholasticos salua semper pace spiritus, & vnitatis corporis Christi, quod est ecclesia, prouocatio quaedam, & incitatio fit ad studium proficiendi in eis ad eliciendam veritatem, & propugnandum pro ea. Sed neutri alteros quamuis dissentientes, & repugnantes inter hæreticos habent, quin potius veritatem sine vlllo amaro zelo quaerunt. Euangelici vero non sic alii ab aliis discedunt, ut pace Verbi dei salua, prouocent ad utilitatem. imo alii aliis hæretici sunt, Illyricani Maioritæ, & hi Osiandrinis, similiter in reliquis. Deinde de quibus apud nos alii aiunt, alii negant, hæc à nostris tam modeste, & sobriè disputantur, ut solenne sit, velut loco præfationis profiteri præsertim publicè, neutrum partem pertinaciter, & obstinate nos velle defendere, sed per omnia scripturis sanctis, & sanctorum patrum decretis ecclesiasticis obedire. Euangelici vero pro dogmatibus, in quibus est apud eos, est, &, non, capita, & animas Diabolo deuouerunt. Haftenus ergo de Verbo dei

εἰρηικῶ, quod, vt sæpe dictum est, vnum esse oportet, & non diu-  
 uilum in verum, & falsum, vt est apud Euāgelicos, vnde quod  
 est in Ecclesiastico prosequatur te verbum pacis, in aliis exem-  
 plis explanatius legitur, sermo tuus sit vnus. Huiusmodi verbū  
 qui diligunt, pax illis multa, sicut scriptum est, pax multa dili-  
 gentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Quibus ver-  
 bis præcipit Dauid, vt sanctus Maximus in epist. apologetica  
 ad monachos Sicilia interpretatur, vt pacem nobiscum, & cū  
 aliis per charitatem habeamus, vt per concordiam religiosam,  
 & sanctam scandalum a cunctis remoueamus. Hanc pacem ius-  
 sit Dominus habere in nobis, qui rursus per apostolum Paul.  
 præcepit, vt Verbum dei in nobis abundanter habitaret in om-  
 ni sapientia. Quod quidem fiet, si vt Euthalius in anacepha-  
 læosi epist. ad Colos. interpretatur, *πῶς διακρίεις τὸ ἐπιτελεῖν*  
 expenderit, id est, si virtutē epistolarum Pauli, imo omnis  
 Verbi dei ponderauerimus. hinc enim exitit omnis Euange-  
 licorum error, atque hæresis, quod vt dominus scribis, & Pha-  
 risæis exprobrabat, nec scire voluerunt Verbum dei, neque vir-  
 tutem Verbi dei. Cū tamen nihil magis in ore habeant, quàm  
 Verbum dei, Verbum dei, vt illi apud Hier. pseudopropheta  
 Verbum domini, Verbum domini, esse enim hoc tempore hæ-  
 reticos, vt olim pseudopphetas, admonuit nos beatus Pe-  
 trus, cum ait, fuerunt vero & pseudopphetæ in populo, si-  
 cut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducunt se-  
 ctas perditionis, & quæ sequuntur. Sed iam ad reliqua per-  
 gamus.

DOGMA-

DOGMATICI CHARACTERES  
 VERBI DEI  
 LIBER TERTIVS.



EQVITVR, vt deinceps locum Iacobi apo-  
 stoli persequentes, de iustitia, & æquitate  
 eiusdem Verbi, quæ est illius pacis, de qua  
 dictum est, causa, & de obedientia iustitiæ,  
 & æquitatis custode, & de misericordia ac  
 fructibus bonis eius disseramus. Est enim  
 (inquit) sapientia, quæ de sursum est, primū  
 quidem pudica, deinde pacifica, æqua, obediens plena miseri-  
 cordia, & fructibus bonis, De iustitia ergo perfecta, quæ æqui-  
 tatem continet, scriptum est in Eccles. Fili concupiscens sapien-  
 tiam, conserua iustitiam. Iubet autem iustitia, & æquitas Ver-  
 bi dei, tribuere cuique secundum dignitatem, in quo iustitiæ  
 vis consistit, omnibus, inquam, debitum reddere, cui tributū,  
 tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui ho-  
 norem, honorem, & nemini quicquam debere præter mutuā  
 charitatem, quæ est legis impletio. Est quidem iustitiæ diui-  
 næ, vt tradit diuinus Dionys. cuiusque naturam, & ordinem, ac  
 statum incolumem, & saluum seruare, causamq; esse propriæ  
 cuiusque actionis, & vt, abscedat omnis contentio, & discor-  
 dia, & alieni muneris vsurpatio, & vt quisque in loco suo, in  
 quem vocatus est, permaneat, neque de gradu suo conuenienti  
 deiiciatur, & si quis errauerit, vt reuocetur, & conuertatur ab  
 errore viæ suæ, si quid desit boni, vt suppleatur, si amissum, vt  
 recuperetur, si infirmum, vt stabiliatur, si extra ordinem, vt re-  
 stituatur. Huius vero diuinæ iustitiæ participatio quædam est  
 iustitia, & æquitas Verbi dei, quod in ecclesiis catholicis apo-  
 stoli tradiderunt, siue per scripturam, siue per sermonem. Vn-  
 de apud Salomonem in eo ipso loco, quem Iacobus apost. imi-  
 tatus est, vt supra est obseruatum, subiungit diuina sapientia,  
 Cum iustitia omnia verba oris mei. Itaque huius iustitiæ, &  
 æquitatis, quia, vt dixi, Custos est obedientia, quæ legi, ratio-  
 ni, doctrinæ, honestæ consuetudini, potestatibus, & omnibus  
 inuicem in timore Christi exhibenda est, idcirco postquam di-  
 xit

xie beatus Jacobus de hac sapientia Verbi dei, quæ est, subiungit iterum, obediens est. Quare cum iustitiam, & aequitatem, ac custodem eius obediens ecclesiæ nostræ prædicet, & commendat, ac colat, Euangelicorum vero synagoga non prædicet, imo exagitet, & extingat, sequitur, ut nobiscum habitet Verbum dei, cum Euangelicis vero nequaquam. Hi quippe sunt, qui dominationem contemnunt, quo nihil iniquius, & iniustius, ut beatus Petrus de magistris mendacibus sectas perditionis introductoris in spiritu prophetavit. Cum enim ut Clemens in doct. apost. lib. vi. de schismatibus ait, hæretici omnes philarchia, id est, ambitione laborent, consequens est, ut iidem aliorum principatum contemnant, & aspernentur, ut nunc contemnunt Euangelici, Martinum Lutærum auctorem in libro de abroganda Missa ad senatum Pragensem, & in libro de capt. Baby. sæculi. Apud eos enim omnes sunt iudices, omnes papæ, omnes episcopi, & sacerdotes, quæ est præcipua Verbi dei, quod falso nomine iactant, professio omnis iniustitiæ, & inobedientiæ, atque erroris eorum parens. Verisimile enim a beatissimo martyre Cypriano scriptum est, non aliunde natas esse hæreses, & schismata, quàm ex eo (inquit) quod neque vnus in ecclesia ad tempus sacerdos, neque ad tempus iudex vice Christi cogitatur, cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus sacerdotum collegium quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum iudicem non iam episcopi, sed dei faceret, nemo discidio vnitatis Christi ecclesiam scinderet. De summo sacerdote loquitur, qui legitimis suffragiis collegii fratrum a deo creatur. Sic Clemens, qui doctrinam Verbi dei, quod apostoli prædicabant, & ecclesiis tradebant, audiuit, & literis mandauit, de impia, & scelerata hæresi contemnendæ dominationis, id est, principatus sacerdotalis tollendi, pontificalisque iudicii negandi, abiecta obedientia sensit, quæ est summa iniustitia. Nihil enim iniustius esse potest, quàm iudicem ipsum spirituale tollere, quæ qui tollit, legem ipsam tollit. Quæ est, ut quidam princeps philosophorum huius sæculi dixit, iustitiæ custos, siquidem frustra est lex, si iudex, qui secundum legem iudicet, non est, ut quidem necesse est, non esse, qui non sit legitimus, quale fuerit concilium

oilum non episcoporum tantum, ut esse debet, sed principum quoque sæcularium, ut Brentio defensore & patrono, Euangelici habere volunt, cui potestatem tribuunt de iis, quæ ad fidem, & doctrinam Verbi dei pertinent, non intelligentes, quid inter iudices sæculares, & spirituales intersit. Sed doceamus hoc nos ex Verbo dei, quod Euangelici semper efflagitant. Scriptum est ab apostolo de sæcularibus iudicibus, non frustra eos gladium portare, esse enim dei ministros, vindices in iram ei, qui male agit, itaque cauendos esse, non tantum propter conscientiam, sed propter iram. De iudicibus vero, siue potestatibus spiritualibus dixit, idem apost. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum. Militiam vocauit Apost. in alio loco ministerium Verbi dei, cum loquens de cibo, quo dignus est, qui spiritualia seminat, Quis (inquit) militat suis stipendiis? & Timotheo episc. postquam dixit, Cõmenda hæc aliis hominibus, qui idonei erunt, & alios docere, præcepit, ut laboraret, tanquam bonus miles. Ergo huius militiæ non sæcularis sed spiritualis arma item sunt non sæcularia, quæ caro fabricare potest, & solent, sed spiritualia, quæ sunt charismata, & doctrina Verbi dei ad redarguendum eos, qui contradicunt veritati, & potestas ligandi, ac soluendi. his enim armis feriuntur, qui ab eo, qui spirituale potestatem accepit, separantur ab ecclesia. de quibus apost. ad Timoth. scribens, increpa illos (inquit) ἀπὸ τοῦ μωῦς, quod vim secandi declarat. Clarius interpretatus est Clemens in lib. ii. de episcopis, eodemque verbo Græco usus, postquam enim dixit, iudica eos ἀπὸ τοῦ μωῦς subiungit, quasi explicans, quod dixerat, ἀπὸ τοῦ μωῦς, καὶ μαχαίρα πρὸς τὴν ἀλώσεως; id est, trades gladio ignis, & paulo post, ἐκκοψὸν τὸ διασπέν μέρους, id est, excinde mebrum corruptum, & rabidum. Hoc fecit Apost. in Corinthio illo incesto, & in Hymenæo, & Alexandro. Hoc idem præcepit dominus facere in iis, qui ecclesiam non audierint, ut sicut scriptum est, Auferatur malum de medio. De hac potestate armorum spiritualium loquitur, cū in alio loco ait, Ne præsumptius agam per eam potestatem, quam mihi dominus dedit ad ædificationem, non ad destructionem, tradebat enim Satanæ,

& ut Clemens ait, gladio ignis, ut spiritus saluus fieret in die domini. Sunt ergo huiusmodi arma spiritualia potentia deo, quia qui his iuste feriuntur, traduntur, ut dixit Clemens, gladio ignis, quod est diuinæ potestatis, quam deus cum hominibus non laicis, & sæcularibus, sed spiritualibus communicare voluit. Vnde Apost. in epist. ad Rom. eos, quibus credita est huiusmodi potestas iudicandi ligando, & soluendo, *δυνατοὺς* vocauit; nos potentes interpretemur. quales sunt sacerdotes, qui potestatem acceperunt retinendi, & remittendi peccata. Sic quoque magnus Basil. in reg. bre. c. lxxvi. intellexit, quod Apost. ait, Debemus autem nos, qui potentes sumus, imbecillitates infirmorum tollere. hoc enim tradit idem auctor significare verbum ilud *ἐκαστὸν τὸ ἀλγεῖν*, quod ad potestatem ligandi, & soluendi pertinere vult, imbecillitatem vero vocauit peccata. In eadem sententiam dictum accepit, quod idem Apost. in epist. ad Galat. scripsit, Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, instruite, siue aptate huiusmodi hominem in spiritu lenitatis, considerans temetipsum, ne & tu teneris. Quos illic vocauit potentes, hic vocat spirituales; quia spiritualement potestatem iudicandi peccatores, & ministrandi verbo, ac dispensandi mysteria acceperunt. Sic etiam vocauit in epist. ad Cor. i. Siquis (inquit) propheta est, aut spiritualis, cognoscat, quæ scribo, quoniam domini præcepta sunt. Quem locum cum Vincentius Lirinensis grauis auctor, & Aug. discipulus, ac imitator explanaret, Spiritualis, (inquit) id est, spirituum rerum magister. quod ex eo magis intelligi potest, quod cum propheta, qui est scripturæ sanctæ interpres, spiritualement coniunxit Apost. Rursus Timotheo præcepit, ut quæ ex Paulo didicisset, per multos testes, id est in multis ecclesiis prædicata, Sic enim Tertull. interpretatur, hæc eadem commendaret fidelibus hominibus, qui idonei essent ad docendum alios. Fideles homines vocauit dispensatores mysteriorum dei, inter dispensatores enim quæritur, ut idem ait, Quis fidelis inueniatur. Tales enim esse oportet ministros verbi, non adulterantes verbum veritatis, sed recte illud tractantes, ut qui loquitur, tantquam sermones dei loquatur, & non tanquam sermones hominis mendacis. ne si propheta, aut spiritualis, qui alios docere debet, ignorauerit ea, quæ in omnibus ecclesiis catholicis do-

centur,

centur, sermones dei esse, & ipse ignoretur, cum dicitur ei, quod est in euangelio de malis prophetis, qui scientiæ charismate abusi sunt, nescio te. Cum ergo principum sæcularium carnalia sint arma, sacrorum vero, & spiritualium spiritualia, consequens est, ut de doctrina Verbi dei, quæ res est spiritualis, & sacra, vnde eius administratio *ἰσχυρία* dicitur in scriptura, iudicare illi non possint, hi possint. Sed prosequamur locum Apost. ad destructionem (inquit) munitio-  
 22. nium, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam dei. Munitiones vocat syllogismos inanis philosophiæ, gentilium, & hæreticorum argumenta, quibus suæ quisque sectæ, & disciplinæ dogmata defendunt, Et altitudinem extollentem se aduersus scientiam dei. Oppositiones dicit falsi nominis scientiæ, ut in epist. ad Timoth. vocauit. Quæ omnia idem Apostolus in epist. ad Corinth. qui se de huiusmodi scientiâ iactabant, appellauit fortia, cum dixit, infirma mundi elegit deus, scilicet discipulos pauperes, & idiotas, ut fortia quæque confunderet, id est, ut sapientes mundi munitissimis oppositionibus falsi nominis scientiæ instructos, & armatos. In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Declarat magis more suo, quæ paulo obscurius dixerat, quas, inquam, munitiones, quas altitudines, & quæ consilia, siue cogitationes dixerit, scilicet rationes fallaces, & argumenta captiosa, quibus confutatis, & eueris, & veritate ipsa veris argumentis astricta, quod præstat, & efficit illa pars Theologiæ, ut Dionys. in epist. ad Titum docet, quam idem vocat demonstrantem, qua intellectus adstringitur ad obediendum Verbo dei. Hoc videlicet est, in captiuitatem redigere intellectum in obsequium dei. Sic quoque interpretati sunt cum alii, tum beatus Chrys. in principio lib. iiii. contra Iudæos, & in comment. epist. Pauli ad Corinth. ii. Cum igitur ad frangendas oppositiones falsi nominis scientiæ, & ad iudicandas, excutiendas, ac damnandas hæreses, & ad mentes hominum virtute vnus fidei adstringendas opus sit non armis carnalibus, qualia sunt regum terræ, & principum sæcularium ad exemplum illius, quem petierunt olim, qui dixerunt, Erimus quoque nos sicut omnes gentes, & iudicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis, & quem

E e omnes

omnes tribus Israel elegerunt secundum sortem domini, quæ cecidit super tribum Benjamin, & peruenit usque ad Saulem filium Cis, sed potius opus sit armis spiritualibus, quæ non in sæculo, sed in ecclesia posita sunt, id est, non laicis, sed ecclesiasticis ad dispensationem mysteriorum dei data, consequens est, ut non sæculares, sed ecclesiastici, siue spirituales de iis, quæ ad Verbum dei, quod totum est spirituale, & sacrum, pertinent, iudices esse possint, ac debeant. Conuenit cum his, quod Esai. prophetauit de verbo euangelii futuri, Ex Sion (inquit) exhibit lex, & Verbum domini de Hierusalem, & iudicabit gentes, & arguet populos multos. Non quod ipsa scriptura, aut ipse sermo per se iudicare possit, ut Euangelici somniant, sed quod secundum legem dei a legitimo iudice iudicii veritas iudicanda sit. alius enim est qui loquitur, & aliud, quod is loquitur, sicut ait beatus Petrus, qui loquitur tanquam sermones dei. Deinde ut significaret propheta, quibus armis vsuri essent iudices isti, qui ex Verbo dei essent iudicaturi, subiungit, constabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Vomeres & falces vocat instrumenta agriculturæ dei, quæ sunt arma militiæ spiritualis. tanquam vomere enim Verbi dei profcinditur terra cordis ad excipiendum semen spiritus dei, & fructificandum in eo, falce autem metitur, quod seminatum est, & iam maturitatem accepit, sicut dominus dixit discipulis loquens de aduentu suo tanquam de vere quodam spirituali, quod idem in canticis descripsit, cum ait, Flores apparuerunt in terra, Apparuit enim in primis flos de radice Jesse. Tempus putationis aduenit, cum scilicet ii, qui erant præordinati, ut crederent, erant maxime dispositi, & præparati, de quibus idem in euangelio, iam (inquit) regiones albæ sunt ad metendum, & colligendum fructus in vitam æternam, & paulo post, Ego misi nos metere, quod vos non laborastis, alii laborauerunt, & vos in laborem eorum introistis. Clamauerunt enim prophetae dicentes, Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, & venit ad nos, qui dixit, Ego sum lux, & veritas, hoc fuit metere, quod alii laborauerunt, sic enim explanatum reperi *εὐ διδασκαλικῶ λόγῳ περὶ ἐκκλησιαστικῶν δικτηνῶν* Niceni conc. Ergo principes sæculares, qui gladios, & lanceas secundum carnem portant, ut ex Apost. didicimus, neque in vomeres spirituales, neque in lanceas

ceas mutarunt, neque enim missi sunt, ut metant per prædicationem verbi, sed ad portandum gladium in vindictam malorum, laudem vero bonorum, & qui illud eis tribuit, ut Brentius, & eius sectatores noui Euangelici, hic ex vindicibus secundum carnem facit aratores, & messorum, & ventilatores secundum spiritum, quo nihil stultius, & a natura, ac dei legibus magis alienum. Cum enim in concilio de fide, & fidei dogmatibus inquiritur, & decernitur, tunc iuxta parabolam euang. & ad exemplum domini, & discipulorum eius repurgatur area patens ecclesiæ catholicæ, & potestate discernendi, ac separandi secernitur, ac separatur verum a falso, ceu ventilabro quodam paleas a frumento. Ventilabrum enim vocauit *τὸ δὲναιμὲν καὶ ἰσοπέταν διακρίνω*, id est, vim, & potestatem discernendi, ac separandi, ut veteres notarunt, & paleas ac frumentum veritatem, & falsitatem iuxta sermonem Hier. de falsis & veris prophetis, Quid paleas ad triticum, dicit dominus? nunquid verba mea non sunt quasi ignis? & in euangelio subiungitur, Et paleas comburet igne inextinguibili. Hoc quoque fit in Synodica repurgatione ecclesiasticæ areæ. separantur spirituali anathemate, & damnantur ad ignem sempiternum, qui profana vaniloquia proferunt, & defendunt. Quare qui potestatibus sæcularibus ventilabrum tribuit, id est, qui eas ad hoc spirituale iudicium admittit tanquam iudices, agriculturam dei corrumpit, & militiam spirituales administrat gladio carnali. Ergo spirituale ventilabrum non est principum sæculi, sed principum ecclesiæ, qui sunt pastores, agricolæ, aratores, messorum, ventilatores, adde etiam vitatores iuxta prophetiam Esai. postquam enim dixit, spiritus domini super me, & quæ sequuntur, quod dominus de se, & aduentu suo interpretatus est, paulo post prophetans de ecclesia noui testamenti, Et vocabuntur (inquit) in ea fortes iustitiæ, plantatio domini in gloriam, & ædificabunt deserta a sæculo, ruinas antiquas erigent, & instaurabunt ciuitates desertas, dissipatas in generationem. stabunt alieni, & pascent pecora vestra, filii peregrinorum agricolæ, & vitatores vestri erunt, vos autem sacerdotes domini vocabimini, ministri dei nostri. Subiiciam interpretationem Cyrilli interpretis grauis, & eruditiss. vocados esse, ait, fortes iustitiæ propter iustitiam euangelicam longe præstantiorem iustitia le

gis, de qua dominus aiebat, Nisi abundauerit iustitia uestra; plusquam scribarum, & phariseorum, & quæ sequuntur. Plantatio vero domini, quia (vt ait Apost.) dei agricultura sumus, & ego plantaui, Apollo rigauit, colit enim nos saluator per sanctos mystagogos. Et ædificabunt deserta, significat (inquit) futuras fuisse angustas ecclesias præ multitudine, & frequentia, quæ aliquando fuissent desertæ. Et venient alienigenæ. aperte (inquit) translationem legis, & sacerdotii prædicit. alienigenæ enim ministri sacri, & sacerdotes facti sunt. Et rursus paulo post idem Cyrill. Vocati (inquit) sunt ad hæc alienigenæ, facti enim sunt ex gentibus a Christo magistri ecclesiarum sapientes. Hi fuerunt aratores, & vinitores. quia enim frequenter in scriptura appellati sunt terra electa, & hortus, & vinea, ideo vocat propheta aratores, & cultores vinearum eos, qui futuri erant sacerdotes, & ministri. Vocabimini, (inquit) non enim honorem sibi usurparunt, sed a deo vocati sunt. sicut Paul. vbique se nominat ministrum, & vocatum apostolum. Dicant ergo Euangelici Brentiani, vbi in scriptura principes sæculares vocantur ministri Verbi dei, aut ecclesiarum, & iudices spirituales, an potius ita se ipsi vocent. Sed videamus, quid Esai. de ministris istis ecclesiarum, & sacerdotibus subiungat. Dicetur (inquit) vobis, fortitudinem gentium comedetis. Vester sermo (inquit Cyrill.) vincet robur gentium, sæpe enim in scriptura os, quo cibis capitur, pro sermone accipitur, & comedere significat τὸ ἀλάλιον, idest, vim consumendi, robur autem gentium, sunt eloquentes, & sapientes gentilium, quos sermone (inquit) sanctorum doctorum victos esse reperiemus. Sic Cyrill. Quod ergo vocat hic Esai. robur gentium, vocauit Apost. munitiones, ac fortia, Quæ nunc ait propheta comedenda, idest, cõminuenda, & consumenda esse a ministris, & sacerdotibus ecclesiarum, non autem a principibus sæcularibus, qui non sunt ministri in ecclesia, sed in sæculo. Quare qui contendunt, conuenire principibus sæcularibus, vt in concilio de fide iudicent, & de hæresi, perinde est, quasi contendant, conuenire vlli homini, vt sine ordine, sine mensura, sine modo, alieno loco, & alieno tempore comedat. An natura non docet nos, quod qui hoc facit, & non est abstinent, vt ait Ecclesiasticus, non adiciet vitam? licet, transferre hæc ad spiritum, quod si quis princeps sæcula-

ris

ris ad diuidendum cibum pulchros, & firmos dentes habeat, quales describit Salomon in Cant. Dentes tui sicut greges ouium, quæ ascenderunt ex lauacro, omnes gemellis foetibus, & sterilis non est in eis, idest, si præditus est notionibus, & cogitationibus, quibus ceu dentibus corporalis crassitudo legis scriptæ, & naturalis in veros sensus subtiliter, & minute diuidatur, efficiaturque apta ad cibum spiritualem, si inquam notionnes habet, omni fallitate resecta, instar gregis detonsi repurgatas, & ad solam veritatem aggregatas, quæ ex terrenis, & corporeis ad spiritualia, & cœlestia tanquam lauacro lotæ ascenderunt, & ex his duabus legibus formas virtutum generant, neque est vlla in eis inutilis notio, (sic enim huius loci mysteria grauiissimi interpretes Hippolytus martyr, & sanctus Maximus explanarunt) si inquam princeps sæcularis tales dentes habet ad comedendum robur gentium iuxta prophetiam Esai. & si sermone etiam peritus est, vt sicut statim subiungit Salomon, sit ei eloquium dulce, si habet inquam, λόγον διδακτικόν, καὶ διακριτικόν, καὶ ἐλεγκτικόν, idest, si talis, tãtusque est, vt possit, esse magister, & eos, qui contradicunt arguere, dicam simile aliquid, vt Apost. de aliis dixit, an non habet iste domum ad comedendum? aut contemnit ecclesiam dei, in qua omnia sunt ordinata, & mandatum, vt omnia honeste, & secundum ordinem in ea fiant? dicat, respondeat, redarguat domi, consulatur domi, interrogetur domi. Quomodo enim erit magister, qui nõ est vocatus, vt doceat? aut quomodo prædicabit in ecclesia, qui ad ecclesiam non est missus, sed ad populum? Miserat Iustinianus imperator epistolam διδακτικῶν confessionis suæ ad Ioannem pont. petiit postea idem imper. ab Agapeto successore, vt eam confirmaret, respondet pont. his verbis, Cupis venerabilis imper. vt tuæ pietatis epistolam de fidei uestræ expositione nuper ad prædecessorem nostrum beatæ memoriæ Ioannem papam per Hypatium & Demetrium episcopos destinata, & a præfato præfule roborata, nostra quoque auctoritate firmemus, laudamus, & amplectimur, non quia laicos ad auctoritatem prædicationis admittimus, sed quia studium fidei uestræ nostrorum patrum regulis congruens confirmamus. Adhuc igitur modum si princeps sæcularis sermonem habet διδακτικόν, audiendus est, aut legendus, non quasi in ecclesia prophetet,



ret, aut loquatur, sed quasi de ni, non quasi in conuentu, & cō-  
 cione ecclesiastica, sed quasi apud se, denique non quasi doceat,  
 sed quasi confiteatur. Sicut quidem, vt propheta *ἄβδωνοι*,  
 qualis fuit Balaan filius Beor, & pontifices *ἄβδωνοι*, vt Cai-  
 phas, sic etiam magistri *ἄβδωνοι*, qui faciunt, vt scientia eo-  
 rum, & doctrina deus abutatur ad magisterium, quoties in ec-  
 clesia contra ordinem ecclesie docere volunt, sicut ait Clemēs  
 in lib. *τῆς διατάξεως* octauo de charismatibus, sæpenumero abu-  
 sum esse deum improbis ad prophetiam, & ad miracula eden-  
 da. horum ergo concilium *ἄβδωνοῦ* quoque est, & indignum  
 suo nomine. Prophetarunt enim (inquit idem Clem.) olim Ma-  
 ria soror Moytis, & Aaron, post eam Debora, posthanc Ol-  
 dad, & Iudith. hæc quidem tempore Darii regis, illa vero Io-  
 siæ, prophetauit etiā mater domini, & Elisabeth cognata eius,  
 & Anna, & nostro tempore filie Philippi, sed non se extule-  
 runt (inquit) in viros suos, sed intra suos se terminos continue-  
 runt. Deinde subiungit, Si quis apud vos sit, siue mulier, siue vir,  
 cui aliqua huiusmodi gratia obtigerit, is modestiam seruet, vt  
 deo approbatus sit. Super quem (inquit) aspiciam, nisi super  
 mitem, & quietū, & tenentem sermones meos? Hæc Clemens.  
 Redeamus ad Esai. postquam prædixerat ministros verbi, &  
 magistros ecclesiarū, ac sacerdotes comesturos esse robur gen-  
 tium, & futuros mirabiles in diuitiis earum, idest, earum phi-  
 losophiam inanem, & fallaces conclusiones, quibus quasi fir-  
 missimis muris suas sectas, & disciplinas cū magna gloria tueri  
 sibi videbantur, oppugnatos esse, & omnes disputadi, & elo-  
 quendi facultates superaturos, subiungit, Sic secundo posside-  
 bunt terram. Sic enim est apud lxx. quem locum interpretans  
 idem Cyrill. quod autem (inquit) prædicatio cunctum orbem  
 occupatura esset, significat, cum ait, sic secundo possessuros ter-  
 ram. Olim enim Iesus Naue regiones gentium, vt Amorrhæo-  
 rum, Idumæorum, & reliquorum diuisit Israelitis, postquam  
 autem venit Christus, cuius ille fuit typus, non solum Iudæam,  
 sed cunctam terrā diuisit suis ministris. Fuit hæc secunda post  
 illam distributio. Inter se enim sancti mystagogi, ac rectores  
 ecclesiarum regiones, & ciuitates diuino suffragio distribu-  
 runt. Hæc Cyrill. Quod si ministri non gladii carnalis, sed ver-  
 bi dei, quod est gladius spiritus, & principes non sæculares, sed  
 eccle-

ecclesiastici, & pastores non corporum, sed animarum, idest,  
 non laici, sed spirituales, denique non profani, sed ex clero, & sa-  
 cri, ac sacerdotes illam distributionem ecclesiarum suffragio  
 dei sortiti sunt, cuius typus fuit illa prima partitio terræ pro-  
 missionis, & inter ecclesiasticos operarios, & ministros sacro-  
 rum non est relictus locus, neque nomen principibus laicis,  
 consequens est, vt iudicium ecclesiasticum, & synodicum de re-  
 bus ecclesiasticis ad eos minime pertineat. Nisi forte confiteri  
 malint Euangelici, diuisionem illam terræ promissionis typū  
 fuisse diuidendi principatus sæculares, quo nihil stultius fingi  
 potest, Lex enim vmbra habebat honorum spiritualium fu-  
 turorum, non autem præteritorum, fuerant autem ante legem  
 principes sæculares, deinde principatus sæculares non nume-  
 rantur in bonis spiritualibus. Aut dicant Euangelici, qui de stu-  
 dio, & scientia scripturarū tantopere gloriantur, quid est, quod  
 Esai. ait, *ἐκ δούτερος κληρονομήσοσι τὴν γῆν*; an non plane signifi-  
 cat fuisse prius alterā κληρονομίαν, siue κληρονομίαν terræ? & quæ  
 alia, quæso, est, nisi illa, quam Iesus Naue diuina sorte, ac suffra-  
 gio fecit? quam quidem hoc loco docuit dominus per prophe-  
 tam typum fuisse secundæ clironomix terræ spiritualis, idest,  
 distributionis ecclesiarum velut sorte diuina per Iesum Chri-  
 stum illius Iesu Naue prototypum facta. manentque vsque in  
 hodiernum diem, & permancbunt vsque ad consumationem  
 sæculi sortes istæ ecclesiarum sub suis episcopis, & sacerdoti-  
 bus. Illud præterea obseruandum est, quos in hoc loco dixit  
 dominus per prophetam, possessuros esse sortem, scilicet carū  
 ciuitatum, idest, ecclesiarum, quas paulo supra dixerat adificā-  
 das esse, possessuros, dico, secundo, idest, post illas sortes terræ  
 promissionis, quæ vmbra fuerunt secundarum, hos propheta  
 iis nominibus appellauit, quæ principibus laicis neque conue-  
 niunt, neque vllō modo conuenire possunt. Dicuntur enim  
*λειουργοί* ab Esai, quod verbum ministros publicos sacrorum  
 declarat, dictum *ἀπὸ τῆς λειψῆς*, idest, a supplicationibus, & hoc  
 rursus, *ἀπὸ τῆς λείβεω*, idest, a sacrificando, siue libando. dicuntur  
 præterea *ἱερεῖς*, idest, sacerdotes, item *κληρονόμοι*, quasi posse-  
 sores sortis, unde dicti sunt clerici, quod corū pars siue fors sint  
 oblationes, quæ deo offeruntur. Deinde quia isti futuri erant iu-  
 dices, vt admoneret eos de iustitia seruanda, & corruptela ca-  
 uenda,

» uenda, & de premio, subiungit, *Laetitia sempiterna super caput eorum*, Ego dominus diligens iustitiam, & odio habens rapinam ex iniustitia. An non clare vident Evangelici præterites esse in his sortibus, & iudiciis, ac ministeriis principes sæculares? quomodo ergo audent vindicare sibi iudicium ecclesiasticum contra dei Verbum? sunt ne ipsi publici ministri sacerorum? aut sacerdotes, aut clerici? Sed demonstramus adhuc clarius hoc. prophetans enim Esa. de ecclesia noui testamenti, *Inducam (inquit) manum meam in te, & igne examinabo te ad purum, inobedientes vero perdam, & auferam sceleratos, & superbos. Eos dicit inobedientes, qui non obediunt fidei, qui ut ait Iudas apost. segregant semetipsos, quales sunt hæretici, eos item, qui de criminibus suis secundum euangeliū admoniti, non audiunt ecclesiam, de quibus scriptura dicit, ut Apostolus interpretatus est, Auferte malum ex vobis ipsis, ne scilicet modicum fermentum totam massam corrumpat. Hi sunt, qui non acquiescunt sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ, qui sunt, ut idem Apostolus ait, superbi. Eiusmodi erant scribæ & pharisæi, qui aliter docebant tradentes mandata hominum, quos deus hoc loco per prophetam promittit, ut beatus Cyrillus ait, mouendos esse, succedentibus aliis iudicibus ecclesiæ, sanctis scilicet apostolis, & discipulis, de quibus statim subiungit inquit, Et institutam iudices tuos sicut prius, & consiliarios tuos tanquam a principio. Denique hoc esse ait idem Cyrillus. quod in euangelio Matthæi alio modo dictum est, Ipse baptizabit vos spiritu sancto, & igne, quod est examinare igne ad purum, & ablucere omnes sordes, cuius ventilabrum in manu eius, significat hoc, ut ante dixi, vim separandi paleas a tritico, id est, vaniloquia a sana doctrina ad purgandum aream, id est, ecclesiam, ut non sit in ea macula, aut ruga non obediendi fidei, aut non obediendi ecclesiæ. Quod quidem providere ad eos pertinet, quibus huiusmodi ventilabrum traditum est, id est, ad iudices non sæculi, sed ecclesiæ, sicut nunc per Esaiam promittit, cum ait, *Instituam iudices tuos sicut prius, & consiliarios tuos sicut a principio.* Si enim hoc promittit loco beneficii, ut quidem promittit, profecto non promittit tales iudices, quales Israelitæ per imprudentiam suam a domino petierunt, dicentes, *Erimus nos quoque,*  
sicut*

sicut omnes gentes, & iudicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis, quod quidem cō filium, & voluntatem exprobrauit illis dominus, cum dixit *Samucli, non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Restat ergo, ut eos iudices promittat, qui non secundum legem hominum a deo sunt constituti, & ordinati, ut sunt principes, & iudices omnium gentium, quales petierunt Israelitæ, cum regem more aliarum gentium petierunt, sed qui & a deo, & secundum dei legem constituantur, quales sunt principes, & iudices ecclesiæ, qui sunt pastores spirituales ab illa Christi lege de pascendis ouibus profecti, omnibus enim pastoribus spiritualibus dictum communiter est, *Pasce oues meas,* Petro vero primum, & specialiter, ut omnium principi, per quem dedit deus, ut ait magnus Leo, quicquid aliis non negauit. Sic ergo erant prius iudices illi, quos dominus, sicut ait scriptura, suscitabat, & erat (inquit) cum iudicibus illis, & liberauit populum. Unde quod beatus Petrus pastoribus spiritualibus præcepit, ut non sic pascerent, quasi dominantes in clero, sed ut forma gregis fierent docendo scilicet opere, & non sermone tantum, hoc inquam, quidam illorum iudicum sermone, & exemplo suo præmonstrauit, ait itaque Gedeon, quod me facere videritis, hoc facite, & quod fecero, sectamini, & rursus cum ei dicerent Israelitæ, dominare nostri tu, & filius tuus, & filii tui filius, respondit, non dominabor vestri, neque dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur dominus. sic quoque magnus Basil. hunc Esaiæ locum de instituendis iudicibus sicut prius interpretatus est, ne sine auctore loqui existimemur. Tacitis (inquit) regibus, de iudicibus meminit, quoniam illa iudicum respublica liberior erat, & naturæ conuenientior, cum populus suis legibus vivebat, deumque solum agnoscebat, status vero regis ex imprudentiâ illorum profectus est. Quare oportebat, ut quibus beneficium conferebat, beatiorem statum restitueret. Hæc Basil. Congruit præterea mirabiliter cum hoc toto Esaiæ loco alius Malachiæ prophetæ. is enim prophetans de aduentu domini, & ecclesiæ renouatione, *Ecce ego (inquit) mitto angelum meum, quod dominus in euang. interpretatus est. Et paulo post, ipse (inquit) ingredietur, quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit conflans, & emundans sicut*

argentum, pro quo Esā. dixit, Excoquam ad purum scoriā tuam, & auferam omne stannum tuum, pro quo Ixx. sine tro-po verterunt, perdam inobedientes, & auferam omnes sceleratos, & superbos. Deinde subiungit Malachias, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum. An non colat filios Leui quasi aurum, & quasi argentum, cum per Apost. præcipit, eos constituere episcopos, qui sine crimine sint? & vt episcopus sit sobrius, prudens, pudicus, hospitalis, doctor, non superbus, non vinolentus, non percussor? similiter vt diaconi sint pudici, non bilingues, non auari, non vino dediti? Tales sunt sacerdotes, de quibus prophetauit Malachias, subiungens, Erunt domino offerentes sacrificium in iustitia, & placebit deo sacrificium Iuda, & sacrificium Hierusalem. Sacrificium Iuda dixit, & sacrificium Hierusalem, quod in ecclesia noui testamenti non iam ex genere Leuitico, sed cuiusque generis optimi qui que corde circumcisi, & spiritu Iudæi, ac Dominū Iesum Christum vere confitentes, ad sacerdotium eligendi essent. Horum sacrificium dicit propheta placere deo, sicut dies cæli, & anni priores, id est, sicut olim placuit, cum non secundū legem mandati carnalis ex vna tribu, & genere sacerdos erat, sed optimus, quocumque esset genere, vt placuit sacrificium Abel Noe, Abrahæ Melchisedech, & aliorum sanctorum. Sequitur apud Malachiam, Et accedam ad vos in iudicio, iudicium dicit sacerdotale, quod in locum Leuitici iudicii successit, quo eiiciuntur ex ecclesia post breues, & celeres admonitiones secundum ordinem euangelii, qui ecclesiā audire nolunt. idcirco subiūgit, Et ero testis velox super veneficos, & sup adulteros, & super periuros. quid enim velocius, quā si peccauerit in te frater tuus, argue (inquit) eum inter te, & ipsum solum. & si te non audierit, dic ecclesiæ. si ecclesiā non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus? Et Apostol. Si quis frater (inquit) nominatus inter vos est fornicator, aut avarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriofus, aut rapax, cum eiusmodi neque cibum sumere. Auferte malum ex vobis ipsis. Et in epist. ad Titum. Sunt enim (inquit) multi inobedientes, vaniloqui, & seductores, docentes, quæ non oportet, turpis lucrigratia. Deinde subiungit, Quam ob causam ἐπιτιμῶσιν ἀπερώμας, id est, multa excindendo, & eiiciendo eos, vt sani sint in fide.

fide. Hoc ergo est iudicium, quod ad filios Leui secundum spiritum in nouo testamento pertinet, iudicium, inquam, de his, quæ ad doctrinam sanam, & ad peccata extirpanda, id est, ad fidem, & mores pertinent. ergo quos Esā. dixit, futuros esse iudices, sicut prius, hos Malachi. vocauit filios Leui, & quæ ad eorum iudicium pertinerent, significauit. Itaque ex vtriusque loci prophetici comparatione, & conuenientia intelligere licet, sermonem esse de iudicibus non quidem Leuitici generis, qui ad vetus testamentum pertinebant, sed ordinis clericorum, qui pertinent ad ecclesiam noui testamenti. Tribus enim Leuitica imago fuit cleri altari seruientis, ex qua clero ecclesiastici iudices exsunt. Sed clamabunt hic Euangelici, omnes esse sacerdotes, quia scriptum sit, Fecit nos sacerdotes, quare ad omnes iudicium istud pertinere. Explicanda est igitur nobis ratio communis sacerdotii, ne isti errent. Erat quidem in vetere testamento commune omnium Israëliitarum agnum immolare. qua ratione cuncti quodammodo erant sacerdotes, vt Philo quoque Alexand. lib. iiii. de vita Moylis notauit. In quo festo (inquit) loquitur autem de pascha, priuati, & populares, siue sæculares, non quidem aræ victimas adhibent, quas immolare debeant sacerdotes, quin potius iussu legis vniuersa gens sacerdotio eatenus afficitur, vt vnusquisq; hostiam adhibeat, & suis imolet manibus. & rursus in lib. de decalogo, in quo festo (inquit) vnusquisque vulgo sacrificat non expectato sacerdote. Lex enim vno quidem die sacerdotium tribuit vniuersæ genti ad sacrificandum per se. hoc quoque Isidorus Pelusiota in epist. ad Theodosium episcopum obseruauit. Vt in vetere (inquit) testamento non licebat sacrificare nisi solis sacerdotibus, tempore tamen paschæ omnes quodammodo sacerdotio honorabantur, vnusquisque enim immolabat agnum, sic (inquit) in nouo testamento, quod successit, potestas quædam peculiaris, & præcipua ad faciendum sacrificium incruentum quibusdam tributa est, vnusquisque ramen electus est corporis sui sacerdos, non quidem vt citra electionem potestatem; & imperium in subditos sibi vendicet, sed potius vt imperans vitii corpus suum castitatis templum faciat. hæc Isidorus grauis, & antiquus auctor, cum illum Pauli locū explanaret, Exhibete corpora vestra hostiam viuentem, & quæ sequuntur.

erant ergo omnes filii veteris testamenti quodammodo sacerdotes offerentes sacrificium paschæ, & unusquisque simili ratione quodammodo iudex, erat inquam ratio quædam Leuiticæ dignitatis, & honoris omnium cõmunis, quæ tamen non prohibebat, quin essent quidam proprie, & simpliciter sacerdotes, ac iudices generis Leuitici. An dicturi sunt Evangelici, quia omnes sub Moyse sacrificarent, omnes fuisse filios Leui, quibus hoc propriè, & simpliciter conueniebat? non dicent vnquam. Sic igitur in nouo testamento sunt quidem omnes Christiani facti sacerdotes, & reges iuxta promissionem spirituales factam Israëlitis. Si audieritis (inquit) vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in regnum sacerdotale, quod beatus Petrus de omnibus filiis Abræ secundum spiritum interpretatus est. Hi enim offerunt spirituales hostias acceptabiles deo per Iesum Christum. Hi sunt reges propter prouidentiam, & curam, quam quisque gerit de proximo suo, quod est regis officium. Ad hoc regnum pertinet, quod scriptum est, Subiecti inuicem in timore Christi. & illud prouerbum Salomonis, sapiens insipiente utetur seruo. Hi præterea sunt iudices, quisque sui iuxta illud, quod omnibus Christianis conuenit, si nos diiudicauerimus, non utique iudicauerimur. Hoc tamen nihil prohibet, quin sint quidam proprie sacerdotes, publice offerentes *αἰθρῶς* pro omnibus agnum immaculatum, quem offert vniuersa ecclesia fidelium per veros, & proprios sacerdotes, qui sunt aliorum iudices in ecclesia dei. Quod clarius adhuc expressit Moyses in benedictionibus, ait enim de filiis Leui, Date Leui manifestationem, & veritatem eius viro sancto, in rationali enim, quod erat in epomide, siue superhumerali, circa medium pectoris iusserat dominus intexere verbum manifestationis, & veritatis, sicut scriptum est in exodo, & Leuit. hæc autem significabant doctrinam sanam, quam in episcopis, & presbyteris Apost. requirit. quos esse vult ad docendum idoneos, qui possint in doctrina sana exhortari, & eos, qui contradicunt, arguere. At Evangelici ut veritati resistant, sicut Ianes, & Mambres Moyse resisterunt, non dicunt, demus Leui iuxta Verbum domini manifestationem, & veritatem tanquam iudicibus, sed demus principibus sæcularibus.

• Sed videamus quæ sequuntur. Qui dicit patri suo, & matri suæ,

nescio

nescio vos, & fratribus suis ignoro illos, & nescierunt filios suos. Significant hæc eos, qui in locum istorum succedunt, qui debent esse, sicut Clemens Rom. ait, optimi quique cuiusque generis ad sacerdotium electi, significant inquam, non debere esse sollicitos, quæ mundi sunt, ut attente altari seruiant. hoc autem sæcularibus conuenire non potest, ut dicant patri, & matri, & fratribus, & filiis, atque vxoribus, nescio vos. hi enim quæ mundi sunt, curant. Hi custodierunt (inquit) eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt. & manifestabunt iudicia tua Iacob, & legem tuam de Israël. quod alius propheta dixit, labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore eius. Non potuit dici quicquam clarius. Hi (inquit) iudicia tua manifestabunt, de Iacob, & legem tuam de Israël. Quomodo ergo volunt Evangelici iudicium de quæstionibus, quæ ad legem Christi pertinent, ad principes laicos pertinere? aut quam manifestationem veritatis ab eis expectant? nisi forte existimant, scripta esse hæc propter Israëlitas tantum, quorum lex vmbra habebat futurorum honorum, ut tribus Leuitica eletri, & iudicium Leuiticum ecclesiastici iudicii. Vbi que in scriptura sacra coniunctum est sacerdotium cum sacro iudicio. quod profanare audent, imo prorsus tollere, qui ad laicos pertinere volunt. Iudiciū enim, ut ante dixi, tollit, qui illud cui non conuenit, tribuit, & rursus qui iudiciū tollit, iustitiā ipsam tollit, quo nihil iniustius esse potest. At Verbum dei Verbū iustitiæ, & ordinationis, atq; obedientiæ est, non autē Verbū iniustitiæ, perturbationis, atq; inobedienciæ, ut est verbū Euāgelicorum. Præterea cum Dominus dixit, Super cathedram Moysis sederunt scribæ, & Pharisei, omnia quæcūque dixerint vobis, facite, quæ autem faciunt, nolite facere, non dixit propter cathedram Moysis tantum, id est, propter potestatem docendi in illa tantum Mosaica Hierarchia, neque propter scribas illos, & Phariseos tantum, qui erant filii Leui, ad quos iudiciū de quæstionibus legis pertinebat, sed propter filios Leui spiritualis, ad quos pertinet cathedra Christi, cuius vmbra erat cathedra Moysis, id est, ad quos pertinet potestas docendi, & iudicandi de Verbo dei, & quæstionibus eius. Ut enim cathedra successit cathedræ, sic sacerdotibus sacerdotes successerunt ad sedendum in cathedra, id est, successerunt in potestate docendi,

&

& iudicandi mature, constanter, & vere, hoc enim significat sedere in cathedra Quod si ad laicos quoque eadem cathedra pertinebat, cur non dixit dominus, super cathedram Moysis sederunt scribæ, & Pharisei, & iudices de omni plebe? quos iam necesse esset, esse seculares, ut elegit Moyses secundum consilium sacerdotum sui viros ex omni plebe, qui populum, & minores causas iudicarent. Sed veniamus iam ad Apost. & doceamus ex eo, utrum laici de Verbo dei iudicare debeant. Omnis inquit scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia. Illa notauit, in quibus ad purgandum, illuminandum, & perficiendum, omnis, ut Dionys. tradit, Hierarchiæ ecclesiasticæ sacra institutio, potestas, vis, & studium versatur ad efficiendum deo similes per charitatem, qui est finis, & scopus Hierarchiæ, & scripturæ sacræ. Ideo subiungit, Ut sit homo dei perfectus, ad omne opus bonum instructus. Quibus autem conueniat, sic per scripturam instruere, ex eodem Apost. collatis locis epistolarum eius intelligi potest. In epist. enim ad Gal. cum præcipit, ut eos, qui ob infirmitatem lapsi sunt, blande curemus, Fratres (inquit) si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi hominem instruite in spiritu lenitatis. Spirituales vocauit eos, qui potestatem non secularem, sed spiritualem acceperunt curandi per ministerium Verbi dei, & per ministerium ligandi, ac soluendi. eodemque verbo instruendi usus est hic, quo usus est in epist. ad Tim. cum dixit, esse utilem scripturam, ut sit homo dei instructus ad omne opus bonum. Ex quo intelligimus, sic instruere per ministerium Verbi dei non ad laicos pertinere, sed ad sacerdotes, quos hic vocat spirituales ut hodie consuetudine communis sermonis πνευματικῶν, idest, spirituales in Græcia appellant, & nos patres spirituales, appellare solemus. Præcipit Clem. Rom. in iii. lib. de doctri. apost. ut unusquisque agnoscat locum suum proprium, deinde subiungit, Non enim laico permittimus, ut opus vllum τῆς ἱερατικῆς ἐκκλησίας faciat, docere autem Verbum dei in ecclesia, nemo dubitarit τῆς ἱερατικῆς ἐκκλησίας esse, vnde Paul. prædicationem verbi εὐαγγελίου euangelii vocare solet, idest, sacram operationem. Quomodo ergo principes laici, & quos illi conuocauerint, ut Brennius vult, causas fidei iudicare possunt, si nullum opus sacrum adm-

administrare possunt? Rursus idem Apost. in epist. ad Eph. enumerans ministros huiusmodi instructionis spiritualis ad edificationem, & ipse (inquit) dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero euangelistas, alios autem pastores, & doctores, ad consumationem, siue instructionem sanctorum (idem enim verbum Græcum est utrobique, κατασκευαστικῶν) in opus ministerii ad edificationem corporis Christi. Consumatio ergo, siue instructio sanctitatis operatio est spiritualis, & sacra, quæ non congruit nisi spiritualibus, & sacerdotibus, ut episcopis, & presbyteris, Hi enim sunt pastores animarum, quos oportet esse doctores, idest, idoneos ad docendum, ut Apost. præcipit, pastores, inquam, animarum, pro quibus vigilant, ut idem Apost. ait, tanquam rationem reddituri, si quis eis ad consumationem, siue instructionem sanctitatis culpa pastorum, & doctorum defuerit. Pastores vero seculares non pro animabus ædificandis, sed pro corporibus defendendis vigilant. Ut rex olim, sicut ait idem Clemens in ii. lib. militaria tantum administrabat, bello, & pace ad custodiam corporis susceptis, sacerdotium vero (inquit) suscipitur ad custodiendum corpus, & animam a periculis. Ut iam quanto anima præstat corpori, tanto sacerdotium regno præstat. Sed explicemus, quæ sint partes præcipuæ huius κατασκευαστικῶν, idest, instructionis, siue temperationis animarum, cui non laici, sed spirituales præstant, ut medici corporales temperationi corporum. scilicet ex partes sunt, quas dominus apud Ez. pastoribus spiritualibus tribuit; Quod pingue, & forte est, custodire, idest, fide stantem a lapsu defendere, & robustiorem facere, Quod infirmum, consolidare, idest, eum, qui tentatur, monendo, & hortando in mare, & ægrotantem ex fide, aut dubitatione laborantem curare docendo. Quod confractum, alligare, idest, errantes, & deuios consolatoris monitis vincire, & adstringere, eosque ex peccatis deonerare, ac spe recreatos fulcire, ac sustentare, & ad ouile reuocare. Quod abiectum, reducere, idest, eum, qui ex ecclesia eiectus fuerat, non relinquere foris, sed potius assumere, & in ouile restituere, idest, in ecclesiam. Quod perierat, requirere, idest, eum, qui salutem propter multitudinem peccatorum desperabat, non sinere, ut pereat, eum, inquam, qui propter ignauiam, & desidiam oblitus erat salutis suæ, & procul ab ouili recess-

cesserat, ita ut in lapsis incideret, & deuotionem, requirere, & monendo conuertere, atque hortari ad vigilandum, & non pari, ut sicut Apost. de quibusdam dixit. tradat se desperans omni nequitia. Hæc sunt, & si quæ alia, quæ in primis ad pastores spiritualis in ecclesia dei spectant, ex quibus cum sint, ut diximus. quod infirmum est, consolidare, & quod confractum fuerat, alligare, id est, laborantes ex fide docendo curare, & eos, qui a via veritatis deflecterunt, hortando, monendo, consolando, spem veniæ promittendo, & condonando ad ouile reducere, hæc inquam cum pertineant ad consumationem sanctorum, quæ per ministerium spiritualium pastorum, & doctorum, ac prophetarum fit in ecclesia, & præcipue in concilio, quod est magna ecclesia, quomodo Brentiani concilium a principibus non ecclesiasticis, sed sæcularibus haberi uolunt? si spiritualium est τὸ κληρικόν, ut Paul. docuit, id est, instruere, & accommodare spiritualiter, & si hæc, quæ propheta Ezech. descripsit, & nos Clementē secuti interpretati sumus, ad huiusmodi instructionem, & accommodationem, cui pastores, & doctores, ac prophetae præsunt, pertinent, quemadmodum ministerium curandi, & accommodandi siue aptandi in concilio, quæ hoc tempore curatione, & accommodatione indigent, docendo, statuendo, iudicando, redarguendo, corripiendo, hortando, consolando, remittendo, assumendo, ad principes seculares in Synodo pertinere uolunt? id est, ad hircos, nõ ad pastores? Laici enim oues sunt rationales, principes laici hirci, arietes uero episcopi. Sic enim rotum gregem distinxit Ezech. inquit, Ecce ego iudico arietem ad arietem, hircum ad hircum, ouem ad ouem, id est, episcopum ad episcopum, principem ad principem, laicum ad laicum. Sic enim idem Clemēs interpretatur, Ne dicat (inquit) laicus, ego ouis sum, non pastor, & princeps, ego hircus sum, non pastor, idcirco ait propheta, omnes iudicabit dominus. Sed de quibus episcopi iudicare debeant, & de eorum excellentia, atque auctoritate, ex nullo magis idoneo auctore, neque grauiore magistro post apostolos, quam ex eodem Clemente eorum discipulo, & comite intelligi potest. is enim lib. ii. de episcopis, diaconis, & clericis, Stude (inquit) episcope, ut actiones tuæ puræ, castæque sint. ostende locum, & dignitatem tuam, tanquã exemplum, & imaginem dei, qui inter homines omnium

pote-

potestatem, & principatum obtines sacerdotum, regum, principum, atrum, filiorum, magistrorum, & omnium pariter subditorum. Sicque sede in ecclesia, cum sermonem habes, ut potestatem habeas, eos, qui peccarunt, iudicandi. Nobis enim episcopis dictum est, Quodcunque ligaueritis super terram, erit ligatum & in cælis. & quodcunque solueritis super terram, erit solutum & in cælis. Iudica ergo (inquit) cum potestate tanquã deus, sed pœnitentes recipe, deus enim deus misericordiæ est. Et rursus paulo post, Non enim iustum est, ò episcope, cum caput sis, caudæ obsequi, id est, laico factioso homini in perniciem alterius, sed soli deo, te enim oportet subditis præesse, non autem subditos præesse tibi. neque enim filius præest patri secundum rationem ortus, neque seruus domino suo secundum rationem potestatis, neque discipulus magistro, neque miles imperatori, sic neque laicus episcopo. Conuocare ergo, & habere concilium de religione, & fidei dogmatibus, quid aliud est, quàm subiectos præpositis, filios patribus, seruos dominis, discipulos magistris, milites imperatoribus præesse? Rursus idē alias, Vos estis (inquit) o episcopi laici prophetae, principes, & duces, atque reges, sequestri, & arbitri dei, & tanquam receptacula, & uasa uerbi eius, prædicatores, & cognitores scripturarum, uoces dei, & testes uoluntatis eius, qui omnium peccata portatis, pro omnibus respondetis, & causas dicitis. Quod si episcopi sunt cognitores scripturarum, & receptacula Verbi dei, consequens profecto est, ut soli episcopi ad decernendum de quæstionibus Verbi dei in concilium admittantur. Et paulo post, Episcopum ait esse ministrum uerbi, scientiæ, & fidei custodem, sequestrum, & interpretem dei colendi, magistrum religionis, & pietatis, patrem nostrum secundum deum, qui per aquam, & spiritum sanctum nos in adoptionem filiorum dei regenerauit, principem, duces, regem, & iudicem nostrum, deum quendam terrenum post deum cæli, & terræ. Et alias, Cultores (inquit) dæmonum sine sacerdote nihil offerunt, neque agitant quicquam, quin potius sacerdotem existimant os lapidis, & statuae esse, expectantque, quid eis facere iubeat, & sine eo faciunt nihil, honorantque sacerdotem, cuius nomen ad honorem inanimi simulachri, & ad cultum dæmonum ueneratione dignum habent. Si ergo illi uana, & falsa opinione

Gg imbuti.



imbuti, & nulla firma spe nixi, sancta, & religiosa student imitari, quanto æquius est, nos, qui clarissimam fidem, & veram charitatem habemus, & splendidam, sempiternam, ac veridicam promissionem expectamus, ut deum per præpositos colamus, habentes episcopos tanquam os dei. Etenim si Aaron postquam verba Moysis Pharaoni nunciauit, propheta Moysis appellatus est, Moyses autem deus Pharaonis, tanquam rex, & episcopus, cur non & vos, sequestratos, atque interpretes Verbi dei non existimatis prophetas esse, & eos, tanquam deos quosdam non colitis? Ergo sedere in concilio episcoporum principes laicos ad iudicandum, nihil aliud est, quam eos, qui non sunt prophetæ, in cætum prophetarum ad prophetandum admittere. Quam vero auctoritatem habere debeat, siquid in iis, quæ ad deum pertinent, in eiusmodi concilio principum sæcularium fiat, ne hoc quidem dissimulauit Clemens. Siquis (inquit) absque episcopo aliquid faciat, non habebitur factum. Ut enim Saul cum sine sacerdote obtulit, audiuit, stultè egisse, sic omnis laicus, qui absque sacerdote aliquid facit, frustra, & inaniter facit. Et ut Ozias, qui rex erat, & non sacerdos, lepra affectus est, quia legem dei transiit, sic laicus, qui deo, & sacerdotibus eius neglectis honorem sibi vendicauerit, non erit impunitus. An non arserunt Corithæ, quamuis essent Leuiticæ tribus, quia de iis, quæ ad se non pertinebant, cum Moyse, & Aaron contenderunt? Dathan quoque, & Abiron viuètes descendunt in infernum, & virga, quæ floruit, insaniam illam reprehsit, & pontificem a deo creatum declarauit. Hæc Clemens. Adhuc ergo modum conciliorum, quæ aduersus hæreticos superioribus temporibus habita sunt, floreat, & vigeat auctoritas instar illius Aaronicæ virgæ, eorum vero, quæ contra dei legem, & ecclesiasticam regulam aliquando conuocata fuerunt, iaceat, & extincta sit, satis hoc profecto istorum audaciam, & insolentiam reprimere deberet. Quod enim concilium villo vnquam tempore a principibus laicis habitum proferre possunt? a solis vero episcopis permulta habita esse, eademque sanctissima, ne ipsi quidem, qui se a nobis alienarunt, & segregarunt, diffiteri possunt, præsertim si ecclesiasticas historias relegere non potuerint. Sed obiiciunt nobis Euangelici, non esse soli pontifici, & concilio episcoporum ius interpre-

tandi scripturas, quia non sit hæc interpretatio humanæ sapientiæ, sed diuini spiritus, qui nulli sit alligatus, neque personas respiciat. Ita se hac ratione iactant, ita exultant, ut nihil existiment, responderi posse. Quid tamen respondendum sit, satis docet ipsa scriptura, de cuius studio, & scientia vanissime gloriantur. Illi enim lxx. quos iussu dei Moyses elegit, ut onus populi cum eo sustinerent, quod episcopi faciunt cum pontifice, prophetarunt quidem in tabernaculo, quod erat ecclesiæ typus, illi vero duo Eldad, & Medad, qui non erant ex eorum numero, neque ad id electi, ut cum Moyse gubernacula tenerent, in castris tantum, quæ populum representabant, prophetarunt, & non in tabernaculo, quamuis essent ex veris prophetis, & ipsi in terram promissionis ingressuri, & non sicut illi falsi prophetæ, quibus dominus apud Ez. minabatur, inquit, In scriptura populi non scribentur, & in terram Israël non ingredietur. Idcirco enim duos istos scriptura Moysis descriptos vocauit, descriptos, inquam, in libro illo viuèntium, quem Moyses dixit, non autem descriptos inter lxx. ad sustinendum onus gubernationis cum Moyse. Optemus ergo cum Moyse, ut sic quidem omnes prophetent, Quis (inquit) tribuat, ut omnis populus prophetet, & det eis dominus spiritum suum? Absit, ut dicamus, quod Iosues, Domine mi, prohibe eis, ne prophetent, sed illud potius dicamus, prohibe, ne eant ad tabernaculum, si forte ire voluerint ad prophetandum. Et fortassis hoc petiit Iosues, non autem ne omnino prophetare sinerentur, quasi eis vir sanctus inuideret, a quo longe aberat, imo ne esset hæc suspicio, prius eum laudarat scriptura, cum paulo ante electum dei vocauit. itaque non opus fuit prohibere illos, imo vltro in castris manserunt, docueruntque, quod Apost. ait, spiritus prophetarum prophetis subiectos, siue ut verbum de verbo exprimam, subordinatos esse, posseque eos, sicut Apost. ait, per singulos prophetare, ut omnes discant, omnes exhortentur. Ita ut taceant, quos tacere oportet, & quando, & vbi oportet, & ut cedant, quibus cedendum est, secundum mensuram, quam mensus est eis deus, non superextendentes se, neque pertingentes vsque ad alienum locum, sunt enim ut dixi, prophetæ prophetis subordinati, ut Iesus Moyse, Elisæus Heliæ, Timotheus, & Titus Paulo. Et Clemens in lib. viii. de charismatibus.

(inquit) & Agabus ætate nostra prophetarunt, neque tamen se superextenderunt apostolis, neque suos fines transierunt, ut deo chari. Et rursus, Olim (inquit) mulieres Maria soror Moy- sis, & Aaron, & post eam Debora, post hanc Oldad, & Iudith, illa tempore Iosif regis, hæc Darii, item mater domini, & Eli- sabeth cognata eius, & nostra hæc ætate filia Philippi prophe- tarunt quidem, sed non se extulerunt in viros suos, imo suas mēsuras custodierunt. Quare (inquit) apud nos si quis, siue fo- mina, siue vir aliquam huiusmodi gratiam obtinuerit, esto hu- milis, ut deo placeat, scriptum est enim, super quem aspiciam; nisi super humilem, & quietum, & timentem sermones meos? Sic ergo laici si prophetæ sint, ut fuit iuxta prouerbiū, & histo- riam Saul inter prophetas, iustum est, ut aliis prophetis cedat iuxta Verbum dei, quod est verbum τὸ ἐπιμαρτυροῦν, idest, æqui- tatis, non se superextendentes ultra mensuram, neque pertin- gentes vsque ad alienum locum. Est autem ecclesia alienus lo- cus à non ecclesiasticis, idest, sæcularibus ad docendum. Qua- re si quis eorum videtur propheta esse, esto subiectus ecclesia- sticis, & spiritualibus prophetis. contineat se in castris, idest, in populo, & ibi si voluerit, prophetet ad utilitatem, taceat in ta- bernaculo, vbi eis prophetare licet, qui ad hoc in ecclesiis posi- ti sunt. Sed non est nouum hoc genus doctorum. Nunquam, enim ecclesiæ hæreticorum magistris sæcularibus caruerunt, qui eorum dogmata docerent. De quibus Hormisda pon- tif. sic presbyteros, diaconos, & archidiaconos secundæ Syriæ monuit in extremo epistolæ, quam ad eos scripsit, Nullus vos incongruentibus præceptis, aut nouis moueat institutis, si enim qui mundani sunt (sæculares dicit) ecclesias tenere non possunt, quia eis conuenit magis discere, quàm docere, (ne- fas est enim altaribus piis peregrina inferrelibamina, quia certos religiosi disciplinis terminos deus inter ipsa quoque cultus sui præscripsit initia, inter Leuitas, & populum suum di- uisit officia. alia est potestas hominum, alia ministeria sacer- dotum. incitauit potius dominum, quàm placuit, qui exter- num ignem diuinis adytis sacrorum temerarius inuexit.) quis est, qui sibi in alienis institutis iubendi auctoritatem possit as- sumere? Hoc est autem, quod Euangelici omni studio affe- ctant, volunt, inquam, ecclesiastica dogmata, non occulta, aut

pere-

peregrina, neque noua, sed quæ ab initio in conspectu, ut idē Hormisda ait, in oculis, in ore, in ipsis manibus sunt, iudicare, & de iis tāquam ecclesiæ doctores præcipere. Si omnibus, qui scientiam habent, aut prophetiam, docere licet, præsertim in ecclesia magna, idest, in concilio, vbi quæso erunt spiritus pro- phetarum prophetis ad tacendum subiecti? inane ergo est, & frustra verbum apostoli. Quod si prophetæ prophetis subie- cti in loco non apto, neque accommodato loquuntur, quæ erit in sermone eorum auctoritas? Et si quid decreuerint, quod neq; eis liceat, neq; eos deceat, annon irritū, & infectum erit? Quod si leuius est, vera dogmata ignorare, quàm illa ex mu- liere magistra discere, imo leuius secundum Apostolum, mulie- rem ipsam ignorare, quàm ut loquatur in ecclesia interrogan- do magistrum, virumque vero accidit propter decorum, & ho- nestatē ecclesiæ, præstat ergo etiam, eadē ignorare, quàm ex laico propheta in ecclesia discere, quia non deceat ecclesiam, ut sæcularis quod sacrum est, in ecclesia tractet, idest, de religione in Synodo differat, iudicet, & præcipiat.

Satis hæctenus, ni fallor, demonstratum est, nō sæcularium, sed spiritualium esse de rebus spiritualibus in ecclesia catholica iudicium, eisque cedendum esse à sæcularibus, & obtemperan- dum secundum Verbum dei, quod est verbū iustitiæ, & æqui- tatis, atque obedientiæ. Consequens est, ut inter spirituales pa- stores, doctores, prophetas, iudices, vnum primum pastorem, doctorem, iudicē, prophetam, sacerdotem, & episcopum esse, demonstrarem, ex quo totum hoc iudicium pendeat, quem Euā- gelici consequenter negent, imo ut hunc primū, quem summo odio iam diu prosequuntur, tollant, si possint, omnia in eccle- sia turbare conati sunt. Sed clamant hic Euangelici, & ut cum cæteris hæreticis dominationem, sicut ait beatus Petrus, con- temnant, & secundum verbum, quod profitentur, omnem æquitatem, & obedientiam abiiciant, audire nolunt, episco- pum Romanum primū iudicem esse, in quo totius iudicii ec- clesiastici nitatur, & pendeat auctoritas. Quod quidē ut pro- bare videantur, fingunt, idque tradunt, iudicium pontificis cum Synodico fratrum collegio, ac concilio, quo uti cōuenit, similiter a recto posse deflectere, ut (inquiunt) deflexit olim

Annæ,

Annæ, & Caiphæ iudicium de damnatione Christi, tametsi scriptum esset in Deut. de iudiciis veteris populi, quærefque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicii veritatem, Quasi errare non possent. Clamans itaque hic eorum propheta Brentius, Iustificemus ergo (inquit) Annam, & Caipham, qui Christum damnarunt, & damnemus Iosephum, & Nicodemum, Qui non consenserunt. Commune quidem est omnium hæreticorum, quod de quibusdam dixit Apost. non intelligere neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Itaque quemadmodum iudicii veritatem iudicaturi illi essent, explicavit Moyses, cum statim subiungit, Facies, quodcumque dixerint, & docuerint iuxta legem dei. ex quo facile est, intelligere, tunc illos iudicii veritatem iudicasse, cum iuxta legem dei iudicarunt, quod erat super cathedram Moysis sedere, ut dominus in Euāgelio dixit, id est, iudicare secundum legem Moysis, Quod autem semper iudicaturi essent secundum legem dei, & nullo unquam tempore secundum desideria sua, & secundum traditiones, & mandata hominum, tessurique perpetuo super cathedrā Moysis, & nunquam super auaritiam, inuidiam, hypocritism, & perfidiam, hoc non promisit. Non promisit inquam, ut nunquam fides eorum deficeret. Nostra est huius promissionis gratia, id est, hierarchiæ noui testamenti. An enim cum dominus dixit, Petre, rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, rogasse credamus, & non impetrasse? minime, an vero pro Petro tantum rogasse? ne id quidem, statim enim subiungit, Et tu aliquando conuersus firma fratres tuos. nemo autem firmat iam lapsos, & iacentes, sed adhuc stantes, tametsi diabolus deiicere tentarit, ecclesiæ enim catholicæ non potest fides eripi. Recte ergo Clemens in lib. de schismatibus, Qui (inquit) diabolum increpauit, & dixit, increpet in te dominus, qui elegit Hierusalem, nonne hunc quasi torrem extractum vides? & qui tunc dixit iis, qui sacerdoti magno aderant, auferte vestes eius sordidas, & qui illud addidit, ecce abstuli peccatum tuum a te, hic (inquit) dicit nunc de nobis, ut olim nobis congregatis, de nobis dicebat, rogavi, ne deficiat fides vestra. Hactenus Clem. Pro ecclesia ergo catholica rogauit, quam diabolus semper experit, ut cribret sicut triticum, id est, ut fides eius solida, & vera instar

aque

aque effluat, & non pro Petro tantum, imo pro Petro orauit propter ecclesiam, quæ se ad illum debet tanquam ad caput cõuertere, ut vxor ad virum suum. Itaque ut illud, quod dominus a principio dixit, Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carnem vnā, non de Adam, & Eua tantum dixit, sed idem in futuro de cæteris omnibus legitimis coniugibus dictum esse voluit, sic quod de Petri fide non defectura, & de ecclesia sorore, & sponsa casta firmanda dixit, idem in futuro de vnoquoque successore Petri, & de ecclesia fratrum catholica sustentanda, & perpetuo stabilienda intelligi voluit secundum promissionem suam de ædificanda ecclesia super Petrum, quem propter firmitatem tibi dei, nunquam defecturæ Petrum appellauit, ut magni auctores Greg. cognomento Theologus, Basil. Cyrill. & alii, quos prætereo, interpretati sunt. Promiserat quidē deus Salomoni perpetuitatem regni David, quod Christus ex semine David regnat, & iuxta promissionem illam vsque ad consumationem sæculi in Pontifice rege ecclesiæ, & sacrorum nunquam defecturo, perpetuo regnaturus est, sacerdotii vero Mosaici ut non promisit integram perpetuitatem, sed tamdiu duraturum, donec veniret alius sacerdos secundum ordinem Melchisedech, ita non promisit perpetuam fidem & veritatem veteris iudicii sacerdotalis. Vbi enim est simile aliquid dictum, ut de petro, & nobis, Ego rogavi pro te Aaron, ut non deficiat fides tua? Ergo ut super cathedrā legis Mosaicæ sedere poterant hæretici, quales erāt, ut Clemens tradit, Pharisei, qui contra legē Moysis fortunæ, & fato peccata assignabant, de quibus in euāgelio dixit, super cathedram Moysis sederunt Pharisei, &c. ut inquam sedere poterant, & iudicii veritatem iudicare, si tamen secundum legem iudicarent, sic rursus alioqui legitimi iudices, corrupte iudicare poterant, tunc scilicet, cum non secundum legem, sed secundum nequitiam suam iudicarent, sedentes non iam super cathedram Moysis, sed magis super inuidiā, & malitiam, atque incredulitatem, quale fuit iudicium eorum, qui Christum ad mortem damnarūt. quod sic spiritus sanctus per Salomonem descripsit. Videamus ergo, aiebant, si sermones illius veri sunt; & tentemus, quæ ventura sunt illi. & sciamus, quæ erunt nouissima illius. Si enim est verus filius dei, suscipiet

scipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum. Contumelia, & tormento afficiamus eum, & sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius. morte turpissima condemnemus eum. Erit inspectio eius ex sermonibus ipsius. Deinde ut admoneret sapiens, non iudicasse illos iudicii veritatem, id est, secundum legem, subiungit, Hæc cogitauerunt, & errauerunt, ex cæcauit enim illos malitia eorum. & nescierunt sacramenta dei, neque mercedem sperauerunt iustitiæ, neque iudicauerunt honorem animarum suarum. Hoc est iudicium, de quo dixit Esa. in humilitate eius iudicium sublatum est, id est, non iudicauerunt iudicii veritatem, quia vilis, humilis, & abiectus visus est illis. Sic enim beatus Cyrillus. hunc locum interpretatus est. Sæpe itaque Iudæi concilium habuerunt ad iudicandam Christi causam, errauerunt tamen, quia secundum legem dei iudicare noluerunt. At vero super cathedram euangelicam ecclesiæ catholicæ ut hæreticus sedere non potest, quia iam extra ecclesiam est, sic cum pontifex fidelis sedet, quod perpetuo futurum est, non potest ipse assumpta ecclesia fratrum siue parua, siue magna nisi iudicii veritatem iudicare, non potest, inquam, nisi secundum legem dei iudicare, si maturè, & canonicè cum collegis coepiscopis aliquid graue, & necessarium ad Christiane viuendum, decernat, si inquam, ut beatus Gelasius idem pont. & idem sapientiss. auctor de legitima & canonica iudicii pontificalis maturitate in tomo de vinculo anathematis scripsit, secundum ecclesiæ regulam, paternamque traditionem, more maiorum, & competenti examinatione, denique cum Synodica congregatione decreuerit, quod in maioribus (inquit) causis fieri necesse est. Talia fuerunt semper ecclesiastica iudicia sedis apostolicæ a pont. cum collegio fratrum de concilii sententia pronunciata. in quibus de iis, quæ ad fidem pertinent, & ad verbum nobis insitum, quæ mutari non possunt, nunquam fuit, est, & non, ut est apud Euangelicos, sed, est, semper in illis fuit. ut apost. Paulus de sua prædicatione dixit. Neque in eiusmodi iudiciis vnquam pontifices secundum carnem cogitarunt, ut Euangelici cogitant in iudiciis suis, quæ de dogmatibus tam perfide, & inconstanter, atque blasphemè contra Iesum Christum dominum nostrum faciunt, professi non ita multis ante annis, est, & nunc profitentes, non, Iesus Christus

vero

vero heri, & hodie, ipse & in sæcula. Hoc dixit Apost. cum hortaretur ad imitandum fidem sanctorum, quorum memoriam pie colimus, quæ imitatio ad successionem fidei plane pertinet. alii enim post alios credunt, & deinceps vsque ad finem sæculi credituri sunt. Simile est, quod ait Esa. de fide, & confessione fidei perpetua, Spiritus meus in te, & verba, quæ ego dedi in os tuum, non deficient ex ore tuo, & ex ore seminis tui. dixit enim dominus ex nunc, & in sæculum. Quem locum explanans beatus Cyrillus. in comment. propheta huius, Sicut enim (inquit) semper Christus est, & semper deus, & dominus, profecto non deficient vnquam fidei confessio. Similiter ergo Apost. hunc locum Esaiæ, ut mihi quidem videtur, imitatus, significauit imitationem sanctorum præpositorum, ad quam hortabatur, nunquam defuturam, quia semper sit Christus, idem deus, & idem homo, futurusque sit in sempiternum. ex quo fit, ut qui sanctorum maiorum suorum fidem non imitantur, ut Euangelici faciunt, perinde fere sit, quasi negent, Christum esse heri, & hodie, & in sæculum. Cur enim si Christus non deficit, neque defecerunt verba, & iudicia, quæ deus pater secundum prophetiam Moysis posuit in ore eius, defecerunt tamen de ore istorum, qui noua, & impia dogmata introduxerunt? qui fuerunt aliquando semen dei, nunc autem semen diaboli. Cauemus ergo, ne eorum exemplo perpetuam successionem fidei, & ecclesiastici, ac pontificalis iudicii interrumpamus. Cauemus ne imitationem fidei præpositorum nostrorum, quorum memoriam sanctè, & religiosè colimus, villo vnquam tempore intermittendam, aut violandam impie, & scelerate existimemus. Ne si intermiserimus, quod deus auertat, meliora enim de nobis confidimus, non sit nobis Christus heri, & hodie, & in sæculum. in Christo enim non est, est, & non, sed semper in illo, est, fuit. Cuius dogmata a primis ecclesiis, & deinceps aliis, atque aliis sibi succedentibus vsque ad nostras, prædicata sunt, Quæ in vnâ conueniunt omnes, id est, catholicas, quæ omnium temporum, & locorum ecclesias sanctas sancta communione complectitur, ut manus digitos, in qua neque defecerunt, neque deficient de ore seminis dei, quod sumus nos, verba, quæ deus pater posuit in ore filii sui. Aliud præterea nobis Euangelici obiiciunt, in quo eorum magister Luterus ita

Hh se ia

se iactauit, vt veluti exultans diceret, (sic enim scripsit) Ista ratio, nisi ego sum insensatior trunco, cogit, & omnium obstruit os, esse episcopos omnes æquales. Sed videamus, quæ ista ratio sit, quæ nata ab illo trunco mortifero, & igne geennæ digno, imo potius, vt cum Iuda apostolo dicā, ab illa arbore bis mortua, quæ tam pestiferum fructum iniustitiæ, & inobedientiæ profudit, scilicet fuisse omnes apostolos æquales, vt est in epistola Anacleti, & omnes episcopos esse successores apostolorum, quare consequens esse, vt sint omnes episcopi æquales. Cōcedamus, fuisse omnes apostolos æquales, sed vt idem Anacletus interpretatus est, quem ille aduersus nos citauit, xxi. cap. In nouo, &c. Qui. n. dixerat, ceteri vero apostoli cum eodem Petro pari consortio honorem, & potestatem acceperunt, idem rursus dixit, Inter beatissimos apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis, & cum omnium par esset electio, vni tamen datum est, vt ceteris præmineret, de qua forma episcoporum quædam orta est distinctio, per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis ecclesiæ cura conflueret. Et rursus in alia epist. vnus (inquit) ordo episcoporum, licet primates primas teneant ciuitates. Ergo cum veteres patres, & ecclesiæ doctores tradunt, fuisse apostolos pari honore, & potestate, intelligendum est de potestate ordinis, & honore electionis ad potestatem ordinis habendam. omnes enim fuerunt episcopi, & episcoporum vnus est ordo, & vna potestas ligandi, & soluendi, neque magis vnus ligabat, aut soluebat, aut spiritum sanctum tribuebat, neque magis Christum, aut euangelium prædicabat, quàm alius, sicut Apostol. de se aiebat, Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis apostolis. Cum hac tamen æqualitate, & similitudine honoris, ac potestatis coniuncta fuit quædam discretio potestatis, quia vt magnus Athanasius ad Felicem Pont. scripsit, ab ipso Domino potestas ligandi, atque soluendi speciali est privilegio super alios Petro concessa. Significat ergo reliquos apostolos potestatem ligandi, & soluendi sub Petro habuisse. Vnde veteres patres Petrum appellant apostolorum *πρωτον, ἑσάρχον, πρῶτον, πρωτοπρωτον, ἀποστολικόν, ἀρχιεπίσκοπον, ἡγεμόνα*, & si quæ alia sunt eiusdem modi nomina. Similes vero fuerunt, & pari inter se potestate successores apostolorum, id est, vt Petrus præerat reliquis apostolis,

stolis, sic successor Petri reliquis episcopis successoribus apostolorum. Causam vero, cur ita, docuit idem Anacletus, Vt ad vnam (inquit) Petri sedem vniuersalis ecclesiæ cura conflueret, id est, vt in ecclesiastica hierarchia omnis instructio spiritualis, quæ in purgationem, illuminationem, & perfectionem per gradus suos distribuitur, ad vnum caput referretur, similiter vt in cælesti hierarchia hæc etiam ad vnum fontem purgationis luminis, & perfectionis reuocantur. Sunt enim ordines sacri, vt notatum reperi *ἐν ταῖς διατυπώσεσι ἐκκλησιαστικαῖς*. Nicenæ conc. imago cælestium, vt episcopus post Christum caput ecclesiæ suæ sit, & velut quidam deus terrenus, presbyteri velut seraphini, diaconi, cherubini, reliqui deinceps ministri, vt reliqui angeli. Sed cur Petro successerit, & usque ad consumationem sæculi perpetuo succedat episcopus apostolicus, reliquis vero apostolis nota, neque enim Alexandriæ apostolicus episcopus beato Marco semper successit, aut Hierus. beato Iacobo, aut Ioāni Ephesi, in causa est, quia diuina prouidentia, ac sapientissimo consilio vnum esse voluit Christus totius ecclesiæ caput, quod ita sanum esset, vt reliqua corporis ex eo connexi membra sanitate firmare posset, si sanis domini nostri Iesu Christi sermonibus, vt Apost. ait, acquiescere vellent. quod quidem effecit orando pro eo, & pro fide ecclesiæ catholice, cui præerat. Quam quidem prærogatiuam vnus capituli supra reliqua omnia, quia non conueniebat, cum aliis communem esse, non sic pro aliorum fide, neque pro fide ecclesiarum, quæ eis commissa sunt, rogauit, ita vt eas super fidem huius, aut illius apostoli ædificaret. Vbi enim, aut quando dixit de Ioanne, & fide eius, super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, id est, Ephesinam? aut de Marco, super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, id est, Alexandrinam? in qua Gregorius, Georgius Cappadox, Lucius, Dioscorus, Timotheus, Aelurus, Moggus, & alii hæretici sederunt. Quare falsum est, quod scribit Cal. in Inst. de fide c. viii. art. xxiii. nunquam apud Græcos interruptam fuisse episcoporum successione, apud quos tamen (inquit) ecclesiam esse negemus, falsum inquam est, loquimur autem de legitima successione episcoporum. Quis enim ignorat, quàm multi præterea hæretici patriarchæ fuerint Constantinopoli, quæ noua Roma appellata est, & facta simul totius Græciæ princeps ecclesiæ,

ecclesia, Macedonius, Acatius, Sergius, Pyrrhus, Paulus, Petrus, Anastasius, & alii. Hierosolymis vero Ioannes Origenista, Salustius, Arsenius, Heraclius, Ilarius. Antiochiæ Paulus Samosatensis, Eulalius, Euzoius, Ioanes, Domnus, Petrus Gnaphæus, Macarius. Sed de fide, aucteritate, & principatu primi capituli, ac iudicis scripsit ampridè libros tres, licet paruos, in quibus, ut cetera omittam, tria illa loca Verbi dei de ecclesia super hæc petram ædificanda, deque fratribus a Petro conuerso firmandis, & de pascendis a Petro agnis, & ouibus ita explicauit, & quidem prolixè, ut tota eorum explicatio ex scripturarum collatione constet, & in Verbo dei, quod Euangelici conuenienter suo nomini semper appellant, & flagitant, clarissime nitatur. Quare ne eadem repetam, non quia illis nõ esset necessarium, aut quia mihi pigritia sit, sed quia in promptu sunt libri, & ego ad supplendum eos paucis quibusdam additis a me tunc prætermisissis propero, idcirco petam, ut libellos illos quasi de nouo a me scriptos, & iterum ad eos missos relegant, & hæc ad illos adiungant magni illa quidem, ut opinor, ponderis, & momenti ad probandum in ecclesiastica hierarchia primum iudicem esse in episcopis, & sacerdotibus episcopum Romanum, ut in vetere illa, ac Mosæica hierarchia primus, & summus iudex in filiis Leui erat Aaron summus sacerdos, **Q**uem roborauit (inquit) in uasis virtutis, & cui deus dedit potestatem iudiciorum in testamentis, docere Iacob testimonia, & in lege sua lucem dare Israël. quem cinxit tintinabulis aureis plurimis, mixtis malis punicis in gyro, dare sonitum incessu suo, auditum facere sonitum in templo in memoriam filiis suis, quæ non propter Aaron tantum secundum historiam, sed propter nos in spiritu instituta, & scripta sunt. An enim de Iudæis tantum cura erat deo, & non de nobis etiam, nostrisque mysteriis, quorum exemplari, & umbræ vetera illa seruebant? Pontificem ergo sicut de Aaron scriptum est, firmavit in uasis virtutis, siue in instrumentis roboris, quando pro eius fide orauit propter ecclesiam, cui firmandæ præesset, oratio enim, sicut sacrificium, quod in consecratione Aaron factum est, instrumentum est roboris, & firmitatis. Hic primus potestatem habet iudiciorum, cui primum in Petro, & per eum ceteris episcopis, & per episcopos sacerdotibus dictum est, **Q**uodcunque

eunque ligaueris super terram, erit ligatū & in cælis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Hic primus præest mandatis noui testamenti docendis, ut seruentur, & testimoniis denunciandis de vita, & morte sempiternis obedientium, aut non obedientium Verbo dei, item ceremoniis sacris, & religiosis mysteriorū tradendis. Pontifex. n. est primus episcopus, qui ad hæc docenda & denuncianda ceteros episcopos ministros uerbi idoneos ordine suo mittit, & hi alios ministros secundū mensurā, qua eis dominus mensus est, per quos pontifex id ipsum dicentes cum mirabili unione, & ordine uelut per tintinabula aurea admixtis malis punicis, facit, resonare Verbum dei, & auditum facit sonitum, per hos enim auditur pontifex in cuncto orbe, & confessio eius, ac prædicatio. Sic fit, ut per episcopos ecclesiastici omnes, imo omnes Christiani primum patrem spiritualement agnoscant, qui est episcopus Rom. Dicant ergo Euangelici, dicant, si sciunt, quis ex uiuentibus nouus Aaron, idest, summus sacerdos noui testamenti auditur per uniuersas ecclesias catholicorum in cuncto orbe præter papam Romanum? quod est, Auditum facere sonitum in templo, & dare uocem in incessu in memoriam filiis suis. Et si Euangelici taceant, nonne uniuersa terra clamat, & prouinciæ omnes etiam remotissimæ? Aut rursus si papa Rom. nõ est nouus Aaron, cuius filii sunt ceteri omnes sacerdotes, siue maiores, siue minores, quis alius restat? Aut si hic est, quod negare, quidem, nisi malitiose, & reclamante conscientia, non possunt, quomodo implent, quod scriptum est de Aaron summo sacerdote, Auditum facere sonitum in templo in memoriam filiis suis? quomodo, inquam, implent in summo aliquo apud nos sacerdote? aut quam memoriam eius habent, cum uident, & audiunt alios episcopos, & sacerdotes? qui sunt, ut dixi, tintinabula eius, malis punicis admixtis, in quibus tintinabulis sermo dei resonat. Sed callide magister eorum diabolus cauit hic, ut enim obscurius coarguerentur, docuit discipulos suos Euangelicos, ut qui pontificem tollebant, tollerent quoque eius tintinabula, idest, negarent episcopos, & sacerdotes, id ipsum dicentes, tollerent quoque mala punica, idest, unione, atque ordinem ecclesiasticæ hierarchiæ, ut Luterus in libro de abroganda Missa ad senatum Pragen. & in lib. de captiuit. Affirmat nul-  
lum



lum esse visibile, & externum, verumque sacerdotium in nouo testamento, esseque omnes homines sacerdotes, ut possint ligare, & soluere. Hic est ergo primus iudex, Hic habet potestatem iudiciorum noui testamenti. Hic portat iudicium filiorum Leui in pectore, sicut de Aaron summo sacerdote veteris testamenti scriptum in Exodo est, Ut idem, & quidem perfectius intelligamus de summo sacerdote noui testamenti, cuius ille fuit umbra, de pontifice, inquam, qui est propheta Christi, excellentioris, quam fuit Moyses, ministri qui summum sacerdotem constituit, sicut Aaron propheta Moysis erat, qui ut typus Christi Aaronem consecrauit, sed hic aiunt noui Evangelistæ, summum illum veteris legis pontificem typum fuisse Christi, non autem papæ, quod quidem Calvinus magnus inter eos propheta non aliter probauit, quam dicendo, neminem hoc ignorare. Sic enim ait in suis institutionibus. cap. viii. art. lxxxvii. At nos typum fuisse pontificis, vel ex eo probamus, quod dicat Apostolus, umbram habuisse legem futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, quam habet scilicet euangelium. Ut sicut illi veteres sacerdotes, quorum labia iuxta prophetam custodiebant scientiam, typi erant episcoporum, ac presbyterorum, quibus conuenit ministerium Verbi dei, quod Calvinus confitetur, & qui Christi sacerdotis, & episcopi animarum nostrarum gerebant imaginem, sic summus ille sacerdos typus erat summi pont. qui est apud nos, id est, in nostra ecclesia imago summi sacerdotis super domum dei, ut Apostolus ait, qui est Christus dominus, nisi forte umbram & imaginem rerum cœlestium, quæ est, secundum Apostolus in nouo testamento, nolit Calvinus distinguere, quod est Verbum dei confundere, imo negare.

Habemus itaque huius iudicii primi ad pontificem pertinentis testes grauissimos, sanctiss. ac plurimos Niceni conc. patres cccxviii. Vigeat (inquit) & firma sit prisca consuetudo, quæ est in Aegypto, Libya, & Pentapoli. ita ut episcopus Alexandriæ horum omnium potestatem habeat. quandoquidem episcopus Rom. hoc consuevit, & similiter ut per Antiochiam, & alias prouincias prerogatiua seruetur ecclesiis. In confirmanda iurisdictione Alexandrini Patriarchæ. & Antiocheni Nicæna Synodus iudicium, & auctoritatem episcopi Romani secuta est.

ta est. Perinde est. n. hoc, quasi diceretur, quia episcopus Rom. iam olim a principio solitus est concedere episcopo Alexandrino iurisdictionem Aegyptiam, Libycam, & Pentapolitanam, Nicæna quoque Synodus eius auctoritatem, & normam secuta potestatem istam, & antiquam iurisdictionem, quam episcopus Alexandrinus iam olim ab episcopo Romano accepit, ut idem retineat, concedit. Si enim hanc potestatem, & iurisdictionem ab episcopo Rom. tanquam primo iudice, & domino episcopus Alex. non accepit, quæ ratio est confirmandi hæc iurisdictionem, quia episcopus Romanus hoc consuevit? Quis sic loquitur? aut quorsum hoc, quia episcopo Romano hoc consuevit? Esto, sit consuetum, quid tum? si ille iam olim a principio non dedit, aut dare non potuit? Ergo quod Nicæna Synodus in iurisdictione episcoporum Alexandrini, & Antiocheni iam olim fieri solitum notarat, episcopo Rom. concedente, & approbante, mutare hoc non audet, sed potius confirmare cogitur subiecta causa decreti, Quia (inquit) hoc episcopo Romano consuevit. Sed videamus secundam partem canonis huius. Similiter vero (inquit) & per Antiochiam, & in aliis prouinciis prerogatiua ecclesiis seruetur, id est, prisca etiã consuetudo vigeat per Antiochiam, & alias prouincias ei subiectas, ita ut prerogatiua seruetur ecclesiis, id est, ita ut episcopus Antiochiæ potestatem, & iurisdictionem in eis habeat, quia hoc episcopo Romano consuevit. esse enim repetenda superiora illa ἐπὶ κοινοῦ, satis significat verbum, similiter. Nemo ignorat familiarem esse breuitatem legibus, & decretis. Hinc intelligi potest, falli eos, qui quod in exemplari quodam Latino peruetusto quidem illo, sed mendoso sic legerunt, Quandoquidem aliis episcopis hoc consuevit, recte hoc scriptum esse, existimarunt, imo vero corrupte, & inepte scriptum est. quam enim causam sanctionis subiecit, qui hæc subiecit, Quia hoc aliis episcopis, siue metropolitans consuevit? Sed quid consuevit, non dixit, neque facile intelligendum, aut suppleendum reliquit. Numquid alii episcopi, & metropolitani episcopo Alexandrino iurisdictionem dare potuerunt? aut quod ipsi potestatem, & iurisdictionem in prouinciis suis, & ecclesiis habeant, ratio sit hæc, & causa, cur Alexandrinus in Aegypto, Libya, & Pentapoli potestatem habere debeat? An qui iurisdictionem

tionem in Aegypto, Libya, & Pentapoli dedit, non potuit dare in Aegypto, & Libya tantum, & Pentapolim propter causam aliquam excipere? Si ergo alii episcopi iurisdictionem Alexandrino non dederunt, neque quod ipsi potestatem, & iurisdictionem in suis prouinciis, & ecclesiis habere consueuissent, sit causa, cur Alexandrino in his prouinciis, & non in pluribus, aut paucioribus potestas, & iurisdictione sit, necessario restat, ut is episcopus, cuius consuetudinem pro causa iurisdictionis Alexandrinæ Synodus Nicena posuit, habeat tanquam primus iudex potestatem iurisdictiones aliis episcopis circumscribendi, & definiendi, qui est episcopus Romanus Petri principis apostolorum successor. Errat igitur Theodorus Balsamo Græcorum canonum interpretes, qui ut more suæ gentis de potestate, & auctoritate episcopi Rom. detraheret, ridiculam, & ineptam huius canonis interpretationem commentus est, Quia hoc episcopo Romano consuetum est, id est, sicut consueuit episcopus Rom. habere potestatem in occidente. Quasi, episcopum Alexandrinum, Antiochenum, & episcopum Romanum non posset capere terra, ut habitaret simul, sicut de Abraam, & Lot scriptum est. Sic enim Theodorus iste cogitasse videtur, ut quasi arbitra Synodus Nicena principes composuerit, ne esset iurgium inter eos, & pastores eorum, Quasi dixerit, tene tu ad me ridiæ, sit is episcopus Alexandrinus, & tu ad orientem, sit is episcopus Antioch. & tu ad occidentem, sit is episcopus Rom. Quid ista explanatione uanius, ne dicam malitiosius? Iurisdictionem enim episcopo Alexandrino, & Antiocheno dandi causam, & auctoritatem supprimit, & retinet, quæ est in episcopo Romano. ut Synodus ipsa testatur, quæ planè dixit, quia hoc consuetum est episcopo Romano. non dixit, sicut, ut fingit Theodorus. aliud est auctorem esse, & causam, aliud similitudinem habere. Quare quod Nicolaus Pont. in epist. ad Michaëlem imper. de hoc canone scripsit, Denique si instituta Nicenæ Synodi diligenter inspiciantur, inuenietur profecto, quia Romanæ ecclesiæ nullum eadem Synodus contulit incrementum, sed potius ex eius forma quid Alexandrinæ ecclesiæ tribueret particulariter sumpsit exemplum, hæc, inquam, sic intelligendum est, exemplum sumpsisse ex forma ecclesiæ Romanæ, ut quod illa iam olim ecclesiæ Alexandrinæ dare consueuisset, hoc

hoc eadem Synodus Nicena nunc eidem daret, non autem sic intelligendum est, ut sicut episcopus ecclesiæ Romanæ iurisdictionem haberet, sic Nicenæ Synodus iurisdictionem episcopo Alexandrino, & Antiocheno daret, ut interpretatus est Theodorus. Quæ enim hæc similitudinis ratio? aut quæ eius coherentia? præsertim cum episcopus Romanus potestatem, & iurisdictionem in cuncto orbe, & in uniuersis mundi ecclesiis quasi in una diocesi habeat? ut ex can. ix. Synodi Chalcedonenfis intelligi potest, quod idem Nicolaus in eadem epist. notauit. Sed recitemus canonem, Si clericus (inquit) habet causam aduersus episcopum proprium, aut aduersus alterum episcopum, apud Synodum prouinciæ iudicetur, si autem aduersus eiusdem prouinciæ metropolitanum episcopus, vel clericus causam habet, adeat præsidem, siue principem diocesis, aut sedem regni urbis, & ibi iudicetur. Concedit hic canon, si clericus, aut episcopus cum metropolitanis contendat, & tanta necessitate astringatur, aut si id moleste non ferat, ubicunque sit, & in quacunque regione, adeat, si velit præsidem diocesis, quod si prope Constantinopolim fuerit, & iudicio præfulis Constantinopolitani contentus esse uoluerit, permittit, ut adeat Constantinopolim, & ibi iudicetur. Subiungit Nicolaus hunc canonem interpretans, Quem autem principem, siue primatem diocesis sancta Synodus dixerit, præter apostoli primi vicarium nullus pœnitens intelligitur. Et paulo post, Ne uero (inquit) moueat, quia singulari numero Diocesis dicta est, perinde. n. est, quasi dixisset, diocesium, plena est inquit, scriptura simili forma locutionis, sicut scriptum est, Fons ascendebat de terra, ut intelligamus fontes numero multitudinis per uniuersam terram, loca, & regiones proprias irrigantes. Ergo ut ad canonem Nicenæ Synodi reuertamur, illud, Sicut consuetum est episcopo Romano, non potest intelligi pro eo, quod est, sicut episcopus Rom. iurisdictionem habet in diocesi occidentali, cum sit cunctus orbis Christianorum episcopo Romano subiectus, tanquam una diocesis, ut Synodus Chalced. cccc. xxx. episcoporum iudicauit. Est alius canon Nicenæ Synodi xliiii. de potestate patriarchæ in metropolitanos, & episcopos, & metropolitanos in episcopos, in extrema uero huius canonis parte sic sancitum est, Ut autem cunctis ditionis suæ nationibus im-

perat Patriarcha, & leges indicit, & ut a principio Petrus Christi vicarius religioni, ecclesiis, ceterisque ad Christum rebus pertinentibus præfectus, principum Christianorum, prouinciarum, & omnium gentium dominus, & rector erat, ita ille, cuius principatus Romæ est, Petro similis, & auctoritate par, Patriarcharum omnium dominatum, & principatum obtinet. Deinde subiungit, Huic sanctioni si quis repugnauerit, & obistere ausus fuerit, totius Synodi decreto anathemati subiicitur. Sed dicent fortasse, non esse repertos hæcenus canones concilii Niceni præter xx. Et quis quæso, credat, nullo vnquam tempore, neque vlllo loco reperiri posse, quia Cyrillus Alexand. & Atticus Constantin. non nisi xx tantum, qui nunc apud nos feruntur, reperire potuerunt? & quia magnus Athanasius affirmet, incensos ab hæreticis fuisse? quasi non fieri possit, quod in multis libris euenisse scimus, ut multis sæculis latuerint, & sero tandem reperiantur. ut nuper reperti sunt Niceni concilii canones Arabice scripti in Bibliotheca Marcelli. ii. ex quibus plerique summam a Iulio pontificè relati sunt, & alii apud alios extant. Quod vero in eo canone xliiii. Petrus omnium gentium dominus, ac rector appellatur, non debet nouum videri, neque absurdum, ut quibusdam parum aduertentibus scio videri, neque quòd dominus sit, statim sequatur, Ut dominari liceat in clero, ac non potius exemplum omnis humanitatis & modestiæ gregi prebere. imitata itaque est Synodus scripturæ, cuius est hæc loquendi consuetudo, ut dominos vocet, & reges, ac deos, ut diuinus Dionys. in diuin. nomin. notauit, eos, qui sunt primi, qui ceteris aliis, qui infra eos sunt, præfunt, & prouident, ac munera dei dispensant, & distribuunt. sic Clemens Rom. non vno in loco, sed multis episcopum dicit esse dominum, & regem, ac deum quendam terrenum. ut iam episcopus Rom. dominus sit dominorum, & quidam rex regum, ac quidam etiam deorum deus de quo tanquam de vicario Christi dei nostri dici potest, deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos diiudicat, idest, Christianos principes. Est enim Petro similis, & auctoritate par, ut est in hoc canone. Quare memoriam beati Petri principis apostolorum non honorat, neque amat, qui episcopo Rom. successori eius similem principatum non tribuit. idcirco in Synodo Sardicensi, Si videtur

(in-

(inquit) memoriã Petri apostoli charitate honoremus, & scribamus omnes ad Iulium Pont. ut si opus sit, renouetur iudicium per episcopos prouinciæ vicinos, & det ipse episcopus Rom. iudices, ac cognitores. Habet ergo episcopus Rom. potestatem iudiciorum, & portat iudicium filiorum Leui, ut de Aaron umbra Pontificis, qui est Christi imago, scriptum est. Ergo quòd hæc ita esse veteres scirent, ad hoc vltimum in terris tribunal in ecclesiasticarum rerum difficultatibus semper confugerunt. Extat Theodoriti episcopi Cyri epistola ad Leonem pont. locupletissimum, & grauis. huius rei testimonium. Verram e Græco, & si non omnia, ne longior sim. Si Paulus (inquit) prædicator veritatis, & spiritus sancti tuba ad Petrum accurrit, ut iis, qui Antiochiæ de viuendo secundum legem Moyse disceptabant, definitionem, & explicationem ab eo ferret, multo magis nos, qui pusilli sumus, & viles, ad solium vestrum apostolicum accurremus, ut à vobis medicinam vlceribus ecclesiarum feramus. *διὲ πάντων Ἰδὲ ὑμῶν τὸ προικένειν ἀρμόσσει*, idest, per omnia enim vobis conuenit, primas tenere. Vestrum enim solium multis prærogatiuis ornatum est. Nam ceteras ciuitates vel amplitudo, vel pulchritudo, vel frequentia ciuium decorat, aliquæ vero, quæ his carent, ex quibusdam gratis spiritibus splendorem, & dignitatem habent, vestræ vero ciuitati vberrimam copiam bonorum ipse dator bonorum largitus est, est enim ipsa omnium amplissima, splendidissima. & orbis princeps, ac domina. Ipsa principatum imperatorum profudit, ac propagauit, & nomen suum, idest, Romanum cum iis, qui in ditione eius sunt, communicauit. ante ceteras vero ciuitates ornat eam fides, ut Paulus testatur, cum clarissima voce ait, fides vestra annunciat in vniuerso mundo. Et paulo post. Præterea (inquit) Petri, & Pauli, quos communes omnium parentes, ac magistros veritatis habemus, seruat corpora, unde lumina animis fidelium accenditur. Hi duo in oriente orti sunt, & radios in omnes mundi partes circumquaque porrexerunt, in occidente autem libenter occasum vitæ cœperunt. Hi igitur vestram sedem collustrarunt. Hæc summa bonorum vestrorum. eorum vero deus nunc etiam sedem istam claritate, & splendore affectit, cum sanctitatem vestram, quæ radios rectæ fidei emittit, in ea collocauit. cuius rei cum multa extent argumenta, il-

Ii ii lud

Iud sufficiat nunc, zelus scilicet, quem nuper sanctitas vestra in Manichæos ostendit. Et paulo post. postquam laudes suas coactus attigit, quod scilicet ecclesiam Cyrrensem cum dec. paucis annis xxvi. sine ullius querela adiuuante deo rexisset, innumerabiles ab errore Marcionis, Arii, & Eunomii liberasset, nullum zizaniorum oriri passus esset, subiungit, Ego vero suffragium apostolicæ sedis expecto, sanctitatique vestræ supplico, ut ea mihi tribunal vestrum incorruptum imploranti opem ferat, iubeatque, ad nos accurrere, nobisque doctrinam vestigiis apostolicis insistentem demonstrari. Habeo enim (inquit) quæ scripti ante annos xii. tum aduersus Arium, & Eunomium, tum aduersus Iudæos, & Gentes, tum aduersus magos Perfidis. alia etiam de prouidentia, alia de theologia, & incarnatione. sum præterea epistolas Pauli, & prophetas interpretatus. Et rursus paulo post. suffragium enim iudicii tui expecto. & si mihi iusseris, condemnationi acquiescere, acquiescam, nulli deinceps futurus molestus, quin potius expectabo inuolatum Christi tribunal. Itaque Theodoritus tantus auctor, & in literis sanctis exercitatusissimus, & tam multis libris eruditissime, & elegantissime scriptis clarus, & vigilantissimus pastor ad cathedram Episcopi Rom. tanquam primi iudicis pertinere censuit, ut iudicet, quæ sit catholica, & apostolica doctrina, & qualia sint, quæ a catholicis scripta ferantur, item quæ de dogmatibus inquiruntur, ubi constant, & qui ab aliis de hæresi damnatus est, utrum iuste condemnatus sit. Hæc erat illius antiqui temporis, de auctoritate tribunalis Episcopi Rom. existimatio, & reuerentia, & fides. Rursus idem Theodoritus ad Renatum presbyterum ex collegio cardinalium, Spoliarunt me (inquit) sacerdotio, eieceruntque ex ciuitatibus, neque ætatem in religione exactam, neque canonicam reuerenti, quam obrem te deprecor, ut sanctissimo archiepiscopo (Leonem dicit) persuadeas, ut apostolica utatur auctoritate, iubeatque ad uestrum concilium adire. Tenet enim sancta ista sedes gubernacula regendarum cuncti orbis ecclesiarum cum propter alia, tum quia semper hæretici factoris expertus permansit, neque ullus unquam, qui contraria sentiret, in ea sedit, quin potius apostolicam gratiam inuolatam custodiuit. Quare quæ ab isto uestro tribunali proficiscuntur, qualiacunque erunt, integritate iudicii cõfisi libenter

libenter amplectemur. Oramusque, ut ex iis, quæ hæc tenus scriptimus, iudicemur. scripsi enim libros amplius xxx. Hactenus Theodoritus, ne omnia interpreter. Scribit præterea Greg. Naz. in oratione funebri in obitum magni Basilii, ad componendas res ecclesiæ Cæsariensis, sedandoque tumultus uenisse episcopos occidentis missos scilicet ab episcopo Rom. tanquam primo, & summo in terris iudice, qui (inquit) eos omnes, qui erant sanæ fidei, ad partes suas trahebant. Quis non intelligit ex hoc loco, quæ esset illius quoque temporis, & illorum sanctorum virorum de tribunali episcopi Romani sententia? huc pertinet, quod magnus Basilii ad Athanasium magnum scripsit, visum est (inquit) contentaneum, scribere ad episcopum Rom. ut videat res nostras, & iudicii sui decretum interponat, ut quia difficile est, aliquos inde de concilii sententia mitti, ipse auctoritatem rei tribuat delectis uiris, qui laborem quidem itineris perferre possint, lenitate uero, ac facilitate morum, tum commoda, & prudenti oratione eos, qui a uia recta deslexerunt, monere, quique acta Ariminensis concilii secum ferant, ad ea rescindenda, quæ illic uolente acta sunt. Hæc magnus Basil. Qui quidem nisi episcopum Rom. primum, summumque in terris iudicem habuisset, nunquam ei auctoritatem ecclesiæ orientis uisitandi, habendi Synodos, faciendi decreta, & hæreticorum acta synodica rescindendi tribuisset. Rursus idem Basil. in epist. ad Occidentales, (sic enim episcopum Romanum, & collegium fratrum uocasse, nemo erit, ut opinor, tam tardus, qui non ex iis ipsis literis intelligat) pontifici tribuit potestatem considerate, & mature cum collegio fratrum inquirendi, uisitandi, corrigendi, & medendi. Quis autem ægrotus est, qui non debeat obsequi medico suo? aut quis medicus, qui non possit ægrotis suis imperare? & de ægritudine eorum iudicare? Itaque obsecramus (inquit) uos, si dominus permiserit, ut tute ad nos venire liceat, ne pigeat nos uisitare, aut si hoc beneficium in aliud tempus reseruat, qui uitam nostram sapienter moderatur, scribite, quæ ratio consolandi eos, qui malis premuntur, & ea emendandi, quæ quassata sunt, a uobis scribi postulant. Multiplex enim quassatio ecclesiæ facta est, quæ nos uolenter premit. Neque auxilium aliunde expectamus, nisi dominus opera uestra, qui fideliter ei seruitis, curationem nobis adhibuerit.

rit. Sic vero visitare, & quassata curare, pastoribus tribuit propheta Ez. qui sunt velut medici. Et paulo post petit idem Basila pont. vt Eustathium, Apolinarium, & Paulinum hæreticos denuntiet, vt deinceps ab omnibus Catholicis vitetur. Hoc autem cui nisi primo Iudici orientalis ecclesiæ tribuendum est? ac ne dubitari possit, scripta esse hæc ad pont. Romanū & quidem Liberii successorem, & ad collegium fratrum, paulo post petit, vt quia Liberius episc. Rom. scilicet cum suis collegis, Eustathium iussit restitui, (neque enim restitutio damnati, vt ait Gelasin Tomo de vinculo anathem. quia noua causa est, sine synodica, aut consistoriali, vt nunc loquuntur, congregatione fieri solet) is autem istorum fiducia abutens euerisionem ecclesiis inferebat, scribāt rursus ad ecclesias Orientis, quibus de causis ante receptus esset, & quemadmodū nunc idem mutatus gratiam, quam ab illis tunc patribus consecutus fuerat, irritam fecerit. Item idem Basila in epist. ad Transmarinos, (sic enim vocat nunc Occidentales, id est, episcopum Rom. cum suo collegio sacerdotum) eorum opem implorans, postquam statum rerum ecclesiasticarum exposuit, cum (inquit) sic habeant res nostræ, consentaneum erat pro vestra in nos charitate, viros aliquos probatos ad nos mitti, qui nos morbis affectos visitarent, & litteras ad nos crebro dari tum ad voluntates nostras confirmandas, tum ad corrigendum errata. neque enim negamus multis nos lapsibus obnoxios esse, vt qui homines simus. Deinde subiungit, sed quia hætenus, fratres, quæ nobis debebatis, omissa sunt. siue quia non aduertistis, quod vos decebat, siue quia non visitatione vestra indignos iudicastis aliorū in nos criminationibus anticipati, ecce (inquit) nos principium scribendi facimus, & criminationes nobis illatas confitemur parati a vobis examinari, modo velint ii ipsi, qui nos contumeliis vexant, in conspectum vestrum vobis presentibus venire. Si conuicti erimus, erratum nostrum agnosceamus, & vos post examinationes veniam a deo feretis, si communionem nostram vitabitis, & accusatores nostri remunerabuntur. Quod si nos ante examinationem condemnaueritis, nobis quidem nulla fuerit iniuria facta præter iacturam nostræ vobiscum amicitiae, ac societatis, quæ est apud me maximæ æstimationis, ac idem ipsum damnum vos facietis, nobis amiffis,

sis, & euangelio repugnare videbimini, cum ait, nunquid lex iudicat hominem, nisi audiat, & cognoscat, quid facit? Quis hic non intelligit, potestatem cognoscendi causas ecclesiasticas, & eas iudicandi pontifici cum fratribus suis tribui? ac clarius adhuc paulo infra, cū ait, siue vos caput vniuersæ ecclesiæ esse cogitatis, non potest caput dicere pedibus, non estis mihi necessari, siue in alio ordine membrorum ecclesiasticorum vos collocatis, non potestis, nobis dicere, non estis nobis opus. Manu enim eiusdem corporis mutua inter se opera indigent, item pedes. oculi etiam cōcordia quadam suo munere percipiendi funguntur. Cum caput vniuersæ ecclesiæ distinxit a reliquis membris, illud quidem ad episc. Romanum retulit, hæc vere ad reliquos illius fratres, & coepiscopos, cum quibus secundum regulam apostolicam conquirat, & decernit. Quorsum enim dixisset, siue vos caput esse vniuersæ ecclesiæ, cogitatis, nisi ibidem caput esse vniuersæ ecclesiæ cognosceret? quod enim ait cogitatis, siue reputatis, vtrunque est verbum non propriæ exultimationis, quæ falsa, & inanis esse potest, sed verbum animaduersionis. Non placet imitari Euangelicos, qui neque rerum, neque verborum pondera examinant, nos scripturas sanctas, & sanctorum patrum scripta libenter scrutamur. Præterea in extremo epistolæ huius, siue ipsi (inquit) ad nos venire vultis, & per vos quibus malis conflictamur, perspicere, sint ne vera, quæ de nobis auditis, an mentiendo aucta sint, & facta grauiora, quæ nunciant a nobis commissa, vt placet, parati sumus, obuiis, vt dicitur, manibus excipere aduentantes, nosque diligenter excutiendos, & examinandos offerre, modo sola charitas omnibus factis antecedit. Deinde subiungit, siue vultis, apud vos ipsi locum aliquem designare, vbi nos & visitationis, quam nobis debetis, explebimus solutionem, & de nobis, quo ad fieri potest, experiri potestatem faciemus. hoc erat debitum visitationis quod in principio epistolæ omissum esse querebatur, quæ visitatio, ne quis erret, non est honoris, vt vulgo loquimur, sed curæ, & sollicitudinis, qualis illa in actis Apostol. de qua Paul. ad Barn. reuertētes (inquit) visitemus fratres per vniuersas ciuitates, in quibus prædicauimus Verbum domini, quo modo se habeant. Sic etiam nunc dicere solemus, visitare, pro eo, quod est, inquirere, quod est munus magistris iudicis,

dicis, medici, pastoris. Quis igitur negare potest, quin solvere debitum visitationis, ad eum pertineat, qui pastor, aut magister, aut medicus, aut iudex sit? Sic episc. Rom. si per se non potest, per eos, qui idonei sunt, ecclesias per omnes dioceses visitare debet, ut cognoscat, quomodo se in fide, & pietate habeat. Denique ut finiam, idem Basil. scribens de statu ecclesie orientalis, auxilii petendi gratia ad episcopos Gallie, & Italie, eos vocat caput, in quo satis significat, scribere se ad episc. Rom. & eius synodum, quae ex episcopis Italie, & Gallie ut vicinioribus colligi solet. Itaque (ait) non potest caput, dicere pedibus, non estis mihi opus, Et paulo post, scimus enim vos nunquam nostri oblitos esse, non magis quam matrem filiorum, quos peperit. Ecclesiam suam, id est, orientalem facit filiam, & nostram, id est, occidentalem facit matrem, quae nulla est alia, praeterquam ecclesia Rom. cui praest, qui est vniuersae ecclesie caput, & omnium episcoporum pater. Haecenus magni Basilii non vnum, sed multa, imo multorum testium illius temporis aequalium in vno testimonia de summa auctoritate iudiciali episcopi Romani de causis, & quaestionibus ecclesiasticis aduersus haereticos, haec, inquam, erat tunc catholicorum ecclesie orientalis de iudiciali potestate, & principatu episcopi Romani sententia. Adhuc confugiebant, qui se iniuriam passos querebantur non solum mali, & improbi per speciem simulationis, quod Calvinus exprobrandum esse insipienter existimauit, sed etiam innocentissimi, & sanctissimi, non ut armis carnalibus protegerentur, sed armis illis, quae Apost. ait, spiritualia esse, potentia deo ad destructionem munitionum, & consiliorum, & omnis altitudinis extollentis se aduersus scientiam dei, & ad redigendum in captiuitatem omnem intellectum in obsequium Christi. Neque vero quod magnus Basil. in his litteris episcopo Rom. alios episcopos adiunctos esse voluit, ut vel ex inscriptione ipsarum litterarum intelligi potest, nunc enim Transmarinos, nunc occidentales, nunc episcopos Gallie, & Italie vocat, hoc, inquam, nihil de auctoritate episcopi Rom. detrahit, imo vero auctoritatem amplificat, qui eum, cuius est auctoritas, omni suspicione liberat, ut contra minuit, qui suspicioni locum relinquit. Quomodo enim potest, ut omnis erroris, & corruptelae suspicio abesse possit, magna conquisitio fieri, sicut

ri, sicut de illa apostolorum Hierosolymis quaestione scriptum est, vbi vnus est, imo vbi non sunt multi? Itaque Petrus princeps apostolorum noluit sententia sua contentus esse, neque enim conueniebat, ut solus de re tanta, quamuis a deo edoctus esset, decerneret. quae forma conquisitionis, & iudicii in causis maioribus, & nouis quaestionibus successoribus eius vsque in hodiernum diem relicta est. Atque ita quidem fit, ut non possit episc. Rom. secundum gratiam ei datam in iis diiudicandis falli, quae ad fidem, & pietatem pertinent, scilicet cum sapientes fratres ad iudicium more maiorum, & secundum regulam ecclesiasticam tanquam spiritualis rex ecclesie adhibet, sicut Salom. in prou. de rege scripsit, cui sapientes in consilium adiungit, quos vocat *πρωτοπρεβυτεροι*, cum sit, dico, magna conquisitio de ecclesiasticis quaestionibus, sicut de illa quaestione Hierosol. scriptum est in actis Apost. cum surgit Petrus primus, id est, episcopus Rom. Petri successor, & auctoritate par, eius uel egatus, deinde ceteris tacentibus singuli episcopi ita ordine, & modeste sententias suas dicunt, ut si alii reuelatum fuerit sedenti, sicut Apost. ait, prior taceat, & qui non sunt ex eo numero, prophetent extra tabernaculum, id est, extra Synodum ecclesiasticam, cum haec, inquam, seruantur, quae magnus Gelas. in Tomo de vinculo anathe. notauit, non potest fieri, quin beati Petri successor, pro cuius fide ad confirmandos fratres, id est, ecclesiam, siue concilium rogauit dominus in Petro, id dicat, cum quo conueniat scriptura, & simile fiat, ut de illo conc. Hierosolym. in actis scriptum est, cum ait beatus Iacobus, viri fratres, audite me, Simon narrauit, & quae sequuntur, deinde subiungit, & huic concordant verba prophetarum, &c. Sic fit, ut tandem decreta fiant, quibus conueniat illud, visum est spiritui sancto & nobis, id est, episcopo Romano, & reliquis collegis in concilium conuocatis. Neque enim illa in Actis apost. propter illud solum concil. & propter Petrum tantum, ac reliquos apostolos, & seniores scriptum est, sed propter nostras etiam synodos ecclesiasticas, & canonicas, & nostrum pontificem beati Petri principis apost. successorem, & reliquos coepiscopos, ac co seniores: quibus exemplum, & forma ac sanctitas synodici iudicii, in illis proposita, & expressa est. Itaque ut hoc quoque obiter notemus, quod Petro dictum est; Petre, rogauit pro te, ut



non deficiat fides tua, non propter fidem Petri tantum, & in eo successoris eius episcopi. Romani scriptum est, sed propter fidem fraternitatis, id est, ecclesie Catholice connexae cum suo capite, pro cuius fide rogauit, cum pro fide Petri rogauit, ut scilicet conuersus tanquam petra firmaret fraternitatem, id est, ecclesiam catholicam super fidem firmam Petri aedificatam, quae non potest fide defici, ut idem dominus significauit verbo ipso firmandi, nemo enim iacentem, & lapsum firmat, sed stantem, & erectum. Itaque, ut non potest, sicut Apostolus ait, dicere caput pedibus, aut manibus, aut reliquis membris, quae sunt ecclesia, siue concilium, non estis mihi opus, ita rursus, neque manus, neque pedes, aut reliqua membra, quae sunt ecclesia, dicere possunt capiti, non es mihi necessarium. Sed pergamus iam ad reliqua testimonia patrum de summa auctoritate iudiciali episcopi Romae. Item sanctus Maximus disputans cum Theodosio Caesariensi, Hortentur (inquit) imperator, & Patriarcha de concilii sententia, aut orent summissis pontificem Romanum, ut si quis modus ecclesiasticus reperiatur, qui hoc permittat, propter rectam fidei confessionem vobis concedatur. satis clare docuit esse episcopum Romae primum iudicem, & summum in ecclesia catholica, si de rebus quae ad fidem catholicam pertinent, sine auctoritate, & permisso eius tractare publice non licet. Item Iustinianus imperator in epistola ad Epiphanium, Quae est in sexta Synodo, Quia saepenumero (inquit) haereticis in his locis extiterunt, qui iudicio illius venerandae sedis sublatis sunt, licet nobis dicere, ac pronunciare, omnes eos, qui habere eam pro capite noluerint, non esse dei sacerdotes, neque fideles seruos. Si imperator cum iis omnibus, qui fidem religiosi imperatoris tenebant, episcopum Romae non summum, ac primum iudicem habuissent, nunquam omnes haereses orientis iudicio Romani tribunalis damnatas, & extinctas esse dixisset, & eos, qui summi sacerdotis potestatem negarent, non dei, sed diaboli sacerdotes esse. Praeterea Photius Constantinopolitanus Patriarcha auctor in omni genere litterarum eruditissimus. Tarasii Constantinopolitani nepos in epistola, quam ad Nicolaum pontificem scripsit, solet (inquit) vulgus hominum ut plurimum propter imbecillitatem mentis, & inconstantiam rebus nouis potius inhicere, quam in fixis, & pulchre constitutis nitenti, quorum ar-

dens

dens audacia, & amentia tamen Synodico suffragio extincta est, & concilii aduersus eos sententia a sanctitate vestra per suos vicarios robur, & auctoritatem accepit, tamen fumus adhuc relictus molestus est iis, qui in ouili sibi commisso manus episcopi recte administrare cupiunt. Satis explicite, & aperte significauit, esse episcopum Romae primum iudicem rerum ecclesiasticarum, cui conueniat *ἐπικυροῦν συναδικῶν ἀπὸ φροσύνης*, his enim verbis utitur, id est, auctoritatem tribuere Synodicae sententiae: & paulo post, Fortasse vero (inquit) canonibus sancitis, quibus ecclesia Romana incolumis, & integra, nullisque schismatum insanis scissa, & in sectas distracta haec tenus conseruata est, discurreretur fumus, & caligo, & nos, caestitia ciecta, recreabimur. Rursus in eadem epistola. quia iusserat pontifex per legatos suos, quos Constantinopolim miserat, statuere, ut quicumque ordinati essent episcopi non consulto pontifice, referrent se eis *εἰκεῖν πρὸς μὴ τὸν παπῶν*, sic enim vocauit ecclesiam Romanam primam parentem, respondit Photius, libenter se id facturum fuisse, neque quicquam aliud excusaturum, si sua potestatis esset, neque imperator per vim obstaret. hic quoque principatum episcopi Romae & primas iudicii eius partes agnoscit, & confitetur. Sic Photius sentit. siquid postea ab his discrepans eius fertur esse, aut falso inscriptum est ei, aut mutata fuit mentis eius sanitas. Item Theodorus Studites, sanctus confessor in epistola ad Michaelē, Siquis (inquit) dubitat; aut non credit, petat pie potentia tua, explicari a pontifice, & enodationem ab ecclesia Romana ferat. Idem in epistola ad Naukratium aduersus haereticos imaginum violatores, Testor (inquit) coram deo, se ipsos absciderunt a corpore Christi, & principe sede, in qua Christus clauis fidei posuit, aduersus quas non praualuerunt, neque praualerunt portae inferi. Deficeret me tempus, si sanctorum patrum testimonia, de principatu Romani tribunalis, & de prima cathedra ecclesiae catholicae per censere vellem. Ad ea vero quae hic obiici solent, & si satis me in meis de summa pontificis auctoritate libris respondisse arbitror, tamen quia Caluini haereticus, ac falsi magistri Geneuensis uersae institutiones nuper in manus meas uenerunt, in quibus ille quicquid aduersus principatum pontificis partim fingi, partim peruertere & depruari potest, prolixè, & contumeliosè congestis, respondebo ad pauca,

Kk ii quae

quæ tum illi fortasse difficiliora, apparebant, tum infirmos sub-  
uertere, atque incautos fallere facilius posse videantur. Sed  
prius ad illud, quod in præfatione apologetica suarum institu-  
tionum posuit tanquam in fronte Characterem bestiarum. Anti-  
christus enim est, qui ecclesiam oculis subiectam Christi spon-  
sam, & Vicarium Christi Petri principis apost. successorem ne-  
gat. Deinde veniam ad illa, quæ in cap. viii. scripsit. Igitur Cal.  
non intelligens neque quæ loquitur, neque de quibus affir-  
mat, ut ecclesiam oculis subiectam, & eius caput tollat, sic a no-  
bis querit, si ex animo loquuntur, de nobis dicit, respondeant  
(inquit) mihi bona fide, ubi nam gentium, ac locorum ecclesiã  
residere existiment. ex quo Basileensis Concilii decreto deie-  
ctus, & abdicatus est pont. Eug. subrogato in eius locum Ame-  
dæo, negare, vel si rumpantur, nequeunt, concilium quantum  
ad externos ritus attinet, fuisse legitimum, neque ab vno tan-  
tum pont. sed a duobus indictum. Pergit deinde. Damnatus est  
illic Eug. schismatis, rebellionis, pertinaciæ cum toto Cardina-  
lium, & episcoporum grege, qui cum eo concilii dissolutione  
admoliti sunt, postea tamen principum fauore subleuatus sal-  
uum pontificatum recepit. Illa Amedæi electo generali, & sa-  
cro sanctæ Synodi auctoritate rite peracta in sumum abiit. De-  
inde subiungit, Ex illorum hæreticorum, rebellium, pertina-  
cium gremio prodiit quicquid postea Papatum, Cardinalium,  
Episcoporum, Abbatum, Presbyterorum fuit. Deinde addit  
quasi victor exultans. Hic deprehensi hæreant, necesse est. Sub-  
iungit deinde, Vtram. n. in partem ecclesiæ nomen conferent?  
Negabunt ne concilium generale fuisse, cui nihil ad exteriorẽ  
maiestatem deerat, nempe quod duobus diplomatis solen-  
niter indictum præfidente Romanæ sedis legato cõsecratum,  
rerum omnium ordine bene compositum eadem semper di-  
gnitate ad extremum perseverauit? fatebuntur schismaticum  
Eugenium cum tota sua cohorte, a quo omnes sanctificati sunt?  
Igitur ecclesiæ formam aliter definiant, aut quotquot sunt, ha-  
bebuntura nobis schismatici, qui scientes, volentes ab hæreti-  
cis ordinati sunt. Hactenus Cal. Putamus ne intelligere Calui-  
num, quæ legit? qui cum legit, neque de antecedentibus memi-  
nit, neque consequentia conferre didicit, neque causas, neque  
modos, neque euentus, neque mutationes causarum, aut euen-  
tuum

tuum notat. hoc tantum satis esse existimat ad intelligendum, si  
litteras oculis subiectas componendo legat. Videamus ergo an  
Eug. iiii. in conc. legitimo, ut Cal. fingit, damnatus sit, & ponti-  
ficatu eiectus, & Amedæus sancte electus, & ut ipse ait, legiti-  
ma auctoritate conc. subrogatus. Constantiense conc. inde enim  
repetere necesse est, constans iam communi quadam concor-  
dia ex iis, qui obedierant Ioanni, Greg. Benedicto tribus illis  
pontificatu eiectis, ipsisque assentientibus, & pace facta quasi  
iam sanius sentiens totam auctoritatem reformationis, quam  
vocant, faciendæ pontifici cum conc. tribuit. ita enim ait ses-  
sione xl. Sacrosancta generalis Synodus Constantiensis in spi-  
ritu sancto legitime cõgregata vniuersalem ecclesiam repræsen-  
tans statuit, & decernit, quod futurus pont. per dei gratiam de  
proximo assumendus cum hoc sacro conc. vel deputandis per  
singulas nationes, debeat reformare ecclesiam in capite, & me-  
bris, &c. non iam addit, Hæc sacrosancta Synodus potestatem  
immediate a deo habens, cui papa etiam obedire tenetur, sanis-  
sime vero sensit Synodus creato iam pont. Martino. v. & cum  
eo iam coniuncta. Illud enim decretum, quod iniq. & inso-  
lenter, neque præfente certo pontifice, neque legato eius vlllo,  
de auctoritate conc. supra pont. sessione iiii. & v. factum fuerat,  
rescissum damnatumque est ab eodem postea Martino. v. sa-  
cro approbante concilio, ut perspicui potest in Martini bula, in  
qua sæpe hoc repetitum est. Imo in eadem bula eadem sacra  
Synodo approbante iubentur archiepiscopi, episcopi, & inqui-  
sitores, ut inter ceteros articulos, ut vocant, ibidem scriptos, &  
inquirendos, atque examinandos, in suspectis inquirant, vtrum  
suspectus, credat, quod papa Canonice electus, qui pro tem-  
pore fuerit, eius nomine proprio expresso, sit successor beati Pe-  
tri supremam habens auctoritatem in ecclesia dei, cõtra quam  
sentiebant Ioannes Vuideliff, & Ioannes Hus, & eorum nunc  
discipuli, & sectatores Euangelici, ex quorum numero est Cal.  
Venio ad Basileense conc. primum auctoritate Martini. v. con-  
gregatum, postea Eug. iiii. auctoritate confirmatum. Quod  
quidem cum dicat, & profiteatur sine pontifice, velle se reno-  
uare decretum Constantiensis conc. de auctoritate conc. supra  
pontificem, id autem decretum rescissum postea esse in bula  
Martini eodem sacro conc. Constant. approbante, supra de-  
monstratum

monstratum sit, sequitur, neque hanc renouationem sanctionis irritæ, & rescissæ ratam esse, & firmam. Deinde de eodem conc. Basileensi, quod Eugenius iii. diuinitate voluit, tandem redintegrato, confirmato, ac continuato sic est in sessione xvi. Declaramus (inquit) præfatum conc. Basileense a tempore prædictæ inchoationis suæ legitimè continuatum fuisse, & esse, prosecutioneque continuari, & prosecutionem habere debere ad prædicta, & pertinentia ad ea. Has vero litteras, seu bulam ipsa Synodus Basileensis ita approbavit, Lectis (inquit) & examinatis diligenter sanctis. domini Eugen. iiii. litteris eadem sancta Synodus decernit, & declarat præfatum dominum Eug. per prædictas litteras satisfecisse plenarie monitioni, citationi, & requisitionibus huius sacri conc. ipsasque litteras approbat, acceptat, & admittit, ratasque habet, & gratas, & sic ab omnibus haberi vult. Sunt præterea in hac xvi. sessione recitata, & ab Eug. iiii. confirmata, & a Synodo Basileensi approbata litteræ Martini ad Legatum suum Iulianum Cardinalem sancti Angeli, Quibus litteris continebatur, vt de omnibus, quæ agenda, & tractanda, ac decernenda essent legatus prius Martini, postea successoris eius Eug. cum consilio concilii ageret, vt iam de quocunque decreto faciendo, aut quacunque re ecclesiastica non ageret vna cum Synodo, irritum esse, & omni auctoritate carere necesse esset. Cum enim Basileense conc. nomine Eug. cum Basileensi nomine Martini continuaretur auctoritate pont. Eugenii eodē sacro conc. approbata, nihil licebat præter eas litteras, seu bulam tentare redintegrato, & continuato conc. non magis quàm nunquam dimisso, & soluto, cū iam vnum, & idem esset. Quæ enim continuantur, vnum efficiant, necesse est, & eorum vnus motus continuus est. Iam nescit Calvinus, iam ne videt, quanta sit auctoritas tum illius sceleratæ damnationis Eug. tum illius nefariæ, & sacrilegæ electionis Amedæi? An dicitur est Cal. legato Eugenii assentiente, & approbante damnatum esse Eug. & electum Amedæum? Si Synodus Basileensis capiti suo detrahit, quod Constantiensis ante tribuerat, imo eadem approbat legati eius auctoritatem ad conquirendum, decernendumque de omnibus ecclesiasticis quæstionibus de concilii sententia, postea vero pontifice & legato eius spreto, insolenti coitione facta, quasi repete cor-

pore.

pore in caput mutato pontificem damnat, & eiicit, quemadmodum non est iudicanda leuitate vsa esse, & secundum carnem iudicasse, vt in ea reperiatur est, & non? Quid igitur somniat Cal. & somniando blasphematur, inquit, ex illorum rebellium, pertinacium gremio prodisse quicquid postea Papatum, Cardinalium, Episcoporum, Abbatum, & presbyterorum fuit? Sed relinquamus iam illius blasphemias, quas turpe est etiam nominare. Veniamus ad alia, Concedit igitur Calui. cap. viii. artic. lxxxviii. quæ afferuntur a nobis ad probandum Petri principatum, esse quidem illas firmas probationes, si ostendamus (inquit) commendari ei potestatem in omnes ecclesias, qui pascere Christi gregem iubetur, neque aliud esse, ligare & soluere, quàm toti mundo præsidere. Illud quidem, ne longius probatio petatur, satis ipsa vis verborum, & sermonis Græci proprietas declarat. Pasce enim (inquit) id est, rege *καὶ ποιμαίνε μου*. Significare hic *καὶ ποιμαίνε* articulum, nemo est, qui mediocriter Græce norit, qui nesciat, ita vt non has, aut illas, sed *ἀδιορίτως* quascunq; oues dicat, quæ ad septa, & ouile ecclesiæ dei pertineant, plane significare voluerit, Quid enim mihi est. (inquit Apost.) de iis, qui foris sunt, iudicare? nam eos, qui foris sunt, deus iudicabit. Simile est illud, quod eidē Petro dixit, Firma *καὶ ἀδιορίτως σου*, quod ad rationem fundamenti, vt alias docui, pertinet. hic quoque *καὶ ποιμαίνε* vniuersam fraternitatem, vt beatus Cyprianus loqui solet, significauit, quæ est ecclesia catholica. Episcopis vero Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Alia, Bithyniæ præcepit beatus Petrus pascere oues, scilicet cuiq; suas, id enim significat, quod ait, Pascite gregem, qui in vobis est, non dixit, *τὸ ποίμνιον μου*, sed qui in vobis est, & presbyteris Ephesi, Attendite (inquit Paulus) vobis, & vniuerso gregi, & ne cuncti orbis gregem intelligeremus, subiungit, in quo vos posuit episcopos regere ecclesiam dei. Alterum vero, de ecclesiæ ædificatione, super Christum confessum, vt ita dicam, a Petro, aut super Petrum confitentem Christum, quæ idem sunt, ratione tantum differentia, & illa soluendi, atque ligandi potestas huic fundamento specialiter tributa, quod ad rationem præsidendi cuncto orbi pertineat, ex ratione fundamenti intelligi potest, cuius proprium est, vniuersum ædificium portare, ac sustentare, vt radice arborem totam. Quare cum Calvinus concedit,

fuisse

fuisse quidem primum apostolorum Petrum non potestate, sed honore ordinis, id est, collocatum esse, ut idem ait, primum in ædificio, non tamen primatum habere in alios, repugnantia loquitur. non enim potest, si fundamentum est, non esse primus etiam potestate, ita ut sub eo tanquam sub capite ædificii, quod fundamentum appellamus, cum Christo per fidem connexo reliquum ædificium ecclesiæ catholicæ compactum, & connexum per omnes suas partes, & ordines, ac gradus secundum convenientiam cuiusque, virtutem, & augmentum ab spiritu Christi accipiat, ut membra sub capite, quod in ea habet principem vim motus, ac sensus, & ut arbor sub radice, in qua habet hypostasim. Est itaque Christus fundamentum ecclesiæ suæ a fidei pontifice inseparabile, & vicissim fidelis pontifex fundamentum ecclesiæ a Christo secundum promissionem eius similiter inseparabile, vnum enim atque idem sunt hæc, ratione tantum differunt secundum motum descendendi a Christo ad pontif. & ascendendi a pont. ad Christum, qui habet rationem primi fundamenti, ut pont. secundi. Sed hæc Calvinum cum ceteris Evangelicis non intellexisse, qui omnes disciplinas præter Verbi dei scientiã, quam falso iactant, contemnunt, non mirum est, ac multo etiam minus mirum, si ea blasphemant, quæ ignorant. Ut de quibusdam hæreticis dixit Iudas apost. Illud vero magis mirum, quod Calvinus tandem veritate victus qua (ut ait scriptura) nihil fortius, cum concedat, fuisse Petrum principem apostolorum, & dignitate reliquos antecelluisse, non est tamen (inquit) causa, cur quod semel factum sit, ad perpetuitatem trahamus. in quo se ostendit non observasse in scriptura sancta, de cuius scientia, & studio vanegloriatur, significare verbum ædificandi perpetuitatem successionis in regno ecclesiæ. Quod enim dominus dixit, cum promitteret regi David perpetuam successionem regni in domo eius secundum spiritum, Firmabo regnum eius, & stabiliam thronum eius usque in sempiternum, & paulo post, Thronus tuus erit firmus in seculum, pro hoc rursus dixit paulo infra, ædificabo tibi domum, similiter nunc ædificare Christum non super arenam iuxta parabolam evangelii, sed super petram, quæ symbolum firmitatis est, regnum suum spirituale, quod est ecclesia, sit firmare illud perpetua auctoritate fidelis ecclesiæ, id est, pontificis, ut sit thronus

thronus eius firmus usque ad consumationem sæculi, quod statim declaravit, subiungens, Et portæ inferi non præualebunt adversus eam, quod quidem declarat, nunquam defituram esse ecclesiam. Sed hunc locum copiosius explicavi in iis libris, quos de hac re iam pridem scripsi, unde sunt, si quæ hic desiderabuntur, petenda. Præterea quod quærit Calvinus cum Apost. in epist. ad Eph. viam unius ecclesiæ catholicæ imaginem nobis depingeret, cur unitatem eius ad ministerium unius capituli non retulit, cur, inquam, qui dixit, vnum corpus, vnum baptisma, non addidit vnum summum pontificem, qui ecclesiam in unitate contineret, & qui dixit, & ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero euangelistas, alios autem pastores, non dixit, vnum omnibus præfuisse, qui vices suas gereret? Si Calvinus scrutari scripturas, & virtutem earum perpendere, didicisset, ut Verbum dei temere iactare didicit, nunquam hic hæreret. Igitur cum Apost. dixit, Vnum corpus, quod quidem ad uniuersam ecclesiam sub aspectum cadentem retulisse, nemo, credo, est sanæ mentis, qui dubitet, non dixisse de corpore, quod capite aspectabili careret, ex eodem Paulo intelligi potest. Cum in epist. ad Rom. de eodem vno corpore loquens, Multi (inquit) vnum corpus sumus, omnes enim dicit, qui sunt multi, ut idem Apost. & in eadem epist. de quibus dixerat, pertransisse mortem in omnes, de eisdem dixit statim, vnius delicto multos mortuos esse. Rursus de eodem corpore vno loquens in epist. priore ad Corinth. omnes nos (inquit) in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, & omnes in vno spiritu potati sumus. Itaque de hoc ipso corpore Christi, quod est ecclesia, dixit paulo infra in ænigmati, non potest dicere oculus manui, opera tua non indigeo, aut iterum caput pedibus, non estis mihi necessarii, habet ergo hoc uniuersum corpus caput sub sensum cadens, ut sunt manus, & pedes. Christo enim qui est caput & principium omnis principatus, & potestatis, ut Apost. ait, non sunt necessarii pedes, aut manus, aut reliqua membra, quæ sumus nos, neque ille nobis indiget, sed nos potius illo indigemus, Dein de quo magis pateat, de uniuerso corpore Christi, quod est ecclesia, apostolum loqui, subiungit ministeria in ecclesia uniuersali a Christo disposita, & collocata, similiter ut in epist. ad Ephesios,

fios, inquit, & quosdam quidem posuit deus in ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, mirum, si non visum est Caluino, præteritos esse hic pastores, quia non audit nomen pastorum, cum satis sit doctores, & gubernationes nominasse, oportet enim, pastores spirituales, quorum officium est spiritualia gubernare, idoneos esse ad docendum, sic igitur in epistola ad Eph. non necesse fuit, addere, ut vult Caluinus, vnum omnibus præfecisse, cum satis esset, dixisse vnum corpus, ut vnum caput simul intelligatur, idque visibile, quod non possit ceteris membris dicere, non estis mihi necessaria. Qui autem vnum caput dicit, idem dicit, vnum hominem reliquis hominibus, qui sunt membra ecclesiæ, præfectum. Ait præterea Caluinus, duxisse Cyprianum originem vnitatis ecclesiæ, ab vno Christi episcopatu, fuisseque veteribus de vnitatis terreni capitis prorsus ignotum, sic enim ait. ca. viii. art. ciiii. recitat igitur multa verba Cypriani ex libro de vnitatis ecclesiæ, (sic enim inscribitur liber in veteribus exemplis, qui nunc de simplicitate prælatorum fertur inscriptus) & quæ ille de vno episcopatu Petri scripsit, aut non intellexit, aut malitiose interpretatur. Cui enim Cyprianus causam hæresum, & schismatum assignaret, subiunxit, Hoc eo sit fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem non reditur, neque caput queritur, neque magistri cœlestis doctrina seruetur, de quo autem capite diceret, & quæ ista esset doctrina cœlestis magistri de capite, statim explicauit subiungens, Loquitur dominus ad Petrum, Ego tibi dico (inquit) quia tu es Petrus, & super petram istam ædificabo ecclesiam meam. Et paulo post, Et eidem post resurrectionem dicit, Pasce oues meas. Ac rursus paulo post, ut vnitatem ecclesiæ manifestaret, vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua auctoritate disposuit, ab vno (inquit) incipientem, id est, a capite quod supra dixerat, non queri ab hæreticis, & schismaticis, quod dominus sua auctoritate disposuit, cum dixit, tu es Petrus, & super petram ædificabo ecclesiam meam. hæc vnitatis terreni capitis efficit, ut vna sit in terris ecclesia, hoc enim significat, quod idem Cyprianus ait, Exordium ab vnitatis proficiscitur, ut ecclesia vna monstratur, Et paulo post, Vnum caput, vna origo est, & una mater fecunditatis. Rursus cum paulo post ait, episcopatus vnus est, non hoc dictum est ut

fingit

fingit Cal. de episcopatu Christi, qui est alioqui vnus cœlestis episcopus animarum nostrarum, sed de ordine episcoporum in terra, qui est vnus, cuius a singulis, ut ait idem Cyprianus, in solidum pars tenetur, non enim magis est ordinis episcoporum vnus episcopus, quam alius, imo omnes sunt, quod vnus secundum rationem episcopi. Vnum tamen est caput, & origo a domino disposita, unde ceteros, inquit, proficisci voluit, ita ut per hoc caput ceu per fontem, & lumen quoddam, ac radicem ceteros episcopos tanquam riuos, & radios, ac ramos quosdam ille fons aquæ viuæ, ac pater luminum, & arbor vitæ emitat, deriuet, proferat moderetur secundum mensuram vniuersi cuiusque. Sed quod de pontifice dictum accipiendum sit, quod beatus Cyprianus in epist. ad Corn. dixit, causam hæresum, & schismatum esse, quod caput non quereretur, ex eodem rursus Cypriano intelligi potest, quod Caluinus vel non aduertit, vel quod probabilius est, callide dissimulauit, Itaque eandem causam assignans, non aliunde (inquit) hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quam inde quod sacerdoti dei non obtemperatur. neque vnus in ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur. Cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus sacerdotum collegium quicquam moueret. Vniuersam ecclesiam, id est catholicam vocauit vniuersam fraternitatem, quæ vni capiti obtemperare debet.

Postremo, ut ad illud respondeam, quo Cal. totam hanc questionem terminare voluit, Sic enim ait art. cxv. Verum ut semel questionem hanc finiamus, qualis olim fuerit Romani episcopi iurisdictio, vna historia palam faciet. Accusauerat (inquit) Cæcilianum Donatus. damnatus fuit reus in dicta causa. Ventum inde est ad Const. imperatorem, ille cum vellet causam ecclesiastico iudicio finire, cognitionem madauit Melchiadi Rom. episcopo, cui addidit collegas nonnullos ex Italia, ex Gallia, ex Hispania episcopos. Deinde subiungit, Si id erat ex ordinaria Romana sedis iurisdictione audire appellationem in causa ecclesiastica, cur alios tibi adiungi patitur imperatoris arbitrio? Imo cur ipse iussu magis imperatoris, quam ex officio suscipit iudicium? Obiicit deinde aliud, Vicit illic (inquit) Cæcilianus. Appellat Donatus ad imper. Const. Hic Constantinus appel-

lationis iudicium demadat episcopo Arel. Sedet ille iudex post Rom. pont. Si Romana sedes summam habet potestatem sine prouocatione, cur sibi tam insignem ignominiam irrogari patitur Melchiades? Et quis imperator hoc facit? Constantinus scilicet. Hæc Cal. quibus se ait, vt dixi, totam hanc quæstionē velle finire, quasi essent valentissima ad efficiendum, quod volebat. Ego vero quia vel hæc satis esse existimo ad conuincendam hominis vel ignorantiam, vel malitiam, finem hic respondendi faciam. Appellauit Donatus in causa ecclesiastica Constantinū, fatemur, quid tum, si iniusta fuit appellatio? Aut cur non probauit Cal. iustam fuisse? Quis enim imperatorem ecclesiasticæ causæ iudicem fecit? Adiunxit Melchiadi Constantinus collegas episcopos, vnde hoc probat Cal. recte factum? an quia fecit optimus imperator? viderit Cal. vtrum hoc satis sit. Rursus appellat Donatus Const. iniqua est appellatio, & temeraria. Post Romanū iudicium causam detulit episcopo Arelatensi Const. Itē hoc vnde pbat Cal. licuisse? scilicet quia erat Constantinus, sic enim ait, & quis imperator hoc facit? Constantinus scilicet. Sed quo magis erubescat Cal. & qui eum sequuntur, recitemus ex eadem epistola Aug. illa, quæ vir sanctissimus Aug. de iis scripsit, quæ Cal. nobis obiecit, quæ quidem miror vehementer, aut non intellexisse Caluini, aut fortasse non legisse, præsertim cum epistolam citet, ex qua historiam istam petiuit. non debuit (inquit) episcopus pro consulari iudicio purgari, Cæcilianum dicit. Deinde excusate eum, culpam purgationis episcopi coram iudice seculari in Constantinum imperatorem transferens, subiungit enim, Quasi vero ipse sibi hoc compararit, ac non imperator ita quæri iusserit, ad cuius curam, de qua rationem deo redditurus esset, res illa maxime pertinebat. Arbitrum enim & iudicem causæ traditionis, & schismatis illi eum fecerant, qui ad eum etiam preces miserāt, ad quem postea prouocarunt. Et paulo post, An forte non debuit Romanæ ecclesiæ Melchiades episcopus cum collegis transmarinis episcopis illud sibi vsurpare iudicium, quod ab episcopis lxx. vbi primas Tigistanus præfedit, fuerat terminatū? Quid quod neque ipse vsurpauit? Rogatus quippe imperator iudices misit episcopos, qui cum eo sederent, & de tota illa causa quid iustū videretur, statuerent. Precibus igitur victus fecit Constant. quod

quod alioqui neque facturus erat, neque facere licebat. De Arelatensi vero iudicio paulo post sic ait, Sed apud imperatorem ausi sunt accusare, quod male iudicarint scilicet episcopi cum pontifice, dedit ille aliud Arelatense iudicium aliorum scilicet episcoporum, non quia iam necesse erat, sed eorum peruersitatibus cedens, & omni modo cupiens tantam impudentiam cohibere. Neque ausus est Christianus imperator sic eorum tumultuosas, & fallaces querelas suscipere, vt de iudicio episcoporum, qui Romæ federant, ipse iudicaret. Sed alios, vt dixi, episcopos dedit, a quibus tamen illi ad ipsum rursus imperatorem prouocare maluerunt. Qua in re illos quemadmodum detestetur, audistis. Atque vtinam saltem ipsius iudicio insanissimis animositatibus suis finem posuissent. Atque vt eis ipse cessit, vt de illa causa post episcopos iudicaret, a sanctis antistitibus veniam petiturus, dum tamen illi, quod vltius dicerent, non haberent, si eius sententiæ non obtemperarent, ad quem ipsi prouocauerunt, sic & illi aliquando cederent veritati. Hactenus Aug. Eat nunc Cal. & obiciat nobis de Arelat. iudicio, & de iudicibus a Const. adiunctis Melchiadi, quorum vtrūq; fecisse Constantinum precibus victum, & sibi alioqui consciū, non licere, vt vel sic paci consuleret, affirmat idem Aug. ex cuius epist. clxii. historiam, quam nobis obiiceret, recitauit Cal. Sed interrogemus Calui. cur illud dissimulauit, quod Aug. in eadem epist. de ecclesia Romana scripsit, in qua semper (inquit) apostolicæ cathedræ viguit principatus. & quæ sequuntur. Cur, inquam, hoc dissimulauit, nisi quia vt nouus quidam Corita, aut Rubenita a summo sacerdote defecerat, a quo quæ sit graue, & periculosum deficere, superest, vt hoc postremo loco doceamus, recitatis solum, quæ Clemens Rom. in libro de schismatibus de ea re scripsit, Reddamus Latine. Si (inquit) qui a rege suo deficit, dignus supplicio est, quamuis filius, quamuis amicus sit, quanto erit magis, qui a sacerdotibus desciscit? quanto enim sacerdotium, quod de anima certat, excellentius regno est, tanto grauiorem pœnam sustinebit, qui sacerdotio repugnare ausus fuerit. Nam nec in regno fuit impunita filii defectio, neque enim Absalon, Seba, Core, Dan, impune tulerunt, quia illi a rege Dauid propter regnum defecerunt, hi cum Moyse de principatu contenderunt, & vtrunq; probris, & maledictis



ledictis vexarūt. Absalon quidem cum patrem quasi iniquum iudicē infectaretur, singulis dicebat, Sermo es tui boni sunt, sed non est, qui te audiat, qui tibi ius reddat. quis (inquit) constituat iudicem? Seba vero non est (inquit) mihi pars in Dauid, neque hæreditas in filio Iesse. quibus verbis significabar, indignum esse, ut sub potestate, & imperio Dauid esset, de quo tamen dixisset deus, Inueni Dauid filium Iesse virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Datan vero, & Abiron, Nunquid (aiebant) parū est, quod nos eduxisti ex terra Aegypti melle, & lacte manantis? quod eruisti oculos nostros? & tu imperas nobis? & cōgregarunt magnam ecclesiam contra eum. Et Coritæ, nunquid (aiunt) soli Moyse locutus est deus, quia soli Aaron dedit sacerdotium? an non, omnis synagoga domini sancta? & quid est, quod solus Aaron fungitur sacerdotio? & ante hos dixerat alius, quis te constituit principem, & iudicem super nos? Et paulo post, Cōtra hunc (inquit) steterunt Coritæ, & Rubenitæ, & lapides in eum proiecerunt orantem, & dicentem, Ne respicias ad sacrificium eorum. Et gloria dei, quæ apparuit, alios quidem deiecit humi, alios vero combussit. Atque ita auctores quidem schismatis, qui dixerūt, demus nobis ipsis ducem, terra dehiscens cum tabernaculis, & rebus omnibus deuorauit, descenderuntque in infernum uiuentes, Coritas vero consumpsit ignis. Si vera est apostoli sententia, quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta esse, ut per patientiam, & consolationem scripturarum spem habeamus, profecto scripta sunt hæc, ut si quādo simile aliquid eueniret, quod euenisse iam magno cum dolore cernimus, scilicet nouos Coritas, & proceres Rubenitas a summo sacerdote, & cuncti orbis præside defecisse, eumque male dictis, & probris vexare, ne animū desponderemus, neue deum nostri oblitum esse suspicaremur, quin potius patienter expectaremus, quousque gloria domini appareret, quæ nouos Coritas partim combureret, partim ab errore conuerteret. Ut non ita pridem euenit, cum gloria domini apparuit, quæ Absalonitas, & Sebanitas, impios filios, & perfidos amicos, qui ab imperatore suo deficiissent, humi deiecit, & prostrauit, descenderuntque in infernum cæsi gladio, ut impiam, & nefariam defectionem poenitentia luerent sempiternis. Subiungit deinde Clemēs, **Quod**

si iis,

si iis, qui se propter philarchiam congregarunt, id est, propter principatus cupiditatem, statim deus supplicium infligit, quanto magis principibus, & auctoribus impiarum hæresum, & sectarum infliget? grauius profecto iudicium his impendet. Verum vos (inquit) fratres de scripturis eruditi caute, ne faciatis schismata, ac scissions diuinæ sententiæ, & vnionis. Qui enim impiæ disciplinæ auctores sunt, inuentores sunt interitus populi. Similiter laici (inquit) ne accedatis ad eos, qui contraria sententiæ, ac voluntatis dei tradunt, neue eorum impietas vobiscum communis sit, ait enim dominus, Separamini de medio horum, ne pereatis cum illis. Et rursus, Exite de medio, & separamini, & immundum ne tetigeritis, & ego suscipiam vos. Hæc Clemens in eos, qui contra iustitiam, æquitatem, & obedientiam Verbi dei, à summo sacerdote, & spiritali patre patrum deficiunt, & deficiendum esse docent, qui est character verbi non dei, sed diaboli, quod Euangelici tradunt. Sapientia enim, quæ de sursum est, pacifica, æqua, & obediens est.

Rursus ad pacem, æquitatem, & obedientiam sapientiæ celestis pertinet, ecclesiasticas consuetudines non solum quæ ad decorum, & ordinem, sed quæ ad ritus symbolicos, & mysticas ceremonias spectant, tanquā leges matris nostræ tenere. Quas qui docet non esse tenendas, is non verbum pacis, sed contentionis, non iustitiæ, & æquitatis, sed iniustitiæ, & iniquitatis, non obedientiæ amicæ, sed inimicæ, id est, verbum diaboli cum profitetur. quare si Euangelici secundum verbum, quod tradunt, contentiosum, & æquitatis, atque obedientiæ, inimicum, ritus, & ceremonias ac consuetudines ecclesiæ nostræ reprehenderit, & respuendas esse contenderint, respondeamus, Quod ex Apostolo didicimus, nos talem consuetudinem repugnandi scilicet & contradicendi sanctis traditionibus non habere, neque ecclesias dei. Præceperat enim Apostolus viris quidem, orare in ecclesia aperto capite, mulieribus vero, tecto, quod vsque in hodiernum diem per cunctum orbem inter catholicos seruetur. Præceperat quoque mulieri, non tondere capillū, qui ei natura datus esset pro velamine. cuius præcepti rationem aperuit Synodus Gangrensis. c. xvii. Si quæ mulier (inquit) ut habeatur religiosa, tondeat comam, quam deus dedit ad recordationem subiectionis, anathema sit. Ut iam va-

letudinis

letudinis gratia, aut tollendæ sollicitudinis de pectendo, aut curando capillo, tum etiã ad recordationem renunciationis mundi, & voluptatum, quas designant capilli, vt apud nos fit in monachis fœminis, tondere quidẽ, liceat mulieribus. Viris quoq; præceperat, non nutrire comam, scilicet causa religionis more Nazaræorum, vt. S. Epiph. lib.iii. tom.ii scribens aduersus Mefalianos interpretatur. Solis enim (inquit) Nazaræis comam capitis nutrire in typum Christi capitis nostri propter votũ, quod faciebant, tandiu licuit, donec venit votum mundi, idest, Christus opratus, & desideratus gentibus. Cum ergo typus, & umbra legis transierit, & veritas venerit, turpe iam est, & naturæ repugnans, hac ratione nutrire velle. quæ quidem turpitudine (inquit Epiph.) a proprio capite in Christi caput nostrum redundarit, scilicet quia coma, quæ ex summa parte hominis natura nascitur, idest, ex capite, typus Christi est, qui ex deo natus est, qui est eius caput. Deinde quia sciebat Apost. non defuturos esse cauillatores tã calumniolos, & præfractos, vt neq; ipsa natura commonefaceret, quique sensum suum, quã rationem vllam sequi mallent, & qui libertatem euangelii interpretarentur ἀδιφορέτων, quorum sapientia non esset æqua, & obediens, subiungit, Siquis videtur contentiosus esse, non dixit, siquis videtur, non seruare consuetudinem ecclesiasticam, liceat enim aliquando non seruare aliquam, si necesse sit, & seruari non possit, sed siquis videtur cõtentiosus esse, idest, siquis non contentus non obedire ecclesiasticæ consuetudini, quod malum est, insuper studeat, vt tollatur, quod est peius, is enim dicitur contentiosus, qui non solum non obedit, sed contraria facit, hæc est enim vis verbi, vt Philo in lib. de ebrietate notauit, cum legem Deut. de filio non obediente, & contentioso capiendõ interpretaretur. Nos (inquit) talem consuetudinẽ non habemus, neque ecclesia dei, idest, nos consuetudinem a nobis ecclesiis traditam, & ab ecclesiis acceptam sequimur nõ repugnantes, sed obedientes. Non existimauit, respondendum esse amplius ei, qui non acquiescit consuetudini ecclesiarum, vt superbo, & nihil scienti, ac languenti circa quæstiones, & pugnas verborum, vt in alio loco dixit de non acquiescente sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, & piæ doctrinæ. Eos itaque (inquit Epiph.) qui sic faciunt, & sic contendunt, extra

sanctionem

sanctionem Apostolorũ, & simul extra ecclesiam posuit Apostol. Quare qui pijs, laudabiles, sanctas, & religiosas ecclesiarũ catholicarum consuetudines, & cum scriptura, ac natura, & disciplina conuenientes aspernatur, sciat, se simul aspernari eos, qui illas ecclesiis tradiderunt. Partim enim earum Christus primum apostolis tradidit, partim apostoli, partim ii tradiderunt, quos apostoli ordinarunt, & miserunt, quos Clem. Rom. lib. vii. ordinationum apostolicarũ nominat, qui fuerunt, Zachæus Cæsareæ Palæstinæ Episcopus, post eum Cornelius, tertius Theophilus, Ennodius Antiochiæ, post eum Ignatius, Annianus Alexandriæ, post eum Abilius, Linus Romæ, post eum clemens, Timotheus Ephesi, Ariston Smirnæ, Gaius Pergami, Demetrius Philadelphicæ, & Lucius Cenchrensis, Titus Cretæ, Dionysius Athenarum, Marthones Tripolitanus. Episcopus, Archippus Laodicæ, Philemon Colossensis, Onesimus Beroæ in Macædonia, Crescens Galatæ, Aquila, & Nicetes Parœciarum Asiæ, Crispus Aeginæ, Deinde subiugit, Hi sunt, quibus parœcias commisimus, quorum doctrinæ memores semper, custodite nostros sermones, & sit dominus vobiscum nunc, & in sempiterna sæcula, sicut ipse dixit, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consumationem sæculi. Denique quos isti ab apostolis ordinati, item ordinarunt, eorũ alii alias pijs consuetudines decori, ordinis & cerimoniarum deinceps tradiderunt, ita vt nullas ecclesiasticas consuetudines, & cerimonias notare liceat, quæ non sint antiquissimæ, quarum omnium ad ipsos Apostolos quodammodo referenda est origo, & auctoritas. Quod enim Apostoli per se ecclesiis dixerunt de episcopis, quos ipsi ordinarunt, Horum scilicet doctrinæ memores semper, custodite sermones nostros, hoc ipsum per illos ipsos, quos ordinarunt, dicunt ecclesiis de iis, quos ipsi illi ordinati ab Apostolis ordinauerunt, atque ita deinceps vsque ad nostrorum temporum, & nostrarum ecclesiarum episcopos, de quibus dixerunt nobis Apostoli, Horum doctrinæ memores semper, custodite nostros sermones. Rursum vero de apostolis primum dominus dixit, qui vos audit, me audit, & per eos idem de reliquis præpositis ecclesiarum. Quare qui ritus cerimoniarum, & consuetudines ecclesiasticas non seruat, hic apostolorum sermones nõ seruat. Ipsi enim

M m de

de omnibus episcopis ecclesiarum siue per se, siue per successores ecclesis dixerunt, quod Clem. ait, Horum doctrinæ memores semper, custodite nostros sermones, & Paul. obedite (inquit) præpositis vestris. Quare qui non custodite ea, quæ ecclesiæ memores doctrinæ suorum præpositorum custodiunt, is sermones apostolorum non custodit & qui horum sermones non custodit, neque Christi custodit. En, quo prouehit non obedientes cōtemptus ecclesiastici ritus. Sed quia Euangelici tradunt, nugas esse ecclesiasticas cerimonias, nihilque utilitatis habere, neque esse intellectas, esseque præstigias, & spectatium oculos inani pompa deludere, sic enim scripsit Cal. xiii. c. suarum Instit. dicit autem, loqui se de cerimoniis, quibus (inquit) subesse magna mysteria, volunt Romanenses magistros nos vero nihil, quàm mera ludibria experimur, sic iste blasphemar, quæ ignorat, sicut de similibus hæreticis Iudas apostol. dixit, Experiamur nos exempli gratia de mysticis cerimoniis sacri baptismi, quas cum ceteris rident, & explodunt, & earum mysteria, quàm breuissimè possumus, explicemus, vt intelligat omnes, qui credere voluerint, nisi enim crediderint, sicut ait Es. non intelligent, de flatu mystico, de sale in os baptizandi mittendo, de linendis sputo naribus, & auribus, de unguentis oleo pectore, scapulis, de induendis albis, de unctiōe capitis. Hæc enim omnia, vt dixi, rident, nō propter religionem & pietatem, vt fingunt, sed vt contentiose abiecta semel obedientia ecclesiæ catholicis per omnia contradicant. Explicemus itaque primum de exufflatione, quam vocant, cuius rei imago sit, & quam gratiam spiritualem, & vim efficiētem habeat. Habet enim, sicut Apost. ait, euangelium imagines rerum umbris legis longe excellentiores, quæ cum inuocatione, & precatione coniunctæ habent ex virtute dei gratiam spiritualem, & virtutem operandi, quarum nuda symbola umbræ illæ veteres erant, vt Apost. in epist. ad Heb. docuit. Igitur flatus mysticus diabolum eiecit virtute spiritus dei, qui prius spirauerat spiraculum vitæ in faciem hominis, quem de limo terræ in veritate, & iustitia creauerat, & quem a diabolo ante destructum nunc ex aqua, & spiritu sancto iterum creaturus est. An igitur natura spiritus aërei, qui miræ celeritatis est, & ad agitandum, & viuificandum mirabiliter efficax, non docet nos, quàm abso-

absonum sit, & absurdum, mystico flatui eum inuocatione & precatione coniuncto non concedere vim spiritualem eius, qui est dominus, & effector omnis creaturæ? Deinde quia nulla societas lucis ad tenebras, nulla conuentio Christi ad Belial, & iuxta Leuit. nulla fermenti cum sale in oblatione coniunctio, idcirco expulso prius diabolo fermenti sapientiæ terrenæ, & animalis patre; quod exufflatio ipsa cum exorcizatione significat, idque agit, inditur sal in os baptizandi, vt fiat victima deo accepta, & grata, sicut scriptum est in euangelio iuxta Leuiticum, Omnis victima sale salietur. Qui enim in mortem Christi baptizantur, in Christo, tanquam in altari mysticè, vt ait Dionys. consecrati, fiunt victima, & holocaustum. Sal ergo mysticum symbolum est *εὐαγγελίου* sapientiæ, quæ esse debet in eo, qui est Christi, vt sicut apostolus ait, sermo eius sit sale conditus, qui det gratiam audientibus, id est, vt in alio loco dixit idem Apostolus, qui sit bonus ad ædificationem fidei, idcirco statim recitatur symbolum fidei, quæ est quedam, vt ita dicam, recapitulatio diuinæ sapientiæ, quæ in saltis seruat ab ea, quæ est in mundo, concupiscentiæ corruptione, An ergo ipsa natura salis tam apte in ecclesiastica consuetudine naturam sapientiæ spiritualis, & diuinæ exprimens & cū inuocatione coniuncta eam operans non docet nos, quod qui hanc mysticam imaginem mittendi in os baptizandi saltem rident, aut contemnit, is rem ipsam, id est, sapientiam spiritualem, & datorem eius Christum, qui est sapientia patris, rident, & contemnit? Deinde quia hæc sapientia spiritualis facit, vt anima aspirationes dei excipiat, quod est aurium spiritualium, item facit, vt discernat scienter odorem vitæ ab odore mortis, quæ est vis, & potestas narium spiritus, idcirco sale in os indito, & recitato symbolo, tanguntur nares, & aures, idque sputo, quod quidem significat, idque cum inuocatione efficit, vt quandiu hæc virtus in eo manserit, non sit is auditurus, aut odoraturus sermones vanos, in quibus, vt ait Iob, non magis gustus est, quàm in pane sine sale. designat enim saliu gustum, quod sine humore linguæ nihil percipiat gustandi sensus. In tanta ergo, & tã apta ratione symboli annon docet nos ipsa natura, quod qui hanc symbolicam, & solennem cerimoniam nares, & aures sputo linendi spernit, & vanam esse iacet, illud quoque, quod

significat & operatur, spernit? id est, gratiam sermonis utilis, & suavis? Deinde quia is, qui ad baptismum venit, in certamen, ut ait Dionysius, vocatur, cuius leges (inquit) descripsit Christus, ut sapiens, primum fabricauit, ut præpotens, proposuit, ut benignus, deinde certamen adiuuat, ut bonus, idcirco oleo, quo athletæ unguuntur, & quod iam sanctificatum Christi imago est, & per inuocationem, & sanctificationem gratiam spiritualem, virtutemque operandi accepit, ut tradit Clemens in vii. lib. *τὸ ἀρωματίζω*, ungitur pectus, quæ unctio designat, & operatur inuictum robor, & cordis custodiam, ac propugnaculum, & scapulæ unguuntur, quod eis, ut idem Dionysius in cœlesti Hierarchia tradit, omnium partium vitalium vis contineatur. Hic etiam natura, quæ oleum tam utile ad roborandum corpus generat, an non docet nos oleum mysticum, quod omnis creaturæ tum corporeæ, tum incorporeæ dominus sanctificat, & virtute spiritali afficit, non contemnere? & quod qui contemnit, is quidem certamen, in quod noua creatura per baptismum vocatur, & eum, qui leges certaminis descripsit, primum proposuit, & certamen ipsum adiuuat, vituperat, & contumelia afficit? Deinde post baptismum statim, baptizatus induitur tunicam albam, quia scilicet hæc est vis, & proprietas tunicæ, quam Dionysius notauit, ut ab iis, quæ lædunt, defendat, & ad unum corpus applicata eum ornet, candor vero diuini splendoris index est. Sic ergo baptizatus forti, ac diuina quadam virtute ab aduersario defensus, & protectus, atque ad unum deum applicatus, ornatur vita splendida, & diuina. Hæc protectionem, & ornatum significat, & efficit mysticum indumentum cum inuocatione, & præcatione coniunctum. An igitur natura, vis, & proprietas huius symboli tam apte dignitatem, & statum diuini regenerati in ecclesia representans non docet nos, quod qui eum respuit, iniuriam facit deo, qui hæc in anima eius, qui regeneratus est, facit? Post indutam tunicam, quæ, ut dixi, diuinæ protectionis, ut magnus Dionysius tradit, & applicationis ad unum deum symbolum efficax est, ungitur deinde caput generati, quod quidem symbolicè significat, uniri cum deo, cuius sunt omnes gratiæ, & charismata, eum, qui baptizatus est, fierique ab eo suavis apud deum, & homines odoris, propter virtutes, ascriptumque esse iam in regnum sacerdotale Christi.

Vnge-

Vngebantur enim olim capite reges, & sacerdotes. Siquis ergo olei sacri, & odorati vim, & proprietates exquirat, & cum charismatibus spiritus sancti, id est, cum sanctissimis virtutibus comparat, profecto docebit eum natura ipsa cum inuocatione spiritum sanctum contumelia afficere, & eius cum mente coniunctionem spernere, qui symbolicam, & sacram unctioem capitis solenni ritu & ecclesiastica consuetudine apostolicæ traditionis in baptizato fieri solitum contemnit. ad hunc modum in reliquis cerimonialium ritibus symbolicis, qui sunt in ecclesiis catholicis plurimi, vel natura ipsa, ut Paulus diuine admonuit, docere nos potest. Evangelicos, vero Babylonios, duros, & feros, si neque natura ipsa symbolorum cum inuocatione, & præcatione coniuncta ad diuinas res representandas, & operandas aptissime accommodata ad religionem tenendi ea mouet, neque commouefacit, & malunt eicere huiusmodi ritus sacros, & cerimonias quasi inanes, & ludicras, quod iam diu faciunt, non quidem ob religionem, ac pietatem aliquam, ut simulant, sed potius ut contradicant, & non obediant, respondeamus eis, quod Apostolus responderi docuit, apostoli, & qui Apostolos consecuti sunt, & qui eis successerunt, talem consuetudinem non habuerunt, scilicet symbolicas cerimonias tollendi, neque talem consuetudinem habent ecclesiæ dei, quæ usque in hodiernum diem a priscis temporibus, quæ illi tradiderunt, religiose retinent. Quod si Apostolus consuetudinem ecclesiarum opposuit, & eam consuetudinem ecclesiarum, quam defendebat, ad cultum dei referri docuit, cum dixit, omnis vir orans, aut prophetans velato capite deturpat caput suum, & de muliere, An decet mulierem non velatam orare deum? quomodo Verbum dei esse potest, quod ecclesiasticas consuetudines non admittit? & consuetudines ecclesiasticarum cerimonialium negat posse ad cultum dei referri? imo tradit, dei cultum ecclesiasticis cerimoniis contaminari, ut Cal. tradit. Neque enim quod Apostolus dixit, An natura ipsa non docet vos? & illud, quod sequitur, Nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesiæ dei, hæc inquam, non dixit propter ritum tantum de coma viri non nutrienda, sed propter ceteros quoque ritus ecclesiasticos similes, id est, symbolicos ac mysticas cerimonias. Quarum consuetudinem seruandam esse tum propter auctores

res

res eorum, tum propter utilitatē, tum etiam ad vitandas offensiones, & scandala vel ex iis intelligere licet similia cum similibus comparando, quæ Philo Alex. in libro de migratione Ahræ de consuetudine mysticarum ceremoniarum veteris testamenti scripsit. Sunt (inquit) nonnulli, quibus cum persuasum sit, symbola esse rerum spiritualium ipsa legum verba, diligenti illi quidem studio res illas occultas exquisierunt, hæc vero verba desidiose, & ignave neglexerunt. oportebat autem pari studio teneri tum occulta illa perscrutandi, tum hæc aperta custodiendi. At nunc tanquam soli, & a conuictu hominum remoti, & quasi corporibus depositis, neque ciuitatem, neque pagum, neque conuentum hominum cogitantes, iis neglectis, quæ multitudini parent, solam veritatem cōtemplantur. quos quidem scriptura sacra docet, vt studeant recte sentire, & nullas consuetudines tollere, quas sancti viri, & maioris, quàm nos, auctoritatis, constituerunt. Neque enim quia sabbatum symbolicè docet, studendum esse diuinis, & vacandum a caducis, idcirco leges sabbati non seruabimus de non incendendo foco, colendo agro, ferendo onere, accusando, reddendo iure, repetendo deposito, exigendo sœnore, aut non faciendis aliis, quæ diebus nō festis facere licet. Neque quia dies festus lætitiā animi designat, & gratiarum deo agendarum symbolum est, idcirco annuas celebritates deseremus. Neque quia circumcidi significat, extirpandas esse voluptates, & perturbaciones, euellendamq; impiam opinionem, qua cogitet mens, posse per se gignere, ob eam causam legem circumcidendi abrogabimus. Imo vero templi cultum, & religionem, & infinita alia negligemus, si illa solum spiritualia attendamus, quæ in ænigmate significantur. Quin potius existimandum est, esse hæc quidē corpori similia, illa vero animæ. Quare vt corporis cura habenda est, quia sit animæ domicilium, sic verbis legis studendum est. his enim seruatis apertius spiritualia illa intelligentur, quorum Symbola sunt hæc corpora. Adde, quòd reprehensiones, & criminationes multorum sic vitabimus. Hæc Philon. quæ in ceremonias quoque mysticas noui testamenti licet longe præstantiores mirabiliter conueniunt. Quàm graues, & quanti momenti rationes colendarum ceremoniarum attigit doctis, auctor. Quæ quanquam auctoris a nostra religione

gione alieni, & pro ceremoniis veteribus iam antiquatis, & desitis dictæ, tamen propter similitudinem tam apte, & accommodate ad ecclesiasticas ceremonias mysticas traduci possunt, vt si de eis proprie prolatae essent. Tria itaque notauit Philon ad defendendas veteris testamenti ceremonias, quæ sunt auctoritas eorum, qui eas instituerunt, utilitas, quæ in eis inest, tertium est, vitare scandalum, & criminationes. Igitur cum de ceremoniarum ecclesiasticarum auctoritate loquimur, cogitemus, sic dici a primis magistris ecclesiarum, vt Apost. dixit de ecclesiastico ritu silentii religiosi mulierū, sic in omnibus ecclesiis sanctorum docemus, & illud, talē consuetudinē nō habēt ecclesiæ dei, & tenete traditiones, quas tradidi vobis, & quod apostoli de magistris ecclesiarum deinceps cōsecutis, nobis, vt Clemens Rom. auctor est, dixerunt, Horum doctrinæ memores, custodite nostros sermones. Sermo enim Apostolici præcepti est, vt teneatur, quod in omnibus ecclesiis sanctorum a magistris earum catholicè docetur. Hæc est igitur auctoritas ecclesiasticarum ceremoniarum consuetudo scilicet ecclesiarū, auctoritate Paul. ad Cor. sancita, & à natura cōmendata. Utilitas vero mysticarum ceremoniarum tum in significando, tum in operando consistit, per eas enim tanquam per notas sensui subiectas accommodate ad naturam nostram ex corpore, & anima constantē ad spiritualia, intelligēda, & participāda, id est, ad deum, & dei charismata, quæ sunt virtutes eius, euehimur. altera utilitas significationis in symbolicis, ac mysticis signis ceremoniarum latentis hæc est, ne aspiciāt, qui digni non sunt, non enim omnium est scientia, sicut Apost. ait, quam sententiā ad ea diuinus Dionys. accommodauit, quæ in symbolis apostoli, & apostolici patres operata esse voluerunt, ne profanis patere, quæ quidem iis aperienda sunt, qui iam tute remoto velo, operata percipere & cognoscere possunt. Quare qui nos reprehendunt, quòd habeamus ceremonias non intellectas, Sic enim ait Calvinus, non intelligunt, quod loquuntur, neque de quo affirmant, vt hoc sæpius in istos vsurpem. Si enim quæ in eis operata sunt, tute omnibus patere possent, aut nos tanquam angeli nullo iam sensu corporis ad intelligendū indigeremus, non opus esset vllis mysticis integumentis. Quòd si mysticas ceremonias vocant non intellectas, quia non omnibus pateāt,

& hac ratione damnandas esse existimant, damnant igitur parabolas, symbola, tenebricosum sermonem, & aenigmata scripturae sanctae. Tertium, quod Philon addidit ad retinendos solennes ritus ceremoniarum est, ut vitentur multorum reprehensiones, ac criminaciones. quod quidem minime omnium Evangelici curant, qui omnibus ecclesiis catholicorum reclamantibus, & reprehendentibus, huiusmodi ceremonias mysticas expolunt, contenti, nescio quibus, ut ipsi dicunt, ceremonis decori, & ordinis ad cultum dei non pertinentibus sed ad honestatem quandam, ut iidem aiunt. Qui aliarum ecclesiarum consuetudines reprehendunt, & criminantur, & suas tuentur, neque placet interim cum aliis, & secum perpendere, utra sint cum disciplina dei magis convenientes, hi profecto diuidunt corpus, hoc enim tunc accidit, cum non id ipsum pro inuicem, sicut Apostolus ait, sollicita sunt membra, ut siquid gloriatur unum membrum, congaudeant omnia membra. Non est mea haec sententia, sed docti Tertull. qui aduersus eos, qui corruptam consuetudinem de non velandis virginibus opponebant, sic ait, ceterum diuidis corpus, tam hic, sicut in omnibus varie institutis, & dubiis, & incertis fieri solet, adhibenda fuit examinatio, quae nam magis ex duabus tam diuersis consuetudinibus disciplinae dei conueniret. De consuetudine vero legitima, quam ipse contra opponebat, sic ait, sed ego eas ecclesias opposui, quas & ipsi apostoli, & apostolici viri condiderunt. Basilus certe consuetudines ecclesiasticas tam sanctas esse voluit, ut licet euangelium aliud quandoque, quam in consuetudine ecclesiastica esset, permittere videretur, consuetudo tamen teneretur. Itaque canone ix. & xx. quamuis (inquit) secundum euangelii consequentiam ex aequo vxoribus conueniat viros suos propter fornicationem dimittere, hoc tamen consuetudo non habet, neque facilis est ratio discriminis. Rursus idem Basil. in epist. ad Eustathium medicum ita scripsit aduersus haereticos, sed obiciunt (inquit) non esse hoc apud eos in consuetudine, neque conuenire cum scriptura, Quid ad hoc nos? scilicet non arbitramur, aequum esse, ut consuetudo, quae apud eos obtinuit, nobis fiat lex, & norma rectae rationis. Etenim si ad demonstrationem recti consuetudo valet, licet nobis eisdem rursus obicere consuetudinem, quae apud nos obtinuit, quam si deprauant

uant ipsi, & vitiat, non sunt nobis sequendi, haec ille. Sed nos quia consuetudines ecclesiasticas per scripturas contra Euangelicos istos defendimus, redeamus ad scripturam, quam libenter scrutamur. Scribens ad Hebr. Apostolus & legem Moysis cum euangelio comparans, Vmbra (inquit) habebat lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Quem locum explicans magnus Dionysius in eccl. Hierar. c. iiii. Deus (inquit) ut benigne nobiscum munera sua communicaret, cum eramus paruuli, ut Apostolus ait, dedit quidem Hierarchiam Moisaicam legis ex tenuibus, & obscuris imaginibus verorum, ex remotis adumbrationibus archetyporum, & inuolucris, ac figuris ad intelligendum difficilibus constantem, lumen in firmis oculis commentus. Sic. n. interpretatus est, quod ab Apostolo scriptum erat, habere legem umbram futurorum bonorum, & quod Petrus legem appellauit lucernam in caliginoso loco positam. De Hierarchia vero euangelica paulo post subiungit, esse eam inter caelestem, & Moisaicam interiectam, cum caelesti quidem coniunctam, quatenus spiritualibus intelligentiis utitur, cum Moisaica vero, quatenus habet symbola varia sub sensum cadentia, & per haec ad deum prouehitur. Si ergo ut lex vetus non umbram unam, sed multiplices habet, sic euangelium multas, & varias imagines rerum, annon contra Apostolum plane faciunt, qui ritus sacros, symbolicos, & mysticas ecclesiarum dei ceremonias, quae sunt quaedam rerum spiritualium imagines, tollunt? Quae quidem quia praestantiores sunt Moisaicis, ut asperisiones uentiones, sacrificia &c. & secundum spiritum ad purgationem conscientiae valent, non iam ad seruitutem legis, ut veteres illae, sed ad libertatem gratiae pertinent. Ergo mysteria, siue sacramenta, & sacrae ceremoniae veteris legis, quae tantum erant adumbrationes spiritualis cultus, peccata coram deo non tollebat, sed illas tantum coram hominibus maculas, quae ad vitium vitae, & morum, ut ait Iustinus Martyr, non pertinebant, quale erat, tetigisse mortuum, aut lepram. Sacramenta uero nouae legis, nouaeque ecclesiae, & sacra signa mystica nouae hierarchiae ad spirituale cultum spectant, & gratiam alia purgandi, alia illuminandi, alia perficiendi continent, & hanc gratiam aptissime & naturae conuenienter & non tenuiter, neque obscure, neque remote representant, & operantur, unde imagines rerum ab Apostolo nominantur. Quare qui sacramenta, & solennes, ac ratas eorum ceremonias aut tol-



lit, aut negat aliquid spirituale efficere, is Verbum dei negat, quod per Paul. nobis reuelatum est, cum docuit, habuisse quidem legem umbram futurorum bonorum, euangelium vero ipsam imaginem rerum. Fuerunt enim illa vetera nudæ umbræ, & quæ tunc fiebant, typice tantum fiebant, nostra vero sacramenta, & eorum cerimoniarum ex imaginibus, & rebus spiritualibus constant, & vere, atque ἐν δυνάμει efficiunt, quæ εἰκονικῶς repræsentant. Sed dicamus sigillatim non quidem de omnibus neque omnia, sed de præcipuis sacramentis, & quæ ad ea pertinent, ex multis pauca notatione illa quidem, vt arbitror, digna, de baptismo, oleo mystico, chrismate, sancta Eucharistia, & de Missa, in quibus veteres patres, multa illi quidem doctrina, & magna auctoritate, secundum scripturam, & apostolorum traditiones, ac naturæ & disciplinæ convenientiam diuinè philosophati sunt. ex quorum numero, vt de vno Cyrillo Hierosolymitano nunc commemorem, qui Catecheses eruditissimas scripsit, quarum Hierony. meminit, de mysterio baptismi, eiusque solennibus, & mysticis cerimoniis multa prima, & secunda catechesi mystagogica sapienter explicauit, in quo Calvinus qui nobis in cultu cerimoniarum ecclesiasticarum sæpe Iudaismum blasphemè obiicit, ipse maxime iudaizat, cum tradit c. xvii. art. xxii. his verbis, inter circumcisionem, & baptismum in mysterio interiore nihil discriminis esse, ita vt constituere liceat, quicquid circumcisioni conuenit, ad baptismum simul pertinere, excepta (inquit) visibilis cerimoniarum differentia. Itaque nihil in baptismo esse vult præter promissionem misericordiæ dei, & remissionis peccatorum, & præterfigurationem, siue repræsentationem regenerationis, nullam, inquam, vim efficientiæ, nullamque gratiam spirituales cum eiusmodi aqua per inuocationem trinitatis coniunctam esse vult, sed aquam esse κενόν, id est, ab omni energia spirituali nudam, & vacuam, cum Apost. plane doceat, ad veterem legem pertinere baptismata illa, ceterasque obseruationes Mosais, quæ non valebant ad conscientiarum purificationem, neque coram deo, sed coram hominibus tantum iustificabant, idque vsque ad tempus correctionis, quod est tempus noui testamenti. in quo non solum corpus aqua munda baptismi abluitur, sed cor etiam a conscientia mala, sicut Apost. ait, a spergitur, & sanctifi-

ficatur. Hæc autem non est virtus aquæ propria, sed virtus sanguinis Christi, quam idem, vt omnis creaturæ tum corporeæ, tum incorporeæ effector, & Dominus cum creatura aquæ ad salutem nostram vt bonus, vt sapiens, vt præpotens coniungere voluit. Hanc efficientiam aquæ baptismi satis expressit beatus Ioann. cum docens de spirituali natiuitate per fidem in baptismo operatam, omne (inquit) quod natum est ex deo, (is vero est omnis baptizatus ex aqua, & spiritu sancto) vincit mundum. Et hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Quis est autem, qui vincit mundum, nisi qui credit, quoniam Iesus est filius dei? Hic est (inquit) qui venit per aquam, & sanguinem Iesus Christus, non in aqua solum, sed in aqua, & sanguine. Quare qui in sacro baptismo aquam tantum, vt Cal. cogitat, quasi Christus in aqua tantum veniat, aut in sanguine tantum, ac non potius, vt Ioann. ait, in aqua, & sanguine, is profecto hoc Verbum dei beato Ioanni, & per eum nobis reuelatum non intelligendo, ad suam perditionem deprauat. Vt beatus Petrus de difficilibus locis in epistolis Pauli dixit. Sequitur, Et spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas. Ipse enim dixit beato Ioanni, super quem videris spiritum sanctum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in spiritu sancto & ita euenit, vt dixit. Cum enim baptizatus, confestim ascendisset de aqua, descendit spiritus sanctus & probauit, quod dixerat, qui mentiri non poterat, & audita est vox patris. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Sequitur, quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cælo, pater, verbum, & spiritus sanctus. Et hi tres vnus sunt. Hoc est trinitatis, cuius vna est substantia, operatio, & virtus, de Christo dei filio testimonium in baptismo eius. De adoptione vero nostra, qui terreni homines sumus, testimonium quoque trium est, quorum vna est operatio in baptismo, quo regeneramur, & adoptamur. testimonio enim trium de generatione naturali filii dei opponit beatus Ioann. testimonium item trium de generatione, & natiuitate filiorum dei secundum gratiam adoptionis. Itaque Tres (inquit) sunt, qui testimonium dant in terra spiritus, aqua, & sanguis. & hi tres in vnum sunt. Vnum (inquam) sunt operatione, Deus enim qui spiritus est, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, & humanitas Christi vnita cum Ver-

ho hypostatica vnione, & aqua baptismi cum inuocatione sanctæ trinitatis simul efficiunt natiuitatem spiritualem nouæ creaturæ. Sic etiam, ne sine auctore loquar, Dionys. Alexandrinus insignis (vt Hier. ait) auditor Origenis, in epistola insigni contra Paulum Samosatenum interpretatus est, in baptismo scilicet spiritum, aquam, & sanguinem in vnum esse operatione. Quomodo igitur aqua in vnum esse poterit cum spiritu, & sanguine Christi in baptismo, si nihil aqua efficit in baptismo? Negat igitur Verbum dei, qui hoc dicit. Neque enim hoc loco aqua de illa, quæ ex latere Christi fluxit, vt quibusdam placeat, accipi potest, nam quomodo aqua lateris cum spiritu, & sanguine sit vnū operatione, cum neque in aqua lateris Christi baptizemur in mortem eius, sed in aqua munda, sicut Apostolus ait, cum inuocatione sanctæ trinitatis, vt Dominus instituit, & præcepit, id est, in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, neque per aquam lateris redempti sumus, sed per sanguinem crucis? Quia enim pueri communicauerunt carni, & sanguini, ipse similiter sicut Apostolus ait, participauit eisdem, scilicet vt mori posset pro nobis. non dixit, quia communicauerunt sanguini, & aquæ, fluxio enim sanguinis non fuit propria naturæ humanæ, neque mortis, sed mysticæ significationis, & indicium diuinitatis. Neque rursus accipi potest hæc aqua, vt aliis videtur, de aqua illa Iordanis, qua Christus baptizatus est. Quomodo enim illa cum spiritu & sanguine fit vnum operatione, cum baptismus noster virtutem abluendi, & sanctificandi non ex baptismo, quo Christus baptizatus est, sed ex morte eius traxerit? Vnde Græci hodie cum in die Epiphaniæ domini aquam baptismi ecclesiastico ritu, & solenni cerimonia sanctificant, crucem in aquam mergunt, & qui alia ratione baptismum domini eo die celebrabant, quasi virtus nostri baptismi inde extitisset, eos magnus Leo pontifex acerbè reprehendit in epistola ad episcopos Siciliæ, cuius Rupertus abbas lib. iiii. cap. xxiiii. de diuinis officiis meminit. Sed huiusmodi efficientiam spiritualem aquæ baptismi Clemens Rom. comes apostolorum diuinè explicat in lib. vi. *ἢ διατέξων ἢ διδασκαλιῶν ἀποστολικῶν*, post multa enim, quæ ad aquæ mysticæ sanctificationem pertinent, admonet eum, qui baptizat, vt baptizaturus sic deum precetur, *ἀγίασον τὸ ὕδωρ ἐς τὸ, ἃὸς δὲ χάρις, καὶ δύναμις*, id est, sanctifica

etifica hanc aquam, ac tribue gratiã, & vim, aquæ scilicet, huic enim precatur. Quæ vero illa gratia, ac vis mysticæ aquæ, & quorum spectet, statim explicat, scilicet vt baptizatus (inquit) secundum mandatum Christi, cum eo simul crucifigatur, commoriatur, & resurgat in adoptionem, vt mortuus peccato, viuat iustitiæ. Cum hoc, quod Clemens tradit de aquæ baptismi vi, & efficientia spirituali conuenit, quod Dionys. Areop. huic mysterio sacri baptismi, ceterisque symbolis mysticis noui testamenti tribuit in epistola ad Titum *τὸ ὁρασηεον*. nos dicamus efficacitatem, siue vim efficiendi. Ex his, quæ dicta sunt, perspicitur potest, baptismum Ioannis non fuisse baptismum noui testamenti, vt idem Cal. defendit. ille enim in aqua solum baptizabat, neque illa aqua, & spiritus in vnū erant, baptismus autem noui testamenti fit in aqua, & spiritu sancto, quod est semen incorruptibile Verbi dei viui. Qui autem tradit, baptismum Ioannis non fuisse differentem a baptismo apostolorum, dimidius Christianus, & dimidius Iudæus vult esse, vt Cal. vult enim baptizatus esse baptismo, qui fuerit medius inter veterem legem, & nouum testamentum, id est, ex parte ad vtrumque perticiens, qualis erat baptismus Ioannis, qui ad vetus quidem testamentum pertinebat, quia erat symbolum tantum, non habens gratiam, neque vim *εὐδωξήσαντες*, ad nouum vero, quia erat baptismus pœnitentiæ in remissionem peccatorum. baptizando enim inuitabat, & excitabat ad pœnitentiam, & confessionem peccatorum, vt per pœnitentiam remitterentur illis peccata, sicut remissa sunt prophætæ David, qui post peccatum suum non confugit ad legem, vt ait Iustinus martyr, quæ non remittebat peccata, sed occidebat propter homicidium, & adulterium, sed confugit ad pœnitentiam cordis contriti, qui de se scripsit, Dixi, confitebor aduersum me, & tu remisisti impietatem peccati mei. Quæ quidem pœnitentia, & per pœnitentiam remissio peccatorum ad nouum testamentum spectabat. Sic nos Catechumenos grandiores ad pœnitentiam peccatorum suorum hortamur in remissionem per baptismum tribuendam. Sic apostoli prædicabant, dicentes sicut beatus Petrus dixit, Agite pœnitentiam, sed non tribuebatur per eiusmodi baptismum adoptio filiorum, sicut ait Cyrillus Hierosol. in Catechesi secunda de baptismo, neque aperiebatur eis aditus

in

in cœlum tanquàm filii, & hæredibus. Erat itaque ille baptis-  
mus Ioannis quædam catechesis, atque instructio illis accom-  
modata, & præparatio ad baptismum Verbi dei patris ex aqua  
in spiritu sancto, quæ in eo differebat a catechetica pœnitentia  
nostrorum catechumenorum, cum grandiores sunt, & pœ-  
nitentia indigent, quòd ab his adhibenda est pœnitentia in re-  
missionem simul & adoptionem faciendam per baptismum no-  
ui testamenti, illorù vero pœnitentia, ad quam ille baptismus  
Ioannis excitabat, erat in remissionem peccatorum, quæ fie-  
bat per illam ipsam pœnitentiam, cum vera, & non simulata  
erat, sicut idem beatus Ioann. significabat, cum videns mul-  
tos Pharisæorum, & Saducæorum, qui ad baptismum simula-  
ta pœnitentia veniebant, **Q**uis (inquit) demonstravit vobis,  
fugere a ventura ira? quòd perinde erat, quasi diceret, ut ait Didy-  
mus in libro contra Manichæos, **Q**ui recte, & legitime demõ-  
stret, se a peccatis velle recedere, & iram dei effugere, is quidem  
non simulabit pœnitentiam, ut vos facitis, qui cum hypocrisi,  
& simulatione ad baptismum venitis.

Rident Præterea Evangelici oleum mysticum, quod in ba-  
ptismo quoq; adhibetur, blasphemantes suo more quæcunq;  
— ignorant. Sic itaque tradit vnus eorum Cal. Oleum ecclesiasti-  
— cum symbolum dumtaxat esse, nulliusque energix. **Q**uærit  
— deinde ridendo, vnde hauserimus exorcismos olei multo hali-  
— tu calefacti, & multo murmure incantati. & addit, impie men-  
— tiri, qui dicunt, per sacram vnctionem peccata remitti. Nolo  
hæc refellere multis testimoniis veterum patrum, fecerunt hoc  
alii, esse enim graue genus probandi hæc, audisse ea per multos  
testes in ecclesia dei, ex Paul. didicimus. sed tantum commemo-  
rabo de duobus magnis auctoribus, qui a me diu, multumque  
desiderati, & quæsit, nuper ad manus meas venerunt, valde il-  
li quidem idonei, & digni, in quorum ore stet hoc Verbum  
de oleo mystico, & exorcismo eius, ac virtute, item de chrismate.  
Cyrillus ergo explicans in ii. catechesi mystagogica solen-  
nes, & ratas sacri baptismi ceremonias, sic ait, ut flatu sancto-  
rum virorum; & inuocatio nominis dei instar vehementis flā-  
mæ vrunt, & expellunt dæmones, sic (inquit) καὶ τὸ ἐρημισθὲν  
εἶσο ἔλαον ἐπιλήσει θεοῦ καὶ ἐν χεῖ ἀνάμιν τηλικούτων λαμβάνει, ὡς  
οὐ μόνον καὶ οὐ τὰ ἴχνη τῆς ἀμαρτημάτων ἀποκαθαίρειν, ἀλλὰ τὴν ἀορά-  
σις

οὐ τὸ τῆς γεννητοῦ ἐκδιώκειν δυνάμεις. idest, sic oleum hoc exorcizatum  
inuocatione dei, & precatione, vim tantam accipit, ut non solū  
vestigia, & notas peccatorum vrat, & repurget, sed etiam exer-  
citus dæmonum expellat, & exagitet. Sic Cyr. secundum tra-  
ditiones Apost. ante m. cc. annos in ecclesia Hierosolymita-  
na, vnde Verbū domini exiuit, in oleo mystico facti baptismi  
philosophatus est. Calui. vero ab heri, & nudius tertius in his  
philosophatur secundum traditiones Luteri per fallaciam, &  
simulationem quærendi Verbum dei, & per philosophiam il-  
lam, quæ omnia metitur sensu, & quæ oculis subiici non pos-  
sunt, non credit esse. Sic enim ait Cal. Ego præter oleum nihil  
video. Alter testis est Clemens Rom. in vii. lib. τῆς διατάξεως. Be-  
nedicitur (inquit) oleum hoc ab episcopo εἰς ἀφεσιν ἀμαρτιῶν,  
καὶ πρὸς πύξιν δυνάμει, τῆς σαρκισματίας, idest, ad remissionem peccato-  
rum, & ad præparationem baptismi. Sic enim (inquit) inuocat  
deum ingenitum patrem domini nostri Iesu Christi, regem om-  
nis naturæ corporeæ, & spiritualis. hoc addidit, ut admonē-  
ret nos, præpotentē esse, ut iam qui omnem creaturā effecerit,  
& cui omnis natura obediat, ut domino, & omnia moderetur,  
ut rex, credatur, posse etiam tribuere naturæ olei hanc  
gratiam, & vim sanctificandi alias creaturas, idest, nos, ita ut san-  
ctificatum sanctificet, & cum inuocatione dei, & precatione  
possit hæc, quæ sequitur, efficere, precatur enim (ut ait Clem.)  
episcopus olei consecrator, ut sanctificet deus oleum in nomi-  
ne domini Iesu, & tribuat gratiam spiritualem, & vim efficien-  
tem, remissionemque peccatorum, ac præparationem confes-  
sionis baptismi, ut oleo (inquit) vnctus liberetur ab omni im-  
pietate, efficiaturque dignus mysterio baptismi secundum man-  
datum domini. Hæc Clem. quæ quia Cyrill. Hier. per multos  
testos audierat, idest, ex multarum ecclesiarum prædicatione,  
& professione cognouerat, ab apostolis accepta esse, idcirco  
secundam catechesim mystagogicam, in qua de vnctione olei  
in baptismo commemorauit, his verbis conclusit. Rogo vos,  
ut ego alioqui indignus de vobis dicam, diligo vos, quòd sem-  
per mei memores estis, & traditiones, quas tradidi vobis, tene-  
tis, vsurpat Apostoli verba, cuius traditiones docet, ut sciant  
se, qui hanc doctrinam tenere velint, traditiones apostolorum  
tenere velle, ipsi enim commendantes studium obediendi ma-  
gistris

gistris ecclesiarum catholicarum, aiebant, ut Clem. scribit, Horum doctrinae memores custodite nostros sermones Cyr. Hieros. traditiones esse ait, negat Calui. si testimonium hominum accipimus, an non est maius testimonium. Cyr. Hierosolymitani episcopi antiqui, sanctissimi, eruditissimi, quam infanti Calui. nudius tertius natus viderit ecclesia Gen. quae talem magistrum sequitur. Huiusmodi ergo traditionibus qui non vult obedire, & eas tenere, is Verbum dei, quod eas tenere docet, & iubet, non tenet, sed potius verbum Belial, & Satanæ. Multus usus erat olei in cultu veteris legis, sed illud symbolum tantum erat, & nulla umbra gratiae huius, & virtutis effectricis, quae per inuocationem nominis Iesu, & per precationem cum oleo mystico coniuncta est, quod qui negat, rursus Verbum dei negat, illud dico Verbum, quod per Apost. nobis reuelatum est, habuisse scilicet legem umbram tantum futurorum bonorum, id est, spiritualium, non autem ipsam imaginem spiritualium, ut habet lex noua in ecclesiis dei. Quare qui mysticas ceremonias noui testamenti symbolicas tantum esse dicit, hoc est, nudas ab omni gratia spirituali, & virtute effectrice, plane iudaizat, & Verbum dei negat.

Sequitur iam, ut eisdem auctoribus Clemente Rom. & Cyrillo Hieros. pauca ite de chrismate commemoremus, quod plerique etiam Evangelici explodunt, imo blasphemant, ex quibus Cal. est. Cyrillus ergo in iii. Catechesi mystagogica ita commemorat, Postquam Christus ascendit ex aqua, venisse super eum *ὁ ὕψιστος* spiritum sanctum, similiter postquam nos ex aqua sacri baptismi emerimus, dari nobis chrisma, quod sit typus spiritus sancti, quo Christus unctus est, ut Elias prophetauit. Subiungit postea quasi in eum intuens, qui dixit, Videmus oleum, crassum scilicet, & pinguem liquorem, praeterea nihil. Sic enim scripsit Cal. c. xix. *ἀλλ' ὅρα* (inquit) *μη' ὑπονοήσεις τὸ μύρον εἶναι ψιλόν, ὡς πῶρ. ὅτι ὁ ἀρτος τῆς ἐνχαριστίας μετὰ τὸ ἐπικλησίν τῶ ἀγίου πνεύματος, οὐκ ἐπ' αἶτος λιτὸς ἀλλὰ πῶμα χρύσον, οὐτῶ ἐπ' τὸ ἄποιον εἶναι μύρον οὐκ ἐπ' ψιλόν, οὐδὲ ὡς ἀπ' ἐπιτοσίως κοινόν, μετὰ τῆς ἐπικλησίας, ἀλλὰ χρύσον χρύσμα καὶ πνεύματος ἀγίου παρουσίασ, τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐν ὁρμητικόν ἀνόμενον.* Vertamus nos Graeco ad verbum. Sed Caue (inquit) ne suspiceris, unguentum, siue chrisma, quod verbum iam est pro Latino tritum, esse ab omni alia re nudum.

nudum. Ut enim panis Eucharistiae post inuocationem spiritus sancti non amplius est panis simplex, sed corpus Christi, ad hunc modum hoc item chrisma sanctum coniunctum cum inuocatione non est amplius ab omni alio nudum, neque commune, quod vocant, sed est Christi, & spiritus sancti gratia, siue charisma, quo efficimur diuinitatis eius participes. Sed hic petita nobis Cal. ut proferamus Verbum dei, si quicquam aliud nos cum in oleo intueri volumus, quam oleum, ita enim ait. Nos vero Verbum habemus, quod sit in ecclesia catholica sacrum, & mysticum, chrisma, de quo sic Esa. prophetauit, ut idem Cyr. notauit. Et faciet (inquit dominus) omnibus gentibus super montem hunc, montem (inquit) vocat ecclesiam. Sequitur, Bibent vinum, bibent lætitiā, ungentur chrismate. Illud de mysterio cœnæ mysticæ, hoc de mysterio unctiois siue chrismatis dixit. Deinde subiungit Cyr. ut prorsus non dubitemus de hoc chrismate mystico accipiendum esse, addidisse prophetam, trades hæc omnia gentibus, cōsiliū enim domini in omnes gentes. Respondeat igitur nobis Cal. aut alius pro eo Euāgelicus, quod aliud sacrū, & mysticum chrisma habeant omnes omnium gentium ecclesiae, quæ ad fidem vocatæ sunt, præter hoc, quod est in ecclesia catholica Romana? scilicet quod erat ante mille cc. annos in ecclesia Hierosoly. Cui Cyrillus hic magna sanctitatis laude præfuit. Aut igitur teneant Evangelici chrisma, quod habent vocati Iudæi, & Græci secundum dei consiliū in omnes gentes, ut ait propheta, aut negent verbum prophetæ non solum de hoc mysterio chrismatis, sed etiam de mysterio cœnæ, de quo propheta in eodem loco dixit, bibent vinum, bibent lætitiā. nisi propheta maliūt de vino a propola & de cupa in monte ecclesiae bibendo, ut Corinthii post cœnam mysticam, in ecclesia bibebant, ut quod in illis Paul. reprehendit, & in ecclesia fieri vetuit, quod domos haberent ad manducandum, & bibendum, hoc iam propheta nō vetet, imo id tradat omnibus gentibus, & a deo permissum esse prænunciet. Aut si hoc isti non sunt dicturi, reddant causam, cur illud potius de mysterio vini, quam hoc de mysterio unctiois, siue chrismatis accipiendum esse existiment. Aliam profecto reddere non possunt, quam quod facta in ecclesiam Romanam coniuratione, ecclesiis catholicis

repugnare decreuerunt, & Verbum dei, quod est Verbum æquitatis, & obedientiæ, peruertere. Admonet præterea idem Cyr. vnguentū illud, quo Aaron, postquam lauit eum Moyses aqua, ab eodem Moyse iussu dei est vnctus, cum fieret pontifex, a qua vnctione vocatus est Christus, idest, vnctus, symbolum fuisse chrismatis nostri, Item vnguentum, quo pontifex Salomonem vnxit, vt rex fieret, postquam lauit eum in Geon. Sed hæc (inquit Cyr.) typice illis quidem contigerunt, nobis vero vere. Vngi enim vere ab spiritu sancto, initium est nostræ salutis, qui est Christus, ille enim vere est delibatio, & nos massa, quod si delibatio sancta, profecto transibit sanctitas in massam. Hactenus Cyr. Age ergo, si vmbra habebat lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerū, & est hoc Verbum dei, cuius nam rei ceu corporis vmbra erat illa vnctio verus? si vnctionis spiritus sancti, quæramus ab eis rursus, quæ erit huius rei, idest, huius veræ vnctionis imago? Aut enim illa vmbra nullius corporis vmbra fuerit, aut huius rei nulla erit imago, quod est negare Verbum dei. Igitur chrismate, ait Cyr. quod oculis videtur, corpus vngitur, sancto vero spiritu anima sanctificatur. illic imago est, siue forma, hic res est, quæ non videtur, vt iam ex vtroque simul constet hoc mysterium siue sacramentum chrismatis, scilicet ex forma, siue imagine visibili, & ex gratia inuisibili cum eo coniuncta, sicut fit in mysterio baptismi, in quo corpus abluitur aqua munda oculis subiecta, in qua εἰκονικῶς καὶ τῆ μνήσει, per speciem scilicet mergendi, & emergendi similitudo mortis, sepulturæ, & resurrectionis Christi exprimitur, cor vero aspergitur, sicut Apost. ait, a conscientia mala scilicet per spiritum sanctum, qui est aqua viua saliens in vitam æternam, sed non per spiritum solum, sed per spiritum, & sanguinem Christi, & aquam. Sed de baptismo dictum est supra. Reuertamur ad chrisma, siue vnctionem de qua idem auctor subiungit monendi causâ, Seruate hæc incorruptam, & inuiolatam, hæc enim omnia docere poterit, si in vobis manserit, vt paulo ante (inquit) audistis beatum Ioannem multa in vnctione philosophantem. Est enim sancta, & spiritualis, quæ ad incolumitatem corporis, & animæ salutem valet. Hac (inquit) vnctione, siue chrismate vngitur primum frons, quod symbolice significat, fieri hoc chrismate, ne erubescamus,

scamus, & pudeat, idest, vt ego interpretor, ne cōmittamus aliquid, cuius pudeat, & vt reuelata facie gloriæ dei speculemur. Videtur mihi Cyr. interpretatus esse hic, quod beatus Ioannes de vnctione differens subiunxit, Et nunc filioli manete in eo, scilicet chrismate, siue vnctione, de qua proxime dixerat, vnctio, quam accepistis, maneat in vobis, vt cum apparuerit (inquit) fidutiam habeamus, & non confundamur ab eo in aduentu eius, idest, ne nos pudeat eius, quod vnctio mystica frontis designat, & efficit quandiu virtus eius spiritualis a nobis cōseruatur. En, Verbum dei a beato Ioanne scriptum, de mystico chrismate ecclesiastico interpretatus est vetus & grauis auctor, & episcopus Hieros. negat vero Cal. interpretationem, vtri potius ad stipulandum est? Respondet Cal. Verbo dei. En Verbum dei. En, scimus a quo huius Verbi dei interpretationem didicerimus, & in hac doctrina, & dogmate permanent ecclesiæ catholicæ. Euangelici vero neque permanent in iis, quæ ante xl. annos ipsi, & eorum maiores semper didicerant, quæ illis credita erant, neque sciunt, quæ nunc defendunt, a quo illa didicerint. itaque Paulum audire noluerunt in Timotheo nos quoque monentem, cum ait, Tu vero permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens, a quo didiceris. Iam illud quale est, quod Christo detrahi putat Cal. quod chrisma per Christi, & spiritus eius gratiam fiat animæ salus, & baptismo item detrahi, si gratiam baptismi consumet, & perficiat chrisma confirmationis. Sic enim ait ironice, Dei ergo sapientia cœlestis, tota Christi doctrina Christianos inchoat, oleum perficit. Dicam hic, quod sæpissime cogor dicere, hunc neque intellegere, quid loquatur, neque de quo affirmet. Vna enim Christi virtus est, quæ per baptismi sacramentum regenerat, & regenerato per sacramentum chrismatis gratiam roboris spiritualis ad non peccandum addit. Ecquis detrahi dicat de virtute mirabili naturalis seminis genitalis, ex quo ortum capit infans, quod iam editum in lucem alimentum roboret, & perficiat? liceat enim demonstrare hoc exemplo, quæ pertinent ad semen incorruptibile spiritus sancti, quo per baptismum regeneramur, & ad robur spirituale, quod per chrisma mysticum tanquam per alimentū spiritus regenerato accedit. Ab hoc robore dicitur mysterium confirmationis, quam quidem sym-

bolice significat vnctio pectoris, vt induti (inquit) thoracem iustitiæ stemus aduersus insidias, & machinationes diaboli. Vt enim (inquit) dominus post baptismum, & descensum spiritus sancti super eum, egressus debellauit aduersarium, sic nos (inquit) per baptismum sacrum, & mysticum chrisma induti armaturam spiritus sancti stamus contra potestates aduersarias, & eas expugnamus. Neque vero quod in ecclesia nostra ad capiendum robur, & arietandum in satanam, & in carnis concupiscentias, frons tantum vngitur, idcirco, ne hic cauilletur Euangelicus, minus roboris capiemus, minus ve confirmati erimus, quàm quibus frons, & pectus, adde, etiam, aures, & nares vnguntur. Vt in Orientali ecclesia fit, nisi existimant, magis baptizari, qui totus mergitur, quàm cuius caput tantum. Vngi autem aures, ait idem auctor, vt accipiamus aures illas, quæ diuina mysteria audire valeant; de quibus ait Es. Addidit mihi auriculam ad audiendum, & dominus in euang. Qui habet (inquit) aures audiendi, audiat, Deinde vngi nares, vt olfaciamus diuinum vnguentum, ita vt dicere possimus, Christi bonus odor sumus deo in iis, qui salui sunt. An igitur dicere possunt Euangelici inutiles esse huiusmodi ceremonias, aut a mysterio vacuas, aut nouas, & aduentitias, ac peregrinas in ecclesia dei? aut non esse ad scripturam, ad naturam, ad disciplinam accommodatas? Sed de his haftenus.

Nunc vero post nostras de sacro baptismo, ceremoniisque eius solennibus, & mysticis oleo, & chrismate breues obseruationes consequens est, vt ex multis pauca item notemus in magno mysterio sanctæ Eucharistiæ, & Missæ mysticæ ceremoniis contra Sacramentarios, & in primis contra eorum defensionem Cal. si forte det deus cuiuspiam eorum penitentiam ad cognoscendam veritatem. Ac primum recitabo pauca, quæ hic idem magnus auctor Cyr. Hieros. in iiii. Catechesi mystagogica de sancta Eucharistia explicatissime scripsit. Transferam Latine ad verbum, Cum ipse (inquit) pronūciauerit, & dixerit de pane, Hoc est corpus meū, quis iam deinceps dubitarit? item cum idem affirmarit, & dixerit, Hic est sanguis meus, quis vnquam ambiget, non esse sanguinem eius? Aliquando aquam in vinum sanguini propinquum in Cana Galilææ mutauit, & nõ fuerit credibile, mutare vinum in sanguinem? Inuitatus ad nu-

ptias

ptias corporales hoc miraculum inauditum edidit, & non magis confiteamur, dedisse filiis sponli fruendum corpus suum, & sanguinem? ita vt corpus, & sanguinem Christi nos sumere pro constanti, & certissimo habeamus? prebetur enim (inquit) corpus *ὡ τὸ πᾶν ἄρτου*, idest, in specie, siue figura panis. ite prebetur sanguis *ὡ τὸ πᾶν οἴνου*, vt sumpto corpore, & sanguine existas *σώσωμεν*, & *σωθῶμεν*, liceat nobis dicere concorporeni, & consanguinem. Sic enim (inquit) Christū in nobis gestamus, corpore eius, & sanguine in membra nostra receptis. Et paulo post, quasi in Cal. intuens, qui ait, se nihil videre praeter panem, & vinum, *μη πρὸς ἑ ἐν ὡς φίλοις τῶ ἄρτου καὶ τῶ οἴνου, σῶμα ἦν καὶ κίμα κελῶ πῶ διαπολυτῶ τυγχάνει ἀπόφασιν, εἰ ἦν καὶ ἡ κίμα σῶμα ἦν ἕσπερ ἄλλοι, ἀλλ' ἡ πίστις σε βεβαιούτω. μη ἀπὸ τῆς ἡύστατος κρινῆς τὸ πρῶγμα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πίστεως πληροφοροῦ ἀνενδέχσας σώματος καὶ κίματος χρῆσιν κελῶ θωθεῖς.* idest, Ne (inquit) mentem adhibeas quasi pani, & vino nudis, sunt enim hæc corpus, & sanguis, vt dominus pronunciauit. Nam tamen illud tibi sensus suggerit, esse scilicet panem, & vinum nudum, tamen firmet te fides, & ne gustatu rem diiudices, quin potius pro certo, ac comperto habe omni dubitatione relicta, esse tibi impertitum corpus, & sanguinem Christi. Et paulo post, Hæc cū scias (inquit) & pro certo, & explorato habeas, qui videtur esse panis, non esse, sed corpus Christi, item quod videtur vinum, non esse, quæquàm id velit sensus, sed sanguinem Christi, ac de eo prophetam dixisse, panis cor hominis confirmat, firma ipse cor sumpto hoc pane, vt pote spirituali. Item in Catechesi iiii. *ὁ ἄρτος* (inquit) *τῆς εὐχαριστίας μετὰ τῶ ἐπίκλησιν τῶ ἁγίου πνεύματος, οὐκ ἐπ' ἄρτος λῆτος, ἀλλὰ σῶμα χρῆσιν.* panis (inquit) Eucharistiæ post inuocationem sancti spiritus non amplius est panis nudus, & simplex, sed corpus Christi. Itaq; ecclesia Hierosolymitana, vnde iuxta prophetiam Esa. exiuit lex, & Verbum domini, fere ex vocatis Iudæis collecta sic illis temporibus apostolorum vicinis sentiebat non Iudaice, aut Capharnaice, vt synagogæ Sacramentariorum. Sic quoque senserat, docuerat & sentiendum esse statuerat sacra, & magna Synodus Nic. non multis annis ante hūc Cyr. Hieros. habita. Recitabo sanctionem Græcè *ἐκ τῆς διατυπώσεων ἐκκλησιαστικῶν Nic. conc. quæ extant inter fragmenta a-*

ξος



ξῆς μὴ τῷ προκειμένῳ ἀρῶ καὶ τῷ προκειμένῳ παπεισῶς προσέχων, ἀλλ' ὑπάρχοντες ἡμεῖς τῶν διανοῶν, τῇ κρίσει κοινωμένοι κείνου ὡς τῆς ἰδίας ἐκείνης ὑπαρχούσης τὸν ἀμὸν τῷ θεῷ τὸν ἀίροντα τῶ ἀμαρτῶν τῷ κωσμον ἀδύτως ἕκαστος ἰδίῳ ἰδίῳ συνόμνον, καὶ τὸ τίμιον αὐτῷ σώμα, καὶ αἷμα ἀλλήτως λαμβάνοντες ἡμῶς πιστεύειν ἵππῳ εἶναι τὰ τῆς ἡμετέρας σῶμα πλάσ, καὶ ἀκασίας σῶμα σύμβολα. Vertamus e Græco ad verbū. In diuina, inquit, mensa (altare dicit) ne demisse, & abiecte intendamus considerationem in panem, & calicem coram posita, scilicet hoc significat, quod apertius, & explanatius Cyrill. Hierosol. dixit, ne intendas considerationem tanquam in nudum panem, & nudum vinum, quod est demisse, & humiliter ista considerare, Quin potius (inquit Synodus) cogitatione nostra sursum erecta, intelligamus fide, positum esse in sacra illa mensa agnum dei, qui tollit peccata mundi, hoc fortasse male intelligendo, poterat utcumque Calu. more suo accommodate ad suū dogma, idest, peruerse interpretari, nisi sacra Synodus diuinitus cauisset adiungendo, qui sine maculatione a sacerdotibus immolatur. ac pretiosum eius corpus, & sanguinem vere sumendo credamus esse hæc nostræ salutis, ac resurrectionis symbola. Symbola nostræ resurrectionis vocat, quia, ut hoc obiter notemus, sicut Christus mortuus est, & resurrexit, & iam non moritur, & mors ei non dominabitur amplius, sic qui hūc panem vitæ comedit, resuscitabit eum dominus in nouissimo die, ut idem promisit. In hanc sanctionem dogmaticam synodi Nicenæ cum nescio quo casu Calui. ut videtur, incidisset, ratus se arcem tenere ad dogma suum defendendum, si vel solum de synodo Nic. commemorasset, partim non aduertens, quod legerat, partim dissimulans, quæ aduersari videbantur, recitauit quod sibi commodum visum est, de cetero securus, sed ut discipuli eius magistrū in furto, & mendacio deprehensum videāt, si sic forte pudeat sequi eum, recitemus illius verba ex. c. xviii. art. xxxiii. Quid ergo (inquit) superstitiosum cultum negabimus, cum sese humiliter coram pane prosternunt? ut Christū illic adorent? subiungit deinde, Huic malo proculdubio voluit obuiare Nic. synodus, cum vetuit nos, humiliter intentos esse ad proposita symbola. Hæc Calu. cetera reticuit, quo consilio interrogent discipuli, ut cum magister nihil ad respondendum habuerit, damnatum se ostendat tum proprio iudicio, quod est

est commune omnium hæreticorum, tum iudicio grauissimo Nic. synodi, cui tantam auctoritatem tribuere voluit, ut contra nos testem citaret. citavit ergo in caput suum, & ut forex, iudicio sui pereat, dedit enim nobis occasionem quærendi, de quo indicauit. Gratias deo, qui comprehendit sapientes in astutia sua. Et audet, si discipulis eius placet, obiicere nobis paulo ante idem crimen falsitatis, sic enim ait, ut valde mire r tantam esse impudentiam in aduersariis (nos dicit) qui mutilatas quasdam eius sententias, (de Aug. loquitur) obiicere nobis audent. Sed ille elegans auctor, & veridicus nullas recitauit. pepercit, credo, pudori nostro homo impudentis. cuius impudentiam nos minime miramur, ut se nostram mirari dicit, idest, suam, quam nobiscum callide communicare vult, quid enim non audeat, qui ad voluntatem diaboli captus tenetur? Sed utinam eū aliquando, si viuus est, pudeat, aut pudeat saltem discipulos tantæ impudentis, & tam falsi magistri, qui per philosophiam, & inanem fallaciam decipit secundum elementa mundi, & non secundum Christum de hoc mysterio docens, cum tradit artic. xxii. — quasi ratam sententiam philosophorum huius mundi ponens, — scilicet cauendum esse, nequid eius corpori (de sancta Eucharistia loquitur) affigatur naturæ humanæ minus consentaneū, — quod fit (inquit) cum infinitum esse dicitur, vel in pluribus simul locis ponitur. Et cap. xxiii. Atqui hæc, (inquit) est propria — corporis veritas, ut spatium contineatur, ut suis dimensionibus — constet, ut suam faciem habeat. & illud. c. xxvi. aufer palpari, & — videri, & verum corpus esse desinet. Annon hoc est, docere de — Christo glorioso secundum elementa mundi, & philosophari secundum sensum carnis de spiritualibus? idest, decipere per philosophiam, & inanem fallaciam? Neget igitur Cal. Christū esse deum, quia secundum philosophiam sæculi huius diuinitatem, quæ, sicut Apost. ait, ignis consumens est, & infirmam, ac debilem humanitatem simul esse, impossibile est lege contrariorum. ut Clemens Rom. notauit in definitionibus, quas Anastasius Antiochenus collegit. Sed quia mihi non est nunc propositum contra sacramentarios longo sermone de scripturis sanctis disputare, facio id opere proprio, quod in manibus est, contra Caluini eorum patroni pessimi philosophiæ de corpore Christi, paucis agam, Dicat igitur mihi is, Cum multi audien-

audientes ex discipulis Christi dixerunt, Durus est hic sermo, & quis poterit audire eum? Cogitarant enim, ut ait Cyr. Hieros. σαρκωφαγίαν, id est, esum vulgarem, & communem carnis, non enim dixit τὴν σαρκωφαγίαν, sed αὐθιγὸς σαρκωφαγίαν, hanc scilicet, vel illam, vel aliam, hoc est communem, dominus autem loquebatur de cœlesti, & spiritali sarcophagia, quorsum (inquam) dominus, cum sic discipuli scandalizarentur, respondit, Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius? scilicet admonuit ad confirmandam fidem mysterii huius, & ad redarguendam incredulitatem Sacramentarium, qui dicunt, ut illi, durus est sermo hic, & quis poterit audire eum? admonuit (inquam) de ascensu suo in cœlos, cum nubes suscepit eum ab oculis eorum, & videntibus apostolis est eleuatus in cœlum, significans scilicet, ut tunc obiecta fuit nubes oculis spectantium, alioqui non dixisset, suscepit eum ab oculis eorum, sic nunc loqui se de carne sua edenda, obiecta oculis specie panis cibi cōmunis, quem dominus largitur per imbres, quos nubes in aere coacta effundit, sicut de eo dixit Paul. in actis Apost. de cœlo dans pluias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia & ut tunc corpus illud virtute propria, id est, diuina præpotenti ascendebat, & libere per cœlum penetrabat, eadem virtute futurum esse in figura, siue specie, & paruitate panis corpus suum, de quo edendo loqueretur. neque enim minus miraculum fuit illud, quàm sit hoc. Ita ut qui ascensum Christi in cœlos vere credit, & corpus Christi in mysterio panis, & vini per virtutē eius esse credat, & qui hoc non credit, idem neque ascensum eius in cœlum vere credat. Idcirco hunc ascensum in cœlos, cuius fides fidem huius sacramenti mirabiliter attestatur, ut dominus admonuit, omnes ecclesiæ catholicæ solenni eleuatione sanctæ Eucharistiæ in Missa, ut ab apostolis acceperunt, representant, & profitentur. Et ut is, qui ascensum Christi in cœlos cogitet carnaliter, id est, intendens considerationem in ea tantum, quæ sunt propria siue naturæ humanæ nondum spiritalis, sed physicæ, & animalis, ut Apost. loquitur, siue etiam factæ iam spiritalis, solitariæ tamē, & non simul intendens in ea quæ sunt propria virtutis diuinæ, neuter horum ascensum corporis Christi in cœlos credat, quia nō spiritaliter cogitet ascensum, ut possit, fide

fit, fide intelligere, Caro enim id est, natura corporea nihil prodest ad sic ascendendum, sed spiritus, id est, diuinitas, sic qui int̄dat ψιλῶς, id est, nude in proprietates carnis, & naturæ corporeæ etiam spiritalis factæ, & iam immortalis, is non potest credere hoc mysterium sanctæ Eucharistiæ. Caro enim nihil prodest, neque adiuuat ad hoc credendum, imo obsistit, qui autem considerationem intendit in spiritum, id est, simul etiam in diuinam naturam cum corpore unitam, hic est, qui dicere potest cum beato Petro, ad quem ibimus? quasi diceret, nunquid ibimus ad Calu. aut alios sacramentarios, quibus sermo de carne Christi edenda durus videatur? Domine verba vitæ habes, & nos credimus, & cognouimus, quia tu es Christus filius dei. Iam cum obiicitur sacramentariis ingressus Christi Ianuis Clausis, ut sic sacramentum hoc credant, respondet Cal. eorū patronus, verum, sed ingressus (inquit) corporis veritatem discipulis approbavit, videte (ait) quia spiritus carnem, & ossa nō habent, sicut me videtis habere. Deinde subiungit, En, gloriosum Christi corpus verum esse probatur, quia palpari, & videri potest. ergo dubitet Cal. utrū in cœlo sit gloriosum Christi corpus verū, an euauerit ascendendo liquefactum fortassis ardore solis, ut isti blasphemus cōuenit somniare, quia scilicet nō sit in cœlo probatum palpando, an sit ibi verum corpus. Sed attendamus, quod dominus respondit Magdalenæ, cum voluit eum tangere post resurrectionem, Noli me (inquit) tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum. Volebat illa quidem, attrectando tanquam mortalem, experiri qualitates corporis humani physici, & animalis, Dominus vero ut mulierem humiliter, & abiecte de Christo glorioso cogitantem excitaret ad altiolem cogitationem gloria corporis sui dignam, memoriā iniecit ascensus in cœlum ad patrem suum, simul significans post ascensum in cœlos tangendum, & tractandum esse suum corpus spiritaliter in sacramento scilicet sanctæ Eucharistiæ. ibi enim sacerdotes Christum attrectamus, & osculamur, sicut ecclesia sponsa petit, cum ait, osculetur me osculo oris sui. Sic enim Theodoritus, ne sine auctore loquar, in cōment. Cant. interpretatus est, interpretemur nos Latine. Neque vero, inquit, offendi quis debet verbo osculi, siquidem in ipso mysterii tempore membra sponsi prendimus, osculamur, & ample-

Et mur, & veluti sponsali coniunctione cum eo copulamur. Hæc Theod. Per hoc igitur magnū mysterium veri cibi, quo Christus ecclesiam *ἐσθίου*, idest, per se ipsum, & vt ita dicam, immediate nutrit, & fouet, vt sponsus sponsam, efficiamur cum eo in carnem vnā, quæ est summa vnio, quam idem dominus fieri significat, cum ait, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Quia enim in phycis non potest esse maior coniunctio, neque animantibus conuenientior, quàm sit alimenti cum iis, qui illud capiunt, & quo solo iidem crescunt, & vnde multiplicantur, item quia in vita communi *κατὰ τὴν διακονίαν συζυγῶν*, idest, secundum affectum animorum non potest esse maior copulatio quàm viri, & vxoris in vnā carnem, idcirco sub typo, imagine, symbolo, & specie corporalis cibi, (idem enim dico pluribus verbis) in sacramento veri cibi cœlestis, & mystici coniugii tradita est nobis summa vnio cum deo, quam efficit sacra communio corporis, & sanguinis Christi. Vnde Paul. explanans anagogice, quod scriptura de coniugio dixerat, & erunt duo in carnem vnā, Sacramentum (inquit) hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in ecclesia, quam scilicet nutrit, & fouet, sicut idem Apost. proxime dixerat, hoc. n. illic repetendum erat *ἅπλοιοι*. Nemo autem est, qui nesciat, esse proprium alimenti nutrire, quod quidem sanctæ Eucharistiæ conuenit. Non enim est aliud sacramentum magnum, quo tanquam alimento vero nutriamur, & Christus, ac nos in carnem vnā efficiamur, præter hoc. Quare quod Theodorus dixit, sponsali coniunctione nos cum Christo in ipso mysterii tempore copulari, plane interpretatur, quod Apostol. obscurius, vt solet cetera, de hoc magno sacramento sanctæ Eucharistiæ ad Eph. scripsit. Imo vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum, magnus quoque Methodius, & idem Martyr in Symposio decem virginum, cuius meminit Hieron. & apud nos extat, eundem locum Apost. de eodem magno sacramento communionis corporis, & sanguinis, sic interpretatus est, vt nos totidem verbis transferamus. Hac ratione (inquit) impletur illud, Crescite, & multiplicamini, aucta quotidie ecclesia per congressum, & communionem verbi ad huc descendens ad nos secundum passionis commemorationem, quæ in hoc mysterio fit. Deinde subiun-

git, Non enim potest ecclesia concipere credentes, eosque per regenerationis lauacrum regenerare, nisi propter eisdem Christus seipsum secundum commemorationem passionis exinanens, vt capi possit, ac rursus secundum commemorationem de cœlo descendens moriatur, (non quidem vere, apage. Sed secundum, inquit, commemorationem) & adhæreat vxori suæ, idest, ecclesiæ, quæ ex virtute lateris noui Adæ dormientis soporem mortis ædificata est, tanquam altera Eua, facta iam mater omnium viuentium per fidem. Hæc beatus martyr Methodius, cuius quanta sit auctoritas, & nomen, ac vetustas, notum est. Qui igitur Christum in mysterio negat, sicut synagoga Sacramentariorum, Verbum dei negat, negat enim magnum sacramentum, quo tanquã vero alimẽto digne gustato ecclesia, sicut apostoli tradiderunt, vere nutritur, & crescit in salutem, item negat, Christum sponsum esse ecclesiæ, fierique cum eo animas ecclesiæ suæ sanctæ in vnā carnem, hoc enim non fit, nisi per magnum Sacramentum mystici, & spiritualis coniugii, quod vera, & vt ita dicam, reali communionem veri corporis, & sanguinis Christi consumatur. Illud quoque obiter obseruandum est, quod Apost. vocauit hic magnum Sacramentum, vocasse in epist. ad Tim. i. magnum pietatis Sacramentum, postquam præcepit Timotheo de diaconis, qui vt Clemes ait, cum metu, & reuerentia huic magno mysterio, siue sacramento ministrare debent. quod ipsum vocasse item paulo ante mysterium fidei adiuncto articulo, qui hoc loco magnitudinem, & excellentiam eius mysterii denotat, testis est ecclesia catholica, quæ per vniuersum orbem ab initio, vt ab apostolis accepit, hoc verbum mysticæ benedictioni Calicis semper adhibet. Mysterium vero fidei vocauit, quod inter cetera mysteria, siue Sacramenta hoc in primis fidem requirat ad intelligendum, quod ex omnibus, inquam, Sacramentis in hoc potissimum opus sit non infirmari fide, vt de Abraam scriptum est, sed potius ad exemplum illius confortari fide, & dare gloriam deo, credendo posse cum facere, quæcunque voluit, vt scilicet sit in eo ipso Sacramento Christus *ὁμοιωθῆς*, qui in eo *ἁγιασθῆς* sanctificet. Idcirco dominus cum vellet de hoc mysterio in euang. Ioannis disserere, exordium cœpit a fide, Qui credit, inquit, in me, habet vitam æternam, ego sum panis vitæ. Et rur-

sus post longum sermonem de hoc Sacramento habitum, sed sunt (inquit) ex vobis, qui non credunt. Tales sunt Sacramentarii *σπευδόμενοι*, quibus non secundum spiritum, sed secundum carnem, ut illis, in hoc mysterio magno philosophari placet. Hinc Paul. in epist. ad Hebr. hortatur accedere cum plenitudine fidei ad hoc sacramentum magnum, quod in substantia est Christus, idem sacerdos magnus super domum dei, & idem hostia. de quo loco dicam paulo post. Respondeant igitur nunc Sacramentarii, quod nam est istud magnum sacramentum, quod assumptum est in gloria, ut hic ait Paul. id est, quod ascendit in cælum, non dico, *εικονικώς*, sed *ουσιωδώς*, id est, non in typo, & imagine, & ut theologi scholastici loquuntur, Sacramentaliter, sed in substantia? quod inquam, est, nisi hoc, magnum sacramentum corporis, & sanguinis Christi, quod est secundum idioma sermonis Hebraici sacramentum sacramentorum, & ut diuinus Dionys. ait, *κατεπιπέλασεν*, Respondeant rursus, quod nã sit magnum sacramentum, quod manifestatum est in carne, sic enim legitur in Latinis codicibus, ut Ambrosius quoque legit, & interpretatur melius, quàm in quibusdam Græcis, quos Hilarius secutus est in iii. de Trin. Deus manifestatus est in carne, neque enim si sic legamus, quod sequitur, Iustificatus est in spiritu, deo conuenit, quod, inquam, est magnum sacramentum, quod manifestatum est in carne, nisi sacramentum corporis, & sanguinis? de quo dominus dixit ante mortem carnis suæ, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, & Hic sanguis meus novi testamenti, qui pro vobis effundetur. Quod enim in hoc sacramento sit verum corpus, & verus sanguis Iesu Christi saluatoris nostri, ut dominus ante mortem suam instituit, in passione, & morte eiusdem consecuta ostensum est. Hoc significat, manifestatum esse sacramentum istud magnum in carne. Simile est, quod beatus Petrus dixit in actis apost. de Christo, virum ostensum in vobis signis, & prodigiis, &c. Virum enim dixit, Ut carnem, siue humanitatem eius notaret, ut magnus quoque Athan. obseruauit, Veritatem vero carnis probauit subiungens statim mortem eius, Hunc, inquit, affligentes interemistis, & subiecit statim resurrectionem inquires, Quem suscitauit deus, &c. Similiter hoc loco Paul. statim post mortem subiungit resurrectionem, inquires de eodem sacramento magno

igno corporis scilicet & sanguinis, quod est Christus, quod iustificatum est in spiritu, tunc scilicet, cum Christus resurrexit, quod quidem ei debebatur propter spiritum diuinitatis inhabitantis, per quam impossibile erat, ut beatus Petrus ait, teneri eum a morte. De utroque, id est, de morte & resurrectione Christi dixit Petrus, mortificatus quidem carne, viuificatus autem spiritu. Imitatus itaque est Apost. Esaiam prophetam, qui de resurrectione Christi dixit, postquam de passione, & morte eius prophetarat, Et vult dominus in manu eius auferre dolorem animæ eius, ostendere ei lucem, gloriam resurrectionis dicit, & plasmare intelligentia, plasmationem sapientem vocat illam mirabilem resurrectionem Iesu Christi, quæ fuit quædam eius generatio, & natiuitas, ut ait scriptura sancta Paulo apostolo interprete, cum ait in act. apost. resuscitans Iesum, sicut in Psal. ii. scriptum est, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Prosequitur Esaias resurrectionem subiungens, Iustificare iustum bene seruientem multis, sic enim est apud lxx. hæc est iustificatio Christi in spiritu, quam Paul. hoc loco dicit, id est, resurrectio in spiritu, hoc est per diuinitatem Christi iuste facta, sicut idem Esa. significauit, cum ait, & vult dñs in manu eius auferre dolorem animæ eius. Ab iis vero qui hæc in epist. Pauli ad Tim. non de morte, & resurrectione, sed aliter interpretanda esse existimarunt, hoc solum quæram, quomodo in hoc magno sacramento probabile videatur, meminisse Apostolum aduentus Christi, & quod apparuit angelis, & prædicationis, & ascensus in cælum, & non mortis, neque resurrectionis? Sed prosequamur locum, sequitur enim. Apparuit angelis, per nos namque factum est, ut angeli Christi humanitatem, & totum mysterium redemptionis nostræ in terra dispensatum cognoscerent, sicut scriptum est de eo, ut innotescat, inquit, principatibus, & potestatibus in cælestibus per ecclesiam multiformis sapientia dei, sequitur, Prædicatum est gentibus, creditum in mundo, assumptum est in gloria. Hæc sunt, quæ ecclesia catholica de isto magno sacramento *πιστεύειν*, id est, de Christo ipso sub typo mystico, & imagine in sacra Missa *εὐαγγελίζεσθαι* in dei cultum & propitiationem, ut ab apostolis accepit, repræsentat, mortem diuisione hostiæ, resurrectionem copulatione rursus duarum partium hostiæ, apparuisse angelis, & hominibus in carne ostensione eiusdem hostiæ, prædicationem recitatione lectionis apostolica,

licæ, & euangelicæ, fidem habitam recitatione symboli, ascensum in coelos item eleuatione hostiæ. Denique hæc sacramentum corporis, & sanguinis est illud sacramentum, quod idem Apost. in epist. ad Col. affirmat esse Christum in nobis, sicut idem dominus ait, qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo, & esse spem gloriæ nostræ, sicut idem dominus promittit carnem eius digne manducati, resuscitabo eum in nouissimo die, item absconditum fuisse a sæculis, in eo enim est tota virtus œconomiae in terris administratæ ad redemptionem nostram, quæ ante constitutionem mundi prouisa, & decreta erat. dicit præterea factum se ministrum ecclesiæ, vt Verbo dei, & huic sacramento ministret, vt scilicet prædicando, monendo, docendo laboret, vt exhibeat omnem hominem perfectum in Christo, quod quidem fit per communionem veri corporis, & sanguinis Christi digne sumptam, quod tunc fit, vt tradit diuinus Dionys. cum vitam eius, cuius carnem manducamus, imitamur. In hoc sacramento ait ibidem Apostol. promissas esse gentibus diuitias, quæ diuitiæ quales, quantæque sint, ii cognoscunt. qui digne communicant, quos vocat sanctos. Hoc vero de diuitiis promissis gentibus in hoc sacramento probare possem ex pluribus prophetiis, nisi in aliud tempus referuarẽ. Satis sit nunc illa prophetia Es. de Tyro, Et erit, inquit, post lxx. annos visitationem faciet deus Tyri, & iterum restituetur in pristinum, æquale tempus præscripsit deus vastitati opulentissimæ vrbis Tyri, & seruituti Babylonice Iudæorum, itaque postquam Cyrus Persas, Medos & Babylonios cepit, & Chaldæorum regionem depopulatus est, Iudæos liberauit, & in patriam restituit, Tyrus quoque, quam iidem Babylonii deuastarant, cum Iudæam euerterunt, in pristinum statum rediit, quæ prophetia vt credibilior esset, adiunxit propheta more suo ἐκ τῆς προνοίας, id est, ex superabundanti, vt ita dicam, aliam prophetiam longe excellentiorem de spiritali instauratione Tyri, hoc est de conuersione eius ab idolatria ad dei cultum, vt cum hoc, quod longe maius, & admirabilius erat, credidissent, iam quod minus erat, facilius crederent. Sicut propheta cū instauratione terrenæ Hierusalem prophetiam de instauratione eius spiritali eadem ratione coniungere solent. Ergo postquam dixit propheta de Tyro, Et iterum

iterum restituetur in pristinum, & erit emporium omnibus regnis terræ, subiungit deinde, Et erunt negotiatio eius, & merces sanctificatæ domine, quæ est plane prophetia de futura conuersione Tyriorum ad fidem, cū ædificaturi erant templa deo, & ex mercatura, qua ceteris gentibus præstabant, merces consecraturi templis, & eorum ministris, vnde subiungit, Merces sanctificatæ domino non ipsis, sed iis, qui coram domino habitant, congregabitur. Sequitur deinde, Omnis negotiatio eius, vt comedant, & bibant, & impleatur in saturitate, memoriale eius coram domino. sic enim est apud lxx. Quod quidem spiritaliter intelligendum esse de vero cibo, & potu non corruptibili, sed incorruptibili, satis ipsa verborum, & sententiarum consequentia declarat. Qui enim dixerat paulo ante, Et erunt negotiatio eius, & merces domino sanctificatæ, cum deinde subiiciat, Omnis negotiatio eius, vt comedant, & bibant, profecto de aliquo esu, & potu sanctificante loquatur, necesse est, esca enim communis per se scilicet non commendat nos deo, sicut Apost. ait, neque enim si manducauerimus, abundabimus, neque si non manducauerimus, deficiemus. Quod si omnis illa negotiatio, & merces, vt ait propheta, sanctificatæ sunt deo & rursus omnis illa negotiatio versatur in cibo, & potu, consequens est, vt de cibo, & potu sanctificatis, atque oblati deo loquatur, id est, de cibo, & potu mysticis corporis, & sanguinis Iesu Christi. quod magis adhuc declarat propheta subiungens, Et implebitur in saturitatem, is enim vere, ac plene saturatur, qui non esurit amplius, qui habet, inquam, vitam æternam, sicut dominus vtrumque promisit huiusmodi cibum vitæ manducanti. Rursus quod sequitur, magis adhuc declarat, de hoc cibo & potu mystico loqui prophetam, Memoriale, inquit, eius coram domino. Sic enim dominus dixit, Hoc facite in meam commemorationem. Huc igitur tendit, & dirigitur omne studium vitæ Christianæ, omnisque illa spiritalis negotiatio, quam dominus seruis suis mandauit, interim dum venit, scilicet vt de pane isto, qui est Christus in nobis, digne edamus, mortificando, sicut Apostol. ait, membra nostra, quæ sunt super terram. Hi enim sunt, qui digne manducando, vere annunciant mortem domini, donec veniat, sicut dominus præcepit. Diuitiæ igitur promissæ gentibus sunt in sacramento, quod

quod est, sicut Apostolus ait, Christus in nobis, spes gloriæ nostræ, in quo sunt omnes thesauri absconditi, in sacramento, inquam, veri corporis, & sanguinis sub typo, & specie panis, & vini. Hactenus de his locis Apostoli. Reuertor tandem ad illum locum sponsæ in Cant. quem Theod. de hoc sacramento, ut dixi, interpretatus est, & quem nos cum loco epistolæ Pauli ad Eph. contulimus, unde iam longius quàm putaram, recesserã, dum alius locus ex alio necitur in tanta de hoc sacramento scripturarum copia, & concentu, ac colligatione. Cum sacramento igitur mystici coniugii, quod communionem corporis, & sanguinis Iesu Christi, ut dixi, consumatur, & cum osculo mystico oris sponsi mirifice congruit secundum scripturam, & naturam, quod statim sequitur, Meliora sunt vbera tua vino. Ut enim corpus Christi in mysterio tum propter typum, siue speciem panis, quo tegitur, panis dicitur, tum quia confirmat cor hominis iuxta prophetiam Dauid, ut panis cibarius vires corporis, sic etiam quia lac habet vim *ωφέμω*, ut ait Dionysius, id est, vim augendi, Eucharistia dicitur symbolice lac rationale, sicut beatus Petrus vocauit, eo enim crescimus in salutem, sicut idem statim ait, qui continuo subiunxit illud prophetæ, Gustate, & videte, quod diuinus Dionysius de sancta Eucharistia interpretatus est in Cap. de communionem. Item Cyrillus Hierosolym. describens in v. Catechesi, quæ in celebratione solenni huius mystici sacrificii fieri, & cani solent, Postea (inquit) auditis prophetam cum cantu hortantem ad communionem, sanctorum mysteriorum, Gustate, inquit, & videte, quàm bonus dominus. Deinde subiungit, ne permittatis iudicium gutturi corporis, sed fidei ab omni dubitatione vacuæ. Cum enim gustatis, non panem, & vinum gustatis, sed corpus Christi in typo, siue specie scilicet panis. Sicut idem in iiii. Catechesi scripsit. Hic vero, ut hoc quoque obiter animaduertamus, qui existimant, referendum esse istud lac rationale, quod Petrus dixit, ad doctrinam, ut est scripturæ consuetudo, cogitet mihi, quomodo quadret Petro, hortari ad concupiscendum doctrinam imperfectam, id est, imperfectis, & rudibus congruentem, quæ lac ab Apostolo vocari solet, omnis enim (inquit) qui lactis est particeps, expertus est sermonis iustitiæ, ut si Petrus diceret, concupiscite elementa exordii sermonum dei. hæc est enim doctrina

ad

ad paruulos accommodata. Rursus mihi cogitet, quid opus sit baptizatis, deponere omnem malitiam, & omnem dolum, simulationes, & inuidias, & omnes detractiones ad concupiscendum istud lac doctrinæ. An non admittimus ad audiendam doctrinam Catechumenos, imo infideles, nedum baptizatos peccatores? quomodo hæc quadrant? illa igitur notauit beatus Petrus quæ ad digne manducandum deponi debent examinata conscientia, sicut Apostolus ait, probet autem se ipsum homo, & sic de pane illo, cœlesti scilicet & de lacte illo rationali, & viuo edat. Illud quoque obiter hic obseruandum est, inscriptionem illius psalmi, in quo scriptum est, quod de sancta Eucharistia beatus Petrus, & veteres patres beatum Petrum secuti interpretati sunt, Gustate, & videte, quàm suavis dominus, mirabiliter quadrare huic magno mysterio, ut iam ex inscriptione, & ex illo versiculo plane intelligamus de hoc sacramento, siue mysterio prophetaisse Dauid in eo psalmo. Dauid (inquit) cum immutauit vultum suum coram Achimelech, & dimisit eum, & abiit. Scilicet fuit Dauid vultu immutato, quod ei quidem in figura contigit, typus Christi veri regis sub humili, & abiecta specie panis, & vini. illic Dauid non videbatur esse rex, sed amens, quia collabebatur, inquit, inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ, defluebantque saliuæ eius in barbam, hic similiter in mysterio non videtur sensui, esse ibi Christus rex gloriæ, quia collabitur inter manus sacerdotum, & impingit in ostium oris, & defluat saliuæ sumentis in eum. Unde sicut Achis, siue Achimelech dimisit eum, & abiit, sic Sacramentarii noui Achitæ dimiserunt eum, & recessit ab eis. Itaque Christum non habent, quia eum in sacramento velata facie, & vultu immutato tanquam amentem eiecerunt noui Achitæ, qui relicto Verbo Christi, qui aperte ait, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, sibi credi volunt, quia ipsi affirmant iuxta interpretationem verbi, Achis, declarat enim, utique, siue, profecto. Ut nuper infelix Vergerius in libello, quem italice tacito auctore ad quandam Venetam monacham scripsit, ita est, creditis mihi (inquit) domina, non est nisi panis. Quod si omnia, ut Apostolus ait, in figura cõtingebant illis, dicat Cal. aut alius sacramentarius, cuius fuit typus Dauid vultu immutato? profecto nõ dicent, fuisse Christi tunc, cum transfiguratus est, & re-

Qq

splenduit



splenduit facies eius, sicut Sol, neque cum in eum conueniebat, quod prophetauit Es. inquit, Vidimus eum, & nō erat aspectus, & desiderauimus eum despectum, & nouissimum virorū, tunc enim non est dimissus, & abiit iuxta inscriptionem psalmi; & historiam, sed potius occisus est, vt paulo post prophetauit idem Esa. Hæc hæctenus libenter obseruauimus, & inter se contulimus, vt si forte possem excitare quempiam ex Sacramentariis istis ad scrutandas, conferendasque scripturas, quarum est, veteris, dico, cū nouo testamento mirabilis in hoc sacramento concordia secundum doctrinam apostolicam omnibus ecclesiis traditam, & in eis ab initio vsque in hodiernum diem prædicatam, & cultam. Ait præterea Cal. art. xx. scripturam, vbi de nostra cum Christo participatione loquitur, vim eius vnuerfam ad spiritum referre, id autem vt probaret, pro multis (inquit) vnus locus sufficiet, Paul. ad Ro. cap. viii. Christum non aliter in nobis, quàm per spiritum suum inhabitare differit, vt licet huiusmodi habitatione spiritus non tollatur, vt ipse ait, communio carnis, & sanguinis, quæ fit ab vno spiritu, tamen tollatur habitatio Christi in nobis secundum carnem. Sed quæramus ab eo, quomodo ait dominus per prophetam Ez. loquens de nouo testamento, Et Dauid seruus meus princeps eorum in perpetuum, sic enim vocat Christum secundum consuetudinē veteris scripturæ, quæ nominibus maiorum vocare solet posteros eorum, vt veteres obseruarunt, sequitur, & percutiam illis fœdus pacis, scilicet factum est hoc per Christum, ipse enim, sicut Apost. ait, est pax nostra, qui fecit vtraque; vnum, & pacificauit omnia, siue quæ in cœlis, siue quæ in terra. Sequitur, & fundabo eos, & multiplicabo eos, hoc fit per lauacrum regenerationis, quod est initium, & fundamentum nouæ creaturæ. Sequitur, Et dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum, Clarius interpretati sunt lxx. Et ponā sancta mea in medio eorum in perpetuum. Sancta vocat propheta secundū consuetudinē scripturæ corpus Christi, sicut Paul. interpretatus est in actis Apost. cum ait, Quod autem scitauit eum a mortuis non amplius reuersurum in corruptionem, ita dixit, quia dabo vobis sancta Dauid fidelia, ideoque & alias dicit, non dabis, sanctum tuum videre corruptionem, itaque carnem Christi vocauit Es. sancta, prophetans de resurrectione

restitutione eius interprete Paulo. Vnde sumptum est, vt in Missa Græcorum antequam sacerdos communicet, diaconus dicat clara voce, sancta sanctis, admonens omnes de probatione conscientiæ ad dignè manducandum. Quod autem addidit, in perpetuum, hoc est quod Christus promisit, fore se nobiscum vsque ad consumationem sæculi. Semper enim futurum est in ecclesia hoc mysterium, quo ad veniat Antichristus, cum iuxta prophetiam Danielis modico tempore auferetur iuge sacrificium, & breui postea restituetur. Reuertamur ad Ez. qui ad confirmationem promissionis de præsentia corporis Christi apud nos subiungit iterum, Et erit tabernaculum meum in eis, & ero eis deus, & ipsi erunt mihi populus. Tabernaculum vocat corpus Christi, in quo habitauit plenitudo diuinitatis, & in quo tanquam in tabernaculo nos manemus, cum digne sumimus, & ille in nobis, sicut idem dominus dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo. Quod vero hic corpus Christi tabernaculum vocet scriptura conuenienter antecedentibus, intelligi quoque potest ex eodem Apost. qui interpretans in act. apost. prophetiam Amos de resurrectione corporis Christi, & de vocatione gentium post resurrectionem, Viri (inquit) fratres, Simon narrauit, quemadmodum primum deus visitauit sumere ex gentibus populum nomini suo, & huic concordant verba prophetarum, sicut scriptum est, Post hæc reuertar, & ædificabo tabernaculū Dauid, quod decedit, hæc est resurrectio corporis Christi, & diruta eius reædificabo, diruta eius vocat, quas propheta Esaias vocauit hæreditates dissipatas, cum ait, Dedi te in fœdus populi, vt possideres hæreditates dissipatas, & dices iis, qui vincti sunt, exite. Deinde subiungit propheta Amos de vocatione gentium, vt requirant (inquit) ceteri hominum dominum, & omnes gentes, super quas inuocatum est nomen meum, dicit dominus faciens hæc. Item idem Apost. corpus Christi in epist. ad Hebræos vocauit tabernaculum, cum ait. Christus autem assistens pont. futurorum bonorum per amplius, & perfectius tabernaculum non manu factum, neque huius creationis, quia scilicet conceptus est de spiritu sancto sine femine viri. Itaque quod Dominus per Es. promisit, inquit, & erit tabernaculum meum in eis in perpetuum, secundū idio-

ma scripturæ sanctæ, & Pauli Apost. interpretationem, & huius Verbi usum accipiendum est de corpore Christi. Quæso, quid hic habet Cal. aut alius sacramentarius, quod respondeat, nisi malit insanire, quod iam pridem facit, aut pergere dicendo de suo dogmate scelerato, & nefario iuxta interpretationem verbi Achis, Ita est profecto. De hoc eodem tabernaculo propheta David, cum ait. Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? ipse enim dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, scilicet tãquàm in tabernaculo, subiungit deinde, Qui ingreditur sine macula, & quæ sequuntur, quæ necessaria sunt ad digne manducandum. Neque enim necesse est nobis, tales esse, ut in tabernaculo ecclesiæ catholicæ habitemus, ut in primo libro ostensum est, ut quidem necesse est, ut maneamus in ipso tabernaculo corporis Christi, in quo habitauit plenitudo diuinitatis. idcirco enim ecclesia, ut beatus Chryso. in commentariis Psal. huius notauit, tabernaculum dicitur, quia, inquit, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Caro igitur, quæ facta est dei propria, verum tabernaculum eius est, de quo accipiendum est secundum anagogem, quod nunc canit propheta. Nihil vero obstat, quin simul de habitatione cœlestis tabernaculi intelligatur, ideo enim studendum est, ut digne in tabernaculo carnis eius per sanctam communionem maneamus, ut sicut dominus promissit, ab eo in gloriam suscitemur, & in illud cœleste tabernaculum ingrediamur, ubi sedet Christus ad dexteram patris. Sed de ἀπειροχρῆια, idest, de non circumscriptione corporis Christi, quam non potest intelligere Cal. quia non credit, magisque ei placet secundum elementa mundi, quàm secundum scripturas in Christo philosophari, sic scripsit Magnetes vetustis auctor ante mille ccc. annos libro iii. Euangelicæ apologiæ, trãs feram Latine ad verbum. Passurus paulo post, & impleturus œconomiam mortis, necessario aiebat, non semper discipulos habituros esse magistrum, sicut scriptum est, me autem non semper habebitis, postquàm vero mortem vicit, & immortalis factus est e mortali, & ut semel dicam, humanitas deificata est, τὴν ἀπειροχρῆον ἀσὶν ἰθουσίαν, idest, potestatem suam nullis terminis definitam, ait fore in omni loco discipulis præsentem, (sic videtur mihi interpretari illud post resurrectionem, Data est

est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra.) & non concludi, aut circumscribi tempore, neque loco, neque corpore, neque quantitate, neque qualitate, neque colore, neque vmbra, neque præterito, neque futuro, neque præsentem. Itaque post resurrectionem, neque locus, neque tempus, neque magnitudo, neque qualitas, neque latitudo, neque longitudo, neque profunditas circumscripsit, sed ubiq; siue in Occidente, siue in Oriente quis inuocauerit Christum, antequam inuocet illum, est inuenire Christum. Inseparabile est enim a Verbo dei organum corporis. Sic latronem in paradysum ducit, & apostolis vsque ad consumationem sæculi aderit. Ante passionem vero verum fuit illud, me autem non semper habebitis. Hactenus Magnetes. Ut igitur hic auctor excellens diuine admonuit, quod dominus dixit discipulis, cum adhuc mortalis esset, Me autem non semper habebitis, & quod eisdem post resurrectionem dixit, Ego vobiscum sum vsque ad consumationem sæculi, & illud idem post resurrectionem, Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra, cum tamen idem deus, & dominus ante resurrectionem esset, sed, adhuc homo mortalis, & illud Malachiæ, Ab Oriente cœli vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, atque ita quidem offertur, & inuocatur, ubique nomen eius, ut ubique dicat, quod per Esaiam dicit; Clamabis, & dicet, esse adsum, hæc, inquam, & si quæ sunt alia huiusmodi, Christi ἀπειροχρῆια ὀυσίασιν post resurrectionem designat, non quidem quod ubique sit corpus Christi, absit, sed quod ubique posse esse, & simul in locis infinitis, gloriæ corporis eius conueniat, qui mortem moriendo vicit, qui nobis fidem in eum dedit, quæ vincit mundum, & elementa eius. Et quidem nunc ubique est corpus Christi, idest, in omnibus ecclesiis sanctorum, vbicunque sacrificatur nomini eius iuxta prophetiam Malachiæ. Vbicunque enim inuocatur per mysticam benedictionem, siue cōsecrationem, quam vocamus, ipse dicit iuxta prophetiam Esaiæ, Ecce adsum. Hic est sacerdos magnus, sicut Apost. ait, super domum dei, quæ est omnis ecclesia catholica, de qua idem Apost. scripsit ad Tim. Ut scias, quomodo oporteat te conuersari in domo dei, idem hostia, & idem sacerdos, hostia, inquam, noua, quia non offertur iam per effusionem san-

sanguinis, sicut semel in cruce moriendo oblatus est, sed *ἀθύρωτος*, ut dixit sancta Synodus Nicena, id est, sine maculatione, & viuens, quæ est tota nostra fiducia, & via in cælum iuxta Verbum domini, Nisi manducaueritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis. Hanc hostiam Christus instituit, & primus initiavit, vnde diuinus Dionys. primam illam cœnam *ἀρχαίου βολον* vocat. Notauit hæc omnia Apostol. scribens ad Hebr. postquam enim de Christo per sanguinem crucis oblato multa dixerat, hortans deinde ad communionem sanctam hostiæ huius, subiungit de eodem Christo, qui offertur *ἀκαταμίωτος*, ut patres loquuntur, id est, incruente, Habentes itaque fiduciam in introitum sanctorum in sanguine Christi, explicat deinde, quam fiduciam dicat, scilicet viam nouam, & viuentem per velamen, id est, carnem suam, explicat adhuc magis suo more, adiugens, & sacerdotem magnum super domum dei. Sequitur, Accedamus ergo, scilicet ad hanc viam nouam & viuentem, sacerdotem magnum cum vero corde, & plenitudine fidei. Probet autem se ipsum homo, ait idem Apost. probet, inquam, & experiatur, an accedat cum puro corde, & conscientia bona, nihil dubitans in tam mirabili mysterio. Sequitur, aspersi corda a conscientia mala, & abluti corpus aqua munda non enim hortatur Apost. ad accedendum ad Christum per baptismum, sed iam baptizatos hortatur ad accedendum ad mysticam hostiam nouam, & viuentem digne, id est, sine peccatis, quæ iam per baptismum remissa sint, & si post baptismum peccatum sit, admonet, ut per probationem conscientia, quoad licet, ad illam innocentiam, & sanctitatem in sacro baptismo a deo tributam redeamus. Eadem ratione, & proposito beatus Petrus baptizatos hortatur ad accedendum ad mysticum cibum lactis rationalis, & viui, id est, ad huius hostiæ spiritualis communionem, cum ait, Tanquam modo geniti infantes lac concupiscite rationale, rationale dedit pro eo, quod est viuum, & spirituale, qualis est hic cibus; idem hostia, & idem sacerdos magnus, statim enim subiungit, ut paulo ante notauimus, quod iam omnino declarat, de quo loquatur. Gustate (inquit) & videte, quam bonus dominus dei quo loco satis supra dictum est, ne idem repetamus. Reuertamur ad locum Apost. in quo illud quoque obseruemus, quod Apost. vocauit hanc hostiam viam, nequis

nequis in hoc verbo hæreat, ex scriptura sumpsit, Postquam enim David in Psal. xlix. multa de hoc mystico sacrificio, quod veteribus successit, prophetice scripsit, ut illa, Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Imola deo sacrificium laudis, & quæ sequuntur, neque enim est mihi tempus, neque propositum explicare hæc omnia modo, quæ in alio opere facio, & postquam exprobrando eis, qui indigne manducatio iudicium sibi manducant, de quo iudicio in principio eiusdem Psal. prophetare cepit, subiungit, Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum per os tuum? quod ei proprie conuenit, qui sumit in os corpus Christi ad manducandum in commemorationem iustitiæ eius, quam fecit moriendo pro nobis, ut nos non per vim, sicut ait Es. sed in iudicio, & iustitia a morte redimeret. quod quidem corpus testamentum, siue pactum substantiale nostræ hæreditatis, imo ipsa hæreditas nostra, & vita est, & postquam dixit, & cum adulteris portionem tuam ponebas, quod in eos dictum est, qui scientes cum iis comunicant, qui publice sunt in peccato, quos Paul. in epist. ad Cor. i. vocat nominatos adulteros, auaros, & reliquos, cum quibus (inquit) neque cibum sumere, quod si neque cibum sumere, quo utimur ad necessitatem corporis, quanto minus cibum sumere spirituale, & cœlestem cum eisdem? itaque portionem, & Græce *μερίδα* vocauit propheta particulam hostiæ. Sic quoque beatus Chrys. interpretatus est in Comment. Psal. Denique postquam dixit propheta, sacrificium laudis honorificabit me, subiungit psalmum claudens, Illic via, qua ostendam illi salutare dei; scilicet in sacrificio, & hostia laudis. Hæc est igitur via, quam Apost. dixit. Vnde hanc hostiam, & cibum spirituale ecclesiastici patres viaticum appellare consueverunt, admonentes verbo ipso, instruendos nos esse, & roborandos hoc cibo ad conficiendum hoc iter in cælum, vbi salus, & vita nostra abscondita est in Christo, sicut David prophetauit, inquit, illic iter, quo ostendam illi salutare dei. Itaque Sacramentarii, quia viatico carent, iter ad cælum conficere non possunt, neque domos dei habent, id est, ecclesias, sed potius synagogas Satanæ, quia non habent super eas sacerdotem magnum, quem qui non habent hic in terra, neque eundem habent in cælo, ut sibi fingunt, & mentiuntur. Quæ in cælum ascendisse si vere

si vere crederet, & in mysterio esse apud nos in terra, crederet. & rursus quia domum dei non habent, consequens est, ut neq; Verbum dei habeant. Quod si semper isti Verbum dei appellant, flagitant, resonant, En, nihil nisi ex Verbo dei illis proferimus. Quanta vero sit in his obseruandis, & conferendis concordia, & consensus, scio, intelligent quidem, qui credunt, qui vero non credunt, non intelligent. De eis dominus pœnitentiam, ut cognoscant veritatem, & ut credant, quod dictum est per Es. prophetam, nisi credideritis, non intelligetis, sicut Apostol. ait, fide intelligimus, aptata esse sæcula Verbo dei, sic magna Synodus Nic. præcepit, fide intelligere hoc mysterium sanctæ Eucharistiæ, quod quia Calu. facere noluit, callide prætermisit, cum de sanctione huius synodi commemorauit, ut ante ostendimus. Sed quia Calu. tam studiose intendit mentem in elementa mundi, & naturam, ac sensum, ut non permittat fidei iudiciû de corpore Christi in multis locis simul posito ἀποδιχοφως, sed potius permittit, sensui amico, & ad stipulatori naturæ, describam hic, quæ Eutychius patriarcha Const. auctor multa scientia, ac magna auctoritate scripsit de hoc mysterio exemplis naturalibus ex medio sumptis εἰς χειροκτονίαν eorum, qui ita sensus, & elementa sensui propinqua sectantur. ut sicut magnus Basil. de Eunomio scripsit, qui non possunt naturam formicæ explicare, iidem de potestate dei, quæ est omni cogitatione & intelligentia maior, philosophari audeat. Totum igitur (inquit) pretiosum corpus sumitur, & totus sanguis pretiosus, etiam si pars sumatur, impertitur enim sine partitione omnibus propter immixtionem, sicut vnum sigillum omnes notas suas, & formas cum iis communicat, quæ illud participant, remanetque idem post istam communicationem neque diminutum, neque mutatum, quamuis multa numero sint. Aut sicut vna vox a quopiam emissa, & in aerem fusa, tota remanet in eo, qui emisit, & tota in aere posita, auribus omnium recipitur, nemine eorum, qui audierunt plus, aut minus recipiente, quin potius tota est non diuisa, sed integra apud omnes, quâuis sint innumerabiles, qui audierunt, cû alioqui sit vox corpus, nihil. n. aliud vox est, quàm aer percussus. Hæc Eutych. ἐμμίξιν, id est, immixtionem vocauit positionem, & situm partium corporis ἐμμίξιν, hoc est, sine ulla definitione, ac circumscriptione.

Deinde

Deinde subiungit, μηδεις διὰ φιλοβολίαν ἐλάτω τὸ ἀσθερρον μετα τὴν μυστικὴν ἰδρουργίαν καὶ ἀδύνατον, καὶ ἀπειν, καὶ ἑσποριὸν σώμα καὶ αἷμα τῶ κελίου τοῖς ἀπίπτύποις ἐπιθεμῶν διὰ τῶ ἰδρουργίαν ἐλαττον τῶ περιημιῶν πρὸ χειροκτονίαν τὰς οικείας ἀσπυμύργου. δεικνύμεν, ἀλλ' ὅλον ἐὶ ὅλοις ἐνέμισκεται. Nos latine ad verbum transferamus, Nemo igitur (inquit) dubitet, post sacrâ operationem mysticam incorruptibile, & immortale corpus, & sanguinem domini sanctum & viuificum per sacerdotes, qui sacrificant, sub speciebus panis scilicet, & vini posita minus, quàm exempla ante dicta, virtutes suas imprimere, quin potius totum in totis reperiri. Hæc Eutych. An igitur natura vocis, & sigilli non docet Sacramentarios, qui tanto opere naturæ incumbunt, & faciem propriam in vnaquaque re quærunt, ut Calu. paulo ante aiebat, non distinguentes spiritualia à non spiritualibus, ut animales homines, omnia secundum sensum diiudicantes, an inquam, natura vocis, & sigilli non docet eos, posse esse corpus Christi in celo, & locis infinitis in terra super omnes domos dei, quæ sunt ecclesiæ catholicæ? Sed hoc est in Cal. Sacramentarium patrono mirabile, quod cum nobis elementa mundi semper falso exprobet, ipse est, qui ab elementis mundi non vult recedere, qui non vult supra elementa mundi, & contra philosophiam huius sæculi deceptricem, & contra fallacias, & traditiones Sacramentarium fide intelligere verum corpus, & verum sanguinem Christi esse vere in ecclesiis catholicis, & futura usque ad consumationem sæculi iuxta Verbum domini. Te igitur Cal. vel ut omnes potius appellem, te, Sacramentarie, Eutychius patriarcha Const. sanctis. & eruditis. imo cuncta ecclesia Const. cui tempore Iustiniani imp. cum magna laude præfuit, & in qua vir sanctus hanc doctrinâ catholicam docuit, imo vero omnes illi prisca patres, & ecclesiæ maiores, & antiquiores, quas ille sequebatur, te, inquam, Sacramentarie, monent, & obtestantur, ut non sensu, sed fide hoc mysterium intelligere velis, ne dubites verum corpus, & verum sanguinem domini in eo esse. Quod si in elementa mundi cogitationem velis intendere, ut cogites exempla ista.

Supereft iam, ut de Missa, in qua hoc magnum mysterium ceremonyis solennibus celebratur, & collitur, pauca strictim dicamus. hanc enim irridet, & ceremonyas eius insulas, & histrio

R r nicas

nicas gesticulationes sacrificulorum vocant, & nos missarios appellant iniuriose, ut ipsi existimant, ut, sicut Iudas Apost. de similibus dixit, blasphemant, quod ignorant. Primum igitur, nomen ipsum Missæ, quod in omnibus ecclesiis Latinis catholicis tam tritum, & vetus est, ut stultum sit, cogitare aduentitium, & nouum esse, ac non potius ab ipsis primis Latinis Christianis usu communis sermonis receptum, & deinceps per consuetudinem vulgi in sæcula consecuta vsque ad nostram ætatem perductum, opinor dictum esse per apocopem, ut sit Missa pro dimissa. & rursus dimissa pro dimissione, ut Tertull. loquitur. dimissio autem est, quæ a Græcis dicitur ἀπόλυσις, & ἀπαλυσις est dimittere, quo verbo diaconus in ecclesia Græca peracto sacrificio, denunciat populo potestatem abeundi, ut nos dicere solemus, Ite, Missa est, idest, abire licet. Admonemur itaque; hoc verbo, quod diuina ratione huic ministerio solenni impositum est, ut non deseramus Synaxes, idest, ecclesiasticos cōuentus, & cum conuenerimus, ut permaneamus vsque ad extremum. Etenim si permanendum est, quousque dimittamur, quanto magis cauendum est, ne non conueniamus in ecclesia? quod est deserere ecclesiam, ut Clem. Ro. ait, loquens enim lib. iiii. de conueniendo in ecclesiam, studete, (inquit) ne deseratis ecclesiam, idem monet Apost. in epis. ad Hebr. cum ait, non deserentes collectionem vestram, sicut moris est quibusdam, ἐπισημασάντων enim dixit Apost. quam ecclesiastici patres synaxim vocare solent. quæ est cōuentus in ecclesia ad Missam, quæ monitio Pauli satis conuenit cum eo, quod proxime dixerat de sacerdote magno super domum dei, & de accedendo ad eum, qui est idem sacerdos, & idem hostia mystica, ut paulo ante exposuimus. Aut fortasse verbum hoc Missæ hostiam significat, ut sit, quod dicit sacerdos, Ite, Missa est, scilicet hostia, peracta (inquam) est oblatio, ut admoneamur hoc verbo, Missæ, esse hanc hostiam incruentam, idest, oblatam esse sine maceratione, ita ut eius typus fuerit hircus ille, qui viuus dimittebatur in heremum, cum enim iuberet lex Leuitici fumere duos hircos pro peccato, alter macrabatur, qui fuit typus hostiæ cruentæ, idest, per sanguinem crucis, ut Apost. ait, oblata, alter vero fuit typus hostiæ viuientis, quæ sine effusione sanguinis offertur, ut ille hircus pro peccato oblatus, & in heremum, siue ut est apud Ixx.

eis

eis ἀποσημιασθησάντων, idest, in dimissionem dimissus. Hic quoque velim, respondeant mihi sacramentarii, si lex habebat umbram futurorum bonorum, ut Apost. ait, non ipsam imaginem rerum, cuius hostiæ viuientis, & imolata sine morte pro peccatis typus fuit ille hircus pro peccato oblatus, sine maceratione dimissus? An dicturi sunt, umbram illam nudam, & a re, atque imagine rei vacuam fuisse? si ita placeat dicere, plane Verbum dei negat. Sed de Verbo Missæ haec tenus. Græci vero tum λειτουργίαν vocant, quod verbum declarat publicum ministerium preceationis, & sacrificii ἀπὸ τοῦ λειτουργεῖν, καὶ πρὸς τὸ λειτουργεῖν, τὴν ὁσίαν, quo verbo, audio, Polonos vulgo Missam suam appellare. Missam composuerunt apostoli in ecclesiis, quibus præfuerunt, Iacobus in ecclesia Hierosolymitana quæ apud nos extat Græcè, quæ est omnium longissima, accommodata ut par est credere, ad illa tempora, & ad illam ecclesiam, quæ in orationibus, & in communicatione fractionis panis, ut est in actis apost. libenter perseuerabat. in ecclesia Alexandrina Marcus, quæ etiam apud nos extat Græcè, quæ est aliquanto breuior. Petrus Romæ, quæ est omnium breuius. in causa fuit, ut apud quendam Simeonem auctorem Græcum notatum reperi, quod Iogam moram in templo facere; nõ esset tunc tutum propter Christianæ gentis hostes, quibus illa vrbs, Babylon magna maxime abundabat. hæc quoque extat scripta Græcè, quæ tota est Latine translata, quæ vsque in hodiernum diem in ecclesiis catholicis Occidentis solenni ritu celebratur. Composuerunt alii sancti alias Missas, Basilius, Gregor. Naz. Chrysostomus, quæ in multis ecclesiis Orientis, celebrantur, idem fecerunt apud Latinos nõ nulli sancti patres. In Missis omnibus quædam sunt ab Apostolis deriuata solennia, & rata, ac cōmunia omnium, quæ antecedunt mysticam benedictionem sanctæ Eucharistiæ, quæ dici possunt προπαια, ut Dionysii verbo utar, lectiones scripturæ sanctæ, versiculi psalmodum, preceationes, benedictiones, gratiarum actiones, recitatio symboli apostolici, cōmemoratio sanctorum, & illa symbolica lauatio manuum, designationes crucis, osculum pacis. Quædam sunt, quæ sequuntur, quæ dici possunt ὑποπαια, commemoratio sanctorum pro mortuis, sacra communio, gratiarum actiones, benedictio populi, dimissio. Ad hæc si quæ accessio postea facta est accommodata ad prou-

R r ii hendum

hendum dei cultum, & si quæ in his diuersitas in diuersis ecclesiis, nulla in his reprehensio, nulla querela, nulla inuidia, si quid hic vnum membrum gloriatur, cetera cõgaudent. omnes enim ecclesiæ catholicæ tanquam vnius corporis membra pro se inuicem, sicut Apostol. ait, sollicitæ sunt, eodemque sensu, & scientia, eandem hostiam immolant, id ipsum dicunt omnes in Christo, & non est schisma. Exprobrat nobis Cal. nescio quas in Missa, quam odit, gestulationes, sic enim vocat homo impius designationes sanctas crucis, inclinationes capitû, flexiones genuum, oculorum, & manû eleuationes in cœlum, percussiones pectoris, deosculationes aræ, quæ sunt omnia velut quædam ἀσκήσεις, ἐπικλήσεις, προσφοραί, ἐυχαί, idest, exercitationes, & instar quarundam inuocationum, oblationum, & precationum quibus excitamur, & exercemus illa duo Pauli in epist. ad Heb. αἰδῶ & εὐλαβείαν, idest, metum, & reuerentiam, ita enim vetus interpres vertit, quibus in huius mysterii solenni celebratione feruimus deo, bene placentes. Interpretationes symbolorum mysticorum sacræ Missæ multi scripsere, in primis Dionys. Areop. apostolicus auctor, cuius libros qui negat antiquissimos, & diuinos esse, idest, illius, cuius iam octingentis annis publico, & synodico testimonio sexti concilii œcumenici esse feruntur, satis ille quidem rudem se, & inexercitatû, atq; hebetem, & nihil prorsus elegans, limatum, antiquum, & eruditum olfacientē ostendit, de cuius auctoritate, & libris dicā plura alio loco, ostendamque, vt quanta fuerit antiquitas, & auctoritas Dionysii intelligatur, Plotinum Porphyrii magistrum Dionysium in suis Enneadibus non vno in loco, sed pluribus notasse dissimulanter, & eius aliqua dogmata deprauasse, vt par pari referret, offensus scilicet, quod auctor Platonis studiosiss. videbat Dionysium non pauca dogmata Platonis correxisse, & ad dogmata Christiana diuine traduxisse. Post Dionys. scripserūt de hoc genere magnus Basil. sanctus Maximus Dionysij scholiastes, Germanus Const. & alii non pauci tum Græci, tum Latini, quos prætereo. Clemens Rom. lib. iiii. characterem Missæ breui descriptione proposuit, Primum commemorat de honestate, & ordine conuentus in ecclesia ad Missam, postea de lectionibus scripturæ sanctæ vtriusque testamenti, de sacerdotis precationibus, de benedictionibus, de ministerio diaconorum

norum ad altare diaconi (inquit) post precationem sacerdotis dent operam oblationi Eucharistiæ ὑπὸ δὲ ἐπιμύνοι τῶ τῆ κλειου σώματι μετὰ φόβου, idest, ministrantes corpori domini cum timore. Audiatur Sacramentarius, alii obseruent turbas, & strepitus, ac faciant, vt omnes quiescant. Cõmemorat deinceps de osculo pacis, tum de pace, quam sacerdos populo precatur, & de precationibus, quas pro omnibus adhibet, postea de oblatione sanctæ Euchar. deinde de communionem populi. καὶ ὅταν προσερχῆ (inquit) μεταλαμβάνετω ἐκείνη ἕξις καὶ ἐαυτῶ τῆ ὑμῶν. καὶ κυεῖα κού σώματος ἐν πάξει μετὰ αἰδού, καὶ ἐν λαβείας, ὡς βασιλείας προσερχόμενος σώματι & quæ sequuntur. postquam oblata (inquit) fuerit hostia, accipiat vnusquisque in suo ordine separatim pretiosum corpus domini cum metu, & reuerentia, vt qui accedat ad corpus regis. quo in loco illud obseruandum est, in communionem corporis & sanguinis domini illis verbis vsurum esse hic Clemētem, quibus Paul. cum dixit in epist. ad Hebr. itaque regnū immobile suscipiētes, habemus gratiam, per quam feruimus placentes deo cum metu, & reuerentia, ex quo adducor, vt credam, vocasse illic Apostolum χάριν Eucharistiam ipsam, quæ est gratia οὐσιώδης, idest, substantialis, & maximus dei cultus, item οὐσιώδης, & regnum immobile vocasse consuetudine propria Hebræorum ipsum regem, qui iam non moritur, ad cuius immortale iam, & gloriosum corpus suscipiendū cum metu, & reuerentia, vt ait Clem. Paulum imitatus, accedendum est, vt deo feruimus beneplacentes. χάριν quoque vocauit beatus Petrus eandem Eucharistiam, cum ait, sperate in eā, quæ fertur vobis, gratiam in reuelatione Iesu Christi. Nunquā enim iubet scriptura collocare spem nisi in deo, deus igitur est hæc gratia, in qua beatus Petrus iubet sperare, gratia, inquam, est οὐσιώδης, idest, sustantialis, quæ est nostra spes, & fiducia Christus Iesus facie nunc velata, in quo est nobis collocata spes videndi eundem, cū veniet reuelata facie in maiestate sua. Mirifice quadrant in hunc sensum antecedentia, & consequentia. libenter hæc pauca obiter obseruauit, vt studiosos excitarem ad simile studium conferendi scripturas cum hoc mysterio. frequenter enim de eo apostoli in epistolis suis, vt par erat, licet obscure, vt solent, meminerūt. Redeo ad Missam. Item Cyrill. Hieros. altera breui descriptione celebrandi Missam, caracte-



rem eius strictum proposuit, cum populum docet in v. Catechesi, quid designet, sacerdotem manus lauare, inde enim incipit, deinde quid osculū pacis, quid illud, sursum corda, quid, quod respondetur, habemus ad dominum, & quod rursus ait sacerdos, Gratias agamus domino, & respondetur, dignum & iustum esse, postea commemorat de tota Missæ Græcæ præfatione, quam vocamus. Commemorat postea de mystica benedictione, atque oblatione, deinde de precatione sacerdotis pro omnibus cum commemoratione sanctorum, ut scilicet eorum precibus, ut hic auctor ait, exaudiat deus preces nostras. simul commemorat de precatione pro mortuis, quorum animas affirmat magnopere iuari ea precatione, quæ coram sancta Eucharistia pro eis adhibetur, quod impii, & crudeles Evangelici negant, ut item illud, non esse precandos sanctos. Sed describam hunc locum Græcæ, si quis forte desideret audire hic Cyrillum Græcæ ista loquentem, *μνησθῆναι* (inquit) *πατριάρχων περιτῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, ὅπως ὁ θεὸς ἐυχαίς αὐτῶν, καὶ προσβίαις προσδέξῃται ἡμῶν τῶν δέησιν. εἶτα πρὸς μακαροῦμεν ἑαυτῶν τῶν περικκοιμημένων ἀγίων πατέρων, καὶ ἐπισκόπων, καὶ πάντων ἀγλῶν τῆς ἐκκλησίας περικκοιμημένων μεγίστων ὄνησιν πσιώνοντων ἑσθλαῖς ταῖς ψυχαῖς, ἑαυτῶν ἢ δέησις αὐαφῆρεται τῆς ἀνάσσει καὶ φρικωδιστάτης περικκοιμημένης θυσίας.* Postea commemorat Cyrillus de precatione dominica Pater noster, & quæ sequuntur, deinde de communione, Vbi admonet, quāto studio, & diligentia utendum sit, ne quod frustum inter sumendum excidat, Postremo commemorat ordine suo de gratiarum actione post communionem. Et ut doceret quanta in his esset auctoritas, his verbis catechesim terminavit. Has traditiones tenete, & vos iniuolatos seruate. Amen.

Supereft, ut respondeamus ad locum unū epistolæ Pauli ad Col. quo Cal. omnes ecclesiasticas ceremonias, quæ ad dei cultum adhibentur, improbari affirmat, cum maxime approbentur, ut idē Cal. cōfiteri cogitur, nisi proprias voces se potius ignorare fateatur. Ergo qui præceperat deuitare mensas dæmonū, ne non vitantes, paulatim per mensæ communionem religionem dei corrumpere, idem concessit ex macello, ut communi foro emere obsonia, quod is locus ut publicus scandalo careret, neque notam curiositatis habere videretur. Erant autem in macellis, ut Magnetes vetustissimus auctor in tertio libro

Apolo-

Apologetice euangelicæ ante mille ccc. annos scripsit, qui totū hunc locum mirificè explanat, quidam serui gentiliū delecti, qui mysteriis quibusdam, ut idem ait, & mysticis præstigiis libantes, sacrificantesque idolis, iuberent ad iniiciendam scilicet superstitionem abstinere, & prorsus non tangere. Hi itaque erant, qui decernendo aiebant, ne tetigeris, ne gustaueris, ne cōtractaueris, quod quidem faciebant secundū præcepta, & mandata, & doctrinas Gentilium de diis falsis, eorumque mysteriis; & sacrificiis. hæc enim omnia Gentiles adinuenerunt, ut idem auctor ait. A quibus quidem dogmatibus, siue decretis secundum traditiones Gentilium liberi sunt (inquit Apostolus) qui in Christo mortui sunt. Quid igitur (inquit) *δογματίζεσθε*, idest, decreta Gentilium accipitis? Illud vero, quod sequitur. Quæ sunt in interitum ipso abusu, perinde est, quasi diceret, noli cibis macelli scilicet, & communis fori abstinere, sicut in epistolæ ad Cor. i. præcepit, propter superstitionem idololatriæ, sed in iis, quibus vesci licet, abstinere gulam, quæ est posita in abusu ciborum. In eandem sententiam dixit in eadem epistolæ ad Corin. escas ventri, & venter escis, deus autem & hunc, & has destruet, idest, escas immoderatas, & vitium gulæ, sic enim magnus Athanasius in Quæstionibus ad Antiochum principem interpretatur. Deinde ne quis existimaret, improbare Apostolum religiosam ciborum abstinentiam, subiungit, Quæ sunt quidem rationem habentia sapientiæ, idest, hæc de cibis talia sunt, ut decerni, & ut ita dicā, dogmatizari possint, nō in superstitione, ut male vertit interpres vetus, quod verbum semper in vitio ponitur, sed in *θελοθρησκεία*, idest, in cultu voluntario, & humilitate, & in non parcendo corpori, neque in honore aliquo, contra saturitatē carnis. Omnia notauit, quæ laudabile efficiūt abstinere cibis, scilicet ad religionem, & cultum dei, ad humilianam animam in ieiunio, & ad castigandum corpus non abstinendo inhumane, ut Manichæi, & alii similes, ut magnus Basil. notauit, cum in reg. breu. hunc locum explanaret, sed cōtra saturitatem carnis. hoc enim significat, *περὶς ἀποσιμωσις*, & non ad saturitatem carnis, ut idem vetus interpres vertit, neque abstinendo superstitionis causa honorandi cibos, quasi non liceat eis uti, sicut quidam, ut scribit Clem. Rom. lib. vi. de apostolicis doctrinis, trahebant abstinendū carne pecudum tanquam habentium ani-

manē

mam non quidem rationis expertem, sed participem. Hæ sunt pia, & vtilis nõ edendi causæ. Congruit cum hac Apostoli doctrina, quod scripsit beatus Cyrillus Hierosolym. in iii. Catecheson, quarum meminit beatus Hiero. in eccl. script. Aliquæ (inquit) animæ se polluunt, dum vtilis causas edendi, aut nõ edendi ignorant. Etenim cum ieiunium esse studemus, a vino, & carne nos abstinemus, non quod auersemur, & abhorreamus, sed quod mercedem inde expectemus, vt contemnendo, quæ ad sensus pertinent, spiritali mensa fruamur, & vt seminando nunc in lachrymis, futuro sæculo in exultatione metamus. Deinde subiungit, Ne igitur contempnas eos, qui manducant, & propter imbecillitatem corporis cibum capiant, neque vituperes eos, qui vtuntur modico vino propter stomachum, & frequentes infirmitates, Sciebat enim Apost. esse aliquos tales, cum dixit, prohibentium nubere, & abstinere a cibis, quos deus creauit, vt sumerent fideles cum gratiarum actione. Deinde subiungit, μή σὺ ὡς ἐδελυκτὸς ἀπέχου, ἐπεὶ μὲν οὐκ ἔχεις, ἀλλ' ὡς κελεύει τὸ νόμον ὑπὸ φρόνησιν διὰ τὴν πενημίλιαν ἡμέραν καὶ ἑξήκοντα, id est, ne ergo cibis abstineas; quasi execrabiles sint, sic enim abinentem nulla te merces manebit, sed contemne tanquam bonos propter meliora bona spiritalia tibi proposita. hæc enim Cyrillus. Exposuisse mihi videtur, quæ esset illa ratio sapientiæ, quam Apost. dixit, cum de his ageret, quid enim sapientius esse potest, quam contemnere cibos alioqui bonos, sed propter meliora bona, id est, breuem voluptatem sensus propter immortalem lætitiã. Quod si hæc habent rationem sapientiæ, vt affirmat Apost. cõsequens est, vt prædicatio Euangelicorum, quæ ista oppugnat, insipientis verbum sit, & rebelle, ac proinde Verbum dei non possit esse, sed Verbum diaboli apostatæ. Vocauit autem Apost. cultum voluntarium, quod ita nobis cibis omnibus uti liceat, vt pote bonis, & a deo effectis, vt tamen eorum serui non efficiamur, efficere autem si non liceret, sponte illis abstinere ad dei cultum, vt licebat Timotheo abstinere a vino, quod deus creauit. Quo quidem abstinebat propter ieiunii scilicet religionem, vt veteres notarunt. In hanc fere sententiã idem Athanasius in eodem loco a me paulo ante recitato illud Apostoli interpretatus est. Sed ego sub nullius redigar potestatem, id est, non ero (inquit) escarum seruus, (de escis enim loquebar ut Apostol.) neque

neque sub suam potestatem me rediget gula. Hæc igitur est hoc loco ἐθελουσιασμία, voluntarius dei cultus in ciborum temperantia. Dicitur etiam huiusmodi temperantia religiosa voluntarius cultus, vt verbo ipso admoeamur, vt sicut idem Apost. ad Philem. scripsit, huiusmodi bonum ne sit nobis ex necessitate, sed voluntarium, ne sit remuneratione vacuum, sicut idem Apost. de sua prædicatione dixit, si volens hoc ago, mercedem habeo. Exercitationes enim corporales nisi voluntariæ, non solum ad modicum vtilis sunt, vt Apost. ait, sed ad nihil. Hactenus loci huius explanatio cõuenienter scripturis, rationi, disciplinæ, & sanctorum patrum auctoritati quam breuissimè potuit exposita. Conferamus nunc Cal. interpretationem. in vniuersum de Cõstitutionibus ecclesiasticis, ad quas omnes ceremonias refert, sic pronũciat intuens in hunc locum Apost. — cap. xiii. art. i. Sed hoc est, quod Paul. scribit, habere speciem sapientiæ in commentitio cultu, in humilitate, & eo quod austeritate sua valere ad domandum carnem videntur. Deinde subiungit. Saluberrima certe admonitio, quæ excidere nobis nunquam debet, fallunt, inquit Apostol. humanæ traditiones sub specie sapientiæ. Et paulo post in eodem art. quia nulla species improbationis, aut etiam confutationis istarum constitutionum, quas dicit, hoc loco apparebat, quasi veritatem omnino dissimulare non posset, ita deo volente, qui comprehendit sapientes in astutia sua subiungit, Quid ad hæc Paul. num laruas illas excutit, ne falso prætextu simplices deludatur? Optasset quidem Cal. vt Apost. inuictus esset hoc loco in Constitutiones istas commentitias, quas vocat. imo fortassis aliquid tacitus a Paulo requirebat, sed quia reprehendere non audebat, excusat eum subiungens, Quoniam hoc satis ad refellendum esse censuerat, quod dixerat hominum commenta, hæc omnia tanquam pro nihilo habeat, sine refutatione præterit. Non refutari hic ab Apost. huiusmodi constitutiones, & cultus ceremoniarum, ipse Cal. confitetur, commenta vero hominum, vt fingit, nusquam appellauit. Quod enim ἐθελουσιασμίαν commentitium cultum interpretatus est, libenter prodit inscitiam suam in vocis propriæ ignorantia, dum non rem propriam verbo, sed falsa interpretatione verbum propriæ opinionioni subiicit, existimat enim omnes cultus voluntarios nefarios esse, &

& ab homine fictos. Damnet ergo Cal. si ei placet, sacrificia illa *ἐκούσια* veteris legis, & illa voluntaria oris prophetæ David ad dei cultum. Dicat similiter de quo dominus dixit, Qui potest capere, capiat, non pertinere ad cultum voluntarium, neque illud, proponere in corde suo constanter, seruare deo virginem suam, si non sit necesse, collocare eam viro, quia qui non collocat, melius facit, vt Apostol. aperte pronunciauit. Sed redeo ad interpretationem Cal. non contentus semel confiteri, quod vi debat se negare non posse, scilicet non refutari hic constitutiones ecclesiasticas, ac disciplinam cerimoniarum, confiteatur iterum idem, & quidem explanatus. Itaque prosequens suam interpretationem, imo quia nouerat (inquit) Apostol. in ecclesia omnes commentitios cultus esse damnatos, & eo magis suspectos esse fidelibus, quo humanum ingenium magis oblectant, quia nouerat falsam illam externæ humilitatis imaginem a vera humilitate tantum distare, vt facile discerneretur, quia denique nouerat illam pædagogiam non pluris æstimari, quam corporis exercitationem, ea ipsa pro humanarum traditionum refutatione voluit esse fidelibus. Hæc Calu. Si hæc omnia nouerat Paul. omnium ecclesiarum Apost. & magister, quæ idcirco nõ refutauit, at ignorabamus nos, neque erat ita facile illa deinceps cognoscere, quin futuræ essent de eis disputationes, quæstiones, & dubitationes, vt nunc sunt, quare boni certe magistri erat, illa refutare, sed hoc negotiũ Caluino reliquit. Talia sunt cetera Caluini. Hæc illius interpretatio ab scriptura, a ratione, a disciplina, ab auctoritate patrum, a sensu & sermone communi aliena. O misera ecclesia Geneuen. quæ talem magistrum sequeris. Sed Cal. sic verbum *ἐδελθρησκείας* interpretatus est, & sic in eo philosophatus. Videamus alterum verbum huius loci, scilicet habere rationem sapientiæ, quomodo hoc connexum interpretatus est, nempe pro eo, quod est, habere speciem, vt cũ apparet aliquid, quale non est, ita enim ait, fallunt (inquit Apostol.) humanæ traditiones sub specie sapientiæ. Deinde subiungit quasi interpretans verbũ speciei, ne quis erraret, Vnde hũc colorem habent? O præclarum interpretem sermonis Græci. O doctum dogmatistam, Apostolus affirmat habere illa, de quibus loquitur, rationem sapientiæ, & in quo habeant, explicat, & Cal. Apostoli corrector habere dicit speciem, & colorem, idest,

idest, ficta esse, & commentitia. Si ita Apost. accepit, cur non dixit habere hypocrisim, quo verbo frequenter vti solet? Quis vnquam tantã linguæ ignorantiam in interprete suspicari potuisset? Quis vnquam sic locutus est, *ἐχεν λόγον τῶτον ἢ τῶτον*, pro eo quod est, apparere, aut videri, aut simulatum, fictumque esse? Deinde quod Apost. addidit, *μὴ*, satis admonere potuit, si aduertere voluisset Cal. dici hæc assueueranter, & in laude poni, Quæ sunt (inquit) rationem quidem habentia sapientiæ. Sed dum totus intente in dogma suum cæco studio fertur, non videt lucem, quam odit. Quam vero accurate, & proprie loquitur Apost. ne quid hic cauilletur Cal. quanquã se ipse imperitum sermone ad Corinthiorum ædificationem dixerit, obseruauit doctus, & diligens Origenes, idque ipsum ab Origene notatum Greg. Naz. & magnus Basil. in Philocalia ex obseruationibus Origenianis constructa notatione dignum iudicarunt. Libenter hunc locum mediocri diligentia tractaui, quod ad tuendum ea, quæ pie, sapienter, & vtiliter instituta, & ecclesiis tradita sunt, quæque religiose, & modeste ad dei cultum sponte suscipiuntur, valde idoneus, & grauis est, & quod noui Euangelistæ cum alii, tum iste Cal. dogma suum sceleratum de cultu cerimoniarum, & consuetudinum ecclesiasticarum tollendo niti faciunt in falsa, & ridicula interpretatione duorum verborum, quasi idolum, quod stare pedibus non potest, in humeris ferentes, & infamiam suam ostentantes. Imo adhuc locum tanquam ad arcem cetera loca quodammodo reuocat Calu. postquam enim dixerat nostris cerimoniis ecclesiasticis opprimi libertatem euangelii sanguine Christi partam, imponi Iudaicum iugum in onere traditionum, eripi Christo regnum legibus humanarum inuentionum, subiungit quoniam solus ipse cultus sui velit haberi legislator, deinde addit, Ac ne rem esse nihili quis existimet, audiamus, quãti reputetur a domino, Quoniam (inquit) timuit me populus iste mandato, & doctrinis hominum, ecce ego obstupesciam eum miraculograndi, & stupendo. Peribit sapientia a sapientibus, & intelligentia a senioribus recedet. Alibi, frustra me colunt docentes doctrinas, percepta hominũ, sic enim ille recitat. Deinde quia necesse erat, si Esaiæ locus ad nostra madata ecclesiastica, & eorũ doctrinam, vt Cal. vult, pertinebat, ostendere, quemadmo-

dum id, quod propheta in eodem loco minatus est, nobis, qui in eiusmodi mandatis deum timemus, euenisset, quomodo, inquam, obstupescimus miraculo grandi, & stupendo, allatus Calu. magister, & pseudoapost. Geneu. interpretationem, hoc procerio utitur. Mirantur (inquit) plerique, cur adeo acriter interminetur dominus, se facturum stupeda populo, a quo mandatis hominum colebatur, & frustra pronunciet, coli hominum preceptis. At si spectarent, quid sit, in religionis, hoc est, celestis sapientis causa ab vno dei ore pendere, simul viderent, non deum esse rationem, cur peruersa huiusmodi obsequia sic abominetur dominus, quae pro humani ingenii libidine sibi praestantur. Deinde subiungit referens se ad locum epistolae ad Col. quasi ad arcem, ut dixi, Nam tamen speciem quaedam habeant humilitatis in sua hac obedientia, qui huiusmodi legibus in dei cultum parent, Hic conscientia nescio quid recte recinebat Caluino, sed ipse obturatis auribus praeteriectus, subiungit, minime tamen sunt coram deo humiles, cui eadem leges praescribunt, quas ipsi seruant. Haec vero ratio est, cur nos tam diligenter cauere vult Paul. ne decipiamur per traditiones hominum, & illam, quam vocat *εὐλοβητικὴν*, id est, voluntarium cultum, recte hic interpretatus est verbum, nisi addidisset, & praeter dei doctrinam ab hominibus excogitatum. Deinde subiungit tandem interpretationem illius, obstupescimus miraculo grandi, & stupendo eos scilicet, qui mandatis hominum deum timent. Sic est profecto (inquit) stultescere, & nostram nobis ipsis, & omnium hominum sapientiam oportet, quo solum illum sapere, permittamus. Quam viam minime tenent, qui confictis hominum obseruationibus illi se approbare meditatur, qualiter aliquot ante saeculis, & nostra memoria factum est. Haec libenter recitavi, quod his paucis cetera ferre loca scripturae, quibus ille ceremonias ecclesiasticas, & nostram obedientiam ecclesiasticam oppugnat, contineatur. Hic ego si demonstrauero, quod dominus per prophetam minatus est, non in nos, sed in Gentiles, & Iudaeos conuenire, simul demonstratum erit, non ad nostra mandata ecclesiastica, sed ad mandata, & doctrinas Gentilium ac Pharisaeicas traditiones pertinere minas illas. Igitur Paulus totum hunc locum nobis interpretatus est, quod non fugisset Caluinum, si scripturas

ras

ras sanctas tanto studio, & diligentia scrutaretur, quam se vane de illarum scientia iactat. Verbum crucis (inquit) pereuntibus quidem stultitia est, iis autem, qui salui fiunt, id est, nobis dei virtus est. Scriptum est enim, Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentium reprobabo. Et paulo post, Placuit deo per stultitiam praedicationis saluos facere credentes. quoniam & Iudaei signa petunt, & Graeci sapientiam quaerunt, nos autem praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudaeis, atque Graecis Christum dei virtutem, & dei sapientiam. Hoc itaque fuit miraculum illud grande, & stupendum factum in iis, de quibus ait dominus apud Es. qui timuerunt me mandato hominum, & doctrinis, aut sicut est apud Ixx. qui frustra colunt me docentes praepcepta hominum, & doctrinas, hoc, inquam, fuit miraculum, scilicet quod infirmitas Iudaeorum mutata est in virtutem scandalo eiectione, & sapientia Gentilium in stultitiam, quam mundus putat, euangelii, cui crediderunt, quod clarius adhuc interpretati sunt Ixx. pro eo enim quod est in Latino, obstupesciam eos miraculo grandi, & stupendo, verterunt illi, transferam populum hunc, & transferam eos, & perdam sapientiam sapientum, &c. duos populos significauit Iudaeorum, & Gentilium, de his ergo dixit propheta, qui timuerunt me mandato hominum, & doctrinis, aut sicut est apud Ixx. frustra me colunt docentes mandata hominum, & doctrinas. Mandata hominum retulit ad traditiones pharisaeorum, & scribarum contra mandata domini, ut idem dominus in euangelio interpretatus est, & doctrinas ad Gentiles, qui de diis, & eorum sacris, & cultu multa vanissime, & supersticiosissime philosophantur, quae Paul. in epistol. suis frequenter notat. A quibus omnibus per dei gratiam, & Christi crucem liberati sumus, & in libertatem spiritus afferti, ut neque amplius simus secundum carnales Iudaeos sub lege timoris carnalis, & seruitutis, quam irrita quis faciens sub duobus, aut tribus testibus sine misericordia moriebatur, sed sub lege charitatis, & libertatis euangelicae, quae poenam mortis, ut ait Clemens Rom. in alterum saeculum reseruat, ecclesia enim neminem nunc occidit, neque iam seruiamus diis falsis, & elementis secundum doctrinas hominum, & philosophiam gentium, sed

sed verum deum in spiritu, & veritate colamus. idem prophetauit Abacum, *Aspicite* (inquit) *in gentibus, & videte, & admiramini, & obstupescite, quia opus operor ego in diebus vestris, quod non creditis, si quis narrauerit vobis, quod quidem Apost. in actis Apost. de Iudæis interpretatus est, Notum* (inquit) *fit vobis fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annunciat ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysis iustificari. Deinde subiungit, Videte ergo, ne superueniat vobis, quod dictum est in prophetis, Videte contemptores, admiramini, & disperdimini, quia opus operor in diebus vestris, quod non creditis, si quis narrauerit. in prophetis dixit numero multitudinis, vt Esaiam, & Abacum significaret. Obstupefacti ergo sunt miraculo grandi, quia scilicet, vt lxx. clarius interpretantur, translati sunt, vt dixi, ab infirmitate ad virtutem, & a sapientia ad stultitiam, id est, a falsa sapientia ad veram. Horum autem vtrumque cum non conueniat nisi ipsis vocatis, sicut Apost. ait, Iudæis, & Græcis, consequens est, vt de his dictum sit a propheta, Frustra colunt mendocentes mandata hominum, & doctrinas, ante scilicet, quam sint vocati, & translati. Ipsi enim vocatis Iudæis, & Græcis, sicut idem Apostol. ait, Christus est dei virtus, & dei sapientia. Quis iam non videt, Quis non sentit, ruisse Caluini machinam, qua mandata ecclesiastica, & ecclesiasticam obedientiam oppugnabat? Illud vero, quod ait, Cal. dictum esse ab Es. de operibus fictitiis, Appenditis argentum vestrum, & non in panibus, oportebat docere eum, quorum nam opera fictitia, vt ipse ait, notasset propheta, & enim si opera eorum, qui nondum vocati sunt, vt Iudæorum, aut Gentilium norat, quid hæc ad nos, qui euangelium accepimus? Quod autem opera istorum notet, ex iis, quæ sequuntur, perspicere potest, statim enim subiungit de illis ipsis, Et feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias David si desles. hoc de populo Hebræorum, de Gentili autem, quod statim sequitur, Ecce testem populi dedi eum ducem, & præceptorem gentibus, & quæ sequuntur. Panem igitur vocauit propheta perfectionem, cuius symbolum est, vt notauit Dionys. Areop. in epis. ad Titum, panis, qui est solidus cibus, lex autem nihil ad perfectum adduxit, vt Apost. ait, neque philosophia, vt ait Clem. Alex. idcirco ait, Appēditis argentum, siue vt*

ne vt est apud lxx. Emitis argento, & non in panibus, quod perinde est, quasi diceret, facitis opera inchoata, & imperfecta, quæ non efficiuntur cibus animæ, neque cibus dei, quia ei non placent. Hæc vero quid ad mandata Ecclesiastica damnanda? An nos sub lege Moysis sumus? aut sumus gentes nondum vocatæ? Quæ potuit esse contra ecclesiastica mandata, & solennem cultû cerimoniarum ineptior, aut magis peruersa interpretatio? quæ neque cum scriptura, neque cum natura, neque cum disciplina, neque cum consuetudine congruit, sed cum odio, & infania malæ mentis, & mali animi. Ad hunc modum didicit Cal. scrutari, & interpretari, vel dicam potius, infamare, & corrumpere scripturas, dicam sæpius, O misera ecclesia Geneu. talis magistri discipula, cui Verbum Caluini pro Verbo dei ministratur. Iã illud, quod ex Euāgelio Calvinus aduersus nos citat, irritum fecistis mandatum dei propter traditiones vestras, tametsi satis ex iis, quæ hætenus dicta sunt, intelligi potest, non ad nos pertinere, sed ad pharisæos, tamen quæramus ab istis adhuc, vbi nos, aut quādo dicimus, fac hoc, quod in mandatis ecclesiæ est, & ne facias hoc, aut illud, quod deus iubet? vt illi religiosi veteris testamenti Scribæ scilicet, & Pharisæi iubebant, non honorare patrem, & matrem, quod deus iusserat, vt fieret, quod ipsi iubebant, id est, præteritis parentibus contra dei mandatum, dare eis munus, quod non debebatur. Illi enim dicebant, Quicumque dixerit patri, vel matri, munus, quodcunque tibi est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam. Vbi, inquam, nos dicimus aliquid simile, Quicumque fecerit hoc, aut illud ecclesiæ mandatum, & non faciet mandatum dei, satis erit hoc, satis factum (inquam) fuerit deo? Sed hic obiicit Cal. quod ecclesiastici mandati contemptus seuerius apud nos puniatur, quàm mandati diuini, atque ita infinitis exēplis mendose, & contumeliose expositis interpretatur, irritum fieri apud nos mandatum dei propter mandata ecclesiæ, vt illud, ne omnia repetam, sceleratius (inquit) est apud nos votiuiam peregrinationem non persolvere, quàm in promissis omnibus fidem fallere, & diuinæ legis transgressionem leuibus satisfactionum multis vlciscens, vnius sui decreti, id est, ecclesiastici vel minimam offensionem non leuiore pœna plectunt, quàm carcere, exilio, incendio. esse hoc

## DOGMA. CHARACT.

hoc manifestum mendacium, testis est ipſius Caluini conſcien-  
tia, ſed omitto hoc, Miror, ſi non hac ratione reprehendit Cal.  
Petrum, quòd Ananiam, & Sapphirá, morte affecit, quia auer-  
terunt ex votiua oblatione, quam ad pedes apoſtolorum po-  
ſuerunt, cum Paul. inceſtum ex eccleſia tantum eiecerit, & Sa-  
tanæ tradiderit, id eſt, ſpiritu triftitiæ, qui eum vexaret, ſic. n. ve-  
teres intellexerunt, id quod Paul. ipſe ſignificat, cū reconciliari  
eum iubet, ne abundantiore (inquit) triftitia abſorbeat, quod  
erat ſtudium diaboli, cui traditus erat ad cruciandum. Hic eii-  
citur ex eccleſia, illi ex hoc mundo. hic iubetur inceſtus poſt  
leuem ſatiſfactionis multam reconciliari, & iubentur Corin-  
thii confirmare in eum charitatem, illic Ananias, & vxor eius  
cecidit, & expirarunt, & elati ſunt. Et factus eſt timor ma-  
gnus ſuper omnes, qui audierunt, quod ad noſtram vtilitatem  
ſcriptum eſt, vt ſcilicet alieno exemplo, & periculo timere deũ  
diſcamus, & votiuas oblationes perſoluerẽ fideliter, nõ vt Cal.  
qui contra vota ſcribendo, docet non magis deũ timere, quàm  
idola, quæ, ſi quis votũ eis fecerit, vt ait Hier. non requirunt,  
ſed de votis dicemus proprio loco. Nunc vero cur cõtempus  
eccleſiaſtici mandati ſeuerius interdum, quàm diuini vindice-  
tur, hæc cauſa eſt, vt ſicut de illis ſcriptum eſt, fiat timor ſuper  
omnes qui audierunt, & vel ſic diſcant tum is, qui delinquit,  
tum alii, ſcilicet non obediendo præpoſitis eccleſiæ non homi-  
nem, ſed deum ſperni, ſicut dictum eſt Ananiæ, qui Apoſtoloſ  
fallere voluit, nõ hominibus mentitus eſt, ſed deo, & de Samue-  
le dei propheta, & iudice populi contempto, non te ( inquit )  
abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Itaq; non vindicatur  
contemptus eccleſiaſtici mandati propter homines, quaſi ho-  
minibus per timorem obediendo iuſtitiam noſtram coram ho-  
minibus conſtituere velimus, vt Iudæi Carnales, ſed potius  
propter deum, & iuſtitiam eius. Obiicit præterea Cal. vt hic ſi-  
nem faciam, ceremonias eccleſiaſticas partim ex gentibus, par-  
tim ex Iudæis ſumptas eſſe. Cui reſpondemus, ſi noſtræ ceri-  
monia, & eccleſiaſtica conſuetudines in iis eccleſiis rãtum eſ-  
ſent, quæ inter gentes, & paganos, atque Hebræos ſunt, for-  
taſſe ſuſpicari quis poſſet acceptas eſſe ab illis, at noſtræ ceri-  
monia eccleſiaſtica non ſolum in illis eccleſiis, ſed in eccleſiis  
omnibus omnium regnorum Chriſtianorum ab apoſtoliſ, vel  
apoſtolicis

apoſtolicis viris inſtitutis, ac formatis, ſunt. Adhuc modũ do-  
ctus Tertullius, qui morẽ virgines velãdi gentilibus attribue-  
bãt, reſpõdendũ eſſe exiſtimauit, quẽ libẽter hic imitatus ſum.  
Sed iã hic paulũ reſpiremus, vt deinceps ad reliqua pergamus.

## DOGMATICI CHARACTERES

VERBI DEI

LIBER QVARTVS.



**M**ACTENVS ſuperiore libro de myſticis, &  
eccleſiaſticis ceremoniis. Quæ cū ſint, vt ſæpe  
dictũ eſt, imagines rerum ſpiritualium, cõſe-  
quens videbatur, vt qui ſymbolicas cerimo-  
nias, negarẽt fas eſſe, tenere, iidem quoq; dei,  
ſanctorũque eius imagines, negarent fas eſſe,  
colere. Vtrũque quidem horũ quadrabat in  
terrenã, & diabolicam ſapientiã E uangelicorũ, quæ eccleſiaſti-  
cæ obedientiæ, ac cõſuetudinis repagula p ſimulationem quæ-  
rendi Verbũ dei cõuellit. At vero cœleſtis, & ſpiritualis ſapientia  
Verbi dei, quia obediens eſt, qui eſt inſignis quoque chara-  
cter eius, vt eccleſiaſtica cõſuetudinẽ ceremoniarũ myſticarũ  
tenet, ita etiã dogmã, & cõſuetudinẽ imaginum colendarũ ſer-  
uat. Talem enim cõſuetudinẽ non venerandi ſanctorũ imagi-  
nes eccleſiæ dei non habent. Quia vero paratos nos eſſe oportet,  
vt beatus Petrus monet, ad reſpondendũ iis, qui rationem  
poſcunt de ea, quæ in nobis eſt, fide, & ſpe, nos enim credimus,  
habendum eſſe honorem ſanctis imaginibus, & ex earũ hono-  
re mercedem, ac remunerationẽ ſperamus, cõſequens eſt, vt hic  
quoq; Verbũ dei Euãgelicis poſtulantibus proferamus. Hi. n.  
ſunt, qui exiſtimant, nihil eſſe in ſcriptura quod ad imagines co-  
lendas pertinere videatur, imo idola gentiũ eſſe, quæ ſi ſunt, ſe-  
quitur, vt vel Chriſtum veniſſe in hunc mundum cum Iudæis  
negent, ſiquidem idola ex eccleſiis ſuis, vt pphetæ prædixerãt,  
nõ ſuſtulit aduentu ſuo, vel ſi veniſſe cõſitentur, neq; ſuſtulit,  
iam cū Samaritanis ex Chaldæa oriundis prophetas tanquam  
” mendaces explodant. Ait ergo Sophonias, Manifeſtus erit dñs  
” ſuper eos, & diſperdet omnes deos gentiũ terræ, & adorabũt ſin-  
” guli de loco ſuo, omnes in ſulã gentiũ, & vos Aethiopes interfe-



Et gladio meo eritis. Nemo est, qui Christianus haberi velit, qui nõ cõfiteatur, in aduentu Christi perductũ esse hoc ad effectũ, vt omnes è loco suo adorent deũ, & iuxta prophetiã Malachia, clarificatũ sit nomen dei in gentibus, & in omni loco offeratur thymiama nomini eius, Quod dominus promisit Samaritanæ, cũ ait, Crede mihi, quia venit hora, quãdo neq; in monte hoc, neq; in Hierus. adorabitis patrem. Si igitur perductũ est hoc ad exitũ in aduentu Christi, necesse est, vt illud quoq; connectũ effectũ sit, vt deos, in quã, gentiũ deleuerit, quæ paulo supra idem propheta Sophonias nomina Baalin appellauerat, id est, honores, & cultus idolis adhibitos. hoc. n. significare nomina Baalin annotauit beatus Cyrillus in cõment. huius prophetæ. quæ nomina nõ solum prædicit ex terrena Hierusalem auferenda esse incensã vrbe, & templo à nabuchod. sed multo magis ex Hierus. spirituali, quæ est ecclesia catholica Christianorum. Aut si isti Euãgelici ecclesiam catholicã sibi vendicare audent, ostendant nobis, quomodo ecclesia eorũ ab ortu solis, vsque ad occasum pateat, & in omnẽ locũ pertingat, & in insulas multas p. uaserit. Item Zacharias, in illa die (inquit) erit fons patẽs domui Dauid, & habitãtib; Hierusalem in trãsmutatione, siue trãslatione, sic enim est apud lxx. & in ablatione peccatoris. Prædixit mysteriũ baptismi in domo Dauid, id est, in ecclesia Christi de femine Dauid, quo fit purgatio peccatorũ, & mutatio Iudæorũ quidem à lege, & sacerdotio Leuitico ad Euangeliũ, & ad sacerdotiũ secundũ ordinẽ Melchisedech, ab ira ad gratiã, à litte- ra ad spiritũ, ad vmbra ad veritatem, à seruitute ad libertatem, gentiũ verò mutatio ab incredulitate ad fidem, & à carne ad spiritũ. En tẽpus gratiæ, & status ecclesiæ catholicæ. Deinde subiungit. Et erit in die illa, dicit dñs exercitũ, disperdam nomina idolorũ de terra, & nõ memorabũtur vltra. Hic quoque vocat nomina idolorũ, & memoriã eorũ honores, & cultus idolis adhibitos, quos cũ prædixerit propheta tollendos esse de domo Dauid, id est, de ecclesia catholica, in qua est apertus fons baptismi, sequitur vt vel honores, & cultus imaginum, quæ per omnes mundi ecclesias dispositæ sunt, nõ sint honores, & cultus idolorum, vel si sunt, vt Euangelici fingunt, mendax sit propheta Zacharias. hoc verò si confiteri horrent, & illud quoque assumptum, vt concedere horreant, necesse est. Quid igitur scri-  
pturam

pturam clariorem de imaginum cultu desiderant, si scriptura ipsa ad tãtam absurditatem, & impietatem compellit eos, vt prophetas negent, si imagines ecclesiarum, idola gentium ponere velint? hoc argumento sanctus Theophanes episcopus Nicææ similem Iudæorum criminationem in libro de Concordia veteris, & noui testamẽti, quem aduersus eos scripsit, refellit, quod quidem multo vehementius Euangelicos istos vrget, quod & si ipsi pariter cum Iudæis nos Idololatrias appellant, Christum tamẽ venisse saltem verbo non negant, sicut Iudæi. Subiungit deinde propheta Zacharias, id quod in ecclesiis catholicis aduersus hæreticos non rarò fieri videmus, & plenius in futuro, vt speramus, fiet. Et pseudopphetas, & spiritum immundum  
 » auferam de terra, & erit, cum prophetauerit quispiam, dicent  
 » ei pater, & mater eius, qui genuerunt eum, non viues, quia men-  
 » dacium locutus es in nomine domini, & configent eum pater  
 » eius, & mater eius genitores eius, cum prophetauerit. Et erit in  
 » die illa, confundentur prophetæ, vnusquisque ex visione sua,  
 » cũ prophetauerit, & operietur sacco cilicino, pro eo quod men-  
 » titus est, sic enim est apud lxx. & dicet, non sum propheta, ho-  
 » mo agricola ego sum, quoniam Adam exemplum meum ab ad-  
 » dolescentia mea. Et dicetur ei, quid sunt plagæ istæ in medio  
 » manuum tuarum? & dicet, his plagatus sum in domo eorum,  
 qui deligebant me. Erant olim (inquit Cyrillus) in admiratione falsi prophetæ, neque eos pœnitebat, at nunc in ecclesia dei, si qui tales (inquit) deprehenduntur, increpantur, & mulctantur etiam patrum suorum sententia, & pœnitentiam agunt peccati, cõfidentes infirmitatem naturæ, hoc enim significat illud, Adam exemplum meum ab adoleſcentia mea. pro quo lxx. clarius verterunt, homo genuit me ab adoleſcentia mea, id est, hominis sum filius, & erraui, vt homo, infirma est natura, ac nimis ad vitium proclius. Et si quis roget, quæ sint plagæ illæ, nõ pu- debit respondere à parentibus inflictas esse. Quàm propriè, & verè descripsit propheta, quæ in ecclesiis catholicis fieri videmus, parentes filiorum nomina de hæresi deferre, vxores maritorum, & maritos vxorum, & fratrem à fratre non ita pridem in Flandria confossum velut ab altero Phinee, tanta est vis religionis dei. Hic est gladius, quem Christus venit, mittere in terram, qui iuxta prophetiã Osæ diuidit inter fratres. Et Esaias

prophetans de fuga Christi in Aegyptum, cum multi ex gente illa idolis deditissima primùm conuersi sunt ad fidem Christi, & pugnabit (inquit) vir contra fratrem suum. Deinde nullos magis decipiunt isti, quàm opifices, textores, vestiarios, suttores, agricolas, zonarios, qui comprehensi, & conuicti, præter admodum paucos obstinatos, infirmitatem, & ignorantiam suam agnoscunt, & confitentur, veniam petunt, abiurant, puniuntur. Apud synagogas verò Euangelicorum audio frequenter vnam familiam diuisam esse in plures sectas, & eam esse eorum inter se concordiam, quæ sit dæmonum, catholicos verò non audent deferre, neque ad abiurandum cogere. Sed redeamus ad sanctas imagines, quas non solum ex traditione apostolorum, & ecclesiæ catholicæ consuetudine colere, ac venerari didicimus, sed ex scripturæ sanctæ locis, quæ magnus Athanasius Alexandrinus in sermone de sanctis patribus, & prophetis, & ecclesia notauit, ne quis me existimet sine auctore loqui, & quidem grauissimo sanctis. ac sapientis. cū quo nemo istorum licet arrogantissimus se audebit conferre. is ergo sic facit Christum cum ecclesia differentem. *διὰ τὴν προλεμεῖ σὺ; λέγει καὶ φανερὸν αἶψαν, ἢ δὲ ἐκκλησία, πολεμῶν καὶ ἀποσταθῆναι τὴν ἀκριβείαν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας καὶ τὴν προῆσιν τῆς ἀληθείας καὶ βεβαίου πάθους, καὶ διὰ τὴν σέπλιν καὶ ἀρχαίων σου εἰκόνα, ἡ μὲν πρὸς θεοφορίας ἀπίστολοι κατέχουσιν εἰς ὑπορχημῶν ἀρεθῶδους τῆς ἀβύσσου οἰκονομίας τῆς σῆς, ὁ δὲ μηνυθὴς, καὶ εἰ διὰ τὸ ἄπειρον προλεμεῖ σὺ, μὴ ἀθυμίας ἢ ἀπρόκαμης τῆς διανοίας, ἢ τῆς λοπσμῶς, εἰδύσα, ὅτι ὁ ἀπὸ νουμῶν τὸ πάθος, ἢ τὴν ἀρχαίων σου εἰκόνα κατὰ αὐτὸν τὸν ἀρνήσασθαι ἐμπεραθεῖν τῆς ἐσφραμίου σου πάθους, καὶ τῆς ἐλεγκτικῆς ἀγγέλιαν, ὁ δὲ πάλιν συμπάσχων μοι διὰ τὸ πάθος, καὶ σιωδῶσα θήσεσθαι, ἢ οὐκ ἠκουσασθαι, τὴν διεπέσθαι τῆς νομῆς τῆς μωσῆ, προῆσιν μου δύο χερσὺν ἐν τῆ σκηνῇ τῆ μαρτυρίου εἰς πρῶτον πῶσιν τῆς ἐμῆς εἰκόνας, & c.* interpretabor Latinè, Age (inquit) dic mihi, cur oppugnaris, oppugnor (inquit ecclesia) propter doctrinam euangelii, quam diligenter, & accuratè teneo, & propter verum, & firmum pascha, quod agito, & propter religiosam, & puram imaginem tuam, quam mihi apostoli reliquerūt, vt haberem depictam aram humanitatis tuæ, in qua mysterium redemptionis operatus es. hic Christus, si propter hoc (inquit) te oppugnant, ne grauer feras, ne ve animum dependeas, cum scias, si quis pascha neget, aut imaginem eum

me eum negaturum coram patre meo, & electis angelis. rursus verò qui compatitur mecum propter pascha, conglorificaturum, an non audisti quid Moyse præceperim? facies, inquam, mihi duos cherubinos in tabernaculo testimonii, scilicet ad præfigurandam meam imaginem, & c. Ergo vt erant cetera Mosai ca adumbrationes quædam, & obscuræ delineationes eorum, quæ in ecclesia tam expresse, & illuminate fiunt, vt virga Aarō adumbratio sacerdotii nostri, Manna adumbratio panis mystici, id est, Christi sub specie panis, tabernaculum adumbratio ecclesiæ catholicæ, cuius ædificatio in Christo constructa crescit in habitaculum dei in spiritu sancto, propitiatorium adumbratio Christi, qui factus est propitiatio nostra, sic cherubini adumbratio imaginum erant, id est, præsignificabant tenuiter, ponendas esse in ecclesia catholica imagines tum Christi propitiationis nostræ, tum sanctorum eius. Ex quo intelligi potest, quod propheta Abacum dixit, prophetans enim de aduentu Christi, Domine (inquit) audiui auditionem tuam, & timui, quod perinde erat, quasi diceret, O domine, qui rerum omnium imperium tenes, simul atque reuelationem de te accepi, percussus sum metu propter rei nouitatem omni admiratione maiorem, quia scilicet qui æqualis erat patri, futurus erat homo natus ex muliere, & vsque ad mortem crucis patri obtemperaturus. Sequitur, Et consideravi (inquit) opera tua, & obstupui, illa opera dicit, quæ Esaias prophetauit, & quæ discipulis Ioannis iussit dominus nunciare Ioanni. Deinde subiungit, in medio duorum animalium cognosceris. Alii duo animalia patre, & filium interpretati sunt, quod stultum, atque delirum esse ait beatus Cyrillus, non sunt enim animalia, quæ vitam participant, sed vita ipsa. alii duas vitas, alii duo testameta. in hac autem explanationum varietate idem Cyrillus duo animalia, duos cherubinos accipiendos esse dicit, qui erant in tabernaculo testimonii ex vtraque parte propitiatorii. Erat enim propitiatorium typus Christi, qui (vt Apost. ait) factus est propitiatio pro peccatis nostris idem homo, & idem deus, cui astant angeli omnes, qui quidem semper faciem dei vident. erant autem cherubini potius, quàm ex alio ordine propter multiformem, (vt Apost. ait) sapientiam dei, quæ in hoc mysterio à sæculis abscondito ostensa est principibus, & potestatibus in cœlestibus per eccle-

## DOGM. CHARACT.

ecclesiam dei. vocabulum enim cherubini sapientiam declarat, quæ est illius ordinis propria. Quando ergo, aut quomodo cognoscimus hoc tempore Christum propitiationem nostram inter duo animalia, nisi cum in ecclesiis catholicorum frequenter videmus imaginem Christi duobus cherubinis vtrinque sitam? in qua totum mysterium redemptionis symbolice legimus, agnoscimus, profitemur, colimus, & celebramus, in Eucharistia vero non hoc solum, sed exercemus etiam, & participamus. Edisserant nunc nobis Euangelici, si possunt, si apud eos est ecclesia catholica, quomodo, aut quando iuxta prophetiam Abacum cognoscunt Christum propitiationem nostram inter duo animalia, quod prædixit propheta, futurum esse in ecclesia catholica? Congruit cum his, quod Apost. in epist. ad Galat. scripsit, O insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati? ante quorum oculos Iesus Christus inter vos depictus est crucifixus. Sic enim idem Athanas. in eod. sermone hunc locum intellexit, & interpretatus est. neque enim verbum *πρὸς τὸ εἰκονίζεσθαι* proscribere significat, sed potius prædelineare, siue coram, aut ante oculos depingere. Perinde itaque est, quasi diceret, quorsum circumcidimini, si Christum crucifixum prædicatis? & imaginem crucifixi ante oculos positam habetis, quæ vos stultitiæ, ac delirii planè coarguit? etenim si circumcisionem (inquit) prædicamus, euacuatum est scandalum crucis, id est, non est, quod amplius prædicemus, & ostendamus crucem, & propter hanc prædicationem mala patiamur. Cum hoc rursus congruit, quod hodie in ecclesiis catholicorum frequentissime fieri solet, ut qui concionatur, ad dexteram habeat imaginem crucifixi ante oculos auditorum positam, quasi dicatur eis, cur carnem vestram cum vitis, & concupiscentiis non crucifigitis, ante quorum oculos Christus pictus est crucifixus? Fortassis imitatus est Paulus hoc loco Esaiam, ut sæpe alias imitari solet, de quo enim prophetauerat, inquit, Ecce posui te in lumen gentium, ut sis tu in salutem usque ad extremum terræ. hic paulò post nunquid, ait, obliuisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filii vteri sui? si illa oblita fuerit, ego tamen nunquam obliuiscar. Deinde subiungit, causam reddens, Ecce in manibus meis depinxi muros tuos, semper es coram me. Quem locum explanas beatus Cyrillus, accusabat (inquit) Sion domi-

dominum, quod obliuisceretur eius, quod vero hoc verum non esset, demonstrat Christus dominus noster ex iis, quæ propter nos passus est, mortuus enim est, & suspensus in ligno manibus eius cruci affixis, quæ passio salutaris potestates destruxit, & de eis triumphum egit, nosque omnes liberavit. Itaque facta est nobis passio eius munitio, ac murus. quam passionem velut ex parte totum significat ex affixione manuum. Hactenus Cyrillus. usus est hic propheta secundum interpretationem lxx. verbo *ἠεικονίζεσθαι*, quod propriè significat pingere imaginem, ad Christum enim & ad imaginem eius gratia implorandi Christum, qui in ecclesia catholica sumus, confugimus, ut adorando imaginem Christi, Christum ipsum adoremus. Quod si hoc, non licebat, quid erat, cur spiritus sanctus, cuius afflatu lxx. interpretes, ut veteres patres affirmant, veteres scripturas transtulerunt, hoc verbo vteretur? aut quomodo Christum passionem suam, quæ est nostra protectio, & instar muri, depinxisset in manibus suis dixisset, si Christum crucifixum ad colendum, & adorandum depingere non licebat? an deerat aliud verbum spiritui sancto, quo potius vteretur, ne saltem ex verbo pingendi imaginem occasionem errandi caperemus? Quod si fortasse concedant isti, imaginem crucifixi depingere, sed non adorare, & quemadmodum quæso, protectio nostra, quæ est passio Christi, depicta in crucifixo recte diceretur, si non liceret, per imaginem crucifixi Christum adorare, & implorare, ut protegatur? Est alius locus Euangelii, quem recte etiam idem Athanasius ad defensionem imaginum aduersus hæreticos earum negatores, referendum esse putauit. Cum enim Iudæi Iesum tentarent, dicentes, Magister, si licet dare censum Cæsari, an non? respondissetque eis Iesus, ostendite mihi numisma, illi vero protulissent denarium, interrogassetque eos dominus, cuius esset imago, & inscriptio, ac rursus illi respondissent, Cæsaris; respondit eis, Reddite ergo, quod est Cæsaris, Cæsari, & quod est dei, deo. Subiungit autem interpretandi gratia Athan. *τὸ εἶναι τὴν εἰκόνα τοῦ καίσαρος καίσαρος, καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ, τοῦ θεοῦ*; id est, imaginem Cæsaris Cæsari, & imaginem dei deo. Non reprehendit dominus, neque improbauit, quod Iudæi imaginem Cæsaris facerent, quibus alioqui lex vetabat, ne facerent sculptile, aut ullam similitudinem, sed potius iussit, ut ei honorem, & tributum redderent,

derent, cuius imaginem propter eundem honorabāt. Sic etiam docuit, quod erat dei, reddendum esse deo. Ex quo fit, ut sicut honor imaginis Cæsaris, honor Cæsaris est, quem in imagine eius honoramus, sic etiam honor, & cultus imaginis Christi, honor, & cultus dei fit, & honor imaginis sancti, honor ipsius sancti, & rursus honor, ac cultus sancti, honor, & cultus dei. Quare honor, & cultus imaginis sancti, honor dei est, ac proinde reddendus deo, ut quod dei est, deo reddatur. Ita ex hoc loco euangelii honorem, & cultum imaginum, acute conclusit Athanasius, ad deū referendum esse, ut honorem imaginis Cæsaris, & inscriptionis ad Cæsarem. Postremo idem Athanasius in quæstionibus centum ad Antiochum principem cap. xxxviii. Non adoramus (inquit) Christiani imagines, tanquam deos, ut Gentiles, sed potius ut affectum nostrum tantū, & desiderium charitatis nostræ apud faciem pictam imaginis declinemus, ex quo fit, ut sæpenumero deleta effigie tanquam inutile lignum postea crememus, quod prius erat imago. Hæc Athanasius. Illud vero, quod dominus per Moysen præcepit, non facere sculptile, neque ullam similitudinem, quod Lutherani cum Iudeis, deinde cum Marcionistis, Manichæis, & Arianis ad tollendas imagines impie transferunt, quomodo accipiendum sit, ex subiecta causa licet intelligere, subiungit enim; Non adorabis ea, neque seruias, aut coles. Vetat ergo facere sculptilia, ne pro diis colantur, sicut in principio dixerat, Non habebis deos alienos. Idem rursus intelligi potest ex eo, quod statim subiungit, Ego dominus deus tuus, deus zelotes, quod perinde est, quasi diceret, non patiar, ut vxor mea, id est, populus meus meretricie viuat, & deos alienos, tanquam alios viros admittat, matrimonium enim, ut Firmianus Lactantius ait, dici non potest, ubi mulier vna multos viros habet, sed hæc aut meretrix, inquit, aut adultera nominabitur, neque rursus, vllus vir zelotypus est meretricis, sed vxoris suæ, ut ait Procopius Gazæus in Exodi cōmentariis, siquidem illa omnibus se prostituit, hæc vero sui viri tantum est, sic (inquit) anima meretrix aliud, atque aliud dæmonium admittit, neque est vir eius zelotes. Unde factum esse dicit, ut leges Ethnicorum omne idolum colere iubeant, quia scilicet non sit meretricis animæ vnus vir zelotes, contra vero sponsus, ac vir zelotes si meretricem accipiat, pudicam reddit,

reddit, ut fecit Oseas propheta typus dei, qui plebem, quæ cum amatoribus multis, & idolis gentium fornicata fuerat, despondit sibi vni viro zeloti, ut se tantum pro deo haberet, & coleret, & sibi ut viro legitimo subiecta esset, suaque lege tantum viueret. Quorsum ergo attinebat, postquam vetuerat facere sculptilia, & ea adorare, ac colere, subiungere statim, Ego dominus deus tuus; deus zelotes, nisi ut doceret, vetari quidem illis sculptilia, ne cum idolis more gentium fornicarentur illa pro diis habendo, & pro diis, ac dominis colendo. Si ergo hæc fuit ratio vetandi sculptilia, sequitur, Vbi eiusmodi ratio, & causa vetandi sculptilia non erit, ibi sculptilia non vetari. atque hæc quidem ratio, vel ex solis illis cherubinibus, qui erant ex vtraque parte propitiatorii, intelligi potest. Alioqui quomodo Hebraicæ nationi ad idolorum cultum tam procliu, & Aegyptiorum superstitioni multum, diuque assuetæ non solum permisisset, sed quod plus est, iussisset deus habere in tabernaculo, loco orationis, & diuini cultus cherubinorum imagines, si cultus imaginum, quarum prototypa honore, & cultu digna essent, ad idololatriam quomodocunque pertineret? quæ dementia est hoc putare? quid delirius dici potest, aut sapientiæ dei minus congruens? De bobus enim in templo Salomonis, & de vitulis, & de leonibus in folio regali sculptis, quorum prototypa nullo honore digna sunt, nullum tale erat superstitionis periculum. Cherubini ergo aurei adhibebantur ad significandum mentes illas cœlestes astare, ac seruire semper deo, easque à nobis ea ratione honorandas, & colendas tum per se, tum per imagines suas, in quibus illas tanquam in speculo ad earum similitudinem expresso intuemur, & contemplamur. Denique Apostolus Paulus diuine mihi explicasse videtur, quomodo vetatio illa sculptilium intelligenda esset. alloquens enim Athenienses idolorum cultores, Non debemus (inquit) existimare auro, aut argento, aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationis hominis deū esse similem. Hæc ergo fuit ratio vetandi sculptilia, & imagines, ne scilicet pro diis haberentur, quasi sit deus, aut esse possit similis materiæ pretiosæ, aut operi artis excellentis. Cum enim omnia sint ex deo, hoc enim significat, quod dixit esse nos genus dei, ut magnus Dionysius in diuini nominis interpretatus est, necesse est, ut deus omnibus creaturis præstet, cum omnium

fit effector ex nihilo. Ex hoc loco Pauli intelligi potest, ut hæreticis obiter respondeam, quod Hierem. dixit, lignum esse doctrinam vanitatis, & Abacum, Conflatile esse demonstrationem mendacii, perinde esse, quasi diceretur, ex ipsa materia simulachri, quæ a deo effecta est, doceri, ac demonstrari, mendacium esse, & vanissimum commentum, deum esse similem ligno, aut conflatile. Ex his enim duobus locis a se male intellectis cõclufit Cal. colligendam esse doctrinam generalem (ita enim ait) cap. —iii. art. xxvi. Nam cum Hierem. lignum esse doctrinam vanitatis pronunciat, cum Abacum docet, conflatile esse demonstrationem mendacii, certe hinc generalis colligenda est doctrina, —futile esse, adeoque mendax, quicquid de deo ex imaginibus —homines didicerint. Sic iste interpretatur, simulachrum esse doctrinam vanitatis, & demonstrationem mendacii. Hinc etiam intelligi potest, quod idem Cal. ex Aug. citat lib. de ciuit. dei. —iiii. c. ix. & xxxi. sumptum ex Varrone, & ab eodem Aug. confirmatum, dei metum imaginibus minui, quod facile (inquit) possit deus, ut idem Aug. interpretatur, in simulachrorum stoliditate contemni, hoc, inquam, non facit contra imagines ecclesiæ nostræ, quarum materiæ, aut artificio nemo nostrum existimat, deum esse similem, qui erat gentiliū error existimantium auro, aut argento, aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationis hominis, ut Apostol. dixit, similem esse deum. Quod enim propter hunc errorem simulachra deorum Varro improbaret, laudaretque priscos Romanos, quod annis plusquam clxx. deos sine simulachro castius coluissent, vel ex eo perspicipoteat, quod ait Aug. citasse Varronem Iudæam gentem sententiæ suæ testem. Ea ergo ratione simulachra improbat, qua vetabat deus Iudæos facere sculptile, aut vllam similitudinem, scilicet ne pro diis colerentur, quasi posset deus vlli materiæ, aut operi artis similis esse. quod ex subiectis in eo loco causis paulo supra docuimus, cum locum Exod. exposuimus, & locum Apost. cum eo contulimus. Nihil itaque effectum adorare licet, ut effectorem eius deum. Hac ratione vetuit angelus Ioannem in Apocalypsi, ne eum adoraret, & Petrus Cornelium in Act. apost. quod ille angelum existimaret supra id, quod videbat, & audiebat, & hic Petrum similiter. quod satis clare ipsa scriptura vtrouque docuit. illic enim angelus ait, Vide, ne feceris;

ceris, conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum prophetarum, deum adora. hic vero Petrus ait, Surge, & ego ipse homo sum. Hæc quoque aduersus Cal. notarim, qui maluit ex his locis a se non intellectis colligere vetationem adorationis imaginum sanctarum, quam persuadere sibi, tam amentem fuisse Ioannem, (sic enim ait) ut debitum soli deo honorem vellet ad angelum transferre, & Cornelium non ita parum, ut idem ait, in pietate profecisse, quin summum cultum vni deo tribueret. At non fuit amens Ioannes, neque parum profecerat in pietate, neque si Cornelius multum in ea profecisset, qui vix dum erat Catechumenus, non sic adorare potuisset. Etenim si nolebat Apost. efferre arcana dei sibi ostensa, aut in eo gloriari, ne quis (inquit) me existimet supra id, quod videt me, aut audit aliquid ex me, id est, ne supra hominem haberetur a quopiam etiã sapiente, & summo, neminem enim excepit, qui dixit, Ne quis me existimet supra id, quod videt, quid mirum, si Ioãnes postquam audisset, & vidisset angelum, qui illa, quæ vidit, ostendebat, existimaret eum supra id, quod vidit eum, & audiuit ex eo? Similiter in Cornelio, qui Petrum existimauit supra hominẽ. Videamus nunc, quæ de triplici apud idololatrias simulachrorum ratione magnus Ath. scripsit, an aliquid eorum in nostras imagines cõueniat. In libro igitur de pio dei cultu contra idololatriam gentium tria genera describit eorum hominum, qui idola colabant. Vulgus ineruditum veros deos putabat. De duobus reliquis generibus sic ait, ut e Græco vertam, Qui apud Græcos (inquit) philosophi & sapientes dicuntur, cum a nobis quidem redarguantur, non negant eos, qui dii apparent eis, formas esse hominum, & bestiarum, excusandi vero causa aiunt, idcirco formas illas pro deis habere, ut per eas respõdeat deus, per easdemque appareat, non enim alio modo cognosci eum posse, qui subiici oculis non potest, nisi per huiusmodi simulachra, & mysteria. Qui autem adhuc etiam sapientiores habentur, & qui se reconditiora dicere existimant, aiunt, idcirco simulachra fieri, & signa formari, ac fingi ad deuocandos angelos, ut per ea apparentes, de deo doceant, itaque esse illa, sicut litteræ sunt hominibus, quas legendo, aliquid de deo aspectu, & præsentia angelorum ab eis comprehendi possit. Hactenus (inquit) horum fabula. Hos autem validissime cõfutauit idem

Ath. hoc pro æmio usus, Si quis (inquit) accurate, & diligenter hæc examinet, deprehendet horum opinionem non minus falsam esse, quam eorum, quos prius notauimus, eos dicit, qui quos habebant deos, negabant esse formas hominum, & animantium. a quibus differre nos, concedunt hæretici, sed a secundis, & tertiis non concedit insanus Calu. qui discrimen a nobis poscere non veretur, ut suos decipiat. Vtrique horum in eo conueniebant, quod dei nomen, quod est, ut ait sap. Salomonis, incommunicabile, cum lignis, & lapidibus communicabant, & ea loco deorum habebant, & colebant. Tertiis vero sapientioribus cum respondet Ath. si ista (inquit) instar litterarum sunt uobis ad contemplandum, & cognoscendum deum, ut mentimini, non oportet significato significantia præferre. Neque enim si quis nomen regis scribat, & regi præferat, impune erit ei, quin potius morte afficietur, sic vos si sana mente essetis, ουκ αλλ' τὸ πηλοῦς τῆς θεότητος γώεσμα εἰς ὕλιν καὶ πέδρα, id est, nunquam insigne proprium diuinitatis cognoscendæ, quod tantæ dignitatis est, in materiam deiiceretis. Hæc Ath. scilicet alienum est hoc a natura, & proprietate litterarum, ut in eis consistat, & posita sit naturalis vis, ac proprietate rei per ipsas litteras significatæ, quod illi sapientes gentilium idolorum cultores plane faciebant, qui pro lapidibus deos nominabant, & ut deos colebant, quod erat existimare deum, ut Apost. ait, similem auro aut argento, aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationis hominis.

— Quare quod Cal. reprehendit, vulgo esse plus quam tritum, — (sic enim loquitur) libros idiotarum esse imagines, quod Gregorius tanquam primo auctori exprobrat, non intellexit, ut sæpiissime euenire ei solet, quid loqueretur, neque de quo affirmaret. Apud istos quidem sapientes, quos satis redarguit Ath. non poterant esse instar litterarum, aut librorum signa, & imagines, ut illi falso volebant, acute ab Atha. exposita est ratio, apud nos vero maxime, qui nullam vim aliam signis, & imaginibus tribuimus præter eam, quæ propria est litterarum, id est tantummodo significare. Itaque his, quæ magnus Ath. de simulachris deorum, & de ratione superstitiosa falsi eorum cultus scripsit, nihil esse potest accommodatius ad respondendum aduersariis imaginum sanctarum, cum quærunt a nobis, ut ostendam discrimen, ut habeamur veteribus idololatriis dissimiles.

— les. Sic enim quærit Cal. c. iii. suarum instituit. Quod enim nos — nostras imagines neque deos vocamus, neque deos esse dicimus, neque Iudæi (inquit ille) neque gentiles olim vocabant, — & tamen prophetæ passim fornicationem cum ligno, aut lapide exprobrabant, quod deum scilicet in ligno, & lapide carnaliter venerantur, sicut ab iis, inquit, fit, (nos autem dicit) qui — Christiani haberi volunt. Sit igitur hoc discrimen, quod nos docuit Ath. imagines nostras neque deos dici, neque per eas respondere, aut apparere, aut cognosci deum, neque per eas angelos deuocari ad cognoscendum deum. in quibus erat scelus, & contumelia, atque impietas assimilandi deum materiæ, aut arti, unde prophetæ passim illis (ut Cal. ait) cum ligno, & lapide merito exprobrabant fornicationes, quod verbum satis declarat, idcirco exprobrasse, quod non contenti essent vno deo tantquam vno viro animarum nostrarum sponso; qui est zelotes, neque patitur alienum deum consortem tanquam alienum virum. Ab huiusmodi simulachris Ioannes apost. abstinere iussit, cum ait, Filioli, custodite vos a simulachris, quod male quoque interpretatus est idem Calu. Paulo enim supra dixerat, & dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum deum, & simus in vero filio eius, hic est verus deus, & vita æterna. & subiungit statim, epistolam claudens, Filioli, custodite vos a simulachris; ut iam antecedentia cum consequentibus conferendo facile sit intelligere de eiusmodi simulachris præcipi, quæ dii habebantur, qui non sunt veri dei, neque habent vitam. Nos vero talia simulachra non habemus. Imo imagines nihil esse dicimus præterquam imagines huius, aut illius materiæ, & artificii, honore quidem, & cultu dignas non propter se simpliciter, & absolute, sed propter prototypa, sunt enim ut diuine tradit Dionys. prototypa in imaginibus, & rursus imagines in prototypis, tametsi natura, & substantia non sit vna, ut iam imaginum cultus totus ad prototypa referatur. An natura non docet nos, quod imago eius, qui se spectat, & intuetur in speculo, semper est cum prototypo? ex eoque pendet in aliena alioqui materia inseparabiliter? facie enim & vultu ab illa imagine, quæ in speculo apparet, recedente, simul recedit imago ipsa vultus. neque potest imago, quæ in speculo apparet, macula, aut labe aspergi aliqua, aut ornari, nisi prius facies aspergatur, aut ornatur. Sic imago



imago picta, aut sculpta, pars quædam est archetypi, quæ in diuersa materia cernitur. Quare si totum est honore, & cultu dignum, consequens est, vt sit etiam pars, idque propter totum, neque possit contemni, aut contumelia affici pars, quin totum prius contemnatur, aut contumelia afficiatur. Non est hæc pulcherrima analogia à me primum inuenta, sed à Theophane episcopo Nicææ in libro contra Iudæos, vt proprio auctori laus tribuatur. Sed age hostis imaginum, si scriptura sancta deum mystice figurat, vt habet caput, oculos, aures, nares, faciem, os, pedes, ventrem, humeros, dorsum, scapulas, & cetera, quæ pertinent πρὸς ἰσότυπὸν τὸ θεοπαλάσιον, idest, ad sacram dei figurationem, quid profanum a nobis sit, si deum corporis alioqui expertem, & effectorem omnium συμμομιῶς accommodate ad nostram vtilitatem delineamus ad exemplum scripturæ sanctæ? Hæc. n. secundum idiomata Hebræici characteris, vt Hadrianus vetus auctor Græcus in Isagoge sacrarum litterarum notauit, ex iis, quæ nobis insunt, & conueniunt, idest, ex membris; sensibus, animi motibus, passionibus corporis, dispositionibus, opinionibus, studiis, locis, vestitu, consuetudinibus, figuris energias, siue operationes dei figurat, & exprimit, ita vt ex oculis dei figurati intelligamus τὸ πρὸ νοητικῶν, ἢ ἑσθλαθῶν τῆς γνώσεως, quod cuncta videat, procuret, sintque semper in conspectu eius vniuersa, vt nihil ignorare, aut obliuisci possit, Vnde de indignis dei prouidentia, ac procuratione, vt Theophanes obseruauit, ait Salom. Qui errat in ianuis, morabitur in locis, quæ non aspiciet æternus, Rursus de dignis pater eius Dauid, Oculi, inquit, domini super iustos. Ex facie dei intelligimus τὸ ἐπιθεῖν αὐτῷ ἰδίῳ προσήματων, idest, cum se ostendit in rebus, siue in bonam, siue in malam partem accipiamus; vt cum se ostendit iratum iniquis, sicut scriptum est, facies domini super facientes mala, aut propitium, quibus parcit, vt precabatur Daniel, cum ait, ostende faciem tuam super sanctuarium tuum deuastatum. designat præterea τὸ ἀπὸ κεικλυπῶν, idest, retectum dei, quod cum cognosci nolumus, faciem obnubere, & obtegere soleamus. vt illud, Non videbit homo faciem meam, & viuet, sic enim est apud xx. Aures designant τὸ βυβαλλῶν, καὶ τὸ ἐν μὲν, vt Hadrianus & Theoph. notarunt, placibilitatem, inquam, & beniuolentiam dei, vt illud, Aures domini in preces iustorum, Et

organum

rursus,

rursus, Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ. Manus designant vim efficiendi præpotentem. Scapula vim protegendi, quale est illud, scapulis suis obumbrabit tibi. Pedes dei designant, vt idem Hadrianus obseruauit, ferre opẽ egentibus, vt illud, inclinauit cœlos, & descendit, & illud, Audiuit Adam deum deambulantem in paradiso. Significant præterea pedes, vt notauit idem Theophanes lib. i. Tomi. ii. contra Iudæos, τὸ παντεξούσιον, καὶ βασιλικὸν κράτος, nos dicamus præpotentem potestatem regalem, quale est illud, omnia subiecisti sub pedibus eius, & illud, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Os dei designat principium, & perennẽ fontẽ verbi, & spiritus. Venter τὸ γεννητικόν, καὶ πηγῶν, idest, vim generandi, & effundendi è se instar fontis aquam diuinæ sapientiæ, quæ est filius dei viui. multa alia huiusmodi ad mysticam dei figurationem pertinentia veteres scripturæ sanctæ interpretes obseruarunt. Quod si hæretici nos reprehendunt, quod deum hac ratione pingamus, aut formemus, reprehendant in scriptura vetere Hebræis data picturam dei ex typicis lineamentis mysticorum membrorum constantem, aut si hanc non audent reprehendere, & nobis similiter, vt Hebræis vetari aiunt sculptile, & omnem similitudinem dei, dicant, (hoc enim reliquum est) nos adhuc esse sub vetere testamento, tanquam sub pædagogo, & idem periculum esse nobis, ne ad idolatriam defleamus, vt illis erat. Aut si iam hoc periculum non est, vt fatebuntur, per gratiam spiritus sancti, quem deus pater effudit in nos abundè per Iesum Christum, cur non patiuntur, vt cultum dei per imaginem crucifixi in deum transfundamus? Aut quomodo possumus per sacrum typum crucifixi transfundere, quin remaneat honoratus, & cultus typus non quidem per se, ac simpliciter, cum secundum substantiam non sit aliud, quàm materia coloris, & pigmenti, aut ligni, aut lapidis, sed propter prototypum. Aut quomodo non potest manere honoratus typus propter prototypum, quin detrahatur de honore, & cultu prototypi? Quis ignorat, si quempiam propter alium honoramus, quin illum ipsum, propter quem hunc honoramus, magis honoremus? tatum abest, vt honor priori detrahatur. Sed hic obiicit nobis Calu. quod est in Eliber. Conc. antiquissimò. c. xxxvii. Placuit, picturas in ecclesia esse non debe

re, ne

re, ne quod colitur, inquit, aut adoratur, in parietibus depingatur. Quis non continuo, ut legit canonem, non intelligit, non fuisse vetitas hoc decreto illo ipso tempore alias imagines, quam quæ in parietibus pingerentur? aut enim cum factum est hoc interdictum, aliæ imagines in ecclesia erant præter pictas in pariete, aut nullæ, nullas fuisse alias, non est verisimile. Si erant, cum non conueniat in eas ratio decreti, & canonis, quæ est hæc, ne scilicet esset in pariete pictum, quod esset colendum, consequens est, ut neque ad eas tunc decretum istud pertineret. Cur vero imagines in parietibus pictæ illo tempore hoc canone vetarentur, existimo, causam fuisse, ne cum esset fugiendum propter persecutiones Christianorum, quæ tunc erant frequentes, necesse esset, relinquere imagines in parietibus ludibrio, & contumeliæ hostiū expositas, ceteræ. n. auferri poterant, & occultari. Quod enim essent ea tempora, ut persecutio, & templorū derelictio metuenda esset, existimari potest ex. c. lix. & lx. eiusdem concilii, in altero enim, cauetur, ut qui idola frangeret, & ibidem occisus esset, non referretur inter martyres, in altero, ne quis siue Gentilis, siue Christianus ad Capitolium sacrificandi causa ascenderet. Hactenus de Canone Eliber. conc. Nos vero non vnum canonem, & eum quidem male intellectum, sed integram Synodum Nicenā pro honore, & religione imaginum, magna episcoporum frequentia, grauissima, ac diligentissima conquisitione habitam, & testimoniis sanctissimis, & magni ponderis refertissimam opponimus. Cuius auctoritate premi se licet ridendo dissimulare non potuit Cal. Sic enim cū respondere vellet, præfatus est, multa, opinor, de hac re dicta forent, nisi manum quodammodo mihi iniiceret Synodus Nic. quicquid enim dixerim, magnum ex aduerso præiudicium afferret Synodi auctoritas. Sed videamus, quanta rursus ex aduerso auctoritate, illius Synodi auctoritate frangat, & sic enim subiungit, Qui simulachrorum vsum tuentur, illius synodi patrociniū allegant, extat autem refutatorius liber sub Caroli magni nomine, quem ex dictione colligere licet, eodem tempore compositum. Sæpe mihi ysarandum est aduersus hunc, quod Ap. ost. de quibusdam dixit, non intelligere, neque quid loquatur, neque de quo affirmet. Falso enim illum quidem librū ferri, Caroli magni esse, testes sunt cum omnes auctores, qui de eo

de eo imperatore, eiusque pietate, ac religione scripserunt, tum Ionas Aurelianensis episcopus, qui pro imaginibus aduersus Claudium Taurinensem tres libros ad Carolum scripsit. Carolum dico secundum cognomento Balbum filium Ludouici Pii, eundemque Caroli magni nepotem. Narrat idem Ionas fuisse hunc Claudium ex Hispania oriundum, discipulum cuiusdam Felicis item Hispani, & Vrgelitanensis episcopi, hæretici Nestoriani. Cuius hæresis de Christo filio adoptiuo cura, & studio Caroli Magni, & auctoritate ecclesiæ Romanæ damnata fuerit, Venisseque eundem Claudium in Galliam, & ex presbytero prius Ludouici imperatoris factum postea episcopum Taurinensem cepisse docere non quidem illam magistri sui hæresim Nestorianam, sed aliam Vigilantii, & Eustasii non dissimilem, neque minus grauem cōtra ecclesiasticas traditiones, & sanctarum imaginum cultum. Narrat præterea Ionas, arripuisse illum occasionem erroris ex immoderato studio colendi imagines, quod in Italia in ecclesia Taurinensi reperisset, cum debuisset (inquit) potius prudenti zelo, si quid erat nimium, & illic per ignorantiam modum transfiri iudicabat, docere, & paulatim corrigere, accessisse autem ad hanc, illius impiam temeritatem, & furorem, quod existimaret mortuo iam Carolo Magno imperatore tum valde pio, tum magno pietatis in deum, & sanctos defensore, quasi orbata iam ecclesia, & scripturis sanctis oblitteratis, posse deinceps, qua vellet licentia, temere docere, & aliorum obedientiam, & fidem sibi conciliare. Si Claudius ecclesiasticum cultum imaginum sanctarum morte Caroli Magni audita inuasit, quasi id tempus expectasset, ut commodum, & tum omni periculo, tum patrociniū, ac vigilantia imperatoris vacuum, viderit Calvinus, vtrum liber iste refutatorius, quæ testem citat suæ opinionis, Caroli Magni esse videatur. Sed quia fortasse metuebat Cal. ne libri inscriptio magis cuiquam Leoni Isauro, aut cuiquam Constantino Copronymo, quam Carolo magno conuenire videretur, quasi librum probare vellet Caroli esse, aut certe auctoritatem ex antiquitate scriptionis habere, vtrum enim probare vellet, non assequor, adiunxit, videri ex dictione, illo tempore compositum esse. Vel igitur sit Caroli magni, quia illo tempore compositus est, vel sit idoneus testis, quia scriptus est tempore vii. Synodi,

qua hæresis ista damnata est. Hoc est acumen ingenii Cal. & huiusmodi argumenta, quæ consecratur. Sed redeo ad Claudium Taurin. cuius libellum apologeticum, quem contra Theodemirum abbatem monitorem, & contra imagines, & earum pios cultores, Italos, Gallos, & Germanos, composuit, scribit idem Ionas, improbatum fuisse a patre Caroli secundi Ludouico Pio, cuius studio, & gratia factus esset Claudius episcopus Taurinensis, deinde damnatum cum auctore suo a Paschale pont. Mortuo autem Claudio, sed hæresi eius nondum extincta, imo crescente, libros, quos ipse Ionas Aurelianensis uiuo Claudio contra illius apologeticum scribere cœpisset, absoluisse, & Carolo Balbo, qui Ludouico Pio successit, dedicauisse. Ut autem intelligamus, quod tunc Satanas tentauit in Gallia, & Germania per ministrum suum Claudium, neque perficere potuit, scilicet ut Claudicantes errarent in dei, & sanctorum eius cultu, perfecisse hoc tempore per Caluinum in parte Galliarum, & in Germania per Martinum Luterum, & alios Euangelicos. Recitabo hic quæ Ionas scribit lib. i. Ille (inquit) contra, fraternæ admonitionis impatiens, turbidaque indignatione permotus, non solum in illum iuste se redarguentem, Theodemirum abbatem dicit, verum etiam in omnes sanctæ, catholicæ, & apostolicæ ecclesiæ sincerissimos cultores Galliarum, Germaniarumque incolentes, Christoque deuotissime seruietes, & ab imaginum superstitione adoratione immunes diuersarum reprehensionum, ac vituperationum iacula intorsit, eosque & idololatriæ abominatione, & falsæ religionis superstitione, & in numeris aliis sceleribus irretitos, sicut textus suarum litterarum demonstrat, appellare non erubuit. Cur autem sincerissimos cultores, & a superstitione adoratione immunes Gallos, & Germanos vocarit, intelligi potest ex illo nimio studio colendi imagines, quod idem Ionas narrat reperisse Claudium in Italia in ecclesia Taurinensi, cui præfuit. Unde ille occasionem furoris sui in sanctas imagines cœpisset. De quo nimio cultu sic sensit, & scripsit hic auctor lib. i. Illi, qui nimio, & indiffereto amore ob honorem sanctorum eorum imaginibus supplicant, videntur sane potius ab hac superstitione adhibito rationis moderamine reuocandi, quam idololatriæ, cum utique sanctæ trinitatis fidem veraciter credant, & prædicent, nuncupandi. Hactenus de libro

refu-

refutatorio vii. Synodi sub Caroli Magni nomine. Quæ vero deinceps addit Cal. ad minuendam, Synodi Nicenæ auctoritatem, æque leuia sunt, quædam enim notat in eâ synodo recitata, quæ Caluino videbantur a proposito aliena, & nihil ad rem facere, quæ autem maxime videbantur, ea callide dissimulat. Sic suos docet, vel potius decipit Caluinus. Sentio quam multa præterierim, quia non erat mihi propria disputatio aduersus imaginum violatores, sed huc necessario diuertendum fuit, ut ostenderem, sapientiam Euangelicorum non esse *εὐπειθή*, ut beatus Iacobus ait, id est, obedientem, quæ est proprietas sapientiæ spiritualis, & cœlestis. Siquidem relicta publica ecclesiarum catholicarum de cultu imaginum consuetudine, quæ ex Apostolorum disciplina descendit, & in reconditis scripturæ sanctæ interpretationibus, ut Photius Constant. auctor valde doctus in commentariolo vii. concilii ait, continetur, veteres errores de concilii œcumenici sententia iam diu damnatos, per æmulationem, & contentionem perfide, & impie instaurat. Hæc sapientia est, quæ æquitatis, & obedientiæ inimica, & contentiosa, ac superba, quia dissimulare non potest, præcepta patrum esse priscas, consuetudines ecclesiarum, de iis, quæ honeste, & secundum ordinem in eis fiunt, ut de iudiciis, & ministeriis sacris, de ceremoniis, & imaginum cultu, aliisque huiusmodi, ut facilius per bonos sermones scripturæ sacræ decipiat, illud Ezech. (ut audio) assidue prædicare, & inculcare solet, In præceptis patrum vestrorum nolite incedere. Docuit hoc facere diabolus, qui cum Iesum tentaret, quod ad virum iustum, ope egentem pertinebat, ut sanctus Isidorus Pelusiota in epist. ad Ioannem Diaconum scripsit, ad Christum dominum angelorum falso transtulit, aut quod male intelligeret, aut quia fallendi artificio dissimularet. quod quidem sapientissimè dominus detexit inquit, Scriptum est, Non tentabis dominum deum tuum, quod perinde erat, ut idem auctor ait, quasi diceret, Promisit quidem deus auxilium, at non ei, qui tentaret, sed ei, qui in periculo positus esset, non se ostentanti, & inanem gloriam captanti, sed egenti præsidio angeli, de Christo autem scriptum est in Esa. proph. salutare muri tui. muros enim vocat Christum, quia ipse sua sapientia, & præsidio angelorum nos munit, ac seipit, sicut scriptum est, castra ponet angelus domini in circuitu

X x i i

timen-

umentium eum. hic quoque prætermisit diabolus, vt beatus Hieronymus obseruauit, quod maxime contra se faciebat, illud scilicet, vt custodiant te. Sic enim scriptum erat, Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. poterat enim (inquit) dominus respondere ei, si custodit me dominus in omnibus viis, ergo & a te custodior. tacuit ergo, quod sciebat contra se esse, & posuit, quod pro se erat. Hic etiam obseruandum est, quod beatus Ignatius in epist. ad Philipp. admonuit, sinxisse diabolum, ignorare se ea, quæ sequebantur, super aspidem, & basiliscum ambulabis, de Satana, & ministris eius scripta esse. Nã si conculcatio (inquit) pedum domini diabolus est, quemadmodum tentat eum, qui tentari non potest? & Greg. theologus in lib. de Baptismo scripturas (inquit) nouit latro. O sophista malitiæ, cur sequentia suppressis? scio, tamen si non dicas, in te aspidem, & basiliscum ascendam. Sic ergo nunc boni isti, & dociles discipuli diaboli, quod ab Ezech. propheta Hebræis dictum erat, in præceptis patrum vestrorum nolite incedere, cum hortaretur deus, ne imitarentur scelera maiorum, quæ idem propheta in eodẽ loco narrat admisisse eos, cum educti, & liberati ex Aegypto, idola Aegyptiorum coluerunt, & cum in deserto legem a deo datam, præcepta, iudicia, & ceremonias continentem violauerunt, hoc inquam reticendo, decurrando, & surripiendo transferunt discipuli diaboli ad catholicos, qui sunt gaudium, & corona sanctorum patrum suorum, qui nos sanctæ fidei, & pietatis hæredes, & imitatores reliquerunt. Ergo postquam de patribus illis dixerat, paulo supra per Ezech. & irritauerunt me domus Israel in deserto, in præceptis meis non ambulauerunt, & iudicia mea proiecerunt, quæ faciens homo viuet in eis, & sabbata mea violauerunt vehementer, & quæ sequuntur, subiungit paulo post, Dixi autem ad filios eorum in solitudine, in præceptis patrum vestrorum nolite incedere, neque iudicia eorum custodiatis. Si hic non prætermitterent Euangelici, ad imitationem diaboli illa pauca verba proxima, Dixi autem ad filios eorum in solitudine, quis non continuo intelligeret artificium tentationis, & mendacii? rursus si non prætermitterent, quod proxime quibque sequitur, ego dominus deus vester, in præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & facite ea, & sabbata mea sanctificate, vt sint signum inter

inter me, & vos, quis non continuo intelligeret, non posse illud, in præceptis patrum vestrorum nolite incedere, ad catholicos referri? Etenim si in vos a catholici, competit ista hortatio, in præceptis patrum vestrorum nolite incedere, consequens est, vt illa quoque competat, quæ sequitur, in præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & sabbata mea sanctificate, vt sint signum inter me, & vos. Hortantur ergo vos ad sabbatizandum, quod si ad sabbatizandum hortantur, hortentur ad seruandam legem Moyfis, qui enim sabbatizat, debitor est, vt Apost. ait, vniuersæ legis seruandæ. Ergo cum isti, qui dissentiones, & offendicula præter doctrinam, quam didicimus, faciunt, scripturæ sanctæ testimonium recitant, quod faciunt semper, nos antecedentia, & consequentia legamus, quæ ipsi, vt ceteri hæretici, mutilare, & intercidere solent, quod Euf. Marcello hæretico exprobrat in libro, quem aduersus eum scripsit. & Hippolytus Martyr Noëtianis in homilia aduersus eos, & sanctus Epiphanius eisdem. Legamus inquam, ne nos decipiant nomine euangelii, & per speciem Verbi dei, idest, per simulationem bonorum sermonum, & per benedictiones, boni enim sermones, & benedictionis pleni sunt, qui ex scripturis petuntur, si modo intelligenter, sincere, & integre petantur. plerique enim eorum difficiles sunt, quos indocti, & instabiles, quales sunt omnes hæretici, ad suam perditionem deprauant. hæc igitur præficientes, ait princeps apostolorum, caueamus, ne insipientium errore ducti a firmitate excidamus.

Redeamus ad locum beati Iacobi, & persequamur reliquas cœlestis sapientiæ proprietates, easque cum Euangelicorum sapientia conferamus. Addit ergo beatus Iacobus sapientiam, quæ desurfum est, plenam esse misericordia, & fructibus bonis. Ostendam vero, in quo maxime sapientia ista Euangelicorum expers sit misericordiæ. Est enim in eo præcipue, quod contra Verbum dei confessionem tollit, quæ nobis post peccata misericordiam dei conciliat, & nos in gratiam cum eo reducit. Qui enim (ait Salomon) abscondit scelera sua, non prosperabitur, qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Ergo sapientia, quæ confessionem tollit, misericordiam tollit, & crudelis est, ac diabolica. Subiungit deinde Salomon. Beatus vir, qui timet omnia propter reuerentiam erga deum.

deum. Docere voluit, ex timore iræ dei proficisci confessione ad placandum deum. Vnde Ecclesiasticus de propitiatione (inquit) noli esse sine metu, ut addas peccata peccatis. hoc enim euenire solet eis, qui, quia non timent deum, non consentuntur peccata, atque ita fit, ut efficiantur obstinati, & addant peccata peccatis. Idcirco subiungit Salom. Qui autem duro corde est, cadet in mala. Quid igitur potest esse magis alienum a misericordia, imo quid crudelius, quam timorem dei adimere, sine quo ut ait scriptura, nullus iustificari potest? quam indurare corda hominum, & peccata peccatis addere? misericordiam dei repellere, & iram eius prouocare? Hæc enim faciunt crudeles Evangelici sua terrena, & animalia sapientia inflati, & ut idem Salomon ait, apud semetipsos sapientes, sic enim appellat eos, qui se iustificant. Omnis verò intelligens, ait in eodem loco, damnabit se, scilicet agnoscendo errata sua, aut dicet saltem cum Paulo Apost. si forte careat erratis, nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Idcirco (inquit) vir sapiens omnia timet. Quemadmodum vero timeat, vel ex eo, ut mihi videtur, intelligi potest, quod Dorotheus Abbas in lib. de humilitate, Abbatem Agathonem rogatum, cur iam propè moriens, timeat, respondiisse narrat, Ego hæcenus feci pro viribus mandata, sed nescio, utrum quod feci, placuit deo. Aliud est iudicium dei, aliud hominum. Et sanctus Diadochus capite centesimo de perfectione. oportet (inquit) λεπιδος προσέχειν τῆ ἀληθείᾳ τῆς ὁμοιωλογισίας id est, confessionem exacte, & attente explorare, ne forte, inquit, conscientia sibi mentiatur, dum suspicatur, satis bene confessionem fecisse. tamen si enim aliquis sibi nihil male conscius sit, idque pro exploratissimo, certissimoque, habeat, id enim significat ἐπιπονήσας πολλὰ ἀληθοφώρα. tamen maius (inquit) est iudicium dei conscientia nostra. hæc sanctus Diadochus episcopus Photinensis, & audent isti non solum confessionem tollere, sed etiam sine confessione, non iam dubiam, & ancipitem, sed certissimam dei gratiam promittere? Quid hoc magis salutis animæ inimicum? Quomodo sapientia, quæ hoc tradit, plena est misericordia, & fructibus bonis? aut quomodo non potius crudelis, & diabolica? Iubet scriptura. Beatiæ semper meminisse peccatorum, ne deus eorum memor sit, & ea dicere, ac confiteri hominibus, ut a deo iustificemur, quæ est summa dei misericordia, & iubet

isti celare homini peccata, ut deus recordetur eorum? & irascatur? & non iustificet? Quid durius, inclementius, inhumaniusque esse potest, quam ultro in se, & suos iræ dei armare velle, & misericordiam eius molem obstinationis, & duri cordis opponere? Rursus Ecclesiasticus hortans ad poenitentiam, simul, & confessionem, ut misericordiam dei consequamur. Ne demoraris (inquit) in errore impiorum, ante mortem confitere, a mortuo, quasi nihil sit, perit confessio, confiteberis viuens, viuus, & sanus confiteberis, & laudabis deum. Deinde subiungit, & gloriaberis in miserationibus illius. Ergo sapientia, quæ confessionem tollit, facit, ne is, cui sustulit, gloriari possit de misericordia dei, quod omnem crudelitatem superat. Qui enim de misericordia dei gloriari non potest, quid ei relinquitur, de quo gloriatur? aut quid eo miserius erit? Explicat deinceps Ecclesiasticus, quæ illa magna misericordia sit, quam confessio conciliat, subiungens, Quam magna misericordia domini, & dei nostri, & propitiatio illius conuertentibus se ad eum. sancte. neque enim omnia possunt esse in hominibus, quoniam non est immortalis filius hominis, & in vanitate malitiæ placuerunt. Quid lucidius sole, & hic deficit, aut quid iniquius, quam quod excogitauit caro, & sanguis, & hoc arguetur. virtutem altitudinis cæli ipse conspicit, & omnes homines terra, & cinis. Perinde sunt hæc, quasi diceret, vel in eo maxime dei misericordiam elucere, quod cum non sit homo, quin peccet, & mortalis sit, ut potest ex terra factus, & in terram vertendus, alioqui nihil deesset homini, imo essent in eo omnia, quod fieri non potest, deus vero neque peccare, neque mori possit, qui viuit in sæcula, & solus est iustus, & bonus, tamen sic propitius est eis, qui ad eum redeunt, ut per poenitentiam, & confessionem ex peccatoribus iustos, ex mortalibus, immortales faciat. Ergo sapientia, quæ confessionem peccatorum tollit, iniustitiam, & mortem, & iram dei adducit. Quomodo ergo fuerit plena misericordia, & fructibus bonis, quæ scelerum custos, & patrona, & pestilens, ac mortifera est? & homines ad inferos detrudit? Sed quia iam sunt Evangelici non hominibus, sed deo tantum confiteri necesse esse, repeta mus & excusamus locum Esaiæ, quæ paulo supra recitauimus. Ego sum (inquit) ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor, memento tu. Sic enim est

est apud lxx. Deinde subiungit, & iudicemur simul, dic tu peccata tua primus, vt iustificeris, Si quæcunque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur, vt Apost. ait, profecto qui sub lege erant, non tantum necesse erat eis, recordari peccatorum, quod erat deo intra se confiteri per pœnitentiam, cui ipsa sola cogitatio vel intra pectus satis diferte loquitur, sicut scriptum est, cogitatio hominis confitebitur tibi, sed etiam necesse erat, enunciare, & confiteri extrinsecus homini, vtrumque enim dominus per prophetam præcepit, & recordari peccatorum per pœnitentiam, & illa homini coram deo confiteri. id enim appellat iudicium, in quo peccator absoluitur, & à deo iustificatur, veraxque ostenditur, qui hoc promisit. hoc enim significat, quod ait, & iudicemur simul. Erant itaque in lege quædam sacrificia omni generi peccati siue voluntarii, siue non voluntarii constituta, quæ erant instar confessionis, quæ ore fit, siue sacerdos peccaret, siue quis priuatus, siue princeps, siue vniuersus populus peccaret. Anima (inquit) quæ peccauerit præter voluntatē; & de vniuersis mandatis domini quicquam fecerit eorum, quæ præcepit, vt non fierent, si fuerit sacerdos, qui peccauerit faciēs peccare populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum domino, & ponat manum suam super caput eius, & quæ sequuntur. Erat ergo huiusmodi sacrificium instar confessionis, sic enim sacrificando confitebatur sacerdos peccasse, & suo exemplo nocuisse populo, quod quidem commune est eorum, qui præsumunt, suis enim peccatis ceteros ad peccandum inuitant. Item paulo post, Quod si omnis turba Israel ignorauerit, & per imperitiam fecerit, quod contra mandatum domini est; & quæ sequuntur. Hoc quoque sacrificium quædam confessio peccati per ignorantiam commisi erat. Deinde subiungit, & rogante pro eis sacerdote, remittetur peccatum, sic enim est apud lxx. Rursus si peccauerit (inquit) princeps, & fecerit vnū ex pluribus per ignoratiā, quod dei lege prohibetur, & postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam coram domino hircum de capris, & quæ sequuntur, Deinde subiungit, orabitque pro eo sacerdos, & pro peccatis eius, & remittetur ei. hæc quoque erat confessio peccati, quam designabat, vt ait Isychius, impositio manus super caput victimæ, sicut in superioribus sacrificiis. Item si peccauerit anima de populo terræ per ignorantiam,

rantiam, vt faciat quicquam de iis, quæ domini lege prohibentur, & cognouerit peccatum suum, offeret capram immaculatam, ponetque manus super caput hostiæ, pro peccato est, & quæ sequuntur. Deinde subiungit, rogabitque pro eo sacerdos, & remittetur ei. Hic quoque ad pœnitentiam peccati accedebat quædam confessio eius, qui peccarat, & oratio sacerdotis pro remittendo peccato. Rursus sigillatim in peccatis iuramenti, anima (inquit) quæ peccauerit, & protulerit labiis suis, vt vel male aliquid faceret, vel bene, & non fecerit, & id ipsum iuramento, & sermone firmauerit, oblitaque postea intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam, pro quo lxx. confiteatur (inquiunt) peccatum contra se factum, & offerat de gregibus agnam, siue capram, orabitque pro ea sacerdos, & pro peccato eius, & remittetur ei peccatum. hic iam vltus est Moyses verbo confitendi. Similiter in peccatis aduersus sanctificata, item in peccatis furti, depositi, societatis fraudatæ, doli, mendacii, damni, violentiæ, & ceteris, quæ in Leuitico notantur, in his omnibus accedebat ad pœnitentiam confessio in remissionem, siue, vt Apost. ait, commemoratio peccatorum, quæ per victimas, quæ immolabantur, fiebat, & oratio sacerdotis, vbique enim scriptum est, orabitque pro eo sacerdos, & remittetur ei. Rursus pro cunctis peccatis occultis constitutum erat lege Moysis, vt in festo propitiationis decima die mensis septimi affligerent animas suas ieiunio scilicet, & pœnitentia, immolatis vitulo, & hirco, quibus fiebat per singulos annos, (sicut Apost. ait) commemoratio peccatorum. Deinde subiungit ad sacerdotes loquens, vt oretis pro filiis Israel, & pro cunctis peccatis eorum semel in anno. Ergo vt ad Esaiam redeamus, iis, qui in lege erant, loquens, præcipiebat ad iustificationem, recordari peccatorum per pœnitentiam, & dicere, ac confiteri ea extrinsecus, quod fiebat per hostias expiationis peccatorum constitutas. Quare cum lex vmbra haberet futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, vt illa peccatorum per legem remissio secundum carnem, vmbra erat veræ remissionis secundum conscientiam, sic illa vetus confessio, siue commemoratio peccatorum per victimas vmbra quoque erat veræ, & expressæ confessionis, quæ nunc fit, vt item sacerdotes veteres, qui secundum legem mandati carnalis fiebant, typus, & vmbra erant



sacerdotum noui testamenti, qui secundum ordinem Melchisedech ad similitudinem Iesu Christi sacerdotis magni, & patris nostri fiunt. Itaque illud in hierarchia illa Mosaiica tribunal, & iudicium sacerdotale de peccatis imperfectum, vt imperfectis conueniebat, typus erat, & figura tribunalis, ac iudicii perfecti sacerdotalis de peccatis in hierarchia ecclesiastica noui testamenti iudicandis. Et vt in illa hierarchia spiritus sanctus per prophetam dicebat, Recordere tu peccata tua, & ego non recordabor, & confitere ea primus, vt iustificeris, sic in nouo, quod erat in illo vetere delineatum, & adumbratum, Agite, inquit, poenitentiam, & confitemini alterutrum peccata uestra, & iudicemur. iudicium enim dicit, in quo quem poenitet suorum scelerum, & confitetur, idem absoluitur, & deus verax, ac fidelis ostenditur. Qui enim dixit in vetere testamento de poenitente, & confitente, Orabit pro eo sacerdos, & remittetur ei peccatum, idem in nouo testamento dixit sacerdotibus de poenitentibus, & confitentibus, Quorum remisistis peccata, remittentur eis, non dixit, quorumcumque, sed *ἐὰν ἴθωσαν*, id est, si aliquorum, vt sanctus Anastasius Patriarcha Antiochenus in libro variarum quaestionum notatum reliquit, scilicet, vt significaret, non absolui quoscunque, sed eos tantum, qui per legitimam poenitentiam, & confessionem digni essent absolutione. Respondeant ergo, si possunt, qui iudicium spirituale episcoporum, & sacerdotum de peccatis ex ecclesiastica hierarchia eiiciunt, illud quod deus per prophetam dixit, iudicemur, hortans ad recordationem peccatorum, & confessionem, quo accipi volunt? an de iudicio cum deo *ἀμέσως*, id est, vt ita dicam, immediate? scio negabunt, quis enim hoc dicat? superest ergo, vt de iudicio dei per sacerdotes in peccatis Hebraeorum expiandis sub lege administrato dixerit, quod quidem non propter illos tantum scriptum est, sed propter nos in primis, vt illud, quod proxime dixerat, Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me, non enim vt Apostolus interpretatus est, ex operibus iustitiae, quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, quare nobis quoque conuenit, & propter nos in primis scriptum est, quod statim subiungit idem propheta de recordatione peccatorum per poenitentiam, & de confessione, ac iudicio cum deo per sacerdotes noui testamenti, translato enim testamento; sacerdotium quoque,

quoque, & iudicium sacerdotale translatum est. Vel ex hoc loco Es. perspicui potest, contra verbum dei esse, quod tradit Cal. in suis inst. c. ix. art. xvii. liberam esse debere confessionem, ne  
— qui confiteantur, omnia peccata sua enumerare debeant, sed  
— quod sua (inquit) interesse putabunt, vt solidum consolationis  
— fructum referant. Recordari enim iubet propheta eorum peccatorum, quorum veniam promittit deus, promittit autem omnium, vt clarius adhuc per Ez. dixit, in quacunque hora ingemuerit peccator, non recordabor omnium iniquitatum eius, omnium ergo meminisse iubet, quantum scilicet humano studio, humanaque diligentia consequi possimus, quis enim nisi communis sensus experis non sic intelligendum putet? Itaque non dixit, recordare aliquorum, qui neque dixerat, ego deleo aliqua peccata, sed potius ego deleo omnia, scilicet qualiacunque sint, quae quis meminerit ad confitendum, id enim designat articulus, cum ait, ego deleo *πᾶς ἀνομιᾶς*, & cum. Deinde subiungit, Recordare tu, scilicet *πᾶς ἀνομιᾶν*, *ἀς ἐγὼ ἰβραλείφω*. ego, inquam, deleo omnia, recordare ergo tu omnium, & ego non recordabor, sicut per Ez. dixit postea, omnium iniquitatum eius non recordabor. At hic illud Ez. ad poenitentiam, siue dolorem ex peccatis, non ad confessionem referri volunt. sed qui scripturas per scripturas explanandas esse clamant, cur non hic potius Ez. per Esaiam explanant, ita vt ingemiscere iubeat reuocando in memoriam omnia peccata, quorum promittit veniam, scilicet ad confitendum ea, vt iudicium fieri possit inter deum, & homines iuxta prophetiam Esaiæ. iudicari enim *ἀμέσως* a deo, ad alterum saeculum pertinet. Præterea si lex spiritualis est, vt Apostolus affirmat, & in euangelio facta est per Christum, veritas in lege Moysis adumbrata, quis erit, si euangelio credit, qui dubitet, tam multa illa de multiplici genere leprae à sacerdotibus dignoscendo, ac diiudicando sancita quin de varia, & multiplici lepra spirituali, quae sunt peccata, tum publica, tum occulta, & de spiritualibus noui testamenti medicis, iisdemque iudicibus, qui sunt Episcopi, & sacerdotes, intelligenda sint? Quid ergo in vetere populo significabat, quod non solum eam lepram, quam ceteri videre, & cognoscere poterant, inspiciebant sacerdotes, & leprosum suo iudicio, quoad mundus esset, submouebant, sed etiam, cum non poterat ab aliis cognosci,

utrum in aliquo lepra esset, ad eosdem sacerdotes pertinebat, videre, & diiudicare, & iudicio suo mundum, aut immundum discernere, quid, inquam, aliud significabat hoc, nisi quod peccata non solum manifesta, sed etiam occulta, quæ sunt, omnia spiritalis quædam lepra, ad iudicium sacerdotale noui testamenti pertinebant? Iam vero iudicium sacerdotale de occultis, quod hæretici negant, ut confessionem secretam tollant, mirabiliter significauit spiritus sanctus verbo vno, quo frequenter utitur, cum enim à nullo, nisi à sacerdote legitime explorari, & cognosci poterat, utrum in aliquo lepra esset, an non, quod in occultis euenit, & separabit (inquit) eum sacerdos vii. diebus, sic enim lxx. vertunt, pro quo Hieronymus ait, recludet, significat utrumque verbum diligentiam secretæ examinationis, & inspectionis. imo aliquando bis separare, siue recludere iubebat lex, ut in diiudicanda significatione lepræ, sic enim diuini illi lxx. interpretes speciem quandam occultam, ac valde obscuram appellarunt, quæ symbolum erat, ut Isychius in comment. Leuit. ait, intimarum passionum, ad quas cognoscendas, ac diiudicandas magna sacerdotis diligentia, ac solertia opus est. Hoc verbo significationis idem Isychius ait, diuinos illos lxx. interpretes significasse occulta peccata sacerdotibus prodèda esse, sic enim scripsit, Propterea lxx. significationem verterunt, quia quæ sunt occulta, latere omnino non permisit legislator. Et paulo post, Tu ergo (inquit) cognoscens, quia significationem appellet tale peccatum, ne abscondas malum à vero sacerdote, licet dubium, tectumque sit aliis, sed ostende, ac prode. Rursus cum in cicatrice vlcis, semel sanata non apparebat species lepræ, quia non videbatur cutis depressio, neque pili in album mutatio, iubebat seuocari, & seorsum à sacerdote inspicere vii. diebus, ut diiudicaret, utrum cicatrix remaneret in eodem loco, an diffunderetur. Idem facere iubebat in cicatrice sanatæ vltionis, quæ symbolum erat inuidiæ, amari zeli, & iræ, ac contentionis. Hoc est iudicium secretum, quo sacerdos explorat, utrum mens redeat ad peccatum præteritum. Item post lepram capitis, aut barbæ, quam iidem interpretes lepram quassationis appellant, quæ symbolum erat hæresis aduersus deum, aut Christi humanitatem virtute dei fortissimam, ac maxime virilem, cuius symbolum est barba, & cuius caput est deus, cum iam nullum vestigium lepræ

appa-

apparebat, iubebat lex, ut bis sacerdos seorsum inspiceret hominem, quod quidem diligentem, & acrem iudicii secreti sacerdotalis indagacionem declarat, qua opus est in explorando peccato, quod grauissimum est, ac maxime spirituale, idest, totum mentis catholicam veritatem negantis. Præterea quod sacerdos vestem separabat laneam, vel lineam, aut pellem, aut stamen, vel subtegmen, in quibus erat macula viridis, aut flaua, idest, lepra, ut inspiceret, utrum permaneret, quid aliud significabat, quam quod ad iudicium sacerdotum pertineat explorare, ac discernere seorsum, utrum quis virtutibus, siue maioribus, siue minoribus, quæ instar vestium ab æstu vitiorum, & frigore spiritali defendunt, (de virtutibus enim loquebatur, qui dixit, si tamen vestiti, non nudi reperiamur) abutatur ad inanem gloriam, quæ est instar sceni viridis caduca, & fluxa, aut ad superbiam, quæ instar ignis sursum petit, & an quis mala, probra, & calamitates sustineat, mortificationem instar pellis circumferens propter eandem vanam gloriam, an vero hæc non omnino cupiditate gloriæ faciat, sed tamen eam quoque intendat, & tanquam fundamentum instar staminis ponat, aut certe atroxat, & admisceat instar subtegminis, in his enim explorandis, & diiudicandis facile falli possumus, & iudicio sacerdotis maxime opus est. Hic vero quemadmodum de his iudicare poterit, nisi is qui virtutibus utitur, qua ratione, & cur utatur, exponat, quæ fuerit confessio eius, & quidem secreta, seorsum enim hæc iudici enunciat. Sed fortasse dicent Euangelici, allegoriis me ludere, & quid mirum, si hoc dicant, qui scripturas sanctas, quarum scientiam temere iactant, & earum virtutem ignorant? Hic ergo Cal. cum se allegoriis istis fortasse viderit premi, & cogi ad concedendum, legem confitendi diuinam esse, & non mere politicam, ut ipse in suis inst. c. ix. de pcen. art. xviii. tradit, respondēbit, credo, quod idem scripsit, translato sacerdotio, necesse esse legis translationem fieri, omnia sacerdotia ad Christum translata esse, & in eo impleta, & finita, ad eum igitur vnum omnino ius, & honorem sacerdotii esse translatum. Sed si isti sic allegorias, eludunt, videamus, utrum contra dei Verbum prophetias quoque sine allegoria spernant, & eludant. Prophetas Malachias de aduentu Christi summi sacerdotis, & de reliquis sacerdotibus, & ministris noui testamenti, postquam dixit, Ecce ego

ego mitto angelum meum, quod Euangelistæ de Ioanne præcurfore interpretati sunt, subiungit. Et erunt domino offerentes sacrificium in iustitia. Profecto cum de noua lege prophetet, & de nouo sacerdotio spiritualis Leui, necesse est, vt de nouo quoque sacrificio prophetet, translato enim sacerdotio, hostia quoque translata est. At sacrificium laudis, de quo Euangelici Sacramentarii intelligi volunt, non nouum sacrificium est, sed vetus etiam, non igitur de sacrificio veteris testamenti accipi potest sacrificium illud in iustitia. Deinde in sacrificio laudis quæ nam commemoratio iustitiæ dei fiebat? vt quidem fit in nostro mystico sacrificio, quod fit, sicut a domino institutum est, in commemorationem redemptionis, quam fecit in iudicio, & iustitia, vt ait Esa. moriens scilicet, qui peccatum non fecerat pro peccatoribus ad mortem damnatis. Aut quæ nam scriptura hoc tradit, vt sacrificium illud laudis dicatur sacrificium in iustitia? Deinde quia per sacerdotes istos nunc deus iudicat, idcirco nouo populo dicit, quod statim sequitur, Et accedam ad vos in iudicio, scilicet sacerdotum offerentium, quibus dedit deus potestatem absoluendi poenitentes, & ligandi, atque eiiciendi ex ecclesia non obediens, de quibus in eodem loco meminit. De eodem iudicio postquam iussit dominus per Esa. recordari peccatorum, scilicet in iudicio sacerdotali iuxta prophetiam Malachiæ, subiungit statim, Et venite iudicemur, Christum enim non videmus nunc *αὐτὸς* iudicantem. Concedamus ergo Calvinianis, translatum esse vetus sacerdotium, consummatumque in Christo vno æterno sacerdote secundum ordinem Melchisedech, & huius noui sacerdotii ius, & honorem sic ad eum vnum pertinere tanquam ad dominum, vt de plenitudine illius gratiæ sacerdotalis per participationem reliqui sacerdotes, & ministri noui testamenti accipiant. Itaque omne ius cognitionis, & omnem honorẽ iudicii sacerdotalis de peccatis pertinere quidem ad Christum tanquam ad dominum, & auctorem, ad nos vero, cum sacerdotes sumus, tanquam ad ministros, qui nihil sumus nisi ministri eius, atque hoc quidem in lege, & prophetis, & euangelio. tradi. Redeo ad superiores allegorias, in quibus illud deinde obseruandum est, quemadmodum factum de lepræ generibus à sacerdotibus iudicio, statim describit Moyses sacrificium, quod deo fiebat, cum leprosum

mundabatur, vt doceret in ænigmate deum esse, qui per Christi passionem adiutore, & ministro sacerdote peccata dimittat, ministri enim & adiutores dei sumus, sicut Apost. ait. Rursus obseruandum est, hoc eodem verbo *ἀποεὶσθαι*, quod lxx. interpretes in submouendo à castris leproso vti sunt, vfos quoque frequenter Apostolos in suis Canonibus, & patres veterum synodorum in submouendis ab ecclesia, siue excommunicandis flagitiosis, quæ est non leuis admonitio, esse hæc de lepris veterum, & de sacerdotum iudicio, transferenda secundum spiritum ad peccata, & eorum iudices noui testamenti sacerdotes. Ne vero Euangelici nobis fortassis obiiciant, quasi nobiscum pugnemus, qui certitudinem gratiæ negamus, & tamen peccatores à sacerdotibus euidenter absolui dicimus, illud est aduertendum, quod Moyses dixit cõcludens sanctionem de lepra, & iudicii eius, Hæc est lex omnis lepræ, & quassationis, & vestium, & domus, & cicatricis, & significationis, & lucentis maculæ, vt possit exponi, siue narrari, quo tempore immundum quid, aut mundum sit, sic enim est apud lxx. non dixit, vt sciri possit, vt Hieronymus vertit, sed vt exponi, siue narrari possit. Quia enim semper metuere debemus, ne non satis bene confessionem fecerimus, non licet continuo affirmare de eo, qui ab episcopo, vel sacerdote absolutus est, in dei gratia esse, aut qui ligatus est, non esse. Itaque vt dici potest, quando quis absolutus pronunciatur, aut non absolutus, ita sciri perfecte, non potest, quando sit vere absolutus, aut non. Quare quod Hieron. vertit, vt sciri possit, cum ab umbra ad imaginem transferimus, sic accipimus, quasi dicatur secundum lxx. vt dici possit, quando quis mundus, aut immundus pronunciatur. Sed venio iam ad illum locum euangelii, qui est huius sacramenti proprius. Pax (inquit) vobis, sicut misit me pater, & ego mitto vos. Scilicet miserat deus filium suum Iesum Christum, vt dissolueret opera diaboli, & pace cum deo facta, mundum reconciliaret, remittendo peccata, sicut Apost. ait, Quoniam quidem deus erat in Christo mundum reconcilians, non reputans delicta ipsorum. Deinde subiungit idem Apost. & posuit in nobis verbum reconciliationis; pro Christo ergo legatione fungimur. Perinde ergo est, ac si dixisset, sicut misit me pater ad dissoluendum opera diaboli, & ad reconciliandum mundum, sic mitto vos ad soluenda pec-

da peccata, & ad ministrandum verbum recōciliationis, quod in vobis per spiritum sanctum pono. Hęc igitur cum dixisset, insufflauit, & dicit eis, significabat insufflatio pellenda, & dissoluenda esse peccata potestate ista, quam tradebat, ceu vento nubes, vt dominus apud Esa. ait, deleui vt nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua. Propheta quoque Naum hac figura insufflandi vsus est, prædicens enim vastitatem Ninuitarum, & Babyloniorum à Persis, & Medis duce Cyro inferendam, & Iudææ liberationem, conuerso ad Israel sermone.

- » Et nunc (inquit) cōteram de dorso tuo virgam eius, scilicet Assyrii, & vincula tua dirumpam. & paulo post, Ecce super montes pedes euangelizantis, & annunciantis pacem. Hęc est pax, de qua dominus hoc loco dixit discipulis, pax vobis. Deinde subiungit statim idem propheta de Cyro Christi typo, ascendit insufflans in faciem tuam, eruens de tribulatione, idest, ex vinculis, quæ paulo supra dixerat, & ex captiuitate. Cyrillus vero in comm. prophetæ huius hoc insufflandi genus sumptū esse ait ex consuetudine Iudæorum non scripta, sed tradita, vt illud, scindere vestes in blasphemis, quod Caiphas, & Paulus, & Barnabas in Lycaonia fecerunt. Sic (inquit) consuetudo erat quibusdam, hoc sibi vendicare, quasi insufflando in faciem ægrotantis, ægritudinem depellerent, ex qua consuetudine sumpsit (inquit) propheta exemplum hoc, quod fuit typus Christi, qui insufflauit in faciem discipulorum significans curationem ægritudinis spiritualis. Scilicet Dedit spiritū sanctū *πνεῦμα*, & *συνχυσίον* peccati, vt ait Euse. in epis. ad Marinum, idest, qui liberaret à vinculis peccatorum, & à captiuitate veri Assyrii. Subiungit enim statim, si aliquorum remisistis peccata, remittentur eis, non dixit, vt iterum de hoc admoneam, quorumcunque, sed si aliquorum, nempe pœnitentium, ac confitentium, vt ex aliis scripturæ sanctæ locis intelligere licet. Quia enim vnus est spiritus scripturæ sanctæ, totam oportet, ceu corpus vnum contemplari, vt quod in alio loco desiderari videtur, ex alio petatur. Ait ergo beatus Iacobus, Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum. De oratione loquitur absolvente, qua presbyteri vtuntur, cum in virtute eius, quem precantur, & qui hanc potestatem promisit, & dedit, remittere volunt peccata. Sequitur deinceps, & oratio fidei,

dei, saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus declarat deinde quomodo oratio fidei saluabit infirmum, quia scilicet, si in peccatis fuerit, remittentur ei. Deinde, vt declararet Apostolus, quomodo à presbyteris remitterentur peccata, subiungit, Cōfitemini ergo alterutrū peccata vestra, & orate pro inuicē, vt saluemini. Peccata ergo, quæ confitemur, remittuntur à presbyteris alterutrū, sicut scriptum est, vnusquisque sicut gratiam accepit, in alterutrū illam administrantes sicut boni dispensatores multi formis gratiæ dei. Perinde itaq; est, quasi diceret, confitemini inter vos alii aliis, vt cuique conuenit, ita vt qui non acceperūt potestatem remittendi aliis peccata per orationem fidei, eis confiteantur, qui acceperunt, & rursus qui acceperunt, iis confiteantur, qui item acceperunt. sic enim loqui solet scriptura, vt cum ait Paul. hortamini inuicem, & ædificate alterutrū. non enim cuique conuenit, hortari alterum, aut ædificare, sed potius aliis conuenit ædificare, aliis ædificari, aliis hortari, aliis hortationem audire. Admonere itaq; voluit presbyteros de sua infirmitate, opusque esse eis, vt aliis presbyteris vicissim confiterentur, vt sic admoniti humaniores in alios essent, & ista potestate remittendi aliorū peccata ne efferrentur. Deinde subiungit, multum enim valet oratio iusti *εὐδουλίη*, idest, operata per pœnitentiam, & confessionem, ab eo scilicet, pro quo oratur, quod dici solet, cum non ponit obiicem. hoc enim est, quod ait Ecclesiasticus, Vnus ædificans, & vnus destruens, quid vtile fecerunt, præterquam laborare? vnus orans, & vnus maledicens, cuius vocem exaudiet dominus? perinde est, quasi diceret, vt cassus est labor ædificantis, quando quod vnus ædificat, alter destruit, sic cum iustus pro altero precatur, frustra precatur, si is, pro quo precatur, suis factis obstitit precationi alterius. Deinde subiungit beatus Iacobus, Elias homo erat similis nobis passibilis, & oratione orauit, vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex, Et rursus orauit, & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suū, &c. Quia sciebat beatus Iacobus, futuros esse, qui non crederent posse hominē mortalem, & peccatorem peccata aliorū remittere, docuit exemplo Eliæ, quemadmodum homo nostri similis peccata posset remittere, & retinere, nempe virtute dei, vt Elias virtute dei efficere potuit, vt non plueret super terram

annos tres, & menses sex propter peccata populi. Idem rursus, postquam omnis populus poenitentia erroris sui ductus, cecidit in faciem suam, & deum verum confitendo, idololatriamque; damnando, prophetas apprehendit, & duxit ad Eliam, ut eos occideret, efficere potuit virtute dei, ut caelum daret pluuiam, & terra fructum suum. Sic ergo presbyter cum remittit peccata confitentium, veluti clauem quadam spiritali caelum aperit, & pluuiam benedictionis diuinae deuocat, ut homo huiusmodi benedictione diuina, & gratia remissionis accepta, deinceps instar terrae bonae fructus bonos, id est, poenitentiae dignos afferat. Idcirco beatus Iacobus exemplum Eliae commemorauit, quo nihil potuit accommodatius ad rem propositam afferri, quod in figura remissionis sacerdotalis Eliae contigisse, satis beatus Iacobus significauit. Cum quo mirifice conuenit, quod Apost. Paul. in epist. ad Hebraeos de quibusdam dixit, impossibile esse eos rursus renouari ad poenitentiam rursus crucifigentes sibi metipsis filium dei, & ostentui habentes. Quia enim Ioannes baptismum in poenitentiam praedicabat, & poenitentia peccatorum post baptismum repeti potest, ne Hebraei, ad quos Apost. scribebat, existimarent, ut ait magnus Athan. Iudaeorum ritu plura esse baptismata, & praetextu poenitentiae, quae repeti potest, baptismum repeterent, hortatur quidem eos ad poenitentiam, sed docet, non esse nisi unum baptismum, sicut in alio loco ait. itaque non dixit, impossibile esse poenitentiam renouari, sed impossibile esse, *ἡ ποινή τῆς μετανοίας*, id est, praetextu poenitentiae renouari, quod ad baptismum referendum est. Sic enim idem mag. Athan. in lib. de blasphemia in spiritum sanctum, & Marcus Anachoreta in lib. de baptismo interpretati sunt. Quod enim non prohibuerit renouari poenitentiam, sed baptismum praetextu poenitentiae, declarat, quod sequitur, Terra enim (inquit) saepe uenientem super se bibens imbrē, & germinans herbam opportunam illis, à quibus colitur, accipit benedictionem à deo. lachrimae propter peccata sunt quidam imber caelestis, & ut ait sanctus Anastas. Antioch. sunt secundus baptismus ex aqua, & spiritu sancto. germinare autem herbam opportunam iis, à quibus colitur, est facere fructus dignos poenitentiae, & illius agriculturæ, quam faciunt episcopi, & sacerdotes dei ministri, & adiutores. dei enim, & horum agricultu-

ra

ra sumus, quibus confitendum esse, satis docet Verbum dei. Qui igitur saepe agit poenitentiam, idemque saepe remissionem peccatorum per poenitentiam consequitur, hic fert fructum iustitiae, & dei benedictionem. Subiungit deinde Paul. Profrens autem terra spinas, & tribulos reproba est, & maledicto proxima. Quem locum interpretans Ilychius in Leuit. eius (inquit) poenitentiam, qui in eisdem, in quibus poenituerat, prauaricatur, dicit esse maledicto proximam, eiusque finem in combustionem, nisi resipuerit. Ut ergo Paulus de poenitentia loquens & de fructibus poenitentiae dignis, & de huius sacramenti ministris, qui sunt presbyteri, meminit imbris caelestis, & fructus terrae, ac benedictionis dei, sic beatus Iacobus loquens de remittendis poenitentium peccatis per presbyteros, & de confitendo eis tanquam huius sacramenti ministris, meminit de Elia dei ministro, qui in figura sacerdotum potestatem habuit claudendi caelum, sicut de eo scriptum est in Apocalypsi, & potestatem aperiendi, qui pro populo poenitentiam erroris sui agente, & deum verum confitente, orando fecit, ut pluuiam descenderet de caelo, & terra daret fructum suum. Quis ergo iam dubitarit, quin quod beatus Iacobus dixit, Elias similis erat nobis homo passibilis, & quae sequuntur, non propter Eliam tantum dixerit, sed propter presbyteros, qui similes nobis sunt homines passibiles, adde etiam peccatores? sed tamen potestatem acceperunt claudendi caelum, & aperiendi. oratione enim orant super confitentes, quos instar terrae ad ferendas bonorum operum fruges, potestate, quam à deo acceperunt, opportunè excolentes, remittunt peccata, id est, gratiam caelestis benedictionis, fructumque iustitiae eis ministrant. Quomodo ergo iactant Euangelici non licere confiteri homini, si potest homo peccata remittere? Aut quomodo non possit remittere, si remittendi potestatem accepit? Sed non est noua ista haeresis. erant olim, qui idem traderent. Videte quid sanctus Anastasius Patriarcha Antioch. ante annos septingentos scripserit, Vertam e Graeco. Qui dicunt (inquit) non esse confitendum homini simili nobis, audiant dominum dicentem, Quaecunque ligaueritis super terram, & Iacobum fratrem domini, Confitemini alterutrū peccata uestra. Salutem operatur dominus non solum per Angelos, sed per prophetas, nouissimis vero diebus

Zz ii per

per Apostolos, & discipulos, eorumque successores, de quibus ait, Qui vos recipit, me recipit &c. Deinde subiungit, Itaque quamuis homo est, qui audiat confessionem, tamen deus est, qui per eum conuertit, erudit, remittit, sicut fecit Danieli per Nathan, unde dixit, Dixi, Confitebor aduersus me peccatū domino, domino enim confitebatur per Nathan, & à domino conuertebatur per eundem, unde aiebat, Conuertant me, qui timent te, & qui cognoscunt testimonia tua, & castigabit me dominus in misericordia, & arguent me. Sancti enim ministri sunt dei, & adiutores, ac dispensatores ad salutem eorum, qui volūt salui fieri. Homo enim homini est adiutor ad pœnitentiam, & ut dixi, ministrat, dispensat, erudit, arguit, castigat ad salutē iuxta Apost. & prophetam, deus vero delet peccata confitentis, sicut ipse ait, Ego delens iniquitates tuas propter me, & delicta tua, & non recordabor, tu autem recordare, & iudicemur, dic tu prius peccata tua, ut iustificeris. Hæc sanctus Anastas. & alia multa, quæ, ne longior essem, prætermisi. Recitat idem auctor, quæ de confessione suorum peccatorum aiebat Iob, Si abscondi (inquit) quasi homo peccatum meum, & cœlaui in sinu meo iniquitatem meam, si expaui ad multitudinem nimiam, Quæ diuini interpretes lxx. clarius sic interpretati sunt, si peccās inuitus cœlaui peccata mea, nō enim verebar multitudinem vulgi, ne confiterer corā omnibus. Quem locū explanans Olympiodorus in comment. Iob, Sponte (inquit) nihil cōmittebat, sic vita eius perfecta erat, quia verò fieri non potest, ut homo non incidat in peccata inuitus, pœnitentia, & confessione culpam expiabat suam, nihil veritus illam hominibus confiteri. Itaque recte factorum nullum testem adhibebat, peccatorum vero omnes adhibebat, Hæc Olympiodorus. quod si sanctus Iob culpas suas, quas inuitus admittebat, pœnitentiæ nomine publice confitebatur hominibus, qui nullā habebant similem nostris remittendi coram deo potestatem, cur isti peccata sua hominibus, qui potestatem remittendi acceperunt, præsertim secrete, quod longe facilius est, cōfiteri recusant? vel quod peius, & sceleratius est, cur impie docēt, nō esse necessario cōfitenda? Rursus Elius cum accusaret sanctum Iob, quod se iustum appellasset, vellerque eum ad pœnitentiam, & confessionem hortari, ut deum placaret, sicque ab iis malis, in quibus erat, liberaretur,

rarētur, Et si sint (inquit) mille angeli mortiferi, vnus ex eis nō vulnerabit eum, si cogitauerit ex animo redire ad dominum, confiterique homini suam culpam, & si peccatum suum demōstret, sic enim est apud lxx. idest, si is qui cruciatur, postquam suorum tormentorum causam peccatum esse intellexerit, idem ad deum redierit peccata confitendo, sistet ille qui dem impendentem mortem, quamuis innumerabilia sint, quæ mortem eiminentur, pœnitentia enim delet peccata, placabitque deum. Hæc Olympiodorus. Ac paulo post idē Elius, ingreditur (inquit) hilari facie cum confessione. Cum pœnitentia coniunxit confessionem, quæ ideo exhilarat, quia deus, qui fidelis, & verax est, promisit veniam confitenti, cum alias, tum apud Esaiam, cum ait, Memor esto peccatorum tuorum, & ego non ero mem̄or, & iudicemur, dic, siue confitere tu peccata tua prius, ut iustificeris. Huc ergo respexit beatus Io. cum ait, Si cōfiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab iniquitate, quod quidem non est sic intelligendum, ut Evangelici opinātur, de confitendo soli deo immediate, & non homini, sed potius de confitendo deo per hominem, ut Dauid confessus est deo per Nathan, & Iob deo confitebatur coram hominibus, quanto magis in nouo testamento confitendum est deo per presbyteros, qui remittendi, & retinendi peccata potestatem acceperunt? idest, potestatem claudendi, & aperiendi cœlum, sicut de Elia in figura eorum, ut supra docuimus, scriptum est. Item Paul. apost. incestum illum Corinthiorum, quem cū presbyteris, & populo Corinthiorum consentiens, tanquam iudex potestatem ligandi habens ex ecclesia eiecerat, & Apostolica auctoritate, ac charismate diuino satanæ tradiderat, non prius, eisdem vno spiritu approbantibus, absoluit, quā habet reum confitentem, & culpā suam desilentem. Quod si non est homini confitendum, sed soli deo, ergo neque arguenda sunt peccata ab homine, sed à deo tantum, & propria conscientia, ut futurum est in illa die, cum iudicabit dominus, ut Apost. ait, occulta hominum inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus. At Apostol. Sufficit (inquit) ei, qui huiusmodi est, obiurgatio, quæ fit à pluribus, ita ut magis donetis, & consolemini, ne forte abundantiore tristitia absorbeat, qui eiusmodi est. Approbat



bat Apost. quòd hæctenus césura presbyterorum Corinthius ille, ex ecclesia eiectus esset, hoc enim significat, quòd ait, sufficit *ἐπιμύμια*, quæ fit à pluribus. approbat etiam, quòd iam incestus ille peccatū agnosceret suum, & vehementer doleret. Deinde rogat, vt sicut obedierant Paulo, ligando eum, quem Paulus ligauerat, rursus obediant, absoluendo, quem modo absoluit, Propter quòd (inquit) obsecro vos, vt confirmetis in illum charitatem, ideo enim scripsi vobis, vt cognoscam experimentum vestrū, an in omnibus obedientes sitis, cui autem aliquid donatis & ego, nam & ego si quid donauit, propter vos in persona Christi donauit. Absolutus ergo est Corinthius à Paulo vna cum iudicibus ecclesiæ Corinthiorum, postquam agnouit, & quidem cum graui dolore peccatum suum, agnoscere autem coram altero peccatum suum, quid aliud est, quam peccatū confiteri? Sic de confessione illius Corinthii sensit sanctus Nilus grauis, & antiquus auctor. Recitemus quæ ad Chariclem scripsit, qui aiebat, non esse satis ad pœnitentiam, confiteri verbis, & ore, sed opus quoque esse confiteri operibus, vt ieiuniis, vigiliis, &c. respòdet ergo beatus Nilus, a me hic e Græco trãslatus, robustarum, & valentium animarū esse, sic confessionem facere, id est, cum ieiuniis, vigiliis, humi cubatione, sacco, & cinere, & elemosynis largis, & hilariter factis, aliisque fructibus veræ pœnitentiæ, tamen si quis quia vel non aduertit propter incuriam, aut propter aliquã ex improuiso necessitatem, aut propter imbecillitatem, vel ignauiam hæc vltro non exercuerit, confessionem quidem eius *διὰ χειλῶν*, id est, quæ ore fit, nõ aspernari deum, neque sic confitentem auersari, & repellere, cum pro omnibus omnium generum peccatis mortuus sit sicuti publicanus ille nullis laboribus, aut sudoribus, sed solis verbis humilitatis, sola confessione oris saluus factus est, Similiter vt latro ille. Quòd quidem (inquit) prouidit deus, cum p. Moysen constituit, vt non solum boues, capras, hircos, arietes immolarent, quibus quidem hostiis diuites abudarent, sed vsque ad columbam, & turturem descendit, imò vsque ad similiam propter inopes. Deinde subiungit, sic Paulus Corinthium illum, postquam agnouit peccatum suum, recepit, & maiore charitate complexus est, commendauitque illum Corinthiis. Hæctenus Nilus. Qui Chariclem, quòd Faustinum publice confessum

confessum non reciperet, sic reprehendit, vt dixerit non multum distare illum à Nouatianis, qui post baptismum lapsis pœnitentiam negabant. Cõfrendenda ergo sunt peccata coram iis, qui potestatem ligandi, atq; soluendi habent, vt Corinthius ille fecit, qui quidem, etsi tacitus doluisset, modo peccati sui cõscientiam ecclesiæ dissimulasset, ac texisset, nunquam à deo veniam impetrasset, quãdiu ab iis, quibus potestatem ligandi, & soluendi deus dedisset, ligatus esset, esset autem quãdiu cum dolore peccatum suum nõ agnouisset, confessusque esset. Illud autem hic admonebo, ne quis erret, vt satis sit, pœnitendo confiteri, etiam non susceptis vltro aliis operibus pœnitentiæ duris, vt durus ille Caricles volebat, ita necesse esse suscipere, quæ sacerdos, qui confitentem audiuit, imperarit, si commode fieri possit, quòd qui non faciunt, similes sunt (inquit sanctus Pacianus in parænesi ad pœnitentiam) iis, qui plagas quidem aperiunt, ac tumores, medicisque etiam assidentibus cõfidentur, sed admoniti, quæ imponenda sunt, negligunt, & quæ bibenda sunt, fastidiunt, quòd tale est, ac si dicat aliquis, ecce ego æger, ego vulneratus sum, sed nolo curari stomachum, & quæ sequuntur. Sed redeamus ad propositum, & videamus iam quæ de hac re apud Matthæum scripta sunt. Hoc est proprium charitatis, vt ait magnus Basil. vt quantum in nobis est, seruato ordine, alter alteri onera peccatorum auferamus. Sic enim idem Basilus interpretatus est locum illi apostoli iuxta proprietatem verbi Græci, *καταλείψον, ἀλλήλων τὰ ἁμαρτήματα*, demusq; mutuo operam, vt iuxta sententiam beati Iacobi, vnusquisque ab errore viæ suæ cõuertatur. Huc pertinet illud domini præceptū, Si peccauerit in te frater tuus, & quæ sequuntur, quæ nos in alio opere copiose explanauimus. Nunc quòd ad huc locum de confessione pertinet, illud est, quòd siue cum inter me, & ipsum solum admo-neo, & corrigo fratrem, siue cum id facio vno, aut altero teste adhibito, siue cum dico ecclesiæ, propositum est adducere reū ad confitendum culpam, vnde illud, si te non audierit, id est, si tibi non agnouerit culpam, & peccatum suum, dicens, vt est in Luca, pœnitet me, hoc scilicet aut illud fecisse, dixisseue, prouoca eum, vt agnoscat, ac corrigat, adhibens testem vnum, aut duos, quòd si ne sic quidem agnoscere, ac corrigere voluerit, & veniam hoc modo, & ratione à deo petere, denuncia eccle-

fiæ, aut per te scilicet, si potestatem ligandi & soluendi accepisti, aut per eum, qui accepit, ut omnia ordine fiant in ecclesia. Ut si ne sic quidem suum crimen agnoscere, & confiteri, ac satisfacere reus voluerit, eiiciatur ex ecclesia, ita scilicet ut cõgregata ecclesia cum spiritu habentis potestatem ligandi, & soluendi tollatur malum de medio. Indigemus ergo oratione fratris, si in eũ peccauimus, ut oret pro nobis, & remittatur. Sic enim placari nobis potest deus, ut dixit Samuel. Indigemus etiã oratione Episcoporum, & presbyterorum, qui per Episcopos potestatem ligandi, atque soluendi acceperunt. Suntque mediatores inter deum, & populum, ut orent super nos, & nos deo, in quem peccauimus, tanquam angeli quidam reconcilient, & potestate soluendi, ac remittendi, quam acceperunt, soluant, & remittant peccata nostra, ut sint soluta, & remissa in cœlis, sicut dominus constituit. Frater enim offensus non potest omnino remittere, nisi satisfiat deo secundum iudicium sacerdotum, qui præsto sunt populo in iis, quæ ad deum sunt, ut Moyses remisit quidem iniuriam sorori, sed deus vii. diebus à Castris submouit, neque sacerdos remittere potest, nisi satisfiat fratri offenso, idcirco vtrumque coniunxit dominus vno loco, & remissionem fraternam eorum, qui non acceperunt in ecclesia potestatem ligandi, & soluendi, & remissionem iudicariam sacerdotalem eorum, qui acceperunt, utrobique autem opus est pœnitentiã, & confessione culpæ, & in remissione fraterna, & in remissione iudiciaria, siue sacerdotali, quarũ vtraque alterius auxilio indiget. Subiungit deinde dominus, Iterũ dico vobis, quod si duo ex vobis cõsenserint super terram, de omni re, quamcũque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis est. Declarat nunc, cum frater in fratrem peccat, quomodo frater offensus remittat, item quomodo qui potestatem ligandi, ac soluendi acceperunt, omnia peccata remittant. Si pœnitens (inquit magnus Basil.) cõsenserit cum eo, cum fratre, inquam, offenso qui animã eius curat, scilicet corripiendo, ei que obedierit, tũc (inquit) de omni re, idest, de quocunque peccato, scilicet commisso in fratrem, fiet remissio. cõsentire autem pœnitentem cũ offenso fratre, quid aliud est, quam eidem culpam suam agnoscere, & confiteri, ac satisfacere? idem sensit in regulis breuioribus cap. lxi. Si qui corripit, (inquit) in idem propositũ venerit

CUM

eum eo, qui corripitur, de omni re, idest, de omni peccato, quod dimitti postulant, dabitur à deo remissio, quod si non cõsenserit cum corripiente, qui corripitur, non remissio, sed alligatio fit. Quod si cum frater in fratrem peccat, hoc necesse est, quomodo qui in deum quoque peccant, & in presbyteros, quorũ est, ut idem Basilus in Asceticis tradit, personam Christi gerere, mediatores esse inter deum, & populum, & salutem populi deo operari, non idem necesse erit, ut scilicet pœnitentes cum eis cõsentiant, qui potestatem ligandi acceperunt? quid autem aliud erit, cõsentire cum eis peccatores pœnitentes, quam eisdem peccata sua agnoscere, & confiteri, & secundum eorum iudicium satisfacere velle? Si quis vero existimauerit, quod Matthæus statim post legem fraternæ correctionis subiunxit, Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo, pertinere ad offensas fratrum quæ mutuo inter nos condonari solent, aut non condonari, non autem ad remissiones omnium peccatorum, quæ à sacerdotibus iudiciarie fiunt, sciant Nouationorum fuisse hoc commentum, qui pœnitentiam secundam, idest, post baptismum negabant tollentes remissiones peccatorum, quæ à presbyteris fiunt post baptismum. Testatur hoc sanctus Pacianus episcopus Barchinonensis auctor grauissimus, & valde antiquus. Sic enim ad Sympronianum aduersus Nouatianos in hunc locum Matthæi scripsit, Posuisse Matthæum, ais, Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum solus cum solo, ac statim subiunxisse dominum, quæcunque solueris super terram, soluta erunt in cœlis, ut ad fratris offensam spectare videatur, age (inquit) non vides, quod supra dicit, si in te peccauerit frater tuus, hic vero addit, Amen dico vobis, quæcunque solueritis super terram, &c. Illud vni iussit, hoc pluribus relaxauit, illud per se soluit, in quem admittitur, hoc vero ecclesia, illud sine sacerdote, & fratribus, hoc ab omnibus impetratur. Perinde sunt hæc, quasi diceretur, illud fit sine sacerdote, idest, remissio fraternæ quærelæ, quantum scilicet ad offensum fratrem pertinet, hoc vero ab ecclesia, per sacerdotes scilicet, qui hanc potestatem in ecclesia acceperunt. Rursus idem Pacianus in parænesi ad pœnitentiam, postquam raulta de cõfessendo dixit, quasi explicans illud, quod statim dominus subiunxit,

A a a

iunxit,

iuaxit, iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint su-  
 per terram, &c. in vno (inquit) & altero ecclesia est, ecclesia vero  
 Christus, atque ideo qui fratribus peccata sua non tacet, sacer-  
 dotibus, inquam, (de his enim nominatim loquitur per totam  
 parænesim) ecclesiæ lachrymis adiutus, Christi precibus absoluitur. Christi preces vocat, quas sacerdos nomine Christi, e-  
 iusque personam gerens adhibet. Superest vnus Pauli locus ali-  
 quantum reconditus, & a paucis fortassis animaduersus, quem  
 non miror non obseruasse Euangelicos, qui clarissima etiam  
 scripturæ sanctæ loca peruertunt, quia dilexerunt magis tene-  
 bras, quàm lucem. Scribens ergo ad Galatas, Fratres (inquit) si  
 præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, præoccupari in  
 delicto est peccare ἐκ τῆς σωματικῆς, idest, ex surreptione, vt  
 nostri loquuntur, Vos, qui spirituales estis, huiusmodi homi-  
 nem κητερίζετε, ἀλλ' ἵνα τὸ ἄσθενές ἴη, idest, curate in spiritu lenita-  
 tis, ex vi, ac proprietate verborum intelligere licet, de quibus  
 spiritualibus, & de qua curatione loquatur. Vos (inquit) οἱ πνεύ-  
 ματικοι, nisi eos significare voluisset, quibus hoc ratione mini-  
 sterii, & potestatis conueniret, vt spirituales essent, & diceran-  
 tur, quia spiritualia ministrant, nunquam cum articulo dix-  
 isset, Vos οἱ πνεύματικοι, vocat ergo sacerdotes πνεύματικούς, vt  
 hodie etiam in Græcia vulgo appellant, & vt nos patres spiri-  
 tuales appellare solemus. Præterea verbum κητερίζειν ad mini-  
 sterium ædificationis, ac reconciliationis, quod in ecclesia exer-  
 cetur per eos, qui ad hoc positi, & constituti sunt, pertinet. vt  
 ex epist. Pauli ad Ephes. intelligi potest, Et ipse (inquit) dedit  
 quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios  
 vero euāgelistas, alios autem pastores, & doctores. Cum pasto-  
 res, & doctores dicit, episcopos, & presbyteros intelligit, quos  
 oportet idoneos esse ad docendum: Deinde subiungit πρὸς τὸν  
 κητερισμὸν τοῦ σώματος, idest, ad cōsumationem sanctorū, in opus  
 ministerii, in ædificationē corporis Christi. Hic enim est finis  
 totius ecclesiasticæ hierarchiæ, hoc illi propositum, efficere sci-  
 licet, vt omnes sint sancti, idest, vt quantum quisque idoneus  
 est, ab omni macula, & culpæ cōtagione liberi sint, vt membra  
 Christi viua existāt. quod quidem Episcopi, & presbyteri ma-  
 xime efficiūt. Hi enim facti sunt ministri ecclesiæ, vt Verbo dei,  
 & sacramentis eius ministrent, vt monendo, & docendo in  
 omni

omni sapientia laborent, vt exhibeant, sicut Apost. ait, omnem  
 hominem perfectū in Christo. In his posuit deus verbum re-  
 conciliationis, hi inquam, remittendi, & retinendi peccata pote-  
 statem acceperūt, qua peccatores curentur. Iubet ergo Apost.  
 spiritualibus istis, eos, qui non consulto, & malitiose, sed pas-  
 sione aliqua, aut ex infirmitate peccarunt, non acerbè curare,  
 sed cum lenitate in pristinam dei gratiam absoluendo restituere,  
 ac reconciliare. Deinde subiungit, considerans temetipsum,  
 ne & tu tenteris. Quia iusserat spiritualibus, vt præoccupatos  
 in delictis mansuete, & humane curarent, ne quis hoc ad cœtū  
 spiritualium referendum esse putaret, quasi ecclesia ipsa hoc fa-  
 cere iuberetur, prudenter numerum mutauit, dicens, conside-  
 rans temetipsum, ne & tu tenteris. Vt iam quod dixit, vos, qui  
 spirituales estis, perinde sit, quasi diceret, tu qui spiritualis es,  
 in spiritu lenitatis morbo adhibe curationem memor infirmi-  
 tatis tuæ. Sacerdos enim infirmitate circumdatus est, sicut A-  
 post. ait, vnde debet, vt pro populo, ita etiam pro seipso offerre  
 pro peccatis. Deinde subiungit, Alter alterius onera portate.  
 Declarat magis superiorem sententiam, & quod genus κητερι-  
 σμοῦ, idest, aptationis, siue curationis dixerit, illud scilicet,  
 quo remittuntur peccata, quod humanius quidem admini-  
 strandum est in peccatis surreptionis, siue præoccupationis, in  
 aliis vero seuerius, ac durius, vt sunt illa, de quibus Apostol. di-  
 xit, increpa illos dure, vt sani sint in fide, quod significantius  
 dictum est, Græce ἐπιτίμησον ἀποτόμως, pro eo, quod est ἐκκρίνον,  
 vt Clemens Ro. in eiusmodi peccatis loquitur in ii. libro τῶν  
 διατάξεων, idest, eiice ex ecclesia, ne remittas. Ergo alter alterius  
 (inquit) onera delictorum scilicet, in quibus aliquis fuerit præ-  
 occupatus, auferte in spiritu lenitatis, repetenda enim sunt  
 hæc ἀφ' αἰνοῦ, quæ est frequentissima in sacris litteris figura.  
 Hunc locum videtur Clemens Rom. in ii. libro διατάξεων par-  
 tim imitatus, partim interpretatus. Hortans enim episcopos,  
 & presbyteros ad curationem pœnitentium, ἐλάφρωσον (in-  
 quit) τὰ ἄσθενη, idest, leua onere, scilicet absoluendo. Sed ne quis  
 me existimet, sine auctore, & quidem magno sic hunc locum  
 explanare, Magnus quoq; Basilius in reg. bre. cap. clxxviii. ac-  
 cipiendum esse affirmat de oneribus peccatorum auferendis.  
 hoc enim declarare verbum βασάζειν, τὸ ἀλγεῖν, quod se ait ex cō-  
 Aaa ii suetudine

fuetudine sermonis patrii didicisse. Idē quoq; auctor notauit, cap. lxxvii. in eandem sententiā accipiendū esse illud in epist. ad Ro. Debemus nos, qui firmiores sumus, infirmitates infirmorum portare, idest, curare (inquit) & auferre per pœnitentiam sicut de domino scriptum est, ipse infirmitates nostras portauit, idest, abstulit, quod facere debent, qui personā eius gerunt. Deinde subiungit Apost. & sic adimplebitis legem dei, legem eius dicit, vt ait idem Basil. qui dixit, Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam, quod non indigeant medico, qui bene habent, sed qui male. quod quidem facere in primis conuenit iis, qui personam Christi sustinent, qui sunt episcopi & presbyteri, & legē eius, qui sanxit illud, Si peccauerit frater tuus in te, & quæ sequuntur, & quæcunque solueritis super terram, &c. Illud autem est hic obseruandum, quā bene congruat hic locus, Alter alterius, siue alterutrum auferre onera peccatorum cum illo loco Iacobi, Confitemini alterutrum peccata vestra, de quo ante differuimus. Vt enim presbyteros, qui aliorum confessiones audiunt, de suis quoque peccatis admoneret, vt supra iterum notauit, eisque opus esse, vt ipsi vicissim aliis confiterentur, ne scilicet potestate illa aliorum peccata absoluerent, & ligandi insolentiores fierent, & vt pœnitentes minus grauate presbyteros ad confitendum adirent, si ipsos illos presbyteros peccare, eisdemque curatione aliorum presbyterorum opus esse intelligerent, idcirco cum de presbyteris ad ægrotos pœnitentes vocandis, & introducendis loqueretur Iacobus, commodissime subiunxit, confitemini alterutrum peccata vestra, admonēs, vt dixi, eos de suis peccatis, vt humanius, & lenius peccata confitentium curarent. Similiter hoc loco Paul. quia spiritualibus istis presbyteris præcipiebat, vt in spiritu lenitatis peccatores curarent, eorum peccata remittendo, vt admoneret eos similiter de suis peccatis, ne & ipsi superbi essent, & vt alii minus erubescerent, neq; recusarent eis cōfiteri, qui similiter peccarent, & simili aliorum medicina, & ministerio indigerent, idcirco postquam dixit, considerans temetipsum, ne & tu tenteris, valde opportune & conuenienter subiunxit, Auferre alterutrum peccata vestra. Itaque quod Iacobus dixit, confitemini alterutrum peccata vestra, perinde est, quasi diceret, confitemini presbyteris, & confiteantur ipsi aliis inter

inter se, & quod Paul. dixit, Alter alterius, siue alterutrum onera portate, perinde est, quasi diceret, Vos spirituales auferre peccata ab aliis, & auferant alii spirituales à vobis. Subiungit deinde Apost. Vnusquisque autem opus suum probet, & sic in se tantum gloriam habebit, & non in alio. idest, tenter se vnusquisque, num habeat aliquid confitendum, & à patre spirituali curandum, vt si nihil habeat, quia nihil sibi conscius sit, sit testimoniū propriæ conscientie gloria eius, de hocque in Christo gloriatur, & non in eo, quod potestatem habeat auferendi alteri peccata, vt habent patres spirituales. Illud quoque obseruandum est, simile esse, quod dixit idem Apost. in epist. ad Corinthios, cum de sancta Eucharistia digne, hoc est, mundo, & vero corde, & cum plenitudine fidei, & cum reuerentia, & timore sumenda, Probet autem se ipsum homo, idest, exploret, & excutiat conscientiam suam, num habeat aliquid ab illis curandum, qui auferunt aliis peccata, sicut hic dixit. Cum ergo Apostolus de presbyteris, vt ostendimus, loquatur, & de eorum potestate, qua secundum Christi legem de ligando, & soluendo in euangelio sanctam peccata tollit, iubetque eis, in spiritu lenitatis peccata præoccupationis curare, quis est, tam contentiosus, & præfractus, vt non simul concedat, confessione opus esse, ex qua pater spiritualis agnoscat, vtrum sit peccatum hoc ἐκ τῆς προλήψεως ἢ ἐκ τῆς σιωπῆς, idest, ex anticipatione passionis, siue ex surreptione, quam vocant, an nõ vt si fuerit, curet in spiritu lenitatis, si non fuerit, non tanta lenitate vtatur, imo si opus sit, increpet dure, vt idem Apost. de quibusdam præcepit, & tollat malū de medio ecclesie. Quomodo pater spiritualis in curatione huiusmodi peccatorum, vt in lenitate spiritus agat, considerare debet semetipsum, ne & ipse tenteretur, quod Paul. præcipit, si ignorat, quæ sint peccata, quibus quispiam anteoccupatus fuerit, aut si necesse est, vt norit, quomodo nosse poterit, nisi per confessionem eius, qui admisit? deinde peccata ista anticipationis, siue surreptionis, quis nescit, pleraque occulta, ac secreta esse solere? quæ cum nõ teneamur publice confiteri, (id enim durissimum, ac perdifficile esset,) consequens est, vt in occulto, ac secreto confitenda sint, si curari debeant. Rursus si debet vnusquisque opus suum probare, num habeat aliquod onus peccati, quod ab istis spiritualibus

ritualibus auferendum sit, qui huic curationi, & ministerio, ac iudicio præsunt, debet ergo confiteri eis, præsertim si tempus, & locus, & causa postulant. alioqui quid profuerit probare opus suum, quale sit, nisi ad hoc quis probet, ut ab alio, qui potestate curandi accepit, curetur? At curari quomodo poterit, nisi ostendatur? Quorsum inquam spiritualibus præcepisset Apostolus, ut ab aliis onera peccatorum auferrent, & alii spirituales vicissim ab ipsis, quod est curare ea, & iudicare, si vulnus, aut vlcus, aut plaga non est ostendenda medico? si causa non est cognoscenda iudici? Postremo ut hunc Pauli locum absoluiam, & quo magis superiora confirmemus, explicabo quod statim sequitur. Quia enim iustum erat, ut carnalia meterent, qui spiritualia seminarent, unde dicti sunt spirituales, ut paulo supra appellauit, subiungit statim. communicet autem, qui catechizatur ei, qui se catechizat in omnibus bonis, scilicet in beneuolentia, timore, honore, veste, cibis, domo, & quæcunque sunt vitæ necessaria. qui vero sunt, qui catechizant, nisi quos supra vocauit spirituales? id est, episcopi, & presbyteri, ad hos. n. pertinet docere illa, quæ Clemens Ro. scribit in vii. lib. Constitutionum apostolicarum, docendos esse catechumenos de patre, & filio, & spiritu sancto, de mundi creatione, & cur mundus factus, & cur homo, & quæ eius natura, item de lege naturali & vetere, ac noua; quomodo deus olim aqua, & igni in flagitiosos animaduertit, & sanctos suos suis temporibus honorauerit, item quomodo semper genus humanum per diuersa tempora prouidentia sua ab errore, & vanitate ad cognitionem veritatis reuocauerit, à seruitute, & impietate ad libertatem, & veram religionem, ab iniustitia ad iustitiam, à morte sempiterna ad vitam immortalem. Hæc (inquit Clemens) & alia cum his conuenientia discat catechumenus. Et paulo post, subiungit idem Clem. Etenim dominus noster sic nos hortatus est, dicens, Docete omnes gentes. Deinde subiungit dominus, & baptizate eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. qui ergo catechizant, presbyteri sunt, quos paulo supra, ut dixi, spirituales appellauit, ad quos pertinent tanquam ministros ea peccata curare, & auferre, quæ eis per confessionem ostensa fuerint. Videamus præterea, quid à Clemente Ro. in ii. lib. *ἡ ἀποστολικῶν διατάξεων* de confessione scriptum sit. Loquens de eo recipiendo

piendo, qui ex Ecclesia eiectus fuerit, ut pœniteat, Tūc (inquit) Episcopo, iubebis ingredi, & *ἀνακρίνας εἰ μετάνοι*, id est, facta diligenti inquisitione, ac percontatione, nū pœniteat, dignusque sit, ut in ecclesiam admittatur, absolue indicto ieiunio secundum peccati qualitatem duarum aut trium aut v. aut vii. hebdomadarum, &c. Et quæ ista quæso inquisitio diligens, & percontatio esse potest, nisi quæ à sacerdote in confessione pœnitentis fit? Quis enim omnino scire potest, utrum quis peccasse doleat, præter illum ipsum, qui peccauit? qui quidem quia pœnitentiam simulare potest, diligenter explorandus, & totus excutiendus est, & iudicio secreto confessionis examinandus.

» Item paulo post adhuc clarius, Quod autem (inquit) oporteat, eum, qui peccauit, in suo peccato, erubescere, satis scriptura sancta demonstrat, quæ dixit Moyse de Maria sorore, cum pro ea orabat, ut condonaret ei deus peccatum, Si pater eius expuisset ei in faciem, non ne debuerat saltem vii. diebus rubore suffundi? vii. diebus separetur extra Castra, & postea ingreditur, sic vos facere oportet, ut iis, qui aiunt, pœnitere se peccasse, præscribatis tempus secundum rationem peccati, deinde pœnitentes recipiatis, ut patres filios. Quod si eis, qui dicunt pœnitere se, quod peccarint, oportet, ut episcopi, aut presbyteri secundum proportionem peccati tempus pœnitentiæ præscribant, sequitur, ut cum iidem dicunt, pœnitere se peccasse, peccata consiteantur. alioqui quomodo proportionem peccatorum cognosci, & iudicari possent? Vtrumque ergo horum in confessione fit, & peccata dicimus, & pœnitere nos, quod ea commiserimus, affirmamus. Rursus paulo post sic idem Clem. episcopus monet, Esto de omnibus sollicitus, ac valentes quidem conserua, eos vero, qui peccarunt, mone, ieiunio exerce, remissione exonera, & peccata lugentes recipe orante pro eis vniuersa ecclesia, & imponens eis manus, sine esse inuouili, somniculosos vero, & remissos sustenta, hortare, cura, sciens quanta te maneat merces, si hæc feceris. Hæc Clem. At vero qui peccarint, aut qui non, saltem occulte, item quibus peccasse doleat, ut eis manus imponatur, & qui sint ignaui, infirmi, ac remissi, quos sustentare opus sit, & hortari, hæc inquam, quomodo sine confessione eorum cognosci possunt? præsertim cum tam multa sint occulta, quæ deus scit, & spiritus hominis, alii vero non possunt

possunt cernere. Postremo, ut finiam, quàm sit necessaria vera oris confessio, vel ex solo Dauid intelligi potest, qui, ut Apostolus interpretatus est, dicēs beatitudinem hominis, cui deus imputauit iustitiam absque operibus, scilicet secundum carnem, (sic enim intelligēdum esse, docuit idem Apost. ut nos in Dogmatico de iustificatione satis demonstrauiimus) Beati (inquit)

» quorum remissā sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. remissio enim peccatorū propria est iustitiæ, cuius fructus, & finis est beatitudo. Ut autem doceret Dauid, non iustificari hominem absque operibus secundum spiritum fidei, subiungit statim similiter, Beatus vir, cui nō imputauit dominus peccatum, ut pote vere confitenti. hoc enim significat, quod continuo sequitur, neque est in ore eius dolus, siue ut est in aliis exemplaribus, neque est in spiritu eius dolus, quā in eandem sententiā redit, idem. n. significat aliquando spiritus, atque os, quo spiramus, ut illud, Orabo spiritu, id est, ore, orabo & mēte. Est enim vera confessio oris opus non quidem secundum carnem, sed est opus fidei, & spiritus. Explicat deinde exemplo suæ confessionis, quæ sit vera, & omnis doli expers confessio. Delictum

» (inquit) meum manifestaui, & peccatum meum non abscondi,

» dixi, confitebor contra me peccatum meum domino, id est, simul ut dixi in corde meo, Confitebor, statim, inquam, ut volui vere confiteri, dicens peccaui domino, ut dixit coram Nathan in ii. lib. Reg. Tu (inquit) remisisti impietatem cordis mei, id est, statim cessasti imputare mihi peccatum, & imputasti iustitiam saluans me, qui perieram peccando, & tacendo peccatum meum domino. Sicut idem dixerat paulo supra, Quoniam tacui, inuenterauerunt peccata mea, & quæ sequuntur. Remisisti ergo impietatem cordis mei, non credenti tantum, sed pœnitenti ex corde, & peccatum tibi meum coram Nathan confitenti. Deinde subiungit, Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno. orabit, inquam, pro venia impietatis suæ pœnitendo, & confitendo peccatum suum exemplo Dauid, qui Domino coram Nathan confessus est. Vocat autem sanctos sanctificatos per baptismum, ad quos pertinet secunda pœnitentia, & oris confessio. In tempore autem opportuno dixit, id est, tempore confessionis faciendæ, ut in ægritudine, aut alio periculo, aut quoties vel libet, vel necesse est communicare, ut in Pascha;

scha, sicut scriptum est in Num. Si quis autem mundus est, & in itinere non fuit procul, & tamen non fecit phafe, exterminabitur anima illa, quia sacrificium domino non obtulit tempore suo, peccatum suum ipse portabit. quod quidem propheticè de pascha nostro mystico scriptum est. Quia verò dixerat Dauid, futurum esse, ut sanctificati per baptismum, pœnitendo, & confitendo ad exemplum Dauid veniam peccatorum peterent, comparans hanc veniam secundam cum ea, quæ per pœnitentiam primam, & baptismum oratur, dicit multò copiosiore, ac largiore fore illam baptismi. Idcirco subiungit, Veruntamen in diluuiō aquarū multarum ad eum non approximabūt, Quod perinde est, quasi diceret, orabit quidem omnis ablutus, & sanctificatus pro hac impietate, sed in baptismō abundantiorē gratiam remissionis obtinebit. Ut enim, sicut ait beatus Petrus, in arca Noë pauca, id est, viii. animæ saluæ factæ sunt per aquā; ita ut illud diluuium nihil eis noceret, neque attingeret, sic similibus formæ baptismus à diluuiō peccatorū omnium, quæ in infidelitate fuerunt, ita liberat, ut nulla eorum contagio, aut labes in eo resideat, qui per baptismum ablutus, & sanctificatus est. Ergo ut ad propositum redeam, docet Dauid conuenienter euangelio, cuius tempus prædicebat, post sanctificationem baptismi eos, qui in peccata inciderunt, non aliter quàm exemplo suo per veram confessionem ex corde, id est, ex vera pœnitentia proficiscentem iustificari. Est enim huiusmodi confessio opus non quidem secundum carnem, qualis esset confessio simulata, aut ieiunium ad ostentationem, aut oratio oris tantum, & non mentis, & alia huiusmodi, quæ non sunt spiritualia, ex quibus nemo potest iustificari, sed potius est opus fidei, & spiritus, ut est ipsa pœnitentia, quæ est, ut ait Clem. Alex. *κατὰ τὴν ἰστορίαν τῆς πίστεως* Ex huiusmodi autem operibus secundum spiritum, siue operibus fidei homo iustificatur, & non ex fide tantum, ut beatus Iacobus ait, quod in Dogmatico de iustificatione satis a nobis demonstratum est.

Iam quæ ab Euangelicis contra confessionem obiiciuntur, & si facile erit cuiuis, refellere, ad pauca tamen respondebo, ac primum quidem ad illud, quod Cal. obiicit. c. ix. art. xxxvi. quo putat totā soluendi, & ligandi, potestatem sacerdotum ordini tributam euertere, quod dominus prius quàm potestatem clauium



—tribueret, spiritum sanctum dederit, quo, inquit, præeunte, & docente quid agendum sit, utendum est clauibus. Cum autem sacerdotes sæpe absoluant eos, qui non absoluntur a deo, & ligent, qui non ligantur, re ipsa, inquit, negant se habere spiritum sanctum. Hæc illius ratio non intelligentis quod loquitur, neque de quo affirmat. Quam rursus rationem ut adiecta altera parte dilemmatis fortius, validiusque alstringere, & concludere videretur, subiūgit, Atque hac quidem machina in vniuersum subertuntur, ut cuiuscūque ostii clauem se habere iactent, semper interrogandi sint, habeant ne spiritum sanctum, qui clauis est arbiter, & moderator, si habere se respondeant, rursus, inquit, interpellandi sunt, an errare possit spiritus sanctus. istud profecto profari, inquit, non audebunt, tametsi obliqua sua doctrina insinuant. Inferendum ergo erit, nullos sacrificulos habere clauium potestatem, qui passim sine delectu solunt, quæ ligari dominus voluerat, ligant, quæ solui iusserat. Hæc Cal. Tribuit quidem dominus spiritum sanctum, cuiusque soluendi, & ligandi tribuit potestatem, Verum. Sed an ignorat Cal. charisma, siue gratiam spiritus sancti solere dici in scriptura spiritum sanctum? Plena est scriptura exemplis. Sit illud instar multorum in Act. Adhuc, inquit, loquente Petro verba hæc, cecidit spiritus sanctus super eos; qui audiebant Verbum, & obstupuerunt ex circumcissione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in gentes gratia spiritus sancti effusa est. Audiebant enim, inquit, illos loquentes linguis, & magnificantes deum. Tunc respondit Petrus, Nunquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizantur hi, qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos? Charisma igitur linguarum spiritus sanctus dicitur. Similiter hic charisma potestatis soluendi, & ligandi dicitur spiritus sanctus, ut Chryl. quoque in comm. Ioan. notauit. Qui igitur potestatem ligandi, & soluendi accipit, *πνεῦμα λυτικόν, καὶ συγκολλητικόν* accipit, ut Euf. Cæsar. in epist. ad Marinum ait, nos dicamus potestatem spiritualem soluendi, & ligandi, quæ est spiritus sancti charisma. Quod quidem, ut admoneret dominus, bene; ac sapienter tanquam donum spiritus sancti dispensandum esse non ad voluntatem hominum, sed dei, idcirco sicut diuinus Dionys. in cap. de pie defunctis obseruatum reliquit, prius dixit, Accipite spiritum sanctum, quam diceret, Quorum

Quorum remiseritis, & quæ sequuntur. Si mali dispensatores gratiã non accepissent, nõ diceret beatus Petrus, Vnusquisq; sicut accepit gratiã, in alterutrum illã administrantes tanquã boni dispensatores multi formis gratiæ dei. Deinde subiungit exẽpli causa, Siquis loquitur tanquã sermones dei. Quod dominus per Hier. explanat, cū ait, Qui habet sermonem meũ, loquatur est vere, quod est, non abuti dono prophetiæ, deprauando, & peruertendo Verbum dei, sicut Euangelici faciunt, tanquam noui pseudoprophetæ, sed potius prophetare secundum rationem fidei, sicut Apost. præcipit, quæ est firma cognitio diuinæ veritatis. Itaque sicut contingit multis, ut Verbum dei male interpretando peruertant, sic contingit imperitis, & negligentibus, ac prauis sacerdotibus, ut tanquam mali dispensatores potestatem soluendi, & ligandi administrant. Hi sunt, qui non ministrant, ut beatus Petrus in eodem loco præcipit, tanquam ex virtute, siue potestate dei, quam acceperunt, ut sic bene ministrãdo glorificetur deus, sed potius quasi esset propria eorum potestas, ita illam non tanquam ministri, sed tanquam domini ad nutum suum, & in gratiam hominum administrant soluendo, quos ligare oportebat, aut contra ligãdo, quos soluere. Sed nunquid peruersitas, & impia istorum temeritas fidem dei euacuauit? absit, est enim deus verax, omnis autem homo mendax. Fidelis est deus, qui dixit, Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt. Accusat itaque nos Cal. art. xxxvii. quod potestatem istam malis quoque dispensatoribus traditam esse dicamus, accuset igitur similiter deum bonitatis, & sapientiæ fontem, qui interdum gratiam prophetiæ malis prophetis œconomice dederit, ut Balaam, Sauli, Caiphæ, & aliis, ne omnes enumcrem. Tribuit quidẽ dominus ministris suis in ecclesia hanc potestatem, qui vero ministrat, videat, ut ex virtute dei, quã accepit, ministrat, ut deus in eo ministerio glorificetur. Quod si non sic ministrauerit, nunquid ideo minister non erit? aut virtutem, siue potestatem dei non accepit? immo vero minister est, sed malus minister, & infidelis dispensator, & spiritum sanctum, quem accepit, idest, virtutem dei ministrat, tametsi non tanquã virtutem dei, idest, non digne, & ut par erat, dei munus ministrare. Præterea quod ex Sozomeno citat idem Cal. art. xxiii. ad præbandum falso abrogationem legis confitendi quasi non diui-

næ, & necessariæ, sed, vt ille ait, politicæ, & liberæ, partim nõ intellexit, partim deprauauit. Vertam e Græco ad verbum, Quia omnino non peccare, inquit, naturæ erat diuiniore, quàm sit humana, & pœnitentibus, ac sæpe peccantibus veniam dare de minus iussit, cum peccatorum confessionem homines detrectarent, confiteri sacerdotibus teste multitudine ecclesiæ tanquam in theatro, visum est a principio graue debitum. Nisi hic auctor sciuisset, necessariam haberi legem confitendi, nunquã vocasset debitum confitendi sacerdotibus, quod graue, vt ait, & pöderosum faciebat publica debiti solutio. Idcirco, inquit, presbyterum honesta vita, taciturnum, & prudentem huic officio præesse voluerunt, cui confitebantur errata sua. Ille vero postquam peccata cuiusque mulctasset, & quid faciendum esset, præcepisset, dimittebat eos, vt pœnas irrogatas a se exigèrent. Sed Nouatianis, qui pœnitentiam non curant, non opus fuit hoc instituto. quod quidem in aliis sœctis, & accurate in ecclesiis Occidentis, ac in primis Romæ seruatur. Hæc Soz. Nõ significat Sozomenus, vt Caluino falso videtur, nõ fuisse hoc de cõfittendo sacerdotibus vniuersale omnium ecclesiarum institutũ, cum Nouatianos tantum, qui pœnitentiam tollunt, excipiat, in ceteris vero sœctis, & in ecclesiis Occidentis, ac Romana ecclesia studiose hoc institutum coli dicat. Igitur Sozomenus, cuius historiam Cal. testem opinionis suæ peruersæ falso citauit, legem confitendi politicam esse, aut ab episcopis sancitam nusquam significauit, sed potius cœpisse homines secreto confiteri sacerdotibus ad hoc ipsum delectis, quod publice confiteri, durum esse videretur. Iam illud ridiculum est, quod idem Cal. ex eo, quod hic auctor scribit, vnum ex presbyteris designatum fuisse, qui huic muneri præset, satis refelli affirmat, quod nostri tradunt de clauibus vniuerso sacerdotali ordini in hunc vsu promiscue datis. Siquidem non omnium, inquit, sacerdotum communis erat functio, sed singulares vnius partes, qui ad id ab episcopo delectus erat. Miror, non distinxisse potestatem a potestatis vsu, quem executionem vocant. Accepit quidem omnis sacerdos potestatem soluendi, & ligandi, cum factus est sacerdos, Sed vt omnia ordine fiant in ecclesia, ea potestate nõ vtitur in ecclesia, nisi episcopus, cui ecclesia commissa est, permittat. ad eum enim pertinet, huius potestatis vsu iis sacerdotibus commendare, qui idonei erunt, qui alios curent. Quod si

Nectarius

Nectarius patriarcha Constant. propter inuidiam, qua ordo presbyterorum flagrabat ob scelus sacrilegum a Diacono illo aufum in ecclesia in scœmina illa nobili post confessionem sacerdoti factam secreto, noluit, vt deinceps sacerdos confessionibus in ecclesia secreto audiendis præset, vt hoc concedamus, an continuo sequitur, vt hoc ceteris ecclesiis Orientis probatum fuerit? imo neque Sozomeno, cuius historiam Cal. citauit, neq; reliquis ætatis suæ probabatur, Sic enim scripsit, ἵς ἐκεῖνου ἔτος κρᾶτῶν διέμεινε ἡδὴ τῆς ἀρχαιότητος, καὶ τῆς κρείττῆς αὐτῶ σπουδῆς καὶ ἀκριβείας εἰς ἀδιάφορον, καὶ ἡμελημένον ἡδὴ τῶ κρείττῆς μικρὸν διαλιθοαίνεν ἀρξᾶ μὲν. Vertam e Græco, Ex eo, inquit, tempore viget hoc, iam antiquitate illa, ipsiusque seueritate, & accurata diligentia in indifferentes, & dissolutos mores dilapsa. Deinde subiungit explicans magis quod dixerat, Siquidẽ prius minora erant peccata propter pudorem peccata sua confitentium, & propter diligens studium illorum iudicum, qui huic muneri, scilicet audiendi confessiones, præerant. Hæc Sozom. quæ Cal. vel non vidit, vt cœcus, vel sicut solet, callide dissimulauit, vt malitiosus. Hanc abrogationẽ, ait Cal. euidenter Chrysofostomum testari, vt mirum sit, inquit, nos audere contra mutire. Sed quod lex confitendi sacerdotibus temporibus Chrysofostomi in ecclesia vigeret, ex interpretatione illius loci Ioann. de potestate remittendi, & retinendi peccata ab hoc auctore scripta perspicui potest. Cõuertam e Græco, per partes, Magna inquit, dignitas sacerdotum, Quorum remisistis peccata, remittẽtur eis, Et paulo post, Tu vero si tibi attẽdas, nihil damni facies in iis, quæ sacerdoti commissa sunt a deo, Et paulo post, Tametsi sacerdotes nequissimi sint, tamen omnia sua efficiet deus, & mittet spiritum sanctum. Nam neque qui mundus est, è sua munditia trahit, elicitque spiritum sanctum, quin potius gratia est, quæ totum efficit. Quæ enim sacerdoti cõmissa, creditaq; sunt, dei tantum est, ea largiri. Ac rursus paulo post explicans rationem remittendi, & retinendi peccata sacerdoti conuenientem tanquam ministro, subiungit, Pater, & filius, & spiritus sanctus omnia moderãtur, ὁ δὲ ἰδὼς τῶ ἑαυτῶ γλωττῶν δακνείζει, καὶ τῶ ἑαυτῶ πῆχει χεῖρα, καὶ ὄψῃ οὕτω δίναιον ἡ δὲ τῶ ἑτῶρον κωλύει εἰς τὰ σύμβολα τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἕως πίσει περισσίοντα ὁ πῆλα βλάπτει δακν, sacerdos vero, inquit, linguam suã scœneratur, & manum

num suam prebet. Neque enim æquum erat, ut qui cum fide ad symbola salutis nostræ, accederent, propter alterius nequitiam incōmodo afficerentur. Inter symbola salutis posuit hic sacramentū pœnitentiæ, quod forma quidem sententiæ sacerdotalis in mystico illo, & spiritali iudicio extrinsecus cernitur, gratia vero dei intus efficientis nō cernitur. Deinde subiungit ad extremum, Hæc igitur cum sciamus, deum metuamus, & sacerdotes eius honoremus omni eos honore prosequentes. Quod si erat abrogata lex confitendi, quomodo Chryf. locum euangelii, de remittendis peccatis confitenti per impositionem manus sacerdotalis, & pronunciationem absolutionis plane interpretatur? Cum enim dixit, linguam, & manus prebere sacerdotem accommodate ad loci propositi interpretationem, profecto habitum absoluentis expressit, qui usque in hodiernum diem in ecclesiis cernitur. Aut quomodo poterat abrogari, si verbo Christi sancita est hæc sacerdotalis potestatis lex de remittendis, & retinendis peccatis, confitendo scilicet patefactis, ut ex hoc loco euangelii, vel Chrysofotomo, quem Calu. citauit, interprete, intelligi potest? Sed videamus iam, quæ Cal. ex Chrysofotomi homilia ii. in psal. 50. recitat, ut abrogationem legis de confitendo sacerdotibus probet, utrum intellexerit, Si confundaris, inquit, alicui dicere quæ peccasti, dicito ea quotidie in anima tua, non dico, ut confitearis confertuo tuo. Sed ne suspicaremur, dixisse hæc, quasi secutam confessionem tolleret, quæ est hæreticorum sententia, subiungit statim declarandi causa, ut exprobret, non dico, inquit, ut confitearis confertuo tuo, ut exprobret. Quod est, perinde quasi diceret, non dico, ut palam confitearis homini, quod postea tanquam aliis patefactum exprobrare possit, sed secreto, quod exprobrare, quia solus sciat, non possit. Neque enim exprobrari potest, quod potest negari, potest autem negari, quasi testibus careat, quod vni dictum est, tanquam deo. De testibus enim scriptum est, non quidem in ore vnius, sed duorum, aut trium stat omne verbum. Itaque non iubet, ut publice confiteamur, neque ut non vereamur multitudinem, quod paucorum est, quod sanctus Iob vir perfecta virtute faciebat, tanta erat eius submissio, & pœnitentia, sed iubet, secreto saltem confiteri deo, coram homine, quod statim declarat, subiungens, Dicito deo, qui curat ea. Hæc enim si non dixeris

ris scilicet homini, an, inquit, ignorat ea deus? minime. Rursus subiungit, Nunquid a te vult ea cognoscere? nec hoc quidem, quia cum faciebas; inquit, ea, præsto erat, cum committeres, nouerat. Superest igitur, ut Chrysofotomus a nobis peccata dici postulet, non ut deus illa norit, sed ut nos illa agnoscamus, & nos reos esse fateamur, idque nō coram multis, quod graue esset, quia timeretur exprobratio, sed coram deo, cui non est vrendum confiteri. Idcirco subiungit statim, ut nulla iam dubitationis causa relinquatur, peccatum non erubescis, & confessionem erubescis? Hæc Calu. neque integre recitauit, neque intellexit. Esse autem sic intelligenda quæ hic Chrysofotomus de confessione scripsit, declarat magis adhuc, quod Anast. Antiochenus auctor grauis. & eruditiss. ac vetus scripsit in Quaestionibus, & responsionibus theologicis. c. vii. de confessione, Verā è Græco ad verbū, vtilissimum, inquit, est, confiteri peccata τοῖς πνευματικοῖς, sic hodie, ut ante notavi, vocant vulgo in Græcia, quos nos vocamus patres spirituales, nō tamē, inquit, inexperitis, & imperitis in ea re, ne vel immoderata misericordia contemptorē efficiat confitentem, & eum sensu doloris priuet, vel intempestiua, & longa multatio pigritiam, & dissolutionem pariat. Si igitur nactus fueris virum spiritualem, qui te curare possit, *ἀνεπαχύντως, ἢ μετὰ πίστεως ἰσχυρολογησῶν αὐτῷ, ὡς τῷ κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀπὸ ὀπίου.* Sine erubescencia, inquit, & cum fide confitere ei, tanquam domino, & non tanquam homini. Iubet itaque Anast. Similiter ut Chrysof. non erubescere confessionem peccatorum; quæ credenda est fieri homini tanquam domino, & non tanquam homini. Quare si deum nihil potest latere, ut Chrysof. aiebat, tamen si nos hominē cælemus, quod autē vni homini dicitur, tanquam domino dicitur, non tanquam homini, non est, cur pudendum sit, secreto confiteri homini. Sed de confessione secreta, quæ fit sacerdoti locutum esse Chrysofotomū magis adhuc intelligi potest ex epist. Leonis magni lxxxviii. ad vniuersos episcopos Campaniæ non multo post Chrysofotomum, quia abrogauit consuetudinem, qua cogebantur pœnitentes exhibere libellum singulorum peccatorum publice recitandum. Cum reatus, inquit, conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter dei timorem

apud

apud homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, ut ea, quae poenitentiam poscunt, non timeant publicare, remoueat tam improbabilis consuetudo, ne multi a poenitentiae remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta referare, quibus possunt legitime constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quae primum deo offertur, tum etiam sacerdoti, qui pro delictis confitentium precator accedit. Tunc enim demum plures ad poenitentiam poterunt reuocari, si populi auribus non publicetur poenitentia confitentis, Haec tenet Leo. Conueniunt cum his, quae idem Chrysost. in sermone de poenitentia, & confessione scripsit, quae Cal. quia non intellexit, item nobis obiicienda esse falso putauit. Nunc autem, inquit, neque necessarium est, praesentibus testibus confiteri. Cogitatione tua fiat peccatorum exquisitio. Sine teste fit hoc iudicium. Solus deus te confitentem videat. Item non te in conferuorum tuorum theatrum duco, non hominibus peccata tua detegere cogo. Item alias caue homini dixeris, ne tibi exprobet, neque enim conferuo confitendum est, qui in publicum proferat, sed domino, qui tui curam gerit. Quia scilicet qui sacerdoti confitetur, tanquam domino, ut ait sanctus Anast. non tanquam homini confitetur. Igitur Chrysost. non confessionem prohibet, quae secreto fit sacerdoti non tanquam homini, sed tanquam deo, apage, sed potius in publico recensionem peccatorum proponere nulli poenitentium praecipit. Quod vno verbo significantissime in alia homilia de poenitentia declarauit, οὐ λέγω σοι, inquit, ἐκ πόμπης σου οὐδὲ πρὸς τοὺς ἄλλοις κατηγορήσου. Accusationem itaque sui, quae fit potius ἐκπομπή, siue ἐκπομπή, quam ἕβρησις, id est, infamatio magis, quam confessio, nemini praecipit. Denique quae esset beati Chrysostomi, & catholicae illius temporis ecclesiae de lege confitendi sententia, ex sententia Magni Basilii intelligere licet, ex eo, inquam, quod illis temporibus in Asceticis scripsit, Similis, inquit, est ratio confitendi peccata, & ostendendi aegritudines corporis. Ut igitur aegritudines corporis non omnibus hominibus patefacimus, neque quibuslibet, sed peritis in earum curatione, & medicinis, οὕτως ἡ ἕβρησις τῶν ἁμαρτημάτων ὀφείλει ἀνοδοῦ ἀπὸ τῆς δαυαλίαν θεραπεύειν, sicut scriptum est, & quae sequuntur, id est, sic confessio peccatorum fieri de-

ri debet coram iis, qui curare possunt, sicut scriptum est, inquit, debemus nos, οἱ δυνατοὶ, id est, qui potentes sumus, infermitates infirmorum βασάζειν, τοῦτ' ἐστὶν αἰρεῖν, sustinere, inquam, hoc est, auferre, sic Basilius interpretatus est Verbum βασάζειν, secutus, ut ait idem in Regulis breuioribus. c. clxxviii. consuetudinem sermonis patrii. Nisi lex confitendi peccata quae Paul. infermitates appellauit, necessaria esset, nunquam Basilius dixisset, debere fieri. Item nisi sacerdotes, quos scriptura vocat δυνατοὶ, remittendo, & absoluendo tanquam ministri tollerent peccata, nunquam consuetudo verbi Graeci ei persuasisset, ut sic interpretandum esse putaret βασάζειν τὰ ἀδυνήματα, τοῦτ' ἐστὶν αἰρεῖν τὰς ἁμαρτίας, sicut Esaias quoque de domino dixit, morbos nostros ipse portauit, Graece est idem verbum ἐβάστασε, pro eo, quod est, abstulit. Eat nunc Calu. & quae est eius impudentia, & temeritas, audeat reprehendere auctorem natione Graecum sanctissimum, eruditissimum, eloquentissimum, & in diuinis scripturis valde exercitatum, quasi non intellexerit hoc loco verbum Graecum. Ergo cum Apost. dixit, nos, qui potentes sumus, & quae sequuntur, satis significauit, hanc rationem auferendi peccata ἐξουσιακῶς, per ministerium scilicet absoluendi, propriam esse certi ordinis ministrorum ecclesiae, eorum, inquam, qui acceperunt potestatem soluendi, & ligandi alios, & ad eam potestatem exercendam idonei sunt propter peritiam, qui ab Apostolo dicti sunt οἱ δυνατοὶ, qui sunt insigniter potentes. ἀδυνατοὶ vero vocauit Apost. tum eos, qui non habent potestatem soluendi, & ligandi alios, tum eos, qui etsi alios possunt soluere, & ligare, idque vt ministri tantum, tamen se ipsi non possunt, vt nullus iam istorum potentum sibi placeat, aut in se ipso gloriatur, tum eos, qui etsi potestatem soluendi, & ligandi alios acceperunt, tamen non sunt idonei ad eam gratiam, quam acceperunt, ita administrandam, vt in eo ministerio glorificetur deus, vt beatus Petrus admonuit. Illud quoque obseruandum est hic, quia oportet patres spirituales, quos vocant, qui peccatorum confessiones audiunt, lenes, ac misericordes esse, moderate tamen, ne nimia lenitas, & misericordia in gratiam confitentis, vt fieri solet, adhibita, vt trique noceat, accommodate Apostolum subiungisse, Debemus non nobis placere, Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad aedificationem. Est autem illud, non no-

bis placere, vt hanc quoque notationem non prætermittam, simile, vt illud, quod in epist. ad Gal. idem Apost. de hac eadem lege soluendi, & ligandi differens, vt paulo supra exposuimus, eodem Basilio auctore, subiungit statim, Nam si quis existimat se esse aliquid, cum nihil sit, ipse se seducit. Neque enim qui plâtat, aut qui rigat, ait Apost. est aliquid, sed qui incrementum dat deus. Rursus idem Basil. in Regulis breuioribus. ca. cclxxxviii. posita quæstione, An qui peccata sua vult cõfiteri, debeat quibusuis confiteri, responderet his verbis, ἀναγκαῖον τοῖς πεπισθυμένοις τῷ οἰκονομίῳ τῆς μυστηρίων τοῦ Θεοῦ ἰσομνηστολογεῖσθαι τὰ ἀμαρτήματα, idest, vt e Græco vertam ad verbum, necessarium esse confiteri peccata iis, quibus credita est mysteriorum dispensatio, hos autem episcopos, & sacerdotes esse, ignorat nemo. Deinde subiungit, sic in Actis apost. apostolis confitebantur, a quibus baptizabantur omnes. Cal. ait legem confitendi politicam esse, & liberam, magnus Basil. necessarium esse affirmat iis cõfiteri peccata, quibus commissa sit sacramentorum dei administratio, Quæro, vtri potius ad stipulandum erit? Ecquis audebit Caluinum cum Basilio conferre? Hic etiam est obseruandum, posuisse Basilius pœnitentiam ex dolore, confessione, & absolutione constantem inter mysteria, siue sacramenta. quod idem Cal. impie, & insipienter negat. idẽ significauit beatus Chrysostomus interpretans locum euangelii Ioannis de potestate remittendi, & retinendi peccata sacerdotibus tributa, qualescunque essent, siue probi, siue prauis, subiungit, vt iterum repetam, Neque enim iustum est, vt qui cum fide ad symbola salutis nostræ accedunt, propter alterius nequitiam incommodentur. symbola vocauit, quæ magnus Basil. mysteria, nos sacramenta trito verbo dicere solemus. Interpres vero Chrysostomi, vt cetera non bene vertit, ita hic symbola prætermisit. Hactenus de confessione mystica peccatorum, non tam repetitis, quæ ab aliis scripta erant, quàm explicatis, illustratis, & confirmatis, cuius legem, profiteri, non esse necessariam, neque diuinam, illis quidem congruebat, idest, Euangelicis, qui omni studio fugiunt ea, quæ carni aspera, & laboriosa sunt, quale est, erubescere peccata coram homine, quod; vt Greg. Naz. in libro de baptismo scripsit, pars est supplicii futuri, quod satis, inquit, Ioannes Baptista significauit, cum de iis; qui ad baptisma Ioannis actus

suos

suos cõfidentes, veniebant, Genimina, inquit, viperarũ, quis docuit vos fugere a uentura ira? item qui odium in peccata sua habere nolunt, Quod quidem odium confessio, vt idem Greg. ait, testatur, & qui terrores, & horribiles minas iudicii taceri uolunt. Item hæc docere, illorum erat proprium, qui vt non deo, sed suo ventri seruiant, & per dulces sermones decipiant, cum iniquis illis, & impiis populi Israël iudicibus, iuxta sermonem Esaiæ, iustificant impios muneribus, docentes, satis esse ad iustitiam, solam fidem, quam habere potest omnis sicarius, etiam cū iugulũ petit, omnis leno inter amplexus meretriculæ, omnis ebrius inter calices plenos, & dum opera ad iustitiæ, ac mercedis rationem non requirunt, cum illis ipsis pessimis populi Israël iudicibus iuxta eundem sermonem Esaiæ iustitiam iusti auferunt ab eo, negantes perspicuum sermonem, & clarissimã eiusdem prophetæ sententiam, cum ait, Ecce saluator tuus venit, ecce merces eius cum eo, Deinde vero vt doceret, cuiusnam merces, subiugit, & opus eius coram illo. ac rursus vt doceret, cuius item opus, subiungit, & vocabunt eos, populus sanctus redempti à domino. vt intelligamus opera ista, quorum merces coram deo sit, esse opera eorũ, qui sunt à deo per baptismũ sanctificati, hi enim sunt à Christo redempti, horum opera sancta, dei sunt, & nostra opera, adiutores enim dei sumus. Nos itaque non ex operibus legis secundum carnem, siue naturam gloriam apud deum quærimus, absit, facessat hinc Pelagius, his enim merces secundum debitum imputatur, sed ex operibus secundum spiritum quærimus, quibus merces imputatur secundum gratiam. Sunt enim huiusmodi opera non carnis, ac naturæ effectus, sed dei dona, & fructus spiritus. Sed ne sine auctore, & quidem grauissimo locum hunc Esaiæ videar interpretatus, sic Cyrillus Alexandrinus in commen. eiusdem Esaiæ interpretatus est. Describam Græce interpretationem ad maioris fidei pondus, & auctoritatem. ὁ δὲ γε ἡεὶ ὅλων σωτὴρ ἅτε διὰ θεὸς ὑπάρχων ἔχει τὸ δύνανθαι δίδουαι μισθοὺς, καὶ πρὸς ἑαυτὸν τὸ εὐορκεῖν ἐκείτω τὸν Ἰσραὴλ ἢ πρὸς τὸ ἄλλο. Vertam e Græco ad verbum, Saluator (inquit) mundi habet, vt possit dare mercedes, quippe deus. Habet præterea, vt ad hoc, scilicet, vt det mercedes, aspiciat in vniuscuiusq; opus. Hæc ille. Hæc sunt duo illa, quæ propheta Dauid dixit se audisse, isti vero magistri omnino audire

Ccc ii nolunt,

nolunt, ex quibus tota spes vocationis nostræ, omnisque iustitiæ pendet. Duo (inquit) hæc audiui, quia potestas dei est, & tu reddes unicuique iuxta opera sua. Ut autem intelligeremus, cuiusmodi opera diceret, naturæ, an gratiæ, & quod genus reddendi, secundum debitum, an secundum gratiam, prius dixit, Et tibi domine misericordia, ut intelligamus ἀπὸ κωνοῦ, tu reddes, scilicet non secundum debitum, sed secundum misericordiam, unicuique iuxta opera sua non quidem carnis, & naturæ, sed misericordiæ opera. Sed de iustificatione non ex fide tantum, sed ex operibus satis dogmatico nostro de iustificatione dictum est.

Quia vero confessione, ut ait Tertull. in lib. de pœnitentia, disponitur satisfactio, & confessio nascitur ex pœnitentia, locus ipse postulat, ut post confessionem de dogmate satisfactionum pœnitentium tractemus, quæ sunt fructus boni, quibus sapientia, quæ de sursum est, plena est. qui est insignis quoque character Verbi dei, quod ecclesia nostra catholica profitetur. Ergo ut Dominus Iesus redemit nos a præcedentibus peccatis, siue a veteribus delictis, ut ait beatus Petrus, id est, a peccatis ante regenerationem commissis, non solum in misericordia, sed in iudicio, & iustitia iuxta prophetiam Esaiæ, moriens scilicet pro nobis, & efficiens nos mortis suæ participes mystice per baptismum, sic etiam nos a peccatis sequentibus, quæ post baptismum committimus, in misericordia, & iustitia per mortem tuam, quam quotidie usque ad aduentum eius in magno mysterio sanctæ Eucharistiæ renouamus, redemit, & redimit semper, efficiens nos rursus mystice mortis suæ participes per pœnitentiam, & iudicium sacerdotale. In quo qui potestatem ligandi, & solvendi accepit, reum confitentem iudicando absoluit, vel ligat. de quo iudicio in hierarchia Mosæica adumbrato, ut paulo supra ostendi, tum per commemorationem peccatorum, quæ in victimis diuersis, & diuersarum personarum fiebat, tum per remissionem imperfectam peccatorum, dominus apud Esaiam loquens, Recordare (inquit) tu peccata tua, & ego non recordabor, & iudicemur simul, dic tu peccata tua primus, ut iustificeris. Hoc ergo iudicium ut iustum sit, naturalis ratio iustitiæ postulat, ut in eo fiat correctio peccatorum, quæ in iniuriam dei commissa sunt, de quibus ibi iudicatur. quæ quidem correctio, siue satisfactio pars iustitiæ est, quæ vertatur; ut quidam princeps

princeps philosophorum huius sæculi acerrimus, & solertissimus naturæ indagator, & interpretes tradit, in compensatione damnorum, & iniuriarum, ita ut cui datum est damnum, aut facta iniuria inuito, compenferetur, addendo ei, quantum accesserat voluntarii, ut alter quia voluit facere, quod velle non debuit, patiat, quod non vult, & rursus alter, quia passus est, quod noluit, reportet, quod vult, & fiat compensatio mutua, & iustitiæ aequalitas. Hæc est, & dicitur diorthosis, id est, correctio in voluntariis, & in non voluntariis, quam ratio naturalis docet, & præferibit. Hanc significauit Hermes in libro Pastoris, cum dixit angelo, videri sibi, ut qui domini oblitus, voluptatem caperet, septies tantum pœnas daret, angelus vero respondit, imo vero quot diebus voluptatem caperet, totidem annis cruciaretur. Itaque quia peccando siue in deum, siue in proximum, facimus secundum voluntatem carnis, & non secundum legem dei, oportet, ut secundum iudicium, quod Dominus in terra constituit, satisficiamus proximos si in eum peccauimus, & item deo, faciendo scilicet quod deus vult, qui feceramus prius, quod voluimus, id est, satisficiamus pœnitendo, confitendo, ieiunando, orando, elemosinas dando. Est autem prima, & optima pars satisfactionis posita in ipsa pœnitentia, & confessione, cuius pudor, & labor, ut paulo ante dixi, Gregorio Naz. auctore in libro de baptismo, pars est supplicii futuri. quod Ioannes, inquit, (ut iterum repetam) significauit, cum prædicans baptismum in pœnitentiam, dixit, genimina viperarum, quis docuit vos, fugere a uentura ira? imo posset aliquando tanta esse cordis contritio, tanta pœnitentia, & afflictatio, ac tam perfecta confessio, ut non essent necessariæ reliquæ satisfactiones, ac correctiones peccatorum. Huiusmodi ergo satisfactionem pro peccatis, quæ deo fit, docet primū, ut dixi, ipsa natura, id est, ratio iustitiæ naturæ nostræ indita. Vertā hic ad verbū e Græco, quæ sanctus Maximus auctor in theologia, & morali scientia eruditiss. & valde exercitatus in Hecatondade vii. scripsit valde illa quidem adhuc locum accommodata. iis enim indicatur fons, & naturalis origo satisfactionum, quas vocant. Itaque explicans. c. xxxiii. de primo peccato primi hominis. Hanc (inquit) potestatem, id est naturale desiderium dei, quo mens prædita erat, statim ut natus est homo, ad ea, quæ sub sensum cadunt, applicauit, ac primo



impulsu sensus medii voluptatem a natura alienam cepit, cui dolorem tanquam vim quãdam vlticem prouidentia sua, qui salutem nostrã consulabat, addidit. vnde fundamentum, & radices in natura corporis lex mortis defixit, vt scilicet appetitum eorum, quæ sentiuntur, quo insana mens præter naturam cietur, terminaret. Item. c. xxxv. propter voluptatem (inquit) a ratione auersam, quæ in natura ingressa est, dolor secundum rationem subiit per multas passiones, in quibus, & ex quibus mors existit. Subiit (inquam) dolor, qui voluptatem quidem a ratione abhorrentem sistit, sed non perfecte extinguit. In vacuitate autem eiusmodi voluptatis gratia diuinæ voluptatis, quæ in mente est, cernitur. Ex his intelligi potest, ad quid sublato malo dicto post remissionem præcedentium delictorum per spiritum sanctum, quem effudit in nos abunde per lauacrum regenerationis, ad quid inquam relictis sunt dolores, molestiæ, plagæ, passiones, scilicet, ut mors, quæ hinc existit, immoderatis appetitionibus finem imponat, & easdem appetitiones immoderatas, dum viuimus, vindictis tum vltro susceptis, tum indictis, & irrogatis corrigamus, quod genus totum satisfactio dici solet ad dei œconomiam, ac prouidentiam, & ad iustitiam naturalem, vtilitatemque nostram pertinens. Rursus. c. xxxvi. Dolores, (inquit) siue labores tum sponte suscepti, tum inflicti inuitis, tollunt quidem voluptatem, cum eius actum, & pulsum sistunt; non tamen tollunt vim naturæ insitam ad gignendum voluptatem. ea est enim natura virtutis, vt non in natura, sed in voluntate vacuitatem passionis efficiat, vnde gratia diuinæ voluptatis in mente existit. Item. cap. xxxvii. Omnis dolor (inquit) cuius causa, & effectrix secundum dei prouidentiam voluptas existit, debitum est, quod omnes naturæ participes naturaliter secundum causam solunt. Voluptatem enim a natura alienam naturaliter sequitur dolor in omnibus, qui lege voluptatis præeunte, cui nullus antecessit dolor, orti sunt. Hæc Maximus. Quia igitur non omnes ex immoderata voluptate dolorem capiunt, quem natura suggerit, vt hic auctor docet, vt ii sunt, qui naturam habent malis moribus deprauatã, aut non tantum capiunt, quantum debent, aut non secundum deum capiunt, idcirco sancti apostoli, vt ex libris Clementis Rom. de apostolicis doctrinis perspicui potest, sapienter, & vtiliter ecclesiis tradiderunt,

derunt, vt ad peccatorum pœnitentiam aliquid accedat carni molestum, & laboriosum, quod quidem tanquam debitum vltiscendi secundum naturam propter deum voluntatem carnis in actione positam, conuenienter naturæ solueretur. quæ est, & dici solet satisfactio siue vltro suscepta, siue ab spirituali conscientie nostræ iudice indicta. Sic deus in lege naturæ legem satisfaciendi pro peccato indixit Adæ, & Euæ, item Caino, & Lamecho. Quare legem naturalem tollit, qui tollit legem vltiscendi peccata, quæ est lex satisfaciendi pro eis. Legem vero naturalem non antiquauit, sed renouauit Dominus in euangelio, lege Moyse antiquata, vt translatis veteribus omnia fierent noua. Hæc est lex regalis, sic enim beatus Iacobus frater domini appellauit, id est, lex Christiana, quam perficiunt, qui Christi sunt, quos fecit regnum, & sacerdotes. Hoc est verbum insitum, vt idem ait, quod potest saluare animas nostras. Itaque satisfaciendo abunde pro peccatis nostris per mortem, non minuit, aut mutauit Christus legem naturæ, sed potius satisfecit quidem, pro nobis debita nostra dissoluens, vt secundum Apost. mortui peccato, sicut ille resurrexit, sic nos ambulemus in nouitate vitæ facti serui obedientie in omni virtute, sic, inquam, liberauit nos a peccato, & pœnis, vt non solueret nos lege obedientie, & virtutum secundum naturam, ex quibus est virtus vltiscendi propria peccata, quæ satisfactio dicitur, quæ est pars iustitiæ secundum naturam. Satisfacimus igitur pro peccatis nostris, non quasi non satisfecerit pro eisdem Christus, quantum satisfacere oportuit, absit, sed quia ad hoc satisfecit, vt, sicut dixi, liberi facti seruiremus ei in omni virtute. est autem ex virtutibus secundum naturam, alioqui voluntariis vindicta, siue satisfactio iustitiæ pars, quæ ipsa, vt reliquæ virtutes in virtute satisfactionis Christi valent ad iustitiã, siquidem satisfaciendo pro nobis in cruce fecit nos ex mortuis viuentes. Quare non magis nostra satisfactio satisfactioni Christi, quæ purgatio quoque dicitur, derogat, quàm reliqua omnis virtus a nobis suscepta derogat virtuti eiusdem. qui. n. satisfecit pro peccatis nostris, & factus est nostra purgatio, idem quoque impleuit omnem iustitiã pro nobis. Quod si tanto per ea verbo satisfactionis tanquam inusitato in scripturis sanctis abhorrent Euangelici, petamus ab eis, quod olim catholici patres ab Arianis petebant, vt rem verbo homoufii sub-

subiectam concederent secundum scripturas, sic enim fore aiēbant, ne amplius de verbo contenderent. Petamus similiter ab Euangelicis, ut concedant nobis fructus pœnitentiæ dignos propter peccata nostra, concedant simul cum pœnitentiâ peccatorum, metuere, sollicitos esse, vindictam de nobis propter peccata nostra sumere per ieiunia, elemosynas, assiduas orationes, disciplinas, humiliationes, cilicia, & alia huiusmodi opera, quæ satisfactoria vocant, quæ Apost. vindictas, multas, iudicia, correctiones, & disciplinas vocare solet. Hæc ergo si satisfactoria opera vocare nolunt, vocent opera disciplinæ, vindictæ, correctionis, iudicii, sicut scriptum est, si nos iudicemus, non utique iudicemur, dum iudicamur a domino, corripi-mur. &c. Et de Corinthio illo incesto, satis est (inquit) ἐπιμύα, quæ fit a pluribus. sic enim vocat, quâ vulgo vocare solent cen-suram, siue multam, qualis erat, eiectum esse ex ecclesia, & vita-ri a multis Corinthiis illum incestum, alioqui pœnitentem, & pœnitentiâ suâ in dei gratiam reconciliatum. Itaque vindi-ctis, quæ de peccatis nostris vel a nobis, vel ab aliis iudicæ ad pœnitentiâ sumuntur, non indiget deus, quasi non satis pec-cata ipse nostra præcedentia in carne sua vltus fuerit, qui chiro-graphû, quod contra nos erat, affixit cruci, absit, imo nos potius huiusmodi vindictis indigemus, ut sic etiâ discamus abstinere a peccatis, & ut vindicta, quam Christus in corpore suo de pec-catis nostris sumpsit, nobis proficiat obtemperantibus legi na-turæ de vlciscendis peccatis in pœnitentiâ, quam legem & na-tura docet, & scriptura sancta exemplis Adæ, Cain, & Lamec commendat. quæ quidem vindictæ quia si integræ sunt, satis sunt ad liberandum iustos pœnitentes ab omni pœna tempo-rali, ita ut nihil pœnæ soluendum relinquatur, idcirco satisfac-tiones dicuntur, sicut Apostolus ut ante dixi, satis est (inquit) ei, qui huiusmodi est, ἐπιμύα, id est, multatio, quæ fit a pluribus quod perinde est, quasi diceret, hæc fit illius iusta satisfactio. Igi-tur Christus dominus satisfecit quidem pro culpa, & pœna æ-terna, pro qua impossibile erat hominem satisfacere, pro pœna autem temporali, pro qua possibile est, hominem satisfacere, cum pœna sit finita, & anima immortalis, & qua secundum na-turam debet vlcisci peccata, ita satisfecit in cruce, ut semper ad-huc debeat homo secundum naturam eadem pœna temporali vlcisci

vlcisci peccata sua, nisi ipse dominus per potestatem clauium ministris tributam remittat, quod est, satisfactionem suam etiâ pro pœna temporali, donare nobis, siue ut scholastici loquun-tur, applicare, ita ut a lege satisfaciendi temporaliter pro illis peccatis liberemur. Ex quo fit, ut inter catholicos scriptores, qui de hac rescripserunt, rationem nostræ satisfactionis illi qui-dem assecuti non fuerint, qui dixerunt, eatenus nos satisfacere, quatenus per opera nostra applicatur nobis satisfactio Chri-sti, quod fortassis etiam Euangelici non grauarentur concede-re, qui opera saltem fidem sequentia non tollunt, ut satisfactio Christi salutem afferat. Imo vero eatenus per nos in Christo satisfacere debemus, quatenus non relaxatur nobis per potesta-tem clauium hæc ipsa satisfactio temporalis, quod est non ap-plicari nobis pro ea satisfactionem Christi. Cum ergo hæretici obiiciunt, abunde Christum iustitiæ dei pro peccatis, & pro pœ-na æterna, & temporali, quam debebamus, satisfecisse neque esse amplius a nobis requirendum, respondemus, satisfecisse quidem illum pro omnibus, quantum in eo fuit, sed illis tantum vale-re, ut liberi sint a debito propriæ satisfactionis temporalis, de hac enim sermo est, quibus post regenerationem satisfactio Chri-sti in carne sua, per pontificem in persona Christi ad remissionem tēporalis pœnæ actu imputatur, sicut Apost. dixit de remissione pœnæ facta Corinthio incesto iam pœnitenti, Nam & ego quod donauit, si quid donauit, propter vos in persona Christi donauit Est igitur alienum a ratione prætextu satisfactionis Christi non-dum nobis imputatæ, legem naturalem vlciscendi propria pecca-ta in carne nostra, quæ satisfactio dicitur, tollere. Neque sequi-tur, ut si nos satisfaciamus, peccata nostra bis vindicari videan-tur, semel in Christo passo, & iterum in nobis satisfaciendis. Sunt quidem satis in Christo vindicata semel, si tamē, ut dixi, sa-tisfactio Christi per eum, qui huiusmodi potestatem accepit, nobis imputetur, quæ dicitur applicatio. quod si non imputetur, vindicā-da erunt semel in nobis eadem, sicut scriptum est, non vindicabit dominus bis in id ipsum. Vindicarentur autem bis, si post impu-tationem satisfactionis eius nobis factam, iterum in nobis eadem peccata vindicanda essent, quod nemo est catholicorum, qui dicat. necesse habui altius hæc, & quantum potui diligenter, repetere, ut fundamentum, & radices satisfactionum, indulgentiarum, & purgatorii ostenderemus. Hæc enim omnia Euangelici explo-

dunt, falsis quibusdam rationibus, & conclusiunculis decepti, non intelligentes, sicut scriptum est, & a me sapientissime repetitum, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, quod est omnibus hæreticis familiare. Persequamur reliquas auctoritates de satisfactionibus, quas docet non solum natura, ut dictum, ac demonstratum est, sed etiam Theologia ex scripturis sanctis conclusa, & ab apostolis tradita, ut ex Clemente Romano intelligi potest. Is enim libro secundo de doctrinis apostolicis, ut paulo ante iterum commemoravi, loquens de eo, qui, ut eum poeniteat, eiectus sit ex ecclesia, iubet eum admittere, facta prius diligenti examinatione, num poeniteat, dignusque sit, ut in ecclesiam admittatur, tum iubet absolueri indicto ieiunio secundum qualitatem peccati duabus, aut tribus hebdomadibus. & rursus paulo post. quod autem oporteat, eum qui peccavit, in proprio peccato erubescere, satis scriptura sancta demonstrat, quæ dixit de Maria sorore, cum pro ea Moyses orabat, ut condonaret ei peccatum deus, si pater eius expuisset ei in faciem, nonne deberet saltem vii. diebus rubore suffundi? vii. diebus separetur extra castra, & postea ingredietur. Sic vos facere oportet iis, qui dicunt poenitere se peccatorum, debetis præscribere eis tempus secundum rationem peccati, deinde recipere poenitentes, ut patres filios. Hæc Clemens. quis iam non videt ex hac doctrina apostolorum cum scripturis sanctis connexa, & ex eis conclusa canones poenitentiales manasse? qui similes præscriptiones ieiuniorum, & separationum, aliarumque satisfactionum ecclesiasticarum secundum qualitates, & rationes peccatorum constitutas continent. sed videamus paulisper, quod Clemens commemoravit de Mariæ satisfactione pro peccato murmuracionis in Moysen fratrem, non enim propter illam tantum scriptum est, sed propter nos etiam, tum ad nostram doctrinam, ut discamus satisfacere pro peccatis, tum ad nostram consolationem, ut spem habeamus, quod post hæc vitam, quæ circulo septenorum dierum reuoluitur, ingrediemur viii. die, id est, in sæculo futuro, in castra dei viuentis, & multorum milium angelorum, postquam satis fecerimus pro peccatis, sicut Maria post mundatam lepram a deo ad preces Moysis, ut Clemens interpretatur, iussa est postea separari a castris vii. diebus, deinde viii. die ingredi. esse autem, quicquid hic pati oportet

ad

ad satisfactionem pro peccatis leue, & ad erubescendum tantum instar sputi aspersi in faciem, leue inquam, non ex seueritate iudicis, sed ex indulgentia paterna profectum, significauit dominus cum dixit, Non ne si pater eius expuisset ei in faciem, deberet rubore suffundi? quod perinde erat, quasi diceret, ignosco culpam, & condono poenam ei respondentem, volo tamen, ut ratio naturalis iniuriæ corrigendæ postulat, non ut iudex durus, sed ut pater clemens, aliqua poena afficere, & velut in facie expuere ad erubescendum, id est, ut vii. diebus arceatur cum pudore a castris. Vnde Clemens postquam hoc exemplum commemorauit, Sic (inquit) vos facere oportet iis, qui in peccatis sunt, & se dicunt poenitere, recipere eos oportet, ut patres filios. Petierat ergo Moyses a deo, quod Aaron rogauerat, ut peteret, scilicet ut sororis lepram sanaret, possetque versari in castris cum viuis, id enim significabat illud, ne fiat tanquam mortua, & ut abortiuum, quod proiicitur de vulua matris suæ. deus autem alterum de sananda lepra, & condonando peccato statim concessit, alterum vero, non est visum æquum, concedere, nisi prius vii. dierum separatione pro iniuria satisfaceret. Ex quo intelligi potest, illa, quæ a diuitibus, & illa, quæ a pauperibus post sanatam lepram offerebantur ad introducendum sanatum in castra die viii. significare allegorice, tum maiores, tum minores satisfactiones, quibus quidam post condonationem culpæ, quæ facta est prius poenitenti virtute passionis Christi, quæ significabat primum illud sacrificium factum in mundationem lepræ, ut pateat iam aditus in cælum, soluitur debitum poenæ temporalis, quæ solui debet secundum rationem naturalem compensationis, siue correctionis in actione iniuriarum faciendæ, soluitur, inquam, virtute etiam passionis Christi per ministerium potestatis clauium spiritualium. hoc enim significat sacrificium secundum, quod fit per sacerdotem, quando mundatus prius a lepra, postea die viii. introducitur in castra, de quo Apost. ait, habentes fiduciã in introitu sanctorum in sanguine agni, &c. Hinc intelligi potest, poenitentialem satisfactionem, quæ fit post condonationem culpæ instar sacrificii ad impetrandum introitum in castra cœlestia, non valere, nisi fiat in gratia dei, & charitate, ut secundum illud sacrificium ad introducendum in castra non fiebat nisi post sanatam lepram. Hinc est, quod huiusmodi sa-

Ddd ii tisfa-

tisfactiones pœnitentiales non solent indici ab eo, qui potestatem clauium ecclesiasticarum habet, nisi contritis, quos vocat, & per pœnitentiam, ac confessionem sanat. Quid ergo mirum, si ii, qui adhuc leprosi sunt, & geenna digni, satisfactiones istas ad intrandum in castra cœlestia non curat, imo rident, & explodunt? sicut faciunt Euāgelici isti, milites diaboli. Præterea quia melius intelligitur res spiritualis, quando cum figura, & typo corporali comparatur, obseruandum est hoc loco, ut illa prior mundatio per sacrificium liberabat, & a perpetua quadam morte, in qua erat semper leprosus, utpote a conuersatione uiuentium separatus, & secunda mundatio item per sacrificium introducebat in castra, sic prima mundatio spiritualis per sacrificium cordis contriti in virtute passionis Christi liberat a lepra peccatorum mortalium, & a pœna sempiternæ mortis, ad quam illa impellunt, & huiusmodi sacrificium est prima, & maxima satisfactio, quæ debitum pœnæ æternæ dissoluit, Secunda vero mundatio [redacted] perseverante sanitate animæ, & gratia dei, etiam in virtute passionis Christi per erubescencias, leparationes, ieiunia, vigiliis, disciplinas, orationes, elemosynas, & alias huiusmodi pœnitentiales satisfactiones minores, veluti per quoddam sacrificium secundum introducit in castra sanctorum. Item ut in prima illa mundatione lepræ vestes lauabantur, & omnis pilus radebatur, in secunda vero mundatione adhuc magis, ac magis, sic post baptismum anima per pœnitentiam cordis contriti iterum a peccatis sanata, renouatur homo interior de die in diem in fructibus bonis, & perseverante gratia dei, ac dilectione nostra adhuc magis, ac magis renouatur per satisfactiones ieiuniorum, vigiliarum, afflictionis, sollicitudinis, timoris, zeli, desiderii, indignationis, castigationis, quæ omnia, ut Apost. in Corinthiis illis ostendit, proficiuntur ex tristitia secundum deum de peccatis. quæ quia sunt satisfactiones leues, & breues pro iniuriis peccatorum priorum, idcirco de illis quoque intelligi potest, quod dixit Apost. quod in præsentem est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Ex his, quæ hæcenus dicta sunt, liquet, quomodo intelligendum sit, quod dici solet, commutari per pœni-

pœnitentiam, & per confessionem suo tempore, pœnam æternam in temporalem, idest, condonata culpa mortali, & pœna æterna ei debita, relinqui, ut secundum naturalem rationem iustitiæ, quæ versatur in emédatione damnorum, & iniuriarum, fiat aliqua temporalis correctio, siue satisfactio, ut sicut supra iterum dixi, & natura ipsa nos docet, quia volumus facere, quod deus nolebat, & sic illum offendi. Aus, patiamur postea, quod secundum voluntatem carnis nollemus, & quod deus vult. hoc autem necesse est, ut temporale sit, & breue; imo ut Apost. ait, momentaneum, & leue comparatum cum æterna pœna condonata, & æterna gloria, quæ expectatur. Ex quo fit, ut qui in hoc temporali sæculo non satisfacit, sic patiendo ad correctionem, siue compensationem iniuriæ factæ, prius condonatæ, necesse sit, ut in altero sæculo satisfaciatur, patiendo quidem per se ad purgationem iniuriarum, unde pœnæ purgatoriæ dicuntur, & sunt, operando vero non iam per se, sed per eos, qui in ecclesia ex cõmunione charitatis pro eis orant, ieiunant, & peregrinationes, & alias huiusmodi satisfactiones tanquam sacrificia pro eis offerunt. Illud vero admonere hic oportet, quamuis huiusmodi satisfactiones siue indictæ a sacerdotibus, siue ultro susceptæ, non valeant ad intrandum per eas in regnum dei, nisi iis, qui prius a lepra peccatorum mortalium mundati sunt, sicuti secundum illud sacrificium septimi diei ad intrandum viii. die in castra, non adhibebatur, ut diximus, nisi post sanatam lepram, unde beatus Syluester, ut Romæ in æde Lateranensi scriptum cernitur, iubet ire ad ædem Lateranensem ad orandum, ut euntes (inquit) sine peccato, purificemur, & mundemur, sicut deus Constantinum a lepra liberavit, &c. & Clem. Rom. de quo supra iterum memini, in doctrinis apostolicis præcipit, diligenter considerare, num ex corde pœniteat, qui peccauit, dignusque sit, qui in ecclesiam admittatur, quod si talis visus fuerit, iubet dimittere absolutum in dicto ieiunio duarum, aut iii. aut v. aut vii. hebdomadarum, hæc inquam quamuis ita sint, nihilominus tamen eos, qui in peccatis sunt, hortari debemus, ut solemus, ad ieiunia, orationes, disciplinas, elemosynas, & alia huiusmodi, quæ ad satisfaciendum pro peccatis fieri solent, ut si forte hæc facientibus tribuat deus pœnitentiam peccatorum. Sed quia Euāgelici semper ad Verbum dei prouocant, pergamus, adhuc expla-

explanatius demonstrare ex scripturis sanctis huiusmodi satisfactiones pœnitentium pro peccatis commissis, & condonatis, & ut natura docet, in iudicio corrigendis. Quas Evangelici audire nolunt, quia in hac vita se ipsi iudicare nolunt, neque lugere, sed illic potius, ubi fiet iudicium sine misericordia, & erit fletus, & stridor dentium, ubi neque redemptio est, neque vlla fiet commutatio, aut redemptio pro anima. Ergo Apost. cum Cor. per litteras reprehendisset, quod incestum illum non eiecissent ex ecclesia, exprobrassetque illis, quod de illo gloriarentur, ac non potius luctum habuissent, ut eiiceretur ex ecclesia, ita eos postea pœnituit, ut incestum eiicerent, & tam graui cœsura, ut nunc loquuntur, afficerent, (sic. n. dilucidandi causa interpretamur ἐπιτίμιον) ut idem Apost. postea scriberet, sufficere incesto multam siue censuram istam, quæ fiebat a multis, multi. n. etsi non omnes, eum vitabant, iuberetque rursus pœnitentem, & iam emendatum ecclesiasticæ communioni restituere, Gratulans deinde Corinthiis de dolore, quem reprehensi, & obiurgati, ex suo, & illius Corinthii peccato cœpissent, multa (inquit) mihi fiducia est apud vos, multa gloriatio pro vobis. Et paulo post. Consolatus est nos deus in aduentu Titi, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestrum zelum pro me. Deinde subiungit, ita ut magis gauderem, quoniam etsi contristauit vos in epistola non nœ pœnitet, etsi pœniteret, videns, quod epist. illa etsi ad horam vos contristauit, nunc autem gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Quæ perinde sunt, quasi diceret, hæc cum intellexissem, maiorem cœpi animo lætitiā, quā doluerim, quod dolore vos afficere coactus essem. Video enim quod etsi illa epist. tunc vos breui dolore affecit, tamen nunc habeo, quod magis gaudeam, non quidem quod dolorem cœpistis, sed quod sic cœpistis, ut pœniteret vos peccasse. Quod adhuc magis declarat subiungens, contristati enim estis secundum deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum deum tristitia est, pœnitentiam ἀμετάκλητον, id est stabilem, & non pœnitendam operatur, sæculi autem tristitia mortem operatur. Comparat (inquit Theodoritus) dolorem pœnitentiæ cum dolore, qui ex iactura, aut orbitate capitur, ille enim salutem parit veram, hic vero sæpenumero mortem. ex quo fit, ut qui plus nimio

nimio dolent, eosdem aliquando soleat immoderati doloris sui pœnitere, quod quidem in altero dolore secundum deum nunquam euenit. Tametsi enim immoderate quis peccata deflere videatur, tamen semper fructum lætitiæ ex eo fletu percipit. Sequitur deinceps, Ecce enim hoc ipsum secundum deum tristari vos, id est, contristari in pœnitentiam, quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed zelum, sed vindictam. Non sunt hæc scripta propter Corinth. illos tantum, sed propter nos etiam. de quo recte beatus Basil. admonuit, cum in reg. breuiori. c. v. quærit, quomodo debeat aliquis agere pœnitentiam, respondet enim, si ea fecerit, quæ propter alium, qui peccauerat, ab iis facta sunt, quos Apost. ait, secundum deum tristatos esse, & si, ut Zachæus, commissa peccata multis recte factis contra riiis compenset. Docet sanctus Anastasius patriarcha Antiochenus ἐν τῷ δόκτω tres esse ordines eorum, qui salui fiunt, vnum, eundemque primum, eorum, qui non peccarunt, alterum eorum, quos digne pœnitet peccasse, tertium modum salutis esse per tentationes, & tribulationes, & tolerantiam. Aliquando. n. (inquit) eum, qui peccat, neque pœnitentiam agit, vexat malis deus, & vexatus venit ad humiliationem, scilicet pœnitentiæ, & per hanc humiliationem saluus fit χαλῆς ἀσκήσεως, id est, sine exercitatione corporali, ut latro ille. De his (inquit) dictum est illud, in chamo, & fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. Idem rursus in alio loco loquens de baptismo lachrymarum. Siqui (inquit) sunt apud nos natura duro corde, & ad lachrymandum difficiles, quales sunt iracundi, si si tristantur secundum deum, pectus percutient, risum tenebunt, oculos deiiciet, ut det illis deus lachrymas. Huiusmodi fructus pœnitentiæ dignos, qui satisfactiones quædam sunt, & vocantur, parere solet, & operari tristitia secundum deum, quæ contritio appellatur. Qui fructus in primis demonstrant, non placere iam, neque probari peccatum illud, pro quo agitur pœnitentia, sicut de Corinth. illis scriptum est, In omnibus (inquit) exhibuistis vos incontaminatos esse negotio. Significat, tanquā iam castos non approbasse sacrilegam libidinem incesti illius, hoc enim significat, quod illos vocat ἀγνοῦς. Sed notemus illa sigillatim, quæ in Corinthiis operata est tristitia secundum deum.

Primum

Primum enim operata est pœnitentiam, quæ enim secundum deum tristitia est, (inquit Apost.) pœnitentiam operatur stabilem in salutem. Esse autem pœnitentiã, desistere a peccatis præteritis conuertendo se ad deum, & ea agnoscere cum luctu, & fixo proposito deinceps recte operandi, intelligi potest ex Esa. hortans enim ad pœnitentiam Israelitas, qui ad Aegyptum

» confugerant, cum conuersus (inquit) ingemueris, saluus eris, &

» agnosces, ubi fuisti, cum confisus es in vanis. Hunc locum bene interpretans Theodorus Heracleota, puram (inquit) conscientiam designat, postquam quis recessit a peccatis, tunc enim clarissime cognoscit, & videt errores suos priores, quos prius nõ videbat, tanquã cæcus, &c. Hinc Dauid pœnitentiam agens, & peccata præterita agnoscens, ac lugens, Cor (inquit) meum conturbatũ est intra me, & virtus mea dereliquit me, & lumen oculorum meorum, ipsum non est mecum, quod erat cognoscere iam dolenter, vnde excidisset, & in quæ mala, & in quas tenebras præcipitasset, cum peccauit. Vnde existimo, fortasse dictum μετάνοειν, quasi μετὰ τῆς νοεῖν. Et magnus Athan. in quæstionibus ad Antiochũ principem. c. clxii. pœnitentiam esse ait abstinentiam a malo, item labores, lachrymas, & preces ad deũ pro remissione peccatorum præteritorum, & ex eo dici pœnitentiam, quod mentem a malo ad bonum transferat. Hæc erat illa pœnitentia, quam Apostoli prædicabant, de qua beatus Iohannes Bapt. aiebat, Ego baptizo vos in aqua in pœnitentiam, idest, vt conuersi ad deum a peccatis; & ea agnoscentes, ac lugentes lauetis conscientias recte deinceps operando. post me autem veniet, qui ea auferet, quod erat baptizare in spiritu sancto, & igne. Sicut per Esaiam prædixerat, Quoniã lauabit (inquit) Dominus sordes filiarum Sion (hoc est baptizare, & abluere peccata) & sanguinem Hierus. (mortẽ Christi dicit, vt ait Euseb.) in spiritu iudicii, & in spiritu ardoris, spiritum iudicii vocauit iudicium diuinum, quod fecit de hoc mundo, cum in mundum venit, quo diabolus iuste damnauit moriendo pro nobis absque peccato, & nos liberauit configuratos per baptismum similitudini mortis eius. spiritum vero ardoris vocauit gratiam ipsius sacri baptismatis. non enim vt Cyrill. interpretans hunc locum ait, aqua sola, aut ex cinere vitulæ aspersi sumus ad solam emundationem carnis, sed in spiritu sancto, & igne

igne diuino, ac spiritali sordes nequitie in nobis confluentes. Itaque quid sit pœnitere, vt mihi quidem videtur, satis ex Esaiã, & ex Paulo intelligi potest, cũ ait in act. apost. annunciabã, vt pœnitentiã agerent, & conuerterentur ad deum digna pœnitentiæ opera facientes. Vt sit iã pœnitentia, conuersio ad deum a peccatis cum agnitione, & luctu ex eis, & cum operibus deinceps pœnitentiæ dignis, quæ sint contraria eorum, a quibus conuersi sumus. Vt sicut Apost. ait, deponentes mendaciũ loquamur iam deinceps veritatem, & qui furabatur, non amplius furetur, magis autem laboret, quod bonum est, manibus suis, vt habeat, vnde tribuat necessitatem patienti. Et beatus Basil. in comment. Esa. c. i. remittuntur (inquit) peccata, scilicet per pœnitentiam, si. n. ait, virtus totum animum occupet, & vitii contrariũ odium generet, ita vt sponte quis abstineat manus ab aliena re, & æqualitatem seruet, vt quamuis facile, & clam possit auertere aliquid, & in commodare alteri, & latere, malit tamen antepone re virtutem, cum sic (inquit) est animatus, remitti possunt ei iniuriæ priores. Similiter temperantia cum fixa, & immota fedet animo, intemperantias superiores, & libidines dissoluit, ac remittit. Hæc Basil. Hæc est ergo ecclesiæ catholicæ pœnitentia, quam scripturæ sanctæ docent, & apostoli prædicarunt. quæ ex tristitia secundum deum, idest, ex contritione cordis, tanquam ex causa inseparabili nascitur. Ex quo fit, vt nõ sit contritio pars eius, vt vulgo dici solet, neq; enim causa pars est effectus sui. de pœnitentiã loquor parte iustitiæ, quæ ad correctionem peccati adhibenda est. Vt enim est sacramentum, necesse est, vt, sicut de omni mysterio tradit diuinus Dionys. constet ex aliqua imagine, seu symbolo sub sensum cadente, qd est absolutio mystica, & sacerdotalis, p quã absolutio diuina, & cœlestis, quæ non cernitur, significatur, & tribuitur. constat etiam ex confessione peccatorum, a quibus fit absolutio, quæ confessio confessionem dei, qua confitetur contentes se, in mysterio significat, & conciliat, & ex contritione interiore, quæ est ipsa tristitia secundum deum de peccatis, quæ illa efficit, quæ Apostolus in epistola ad Corinthios secunda numerabit, & ex satisfactione, quæ est fructus pœnitentiæ dignus. Conueuit præterea verbum pœnitentiæ accipi vulgo pro opere quouis indicto, aut sponte suscepto propter peccata. Pœnitentia



nitentiæ ergo virtutem, & mysterium Euangelici ignorant, vel potius scire nolunt. Qui, quia tristari secundum deum nolunt, gloriantes de misericordia dei contra iudicium eius, totâ pœnitentiâ in sola noua vita, quæ alioqui propria est pœnitentiæ, sitâ esse falso existimarunt. Sed persequamur reliqua, quæ tristitia secundum deum operatur. operatur enim sollicitudinem, siue studium lugendi, & orandi veniam, excusationem infirmitatis, & ignorantia, indignationem aduersus peccatum, metum iræ dei, desiderium salutis, zelum pro lege dei, vindictam sumptam de peccato non parcendo corpori per ieiunia, vigilias, cilitia, orationes, aliaque afflictiones. qui enim pœnas peccatorum semel hic luit siue a deo inflctas, siue a se vltro susceptas, siue a patre spirituali indictas, si a peccatis cessauerit, nō punietur iterum pro eis, sicut scriptum est a Naum propheta, quod Corinthii & legerant, & prædicari audierant, non vindicabit Dominus bis in id ipsum in tribulatione. vindicabit dixit propheta, & inde Apostolus vindictam fructum pœnitentiæ dignū. Quod propheta Naum dixit, hoc Canon quoque apostolorum xxv. ad vindictam pœnitentialem, siue ad censuram canonicam retulit. Sic enim ait, episcopus, aut presbyter, aut diaconus in fornicatione, aut periurio, aut furto deprehensus deponatur, & nō excommunicetur, ait enim scriptura, non vindicabit bis in id ipsum. Deponi iubet, & non excommunicari, quia scilicet cessauerit a peccato, quod ex aliis canonibus intelligere licet, vt ex can. apost. lxxv. Si Clericus, (inquit) vel Laicus ingrediatur in synagogam Iudæorum, aut hæreticorum ad orandum, deponatur, & excommunicetur. Mulctatur enim hic, qui in peccato est, non qui fuit. Item in syn. Arel. c. xiii. Siquis clericus pecuniam dedit ad vsuram, aut conductor alicuius rei esse voluerit, aut turpis lucri gratia aliquod genus negotiationis exercent, depositus a clero, a communione alienus habeatur. hic quoque vindicta sumitur de eo, qui in peccato perseverat. Clarius adhuc in Valent. conc. c. v. Vagus, instabilisque clericus, presbyter, aut Diaconus si non obedierit episcopo, vt in ecclesia sibi assignata officium dependerit assiduum, quandiu in vitio permanserit, communione, & honore priuetur. Item in syn. Aurel. iii. cap. xix. Siquis superbia elatus officium suum indignatione quacunque implere contempserit, iuxta statuta priora a communione

munione retentus, & ab ordine depositus tandiu habeatur, siue scriptum est, donec pœnitentiæ suppletionem satisfecerit, id est, donec acta pœnitentiâ, cessauerit. Sed explanemus locum prophetæ Naum, quo magis hoc genus vindictæ pœnitentialem constat, & confirmetur. Vastata ergo Samaria a Salmanazar cum aliis ciuitatibus Iuda. cū ii, qui ex illo incendio belli euaserant, in magno metu essent, ac propter metum ad regiones gentium confugerent, existimabant enim, non posse vinci Assyrios, seq; iterū in similem belli calamitatē venturos metuebant redeuntibus iterū Assyriis, idcirco deus cōmode eos p prophetam duobus promissis consolatur, & recreat, altero de captiuis aliquando liberandis, altero de Niniue vastanda. Ne ergo si metuerent rursus in idem malum incidere, ex metu occasionem caperent recedendi ex Iudæa ad gentes, interrogat, quid de deo cogitent, quid de eo sentiant, an durum esse, & vt ait Cyrill. *cap. lxxviii*, id est, difficilem ad placandum, ita vt duplices pœnas de eodem crimine exigat, at erratis (inquit) valde, etenim si nihil faciatis a lege alienum, & quod deum ad iram prouocet, profecto non infliget secundam plagam, qui satis afflixerit vos propter præterita peccata. Sistite ergo (inquit) peccatū, & ipse sistet iram. Satis castigauit, miserebitur in posterum, si respiscatis, non enim faciet consumationem, quod significat seruandas esse incolumes reliquias. Sic Cyrill. totum hunc locum interpretatur. Vt ergo sumpta semel a deo vindicta iusta de peccatis, non relinquitur altera de eisdem sumenda, sic sumpta a nobis sponte iusta de peccatis nostris vindicta, vt a Corinthiis illis sumpta fuit, nō relinquitur alia de eisdem sumenda. Quod quidem Apost. in priore epist. ad Corinth. satis aperte docuit, cum hortans ad digne cōmunicandum, probet autem, inquit, se ipsum homo, num scilicet peccarit, & num peccatorū pœniteat, agnoscatque se peccatorem coram spirituali iudice conscientia suæ, & erubescat in cōspectu eius, petatque ab eo cum desiderio, & studiose precationem, & absolutionem, hæ enim sunt proprietates legitimæ confessionis, quibus eam Dionys. Areop. in c. de pie defunctis describit. Deinde subiūgit Apost. Si nos iudicare inus, non vtiq; iudicaremur. Quem locum explanans beatus Cypri. in ser. de passione, qui (inquit) sui iudex, ac tortor est per pœnitentiâ, non iudicatur a deo, qui non iu-

dicat bis in id ipsum. Quare pœnitentes quia a se ipsis suscipit iudicatos, absoluit. Hæc Cypri. Sequitur deinde, Cum iudicamur a domino, corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Quod si iudicari a domino, est corripi, ergo iudicari nos a nobis, erit profecto corripere a nobis, id est, vindictam sumere de nobis. Sic intellexit sanctus Maximus in secunda hecatontade. c. xli. Omne (inquit) peccatum committitur propter aliquam voluptatē, quæ extinguitur aut ἀσπίσει, id est, dura quapiā exercitatione corporali, aut dolore voluntario per pœnitentiā, aut cœconomice illata aliqua calamitate, si enim nos diiudicaremus, non utiq; iudicaremur a domino. Hæc Max. Hortabatur ergo Apostolus Corinthios, ut communicaturi in ecclesia, & postea ibidem veteri more conuiuium agitari; (quod olim post peracta sacra vſitatum fuisse, notauit Philon Alexand. in lib. de plantatione Noë, indeq; dictum μεθύειν, quali μετὰ τὴν θύειν) inuicem expectarent, & in charitate compræderent. de quo nomen ipsum, quo eiusmodi conuiuium agapem appellabant, admonebat, ne si non facerent, propter ipsum corpus domini, quod indigne manducabant, iusto dei iudicio in ægritudinem, aut mortem, ut plerisque eueniebat, inciderent, ut sic pœnitentia peccati subeunte, & pœnis breuibus datis, damnationem, & æternas pœnas euaderent, ne si rursus huiusmodi pœnas non lucent, ut Photius ait, supplicio sempiterno afficerentur, ita enim interpretatur, cum hoc mundo damnari. Hoc igitur dei iudicium sibi manducat, & bibit, qui indigne manducat, & bibit. Itaque ut ad propositum redeamus, si sumere hic de se vindictam propter peccata in pœnitentiā, liberat a vindicta sempiterna, quia dominus non iudicabit bis in id ipsum, dementes sunt, & sibi inimici, qui hic parcunt sibi, ut faciunt noui Euangelici, prudentes vero catholici, & cauti, qui pœnitentiā agentes exemplo illorum Corinthiorum, quos Paulus laudat, præter fletum, sollicitudinem, angorem, zelum, & desiderium, vindictam quoque de se sumunt, modicum nunc, sicut beatus Petrus ait, si oportet, contristati in variis tribulationibus, ut postea inenarrabili lætitia exultent. Idcirco propheta Naum postquam dixit, Non vindicabit dominus bis in id ipsum, promittens Israelitis præter plagam inflictam, si a peccatis desisterent, non esse infligendam secundam, sed potius sublato regno Babyloniorum a Me-

dis,

dis, & Persis duce Cyro, liberandos esse ab omni calamitate, & in patriam reducendos, subiungit paulo post, Et nunc contem-  
 ram virgam eius a te (Babylonium dicit) & vincula eius dirumpā, & præcipiet, de te dominus scilicet Cyro, aut angelis præfidibus populi Israëliti, ut Cyrill. interpretatur. Quæ quidem si ad nostram doctrinam scripta sunt, sicut Apostolus ait, ut per cōsolationem scripturarum spem habeamus, profecto intelligere oportet, & sperare, similiter post sumptam vindictam breuem, & temporalem de peccatis nostris siue hic, siue in alio loco, qui est, & dicitur purgatorius, non superesse aliud supplicium, aut carcerem, in quem ligatis manibus iuxta parabolam euangelii coniciendi simus, hæc enim, scilicet supplicium, & peccata significant illa virga, & vincula, sed potius per ministerium angelorum transferendos esse in regnum dei, & vitam beatam, hoc enim significat in spiritu, quod statim subiungit propheta, Et præcipiet de te dominus, sicut est in euangelio, tunc exhibunt angeli, scilicet præcipiente domino, & separabunt malos de medio iustorum, & tunc dicet verus Cyrus præcipiendo iis, qui a dextris erunt, Venite benedicti patris mei, & quæ sequuntur. Ut autem intelligeremus, quorum ministerio, & cuius virtute  
 huiusmodi liberatio fieret, subiungit, Ecce super montes pedes  
 euangelizantis, & annunciantis pacem. apostolos significat, & qui eis successerunt, episcopos, quibus dedit, ut Apostolus ait, ministerium pacificationis, & reconciliationis, ac per eos presbyteris. Et paulo post idem propheta, Ascendit (inquit) insufflans in faciem tuam, eruens de tribulatione. Cyrum dicit typum Christi, qui similiter cum dixisset apostolis, Pax vobis, insufflauit (inquit) & dicit eis, Accipite spiritum sanctum quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Hæc est potestas, quæ eruit a tribulatione, sicut ait Naum, quia scilicet virgā cōterit, & vincula dirumpit, id est, remittit peccata, & liberat a supplicio, & carcere sempiterno. Quia vero condonata culpa, & pœna sempiterna, natura ipsa, ut sæpe dixi, nos docet, correctionem quandam iniuriæ factæ, quæ pars iustitiæ est, fieri debere, ut æquum est, oportet, ut satisfaciendi, ac corrigendi causa vindictam temporalem sustineamus, ut aditus pateat in cœlum. Idcirco subiungit statim idem propheta, Contemplare viam, eam scilicet, quæ ducit ad Hiërusalem cœlestem, sicut liberati a Cyro viam contem-  
 plabantur,

» plabatur, quæ ducebat ad Hierusalem terrestrem. Cõtine lum-  
 bos, esto virilis in robore multo. Vtrunque est eorum, qui for-  
 ti animo carnem suam castigant in pœnitentiam, vt sine impe-  
 dimento ad patriam tendant. Sed demonstramus iam hæc ea-  
 dem, quæ in Corinthiis, quos nobis ad imitandum proposuit,  
 & laudauit Apost. illa secundum deum tristitiæ ex peccatis, ope-  
 rata est, demonstramus, inquam, ad nostram doctrinam in psal-  
 mo Dauid xxxvii. qui totus est pœnitentialis, illam dico solici-  
 tudinem, illum fletum, illam defensionem, indignationem, ti-  
 morem, illud desiderium, zelum, vindictam. hæc enim sunt pœ-  
 nitentiæ propria pertinentia ad satisfaciendum pro peccatis cõ-  
 missis, quæ semper oportet exemplo Dauid meminisse, ne deus  
 eorum recorderetur, sicut per Esa. monet, cum ait, Memento tu  
 peccatorum tuorum, & ego non recordabor. peccatorum au-  
 tem meminisse oportet, vt peccare desinamus. Sicut dominus  
 Cain admonuit, inquit, Peccasti, quiesce. & Esa. Quiescite  
 peruerse agere. Hoc est enim sabbatum spirituale, quod perpe-  
 tuo agitare debemus, requiescentes hic a labore peccati, vt in  
 requiem illam ingrediamur, qui est sabbatissimus populo dei  
 relictus. Idcirco psal. hic pœnitentialis inscriptus est, In reme-  
 » moratione, die sabbati. Ergo Domine, (inquit) ne in ira tua ar-  
 » guas me, neque in furore tuo corripas me. Ad metũ pertinent  
 hæc, quem hoc ipsum tristari secundum deum propter pecca-  
 ta, operatur. cui enim non dolet peccasse, neque de eo tristatur  
 secundum deum, is quidem non timet iram dei in die iræ, & re-  
 uelationis iusti iudicii dei, quãdo iudicabit occulta hominum,  
 & reddet unicuique secundum opera eius, iis quidem, qui ope-  
 rantur bonum, vitam æternam, iis vero, qui malum, tribulatio-  
 nem, & angustiam, quod est arguere in ira, & corripere in furo-  
 re. Ibi enim iudicium sine misericordia fiet, sicut ait beatus Ia-  
 cobus, ei, qui non fecit misericordiam, hic vero punit, vt pater.  
 » Sequitur, Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirma-  
 » sti super me manũ tuam. Perinde est hoc, quasi precetur a deo,  
 ne velit damnare ad æternas pœnas, quem peccatorum suorũ  
 pœnitentem in hac vita grauius puniat, scriptum est enim, cũ  
 iudicamur a domino, corripimur, necum hoc mundo damne-  
 mur, & illud rursus Naum prophetæ, non vindicabit dominus  
 bis in id ipsum. itaque infixas sagittas, & manum super se con-  
 firmatam

firmatam vocat grauem plagã persecutionis Absalonis, & eo-  
 rum, qui illius partes sequebantur. Non est sanitas in carne  
 » mea a facie iræ tuæ, non est pax ossibus meis a facie peccatorũ  
 » meorum. Persistit in eodem timore iræ dei, quem vt dixi, tristi-  
 tia secundum deum ex peccatis commissis operabatur. Dicit  
 itaque, non esse sanitatem in carne sua a facie iræ dei, pro quo in  
 alio psalmo pœnitentiali dixit idem propheta, turbatam esse  
 animam suam, & conturbata esse ossa sua, pro quo hic dixit, nõ  
 esse pacem ossibus suis a facie peccatorum suorum. Quia enim  
 vt Dionys. Areop. in diu. nom. notauit, scriptura sancta partes  
 corporeas tribuit animæ, spiritum, & contemplationem eius  
 vocat ossa, animam vero, siue sensum eius carnem. Itaque signi-  
 ficat, sollicitum se esse sensu quidem propter cogitationem iræ,  
 & supplicii, quod sentiet caro, spiritu vero propter contempla-  
 tionem ipsorum peccatorum, quæ erit maximum tormentorũ  
 in inferno. Vtrunque ergo solet euenire ei, cui dolet peccasse, vt  
 scilicet consideret iram dei, & supplicium, & ea consideratione  
 valde afflicteretur, consideret etiam cum multo angore scedita-  
 » tem, & turpitudinem peccati ipsius. Sequitur deinceps, Quia  
 » iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum. Hæc erat cau-  
 sa, cur tantopere afflicteretur considerando peccata sua, quia  
 scilicet grauiora erant, quàm vt mente cogitari possent. mens  
 enim est symbolice caput quoddã animæ, vt idem Dionys. tra-  
 » dit. Et sicut onus graue grauata sunt super me. Hoc etiam est  
 proprium eorum, qui propter deum peccasse dolent, non qui-  
 dem extenuare peccatum suum, sed potius exaggerare, & mul-  
 » to grauius existimare, quàm fortasse sit. Fœtuerunt, & corrupti  
 » sunt vibices mei a facie insipientiæ meæ. Hoc quoq; notauit A-  
 post. in Corinthiis illis, scilicet tristitiam secundum deũ propter  
 peccata operari vindictam. qui enim secundum deum dolet pec-  
 casse, vindictam de se sumit satisfaciendi gratia. Itaq; vt vibices  
 relinqui solēt ex plagis, vt sicut ait Theodoritus in cõm. huius  
 psal. diutius puniant, & vindicent, sic qui pœnitentiam agit, re-  
 cordatur peccatorum ad affligendum se, & capiendum dolo-  
 rem, quod est vindictam quandam de se sumere in pœnitenti-  
 am. Sunt itaque eiusmodi recordationes, & castigationes car-  
 nis velut vibices peccatorum. Quod autem ait, fœtuerunt, &  
 putruerunt, significat, postquam cessassent peccata, relictam es-  
 se instar

se inftar grauis odoris detestationem eorum, & horrorem, atq; indignationem quandam aduersus peccatum, quam operatur tristitia, siue dolor peccatorum, sicut foetida, & putrida stomachum mouere solent, & facere, vt ea studiosius vitemus, & fugiamus. a facie insipientiæ meæ dixit, quia hoc quoque est indignantis aduersus peccatum, accusare imprudentiam, & stultitiã suam in peccando ostensam. facies enim secundum idioma scripturæ significare solet ostensionem, & vt Græci dicunt, *ὄψων*, καὶ ἐμφανέειν, vt veteres notarunt. Sequitur, Miser factus sum, siue, vt magis Græcum interpretemur, afflictatus sum, & incuruatus sum vsque in finem, tota die contristatus ingrediebar. Significat hic propheta fletum, & pœnitentiam iugem, ac perpetuam, quam tristitia secundum deum, siue contritio operabatur, sicut Apost. de fletu, & pœnitentia Corinthiorũ script. qui. n. secundũ sæculum tristatur, tristitiæ eos pœnitere solet, quæ mortem operatur. quare qui sunt prudentiores, tũ ipsi studiose eam deponunt, tum aliis, vt deponant, & finiant, consulere solent. at tristitia secundum deum (inquit Apost.) pœnitentiam operatur ἀμεταμέλητον, idest, stabilem in salutem, per hanc enim viuit, & salua est anima. Illa ergo afflictatio, & incuruatio vsque in finem, & illud ingredi contristatum tota die, significat τὸ ἀμεταμέλητον τῆς μετανοίας, idest constanter, & perpetuo pœnitere peccatorum, & nunquam pœnitere fletus, & tristitiæ iugis secundum deum, contra atque solet euenire in tristitia sæculi. Sequitur, Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea. Declarat, vnde tantus ille luctus, & tanta afflictatio, non enim vt dixi, ex sæculo, neq; ex sæculi rebus amissis profecta fuit, sed ex peccatis, dei que offensione. Quod perinde est, quasi diceret, lugeo semper, & afflictor, quia vt explerem libidinem meam, delusi animam meam, delusi proximum, & irrisi deum. lumbi enim libidinem significant, & secundum idioma scripturæ sanctæ ludus dicitur coitus carnalis, sicut scriptum est, sedit populus manducare, & surrexerunt ludere. Sequitur, Et nõ est sanitas in carne mea. Significat, non solum luxisse, sed etiam corpori suo, in quod peccauerat, non pepercisse, sed potius pœnas de eo sumpsisse ad correctionem iniuriæ in deum. quod magis adhuc declarat subiungens, afflictus sum, quod significantius dictum est Græce,

ἐγκαώθην.

ἐγκαώθην. significat enim hoc verbum affligere carnem aliquo genere, vt ieiuniis, disciplinis, vigiliis, aliisque modis duris. quæ omnia quia ad humiliadum pertinent, vt in alio psal. idem ait, humiliabam in ieiunio animam meã, idcirco subiungit, & humiliatus sum nimis. hæc est proprie vniuersa, quam tristitia secundum deum, sicut Apost. ait, operabatur. Sequitur, Rugiebã a gemitu cordis mei. Vt leo cum clurit, rugire solet, quærens quem deuoret, sic Dauid suspiria ingentia ex intimo cordis inftar rugitus depromebat esuriens, idest, vehementer desiderans veniam peccatorum, & dei misericordiam, ac salutem. quod vt magis declararet, subiungit, Domine, ante te omne desiderium meum, & suspirium meum a te non est absconditum. Hoc quoq; Apost. notauit in pœnitentia Corinthiorum, cum dixit, hoc ipsum tristari secundum deum propter peccata, operari inter alia, quæ numerauit, desiderium, veniæ scilicet & salutis. Suspirium vero vehementis desiderii index est. Cum enim vehementer eam rem desideramus, qua cum acerbo dolore caremus, suspirare solemus. Omne vero desiderium dixit, vt significaret, hoc se ex toto corde desiderare. Talis enim debet esse pœnitentia, vt omne desiderium sit sanandi animam. Tu ergo (inquit) scis, quid toto corde desiderem, quid suspirem. Sequitur, Cor meum conturbatum est, & dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Declarat magis, quid toto corde desideraret, nempe sanitatem animæ, quasi diceret, quod in alio psal. idem dixit, Sana animam meam, quia peccaui tibi. Cõsistit autem sanitas animæ in vnione cum deo, vt non distrahatur ab eo, & in robore, vt non succumbat tentationi, atque in scientia, vt probet, qua sit voluntas dei bona, beneplacens, & perfecta. Hæc ergo sunt, quæ in magnis peccatis, quorum medicina est pœnitentia, eueniunt, turbatio cordis, quæ est contraria paci cordis, quæ in eo consistit, vt omnes cogitationes eius ad pacem illam dei, quæ exuperat omnem sensum, per vnionem cum eo, quæ est illius diuinæ pacis participatio, recta via, & ordine tendat. hæc est summa Christianæ precationis, & desiderii. sicut Apost. significauit, cum ait, In omni oratione, & obsecratione cum gratiarum actione innotescant petitiones vestræ coram deo. Deinde subiungit, & pax dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligen-

tias vestras in Christo Iesu. Hanc igitur pacem cordis amiserat David, cum distraxit se a deo, cogitans, quæ carnis erant, ut placeret carni, cum defuit ei fortitudo ad resistendum. est enim peccatum, ut ait Dionysius, infirmitas, & virtutis defectus. defecit quoque lumen cognitionis, quæ deest omni peccanti. Adhuc itaque modum oportet meminisse peccatorum ad poenitentiam exemplo David, ut recordemur eorum, quæ amissimus, ut eo studiosius, & maiore cum desiderio remedium quæramus, & rogemus. Talis est recordatio peccatorum, quam tristitia secundum deum operatur. Hæc inquam sunt, quæ dolere oportet, per peccatum amississe. Sequitur, Amici mei, & proximi mei aduersum me appropinquauerunt, & steterunt, & qui iuxta me erant, de longe steterunt, & vim faciebant, qui quærebant animam meam, & qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur. Absalonem filium notat, quo nullus magis propinquus, ut egresso ex utero eius, ut idem David dixit de eo, qui tam multa vana loquebatur, cum populum aduersus patrem sollicitabat; & Achitophelem consiliarium suum, qui consilium dedit Absaloni de violandis concubinis patris in conspectu totius populi, & consilium de opprimendo David lassum eductis nocte per dolum xii. milibus virorum, item Semeiam illum nobilem ex familia Saul, qui vanissimis & contumeliosissimis conuitiis, & lapidibus regem vexabat. Sed quid David in tanta impietate, perfidia, contumelia, dolis? Ego autem (inquit) tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum. & factus sum tanquam homo non habens in ore suo redargutiones. Apologiam, id est, defensionem quoque operatur tristitia secundum deum de peccatis, ut idem Apostolus in Corinthiis illis notauit. non enim veram poenitentiam præteritorum agit, qui eadem, aut alia committit. Sic ergo oportet, ut peccatorum nos poeniteat secundum deum, ut in omni re mundos nos esse ab omni inquinamento peccatorum, si opus sit, ostendere possimus. ut David ex linguæ continentia ceteras virtutes, & reliquam moderationem passionum significauit, sicut scriptum est, Qui in verbo non offendit, hic perfectus est vir, potest etiam fræno circumducere totum corpus, id est, moderari omnes passiones. Sic Corinthii quam diu incestum illum ex ecclesia non eiiciebant, sed potius dissimu-

labant;

labant, & interim de eius nescio qua ingenii fortassis excellentia gloriabantur, peccato illius publico, cuius medicinam negligeabant, communicabant, postea vero reprehensi ab Apostolo, tristari cœperunt secundum deum, quæ tristitia omnia illa operata est, quæ idem Apostolus numerauit, quæ sunt poenitentia digna. Sed prosequamur psalmum, Sequitur enim, Quoniam in te domine speraui, tu exaudies me, domine deus meus. Precatur a deo veniam, quia in eo spem veniæ collocarit. spes enim quæ in eo pendet, non confundit. Quia dixi, nequando supergaudeant mihi inimici mei, & dum commoti sunt pedes mei, super me magna locuti sunt. Petit simul, & sperat, ut confirmet illi deus propositum non peccandi amplius propter zelum dei, zelum enim operatur tristitia secundum deum, ut in Corinthiis illis idem Apostolus obseruauit qui nisi dolerent peccasse non eiiciendo Corinthium illum incestum, nihil profecto curassent, quod alii eorum exemplo apostolo non obedirent, nunc vero quia doluerunt, consequens fuit, ut zelum ostenderent pro obedientia erga apostolum. Sic in psalmo hoc, quia secundum deum peccasse dolet David, propositum est ei, non amplius peccare, ne ex peccato eius lætitiâ aduersus deum capiant inimici, quod ad zelum dei pertinet. hoc enim significat secundum idioma scripturæ, illud, quia dixi, id est, statui, nequando supergaudeant mihi inimici mei, sicuti cum lapsus fuerat idem David, inimici, & maleuoli insultabant, se que in eum efferebant. Quos ergo non poenitet peccatorum suorum, hi zelum dei non habent, neque apostolorum eius, qui nos docuerunt. Sequitur, Quoniam ego in flagella paratus sum. Non recusat flagella, quia sciebat, quod quem diligit deus, castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit. Vult ergo flagellari David, modo recipiatur tanquam filius, qui a filio exagitabatur. Hæc est vindicta, quam tristitia illa secundum deum operatur, ad quam qui paratus non est, consequens est, ut eundem non vere poeniteat. Sequitur, Dolor meus contra me est semper, quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & sollicitus ero pro peccato meo. Sollicitudinem quoque operatur contritio cordis, siue illa secundum deum tristitia ex peccatis, ut in Corinthiis quoque notauit Apostolus. & in hoc psalmo cernitur. Perinde itaque est, quasi diceret, quia tristitia, & dolor est mihi propter peccata mea, id-

F ff ii. circo

circo semper illorum recordabor, & illa confitebor, deque illis recordandis, confitendis, ac lugendis ero sollicitus. Deinde quia dixerat, ego in flagella paratus sum, exemplo suo docet, quomodo parati esse debeamus, non quidem ut patiamur male facientes, quæ enim gratia est (inquit beatus Petrus) si peccantes, & colaphizati suffertis? sed si bene facientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud deum, idcirco iubiungit, Inimici autem mei viuunt, & confirmati sunt super me, & multiplicati sunt super me, qui oderunt me inique. Absalonem, & eos, qui eum sequebantur, notat. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quia sequebar bonitatem. Sic. n. coeperat Absalon sollicitare populum aduersus patrem per calumniam iudicii, inquit, Quis me constituat iudicem super terram, ut ad me veniant omnes, qui habent negotia, & iuste iudicem? mali ergo iudices, qui retribuunt mala pro bonis, Dauid calumniabatur, ac persequebantur, quia iustus, ac bonus erat. Itaque vera contritio, ac tristitia secundum deum efficit quidem, ut memores peccatorum nostrorum parati simus ad patiendum benefacientes, si, ut Petrus ait, voluntas dei nos pati velit, scientes, quia nouit deus pios de tentatione eripere. Ita ut confidenter oremus, dicentes cum Dauid, Ne derelinquas me Domine deus meus, ne discesseris a me, intende in adiutorium meum domine deus salutis meæ. Libenter hunc psal. interpretatus sum, quod ex eo mea quidem sententia magis intelligi possint, & velut exemplis expressa sint, quæ obscurius propter summam breuitatem Apostolus de iis scripsit, quæ dolor secundum deum ex peccatis, operari solet, & debet. quæ magnus Basil. fructus poenitentia dignos interpretatus est, qui ad rationem satisfaciendi, & iniurias peccatorum corrigendi pertinent. quibus cum Euangelicorum poenitentia careat, consequens est non habere eos sanam, & integram poenitentiam, sed mancam, & languentem, neque esse Verbum dei, ex quo non talis poenitentia predicatur, neque huiusmodi fructus boni expectari possunt. Quemadmodum enim vere eos peccatorum suorum poenitere potest, quibus non est sollicitudo, & studium ea confitendi? qui iram diuini iudicii neque audire, neque timere, neque predicari volunt? qui digna poenitentia opera non curant, quorum studio odium præteritorum peccatorum comprobare, & exercere

cerè queant? qui peccata commissa nulla ira, nulla vindicta persequuntur? quæ qui negligunt, quo quæso venia, & salutis desiderio teneri se demonstrabunt? aut quem zelum dei, & Euangelii Christi habere, qui, quæ ab Apost. & a propheta de vera poenitentia ad nostram doctrinam scripta sunt, imitari nolunt? Sed ostendamus deinceps ex aliis scripturae sanctæ locis, & exemplis huiusmodi vindictam ad satisfaciendum pro peccatis condonatis, quam dolor ex peccatis ipsis secundum deum, operatur, cum quo cetera, quæ Apost. in Corinthiorum poenitentia laudat, & prædicat, connexa, & implicata esse oportet. Peccauit Dauid, quia uxorem Uriæ adulterauit, & virum gladio percussit, & illam postea in matrimonium accepit, quod ipsum deo, sicut ait scriptura, displicuit, quia scilicet id matrimonium approbationem eorum, quæ commiserat, continere videbatur. Peccauit etiam, quia fuit causa, ut Ammonitæ in eo prælio uincerent, in quo Urias iussu regis occisus est, atque ita nomen dei blasphemaretur, quasi infirmus esset ad resistendum hostibus. Postea vero admonitus, & reprehensus a Nathan propheta narrato illo diuitis, & pauperis dramate, & facta commemoratione beneficiorum, quæ a deo acceperat, ad poenitentiam adductus, confessus est peccasse. Quia vero ut sæpe dictum est, ipsa naturalis ratio a deo instituta, ac informata nos docet, ut in actione iniuriarum fiat correctio, atque compensatio quædam, ut quia alter voluit facere, quod non debuit, patiat, quod non vult, & rursus alter, qui passus est, quod noluit, reportet, quod vult? Dauid autem non fecit vltro huiusmodi correctionem, vlticens peccatum suum satisfaciendi gratia, quod est iudicare se ipsum, scriptum est enim, Et dixit Dauid ad Nathan, peccaui domino, non autem scriptum est, humiliavit se nimis, aut egit poenitentiam valde, aut fleuit magno fletu, aut indutus sacco ieiunauit, ut de Ezechia, Manasse, & Ninuitis scriptum est, idcirco a dño iudicatus est. Qui postquam condonauit tui culpam, dicens p Nathan confitenti peccasse, Dominus quoque trāstulit peccatum tuum, tum mortem sempiternam, dicens, non morieris, quia tamē actio iniuriarum erat, satisfactione sibi fieri voluit. tempora lem, p mortē quidem filii de iniuria ob blasphemiam nominis dei, cui occasione dedisset, & de alia iniuria, uxore Uriæ in matrimonium ducta, quæ fuit grauius peccatum, quam adulterium ipsum, ut



Theodoritus in quæstionibus secundi libri regum testatur, quia adulterii (inquit) causa extitit ardens libido, quæ rationem oppressit, connubium vero habuit eorum, quæ commissa erant, deliberatam approbationem. Idcirco vindicta fuit mors filii ex eo matrimonio suscepti, ne si viueret, patris esset vituperatio, & infamia. Ex quo etiam admonebatur idem Dauid, quanto grauius crimen esset, vituperatum fuisse nomen domini propter eum. Accessit quoque ad hanc vindictam, quam deus sumpsit, persecutio facta ab Absalone filio, imo etiam gladius, qui nunquam recessit a domo Dauid. Peccauit præterea idem rex numerando populum, quod studio ostentationis, & quadam vanæ gloriæ cupiditate fecerat, ut ipse idem significauit, cum dixit ad Ioab, numera populum, ut sciam numerum eius, neque enim necessitate belli gerendi numerauit, ut Saul in Bethoc, cum vellet educere in Ammonitas, neque necessitate colligendi pecunias ad templi instaurationem, ut cum Ioadâ, rege idæpetente, pecuniam a Moyse ad instaurationem templi constitutam colligere iussit. Cum ergo sic Dauid peccasset, agnoscens deinde culpam suam, & peccasse dolens, Peccaui (inquit) valde in hoc facto, sed precor domine, ut transferas iniquitatem serui tui, quia stulte egi nimis. Impetrauit quidem veniam culpam agnoscendo, confitendo, & veniam orando, tamen non correxit vltro iniuriam, iudicando se ipsum, & peccatum suum vlciscendo, ita ut qui voluisset facere, quod non debuit, rursus pateretur, quod non vellet, & deus, qui passus fuerat, ut humano more loquar, quod noluiisset, rursus reportaret, quod vellet, ut naturalis ratio iustitiæ postulabat. Non inquam correxit, neque compensandi, & satisfaciendi causa de peccato suo vindictam sumpsit agendo pœnitentiam valde coram deo, siue ut est apud lxx. humiliando se valde ante faciem dei, ut de Manassê scriptum est, aut induendo saccum, & ieiunando, ut de Niniuitis, & eorum rege, de quibus scriptum est, Et vidit dominus opera eorum, qui conuersi sunt de via sua mala, & miseratus est deus super malitia, quam locutus fuerat, ut faceret eis, quod quidem significat & culpam, & item pœnam temporalem condonasse, idcirco dominus peste trium dierum voluit, & quidem cœpit, peccatum Dauid vindicare, donec tanta extitit pœnitentia Dauid, & tantum desiderium satisfaciendi, ac pecca-

peccatum suum vlciscendi, ut diceret grassante peste, Ego sum, qui peccaui, & ego inique egi, isti, qui mei sunt, quid fecerunt? Vertatur, obsecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei. Itaque pœnitentia multa, & voluntas moriendi præcipissima reputata fuit illi ad iustam satisfactionem, atque ita cessauit pestis, liberatusque est reliqua omni pœna. Est aliud exemplum huiusmodi vindictæ pœnitentialis in Exodo, cum populus absente Moyse fecit vitulum conflatilem, & adorauerunt eum, Moyse vero, ut adduceret eum ad pœnitentiam, cū adhuc videret eum esse nudatum, scilicet propter idololatriam, iussit Leuitis, ut vnusquisque occideret fratrem, & amicum, & proximum suum, id est, iussit, ut occiderent principes, & auctores illius criminis, ita ut neque amicis, neque fratribus parcerent. cecideruntque illo die xxiii. milia. Simili proposito solet punire ecclesia catholica publica vindicta, quæ publica pœnitentia dici solet, eos, qui publice peccarunt, ut dolor, & pudor ad pœnitentiam adducat. Quos enim non puduit publice peccare, suspicio esse potest, non facile eos peccati pœnitere sui. Idcirco mulctatos prius, & dolentes ad pœnitentiam postea ecclesia admittit, ut absolui possint a culpa, & per iustam satisfactionem ab omni pœna liberari. Sic Paulus Corinthium tradidit sathanæ, quem postea dolentem recepit ad pœnitentiam. Moyse ergo postquam publica vindicta populum adduxit ad pœnitentiam peccati commissi, orauit pro eo, inquit, Aut mitte hanc noxam populo, aut dele me de libro tuo, quem scripsisti. Minatur dominus per Ez. falsis prophetis, quod non sint, ut alii puniendi, id est, ducendi captiui, & postea reducendi, In correctione (inquit) populi mei non erunt, & in scriptura populi Israël non scribentur, & in terram Israël non ingredientur. De hoc libro videtur locutus Moyse, cum petiit a deo, ut aut peccatū populo condonaret, aut eum de libro isto propter id peccatum deleteret. Condonauit itaque culpam deus, sed vindictam minatus est, quam ad extremum sumpsit in deserto, cū occidit omnes, qui numerati fuerant a xx. annis, & supra in exitu ex Aegypto, exceptis Caleb, & Iosue, tum propter hoc peccatum, tum propter peccatum murmurationis, idque significat, quod dixit, Delebo eum de libro, & paulo post, Ego in die visitationis visitabo hoc peccatum eorum, id est, quamuis Condo-

nem culpam, tamen fiet correctio iniuriæ, ut iustitiæ ratio postulat. Itaque iudicauit eos, & corripuit, ne sicut Apost. ait, cum hoc mundo damnarentur, hoc enim significauit per Ezech. cum ait, pepercit eis oculus meus, ne delerem eos, & non interfeci eos in consumptionem. Quod non tantum dictum est, quia filios eorum, quos in deserto interfecit, seruauit, sed etiam quia non sic eos interfecit, ut damnaret, imo ideo interfecit, ne cum hoc mundo damnaret. Ersi enim deleuit eos de scriptura populi Israël, non tamē de libro uiuentium, de quo est in Apocalypsi beati Ioannis. Sic sensit beatus Hieronymus in comment. Ezech. xx. scilicet non fuisse illos ad pœnas æternas damnatos, sicut de eis in Deut. scriptum esset, ego interficiam, & ego uiuificabo, quod perinde erat, quasi diceret, ego corripiam, ne cū hoc mundo damnem. in quos quidem nunquam sic post condonatum peccatum vindicasset, si ipsi de se vindictam pœnitentiæ dignam sumpsissent. quod minime fecerunt. Imo vix petierāt murmurationis, & aliorum peccatorum veniam, cum statim redibant ad peccatum, sicut scriptum est in psal. Cum occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum. & rememorati sunt, quia deus adiutor eorū est, & deus excelsus, & redemptor eorum est. Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei, cor autem eorum non erat rectū cum eo, neque fideles habiti sunt in testamēto eius. Sed quia rursus castigati quærebant eum, & reuertebantur, subiungit, ipse autem misericors, & propitius fiet peccatis eorum. Cum ergo quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sint, dicit ecclesia, ex his, aliisque huiusmodi exemplis, remisit a deo per pœnitentiam peccatis, vindicare ea, ne dominus iterum vindicet, non enim vindicabit bis in id ipsum, sicut scriptum est. Est autem huiusmodi vindicta pœnitentiæ propria, quam operatur dolor secundum deum de peccatis præteritis. Plura alia exempla ex diuinis scripturis commemorare possem, nisi hæc satis essent. Quorum omnium vim, & scopū vno verbo Apost. notauit, cum loquēs de vindicta, quam deus causa correctionis iniuriæ, & satisfactionis pœnitentialis de peccatis nostris sumit, Si nos (inquit) diiudicemus, non utique iudicemur, (non enim vindicabit bis in id ipsum.) Cum iudicemur a domino, corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.

Sed

Sed quia rationes iudicandi seipsum ac peccata sua vindicandi varias esse oportet, & accommodatas, ac congruentes variis generibus peccatorum, ut varia remedia variis morbis, nō est autem omnium scientia, sicut Apost. ait, idcirco ecclesia Romana, quæ est omnium ecclesiarum parens, magistra, & caput, de huiusmodi vindictis, & correctionibus peccatorum faciendis regulas descripsit, quas Canones pœnitentiales vocant, & eorum libri sunt Pœnitentiale Romanū, Pœnitentiale Theodori Cātuariensis, Pœnitentiale Bedæ, ex quibus libris multos canones Burchardus in xix. librum decretorum, qui de pœnitentia inscriptus est, contulit, paulo illos quidem duriores, quàm nostri temporis multitudo vulgi a prisca illa nostrorum patrū disciplina non parum deflexa, & lapsa ferre posset, quos tamen scire oportet confessores, siue pœnitentiarios, quos vocant, tū ut ipsi partim in exemplum illius antiquæ seueritatis, partim in mollitiā nostræ consuetudinis intuentes melius diiudicent, quantum, & qua ratione mitigare, & relaxare oporteat, tū ut admonere possint eos, qui confitentur, quanta olim huius, aut illius peccati canonica vindicta esset, ex quo fiat, ut ceteri timorem habeant, & ii ipsi, qui hoc, aut illud commiserunt, iterum fortasse non committant, & si quis velit eiusmodi canonicas multas vltro sustinere, magis peccata sua purificet, & idem magis, ac magis deo satisfaciatur. In his autem libris etsi nō omnium peccatorum, quæ infinita sunt, & incerta, pœnitentiales vindictæ, & canonicæ correctiones contineantur, tamen ex iis, quæ in eis descriptæ, & decretæ sunt, facile est ceteras definire similiter iudicando de similibus. Deinde, quia huiusmodi vindictæ instar medicinæ sunt, non sunt autem æque fortes ægroti omnes ad accipiendam medicinam, neque rursus æque omnibus medicina proficit, idcirco canonicæ curationis ratio ex prudentia, & arbitrio spiritualis medici pendet, vel ad temperandum modum, vel ad moderandum tempus, vel ad vtrunq;. Fuerunt itaque aliæ a principio relaxationes, siue redemptiones, quas vocant aliæ nunc. Dicam de illis prius exempli causa. Est in pœnitentiali Romano. Si quis ieiunare potest, & implere, quod in pœnitentiali scriptum est, bonū est, & gratias deo referat, si autem non potest, pro misericordia dei cōsiliū damus tale, ut neque tibi, neque alicui necesse sit, neque desperare, neq;

Ggg perire

perire. hæc enim est ratio grauiore pœnitentias relaxandi, ac redimendi. pro vno die (inquit) quem in pane, & aqua debebat ieiunare. 50. psalmos genibus flexis in ecclesia, si fieri potest, decantet, sin autem non potest, in loco conuenienti eadem faciat, & vnum pauperem pascat, & eodem die excepto vino, carne, & sagimine, sumat, quicquid velit. Si autem talis est, vt tandiu in genibus iacere possit, faciat sic intra ecclesiam, si autem non potest, in vno loco stando intente lxx. psalmos per ordinem decantet, & pauperem pascat, & eo die excepto vino, carne, & sagimine, sumat, quicquid velit. Rursus, Qui (inquit) in ecclesia genua centies flectit, id est, si centies veniam petierit, si fieri potest, vt in ecclesia fiat, hoc iustissimum est, sin autem hoc fieri non potest, secrete in loco conuenienti eadem faciat. Si sic fecerit, eo die excepto vino, carne, & sagimine, sumat, quicquid ei placet. Est etiam in eodem pœnitentia, Vt qui psalmos nõ nouit, vnum diem in pane, & aqua pœnitere debeat. diues tribus denariis, pauper vno denario redimat. & eo die excepto vino, carne, & sagimine, sumat, quicquid velit. Rursus, Pro vno (inquit) die, quo in pane, & aqua pœnitere debet, tres pauperes pascat. & eo die excepto vino, carne, & sagimine sumat, quod ei placet. Quidam dicunt xx. palmatas pro vno die valere. Rursus in eodem, Pro vna (inquit) hebdomada, quam in panẽ, & aqua ieiunare debet, ccc. psalmos genibus flexis in ecclesia decantet, & postquam psallerit, excepta carne, vino, & sagimine, sumat, quicquid velit. Item pro vno mense, quẽ in pane, & aqua ieiunare debet, psalmos m. cc. genibus flexis decantet, sin autẽ hoc facere non potest, sine genuflexione sedendo, aut stando in ecclesia, si fieri potest, sin autem non potest in alio loco m. dc. lxxx. psalmos decantet, & omni die si velit, & se abstinere non vult, se reficiat ad vi. et si iiii. feriam, & vi. ieiunet, ad ix. & a carne, & sagimine, & vino toto illo mense se absteineat. isto ordine totus ille annus redimendus est. Qui vero psalmos non nouit, & ieiunare non potest, pro vno anno, quo in pane, & aqua ieiunare debet, det pauperibus in elemosynam xxii. solidos, & omni vi. feria ieiunet in pane, & aqua, & tres quadragesimas, id est, xl. dies ante paschã, & xl. dies ante festiuitatem sancti Ioannis Baptistæ, & si aliquid ante festiuitatem remanserit, postea adimpleat, & xl. dies ante Natalem domini, in istis tribus qua-

drage-

dragesimis quicquid suo ori præparatur in cibo, vel in potu, vel cuiuscunque generis sit, istud æstimet, quanti pretii sit, vel esse possit, & medietatem illius distribuat in elemosynam pauperibus, & assidue oret, & roget deum, vt oratio eius, & eius elemosynæ apud deũ acceptabiles sint. Rursus in eodem pœnitentia, Vnumquenque (inquit) hominẽ accedentem ad pœnitentiam si videris acriter, & assidue stare in pœnitentia, statim remissius age aduersus eum. hoc est relaxare, quod canones magni Basilii, Petri Alexandrini, & aliorum sanctorum patrũ, ac sanctæ synodi frequenter monent, & præcipiunt. Qui vero (inquit) potest ieiunare, quod impositum est ei, noli prohibere, sed permitte, magis enim laudandi sunt ii, qui celeriter debitum pondus soluere festinant, quia ieiunium debitum est pondus, & sic amadũ iis, qui pœnitentiam agunt. Quia si ieiunauerit, & compleuerit, quod illi mandatum est a sacerdote, purificabitur a peccatis. Quod si iterum ad pristinã consuetudinem peccati reuersus fuerit, hic est, quomodo canis, qui reuertitur ad vomitum proprium. Omnis itaque pœnitens non hoc solum debet ieiunare, quod illi mandatum est a sacerdote, verum etiam postquam compleuerit ea, quæ illi iussa sunt, debet, quantum ipsi visum fuerit, ieiunare. Si enim egerit illa, quæ illi sacerdos præceperit, illa peccata tantum, quæ confessus est, remittentur. Si vero postea ex sua voluntate ieiunauerit, mercedem sibi acquirat, & regnum cœlorum. Hæc a nobis hæctenus ex pœnitentiâ Romano ideo recitata sunt, vt intelligamus, semper in ecclesia vsitata fuisse conuenienter naturæ, & scripturis sanctis peccatorum siue vindictas, siue correctiones, aut emendationes, siue satisfactiones, siue censuras, siue pœnitentias. his enim nominibus appellantur; quæ sunt instar medicamenti ad purificationem peccatorum necessariæ, tanquam fructus pœnitentiæ digni, quibus Verbum dei, quod ecclesia nostra prædicat, plenum est. Huiusmodi vero multas Cal. c. ix. art. lix. nõ compensationes, satis faciendique rationes fuisse ait, sed publicam testificationem, quod sic, inquit, multati prioris vitæ se pertæfos esse probarent. At Apost. de multa Corinthio illi incesto dicta, quam ἐπιτιμίαν vocauit, sufficit ei, inquit, scilicet ad satisfaciendum offensis. hoc enim significat, ἰκανόν, quo verbo sic veteres patres vsi sunt. Vt magnus Athan. ἐν τῷ μεγάλῳ λόγῳ

Ggg ii πδδ

καὶ πίστεως, ὡς ἔνθεν, τὸ διαμένον ἀποθανεῖν ἐσωτῆρ λαμβάνει σω-  
μα, ἵνα ᾧ τῷ Θεῷ λόγου μετὰ λαβὸν ἀπὸ πάντων ἰσχυρὸν γένηται τῷ  
θανάτῳ, καὶ δὴ τὸν αἰοικίον λόγον ἀφθάρτων διαμείνῃ. Nos vero  
vertamus ad verbum, Idcirco corpus sibi, quod mori possit, su-  
mit, ut hoc ipsum corpus particeps Verbi dei factū, pro omni-  
bus morte sua satisfaciat, ac propter Verbum dei, quod in eo  
habitavit, immortale remaneat. Sed ad reliqua, quæ Cal. dicit,  
postea respondebo. Deinde quia non omnium male habentiū  
æquales sunt vires ad accipiendum medicinā, idcirco ne ægro-  
tis, timidis, & ignavis necesse esset, ut est in ipso pœnitentiā  
Romano, desperare, aut perire, ut ex his, quæ recitata sunt, per-  
spici potest, semper in ecclesia catholica fuerūt redemptiones,  
ac relaxationes pœnitentiārum. Ut sicut in lege post emunda-  
tionem lepræ, qui non poterat propter paupertatem offerre sa-  
cerdoti in sacrificium purificationis duos agnos, & ouem, &  
iii. decimas similes, & olei sextarium, offerebat vnum agnum, &  
olei sextarium, & duos turtures, siue duos pullos columbinos,  
sic qui hoc, quod est in pœnitentiāli descriptum, non posset fa-  
cere ad peccatorū purificationem, ut faceret illud, quod leuius  
sibi esset, & rursus si illud non posset, faceret aliud secundum  
censuram canonū pœnitentiālium in redimendo, & relaxādo,  
quorum normam in sacerdotali de peccatis corrigendis iudi-  
cio nunc quoque diligenter sequi oporteret, nisi tanta, & tam  
publica corruptela malæ consuetudinis alias redemptiones, &  
relaxationes postulare videretur. eæ autem sunt, quas vocant  
indulgentias, ab Evangelicis quidem impie irritæ, & explo-  
sæ, in ecclesiis vero catholicis peruulgatæ, & religioni semper  
habitaæ. Sunt itaque indulgentiæ remissiones peccatorum per  
condescensum pontificis œconomice in Verbo dei factæ con-  
tritis, & confessis, nulla præterea indicta satisfactione, aut le-  
uissīma. Sic. n. Greg. vii. ante annos prope quingentos vim ver-  
bi huius declarasse mihi videtur, cū mittens huiusmodi indul-  
gentias ad clerum, & populum Beluacensem, Moti (inquit) soli-  
ta pietate condescendimus. Hic scilicet est condescensus ad con-  
donandum pœnitentiāles satisfactiones, & pœnas peccatis de-  
bitas. Deinde subiungit, explicans ad quid condescendat, & au-  
thoritate beati Petri absolventes, indultam absolutionem con-  
tinuo vobis per litteras nostras significare destinauimus. Era-  
mus

mus itaque iam sicut ægroti illi, ut ait sanctus Pacianus in paræ-  
nesi ad pœnitentiā, qui plagas aperiunt, & tumores, medici sq;  
asidentibus confitentur, sed admoniti, quæ imponenda sunt,  
negligunt, & quæ bibenda sunt, fastidiunt, quod tale est (in-  
quit) ac si dicat aliquis, ecce ego æger, ego vulneratus sum, sed  
nolo curari stomachum, & quæ sequuntur. Quis nunc pœni-  
tentiā illas graues ferre vellet in iis præsertim, quæ quotidie  
fere peccamus? ut si quis verbi gratia, ut est in pœnitentiāli  
Rom. peccatum imputando fratri imponat, priusquam seor-  
sum arguat eum, satisfaciens (inquit) tres dies pœniteat. Item,  
quicumque hospites non recipit in domo sua, sicut dominus  
præcipit, & propter hoc regna cœlorum promisit, quanto tem-  
pore hospitibus humanitatem denegauerat, & mandata euan-  
gelica iuxta possibilitatem suam non adimpleuerat, neque pe-  
des lauerat, neque eleemosynam fecerat, tanto tempore pleni-  
ter in pane, & aqua, si non emendat, pœniteat. Item clericus  
habens superflua, donet ea pauperibus, si autem, post pœni-  
teat. tempore, quo viuat, in contritione, & in pœnitentiā remo-  
tus viuat. Rursus, Pro modico (inquit) furto xx. dies pœniteat,  
qui est xx. annorū puer. Qui est decem annorum aliquid furti  
faciens vii. dies pœniteat. Et si quis permiserit hæretico, missam  
suam celebrare in ecclesia catholica, & nescit, xl. dies pœniteat.  
credo propter negligentiam, quæ effecit, ut nesciret. Item si quis  
inhonorauerit patrem; aut matrem, tres annos pœniteat. Item  
qui neglexerit visitare infirmos, & non venit ad eos, qui in car-  
cere erant, & nō subministrauit eis, x. dies in pane, & aqua pœ-  
niteat. Rursus, operatus aliquid in die dominica, tres dies in pa-  
ne, & aqua pœniteat. Qui per ebrietatem vomitū facit, si pres-  
byter, aut diaconus est, xl. dies pœniteat, si laicus xv. Siquis per  
cupiditatem peierauerit, omnes res suas vendat, & pauperibus  
distribuat, & monasterium ingressus iugi pœnitentiæ se sub-  
dat. Si ergo hæc ceteraque huiusmodi, quæ assidue peccamus,  
similibus pœnitentiis mulctanda essent, quàm multas pœniten-  
tias deberemus? quas quidem, ut est in eodem pœnitentiāli Ro-  
mano, ne necesse esset, aut desperare, aut perire, oportuit redi-  
mi, siue excusari, ut vtar verbo pœnitentiālis, per redemptio-  
nes, ac remissiones pontificis secundum indulgentiam. Motus  
enim pietate in deum, & charitate erga filios suos vtiliter ut ita  
dicam;

dicam, cōdescendit infirmitati hominum. vt enim Iuo Carnotensis auctor multa decretorum scientia eruditus ad Vdonem archiepisc. Lugd. apostolicæ sedis legatum scripsit, non damnose rigor canonum remittitur, vbi multorum vtilitati prouidetur. quæ etiam est causa, vt presbyteri cum pœnitentes absoluant, vt multitudini consulant, paruas etiam pœnitentias œconomice iudicare soleant. Itaque cum innumerabilia peccata in vita committamus, quibus remisissis, plurimorum annorum pœnitentiæ secundum ecclesiasticas regulas canonum Pœnitentialium ratione iustitiæ naturalis, & conuenienter scripturis sanctis, vt satis ante docuimus, debeantur, ne multitudo infirmorum, & eorum, qui adhuc carnales sunt, nimia tristitia absorberetur, vt de incesto illo Corinthio ad ecclesiam reuocando dixit Apost. necessaria, & salutaris œconomia visa est ecclesiæ, si fieret ad consolationem fidelium huiusmodi redemptiones satisfactionum, siue vindictarum canonicarum, idest, quas ad normam canonum pœnitentialium iudicare oportebat. Quis enim de vulgo fidelium infirmus non desperaret, aut non periculose affligeretur, aut non confessionem fugeret, si videret sibi pro multitudine innumerabilium peccatorum, quæ per vniuersam vitam committit, multorum fortasse milium annorum mulctam secundum canones pœnitentiales sufferendam esse? Quare quod dixit Apost. de Corinthio illo recipiendo in ecclesiam ad pœnitentiam, ne desperaret, satis est ei, qui eiusmodi est, obiurgatio, quæ fit a pluribus, ita vt magis condonatis, & consolemini, ne forte abundantiore tristitia absorbeatur, qui eiusmodi est, propter quod obsecro, vt confirmetis in illum charitatem, Similiter Pont. iis, qui, vt idem Apost. ait, contristati sunt ad pœnitentiam secundum deum, quique peccata sua confessi sunt, ne abundantior tristitia ob grauitatem vindictarum pœnitentialium quodammodo absorbeantur, dicere videtur, cum vindictas peccatorum ecclesiasticas, & canonicas in remissionem peccatorum secundum indulgentiam relaxat, & condonat, satis est eis, qui eiusmodi sunt, idest, contritis, & confessis loco vindictæ, & satisfactionis, ipsius tristitiæ secundum deum labor, & confessionis pudor. *ἰκχρόν* dixit Apost. de multa Corinthio dicta, idest, satis est ei, ad satisfaciendum scilicet, vnde qui Græce de hac re scripserunt, vt Manuel Chaleca, & alij, quas

nos

nos satisfactiones vulgo dicimus, illi *ἰκχρόν ἡμίματτα*, & satisfacere dicunt *ἰκχρόν ἰέν*. Sic Magnus Ath. hoc verbo *ἰκχρόν* vsus est, vt paulo ante notauimus. & *ἐπιπέμων* dixit Apost. in eodem loco, eiicia pluribus ex ecclesia, quæ *ἐπιπέμων* quoque dicitur, quo nomine synodi, & ecclesiastici patres totum hoc genus satisfactionum pœnitentialium, seu canonicarum mulctationum appellare consueuerunt. quas pontifices ad recreandas conscientias, & purificanda peccata secundum indulgentiam facere solent ex charitate, quæ benigna est ad parcendum, & operiendum multitudinem peccatorum. Subiungit autem Apost. Cui autem condonastis, & ego. nam ego siquid condonavi propter vos in persona Christi condonavi, vt non circumueniamur a satana. non enim cogitationes eius ignoramus. Condonat Apost. incesto pœnitenti, & Corinthiis presbyteris idem facere, & in ecclesiam recipere iubet, quia sciebat, quod scribit Clemens Rom. lib. ii. de doctrinis apost. accedere statim demones ad eum, qui ex ecclesia eiectus est, tanquam lupos (inquit) agnum deuoraturus, etenim eorum pater diabolus homicida est. Deinde subiungit, & qui tua impudentia, & temeritate iniuste eiectus est, mœstitia oppressus, & animo fractus ad gentiles se auertet, & hæresibus capietur, & omnino ab ecclesia, & ab spe in deum, alienabitur, & erit impietatis laqueis irretitus, &c. Huc enim totum consilium, & studium, ac cogitatio satanæ spectat, vt huiusmodi mala eueniant, in quæ se desperati præcipitare solent. Hoc ergo est, quod Apost. significauit, cum dixit, vt non circumueniamur, idest, opprimamur a satana, non enim cogitationes eius ignoramus, quod est reuelare faciem indumenti eius, vt ait beatus Iob, cum diabolum describit. Similiter nunc si non fierent secundum indulgentiam pont. remissiones peccatorum relaxatis vindictis, quæ ad normam seueram, & duram canonum pœnitentialium satisfactionis, & correctionis causa purificandis peccatis indicendæ erant, profecto cogitatio satanæ esset, opprimere diffidentia, & desperatione purgationis conscientias nostras, cum cogitaremus tū illam seueritatem veteris correctionis ad normam canonum pœnitentialium, tū hanc lenitatem, qua nunc presbyteri propter multitudinem imperfectorum œconomice vtuntur. Quis enim ex infirmioribus non vehementer affligeretur, aut desperaret? Certe metuendum esset,

ne non

ne non pauci circumuenirentur a satana, cuius studium, & cogitatio eo esset intenta, ut spem amitteremus intrandi in castra caelestia, nisi post purificationem peccatorum annis innumerabilibus partim hic, partim in alia vita in igne purgatorio perficiendam. Quae esset causa, ut fortasse non pauci, sicut Apost. de quibusdam ait, mallent se desperantes tradere omni nequitiae. Pontifex ergo consolandi gratia, & tanquam charitatem habens, vindictas peccatorum secundum canones poenitentiales ad correctiones earum praescriptas, & constitutas redimit nobis in persona Christi, tanquam vicarius, & minister eius. Si enim iudicia poenitentium, inquit poenitentiale Romanum, praeter presbyteros, & episcopos nulli usurpare sibi debent, profecto primo episcopo imprimis conuenit haec potestas, cui singulariter, ut ait mag. Leo, dictum est in Petro principe apostolorum, Tibi dabo clauas regni caelorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in caelis. per quem tanquam per legitimum successorem Petri principis apost. tribuit deus, ut idem Leo pont. ait, quicquid infra eum non negat. Ex his quae haecenus dicta sunt, intelligi potest, quid sit, indulgere remissionem tot dierum, aut annorum de iniunctis poenitentiis iuxta decretalem Innoc. iii. ca. cum ex eo. est scilicet concedere pontificem condescendendo infirmitati humanae secundum indulgentiam, ut quantum culparum, & poenarum in purgatorio luendarum redimi poterat implendo hic poenitentias tot dierum, aut annorum in ecclesiastico poenitentiis secundum iudicium verum ecclesiae praescriptas, tantundem redimatur siue per solam contritionem, & confessionem cum studio, & desiderio huiusmodi remissionis, siue per contritionem, & confessionem cum aliquo opere parui fortasse laboris, non. n. vindicabit dominus bis in id ipsum. Ita ut si decem milia annorum purgationis peccatorum in altero saeculo faciendae redimenda erant in hac vita per poenitentias canonicas totidem annorum in ieiuniis, vel orationibus, vel eleemosynis, hanc redemptionem secundum indulgentiam pontificis per solam contritionem, & confessionem accedente studio, & zelo huiusmodi indulgentiae consequamur. Item si implendo poenitentias omnes canonicas omnibus peccatis nostris constitutas redimere licebat omnes culpas leui-

res,

res. & omnes poenas purgatorii debitas, condescendit pontifex nostrae infirmitati, ut concedat secundum indulgentiam, per dolorem ex peccatis cum confessione, & zelo huius gratiae hoc ipsum consequi, id est, ut remittantur nobis omnes culpae leuiiores, & poenae purgatorii, quae est, & dicitur plena indulgentia. Iubileus vero dici solet, siue priuatus sit, siue publicus, cum ad huiusmodi plenam remissionem accedunt aliae gratiae, & facultates ut eligendi patrem spirituales, commutandi vota certa, & in peccatis pontifici reseruatis absoluedi omnes Confitentes. Dictum ergo est, quid pontifices ad huiusmodi remissiones peccatorum secundum indulgentiam per redemptionem canonicarum poenitentiarum a principio mouerit, scilicet charitas erga populos eis commissos, & qua ratione mouerit, quia scilicet sic oportebat infirmorum multitudini providere, ne seueritas poenitentialium correctionum eis *et diuina*, id est, in mortificationem grauem, ac desperationem compelleret, & qua potestate hoc faciant, scilicet potestate ligandi, & soluendi, quae dispensatur presbyteris per episcopos, & episcopis per primum episcopum, qui est pont. Romanus. cuius potestas quo propius ad deum accedit, ut ex epistola Dionys. ad demoph. intelligi potest, eo est diuinius, & quo est vicinius vero lumini, eo est splendidior, maioremque habet purgandi, illuminandi, & perficiendi vim. Et ut idem Dionys. in caelest. hierar. tradit, sicut apostoli per se a deo, id est, non ab hominibus, neque per hominem, sed a Iesu Christo perfectius in diuinis instructi, & consummati sunt, quam deinceps episcopi per apostolos, sic primus vicarius Christi, immediatius, ut ita dicam, licet per ministerium hominum plus a deo potestatis spiritualis, quam alii episcopi, cum ad alia, tum ad huiusmodi remissiones accipit. Ipse ergo confusus passione Christi dei nostri, quam ille in se passus est semel, & in sanctis suis semper patitur, & auctoritate gratiae pontificalis fretus huiusmodi remissiones facit. Nisi enim Christus pro nobis mortuus esset, & resurrexisset, adhuc essemus & peccati rei, & mortis sempiternae debitores, ac proinde nihil facere possemus, ut in requiem caelestem admitteremur. Sicuti in lege qui non erat per primum sacrificium, quod erat symbolum mortis Christi, a lepra mandatus, non poterat per secundum, quod ex virtute primi pendebat, purificari, ut in castra deinceps in-

H h h

gredi



gredi posset. Dignitas autem pontificalis, quæ charisma, siue gratia est, propter vicinitatem diuini luminis tanti meriti, & auctoritatis est, vt facere possit, quod alii episcopi, & sacerdotes nisi per eum non possunt. sunt enim, vt ait Dionys. sacerdotes post episcopos *ἱερωσύνη* diuinarum iustificationum, quasi dicamus interpretes, & ministros, similiter dicere licet de episcopis post pontificem. Auctoritas ergo pontificis ad liberandum plene secundum indulgentiam cōtritos, & confessos a vinctis culparum, nititur in passione Christi, & passionibus sanctorum, quæ pertinent ad posteriores Christi passionem, idest ad eas passionem, quas Christus in sanctis suis passus est, & patitur semper post illas suas primas, quas vsque ad mortem crucis pro peccatis nostris pertulit, & existit, ac nascitur ex vicinitate non loci, sed dignitatis, quæ vicinitas dignitatis idoneum facit pontificem ad participandum huiusmodi potestatem diuinam, quam potest, si velit, cum aliis episcopis, & sacerdotibus communicare. Deinde hæc dignitas, & gratia pontificalis commendat ipsius pontificis preces, quas idem pontifex pro cœmii loco in huiusmodi indulgentiis adhibere solet, offerens deo tãquam summus sacerdos in sacrificium purificationis nostra parua ieiunia cum contritione, & confessione, aut breuiculas preces nostras, aut peregrinatiunculas, aut tenues, & minutas eleemosynas, aut etiam solam contritionem, & confessionem, quæ ipsi per nos tanquam pauperes quasi duos turtures, aut duos pullos columbinos ad redimendas pœnas, & vindictas peccatorum in ecclesia dei secundum indulgentiam pontificis offerimus. Scriptum est de Aaron vetere pontifice in Ecclesiastico.

» Ipsum elegit ex omni viuente offerre sacrificium deo, incensum, & suauitatem odoris in memoriam ad placandum pro populo. idest, elegit Aaron, & filios eius ad sacrificandum domino in holocaustum, & pro salute, & pro peccato, & ad offerendum thymiamam in odorem suauitatis, in memoriam, Vt scilicet recordaretur populi sui, fieretque ei propitius, sacrificio placatus, vt cum accepto thuribulo, crescente seditione illa a Core concitata, stans Aaron inter mortuos, & viuentes, vt est in Num. pro populo deprecatus, deum placauit. Subiungit deinde, dedit eum præceptis suis, potestatem in testamētis iudiciorum, docere Iacob testimonia, & illuminare Israël in lege sua. Aaronis

nis (inquit) & filiorum eius fidei, & studio mandata sua committit deus, sicut apud Malachiam prophetam scriptum est, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt de ore eius. deditque potestatem in testamentis iudiciorum, idest, dedit ex lege testamenti Mosaiici potestatem iudicandi, vt de omni specie lepræ, de adulterio suspecto, & de omni causa, & controuersia difficili, & ambigua. Dedit præterea, vt doceret populum testimonia, cuiusmodi est, quod scriptum est in Deut. Si feceritis malum coram domino deo vestro, vt irriteris illum, testor cœlum, & terram, cito perituros esse de terra. & rursus, Ecce dedi ante faciem tuam hodie vitam, & mortem, bonum, & malum. si audieritis mandata domini dei vestri, quæ ego præcipio vobis hodie, vt diligatis dominum deum vestrum, & ambuletis in omnibus viis eius, & custodiatis iustificationes eius, & mandata eius, atque iudicia, & viuetis. Et si auersum fuerit cor tuum, & non audieris, annuncio tibi, quod pereas. & paulo post, Testes inuoco hodie cœlum, & terram, quod proposuerim vobis vitam, & mortem, benedictionem, & maledictionem, & quæ sequuntur. Dedit illuminare populum in lege, idest, docere ritus, & ceremonias legis. Deinde subiungit, Quoniam steterunt alieni contra eum, & propter inuidiam circudederunt illum homines in deserto, qui erant cum Dathan, & Abyron, & congregatio Core in ira. Scilicet cōtenderunt cum Moyse de principatu ob inuidiam Dathan, & Abyron. Et Rubenitæ, ac Coritæ Nunquid, aiunt, soli Moyse locutus est deus, quia soli Aaron dedit sacerdotium? Annon omnis synagoga domini sancta? Et quid est, quod Aaron fungitur sacerdotio? Hæc autem non sunt scripta propter Aaron, & Israëlitas tantum, sed propter nos etiã, qui quæ illis figurata fuerunt, & quæ cupierunt videre, & non viderunt, tenemus. ergo Euangelicæ hierarchiæ pōtifex, cuius typus fuit Aaron illius Mosaiicæ Hierarchiæ summus sacerdos, habet in populo Christiano secundum legem noui testamenti potestatem iudiciorum, de qua dominus dixit in euangelio Petro, & in eo ceteris successoribus, Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Ad quam potestatem pertinet, pœnitentes liberare secundum indulgentiam a vindictis peccatorum. Hic pontifex ad imitationem illorum testimonio

H h h i i niorum

niorum veteris testamenti, quæ dedit deus Aaroni ad docendū populum, vt est in eccl. dicere potest, imo dicit *τῆ δουλεία*, qd̄ scribit Clemens Roman. lib. iii. de apostolicis doctrinis, Dicat (inquit) episcopus ei, qui peccauit, conuertere tantum, & ego pro te suscipiam mortem, vt dominus pro nobis suscepit. bonus enim pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Sic cogitandum est, dicere pontificem, cum pœnitentibus peccata remittit secundum indulgentiam, tristitiam digne secundum deum propter peccata, & confitemini, & redimite sic secundum indulgentiam pœnas peccatorum, ad quorum purificationem indicendæ erant vindictæ ad normam canonum pœnitentia- lium, quos iudicium ecclesiasticum constituit, & ego suscipiam pœnas peccatorum pro vobis. Hoc testatur Pontifex, cui dedit deus, vt doceret populum testimonia, & iudicia, qui est no- ster iudex, & sponsor. Hanc potestatem iudiciorum summo sa- cerdoti in ecclesiastica Hierarchia tributam quia præ inuidia Lutherani ferre non potuerunt, in eam tanquam noui Coritæ conspirarunt, quod est quasi conspirasse in Christum, & dicere, An soli Christo locutus est deus, quia soli Petro, & p̄ticipi Ro- mano dedit summum sacerdotium? Annon omnes sumus iudice- ces, & sacerdotes? Hæc est Euangelicorum blasphemia, quorū pars cum Dathan. & Abyron, & cum ceteris eorum sociis Ru- benitis, & Coritis. Hæc, in quâ, potestas iudiciorū, quæ data est summo sacerdoti, quæ in ligando, & soluendo versatur, quia in persona Christi, vt Apost. ait, per pontificem Christi vicarium exercetur, consequens est, vt in virtute passionis, ac resurre- ctionis eius exerceatur. Qui enim nõ violente eripiendo ex po- testate diaboli, sed in iudicio, & iustitia, vt ait Esa. id est, moriēs pro peccatis nostris factos mystice in baptismo participes pas- sionis eius, & mortis, ac resurrectionis, a peccatis, & pœnis eo- rum sempiternis iuste nos liberauit, idem rursus, si postea pec- camus, per ministerium vicarii sui propter eandem passionem suam factos iterum mystice per obedientiam in sacramēto pœ- nitentiæ, & confessionis participes eiusdem mortis, & resurre- ctionis, (per tristitiam enim secundum deum in sacramento pœnitentiæ commorimur Christo, cuius anima propter pecca- ta nostra tristis fuit vsque ad mortem, quam semel passus est p̄ peccatis nostris, per mysticam vero absolutionem sacerdotia-

lem

lem reuiscimus, & dimittimur a deo liberi, qui prius eramus ligati, & mortui exemplo illius Lazari a Christo suscitati) factos in quâ, in mysterio pœnitentiæ participes mortis, & resurrectio- nis Christi iuste liberat a peccatis, & pœnis non solū æternis om- nium peccatorū, sed tēporalibus itē omnium peccatorū, aut partis eorū secundum modū indulgentiæ, qua eidē vicario Chri- sti secundū iudiciū spirituale vtendū esse videtur, a pœnis dico tēporalibus, quas pro mensura peccatorū ad correctionē iniu- riæ factæ, quæ est pars iustitiæ naturalis, post impetratā veniā eorū, vt natura, & scripturæ sanctæ nos docent, debemus. Eadē reperere sicut Apost. ait, mihi quidem non est pigrum, eis autē, qui hæc lecturi sunt, fortasse necessarium. Hinc ergo intelligi potest, quid sit iuxta bullam Iubilei Clem. vi. merita passionis Christi, & sanctorum eius esse thesaurum indulgentiarū, quid item sit, dispensari, & applicari hunc thesaurum per pont. quæ perinde sunt, ac si dicatur, dispensari huiusmodi remissiones peccatorum per ministerium summæ potestatis ligandi, & sol- uendi pontifici tributæ, in virtute passionum Christi, quas in se passus est, pro nobis, & quas passus est, & quotidie patitur in sanctis suis, qui ad imitationem Christi beneficientes passi sunt, dispensari, inquam, iis, qui facti sunt prius per sacramenta participes ipsius passionis Christi. Sancti ergo, qui ad imitatio- nem Christi passi sunt pro ecclesia dei ex charitate, semper ve- lut deprecatores, & aduocati easdem passionem tanquam sacri- ficium offerunt deo pro nobis ad remissionem peccatorum no- strorum, offerunt, inquam, in Christo, cuius fuerunt focii pas- sionum, imo & Christus, qui in eis quodammodo passus est, horum passionem simul cum passione sua offert pro nobis fa- ctus apud patrem pro peccatis nostris aduocatus; & propitia- tio, & apprensus, sicut Apost. ait, vultui dei pro nobis. Hoc si- gnificabat Apost. vt Origenes in lib. Num. c. x. interpretatur, cum de morte sua quasi de quodam sacrificio, & oblatione lo- quens, Ego enim (inquit) iam delibor, libatio enim ad sacrificiū pertinet. Rursus idem Apost. optabam (inquit) anathema esse pro fratribus meis, id est, hostia fieri, & tanquam victima ma- cta ri, sic enim idem Orig. in lib. Num. c. xxiii. interpretatus est. & Photius Constant. notauit in lexico suo *ἀνάθημα* dici atticæ, quod communi lingua *ἀνάθημα*, quod verbum declarat, quic- quid

quid deo oblatum est. Ait itaque Origenes, Siquis iustorum hominum, vel etiam sanctorum prophetarum, aut Apostolorum sit, qui enixius interueniat pro peccatis hominum, hic pro propitiatione diuina velut aries, aut hircus, aut vitulus oblatum esse in sacrificium ad purificationem populo impetrandam accipi potest. An non videtur (inquit) ut aries, aut hircus holocaustum se obtulisse Paul. pro populo Israël, cum dicebat, opta rem ipse anathema esse pro fratribus meis? Audi enim alio loco dicentem, iam enim ego delibor. Hactenus Orige. Passi ergo sunt sancti ex charitate pro ecclesia dei, quorum sanguis instar sanguinis Christi melius clamat, quam clamabat sanguis Abel de terra, qui, ut ait beatus Cyrillus, contra homicidam clamabat, expetens scilicet resurrectionem mortuorum, in qua iusti resurgent in resurrectionem vitæ, iniqui vero in resurrectione iudicii. Sanguis vero Christi, & ad eius imitationem sanguis martyrum noui testamenti, postquam resurrexit Christus primitiæ resurgentium, & in eo sancti omnes, non iam iudicium, & vindictam clamant, sed veniam, & misericordiam peccatis nostris. Illud enim in Apocalypsi beati Ioannis de animis illis interfectorum propter Verbum dei, qui clamabāt voce magna dicentes, vsquequo domine nō vindicas sanguinem nostrum? de illis fortasse prophetis, & sanctis viris scriptum est, qui ante resurrectionem Christi passi sunt, quibus facta erat resurrectionis promissio. quā quidē sicut beatus Paul. in act. apost. ait, adimpleuit filiis eorum, nobis resuscitans Iesum primogenitū ex mortuis, cum quo suscitabit nos, sicut idem Apost. ait. Clamant ergo nunc sanguis Christi, & passiones sanctorum eius pro peccatis nostris, idcirco simul cum Christi passione, & eius meritis merita, & passiones sanctorum in huiusmodi remissionibus pontificum secundum indulgentiam commemorari, & implorari solent, ut quæ multum valeant apud deum pro nobis, multumque charitatem, & preces, & indulgentias pontificum, & nostrum zelum, & studium, ac poenitentiam apud eundem cōmendent. Adhuc itaq; modum ex passionibus Christi prioribus, & ex passionibus eiusdem posterioribus, quæ sunt passiones sanctorum, tanquam ex thesauro quodam huiusmodi remissiones peccatorum secundum indulgentiam pontificum depromuntur. Quas quidem passiones, & passionum merita,

merita, summus sacerdos ceu victimas odore suauitatis plenas in sacrificium purificationis pro peccatis nostris offert deo uenti, cum ad istas remissiones secundum indulgentiam descendit excitans nos ad desiderium, ad fletum, ad zelum, ut nobis cum iudicio, & voluntate eius consentientibus fiat ab eo in persona Christi remissio peccatorum vel ex toto, vel ex parte, sicut scriptum est, Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis cōfenserint super terram, de omni re, quamcunque petierint, fiet illis a patre meo, qui in cœlis est, id est, isis, qui corrigitur, in idem propositum venerit cum eo, qui corrigit, de omni re, id est, de omni peccato, cuius relaxationem, siue remissionem petierint, dabitur eis. Etenim nisi cum corrigente, consenserint is, qui corrigitur, non iam relaxatio fit, sed religatio conuenienter illis verbis, quæ proxime antecesserāt, Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. Sic beatus Basilius ut alio loco iterum dixi, hunc locum interpretatus est in Reg. bre. De quacunque vero re dixit, ut mihi videtur, ut tum peccatum, tum peccati vindictam relaxari posse intelligeremus. Subiungit deinde, vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum quod quidem conuenienter antecedentibus etiam de confitente, & audiente intelligendum est, ut beatus quoque Pacianus auctor valde vetus, & grauis in parænesi ad poenitentiam interpretatus est, quos quidē necesse est corpore, & spiritu præsentem esse. Tertius vero est, per quem, ut omnia ordine fiant in ecclesia dei, descendit potestas huius iudicii ligandi, & soluendi, qui licet absens corpore, spiritu tamen præsens ligat, vel soluit cum inferiore ligante, vel soluente. Est enim sacerdos, ut tradit Dionys. diuini iudicii, diuinæque iustificationis ἀποφύτης, id est, aduocatus, & interpres post episcopum, & episcopus post pontificem, qui primus in persona Christi, quibus sacerdotes peccata per confessionem condonant, in vnum propositum, & desiderium cum eis consentientes, item ipse licet absens corpore, spiritu tamen præsens consentiens cum eisdem condonat secundum indulgentiā culpas, & poenas peccatorum. sicut Paulus fecit, cū Corinthiis in illo incesto soluendo, quem prius ligauerat, consentiens. Hactenus ergo de ratione thesauri indulgentiarum in passionibus

bus Christi, & sanctorum eius posita. Neq; vero sicut ante do-  
cui, vt hoc aduersus calumnias Euangelicorum iterum adhuc  
defendam, derogatur passioni Christi per eas satisfactiones,  
quæ secundum legem iustitiæ naturalis a nobis fiunt ad redem-  
ptionem earum pœnarum, quas conuenienter naturæ, & scriptu-  
ræ sanctæ pro peccatis commissis debebamus (siquidē Christus  
moriendo, & debitum mortis pro nobis soluendo legem natu-  
ralis iustitiæ, vt in principio dixi, non deleuit) non enim quie-  
quam valerent illæ, nisi Christus pro nobis passus esset, & nisi  
nos per mysteria, siue sacramenta facti essemus participes pas-  
sionis eius. An dicturi sunt Euangelici, derogasse Paulum pas-  
sioni Christi, & tristitiæ animæ eius vsque ad mortem, quia do-  
cuit Corinthios, propter peccatum, quod commiserant com-  
municantes incesto, opus fuisse illis tristari secundum deum,  
pœnitentiam agere, sollicitos esse de venia, teneri desiderio salu-  
tis, irasci sibi propter peccatum, & vindictam sumere de se? Aut  
non cum hæc in illo laudauit, ad nostram doctrinam laudauit?  
Vt si quando peccāremus, non contenti timore mortis, quem  
Christus habuit, & tristitia, qua fuit anima eius tristis vsque  
ad mortem, & ardentissimo desiderio salutis nostræ, quo tene-  
batur, denique passione eius, & morte, nos quoque dolorem,  
pœnitentiam, desiderium, timorem, studium, vindictam adhibe-  
remus facti socii & participes passionum eius? An potius pas-  
sionē Christi re ipsa, & veritate magnificat, qui passioni Chri-  
sti totus confusus societatem passionum eius fugit? Nō sic pro-  
fecto docuit ipse ille, qui pro peccatis nostris passus est, quin  
potius, vt beatus Cyrillus notauit, postquam de sua morte, &  
cruce meminit, ne (inquit) existimarent ipsum solum passurum  
esse pro mundi vita, ipsis vero Christi discipulis concedendum  
esse, vt dissolute viuerent, vt doceret, qui gloriæ Christi stu-  
dio, & cupidi essent, oportere eos vestigia eius sequi, subiungit sta-  
tim, qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat cru-  
cem suam, & sequatur me. Hæc Cyrillus. Sed de compatiendo  
cum Christo, & de satisfactione eius pro nobis in cruce facta,  
& in nobis per societatem passionum eius & innocentiam im-  
plenda, & consumanda copiose in dogmatico de iustificatione  
loco proprio disseruimus. Non itaq; derogatur passioni Chri-  
sti, cum nostra peccata tum vltro, tum iudicio sacerdotali vin-  
dicamus,

dicamus, ac multo etiā minus, cum Pont. secundum indulgen-  
tiam siue plenam, siue non plenam pœnitentiales satisfactio-  
nes & pœnas temporales peccatorum ex toto, vel ex parte, vt  
ei secundum spiritum videtur, donādo nobis in persona Christi  
satisfactiones eius pro pœna temporali, per summam potesta-  
tem soluendi tanquam primus minister nobis redimi concedit,  
siue imperando aliquid, quod pie, & religiose fiat, vt in bula Iu-  
bilei Clementis vi. ante c.c. annos & amplius facta est secundū  
indulgentiam plenissima remissio omnium peccatorum visi-  
tanti ecclesiam sancti Ioann. Later. xxx. diebus, si Romæ habi-  
taret, aut xv. si peregrinus esset. Item bula, & auctoritate Vrba-  
ni. ii. in synodo Claramontana de bello Hierosolymitano sus-  
cipiendo habita ante ccccl. annos, & amplius facta est similis  
remissio, idest, plenissima secundum indulgentiam pontificis  
iis, qui in bellum irent susceptum duce Godfrido Billionensi  
aduersus Sarracenos, qui Hierusalem, ciuitatem sanctā occupa-  
rant. quæ paucorum dierum obsidione fauente deo fauste, & fe-  
liciter recepta est. Sed recitemus locum bulæ. Post longam, &  
eruditam, ac valde piam præfationem, & exhortationem, ad  
extremum, Nos autem, inquit, de misericordia dei, & beatorū  
Petri, & Pauli apostolorum auctoritate confisi, si fidelibus Chri-  
stianis, qui contra eos arma susceperint, & onus sibi huius pe-  
regrinationis assumpserint, iniunctas sibi pro suis delictis pœ-  
nitentias relaxamus. Qui autem in vera pœnitentia decesse-  
rint, & peccatorum indulgentiam, & fructum æternæ merce-  
dis se non dubitent habituros. Hæc Urbanus. ii. Aliquando ni-  
hil aliud imperatur præter ipsius pœnitentiæ dolorē, & ipsius  
confessionis pudorem, & laborem, & cetera, quæ ipsa tristitia  
secundum deum operatur. Vt videre licet in epistolis Greg. vii.  
qui nostram ætatem prope quingentis annis antecessit, vt in  
epist. ad Remedium Limoniens. episc. in Anglia, Absolutionē  
(inquit) præterea peccatorum tuorum, sicut rogasti, auctori-  
tate principum apostolorum Petri, & Pauli fulti, quorum vice  
quamuis indigni fungimur, tibi mittere dignum duximus, si ta-  
men bonis operibus inhærendo, & commissos excessus plan-  
gendo, quantum valueris corporis tui habitaculum deo mun-  
dum templū exhibueris. Item ad fratres monasterii Massilien-  
sis, qui moleste ferebant absentiam abbatis sui, quem Pont.

propter necessitatem apud se detinebat, rogavi (inquit) vos ex parte omnipotentis dei, & amore beati Petri patienter supportate nos, quia cito deo adiuuante eum vobis lætum remittemus, & ex hoc auctoritate beati Petri, & Pauli, & nostra per illos nobis valde indignis commissa indulgentiam omnium peccatorum vestrorum promittimus, & absolutionem cum benedictione concedimus. hæc est indulgentia plenaria. Rursus aliud exemplum indulgentiæ in epist. ad clerum, & populum Beluacensem. Moti (inquit) solita pietate condescendimus, hic explicauit vim verbi indulgentiæ, qui est quidam condescensus ad condonandum pœnitentiales satisfactiones, aut peccatorum pœnas, Deinde subiungit, & auctoritate beati Petri absolventes, indultam absolutionem continuo vobis per litteras nostras significare destinauimus. Est aliud exemplum remissionis peccatorum secundum indulgentiam in registro Greg. magni ante nonagētos annos, licet alia formula, lib. vii. epist. c. xxvi. Clauem vero (inquit) paruulam a sacratissimo beati Petri corpore pro eius benedictione transmisiimus, in qua est ferrum de catenis eius inclusum, vt quod collum eius ad martyrium ligauerat, vestrum ab omnibus peccatis soluat. Item alia indulgentia in epistola Gregor. vii. ad episcopos, & clericos Britaniæ, Quicumque ergo taliter pœnituerit, id est, vere, descriperat enim veram pœnitentiam, illis (inquit) peccatorum suorum remissionem apostolica freti potestate largimur, insuper æternæ beatitudinis gaudia de omnipotentis domini misericordia cōfisi promittimus. Dispositio ergo, siue præparatio eius, qui dignus, & idoneus est ad huiusmodi remissiones secundum indulgentiam Pontificis capiendas est tristitia secundum deum, & vera pœnitentia cum desiderio, & studio huiusmodi remissionū. Vnde Dionys. Areop. diuinis (inquit) iudiciis sancitū est, vt eis, qui digni sunt, vt accipiant, dona dei donentur per eos, qui digni sunt, vt tribuant. Sit itaque causa meritoria huiusmodi indulgentiarum, vt nunc vocant, Christi passio. Causa mouens pontificem, charitas. Instrumentalis, vt nunc item loquuntur, siue ministerialis, potestas ligandi, & soluendi. Dispositiua, siue materialis, contritio, & digna pœnitentia cum desiderio, & studio huiusmodi indulgentiæ, qui est fructus pœnitentiæ dignus. Sic enim Apostolus ait, Hoc ipsum tristari secundum deum quantum

quantum operatum est in vobis desiderium, quantum studiū, & quæ sequuntur. Occasiones vero faciendi huiusmodi remissiones secundum indulgentiā, inuitatis hominibus ad pœnitentiam hoc genere remissionum, variæ, multiplicæque sunt, dei placatio, supplicatio, gratiarum actio, studium honorandi memoriam alicuius sancti, aut reliquias eius, augendi religionem alicuius templi, aut aræ, prouocandi ad aliquod pium opus vel orationis, vel elemosynæ, aut ad opus charitatis vtile multis, Item deuotio petentium, ac desiderantium. Huiusmodi occasiones piæ, iustæ, & laudabiles, dici solent causæ rationabiles indulgentiarum. quæ vtrum plus, minusue rationabiles esse debeant, vt tanta, tantaue remissio facienda sit, mihi quidem quæstio videtur inter eas referenda, quas Apost. stultas, & sine disciplina vocauit, vt quæ possit generare lites, & scrupulum iniicere pestiferum de eo, vtrum tanta remissio fieri potuerit, qui quidem scrupulus studiū, & desiderium remissionis, & salutis, qui sunt fructus boni pœnitentiæ digni, imo ipsam pœnitentiam, & dolorem ex peccatis, qui pœnitentiam operatur extinguere queat. Cum satis causæ sit in charitate Christi, quæ pontificem vrget, vt peccatores huiusmodi remissionibus secundum indulgentiam ad pœnitentiam excitet, & inuitet hac, aut illa pia, & religiosa occasione nata vel temporum, vel locorum, vel personarum, vel rerum. Quod vero pertinet ad eos, quibus huiusmodi remissiones fiunt, satis causæ in illis est ad consequendam tantam remissionem ipsa digna pœnitentia cū studio, desiderio, & zelo huiusmodi remissionis secundum indulgentiam.

Quanquam quæ hæctenus de indulgentiis explicauimus, quæ ad dogma pontificalis potestatis remittendi peccata veritate Verbi dei fundatum pertinent, qui considerate relegerit, ac cum ipso Verbo dei contulerit, facile is quidem respondebit ad inanes fallacias Caluini, & ceterorum, qui hoc dogma infeste, & rabiose oppugnant, omnia conuitiis, & blasphemis maledictis implentes, tamen propter nimis credulos, & incautos notabo hic quædam ex profano vaniloquio Caluini ad respondendum ei obiter, & strictim, donec maiore otio, si dominus voluerit, reliqua suppleam. Ait igitur. c. ix. art. xxxix. indulgentias remissionem peccatorum per Petrum, Paulum, & mar-

—tyres largiri Indulgentias. Sanguinem martyrum facere ablu-  
 —tionem peccatorum, Petrum, & Paulum mortuos esse pro no-  
 —bis, scilicet ad soluendum debitum mortis pro nobis. Indulgen-  
 —tias peccatorum satisfactionem in sanguine martyrum repo-  
 —nere. Indulgentias pretium acquisitionis in martyrum sangui-  
 —ne statuere. Indulgentias reclamare, a martyribus perfici san-  
 —ctificationem. Indulgentias docere lauare stolas in sanguine  
 —sanctorum. Hæc sunt Caluini cõmentata, Hæc enim nos nõ dici-  
 mus, qui indulgentias defendimus, quæ a nobis dici in inui-  
 diam indulgentiarum fingit Calvinus, non intelligens neque  
 quæ ipse loquitur, neque de quibus affirmat, ac multo etiam  
 minus, quæ nos secundum scripturas loquimur, & affirmamus.  
 Nos quidem a solo Christo redempti sumus gratis, qui solus  
 passus est pro nobis, vt nos a peccatis, & morte redimeret, no-  
 bis relinquens exemplum, sicut beatus Petrus ait, vt sequa-  
 mur vestigia eius, scilicet recte viuendo, & eidem compatiendo,  
 vt idem beatus Petrus explanauit, ea subiungens, in quibus  
 imitari eum oporteret, Qui peccatum, inquit, non fecit, &  
 quæ sequuntur. Bona vero opera sanctorum, & eorum passio-  
 nes non sunt opera bona secundum carnem, siue naturam, cu-  
 iusmodi erant multa opera Habrææ, antequam iustificatus es-  
 set a deo, vt nos in Dogmatico de iustificatione auctoritate Ma-  
 gnetis antiquissimi, & ecclesiastici scriptoris probauimus. De  
 quibus Apostolus, Quid ergo, inquit, dicemus, inuenisse secun-  
 dum carnem Habraam patrem nostrum? Si enim ex operibus,  
 bonis, scilicet secundum carnem, hoc enim repetendum est *ἀπὸ  
 κοινῶν*, habet gratiam, inquit, sed non apud deum. Non sunt, in-  
 quam, opera bona sanctorum bona opera secundum carnem,  
 sed bona opera secundum spiritum, siue opera fidei, quæ sunt  
 dona dei, ex quibus tanquam ex suis donis gratis iustificat, quæ  
 ex illis iustificat. Huiusmodi opera fidei, quæ sunt fructus spi-  
 ritus, merita item sunt non quidem secundum carnem, & natu-  
 ram, sed spiritualia digna diuina remuneratione secundum dei  
 promissa. Itaq; qd̄ ex Aug. ad Bonif. Calvinus art. xl. recitat, Ita  
 —pro nobis filius hominis solus suscepit sine malis meritis pœ-  
 —nam, vt nos per ipsum sine bonis meritis consequeremur inde-  
 —bitam gratiam, non intellexit loqui Augustinum de bonis me-  
 —ritis nostris, id est, carnis, & naturæ nostræ, non autem de bonis  
 meritis

meritis nostris spiritualibus, quæ non naturæ ἀποκρίματα, sed  
 dei dona sunt. Sed Euangelici semper discentes, & nunquã ad  
 scientiã veritatis puenientes, vt de quibusdã scripsit Apost. nun-  
 quam distinctionem istã operũ bonorũ, siue bonorum merito-  
 rum ex sanctis scripturis ductã percipere potuerũt. Cal. igitur  
 statim in ipso principio dogma de remissione peccatorũ secun-  
 dum indulgentias pontificũ, omnesq; satisfaciendi rationes sa-  
 tis se euertere existimauit, si merita omnia remissionis tolle-  
 ret auctoritate Augustini, quã non intellexit. Præterea art. xliii.  
 nõ intelligens qd̄ nos tradimus, facit põtificem de suo prome-  
 re remisiones, & non sicut accepit gratiam a domino, eam no-  
 bis ministrare, tanquam dispensatorem, non tanquam dominũ.  
 Dominus enim est, qui omnia efficit, minister vero nihil est,  
 nisi minister domini, cuius est propria hæc gratia, & gratiæ hu-  
 —ius impartendi potestas. Itaque ait Cal. euangelio Christum  
 —cum omni affluentia bonorũ cœlestium, cum omnibus suis me-  
 —ritis, omni sua sapientia, iustitia, gratia nulla exceptione offerri  
 —teste, inquit, Paulo, cum dicit, depositũ esse apud ministros ver-  
 —bũ reconciliationis, Quæ sunt omnia verissima, & de scriptu-  
 ris prolata. Illud vero ex propriis protulit ad imitationem pa-  
 tris sui diaboli, qui ab initio in veritate non stetit, Contra, in-  
 —quit, indulgentiæ demensum aliquod gratiæ ex armario papæ  
 —plumbo, membranæ, loco etiam affigunt, a Verbo dei auclũt.  
 —Sed quomodo a Verbo dei auellunt, si tradit ecclesia nostra re-  
 misiones istas fundatas esse veritate Verbi dei, quo data est po-  
 testas ligandi, & soluendi super terram, quicquid ligandum, &  
 —soluendum esset in cœlo? Deinde, cum citat art. xliiii. Esaiã di-  
 —centẽ, Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas, ppter me;  
 —& peccatorum tuorum non ero memor, an nõ aperte, inquit,  
 —pronũciat deus, causam, & fundamentum remittendi a sola sua  
 bonitate se petere? Verissimum. Sed rogemus nos vicissim, An  
 non a sola sua bonitate petit deus causam remittendi, cum ex  
 donis suis in nobis, quæ sunt fructus spiritus, causam remittẽ-  
 —di petit? Præterea, inquit, cum scriptura vniuersa testimonium  
 —Christo deferat, quod per nomen eius sit accipienda peccatorũ  
 —remissio, non ne alia nomina excludit? quomodo igitur per sa-  
 —tisfactionum nomen accipi docent? Rursus, Decipit, & decipi-  
 tur Cal. per inanem fallaciam, errat, in quã, & in errorem mittit,  
 vt de



vt de similibus scripsit Apost. Rogabo ego vicissim Calu. Si satisfaciendi ratio nulla nobis reliqua est, quæ aliquid valeat nisi in Christo Iesu, qui cū essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos, estq; illa omnis donū dei, & Christi eius, quomodo remissio, quæ p nomen satisfactionis fit, nō fit p nomen Christi dei nostri, qui & remittit, & donat gratis, p qd remittat itē gratis? Si qui ambulat in bonis operibus, quæ præparauit deus gratia sua, vt in illis ambulemus, idem in Christo ambulat, an similiter qui remissionem accipit per nomen satisfactionis doni dei, non accipit per nomen dei, & Christi filii eius? Rursus citat Cal. art. xlv. Ioannem, cum ait, Scribo vobis filii, quia remittuntur vobis peccata propter nomen eius, Deinde subiungit Cal. non aliam esse satisfactionem ostendit, qua offensus deus propitiari, placariq; possit, non dicit, inquit, Semel vobis per Christum reconciliatus est deus, nunc vobis alias reconciliandi rationes quærite, sed perpetuum facit aduocatum. Hæc Cal. Sed respondeat Calu. an qui hoc non dixit, idem rursus dixerit eis, semel vobis per Christum reconciliatus est deus, nunc vobis nullas satisfaciendi rationes per opera bona dei dona quærite? Quod si hoc non dixit, & huiusmodi ratio satisfaciendi omnis in Christo, & per Christum consistit, quid superest, nisi, quod mihi sæpe dictum est, & dicendum est sæpius, neque intelligere Caluinum quod loquitur, neque de quo affirmat? Item art. quadragesimo octauo multa loca scripturæ strictim notat, vt probet, remissis a deo peccatis, nihil pœnæ sufferendæ reliquum esse. Itaque ait, peccatorum non recordari, est ea non postulare ad pœnam, & id ipsum, inquit, alibi dicitur, proicere post tergum, delere instar nubis, demergere in profundum maris, non imputare, tectumq; habere. Deinde subiungit, Talibus loquendi formulis non obscure sensum suum explicauit spiritus sanctus, si dociles aures ei preberemus. Certe si punit deus peccata, imputat, si vindicat, recordatur, si ad iudicium vocat, tecta non habet. Si examinat, post tergum non proicit in profundum maris. atque ita interpretari dicit Augustinum in psal. xxxii. Rursus Calu. decipitur, & decipit per inanem fallaciam. Scriptura enim in his locis, & similibus de supplitiis inuitabilibus loquitur, quibus digna erāt peccata illa, quæ remittit, quibus remissis, simul remittit supplitia illa grauiā, & æterna,

terna, quæ illis peccatis magnis constituta erant. Sunt enim peccata, siue delicta magna, qualia sunt, de quibus ait propheta, Si mihi non dominabuntur, tum immaculatus ero, & munda-bor a delicto magno. Delictum enim magnum est, quod est damnatione dignum, sicut Apost. ait, nihil damnationis esse iis, qui sunt in Christo Iesu, qui nō secundum carnem ambulant, ii enim sunt, in quibus non dominatur caro, sed spiritus. qui etsi aliquando peccent, leuiter tamen, & non magna delicta damnatione digna peccant. Hæc igitur parua delicta, & illa maiora iam remissa pœnis leuioribus vindicat, nisi nos illa vltro vindicemus, Sicut Apost. clarissime admonuit, cum ait, si nos diiudicemus, non vtique iudicemur, cum iudicamur a domino, corripimur, vt non cū hoc mundo damnemur. Præterea art. xlix. Quid quæso, inquit, nobis præstitisset Christus, si adhuc pro peccatis pœna exigeretur? respondemus Caluino, hoc præstitisse, quod moriendo pro nobis, effecit, ne secundum dei sententiam iustam, & veram morte moreremur, quod erat mori, & in morte sempiterna remanere, pro qua pœna sempiterna nulla a nobis par commutatio fieri poterat. pœna autem, quæ pro peccatis paruis, aut magnis iam remissis postea secundum rationem iustitiæ naturalis exigenda est a filiis iam liberis a magno delicto, & eius pari supplitio, parua est, & temporalis, quæ per soluere possumus, & debemus secundum scripturam, & naturam, quæ docet nos, vt sæpe dictum est, satisfacere offensis, patiendo quod nollemus, quia voluerimus facere, quod alter noluit. Hæc autem parua, & leuis pœna remitti quoq; potest, si nobis fiat donatio satisfactionis Christi pro hac pœna per ministerium eius, cui talem potestatem tanquā primo, & summo ministro dedit dominus, potestatem dico donandi in persona Christi, quod donat, si quid donat. Et paulo post, correctio, inquit, siue castigatio pacis nostræ super eum, ait Es. Quid vero, inquit Cal. est correctio pacis nostræ, nisi pœna peccatis debita, & a nobis perfoluenda, antequam reconciliari possemus, nisi vices nostras ipse subisset? Deinde subiungit, En clare vides Christum peccatorum pœnas sustinuisse, vt suos ab illis eximeret. Sustinuit quidem pœnas, nō quidem vt ab illis omnibus, quas sustinuit, nos eximeret, vt Cal. ait, non enim ieiunauit, vt nos non ieiunarem, neque crucem subiit, vt nos crucem

cem non ferremus, imo vero passus est, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia eius, qui pro nobis vere mortuus est, ut ei nos secundum similitudinem commorientes, vere viueremus. Hæc fuit correctio, qua peccatum nostrum damnatione sempiternæ mortis secundum dei sententiam iustam, & veram dignum morteeius vindicatum est, & nos, pace facta, deo reconciliati. Hæc fuit disciplina, siue correctio pacis nostræ su-  
 — per eum. Concludit tandem articulum Cal. inquit, Denique  
 — si a reatu liberamur per Christum, pœnas, quæ inde proueniunt, cessare oportet. Qui primum filii dei fiunt ex impiis, prorsus liberi fiunt a reatu, & pœnis omnibus omnium præcedentium delictorum. eos vero, qui semel illuminati sunt, ut impossibile est prætextu pœnitentiæ, quæ millies repeti potest, renouari per baptismum, sic nõ possunt amplius, remisis peccatis, quæ post regenerationem commiserunt, liberi remanere ab omnibus pœnis. imo iam eos deinceps natura docet, & scriptura, ut pro peccatis, quæ iniuriosius in deum committunt, offenso satisfaciant. Deinde art. 50. Verum, inquit, quando &  
 — ipsi ( nos autem dicit ) scripturæ testimoniis se armant, videamus, qualia sint, quæ ipsi obtendunt argumenta. Dauid, inquit, de adulterio, & homicidio a Nathan propheta obiurgatus veniam peccati accipit, & tamen morte filii, quem ex adulterio sustulerat postea plectitur. Tales pœnas, quæ post culpæ remissionem infligendæ essent, satisfactionibus redimere docemur. Hæc ex nostris sumpta recitauit Cal. & alia multa eodem pertinentia. Tandem respondet, fuisse Dauid filio orbatum ad emendationem, ut documentum, inquit, esset, grauiter deo displicere homicidium, & adulterium, aduersus quod tantam offensionem declarasset, ut eruditus esset ipse Dauid, ne postea tale facinus auderet, non autem ut pœna esset, qua compensationem quandam deo penderet. Sic dicit, accipiendum esse illud Apostoli, Si nos chiudicemus, & quæ sequuntur. Recitat simul ad confirmandum ista Chrysoptomi, & Augustini sententias. Rursus Cal. præiudicio opinionis suæ occupatus, neque quid natura ipsa, neque quid consuetudo vitæ communis doceat, aduertit. Dicam enim sicut Apostolus Corinthiis, an natura non docet nos, quòd si quis alterum offendit, & facta alio qui postea pacis reconciliatione, mulctatur, illa tunc mulctatio ad

ad emendationem valet, & ad cautionem in futuro, ne quid ille simile deinceps audeat, ac simul etiam fit secundum rationem iustitiæ animis nostris natura anticipatæ, & informatæ correctio quædam, quæ a philosophis dicitur *διόρθωσις*? Atqui docet hoc natura, & sic in vita communi fieri solet. Similiter cum per mysterium sanctæ pœnitentiæ deo recõciamur facta cum eo pace, vult secundum naturam a se institutâ, & secundum scripturam a se dictatam, ut fiat iniuriæ sibi factæ correctio, quæ simul fit nobis in futuro cautio. Itaque cum Augustinus ait, quod Cal. aduersus nos recitat, Quod pateris, vn de plangis, medicina est tibi, non pœna, castigatio, non damnatio, &c. Si Caluinus, ut est multiloquus, ita esset acutus, intellexisset quidem, sic esse hoc accipiendum, quasi diceretur, medicina est tibi, non pœna scilicet damnationis, alterum enim alteri respondere fecit Augustinus, id est, damnationi pœnam, & pœnæ damnationem, & medicina est, scilicet castigans, & castigatio, scilicet medicinalis, ut ita dicam, alterum enim alteri similiter respondere voluit, medicinæ castigationem, & castigationi medicinam. An hic etiam natura non docet nos, quòd medicina, quæ fere amara, & difficilis esse solet, humores peccantes, ut medici loquuntur, corrigit, & veluti castigat, simul etiam ad ægritudines præcauendas valet? Sic pœnæ, & multæ peccatis commissis irrogatæ instar medicinæ sunt. Citat ibidem Cal. Chrysoptomum ex ser. de pœnit. & confessione, Propter hoc, inquit, imponit nobis pœnam, nõ de peccatis sumens supplicium, sed ad futura nos corrigens, &c. Si pœna propter peccatum a deo nobis inflicta, de qua loquitur Chryf. medicina est, quod non negabit Caluinus, ne Augustino, quem in eodem loco continuo citat, repugnare videatur, erit igitur simul castigatio quædam commissi peccati, & in futuro cautio. Quæ enim medicina est, quæ non fit morbi velut quædam castigatio, ac correctio, & simul in futurum cautio? Itaq; Chrysoptomus de supplicio loquitur inuitabili, quo deus non vindicat in hoc sæculo peccata, sed in altero. Hoc autem Cal. ex eodem Chrysoptomo intelligere facile potuisset, si ea, quæ ibidem subiicit, attente legisset, Et ut discat, inquit Chryf. quòd hoc sit verum, audi, quid dicat ad Moysen, dimitte me, & iratus delebo eos, quoniam illi digna supplicii commiserant, suppliciiisque inuitabilibus.

tabilibus, punire autem volebat, sed misericorditer, vtraque autem fecit, & ut poenam non inferret, neque illos faceret ignauios poena non irrogata. Hæc Chryf. si vtrunque fecit deus, id est, poenam non intulit, & poenam intulit, profecto necesse est, ut alterum de poena inuitabili, & sempiterna, alterum de temporali, & breui accipiatur. Itaque cum Chryf. dixit, propter hoc imponit poenam, non de peccatis fumens supplicium, de supplicio, ut dixi, inuitabili, quale est æternum, loquitur, deinde quod sequitur, sed ad futura nos corrigens, scilicet supplicio temporali, quod est medicina quædam, quæ non solum natum malum curat, sed valet ad cauendum in futuro. Subiungit deinde Cal. in eodem art. & loco, In hanc sententiam accipiendum est, quod ait Paul. cum iudicamur a domino, corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Si in eandem sententiam accipiendum est, sicut Cal. vult, ut cum a domino hic corripimur, non propter peccata corripiamur, sed ut ad futura nos corrigat, sicut paulo ante agebat Chrysof. quæ Cal. citauit, ac rursus si, ut idem Cal. ait, huiusmodi poenæ in futurum potius, quam in præteritum tempus respiciunt, quomodo idem Apost. ponens in eodem loco exemplum iudicii, & correctionis domini, dixerat prius, ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi? De his, qui hic temporali morte mulentur propter peccatum, hoc. n. significat, quod ait, ideo, siue propter hoc inter vos multi infirmi, & quæ sequuntur; propter peccatum, inquam, indignæ mædicationis corporis Christi, quomodo dicit Cal. punire eos deum, ut in futurum corrigat? quomodo enim si morte afficiuntur, emendatiores euadent iam defuncti? Quomodo, inquam, horum correctio non in præteritum, sed in futurum tantum, ut Cal. ait, respicit? Quid hic habeat ad respondendum Cal. aut habeant scholæ eius successores, rogent discipuli. An quod statim subiecit Apostol. generatim, cum iudicamur a domino, corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur, non est par, ut intelligamus congruere cum illa specie iudicii, & correctionis, qua etsi non omnes, multi tamen indigne manducando propter hoc peccatum corripuntur, ut Paulo apostolo reuelatum est, & per eum nobis? Hi autem intelligendi sunt, ne quis erret, si scilicet qui indigne quidem manducarunt, & peccati poenituit, quos enim non poenituit, hi quidem cum

cum hoc mundo damnantur. Narrabo aliquid, quod esse potest iuxta interpretationis loci huius. Laborabat quædam anima alioqui fidelis, & sancta, ex febre, iussit accersiri presbyterum, accessi ego accersitus, audiui confitentem. Confessa mihi est anima illa, sæpe in confessione cælasse presbytero quoddam peccatum, & sic conscientia non satis probata, corpus domini mæducaffe. Addebat deinde, scire, se propter id peccatum morbo cõflicari, & mortem vehementer metuere. facta igitur precatione super eam, remissa peccata secundum gratiam, quæ accepi a domino indignus alioqui presbyter. Continuo venit mihi in mentem huius loci Pauli, & diuini huius iudicii, ac correctionis, & secuta mors perduxit ad effectum, quod Apost. nobis reuelauit, & dominus minaturus est. Sic anima illa fidelis iudicata, & correctæ est œconomice a domino, scilicet ne periret, & cum hoc mundo damnaretur. Sciebat enim dominus, opus fuisse illi huiusmodi supplicio, & medicina ad correctionem commisi peccati, ne propter illud in altero sæculo grauius puniretur, scilicet æterno supplicio, si non poeniteret, aut si poeniteret quidem, sed non sic æerbe punita esset morte scilicet corporis, quæ est valde acerba poena, tunc longior poena alioqui temporalis siue hic, siue in purgatorio sustinenda, superesset. Sed hæc Cal. quia non

- credit non mirum, si neque intellexit. Rursus art. lv. Obicit
- nobis Cal. iustificationem Publicani, & remissionem factam
- Paralytico, & Petro, nulla poena illis addita ad satisfaciendum.
- Sed si non legitur poena illis addita, an continuo sequitur, neque perisse eos a se poenas peccatorum suorum secundum generalem illam Apostoli sententiam. Si nos diiudicemus, non utique iudicemur, Cum iudicamur a domino, corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur? Vnde hoc scit Cal. sic remissa fuisse istis peccata, ut neque ipsi saltem illa vindicarint, si dominus non legitur vindicasse? sunt ne omnia scripta? Si affirmat Apostol. castigari hic homines aliquando propter peccatum, (de peccato enim loquebatur Apost. & de poena eius) ne cum hoc mundo damnentur, Vbi autem remittitur damnatio, peccatum, quod ipsa damnatione dignum est, remittitur, sequitur, puniri a deo peccatum remissum. In eo vero, quod ibidem de Petro ex Amb.
- in Luc. c. xxii. aduersus nos citauit, lachrymas eius lego, satisfactionem non lego, Quid satisfactio hoc loco significaret, miror, non intellexisse Caluinum, miror item ea, quæ statim se-

quebantur, quæ ipsum perspicue redarguunt, quàm cæca, & impudenti confidentia dissimularit, qui non cogitavit, deprehendi posse, aut si cogitavit, contempsit. Ergo Ambr. non inuenio, inquit, quid Petrus fleuerit, lachrymas eius lego, satisfactionem non lego, satisfactionem vocauit hic Ambr. defensionem, siue excusationem quàm Græci apologiam vocant, quam dolor peccati operatur, sicut Apost. de pœnitentia Corinthiorum scribens, hoc ipsum (inquit) tristari secundum deum, scilicet propter peccatum, de hoc enim loquebatur, quantam operatur in vobis sollicitudinem, sed defensionem, Græce est, apologia. exemplum huius apologiæ, siue defensionis in pœnitentia Dauid supra ostendimus expressum psal. xxxvii. Sic etiam vulgo dicimus satisfactionem dare, pro eo, quod est excusare, quod solet efficere pœnitentia peccati. Ergo Ambros. non inuenio, inquit, quid dixerit Petrus, idest, quid excusarit, inuenio, quid fleuerit. Deinde repetit eandem sententiam explanatius, lachrymas eius, inquit, lego, hoc est fleuisse, satisfactionem non lego, idest, quid excusandi, ac defendendi sui causa dixerit, non lego. imo idem Ambr. hoc ipsum magis adhuc statim explicauit, subiicit enim, sed quod defendi non potest, abluí potest, lachrymis scilicet. Deinde subiungit Ambr. lauent lachrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri. Et paulo post, lachrymæ, inquit, veniã non postulant, sed merentur. Et rursus bonæ lachrymæ, quæ lauat culpã. Mirer, si hic non continuo obiicit Cal. quòd sanguis Iesu Christi emundat nos, & quòd ipse lauit nos in sanguine suo, quasi vero lachrymæ istæ virtute propria, ac non potius virtute sanguinis, Christi peccata lauent. Rursus paulo post, Petrus, inquit, fleuit, vt lachrymis suum possët lauare delictum, & tu si veniam vis mereri, dilue culpam lachrymis tuam. eodem momento, eodem tempore respicit te Christus. Denique in extrema parte eiusdem cap. sic ait, Habebat ergo lachrymas Petrus, pio quas fundebat affectu, vt dum suo reus iudicio damnatur, & spontaneo supplicio facinus expiatur, pietas domini, qui se ipse nollet vlisci, & diuinitas probaretur, qui conscientiam mentis inuisibili potestate interrogaret. An potuit Ambr. sententiã Apostoli dilucidius explicare, cum ait, Si nos diiudicaremus, non utique iudicaremur. Cum iudicamur a domino, corripimur? Sed hæc Cal. & alia huiusmodi infinita

finita in magnis, & vetustis auctoribus dissimulat, & nihil curat, vt sicut de similibus scripsit beatus Petrus, homo audax, & sibi placens, filius maledictionis relicta via recta pelliciat animas errando, & in errorem per inanem fallaciã mittendo. Qui eo audaciæ & arrogantiae progressus est, vt non vereatur dicere — art. lviii. Parum autem me mouent, quæ in veterum scriptis de — satisfactione passim occurrunt. Video quidem eorum nonnullos, dicam simpliciter, omnes fere, quorum libri extant, aut hæc — in parte lapsos esse, aut nimis asperere, & dure locutos. Quis non ex verbis ipsis agnoscit hic discipulum Antichristi, qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur deus. Sic iste, cuius os sublimia loquitur, aduersatur, & extollitur supra omnes veteres scriptores viros sanctiss. & eruditissimos. Quid hoc est, nisi, vt de quibusdam hæreticis Iudas apostolus scripsit, confusionem suam despumare? Item artic. lvi. Quòd Daniel suadebat Nabuchodonosor, vt peccata sua elemosynis redimeret, noluit inquit Cal. significare, iustitiam, & misericordiam esse dei propitiationem, & pœnarum redemptionem. Si ita est, cur propheta statim subiungit, quod Cal. more suo callide suppressit, Fortitan ignoscet deus delictis tuis. Hoc igitur erat redimere delicta elemosynis, scilicet ferre veniam delictorum a deo elemosynis fortasse placato. Sed faciam hic finem respondendi Caluino, & eum redarguendi, vt reliqua persequamur.

Possunt præterea Põtifices vindictas peccatorum etiam pie defunctis condonare in purgatorio, ita vt sicut Apost. presbyteris Corinthiis dixit, cui donatis, & ego, sic dicat Pontifex, quibus condonastis peccata, dum viuerent, & ego condono eisdem post mortem pœnas eorum, & leuiore culpas. Ita vt sicut viuus condonat peccata secundum indulgentiam, si ad tristitiã secundum deum, & pœnitentiam adiungant studium, desiderium, & zelum talium condonationum, & remissionum, sic illis mortuis condonet, qui dum viuerent, tales fuerunt, idest, qui sic egerunt pœnitentiam, vt studio, & desiderio harum remissionum secundum indulgentiam mererentur, eisdem remissionibus post mortem iuari. frustra enim speret quis ea gratia iuari, quam in uita neque optarit, neque curarit, quæ dicitur a Dionys. & πρὸς τὴν τῆς θεοῦ δωρεάν, idest diuini muneris incuria.

Rursus tradit idem Dionys. frustra aliquẽ petere, vel quæ dco

non sunt digna, vel quæ non constanter desiderat, neque congruenter sibi. ut animæ quidem defunctorum, quamuis a nobis iuuari petant, non tamen eis congruit, ut eo genere, quod ipsæ in vita non curarunt, iuuari petant.

Esse vero purgatorium, quia multi nostra ætate docuerunt, & demonstrarunt, ego non ea repetam, quæ illi attulerunt. Ceteris scripturæ sanctæ locis, & testimoniis patrum prætermisis, satis esse arbitror, si vnum locum Apostoli grauisimum quidem illum, & in quo vel solo omnis demonstratio purgatorii pendere mihi videtur, & pauca quædam alia testimonia magni mea quidem sententia momenti non præmittam. Igitur Apost. Si quis (inquit) superædificauerit super fundamentum hoc  
 » aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, scœnum, stipulam,  
 » vniuscuiusq; opus manifestum erit, dies enim declarabit, quia  
 » in igne reuelabitur, & quæ sequuntur. Species varias solidæ, & veræ virtutis appellauit aurum, argentum, lapides pretiosos, species vero multiplices peccatorum mortalium appellauit lignum, scœnum, stipulam, ita ut nomine ligni significatum sit, τὸ κατὰ θεῖον, ut ait beatus Cyrill. idest, inflammabile, nomine vero scœni, & stipulæ τὸ ἀκατάβητον, ut idem ait, quod euangelista dixit, ἀσβέστον, idest, ignem, qui non potest extinguī, neque teneri, quin ardeat. Vnde Esā. de grauibus peccatis, ut de idolorum cultu loquens, fortitudo, inquit, illorum, ut stipula stuppæ, & opera eorum scintillæ ignis. Quem locum interpretās Cyrill. fabricauerunt, (inquit) sibi idola, in quibus spem vincendi hostes ponebant. at fuerunt ea (inquit) illis ignis, & ligna, idest, propter hoc peccatum traditi fuerunt igni inextinguibili, ut calamus stuppæ, idest, ut alimentū ignis, & opera manuum eorū, ut scintillæ ignis injectæ eis. Ardebunt enim iniqui, & peccatores. Hactenus Cyril. Item magnus Basilius in cōment. eiusdem proph. stuppam (inquit) vocat vitam inflammabilem, & incendio dignam. & scintillas passiones animæ. quas quidem scintillas, ait, tectas esse nunc velut cinere, in die autem iudicii vltimi esse elenchis tanquam vento excitandas, quod est, ut mihi videtur id, quod Paul. ait, in igne reuelari, nunc enim sæpe inquit, latet, quid quisq; ædificet. Item Malach. Et erunt (inquit)  
 » omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula, & inflā-  
 » mabit eos dies veniens, dicit dominus omnipotens, & non relinque

» linquetur ex eis radix, neq; palmes. Stipulā vocat hic, ut Theophanes in Symphonia veteris & noui testamenti aduersus Iudæos notauit, τὸ ἀκατάβητον, καὶ ἕνθεον operum, opus inquam inutile, & flamma dignum sempiterna. Deinde subiungit, Et non relinquetur ex ipsis radix, neque palmes, idest, non remanebunt, ut idem Theoph. interpretatur, principia peccatorū rationem radicis habentia, neque quæ ex illis oriuntur instar furculorū, & palmitum. Sic enim dominus dixit, si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes, & arefcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. omne enim (inquit) tunc vitium de medio tolletur. Si quidem peccata, quæ in hoc sæculo cōmitti solent, ita illo horribili igne consumuntur, ut in altero sæculo nõ amplius exercentur. omnes enim erunt otiosi, & immoti deinceps ad omne vitium, pœnas tantum eorum, quæ præterierūt, pendentes. Hæc Theoph. Itaq; pro palmite non ferente fructū in ignem misso secundum euangelium, lignū ardens dixit Apost. Non ergo quia de magistris, & doctoribus loquebatur Apost. idcirco dogmata, atq; doctrinas cum his materiis auri, argenti, & lapidum pretiosorum cōparauit, ut quidam falso existimant, quos Theodoritus notauit, sed potius virtutes varias, & vitia geenæ digna, ut idem ait. Rursus. n. explicans Cyrill. locū illum Esā. Pro ære afferam argentum, & pro ferro aurum, cum his (inquit) materiis comparat Apost. τῆς πύργου μυστηρίου, τὸ δῶκεν, idest, vim doctrinæ mysteriorum ab aliquo acceptæ. Sunt autē vis doctrinæ ipsa opera, doctrinæ quidem veræ opera bona, falsæ vero mala. de his ergo subiungit Apost. si alicuius opus manserit, quod idem superædificauit doctrinæ scilicet ac mystagogiæ acceptæ, ut aurum, argentum, lapides pretiosos, is quidem qui illa superædificauit, mercedem accipiet, quando stabimus ante tribunal Christi, ut referat vnusquisque, prout gessit in corpore, idest, dum viueret, siue bonum, siue malum. Sin autem alicuius opus arserit instar ligni, scœni, aut stipulæ, is quidem qui talia operatur, detrimentum patietur, idest, damnabitur ad pœnam mortis sempiternæ. hoc enim secundum consuetudinem scripturæ sanctæ significat verbum ζυμοῦσαι. qd & verbi ipsius etymologia declarat, dictum est enim ζυμοῦσαι, quasi μούσαι τὸ ζῶν. Sic vñus est Lucas, cum in euangelio ait, quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ

## DOGMA. CHARACTER.

animæ vero suæ detrimentum patiatur? idem enim verbū est utrobique, quod quidem referendum esse hoc loco euangelii ad pœnam mortis æternæ, nemo est, qui dubitet. Deinde subiungit Apost. ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. ad illum retulit Apostolus, qui superædificat aurum, argentū, lapides pretiosos, ita ut sublato hyperbato; quod in epistolis Pauli frequens est, legendum sit, si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Sic quoq; intellexit Oecumenius, qui locum hunc interpretans, Cum enim (inquit) prius dixisset Apostol. accepturum esse mercedem, declarat nunc quam mercedē, salutem scilicet, sic tamen ut reliquas quasdam labeculas, quibus caret nemo, repurget ignis. ait. n. beatus Iacobus, in multis offendimus omnes. Et Ecclesiastes. Nullus (inquit) est purus a peccato, nisi vnus quidē diei sit vita eius. Haftenus Oecumenius. Et Malach. ecce venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit sustinere diem ingressus eius? & quis stabit ad videndum eum? diem ingressus vocat aduentum dei in carne, cum factus est ex inuisibili visibilis, neminem vero posse sustinere aduentum eius in carne, neque stare posse ad videndum eum, significat neminem cum Christo comparari posse, neque esse vllum, cui non opus sit ab eo purgari. Siquidem ipse iniquitatem non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius. ceteri autem etsi instar auri sint, etsi instar argenti, tamen purgatione eius indigent. Ipse enim (subiungit propheta) quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & collabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & quæ sequuntur. Quod si ipsi, qui pro aliis orant, & offerunt, purgatione indigent, quanto magis reliqui, pro quibus orant? purgat autem eos siue hic per illum ignem euangelicum, quem venit mittere in terram, siue in altero sæculo per ignem purgatorium. Idcirco ait Salo. quod beatus quoq; Petrus repetiuit, quod si iustus vix saluatur, id est, magnis difficultatibus, & non nisi per crucem, & ignem tribulationum, impius, & peccator vbi apparebit? Vbi inquam, nisi in geena ignis æterni? Iustus ergo, qui vix saluatur, is est, qui aurum, argentum, & lapides pretiosos superædificat, qui quidem saluus erit, sic tamen quasi per ignem transeat, ut repurgetur. hoc enim significat,

## LIBER QVARTVS.

225

significat. *ὡς δὲ δὴ πῦρος*. Sed conferamus locum Zachariæ, quem imitatus mihi videtur Apost. Prædicit propheta (inquit Cyrill.) bellum Romanorum, quo pastores illi Iudæorum iniqui cum multitudine, quæ eos sequebatur, cōsumpti, & deleti fuerūt, vix reliquiis saluis, quæ intelligi possunt, velut tertia pars, quam Zacharias prædicit dei misericordia seruandam, sicut dixit Esa. nisi dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodomam facti fuissetus, & sicut Gomorra assimilati essemus. Deinde subiungit Cyrill. sic reliquiæ salutæ factæ sunt per fidem, quæ igne tentationum, & persecutionū probatæ sunt, in quibus reliquiis probatissimi omnium fuerunt discipuli. Ait itaq; Zacharias, Et erit in die illa, dicit dominus, duæ partes peribunt, & deficient, & tertia relinquetur in ea, & traducam tertiam partem per ignem, & vram eos, sicut vritur argentum, & probabo eos, sicut probatur aurum. Subiungit deinde, ipse inuocabit nomen meum, & ego exaudiam eum, & dicam, populus meus est, & dicet, dominus meus es tu. ipse ergo (inquit) inuocabit nomen meum, ipse scilicet sic probatus, & per ignem traiectus instar auri, & argenti, inuocabit nomē domini, quod quidem declarat, saluum fieri, sicut scriptum est, & erit, omnis, qui inuocauerit nomen domini, saluus erit. opposuit itaq; hoc loco Apost. Saluum fieri quasi per ignem transeundo, ei, quod est, detrimentum pati animā, scilicet in geena ignis æterni, & inextinguibilis, vnde exire nō possit, neque vlla commutatio fieri pro ea. Rursus quod Zacharias dixit de purgatione auri, & argenti spiritualis, quæ hic fit ad tempus per ignem afflictionis, persecutionis, martyrii, zeli, pœnitentiæ, vindictæ, imitatus Apostolus transtulit ad temporalem ignem purgatorium alterius sæculi, quod incipit a die mortis. Hunc enim diem significauit Apost. cum dixit, dies declarabit, sicut scriptum est, Quia nescitis diem, neque horam. diem mortis, & horā mortis dicit. Hunc ergo ignem purgatorium alterius sæculi is experietur, qui in hac vita, quantum satis est, non fuit per ignem afflictionum, & vindictarum purgatus. non enim vindicabit dominus bis in id ipsum. Imo quia non necesse est, ut omnes ignē illum temporalem alterius sæculi experiantur, præter eos, qui hinc recesserūt habentes aliquid minutarum fordium cum auro, & argento bonorum operum, neq; rursus æternum illum,

LII præter



præter eos, quorum opera sunt digna geenna, idcirco de primis illis dixit, non quidem si omnium opus manserit, sed si alicuius, & de secundis similiter, si alicuius opus arserit. De hoc igne purgatorio beatus Paulinus magnæ auctoritatis, ac vetustatis auctor in explanatione psal. i. versibus scripta locum apostoli interpretans, opus (inquit) per omne curret ignis arbiter, quod non cremarit flamma, sed probarit, illud perenni præmio pensabitur, qui concremanda gesserit, damnum feret. Idem rursus in epist. ix. ad Seuerum, ignis (inquit) ille Sapiens transeuntes nos per examen suum non seuro ardore ambiet puniendos, sed ut commendatos accipiens blando lambet afflatu. Item sanctus Maximus interpretans quod sanctus Diadochus in libro de perfectione spirituali c. 100. scripsit, iudicandos esse aliquos per ignem, & purgandos in futuro, qui (inquit) perfectam charitatem erga deum habent, & animæ virtutibus sustulerunt in sublime, hi in nubibus rapiuntur, & in iudicium non venient, qui vero non omnino perfecti fuerunt, sed admixtâ peccata cum virtutibus habuerunt, hi venient in iudicium, ubi examinatis bonis, & malis operibus quasi πυρομύλοι, id est igne probati bonorum operum lance præponderante purgantur supplicio. Item sanctus Hierony. in comment. proucr. c. xi. explanans prouerbiū illud, Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes. notandum (inquit) est, quod etsi impiis post mortem spes veniæ non est, sunt tamen, qui de leuioribus peccatis, cum quibus obligati defuncti sunt, post mortem possunt absolui vel pœnis videlicet castigati, vel suorum precibus, vel elemosynis, Missarumque celebrationibus. sed hæc quibuscunque fiunt, & ante iudicium, & de leuioribus sunt erratis. qui vero longo post iudicium tempore liberandos putant, falluntur. Hæc Hieron. Idem sensit, & docuit magnus Athan. relinquī scilicet post hanc vitam vindictas purgatorias iis, quibus leuiorum peccatorū purgatione opus esset, eosdemque precibus, & sacrificiis viuētium iuari posse, & debere. Sic itaque ait in libro de mortuis, tametsi aliquis pie defunctus, *εις ἀίψα κατεπέθαν*, id est, in sublimi repositus sit, (eos mihi notasse videtur, quorum cineres, & ossa ob reuerentiā in thecis sublimibus condi solent) ne, inquit, recuses cereos, & oleum ad sepulchrū eius incendere, ut Christi opem eidem implores. Hæc accepta sunt deo, & magnam

gnam ab eo ferunt remunerationem, oleum enim & cera holocaustum est, sacrificium autem altaris propitiatio. Hoc quoque Apostoli ipsi tradiderunt, ut perspici potest ex lib. vi. Clementis Rom. de doctrinis apostolicis. Cōuenite (inquit) sine superstitiosa obseruatione in cœmeteriis ad legēdum libros sacros, & psallendum pro mortuis martyribus, imo pro omnibus a sæculo sanctis, & fratribus nostris, qui in domino mortui sunt. & mysterium Eucharistiæ regalis corporis Christi offerte in ecclesiis vestris, atque in cœmeteriis. & cum effertur funus, prosequimini cantu psalmodum, si sunt fideles in domino, pretiosa enim in conspectu domini mors sanctorum eius. Et rursus ait, Reuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi, & quæ sequuntur. Præterea idem Clemens lib. viii. fiant (inquit) exequiæ mortuorum tertio die in psalmis, & precibus propter eum, qui tertio die resurrexit. fiant etiam die ix. ad memoriam viuētium, & mortuorum. Item die xl. secundum veterem typum. Moysen enim luxit populus xl. diebus fiant denique quotannis exacto anno in memoriam defuncti, tribuaturque ex bonis eius elemosyna pauperibus in memoriam eiusdem. Deinde subiungit, Hæc dicimus de piis, pro impiis enim tametsi quicquid habet mūdus, dederis, nihil tamen eos iuueris. Cui enim superstiti inimicus fuit deus, perspicuum est, esse quoque defuncto, non enim est apud eum iniustitia, iustus dominus, & iustitias dilexit, & ecce homo, & opus eius. Vocati ad memorias defunctorum, agitate conuiuium honeste, & decore, ac cum timore dei, ut possitis pro mortuis precari. Debetis enim presbyteri, & diaconi Christi esse omni tempore sobrii & apud vos, & apud alios, ut possitis monere eos, qui extra ordinem ambulant, & quæ sequuntur. Hoc vero, quod Clemens scribit de psalmis, precibus, & elemosynis in memoriam eorum, qui pie, & sancte defuncti sunt, conuenit cum eo, quod grauissimi auctores in epist. Pauli ad Rom. legunt, non necessitatibus, sed memoriis sanctorum comunicātes, quod cum eo cohæret, quod proxime dixerat, orationi instantes. Præcipiebat ergo apost. Paul. ut charismatibus variis nobis per communicationem spiritus sancti distributis, quæ sunt virtutes dei multiplices, ne abuteremur, sed potius vnusquisque, ut beatus quoque Petrus monuit, sicut accepit gratiam, in alterutrū

illā administraremus, vt boni dispensatores multi formis gratiæ dei, siue prophetiā (inquit) secundū rationem fidei, hoc est, qđ dominus p̄ Hieremiā de prophetis dixit, qui habet sermonem meū, loquatur eū in veritate, hoc, in quā, significat illud, secundū rationē fidei, siue qui ministrat, in ministrādo, hoc est aliud donum dei, scilicet ministratio, quo quidē abutitur, qui superbe, & non cū humilitate ministrat, quasi nō acciperit a domino virtutes administrandum. Et vt ad locū propositū accedamus, orationi (inquit) instantes, oratio quoq; donū dei est, quo abutitur, qui non in eo perseverat. Deinde vt doceret, ad quos vsq; pertingere deberet donum orationis, subiungit, memoriis sanctorum communicantes. Meminisse enim eorum, qui pie defuncti sunt, ad imitandum eorum fidem, dei quoque virtus, ac donum est, quo quidem abutitur, qui eos orationibus, & elemosynis non adiuuat, quos diligere debemus ἐκτενώς vt ait beatus Petrus, id est extendendo charitatem vsque ad defunctos, adiuuando precibus, & elemosynis, vt sic eos quoque diligamus non lingua tantum, sicut ait beatus Ioann. sed opere, & veritate, id est, opem ferendo. de illis sanctis mortuis loquitur Paul. quos nondū ecclesia implorat, cuiusmodi sunt, martyres illi, ac sancti, pro quibus beatus Clemens p̄fallere, orare, & sacrificare in ecclesiis præcipit. Alioqui iniuria est (inquit Aug.) in ecclesia orare pro martyre, cuius nos debemus orationibus commendari. Hoc ergo est memoriis sanctorum communicare. Sic legit beatus Hilarius contra Constant. Sic Aug. lib. ii. cōtra Faust. c. xxi. Sic sanctus Epipha. contra Aërium hæresi lvii. Sic Petrus chrysologus sermone cxx. sic Optatus Afer. lib. ii. cōtra Parmenianum. Item Ambrosius, & cuncta ecclesia Mediolanensis. Origenes vero vtrunque ait legi & memoriis, & necessitatibus. postremo sic legit Eultrathius Cōstant. in libro, quē scripsit de operatione animæ post mortē, qui extat, & cuius meminit Photius Const. inter libros, quos a se numerat lectos, qui hunc locum non ad communionem sanctorum, quam in symbolo profiteamur, vt alii auctores, retulit, sed ad memorias sanctorum mortuorum, id est, pie, & sancte defunctorum, pro quibus sint adhibendæ preces, Clementem Romanum, & doctrinam apostolorum, quam ille scriptis mādauit, secutus. Fuit autē facile, pro *μνημῶν*, siue *μνημῶν* id est, memoriis, scribere *ἱεραῖς* id est,

id est, necessitatibus. Quod si sic memoriis sanctorū mortuorum secundum apostolorum doctrinam communicandum est, est ergo post hanc vitam locus, in quo aliqui pie mortui nostra indigeant ope, quem purgatorium vocamus. Congruunt cum his ea, quæ scribit diuinus Dionys. Pauli apostoli discipulus, cum differit de pie defunctis. tradit enim interdum iuuari hominem aliorum hominum precibus in hac vita, nedum in altera, in qua scilicet nemo potest operari sibi bene merendo, ac proinde multo magis conuenit, vt ibi aliorum precibus iuuari possint. Significat autem, tamen paulo obscurius, quæ sint omnium vtilissimæ in hac vita aliorum pro aliis preces, illæ scilicet sacerdotales preces, quæ duobus, aut tribus inter se consentientibus, ac comprecantibus ad remittendum peccata adhiberi solent. quod tunc potissimum fit, cum (inquit) aliquis cupidus sacræ communionis, & ad eam deuotus, tanquam conscius suæ tenuitatis adit aliquem sacerdotem, a quo huiusmodi preces petit, ita enim fit, vt digne communicet, diuina bonitate approbante, & parcente, commendantibusque cum timore dei, agnitione propriæ culpæ, pudore confessionis coram sacerdote, desiderio veniæ, & proposito vitæ sanctæ. hoc est enim (inquit) diuino iudicio sancitum, vt dona diuina corporis scilicet, & sanguinis dignis impertiantur, & secundum ordinem per eos scilicet, qui idonei sunt ad impartendum. Tradit deinde idem Dionys. adhibere sacerdotes *ἱερατικῶς* preces pro defunctis, id est, tanquam interpretes, & ad ministros, & vt ita dicam, subscriptores diuini iudicii, ita vt non petant nisi iis, quos iudicant dignos, quibus deus veniam tribuat, ex quo fit, vt pro iis, qui impie mortui sunt, non precentur. Idcirco enim tradit, dixisse scripturam, Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt, vt non temere, & ad voluntatem propriam, sed potius secundum spiritum dei, ac diuinum iudicium ligandum, & soluendum esse intelligeremus. Itaque quos presbyteri ex hac vita dimiserunt absolutos, eosdem rursus post mortem precibus iuuare possunt, non solum more priuatorū per modum suffragii, vt quidam loquuntur, sed per modum potestatis clauium, vt personæ publicæ, & *ἱερατικῶς τῆς θείας διακονίας*, vt ait Dionys. id est, diuinæ iustificationis administri, & subnuntiatores. qui

qui potestatem ligandi, & soluendi acceperunt. Ferunt enim secum aliquando pie defuncti leues quasdam maculas, ut Dionysius ait, humana infirmitate inuistas, interdum etiam nondum persolutis poenis peccatorum, quas debebant secundum rationem naturalem satisfaciendi in actione iniuriarum. Hæc ergo sacerdotes diuinæ iustificationis administrari, & ut ita dicam, subscriptores *ὑποφωτιστῶν*, per ministerium suæ potestatis iudicialis iis defunctis remitti petunt, qui pie, & sancte vixerunt, qui mandatum domini seruauerunt, & donum huiusmodi remissionum non neglexerunt, sed potius studio, & desiderio eius doni tenebantur, dum uiuerent. Oportet etiam ut ii, qui petunt, cum desiderio petant, ut quod petunt, impetrare possint. qui enim petit, quæ neque sancta, neque digna deo sunt, vel quæ non desiderat, is quidem ipse, ut idem Dionysius ait, sibi causa est, cur non impetret. Itaque sacerdotes psallentes, orantes, sacrificantes pro pie defunctis, remittunt quidem illis in persona Christi, cuius ministri sunt, ea, quæ illi debent, remittunt, inquam, quantum domino videtur, ac secundum potestatem, quam acceperunt a deo per pontificem, qui ut vicinior deo, & ut primus *ὑποφωτιστής*, & ut ita dicam, primus arbiter potest (ut sæpe solet) ex toto, vel ex parte poenas, siue vindictas peccatorum, & culpas leuiore mortuis condonare, licet ex toto raro condonare soleat. ut cum condescendit secundum indulgentiam, ut per orationem, aut eleemosynam, aut aliud opus pium alicuius poenitentis, & confitentis liberetur illa anima ex purgatorio igne, quæ hoc in uita meruit. Illud autem est hic obseruandum, ut charitas Christi in defunctos, vrget pontificem, ut huiusmodi remissiones eis faciat etiã ad consolationem, & spem uiuentium, sic rursus eadem Christi charitas vrget eundem, ut temperet huiusmodi remissiones, ne sollicitudinem, & pium studium orandi, eleemosynas tribuendi, sacrificandi, & templis frequentandi pro mortuis eneruet, ut utar verbo Innoc. iii. hoc enim studio in mortuos, maxime augetur philadelphia, idest, charitas fraternitatis, ut ait Gennadius Scholarius auctor Græcus, qui aduersus Græcos pro purgatorio scripsit. Ac fortasse quidem de charitate, quæ se usque ad eos, qui in altero sæculo nostra ope indigent, extendit, loquitur beatus Petrus, cum præcipit diligere *ἐκ τῶνδε*, idest, extense, & iterum extensam (inquit) charitatem

charitatem habentes, &c. Euāgelici autem quia purgatoriu tollunt, & animas post hanc uitã negant iuuari a nobis posse, non diligunt extense, sed potius anguste, ut qui charitatem erga fratres terminis uitæ huius circumscribant, quos manet iudicium sine misericordia post mortem, quia iis, qui post mortem ope nostra indigent, non faciunt misericordiam. Sic est horum sapientia terrena, & animalis, aliena à misericordia, & fructibus bonis. Sed quod episcopi, & ab eis ordinati presbyteri potestatem, & ministerio clauium ad remittenda debita eorum, qui in purgatorio sunt, precando pro eis utantur, mihi quidẽ Dionysius Arcop. satis docuisse videtur. tradit enim precari quidem illos pro pie defunctis, pro impie vero; nequaquam, quod hoc sit alienu ab ordine eorum, qui sunt diuinæ iustificationis administrari, sitque in eo temeraria quædam hierarchici actus administratio. Retulit ergo inter Hierarchicos actus huiusmodi preces episcoporum, & sacerdotum pro defunctis, quæ absolutoriæ, vel remissoriæ preces dici possunt. Sunt autem, & dicuntur hierarchica, quæ ad potestatem ordinis, & iurisdictionis sacræ pertinent, ex quorum numero est remittere tum peccata, tum poenas eorum, quod quidem episcopi, & presbyteri pro mortuis precando faciunt. ut iam cum dicunt, Absolue, quæsumus, domine, & alia in hanc sententiam, perinde esse videatur, ac si dicant, absolue domine, quia si tu absoluis, & nos tecum tanquam ministri tui secundum potestatem a te nobis per pontificem datam absoluiimus, & remittimus. Sicut pronuntiare solet interdum huiusmodi remissiones ipse pontifex, qui & plenam earum potestatem, & *ἀπὸ τοῦ* habet, quam cum aliis ex parte communicat. Quare quod omnis pronuntiatio absoluteionis a prece quadã incipit, significat, in persona Christi fieri absoluteionem & remissionem, non autem propria auctoritate. Hoc vero quod diximus, episcopos, & eorũ auctoritate presbyteros, cũ ueniã pie defunctis hierarchice in ecclesia orãt, culpas eorum leues, & peccatorũ poenas ex parte remittere, magis adhuc paulo post idem Dionysius declarauit, cũ rursus ut doceret, non esse, ut dixit, temere, & secundũ uoluntatem propriã pro impie mortuis, sed secundum iudicium diuinum pro piis, & sanctis præcãdum, de eo admonuit, quod dominus dixit, Accipite spiritum sanctũ, priusquam diceret, quod statim sequitur,

tur, quorum remiseritis peccata, & quæ sequuntur, scilicet vt intelligeremus, ligandum, & soluendum esse secundum deum, & non secundum voluntatem humanam. idem docuit Petrum dominus, & in eo episcopos omnes, vt idem quoque Dionys. notauit, cum prius dixit, Beatus es Simon Bariona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est, Deinde subiungit, & ego dico tibi, quia tu es Petrus &c. & paulo post, & quodcunque ligaueris super terram, & quæ sequuntur, vt doceret, secundum reuelationes diuinarum iustificationum, vt Dionys. ait, amicos dei ad remissiones scilicet admittendos esse, non autem inimicos, & impios. Sed ridebunt fortassis aliqui, cum audierint, sic nos ecclesiasticæ iurisdictionis fines pro ferre, ac dilatare, vt vsque ad animas etiam, quæ ab hac vita in purgatorium recesserunt, pertingat, cum scriptum sit in euangelio, non quidem quæcûque solueritis sub terra, aut post mortem, sed super terram, erunt soluta & in cœlis. Quibus respondendum est, nihil nos alienum ab scriptura sancta dicere, quin potius quod scriptura ipsa tradit, quæ ait, Mors viro requies, clausit enim dominus cõtra eum. quod diuinus Dionys. de extrema cuiusque remuneratione interpretatur, cum referret vnusquisque post mortem propria corporis, sicut Apostol. ait, prout gessit in corpore, siue bonum, siue malum, bonum scilicet in cœlo cum angelis dei, & malum in inferno cum dæmonibus, cum quisque eorum, vt ait idem Dionys. actionibus huius vitæ propriis iam finem imposuit, sicut scriptum est, venit nox, quando nemo potest operari, scilicet post mortem neque per se, neque per alium vllus mereri quicquam potest, siue in inferno sit, siue in cœlis. Quod si adhuc modum clausit dominus contra mortuos in inferno, & in cœlis, consequens est, vt non clausit contra mortuos, qui neque ad infernum descenderunt, quia pie vixerunt, & pie mortui sunt, neque ad cœlos propter aliquas minutas sordes euolarunt. quod si non clausit contra eos, ergo concedit ad huc aperire illis, scilicet per ministerium potestatis clauium, potestatis inquam soluendi, & remittendi. permittitque illis mereri, non quidem per se, vt qui sint extra hanc vitam, sed satisfacere per eos, qui in terra sunt. illud vero, Quæcunque solueritis super terram, non sic dictum est super terram, quasi super terram esse debeat, cui remittendum

dum sit, sed potius significat, in terra exerceri hoc iudicium, quod deus, si verum sit, in cœlis habeat ratum. Is enim post mortem dicendus est super terram solui, qui si viueret, soluendus esset, vt Innoc. iiii. dixit de excommunicato post mortem absoluto de sent. excom. c. a nobis. Hactenus de satisfactionibus penitentialibus, & remissionibus peccatorum secundum indulgentiam. proferant nunc Euangelici, siquid in iis, quæ dicta sunt, & quæ apud nos ecclesia dei sancta exercet, notare possunt, quod non eum scripturis diuinis, cum apostolorum doctrinis, cum apostolicis scriptoribus, cum pietate ipsa, ac ratione congruat. hæc enim lumina sequentes verba veritatis, & sobrietatis scripsimus. sicut Apost. præcepit sapere, & idem de se respondit Festo, nihil dicens præter ea, quæ Moyses, & prophetæ locuti essent. & non sicut Euangelici cæci, & duces cæcorum, qui errantes, & in errorem mittentes ipsi vere insanunt, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Sed iam respondeamus paucis ad illa, quæ hoc loco hæretici obiicienda esse putauerunt, sic enim ait Cal. c. ix. art. vi. Christi sanguinem vnica esse pro fidelium peccatis satisfactionem, & purgationem, ac proinde nihil superesse, nisi vt purgatorium sit crucis euacuatio. Esset quidem purgatorium crucis euacuatio, fateamur, si cui facta esset in hac vita remissio omnis pœnæ per potestatem ligandi, & soluendi ministris ecclesiæ tributam, idem rursus post mortem igni purgatorio purgandus esset. At non ita est, imo ei relinquatur purgatorium, qui neque peccata sua in hoc sæculo, vt lex naturæ requirit, vindicauit in virtute mortis Christi, qua facti sumus ex mortuis viuētes, neque eidem vltio, quæ Christus in cruce fecit, a summo Christi ministro per potestatem clauium in persona Christi donata est. Quod vero ex Aug. afferunt in tomo ix. tract. xlix. requiem, quæ post mortem sequitur, tunc vnumquemque accipere, si dignus est, cum moritur, si istis purgatorium Augustinus hoc vno loco tollere videtur, cur quod in vno loco anceps est, arripiunt, & quod in pluribus euidens, dissimulante prætereunt? Vtrum vero de purgatorio certum habuerit Aug. an dubitarit, perspici potest ex eo, quod omnes vitæ huius cruciatus cum suppliciis inferni, aut purgatorii die vno comparanti metu percussus tom. 2. in epist. de laudibus Hieronym. respondit, Heu, quid audio, inquit, &c. & continuo illum,

eum quo loquitur, interrogans, sed quæso (inquit) in quo tormenta differunt infernalibus ab iis, quæ sunt in purgatorio, & quæ sequuntur. Item tom. x. hom. xvi. de resurrectione domini. Hi vero (inquit) qui temporalibus pœnis digna gesserunt, de quibus Apost. dicit, si cuius opus arserit, detrimētum patietur, ipse autē saluus erit, sic tamē quasi per ignem, per fluuiū igneū, de quo propheticus sermo commemorat, & fluuius igneus cur rebat ante eum, per fluuium, inquam, igneum, & vada feruentibus globis horrenda transibunt, quanta fuerit peccati materia, tamen & pertransendi mora. quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vindicabit quædam flammæ rationalis disciplina, & tom. iiii. libro de vera, & falsa pœnitentia, sed si etiam (inquit) sic conuersus euadat, vita viuat, & non moriatur, non tamen promittimus, quod euadat omnem pœnam, nam prius purgandus est igni purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conuersionis, hic autem ignis & si æternus non sit, miro tamen modo est grauis, excellit enim omnem pœnam, quam vnquam passus est aliquis in hac vita, Deinde subiungit, studeat ergo quilibet, sic delicta corrigere, vt post mortem non oporteat talem pœnam tolerare. quædam enim peccata sunt, quæ sunt mortalia, & in pœnitentia fiunt venialia, non tamen statim sanata, & quæ sequuntur. Hactenus de indulgentiis, & Purgatorio, ac de misericordia, & fructibus bonis spiritalis sapientiæ Verbi dei.

Persequamur deinceps reliqua loci propositi, doceamusque sapientiam Verbi dei, quæ de sursum est, ἀνωθεν esse, id est, nõ iudicari, quod verbū quid declaret, ex iis intelligi potest, quæ paulo post idem Apost. & frater domini subiungit. Nolite (inquit) detrahare alterutrum, fratres mei, qui enim detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem, detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex. Sane quidem ex quo Euangelici tradere cœperunt, sola fide hominem iustificari, noluerunt esse factores Verbi dei, subministrantes in fide virtutem, quia fides sine operibus virtutum mortua est, in virtute scientiam, vt scirent, quæ virtus esset perfecta, ac deo placens, & quæ non, in scientia, ne ea inflati essent, abstinentiam, modestiæ custodem, & adiutricem, in abstinentia, ne deficerēt, patientiam, in patientia pietatem, quæ ad omnia valet, ne si par

tientia

tientia esset corporalis tantum, ad modicum utilis esset, in prete, quæ omni statui rerum, omni loco, & tempori conuenit, vt prodesse posset, charitatem erga deum, & proximum, quæ instar tecti est in ædificio spiritali virtutū, sine qua nihil possunt cetera prodesse. Rursus ex quo noluerunt esse factores Verbi, conuersi sunt in iudices eius, Qui enim nos iudicant, Verbum dei iudicant, quod non a nobis processit, neq; in nos peruenit, sed potius in omnibus ecclesiis ab initio prædicatum est, & in eo permanserūt, qui est illustris, & in signis Verbi dei character. Sic enim Apost. arguit Corinthios contentiosos, inflatos, non obedientes, carnales, & contemptores pacis, atque ordinis ecclesiastici contra doctrinam apostolicam omnibus ecclesiis traditam. Sic (inquit) doceo in omnibus ecclesiis. & paulo post. an a vobis processit Verbum dei, aut in vos peruenit? Si ergo, vt hic Apostolus eos, qui spirituales sunt, qui omnia diiudicant, docet, ad perhibendum testimonium Verbo dei, origo, antiquitas, vniuersitas, & consensus omnium ecclesiarum requirenda, & spectanda, est, profecto vbi hæc suppetunt, ibi Verbum dei est. Nos ergo sumus, qui vere gloriamur, a nobis Verbum dei, quod tenemus, non processisse, sed ab apostolis ipsis, qui ex Hierusalem pleni spiritu sancto in vniuersum orbem ad prædicandum euangelium omni creaturæ profecti sunt. Quod nunquam nobis credi postulauimus, nisi prius probaremus, audisse hoc nos ex multis testibus, vt Apost. Timotheo scripsit, vt scilicet Verbum dei, quod per multos testes audisset, per idoneos magistros tradere curaret. Quantæ nubes testium in singulis dogmatibus ecclesiasticis proferantur a nostris, non ignorant Euangelici, qui numero, & pondere testimoniorum oppressi, quia vim eorum sustinere non poterant, maluerunt semel auctoritati eorum detrahare, ipsi vero contra quàm paucos, aut nullos, aut quales, & quàm mendose, & corrupte citēt, licet cuiuis experiri, vel in vno dogmate de præsentia corporis Christi, vt cetera taceam, de quo integra apud nos testimoniorum volumina feruntur, Caluinus vero Genebensium pseudoapostolus, vt reliquos prætereā, in suis institutionibus. c. de cœna domini ex patribus, ad quos se ait reuocari, vnum Augustinum citat, & eum quidem quod ille vult, haudquaquam dicentem. de testimonio autem Nicenæ syn. ab eo decurtato,

M m m ii &

& præciso dixi supra. Nos rursus sumus, qui vere gloriamur; Verbum dei non peruenisse ad nos tantum, sed ad omnes mundi ecclesias, quod ex multis quoque testibus audiuius. plenæ enim sunt ecclesiasticæ historiæ. Quare Verbum dei, quod nos tenemus, iudicare debet, non iudicari. Est enim Verbum dei, ut beatus Iacobus apostol. ait, ἀδικησόν, idest, non iudicatur. Ex quo fit, ut verbum Euangelicorum, a quo nostrum Verbum dei iudicatur, non possit esse Verbum dei, sed potius Verbum diaboli, quod ab eis processit. Ab ipsis enim egressa est pollutio super terram, ut apud Hier. de falsis prophetis scriptum est, & ad eos peruenit, ad eosque, quos ipsi polluerunt, quare non potest iudicare, sed potius ut Apost. de infideli, & profano ait, iudicatur ab omnibus, cōuincitur ab omnibus, scilicet per Verbum dei, quod iuxta prophetiam Esa. Exiuit ex Hierusalem, & iudicabit populos multos. & Dominus in euangelio, Qui spernit me, inquit, & non accipit verba mea, sermo, quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die. Sed hoc cum male intelligant Euangelici, quasi sermo dei per se loqui possit, & Verbum dei per se resonare, iudiciū ecclesiæ catholicæ recusant, & ad Verbum dei in omni quæstione prouocant. quod est, ad legem prouocare, & præterire iudicem, quo nihil amentius, & quod natura ipsa fieri vetat. Neque enim sermo separari potest ab eo, qui loquitur, neque doctrina Verbi dei ab eo, qui eam tradit, cum sit verbum ἡλικὸν ὁμινοῦντων, idest, eorum, quæ cum alio cogitantur. Quare si Euangelici per Verbum dei, nostrum Verbum dei quasi non sit Verbum dei, iudicare volunt, cur non veniunt nobiscum in concilium ad eos, qui loquantur tanquam sermones dei ad eos, inquam, qui fedeant in concilio super cathedram Christi, ut quodcunque dixerint, fiat? Cur non requirunt nobiscum in pace ex labiis sacerdotis scientiam, & ex ore eius legem? Cur non ascendunt exemplo Pauli, & Barnabæ ad successores apostolorum, & presbyterorum super quæstionibus, quas habent ut fiat magna conquisitio, & singuli per partes prophetent. & si sedenti reuelatum fuerit, prior taceat? Cur non cum Paulo ascendunt ad antecessores episcopos, ad conferendum cum eis euangelium, quod ipsi in Germania prædicant seorsum autem cum iis, qui videntur esse aliquid, cum pōtifice dico, & adiutorum cœtu, ne forte in vacuum currāt, aut

cucurrerint? An non sunt hæc omnia scripta ad nostram utilitatem? Quis non videt, quàm esset vile, exempla hæc sanctissima hoc præsertim tempore sequi, & imitari? Sed concedamus, magistros Euangelicorum certissimos esse de isto suo verbo dei, quod ipsi vocant, neque dubitare, an in vacuum currāt, aut cucurrerint, an hoc ipsi magis exploratum, & certum habebunt, quàm habuit Paulus apost. qui non ab hominibus, neque per homines, sed per Iesum Christum euangelium accepit, & didicit? qui tamen ut ad aliorum utilitatem omnia omnibus fieret, ceterisque satisfacere, ascendit Hierus. (ut Tertull. ait lib. iiii. aduersus Marci) ad cognoscendos apostolos, & consultandos, ne forte in vacuum curreret, aut cucurrisset, idest, ne non secundum illos credidisset, & non secundum illos euangelizaret. denique ut cum auctoribus, inquit, contulit, & conuenit de regula fidei. *Dexteram miscuere, & exinde officia prædicandi distinxerunt.* Et paulo ante de collatione ista, & de eodem Paulo loquens, auctoritatem (inquit) antecessorū fidei, & prædicationi suæ optauit. Cur ergo Euangelici non hoc exemplum imitantur? Quod si auctoritatem ecclesiæ nostræ se nolle dicunt, quasi non sit in ea, ut mentiuntur, Verbum dei, vel ea saltem causa in concilium nostrū libenter venire deberent, ut per scripturas sanctas, quas vane iactant, conuincerent non esse apud nos Verbum dei, sed potius apud se. Sed facerent illi quidē hoc, quod dicimus faciendum esse, si in ecclesia eorū essent spiritus prophetarū prophetis subiecti, nunc vero cum nō sint, neque id modo, sed potius doceant, non debere esse, fit, ut vel hac ratione, Verbum dei, quod se habere existimant, minime habeant. Verbum enim dei Verbum pacis, obediētiae, æquitatis, & ordinis est. Itaque Verbum dei, quod in ecclesia nostra est, non detrahit fratribus, neque legi. Nullā ecclesiam fidelem iudicat. Infirmos in fide secundum Apostoli præceptū assumit, ne cadant. Ignauos, remissos, ac languentes, ne desperent, sustinet, cōsolatur, curat, & hortatur, ut remissas manus, & soluta genua erigāt, ac rectos gressus faciant. Eos vero, qui incurabiles sunt, neque corrigi volunt, ex ecclesia, ut constituit dominus, eiicit, tollens malum de medio, ne ipsi pereant, & alii inquinentur. At Euangelici, ut Iudas apostol. de similibus hæreticis ait, murmuratores; querulosi, secundum desideria sua ambulantes, blasphemant,

quæ



quæ ignorant, quæ ipsi per scripturas, quarum virtutem ignorant, probare nesciunt, quæ autem naturaliter tanquam muta animalia norunt, in his corrumpuntur edentes, & bibentes, & sacrilege fornicantes, qui nefas esse putant interdici esum carnis ieiunantibus, & presbyteris nuptias. hæc ex verbo, quod iactant, & dei Verbum appellant, didicerunt. Hactenus de nota, & caractere Verbi dei, quod a nemine iudicatur, vt contra verbum Euangelicorum ab omnibus, vt dixi, iudicatur, ab omnibus conuincitur.

Venio tandem ad extremum Verbi dei characterem ab eodem Apostolo, & fratre domini expressum, qui est *αὐτονομία*, nos quia vno verbo interpretari non possumus, dicamus vacuitatem simulationis. Qui quidem character vt expressius, eminentiusque appareat, simulationem, qua terrena, & animalis sapientia verbi Euangelicorum plena est, comparemus. Iactant enim, & simulant legem libertatis, qua libertate Christus nos liberavit, vt velamen malitiæ habeant libertatem, sicut de similibus eorum dixit beatus Petrus, libertatem promittentes, cum ipsi serui sint corruptionis. Nobis omnibus scriptum est, quod Apostolus Galatis scripsit, Vos in libertatem vocati estis, tantum ne libertatem in occasionem detis carni, sed per charitatem seruite inuicem. At vero Euangelici, arripiunt scilicet libertatem istam in occasionem contemnendi imo tollendi omnia ecclesiastica decreta, & sanctorum Conciliorum sanctiones, ac leges Pontificum, denique quicquid non est litteris sacris mandatum. Hæc enim omnia existimant ad seruitutem Iudaicam pertinere, ac mandatis illis Pharisæicis similia esse, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmât. Etenim si intelligerent, quæ sit lex libertatis, qua Christus donauit nos, & quæ rursus lex seruitutis, à qua nos liberavit, nunquam profecto ista dicerent. Quæ igitur sit lex libertatis nemo eruditius, neque elegantius, neque grauius explicare potest, quam Clem. Rom. in vi. lib. de Schismatibus, Verâ è Græco. Ergo postquam Iudæi (inquit) violarunt Legem decalogi iustam, & sanctam, ac simplicem, quam deus per Moysen dederat, quæ sine vilo coactu, liberæ potestati sacrificare permittebat, vt Abel, Noë, Abrahâ, & alii deinceps non iussi, aut coacti, sed vltro, & naturali lege excitati sacrificarant, idcirco enim in calce

calce decalogi, si feceris (inquit) mihi altare, ex terra facies, non dixit, fac, sed si feceris, quod quidem non necessitatem sacrificandi, sed liberam potestatem declarat, neque enim sacrificiis indiget deus; cuius est terra, & plenitudo eius, postquam legem ergo, decalogi violarunt, & vitulum pro deo colere cœperunt, eidemque exitum ex Aegypto assignarunt, & tam multa dei beneficia, ac miracula contempserunt, populo (inquit) ingrato & beneficiorum immemori iratus dominus, vinculis ad soluendum difficillimis eum strinxit, & colligauit, & maximo onere imposito, ac graui iugo iniecto pressit, neque dixit amplius, si feceris, sed fac altare, & sacrificia assidue. obliuiosus enim es, & ingratus. Imola igitur semper holocausta, vt sis memor mei. Quia enim hactenus libertate abusus es, id est, libera potestate sacrificandi, impono tibi posthac necessitatem. Deinde delectum, & discrimen ciborum, atque animantium constituo, quæ pura, & quæ impura sint, cum sit alioqui omne animal bonum, vt pote à me factum. Impero tibi etiam assiduas iustrationes, baptismata, aspersiones, purificationes, ferias varias. Quæ si neglexeris, supplicium decerno tanquam seruo non obediens, vt sic pressus, & iugo aspero vexatus à falso cultu falsorum deorum recedas, & pro eo, quod dixisti, hi sunt dei tui Israël, illud in mentem veniat, Audi Israël, deus tuus, deus vnus est, reuertarisque ad legem illam, quæ à me est natura cunctis hominibus insita de vno deo solo in cælo, & in terra, qui sit toto pectore, totis viribus, toto animo diligendus, & præter eum nullus dominus metuendus, neque aliud nomen aliorum deorum mente cogitandum, aut ore proferendum. Propter duritiam enim cordis alligauit eos, vt sic sacrificando, feriando, purificando, & talia obseruando, in mentem eis veniret illius dei, qui hæc illis sanxisset. Vestri autem (inquit) qui in vnum deum credidistis, qui non necessitate, sed voluntate, ac mente sana paruistis, vestri, inquam, beati oculi, quoniam vident, & aures vestræ beatæ, quoniam audiunt. soluti enim estis vinculis, & à seruitute liberati. Non enim amplius dico vos seruos, sed amicos, quoniam omnia, quæ audiui à patre meo, manifestavi vobis. Illis enim, qui neque videre, neque audire voluerunt, non quia supplicii caruissent, sed quia nimia eorum malitia esset, dedi mandata non bona, & iustificationes, in quibus non viuunt in ipsis.

non bona, inquam, secundum propositum eorum, siquidem scalpellum, cauteria, pharmaca sanis quidem inimica sunt, & odiosa, iis verò, qui non sunt sani, neque obediunt, mala, mortem enim eis afferunt. Vos igitur beati, qui liberati estis à male dicto. Christus enim dei filius ad nos veniens, legem à se confirmatam impleuit, introducta, & addititia abrogauit. Itaque partim (inquit) eorum quodammodo confirmauit, & sanxit, partim sustulit, & omnino antiquauit, & voluntatem hominū rursus liberam dimisit, non præsenti, eademque breui morte mulctans, sed iudicium in alterum sæculum reiciens. Vnde ait, si quis vult venire post me, veniat, & rursus, nunquid & vos vultis abire? Iam vero sacrificia populi peccantis, & non pœnitentia, sed sacrificiis deum placari existimantis sæpe ante aduentum suum improbauit, vt cum ait, Quid mihi thus ex Saba affers, & cynamomum ex terra longinqua? holocausta vestra nō sunt mihi accepta, & sacrificia vestra non placuerunt mihi, & quæ sequuntur. Holocausta vestra congregate cum sacrificiis vestris, & comedite carnes, quoniam cū eduxi vos ex terra Aegypti, de holocaustis, & sacrificiis nihil vobis præcepi. Et per Esaiam ait, Quid mihi multitudo sacrificiorum vestrorum, ait dominus? Et paulo post, Neomenias vestras, & sabbata, & magnum diem non probō, ieiunium, & quietem feriarum, & vestros dies festos odit anima mea. Et per alium prophetam ait, Recede à me, insiste viis tuis, tantum organorum tuorum non audiā. Et Sauli dixit Samuël, cū se sacrificare existimabat, Melior est obedientia, quàm victimæ, & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum, Ecce enim non vult deus sacrificium, vt obedientiam. Et per Dauid ait, Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Et paulo post, imola deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et in omnibus scripturis similiter sacrificia eorum reicit, & improbat propter peccata, victimæ enim impiorum abominatio domino, siquidem inique, & præter legem eas offerunt. Et rursus sacrificia eorum, vt panis luctus, quicumque comederint, polluentur. Quòd si ante aduentum suum dominus pro sacrificio cor mundum requirebat, & spiritum contritum, multo magis post aduentum suum cessare iussit huiusmodi sacrificia cruenta, quæ quidem abrogauit, postquam prius impleuit. Circun-

cifus enim est, & aspersus, & sacrificia obtulit, atque holocausta, aliis que ritibus legis vsus est, factusque est ipse legislator plenitudo legis, non quidem quòd legem naturalem refrigeret, ac dissolueret, sed quòd introducta, & addititia illa, quæ secundo loco per deuterofin adiunxerat, abrogaret, tametsi non omnia. Legem itaque naturalem, & innatam non sustulit, sed confirmauit. Qui enim dixerat in lege, Dominus deus tuus, deus vnus est, idem in euangelio ait, vt cognoscant te solum verum deum. Et qui dixit, diliges proximum tuum sicut te ipsum, idem in Euangelio ait, renouandi gratia, Mandatum nouum de vobis, vt diligatis inuicem. Rursus qui cedem tunc prohibuit, nunc vel iram temere commotam prohibet. Et qui tunc adulterium interdixit, nunc etiam cupiditatem non honestam, & legitimam. Et qui ante prohibuit furtum, nunc beatum dicit eum, qui de suis laboribus largitur egentibus. Et qui odium vult, modo etiam de charitate erga inimicos præcipit. Et qui tunc vltionem, nunc tolerantiam, non quidem quòd iusta vltio iniqua sit, sed quod præstantior sit tolerans perpessio. Neque enim legem sanxit de extrahendis, & extirpandis perturbationibus naturalibus, sed de moderandis. Rursus, qui parentes honorare præcepit, idem se parentibus submitit. Et qui otium sabbati sanxit legis meditandæ gratia, nunc iussit, vt meditates legem fabricationis mūdi, & dei prouidentiam, gratias deo quotidie ageremus. Deinde legem circumcisionis abrogauit, quam in se impleuit, quia ipse erat, cui expectatio gentium reposita erat. Item qui religionem sancte iurandi sanxerat, & per iurium interdixerat, idem nunc præcepit, omnino non iurare. Iam baptismata illa, & sacrificia, ac sacerdotium, cultumque illum loco circumscriptionum in aliud genus mutauit. Pro quotidianis enim baptismatibus dedit vnum tantum baptismum in mortem suam. Et pro vna tribu Leuitica iussit ex vnaquaque gente optimos quosque ad sacerdotium eligere, neque iam corporum vitia, & maculas inspicere, sed religionem, & vitæ modum, ac mores explorare. pro sacrificio cruento, sacrificium rationale, & incruentum, ac mysticum corporis, & sanguinis, quod in symbolum mortis domini celebratur. pro cultu autem terminis loci definito iussit se glorificari ab ortu solis,

vsque ad occasum in omni loco dominationis suæ. Non igitur legem nobis ademit, sed legis vincula. De lege autem & Moyses ait, meditaaberis Verbum, quod ego tibi præcipio, cum dormis, & cum surgis, & ambulas in via. Et Dauid ait, Et in lege domini voluntas eius meditabitur die, ac nocte, vbique enim vult, vt legem conseruemus. Beati enim (inquit) immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Beati, qui scrutantur testimonia eius in toto corde. Et rursus beati sumus Israël, quoniam, quæ placita sunt deo, nobis nota sunt. Et dominus ait, Si hæc scitis, beati estis, si feceritis hæc. Hactenus Clemens. Ex his ergo perspicitur potest, ad legem libertatis pertinere, quæcunque sunt à natura animis nostris informata, de quibus Apostolus dixit, gentes, quæ legem non habent, naturaliter, quæ legis sunt, faciunt, quæ sunt omnia lege decalogi comprehensa, quæ non ex necessitate, vt hæretici tradunt, sed dei gratia sciente, & adiuuante, ex impetu proprio voluntatis, qui à Græcis *ὁρμη* dicitur, effectum capiunt. facti. n. sumus ad ea propensi, si eum impetum cohibere nolimus, qui nobis insitus est, vt, sicut ait magnus Basil. ne moleste feramus, quasi à nobis aliquid alienum, & insolens requiratur, neue rursus efferamur, quasi aliquid prius, quam à deo tributum sit, nos conferamus. Horum omnium vim continet charitas, sicut scriptum est, qui me diligit, mandata mea seruabit, & rursus in his duobus mandatis de charitate scilicet vniuersa lex, & prophetæ pendet. Adhanc quoque charitatem eadem ratione impetus nostræ voluntati inditus est, quæ alioqui gratia dei indiget. Hæc est igitur lex libertatis, secundum quam dicta, & facta, ac cogitata iudicanda sunt, sicut beatus Iacobus ait, sic loquimini, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes iudicari. Ad hæc legem ratione quadam pertinent leges ciuiles, & leges ecclesiasticæ Pontificum, ac synodorum. Sunt enim hominum leges, (modo iustæ sint) *πρωσθηκη*, id est, accessio quædam rectæ rationis naturalis, vt Philo Alexand. in libro de Ioseph politico docet. Quare consequens est, vt qui constitutiones, quas vocant humanas, ideo respuendas putant, quia humanæ sunt, iudicandi sint secundum legem naturalem, id est, legem libertatis, ad quã tanquam accessiones quædam referuntur. Hic igitur sunt qui velamen mali-

tia

tia habent libertatem, qui ne serui hominum esse videantur, nolunt esse serui dei, qui iubet potestatibus sublimioribus subditos esse propter conscientiam. Rursus ex iis, quæ ex doctrina Apostolorum per Clementem Rom. litteris prodita supra recitauimus, intelligi potest, ad legem seruitutis pertinere illa omnia, quæ solum ad alligandum, & stringendum populum illum ingratum, & obliuiosum, & libertate ab utentem; velut vincula iniecta sunt, vt metu transgrediendi cohibiti, semper dei memores essent, vt de sacrificiis, de cibis, de potibus, de sabbatis, & de variis baptismatibus, & aliis iustitiis carnis, quorum partim abrogata, & antiquata sunt, partim in aliam speciem, & aliam rationem mutata, vt baptismata legis varia in vnum baptismata mutata sunt, quod fit in mortem Christi. Item dies illi festi in alios, qui non sunt umbra futurorum, sed memoria præteritorum, vt in exitum sanctorum per otium, & quietem festiuam intuentes imitemur & fidem. & illud ocium, ac quies corporalis sabbatorum ad meditandam legem dei, quæ erat etiam umbra quietis cœlestis, mutata est in ocium quotidianum vacandi rebus diuinis, & contemplandi dei beneficia, ac gratias agendi deo, quæ non iam umbra futuri sed imago est instantis ocii cœlestis. Item distinctio illa ciborum, & potus, vmbra bratilis, & ænigmatica mutata est in rationem sapienter castigandi, & deiiciendi corpus, & redigendi in seruitutem, quod habet, vt cum Apostolo dicam, rationem sapientiæ in religione, & humilitate. Iam ne intelligunt Euangelici, quàm vane iactent, libertatem Christianam non pati hæc onera seruitutis? & illud Apostoli, quàm insipienter, & inique obiciant, Nemo vos iudicet in cibo, & potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum? nisi enim Iudaicam illam obseruationem ad legem seruitutis pertinentem, & ab euangelii veritate alienam, ac iam abrogatam Apostolus notasset, nunquam profecto illud addidisset, quæ sunt umbra futurorum. Hactenus de lege libertatis ex cuius ignorance multi, & magni errores Euangelicorum fluxerunt. Cui enim non intelligerent, quæ esset lex seruitutis, a qua per Christum liberati sumus, neque rursus, quæ esset lex libertatis, quæ in locum eius successit, ad libertatem Christianam hæc omnia

Nnn ii perti-

pertinere existimarunt, vt cum ex aliis, tum ex Institut. Caluini de libertate Christiana intelligi potest, scilicet si ad iustitiam, — inquit, nulla operum ratio habenda sit. Cum tamē scriptura dicat, Sic loquimini, & sic facite, tanquam per legem libertatis incipientes iudicari, non dixit, sic credite solum, & sic confidite, tanquam per legem libertatis incipientes iudicari. Item si non — sit quærendum, quomodo iusti simus, sed quomodo iusti habeamur a deo. Cum tamen scriptura vtrunque copulasse videatur, cum ait, Videte, qualem charitatem dedit nobis pater, vt filii eius nominemur, & simus. Quod si vt filii eius nominemur, & simus, ergo vt iusti etiam habeamur, & simus. Quid enim aliud est, nominaria deo iustos, quàm haberi? ad libertatem igitur filiorum pertinet, non solum haberi tales, vel reputari, sed esse. Item ad libertatem Christianam pertinere dixit — idem Calu. si non sit metuendum, ne nostra bona opera quamuis imperfecta, & inchoata, ac dimidiata, imo aliquid etiam vitii habentia, vt idem ait, non placeant deo. Neque enim ait, — co- — li deum posse inter terrores illos, vbi dubitatur, offendatur ne — deus, an colatur nostro opere. Cum tamen Apost. Philippenses moneat, vt cum metu, & tremore salutem suam, ac proinde iustitiam suam operentur. Præterea, si non oporteat sollicitas, & — anxias esse conscientias de remissione peccatorū. Cum tamen non hoc docuerit Apost. qui castigabat corpus suum, ne cum aliis prædicasset, idem reprobus efficeretur. & qui aiebat, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Vtrunque enim fuisse conscientia non omni sollicitudine carentis, — quis neget? Deinde, si eorum, inquit, quæ externa sunt, & per se adiaphora, nulla religione teneamur, ita vt coram deo nihil — referre existimemus vesci, an non vesci carne, albis, an atris indui, similiter in reliquis eiusdem modi, quæ laqueos obseruationum vocant. Cum tamen Apostol. non dixerit, exercitiationem corporalem inanem, aut otiosam, aut etiam superstitionem esse, & ad seruitutem pertinere, sed potius vtilem esse, tamen — met si ad modicum, quod non omni loco, neque omni tempore, neque omnibus conueniat. Vt non conueniebat Timotheo propter stomachum, & frequentes eius infirmitates. Sic ieiunare, vt a vino etiam abstineret, quod ille quidem propter ieiunii

ieiunii religionem, vt veteres notarunt, faciebat. Et abstinere a carne aliquando non solum ratio ædificationis proximi cogit, sed interdum etiam ratio propriae utilitatis, ac libertatis. De cibis enim loquebatur, qui dixit, Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt, Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestatem. Hoc enim inquit magnus Athan. in quaestionibus ad Antiochum principem cap. cxxxii. nihil aliud est, quàm omnes quidem cibos bonos esse, quos creauit deus ad alendum homines, licereque mihi omnibus vti; eisque ali, sed illorum, inquit, seruus non ero, neque sub suam potestatem me rediget gula. Essem igitur ciborum seruus, si mihi non liceret, abstinere ab eis ad castigandum corpus, & animam, vt ita dicam, humiliandam in dei cultum; nisi id ipsum alia quapiam fortasse ratione non expediret. Præcognoscebat itaque Apost. futuros esse nouissimis temporibus, qui ad libertatem Christianam pertinere existimarent omni ciborum genere vti *ἀδίαφορος*, nos indifferenter dicamus, cum potius non licere, neque id ipsum interdum vtile esse, magis ad seruitutem pertinere videatur. Postremo ad Christianam quoque libertatem pertinere opinati sunt, si leges humanæ tum ciuiles, tum ecclesiasticæ conscientiam non obligarent, cum tamen aperte dicat Apost. obediendum esse potestatibus non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Quem locum cum Calu. Frisiae pseudoapost. in suis instit. cap. xiii. artic. v. sibi ipse obiiceret, diceretque videri, ex eo consequi, in conscientiam quoque dominari principum leges, subiungit, hoc si verum est, idem de ecclesiasticis dicendum erit. Itaque non intelligens quid loquatur, neque de quo affirmet, Respondeo, inquit, primum intergenus, & speciem hic esse distinguendum, Nam etsi leges singulæ conscientiam non attingant, generali tamen præcepto dei — tenemur, quod magistratuum auctoritatem nobis commendat. Vult igitur generale, præceptum obediendi potestatibus tum ciuilibus, tum ecclesiasticis obligare quidem conscientiam, non tamen præcepta particularia, quasi possit esse aliquid generale, quin sit particularium, quod philosophi negat, aut possit esse vniuersale in multis particularibus nisi propter materiam, vt iidem docent. Obedientia igitur vt generalis est, non Nnn iii habet

habet hypostasim nisi in intellectu, quæ cum nihil sit per se, nihil item de ea præcipi potest. Imo quicquid de generali obedientia legum præcipitur, propter particularem obedientiam legum particularium, quæ propter materiam multiplicantur, & distinguuntur, præcipitur. Quid enim delirius dici potest, quàm generalem legem obediendi ecclesiæ in ieiunio verbi causa, aut inquiete diei festi, aut in aliis huiusmodi non obligare? Quia, inquit, necessitas obediendi non consistit in rebus præceptis, sed tota ad generalem finem respicit. Quod perinde mihi esse videtur, quasi diceret, non consistere necessitatem obediendi in iis rebus, quæ sunt, sed in iis, quæ cogitatur. quasi lex, & præceptio de obediendo potestatibus nõ esset ἡμπερακτος, sed tantummodo θεωρητικὸν, idest, quasi non in actione, sed in cognitione solum versaretur. Sed de libertate Christiana plura fortassis alias commodiore loco aduersus Euangelicos scribã. Est itaque apud nos Verbum dei, cuius proprius item character est vera, & spiritualis libertas, & non simulata, ac carnalis, vt est apud Euangelicos.

Ad eundem characterem τῆς ἀνυποκρίσεως Verbi dei pertinet fides item non simulata, neque ficta, idest, quæ hypostasim habet in actione, & non est instar idoli, siue inanis visi, quod hypostasim habet in mente solum, cuiusmodi est fides sola Euangelicorum. Vt enim Verbum dei vere, & non simulate in carne apparuit, sic Verbum dei a Verbo dei substantiali reuelatũ ostendi oportet per fidem non fictam, & in se mortuam, sed potius habentem hypostasim in actione mandatorum tanquã in corpore, hæc enim est quædam Verbi reuelati σωματώσις, nos dicamus corporationem. Per huiusmodi fidem operatam, & Verbum in actione positum filius dei, qui est verũ, & naturale dei Verbum ad patrem, in quo est secũdum naturam, adducit operantes. Non sunt mea hæc, sed sancti Maximi. Describã ea Græce ex iii. Hecatondade theologica, ἐνυπόστατος, inquit, πίστις, ἡ εἰδωλῆς καὶ ἡμπερακτος, καθ' ἃν ὁ θεὸς τοῦ λόγου ἐν τοῖς περακτικοῖς δεικνύσκει τῆς ἐπιβλαΐς σωματωμένους, δι' ἃν ὁ λόγος πρὸς ἐν, ἐν ᾧ καὶ φῶς ἐστίν, ἀλάττει πετρίαν ἢς περὶ ἦσαν. Rursus idem Maximus Hecatond. v. c. xlv. quia madata dei lumen quoddam sunt, fidem in actione mandatorum nondum positam cæcã dicit esse quasi lumine

caren-

parentem. Vnde Clem. Alex. in iii. Stro. Vera, inquit, cognitio est lumen in anima ortum ex obedientia mandatorum dei. Ac rursus Paulo supra idem Maximus. c. xliii. Quicumque, inquit, nõ operando madata, diuinos oculos eruit fidei, dignus omnino est, qui condemnerur, super quẽ non iam respicit deus. Etenim si actiones, inquit, spiritus sancti scriptura diuina oculos vocat, qui oculos istos faciendo mandata non aperit, is profecto deum super se respicientem non habet. Non enim aliis oculis diuina natura eos, qui in terra sunt, intuetur. Siquidem radius diuini aspectus est ipsum virtutũ nostrarũ lumẽ, &c. Imo audiamus scripturam, quæ ait per Zachariam in pastorem imperitum, qui non docet opere, & sermone, neque sic secũdum præceptum domini oues rationales pascit factus forma gregis; vt sponte, ac non per vim pareant, Gladius, inquit, super brachium eius, & oculus eius dexter super brachium eius excæcabitur. Sic enim beatus Nilus iuxta interpretationẽ lxx. in libro de philosophia Christiana legit, & interpretatur. Significat itaque, lumen fidei, & cognitionis perfectæ, quod est instar oculi dextri, extingui solere, cum puniendi tantum cura est pastori, interim vero negligitur actio recta, cuius symbolum est brachium dextrum, in quod vergit oculus dexter. Obseruauit deinde idem auctor Hecatondade vii. c. cix. dici in scriptura incredulitatem τὴν ἀρήνησιν ἢ τὸ ἐπιβλαΐν, idest, negationem mandatorũ, fidem vero τὴν ἀνυπόστατον, nos dicamus eorum assensionem, & approbationem, quæ non consistit in credendo tantũ, sed multo magis in obediendo. Sed quod fides sola fides ficta, ac simulata sit, & imperfecta, ac proinde non sit illud dei Verbum, cuius character sit huiusmodi fides, exemplo vnitatis, & numeri idẽ Maximus docuit Hecat. v. c. 50. Itaq; vt ait, finẽ esse vnitatis motæ decadẽ, esse enim finem omnis principii complementum motionis, quam suscipit ipsum principium, ita vt principium ipsum motũ, & complementum eius idem sint, ratione tantum differant. Vt iam decadẽ dicamus nihil aliud esse, quàm vnitatem decies ductam, differre tantum ratione, esse enim & dici vnitatem decies ductam secũdum rationem motus desinentis in decadẽ, & incipientis ab vno. Ac rursus vt principium decadis non motæ esse ait vnitatem non motam,

esse

esse enim principium omnis finis, ac complementi quietem circa ipsum, sicut tradunt philosophi, necesse esse, ut quies sit, unde principium motus existat. Si enim non esset quies, non iam principium, sed processus esset, sic fidei motus finem, & complementum esse virtutem actam, eandemque cum fide mota in unum coalescere. Itaque fidem motam esse in nobis bonum virtutis, & bonum virtutis esse fidem motam ratione tantum differentia, esse enim & dici fidem motam secundum rationem motus incipientis a fide, & desinentis in bonum virtutis, bonum vero virtutis secundum rationem motus desinentis in virtutem, & incipientis a fide. Quare ut unitas non mota frustra est, & imperfecta ad conficiendum numerum, ut autem mouetur, perfecta est, finem, & complementum habens ipsum numerum, sic fides sola quando non mouetur, instar unitatis non motæ principium virtutis non operatæ est, & eadem imperfecta, & ad quæ aggregari non potest virtus. Hinc etiam intelligi potest, quod a quibusdam catholicis quæri solet, cum iustificari ex fide idem sit, quod iustificari ex virtutibus dei, vel ex charitate, cur tamen scriptura frequentius dicat, iustificari ex fide? nempe quod fides rationem habeat primi boni secundum rationem motus incipientis a fide, virtus vero rationem extremam boni secundum rationem motus desinentis in virtutem, Sicut idem Maximus ait, deum esse fidelem, & bonum, quæ idem sunt, fidelem tamen esse secundum naturam, tanquam primum bonum, bonum vero tanquam ultimum expetibile. Præterea comparat idem auctor Hecatond. vii. cap. xcviii. fidem, quæ est cognitio firma veritatis tum credendæ, tum operandæ, quæ a Dionysio dicitur ἀληθινὴ γνώσις ἀμετάπειστος, cum anima, quæ hypostasim habeat in corpore, a quo separari non possit, & actionem comparat cum eiusmodi corpore. Igitur qui ostendit, inquit, cognitionem actione corporatam, & actionem cognitione animatam, is quidem viam absolutissimam repetit ἀληθινὴς θεουργίας, id est, veræ, ut ita dicamus, deificationis, ac proinde iustificationis. Deinde subiungit, Qui autem alteram ab altera seiunctam habet, si cognitionem ab actione seiunctam, is quidem inanem speciem, & visum ab hypostasi vacuum, quod phantasia dicitur, habet, si actionem a cognitione, idolum inanimatum sibi

sibi fecit. Cognitio enim quæ in actione non ponitur, nihil differt ab inani viso, nisi habeat subiectam actionem, in qua nitatur. & actio absque cognitione instar idoli est, cognitionis tanquam animæ expertæ. Rursus idem Maximus in epist. ad Cononem presbyterum, fidem sibi optat incolumem, & in actione positam, non mortuam passionibus, sed in qua, inquit, insit virtus crucis, mortis, sepulturæ, & resurrectionis, crucis, quatenus non peccetur, mortis, quatenus plenissime nequitia omnis abiiciatur, sepulturæ, quatenus omnis cogitatio eorum, quæ sensui subiecta sunt, deponatur, resurrectionis, quatenus virtutibus, & vera cognitione abundemus, & cogitatio nostra a terrenis ad cœlestia excitata sit. Hactenus Maximus. Fides igitur sola, & nuda, quæ Euangelici prædicant, quæ his omnibus vacat, nihil valet in Christo ad iustitiam, cum per eam non efficiamur, sicut Apost. ait, cõcorporales, & cõparticipes Iesu Christi. Itaque Christum esse crucifixum, mortuum, sepultum, resurrexisse, & ascendisse in cœlum verbo, & lingua credit, non opere, & veritate, quando quis non crucifigit carnem suam cum vitiis, & concupiscentiis neque ambulat in nouitate vitæ, mortuus quidem peccato, viuens autem deo. Quin etiam philosophi licet sine deo in hoc mundo, & sine lumine sanctarum scripturarum hoc ipsum de non disiungendo ab actione scientiam *περαπικω*, cuiusmodi est scientia Verbi dei, quæ non in cognoscendo solum versatur, naturaliter cognouerunt. Unde quidam eorum in dialogo inscripto Politico eiusmodi scientiam agere *ἢ πῶς ἔστιν τὸ γινῶναι μόνον*, vocat *σὺμφωνῶν ὡς πρὸς αὐτῆς περὶ τοῦ οἰοῦσθαι*, nos dicamus cõgenitam, tanquam actioni insitam, quali esset eiusmodi cognitio instar cuiusdam animæ corpori ingentæ, quæ nunquam ab eo separari, neque existere nisi in eo possit. Et alius non minoris auctoritatis, scire quæ agenda sunt, & non agere, pinde esse dixit, ut loqu solū. Sicut beatus Iacob. credere tantum Verbo dei, & non simul operari fidem Verbi, perinde esse dixit, ut audire solū. Sed dicent hic Euangelici, non negare se, necessaria esse opera, fieri namque non posse, ut qui iustitiam fidei habeat, illis careat, fidem tamen esse solam, quæ gratiam illis conciliet, esse itaque fidem radicem, ex qua nascatur omnia bona opera, Sic enim Cal. in Catechesi de fide scripsit. Verum semper isti euenit, quod Apost. de similibus dixit, non intelligere, quod loquitur, neque de quo affirmat. Est quidem fides radix bonorum operum, ut Euangelici



Itci tradunt fatemur, sed vt radix sola nihil prodest, neque valet, quandiu sola est, virtus vero radicis per arborem fusa, idest, arbor cum radice in vnum coalescens, arbor enim est finis, & complementum radicis motæ, hæc, inquam, fructum in se suisque ramis gignit, sic fides sola, quæ est instar folius radicis, non tribuit, vt tradit Cal. gratiam, idest, fructum iustitiæ bonis operibus, quæ sunt instar totius arboris, sed potius fides mota, siue operata in tus, p dilectionem, & opera dilectionis, siue ipsa dilectio simul cū fide fructū iustitiæ afferūt animæ. Igitur qui Verbum dei iactāt, & solā fidem Verbi dei, ii mendacium loquuntur in hypocrisi, vt de quibusdam dixit Apost. quorum Verbum non est sine simulatione, fides enim solā Verbi dei fides ficta est hypostasi vitali carēs. Tametsi non negem, ne quis hic calumnietur, quin verus assensus sit, & eatenus vera fides, vt non sit instar animæ in corpore vitā habentis, sed instar idoli, ac proinde non est proprie vera, idest, perfecta, ac non ficta fides, vt Apost. loquitur. Verum ista nuda fides Euangelicorū satis per scripturas tum ab aliis, tum a me omnium extremo, & minimo in Dogmatico de iustificatione confutata est. Reuerti quoque sunt auctores eius rationibus, & exemplis naturalibus, quo magis eorum error pateret. Est præterea ficta, ac simulata fiducia, quam iactant in verbo promissionis. vt hac quoque ratione verbum eorū non sit sine simulatione fidei, & fidutiæ. Vt enim cui non sunt mores sine auaritia, vt dominus præcipit, neq; est sicut idem Apost. ait, contentus præsentibus, is quidem non dicet cum fiducia, Dominus mihi adiutor, nō timebo, quid faciat mihi homo, sic non dicet is confidenter, Retribue seruo tuo, vi uam, cui non prius conueniat, quod proximo superiore versiculo dixerat idem propheta, Exercebor in mandatis tuis, & cōsiderabo vias tuas. Non dixit, Credam solum, vt cōfidenter dicam, Retribue seruo tuo, vi uā, hoc est, iustificabor, sicut scriptū est, iustus ex fide uiuit, sed dixit, Exercebor in mandatis. Fides itaque sola, & nuda promissionum Christi fiducia esse non potest, sed potius est fidutiæ simulatio. Adde, quod veram fidutiā Apost. docuit distinctam esse a fide, siue fidutiā dicamus, quā Græci περιήσισι, siue eam, quam illi περιθήσι, vt runque enim verbum Latinus interpres noui testamenti interpretari solet fidutiā, & περιθήσι aliquādo confidentiam. Ait itaq; in epist.

ad

ad Eph. in quo habemus fidutiā, & accessum in confidentia per fidem eius. Quare qui fidem facit fidutiā, Verbum dei confundit, nō distinguens, quæ Paulus distinxit, & distinguenda esse docuit. Sed absoluamus iam locum beati Iacobi, subiungit enim, Fructus autē iustitiæ seminatur in pace facientibus pacem. Hoc quoque proprium est scientiæ, quæ desursum est, ferre fructus iustitiæ in pace, ita vt quisq; in suo ordine, & gradu, quod sui muneris, & officii est, faciat. hāc enim vim habet pax, vt magnus Dion. tradit, cū qua colligata est iustitia, vbi autem non est pax, omnia sunt turbata, & confusa, & ibidem, omnis iniustitiæ fructus cernitur, vt apud Euangelicos videre est. Ex quo facile ab spiritualibus, qui omnia discernunt, intelligi potest, sapientiā verbi Euangelicorum non cœlestem, sed terrenam, non spiritualem, sed animalem, non diuinam, sed diabolicam esse, vt quæ non doceat seminare fructus iustitiæ in pace, sed iniustitiæ in schismate. Neque ipsi Euāgelici, in quibus ista sapientia seminatur, pacem faciunt, sed schisma, quia nolunt id ipsum dicere, quod omnes ecclesiæ catholicæ in vnum conuenientes per omnes mundi partes à principio vsque in hodiernum diem semper dixerunt. Quod malū quia ex voluptate ventris, & auaritia, ac cupiditate inanis gloriæ nasci solet, vt satis in Euangelicorū magistris perspectum est, Idcirco subiungit statim idem Iacobus, Vnde bella, & lites? nonne ex cōcupiscentiis, quæ militant in membris vestris? hinc Apost. Paulus obseruare iubet eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam accepit ecclesia, faciunt, & declinare ab illis. Huiusmodi enim, inquit, Christo domino nostro non seruiunt, sed suo ventri. Et beatus Petrus hæreticos describens, & auaritia (inquit) exercitatum cor habentes, &c. & rursus Paulus, Radix (inquit) omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide. Cupiditatem præterea inanis gloriæ idē Apost. paulo post notauit, cum ab omni hæresi dehortans, depositum (inquit) custodi deuitans profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ. Deinde subiungit, Quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Sed vt iam extremū hunc librum verbis Iudæapostoli Claudam, sicut primū eiusdem verbis clausi, Vos catholici Germaniæ, memores estote verborū, quæ prædicta sunt ab apostolis dñi nostri Iesu Christi, qui dicebāt vobis

## DOGMA. CHARACTER.

vobis, quod in nouissimis temporibus venient illusores secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt, qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Vos autem charissimi superaedificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in spiritu sancto orantes, vosmetipsos in dilectione dei seruate expectantes misericordiam domini nostri Iesu Christi in vitam æternam, & hos quidem arguite iudicatos, quibus ut ait beatus Petrus, iudicium iam olim non cessat, & perditio eorum non dormitat, illos vero saluate in timore de igne rapientes, sciētes, ut ait beatus Iacob. quod qui cōverti fecerit peccatorē ab errore viæ suæ, saluabit animā suā a morte, & operiet multitudinē peccatorū, aliorū autem miseremini, odientes eam, quæ carnalis est, maculatā tunicam. Ei autem, qui potens est vos conseruare sine peccato, & constituere in conspectu gloriæ suæ immaculatos in exultatione in aduentu domini nostri Iesu Christi, soli deo saluatori nostro per Iesum Christum dominum nostrum gloria, & magnificētia, imperium, & potestas ante omne sæculum & nunc, & in omnia sæcula sæculorum. Amen.

